

*image
not
available*

*image
not
available*

Martin Joseph v. Reider
Bamberg 1819. 13 Juli.

4te Belg. 183te

Walvis

30

BESCHRYVING
DER STAD
G O U D A,

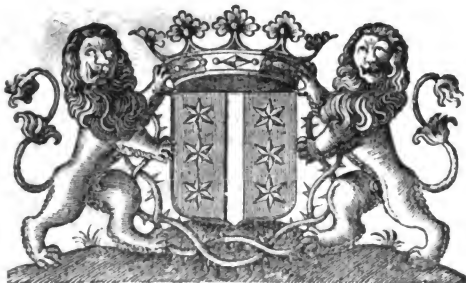
Bevattende een Verbaal van Stads

Grondlegginge, Waterstroomen, Vryhe-
ren, Gelegendheid, Hoofstneringe, Rechtsgebied, Hand-
vesten, Regèeringe, Regeerders, Overdragen met an-
dere Steden, Voornaame Gebouwen, Godshuy-
sen, Scholen, Geleerde-Mannen, verwissel-
de Regeeringe, Kerken, Kloosteren, Ka-
pellen en beruchte vrome Mannen.

D O O R

D O O R
J. W. ^{gnat} alvi in carmina p^{er} p^{er}fect.

Met schoone kopere Platen verciert.

T O T G O U D A,

Gedrukt by JOHANNES en ANDRIES ENDENBURG, Stads Drukkers.

En tot L E Y D E N,

By CHRISTIAEN VERMEY, Drukker en Boekverkooper.

Digitized by Google

O P D R A G T,

A A N

De Edele Groot-Agtbare Heeren
Myn Heeren

den

B A I L L I U,
B U R G E R M E E S T E R E N,
S C H E P E N E N,
R A D E N,

Ende de

SECRETARISSEN

der Stad

G O U D A.

Eaengebodene gelegenheit om
door de Drukperfe de Beschry-
vinge van U Ed: Gr: Agtb:
Stad in het licht te brengen, heb-
be ik niet kunnen verwaerlo-
sen; overmids myne yverige begeerten, om
den

O P D R A G T.

den luyfter van U Ed: Gr: Agtb: Voorvaderen, en de voortreffelykheyt uwer Inboorlingen, wereltkundig te maken, ende te vereeuwen: de pligt van dankbaerheyt voor de gonsten en weldaden, die U Ed: Gr: Agtb: aen die van onsen huysen, van Vader tot Kleynsoon, by opvolging hebt gelieven te doen, pord my niet minder aen, om preuve van mijne erkentenis te geven: tot dien cynde neme ik de vryheyt, terwyl den Schryver sulks aen myne besorginge heeft gelaten, U Ed: Gr: Agtb: dit Boek op te dragen, behelsende den Oorspronk van dese Stad (voor so veel deselve uyt de duysterheyt van de Oude Historien, tot nog toe, heeft kunnen werden nagevorst) de maniere van derselver Loffelyke Regering, ende de Privilegien en Voorregten by de Graven en Princen van den Lande aen de Burgerye gegeven; midsgaders het leven van veele Voortreffelyke en Doorlugtige Mannen, U Ed: Gr: Agtb: Voorvaderen,
wcl-

OPDRAGT.

welker voetstappen U Ed: Gr: Agtb: , als getrouwe Vaderen des Vaderlands , onvermoeijelyk opvolgt. Ik bidde God Almagtig , dat hy U Ed: Gr: Agtb: nog veele Jaren wil behouden , en derselver wyse Regeringe blyven bestieren , ten besten van Staet en Stad , ende desselfs goede Burgerye : op dat sy de vrugten van de Vrede , door de medehulp , van den tegenwoordigen **Burgermeester en Raedpensionaris den Heer BRUNO vander DUSSEN** , (volgende het Exempel van sijn Oom den Heer **HIERONYMUS van BEVERNINGK** , mede Burgermeester deser Stad in de Vredehandelingen van sijn tyd) met so veel yver en Lof onlangs gesloten , mogen genieten : de Neringen en Koopmanschap van dese Stad meer en meer sien bloeijen en toenemen ; en daer door de Inwoonders in getal en rykdom sien aanwassen en vermeerderen. Voords versoeke ik , dat U Ed: Gr: Agtb: dit Werk met een gunstig oog gelieven in te sien , het

OPDRAGT.

felve , den Maker en den Drukker in hare
bescherminge te nemen ; en voor al , dese
myne vrymoedigheyt ten goede te duyden ,
beryd zynde met alle naerstigheyt yder te
agtervolgen de bevelen van

U Ed: Gr: Achth.

*Als een Onderdanige en Geboorfame
Dienaar*

Gouda den
23 Octob. 1713.

J. E N D E N B U R G.

VOOR-REDEN.

Netelige Kerktwisten prangden den Schryver van dit Werk op te sporen , al wat Ter Goude, zedert Kerkwisseling, voorviel : dit doende , ontmoetde hy , zo nu en dan, verscheyde Stads Gewyde en Ongewyde Puynbrokken, die hy , ten verzet zyner lastige bezigheden , inzamelde , en by tyds verloop soo aengegroeid zag , dat , alles op sijne plaetse geschikt zynde , het sijns dunkens , een redelijk Boekstuk zoude uytmaken , 'tgeen Stads en Lands Oudheid-lievenden , aengenaem zoude voorkomen ; te meer , dewijl veele wel een ontwerp van Stads-beschrijvinge , maer niemand eene volslagene te boek gebragt had.

Guicciardin , Romæus , Hadrianus , Junius , 't Tooneel der Steden van Holland , Boxhornius , enz. , hadden wel een verslag van Stads saaken gedaan , doch soo kort en ingedrongen , zommige so rauw en onvoltoyd , dat hun werk meer eene geboutseerde schetze , als een opgemaakt stuk geleck.

Everaard Puttersboek , wel eer Notaris ter Goude , gaf in sijnen tyd , een Lofdicht sijner Stede , in 't licht , door den Advocaat en Dichter , *Jacob de Swaan* , met het volgend' Latynsch gedicht opgesierd.

Ontrend
den Jaare
1647.

De-

VOOR-REDEN.

Poëmata *Describant alii diri Certamina Martis ,*
 Manuscr: *Oppidaque hostili , quæ periére manu.*
 M. Jacobi *Tu Patriæ veras memor Urbis dicere Laudes ,*
 de Swaan. *Munia securæ Pacis Obire studes.*
Hæ tibi sunt artes , stant bis illustria nobis
Mænia , stat medio , Curia sacra , foro.
Stat Patribus conscriptis Gloria ; quorum est
Debita , stet lingua , Zoile , pœna tuæ.
At decora hæc demens quid tantum stare triumpho ?
Quin nulla stabunt interitura die.
Hoc grates , Everarde , tibi , pro munere Civi
Civis ego , Patriæ , nomine , gratus ago.

Een ander Goudsche Notaris, Willem Tomberg (klein-zoon van den beruchten Remonstrantschen Leeraar Herboldus Tomberg) stelde de Goudsche saken by een geschrift, 't geen hy (gelijk den Ridder Sidney, eene Engelsche, de Raadsheer Heemskerck, eene Batavische, andere, eene Zaanlandsche Arcadia) na de Grieksche wyse, de Goudsche Arcadia, titeld. Noit zag ik het eerste geschrift; maar 't laatste doorliep ik niet, of ik bevond, dat, (gelijk de Grieksche Arcadia met minneryen en verdigtselen doorloopt is) dese onse Goudsche Arcadia doornaayd, en by een geslentsit was, met wyd en zyd by een geraapte gedagten, en vertellingen van Landbouw, Bloemen, Vruchten, Glas-

VOOR-REDEN.

Glasverwkunste , ja verschijnende dwaalsterren en Hemelligten.

Dus beklaagde ik my , na dit alles , met den Heere *Almeloveen* , wel eer onsen medesteding , dat'er geen eene nette en volslage Beschryving (daer hy na alle Hollandsche Steden de hare hebben) van ons der Goude te vinden waare ; geene van der Goude , zeide ik , eene Stad , wegens haare tweerijke Waterstroomen ; vermaakelijke Landsdouwen ende Vryheeren en Regten , haare brave Inboorlingen , Zee- en Letterhelden , eerste slaakers van 's Lands druk , en voorstrijders der gemeene Vryheid , haare Belchrijvinge meer dan veele andere waardig ! *Maximum Civitatis , aut Republicæ bonum in proventu bonorum virorum consistere* : Stads en Lands geluk , zeide *Aristides* ter snee , is dat sy brave luyden geven. Al was 't onse St. Jans Kerk , het voorgemelde ter zyde gesteld , maer alleen (een werk , 't geen een Dianaas Tempel niet wijken moet) een werk dat ruym zoo veele en verre Uytlanders naer ons der Goude getrokken heeft , als wel eer eene Schildery , Konings *Agathocles* Ruyter-veld-slag verbeeldende , d'ouden naer *Syrakusen* lokte ; men had reede genoeg om zoo eene door haare Kerke , doorluchtige Stad , met een breed verhaal , wereldkundig te maaken.

Zie Pars.
2 Hoofd-
stuk der
Holland-
se Schry-
vers.
Arist. O-
rat. Platon.
ic. secundus ,
pro
quatuor
viris.

★★

Een

VOOR-REDEN.

Een Stad (dicht vander Docs) verzien met zulk een
Kerk,
Dat Holland nauwliks heeft een weerga van dat
werk.

En de beroemde *Scrivenerius*,

*Possẽm Aedes sacras, molemque extollere Templi,
Hortosque, & Lati Jugera multa soli,
Possẽm mercatas, portoria, pristina Jura;
Sic ut mordrecht nulla fuisset putes.
Æmula Leidanis possẽm velamina telis,
Possẽm & Apellæa stamina texta manu.
Sed neque Textores, nec opes, neque Cetera curo,
Inclita Doctorum nomina pluris erunt.*

Plin.
L. III.
Ep. 21.

Maar waarom , daar zoo schatrijke stoffe is,
heeft tot noch toe niemand , dit beschrijven on-
dernomen ? om dat het , zegd Hooggemelte *Alme-
loveen*, myns dunkens , aan beloonders van zoo een
werk ontbreekt. Al wie wel eer , zegd *Plinius*, *Ste-
den en brave Mannen*, door zyne pen berucht maakte ,
kreeg Eer en Geld ter belooninge in overvloed. Doch
die mode is gedaan , nu men geene prysbaare
daaden meer doet , acht men het prysen onnut.
*Postquam desinimus facere Laudanda, laudari quoque
ineptum putamus.*

Di-

VOOR-REDEN.

— — — *Didicit jūn dives avarus
Tantum admirari, tantum laudare disertos,
Ut pueri Junonis avem.*

Juven:
Saty: VII.

Zegd de Hekeldigter Juvenaäl.

*Het kleine-kind'ren-jagt ziet Junoos vogels veeren
En klapt in d'band, het roept; 't doet anders niet dan beeren
En't zegt; wat is die vogelschoon, hoe flonkert zyn gepluimel
Dars 't al. zo zit de Wrek en Gierigaard en luimd;
En prýst en looft het schrift ter bande hem gekomen
Van een doorkoorend breyn; maar raakt niet aan de zoomen
Van zyn gesloote tas.*

d'Inzaamelaar deser Goudsche Oudheden is 't om geene vergeldinge, of lofstuytinge te doen, maar meest om zyn eigen lust te genoegén (liever zyn geschrift overlatende aan de Boekery sijner Naazaaren, als het door de Drukperse, in de handen van 't gemeen over te geeven) en zyne Opvolgers de dankbaarheid, als by Erffenisse na te laten, die hy door dit geschrift wild betuygen voor de hem verleende gunste der Stads Edele en Hooghachtbaare Regeerders.

Waarom hy meermaals tot het uytgeeven aengezocht, het t'elkens heeft afgeslagen; alleen beklagd hy zich, dat, na veele en groote, in verscheide gewesten genome moeyte, tot nu toe

★★

d'ou-

VOOR-REDEN.

d'oude vervremde Kerk-Boeken niet te vinden ,
en verscheide sichten en Handschriften , el-
ders opgeslooten, hem niet geworden zyn.

Men vergeeve het dan , indien dit geschrift
het doelwit , door den Schryver en Lezer be-
oogd , niet stiptelyk treft.

E P I G R A M M A

D E

G O U D A.

In medietullo Hollandiæ prope sita.

Forte, quod in mediis, jacet inclyta
Gouda Batavis,
Cor valet illius , non Caput esse
plagæ.

Guil: Hornius Epigr: L: 7.

Op

Op de Beschryving van

G O U D A,

Door den Heere

IGNATIUS WALVIS,

*Groot kenner der Ousbeden, en Liefhebber van
Kunsten en Wetenschappen.*

Srantvaste, en zesde Stoel ter zitting van den Staat
Die Vorstendommen met ontzag voor 't voorhoofd slaat
Ter Goude! niet gestigt, om onder 't puyt te smoren
Der vratige eewen, maar te ryzen met uw Toren;
Kapellen, Kloosteren, en Hooftkerk, ongeschend,
En schoone Have, die in roem geen weerga kend;
Gy meugd uw herkomst uit der Simbren aanleg halen!
Heer Walvis weet uw lof met schooner verf te malen
Daar hy uw kleyne Wieg en gryze Bakermat
Herschept in een gezonde, en welgelege Stad,
Door haar gebied befaamd, en Loffelyk regeeren.
De wisselzieke tyd mag 't rad der Staten keeren,
En wentlen op, en neer, na 't endeloos besluyt;
Gy zult opwassende in uw glori munten uit
En u verheffen zien ver boven andre Steden,
Zoo laag beneden uw gezag en mogentheden
Als 't lage lynenkruyd by 't ryzende geboomt
Van 't steyle mastenbos (dat storm nog onweer schroomd)
Daar kruipend aardveyl, hult, nog scherpen helm by halen.
'kZou in den ommekreys van uw begrip verdwalen
Ter Goude! aloude Stad, en Yssels roem, en eer!
Boog myne veder niet voor uw Beschryver neer;
Wiens gadelooze vlyt, en arbeyd waard te loven,
De Zonnewielen volgt, door glans, nog ligt te dooven;
Gelyk zyn naam in 's Lands Kronyk te pronk mag staan

Als een die u behoed voor zinken, en vergaan.
Zyt ge aan uw eersten Heer * nog dankbaarheid verschuldigt.
Om zynen muur, die tot een Stad u heeft gehuldigt?
Geen mindre erkent'nis houd aan W A L V I S u verpligt,
Om uwe opheldring, hier de glori van myn digt;
Die de Oude Gouw, van 't puyn der tyden overrompelt,
En in de nagten van vergetelheyt gedompelt,
Uit zyn verstoffen asse, en puyn verryzen doet,
U, slangbogtige Gouwe! en vrolyke Yffelvloed!
Het tweede leven geeft, en hoed voor het versterven.

Stond uwe koopvaard, hier gekweekt, dien zége te erven,
Niet dalend, maar eens slags getreden op den nek;
Men zag uw muren ligt haast buiten hun bestek,
Uw Stad, vergroot, in winst aannemen, en vermeerren,
En uwe Koopvloot Maaz, en Merwestroom braveeren;
Ja 't Y besnoejen: voor zoô ver uw groote gaat.
Want wie gelykt dien stroom, in zége zonder maat?
Maar Nyt, en wangunst, die de voorspoed staan op zyde,
En dat aanwassende geluk u lang benyde,
Leyde ylings toe, de koopvaard, dwang, nog prang gewoon,
Te stremmen, en rukte u die parel van uw kroon
ô welgelege Stad! altyt gezint te weeren
Wat zulx kon hindren, door uw loffelyk regeeren.
Een eyndeloze eer bekroond, hier voor, uw wyzen Raad
In 't Borgermeesterschap, dat na stads welvaart staat,
Ver van 's Lands inkomst, door dien zege te verminderen,
Of iets te dulden, dat elx eere kon verhinderen.

Van welken oord staat ons uw Lof te vangen aan
Roemrugte Stad alom met lauren overlaan?
Staat my, ô zuivelmarkt! uw vrugtbaarheid te malen,
Uw boom aankwekingen, zoo mild, in top te halen
Uw welig aardgewas te ontvouwen, waar het bloed,
Of wat in fruythof, hier om streex, of moestuyn groeit,

En

* De Ridder Nikolaas Kass. Zie de Beschryv: Eerste Deel, Pag: 3.

En deeld een frissen geur, aan de omgelege weyden
 Door weg, en sloot van hof, en boomgaart afgescheyden?
 Of houd de menigte my van uw hoven staan,
 Die, om de ringmuur van de Stad hare armen slaan?
 Of lokt my 't ryk gezigt van uwe Lindedreven,
 Die, voor den zonnebrand, gewenste schaduw geven,
 Den Yssel dekken. en zyn groen bewassen zoom,
 Daar elk zig spiegelt in 't kristal van zynen stroom?
 Neen. ruimer stréek wenkt my na de omgelege dalen,
 Om langs het Goudse rak een waterlugt te halen,
 Den op- en afloop van het Yselnat te zien
 En welk een frisheyt zy de Stad weet aan te bien
 Door haar verversing, by geen rykdom te waardeeren.
 Een ander klage van besmetting, zwaar te weeren,
 Die 't land onzuiver maakt, en kweekt bedorve vrugt:
 Door 't zinlyk Gouda zweeft altyt een zoete lugt,
 Der Artsen schade. maar waar word ik heen gedreven?
 In Hollands Stedekroon † is dat, voor lang beschreven.
 De aloutheyt heeft, ô Stad, u hooger lof gemaakt.
 Dat toond uw wapenschild, waar op de ‡ Melkweg pralt
 En uwe mogentheyt gelykt by 't hof der Goden;
 Langs dezen weg, gewoon, op * Jupiters geboden
 Van tweepaar winden te vergaderen by een
 Als hy de Hemelraad iets noodigs heeft te ontleen.
 Gedagtenissen van uw hoog verdienden adel
 Door Oorlogsstorm nog ramp te ligten uit den zadel:
 Zoo lang dit starrenheir op 't goudse wapen blinkt
 Leeft Goudaas glori in onsterfelyken inkt.

Maar 't hart der Stede houd den vremd'ling opgetogen:
 Hier blinkt het ryk gebouw der Hoofstkerk ons in de oogen
 Voor

† In onze Stedekroon, op de stemmende Steden van Holland, laat Gouda,
 als in zelfs sprake, zig dus hooren. Zie hier van de volgende Bladzijde.

‡ Melkweg. Zie de Beschryving. Pag. 62.

* Zie Ovid: Metamorfi: Lib: I.

Voor een der grootſten van Europe, in vroeger tyd,
 Gehouden; en Sint Jan den Dooper toegewyd
 Ja grooter dan den Dom van Keulen, hoe geprezen;
 Roem op uw Tempel van Diane, & Oud Ephezen!
 Al zoekt uw bouwpragt nog na hare wederga
 Deeze Kriſtentempel komt uw heerlyk werk zoo na
 Dat ze u in ſchoonheyt, ſtant, en kunſt dreygt te evenaren.
 Ik zwyg van vyf maal tien, of ligt nog meer Altaren,
 Kapellen, Kooren, en 't paar Orgels kleyn, en groot;
 Waar op deeze Hoofſtkerk plag te pralen, in den ſchoot
 Der Oude moeder, door 't hervormd geloof vergeten
 En, door het weeren van den Beeldenpraal geſleten.

Wat

† G O U D A.

Wat hoef ik mynen lof met woorden uyt te breyden?
 Men weet, in Holland; hoe 'k, van andren onbenyd,
 Roem op myn friſſe lugt, en klaverryke weyden
 Rondom myn Veſten hier gelegen wyd, en yd.
 Ruſt moede Reyziger, ruſt aan myn groene boorden,
 Waar langs myn Yſſel kuſt het ſchaduwryk geboomt!
 Zoo 't konſtbeminnars oor oyt klokkenſpel bekoorde,
 Kunſtkenneren zien hier de onwetenheyt getoont.
 Wie zig verwondren wil, leene ons aandagtige ooren,
 Als HAN met voet, en hand, op aangenamen toon,
 Door 't ruime Lugtgewelf zoo konſtig zig laat hooren,
 Dat hy in Neerland ſteekt alle andre na de kroon.
 Myn Borgervaderen, en overige Raden
 Noit moe van waken voor den welſtant van 't gemeen;
 Ontroffen 't voorhoofd, hoe van zorgen overladen,
 En ſchynen luſtiger het Raadhuis op te treen;
 Zoo dra myn ruyme Markt ontfangt die blyde toonen,
 En de Echo vrolyk bauwd dat ſnikgedingel na.
 Maar vraagd men; welk een lof my verder kan bekroonen?
 Myn Schilderkunſt in glas praat zonder wederga.
 Dog, dat is 't minſte van den Lof die 'k heb verkoren,
 Om boven andre my te heffen elk ten toon:
 De groote Beverning uit mynen ſchoot geboren,
 Is 't waardſte ſierfel aan de parel van myn kroon.

Wat Kerk, of Tempelbouw zet ons een luister by
Zoo schoon zoo heerlyk, als haar fenixschildery,
Zoo gloejend in het glas, daar 't ligt doorstraalt, gedreven
Dat yder beeld in zyn beweging schynt te leven?
En nergens mistal toond, in orde, schikking, maat
Of juiste teekening 't voornaamste kunstsieraad?
Geen schat, geen rykdom doet hier af de weerga vinden,
Al zegt men deze kunst op alle vier de winden.
Het is de Goudse Kerk dien zulk een glans bestraalt,
En boven Ephesus met dese glori praat.
De geest van Diderik, en Wouter schynt herboren,
Zoo dik de vremdeling zyn lof besta te hooren,
Daar hy de * Uitlegger kykt de woorden uit den mond,
En looft het Broederpaar, en zynen schrandren vond,
Maar met een klagt; dat die, met yders dood geseeten,
Den naam slegs van C R A B E T alleen laat onvergeten,
Om zyn geroemd penfeel, waard nimmer te vergaan,
Maar, om dit Kerkieraad in 's Lands Kronyk te staan.

Wat heerlyk klókmuzyk zou 't Martvelt nog doen hooren!
Had dat zyn regterhand niet in dat spel verloren;
Een snikgedingel zoo vermaard in Nederland
Als ergens 't lugtgewelf verheugd op voet, en hand.
Dat plag den wandelaar, en vremdeling te trekken
Den Borgvaderen den geest in zorg te wekken
Wanneer hun de yver, voor 's Lands welvaart nimmer moe,
Beluyd van dit muzyk, riep naar het Raadhuis toe,
't Gefronste voorhoofd, styf van staatzorg blyde ontkreukte,
En zag, hoe 't kenners oor na deze toonen jeukte.
Dat is gedaan, en ons, als in een schets verbeeld,
Dat alle vrolyk spel hier eens heeft uitgespeelt.

ô zuivre G O U we! in lof van ons niet na te draven,
Zal ik ophalen, op wat wyz gy zyt gegraven,

Toen

* Uitlegger. Een man om een penninkje gewoon de Vremdelingen
 de Glazen nis te leggen.

Toen uwe doortogt, voor de Scheepvaart, nog ontbrak
 Wie de eerste spade in 't hart van moeder de Aarde stak?
 Hoe oude Eenvoudigheyt elk toonde 't Goutse wezen
 Waar in nog list, nog pragt, nog glori was te lezen,
 Toen'elk zyn doopnaam voerde, en 't nederig **TER GOUW**
 Geen Juffers kende, min den eernaam van Mevrouw?
 Welk eene menigte Zeehelden, en Matrozen,
 Om lyf, en goet, voor 't Land te wagen, uitgekozen,
 Natuur te teelen plag uit uwen schoot alleen?
 Wie aan uw trotse Waag, hier ley den eersten steen?
 Het heylig Raadhuis stigte, of eerst verheven Toren?
 Wat schimpziek Nabuur, om uw glori te doen smoren
 Den naam van Gaper † u na 't hoeft wierp onbedagt?
 Of hoe gy, traps gewyz, zyt tot dien stant gebragt,
 Gelyk uw Luister nu vertoond waard te beschouwen?
 Of 't nog voor waarheyt, of onwaarheyt diend gehouwen.
 Dat in het Land van Steyn, de groote * Desideer
 Het merg der wysheyt heeft gezogen t'uer eer
 Gelyk zig Rotterdam verheft op zyn geboorte?
 't Is eers genoeg; zoo hy geteelt in uwe poorte
 Daar af een blyk u heeft gelaten; ons getoond
 Aan 't huis, nu door den Heer van Vryenes bewoond:
 Want waarheyt (is het zoo) weet eyndloos stant te houwen.
 Melde ik, hoe, op uw trouw Jakoba dorst vertrouwen,
 Graaf Floris, om verdienste, u zynen Ridder gaf;
 Dat ware, uw hoeft, in plaats van gout, bestroyt met kaf,
 En aan de veder die uw herkomst heeft beschreven
 En uw vermaarden naam, in top van eer geheven
 Onwaardiglyk getoond, dat eene slegte lyft
 Geen Schildery fierd, die in kunst zig zelven pryft.
 Wie Goudaas opkomt zoekt, en wat haar is weervaren,
 Doorleez naukeurig het begrip van deze blaren,
 Waar in de nutte vlyt van Vader **WALVISCH** leeft
 Die, wat hem voor is, in zyn boek te boven streeft.

Een

† Zie de Beschryving, Pag: 37.

* Erasmus.

Een Outheyts kenner ryk van geest, en levende yver
 Een die den naam verdient van Stads Historyschryver,
 Hoe van de Nyt, hier om, met afgunst ligt begrind,
 Maar 't is de deugd, die dus het starredak beklind:
 Daar hare glori weet de lastermond te stoppen.
 De Lauren groejen maar op Pindus hooge toppen,
 Door aardbekruipers noit die steyltens afgerooft.
 Dus krygt ge, ô Gouda! hier de Stedekroon op 't hooft.
 Dus moet uw glori noyt vermindren, maar vermeerren.
 Op 't Loffelyk gezag van uwe Borgerheeren,
 De Vre, zoo lang gewenst, uw oogmerk u doen zien,
 Oproer, en Borgertwist uit uwe palen vlien,
 Gezegende Eendragt uw gemoed'ren samen binden,
 En 't ondiër dooden dat 's Lands welvaart wil verslinden.

J. v. H.

Op de Beschryving der Stad

G O U D A ,

Door den Heere

IGNATIUS WALVIS.

et ware ligt uyt overoud bedryven
Heeft eeuwen lang geheuggenis doen blyven
Van dingen, die ten voorbeeld dienen, aan
Het na-geslagt; om yder wel te raan,
Tot volging op het spoor van alle Vroomers;
d'Egiptenaars, Hebreeuwen, Grieken, Roomers,
(En al die roem behaalden in haar Taal)
Zyn waardig, om 't beknoptelyk verhaal
Van al het geen door zulks is aangeschreven:
Dus ziet men in gedagtenis herleeven
Verstanden, die voorheenen uytter tyd
Gescheyden, ons opwekken, om haar vlyt-
Berooning, aan de zeekerheyd der zaken,
Ons voorgesteld tot nutheyd en vermaken.

Ziet G O U D A hier dus ook, en wat'er in
Haar is gebeurd, tot nu, van aanbegin
In 't ligt gebragt: haar opkomst, haar vermeeren
En wat de Stad verheffen kan in Eere,
't Zy door bedryf van Heerlyk Raads-besluit,
Of heldenmoed, verhoogd op faamgeluyd
Of wys beleyd in Oorlog en in Vreede;
In Konsten, en Geleerdheyd, Regt, en Reede,
't Is alles klaar na waatheyd aangetoond:
Waar door dit werk ook desen Schryver kroond,
En zynen naam zal in gedagten houwen,
Zoo lang men spreekt van Ysselstroom en Gouwe.

CHR: PIERSON.

Op de Beschryving der Stad

G O U D A,

Door den Heere

IGNATIUS WALVIS.

erhef ô GOUDA! vry uw hoofd
Daar gy zoo sierlyk zyt beschreven;
Uw glory, door geen nyd verdoofd,
Word opgehelderd en verheven:
Hier doet ons de geleerde hand
Van WALVIS uw aloudheyd weren,
Hy wyft ons aan, uw ouden ftant,
En waar gy eerftmaal waard gezeten:
Hy toond ons, hoe gy, uit een Vlek
In Bloemendaal, zyt voortgevaren
Tot zoo wydloopigen beftek,
En wie uw eerfte Stigters waren:
Hoe dat ge, van een Heerlykheyd,
Hervormd zyt in een Stad in 't ende;
Wie uwe grondveft heeft geleyd,
En u een riem trok om de lenden;
Niet om het buytenlands geweld
Te keeren, als 't de nood kwam dringen,
Neen: de Yffel is in ftaat gefteeld
Om 't roofzieke geweld te dwingen.
Boog vry ô GOUDA! op dien vloed,
Veel fterker als de fterkfte muren,
Die (zoo 't gebeurde) 's Vyands moed
En Oorlogsliften, zou verduren.
ô Zilvre ftroom! ik zie myn digt
Met uwe golven voort gedreven:
Gy houd de heele Stad verpligt

*** 3

Om

Om 't frisse lugje haar gegeven,
Dat, met de dropplen van uw vliet,
Den Gouwnaars doet adem halen
Als gy door hare Sluyzen schiet
Om hare havens door te dwalen.
Maar ach! hoe ryk voorzien van nat;
Nog kost gy 't ongeval niet weeren,
Dat een verterend vuur de Stad
Tot tweemaal deed in asse keeren.
Ik zie, weer vry van dat verdriet,
De Stad haar voorregten vergrooten,
En de aanwas van haar regtsgebied
In weelde groeijen onverdroten:
'k Zie G O U D A met een schild verrykt.
Van Vrouw Jakoba haar geschonken,
Dat in sieraad geen wapens wykt,
En met zes starren staat te pronken:
Maar dit's 't sieraad niet dezer Stad
Alleen; wie 't lust haar Hoofdgebouwen
Te zien, Heer W A L V I S baand een pad
Voor elk, om alles te beschouwen.
Wat eyft uw arbeyd niet al Lof
Oudheyds opdelver! groote Schryver!
Die G O U D A dus heft uit het stof,
En in den dag zet door uw yver:
Uw yver, die uw Lof, en naam
De wyde wereld om doet zweven
Op vleugels van de snelle faam,
Om by uw nageslagt te leven.
De Gouwe heft verheugd haar hoofd
Op uw Beschryving, uit de baren,
En groet uw huys (daar zy u loofd)
Met daar voorby te spelevaren,
En dat te spieglen in haar vloed;
Sy dankt u, welkers vlugge penne
Haar Lof alom vergrooten doet,

En

En elk haar ouden naam leerd kennen.
Hier stuyt myn arm, eenvoudig digt,
Heer WALVIS, laat het u bekoren
Die GOUDA hebt op nieuw gestigt,
Dat zig wel dankbaarlyk laat hooren,
Vraagd iemand, wie my teelde op aard?
Een WALVIS heeft my dus gebaard.

F. v. H. Jani Filius.

ENCOMIA

Urbis

GOUDA E.

GOUDA auro potior, referens & nomen ab auro,

Officiosa bonis, Studiorum sedula nutrix,

Urbs pietatis amans, docilis, pacisque, modique.

*Hadr: Junius, ad Terentium
Christianum Schouæi,*

ALI.

A L I U D.

Ifala si cedat Vahali, Rhenusque bicornis
Hæc quoque nata suis flumina jactet aquis :
Attamen hunc tectis, exornat Gonda superbis,
Læta situ, studiis æmula, clara Viris.
Hinc natura ferax, Illinc concordia Cives
Nec finit aut inopes, aut nocuisse malos.
Templa parat spatiosa Deo; nec quilibet illic,
Horrendi culpam, criminis error habet.
Bella premant alias, hæc est securior, Urbes
Nec placidos turbant tympana rauca Lares.
Exulat Odrysius, Litui, Bellona, Triumphi :
Hæc mansueta pia Gaudia Pacis amat.

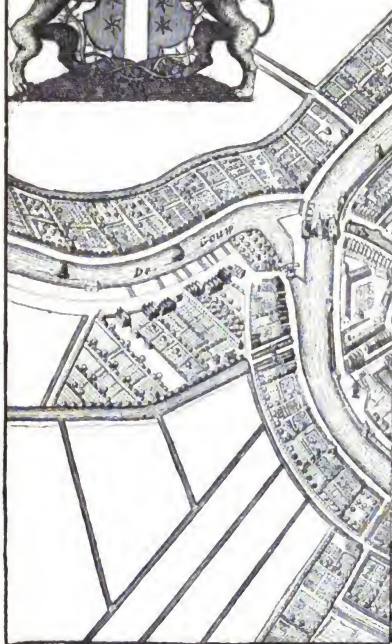
*Urb: Holl: Enc: C: Barleß,
Miscel: L: 2.*

BE-

GOUDA

Met Klarifika klooster
 Agnieten Kerk
 Stadhuyt 43 Verlaat
 S^t. Joosten Cappell
 Vijf-mart 7 De Kraan
 S^t. Jans Parochie
 Weefhuys 10 Tugthuys.

BESCHRYVING
V A N
DER GOUDE,
O F
GOUDSCHE OUDHEEDEN.
E E R S T E D E E L,

E E R S T E H O O F D - S T U K.

Der Goude, voorheen een Vlek. Door de Cymbren en Kelten aangelegd. Wierd door Nicolaas Cats, Ridder, ommuurd. Herkoomste van Stads-benaaminge.

D*Er Goude, in zijn eersten aanleg onbewald, was een Vlek, ontrent den IJsel, en de Gouw-
stroomen gelegen, in dat gedeelte van den
bloemendaalschen polder, 'twelk naast aan
de stad paald, 't geen noch heden ten dage
d'Oude Goude of Gouw genoemd word. Hier ontrent
stond, voor stads opbouw haar Parochie of Karspel-kerk,
als ontwijfelbaar uit twee authentieke verklaringen in
den jaare 1569. op den 11. van April, voor Schout en
Schepenen van verscheide stok-oude luiden gegeven, te
zien is. Getuigende dat ontrent een vierendeel-mijls van
de stad, niet alleen eertijds de kerk soude gestaan hebben,*

A

Der Goude
wel eer een
vlek, on-
trent een
vierendeel-
mijls be-
noorden de
stad in
Bloemen-
daal, &c.

maar

maar de vestingen van verscheidene huizen noch daar by bevonden wierden.

Door de
Cymbren
en Kelten
aangelegd
naar de
meeninge
van S. van
Leeuwen.
Bat. ill. 1. D.
5 Hoofst.
pag. 174.

De snedigste doorsnuffelaar onser Hollandscbe Outheden, en een onzer grootste Rechtsgeleerden, meent dat de *Cymbren* en *Kelten* d'eerste stichters en bewooners van dit Der Goude zouden geweest zijn, dewelke met hunne bij-hebbende troepen hier relande gekoomen, hen in twee verdeelden. D'eerste hoop zettede zich in 't Bataviscbe eiland, d'ander ontrent *Tungeren*, en in 't land van Luik ter neder, waar van deze den naam van *Turingeri* of *Tungri* aannamen. Zy, de Maase afzakkende, en hun verblijf plaatse zoekende, bouden naar hunnen naamede stad *Dor-* of *Thur-drecht*, dat is, *overtocht der Turingers*, na dese andere plaatsen van het *Batavia*. Van daar quamen zy aan d'eene zijde door den Yssel in 't midden van 't eerste oud *Batavia*, en stichteden *Der Goude*.

Tacit. L.
de mor.
German.

Indien de doorgelezen Schrijver in sijne meeninge niet mist, zo moet ons eerste Der Goude noodzaakelijk al vry oud zijn, en de Romeinsche tijden bereiken, want *Tacitus* verhaald; dat de *Tungeren*, naderhand *Germani* (Duytschen) genaamd, eerst de *Gallen* verdreven.

Dit Der
Goude was
een vrye
heerlijk-
heid.

Dit staat by onze beste Schrijvers vast (wat'er *Boxhorn* in zijn *Theatrum Urbium Hollandiae* ook tegen dwars-boomd) dat *Der Goude* voor 't jaar 1272, schoon geen stad, dog eger niet alleen een vlek, maar een heerlijkheid *Der Goude* was.

Sim. van L.
ibid. pag.
192. &c.

De groote ophelderaar onser Bataviscbe oudheden, de reeds gepreezen *Simon van Leeuwen*, teld onder de oudste en edelste van Holland ontrent den tijd van Grave *Floris IV.*, by Koning *Willems* tijde, en ten tijde van Grave *Floris V.*, *Diederik vander Goude*. De laatste erfdochter was *Vrouw Sophia vander Goude*, in 't jaar 1294. gehuwd met *Hr. Jan van Renesse*, Balliu van Zuid-Holland, die door bestek zijner vyanden balling zijnde in

Haare Hee-
ren.

Goudhov.
Chron.

't jaar

't jaar 1304. in de Lek verdrunk. *Sophia* gestorven zijnde verviel Der Goude aen den Grave.

De Professor *Boxhorn* brengt, om te beweerden dat Der Goude in 't jaar 1200. noch niet bekend was, wel zeker handvest by van Grave *Floris*, donderdags na St. Jans onthoofdings-feeft, in 't jaar 1223. aan de Abdijs van Rhijnsburg verleend, waar by de zelvige quijt gefcholden word van den Moordrechtsen Tol, en van Der Goude niet gerept, doch dit maakt geen gevolg met allen: Want dat de Graaffelijksheids tol op dien tijd te Moordrecht gegeven wierd, bewijft niet dat'er geen *Der Goude* (daar eerst naderhand den Tol geleid wierd) als doen bekend was.

Boxh Th.
Urb. Holl.

Alzoo ongegrond is 't, 'tgeen uit een ander handvest van den zelvigen Graave in 't jaar 1272. verleend, tegen het voorgemelte werd ingebracht: Want als de Goudsche inbóorling en Burgermeester *Reinier Snoy* zegd: *Sub hoc Florentio anno proximo dicto (sc. 1272.) Gouda Hollandiae urbs condita. Onder desen Grave Floris is op 't jaar 1272. de stad der Goude in Holland gebouwd;* zo moet men de bemuuring van des stads omring, en niet het eerste beginzel van de Kolonie en bywooning verstaan. Dit brengt de gemelte handvest (aanstonds te leezen zelfs mede; want daar by word niet gezeid, dat de stad Der Goude doen eerst zoude gebouwd worden, maar dat als doen de palen en vrijheden wijder zijn uitgebreid.

Rein, Snoy
L. 7.
Rer. Bat.

't Was dan in 't jaar 1272. (en niet 1262. als zommige verkeerdelyk aantekenen) dat de Ridder *Nicolaas Cats* (Voogd van den minderjarigen Grave *Floris V.*) misschien tot vergeldinge zijner dapperheid tegens die van Utrecht getoond, van den Grave dit Handvest op dingsdag na S. Margriete dag geteekend, verkreeg. *Wy Jhan by der genaden Godts Bisschop v' Utrecht, maecken condt allen luyden die tegenwoordig sijn of toecomen sullen, dat wy hebbe gesien eene handveste bezegelt met des Heere Grave Floris*

Nikolaas
Cats, Rid-
der, legd
stads
grondveste
in den jaare
1272.
Beverw.
beschr. van
Dordr.
1 Cap.

Handveft
hem des
wegens
door Grave
Floris V.
verleend.
ftads Priv.
Lade A.

N. Tot Ter
Goude.

zegele, daer Godt die ziele of hebben moet, gants en gavē, wel spreekende, niet afgedaen of toegedan, ongequetst, niet geconcelleert, spreekende van woorden te woorden, alsoo hier naar volcht beschreven. Wy Floris Grave van Hollantende van Zeelant maecten condt alle den gene die dese hantveste sullen zien of hooren lesen, dat wy met onsen vryenwille, ende by Rade onser mannen gegeven hebben een Edelen man Heere Nicolaes van Catse, Ridder van sonderling getrouwden dienst, dien hy ons gedaen heeft ende noch doen mach dese vrijheyte Tot ter Goude van vierde half hondert gaerden langh van der halver Iffel opwaerts te Brouckwaert, en vierde half hondert gaerden breed. Alsoo dat alle die geene die binnen deser vrijheyte woonachtich zijn, en poorters zijn tollēn vry varen sullen voor alle onse tollēn, door alle ons lant, mit allen hoeren eygen schepen en mit hoere eygene goeden. Voort soo hebben wy gegeven alle de eigene binnen deser vrijheyte Ter Goude woonachtich zijn en poorters zijn, waert dat zy eenen man sloegen binnen hoire vrijheyte, ende zy borg setten mochten voer tien pont Hollandts, of dat haer goetd tien pont Hollandts waerdich waere, dat mensche tot geenenrechte houden en mach, alsoo lange als den man den adem binnen heeft. Voort soo hebben wy hen gegeven dat mensche buyten hoire vrijheyte niet winnen en mach om eenigerhande borchtochte te doene van doodslagē oft van leemte die geschiet buyten hoire vrijheyte. Voort soo hebben wy onse voorsz. Poorters van Der Goude gegeven alle dat selve recht dat die Poorters van Leyden hebben. Ende daer by soo wanneer dat die Schepenen van Der Goude beladen zijn mit oirdelen en mit Vonnisse, dat zy hoir recht zullen halen en versoeken aen de Schepenen van Leyden; ende alzulck recht als hem die Schepenen van Leyden wysen, daer mede zullen zy volstaen. Voort soo sellen ons die Poorters van Der Goude dienen in onser rechter heervaert, mit vyf mannen op hoiren costen, om dat wy willen dat dese vrijheyte den Poorters van Der Goude eeuwelyk vast en gestade blyve, en onverwroken van ons

ons en onsen nacomelingen, soo hebben wy hem dese opene handveste hier op gegeven bezegelt by onsen zegele. Dit geschiede in 't jaar ons Heeren duysent twee hondert en twee ende seventigh, des dingsdaegs na S. Margrieten dage.

En op dat wy Jhan by der genaden Godts Bisschop t' Utrecht voornoemt, dese handvesten gesien hebben, en wel hebben geexamineert alsoo voorsz. es, soo hebben wy onsen zegel gehangen aen dit uyschrift, om beder wille der goeder luyden van Der Goude, ende dat dit geschiede, dat was des donderdaeghs op St. Pieter ende St. Pouwelus dach, in 't jaar ons Heeren duysent drie hondert vyf en dertich.

d'Authentike handveste door stads brand (volgens dat uit de bevesting-brief der zelvige by *Aelbrecht van Beyerren*, als Ruard van Holland, &c. in den jaare 1375. op den 24. van May gegeven, blijkt) verteerd zijnde, waren stads wethouderen genoodzaakt een wettigen *Vidimus*, of zicht-brief elders te zoeken, dien zy dan van *Johan* Bisschop van Utrecht erlangden. By voorziene, ofte gevreesde veranderinge van Opperheeren, hebben stads Regeerders altoos met zonderlinge vlijt van dese hunne stads vrijdom en grondslag, bevestinge en bekrachtinge verzocht. Wanneer Graaf *Guy van Bloys*, Heer van Der Goude, zonder wettige nazaten, in den jaare 1397. op den 21. van December overleed, hadden zy van *Albrecht van Beyerren*, thans Graaf van Holland, op den 6. van Maart, des zelvigen jaars, reeds een nieuwe bevestinge van *Floris* handveste verworven.

In volgen-
de tijden
bekragtigt.
Stads Priv.
Lade. A. S.

Lade. K. &

Ten tijde der inlandsche beroerten, ontrent den jaare 1560. en de volgende, lieten zy de zelvige op nieuws in den jaare 1561. op den 18. van Februarius, en 1571. op d'eige dagtekening, by den President en Raade van Holland verzekeren.

Lade. F.

Ter geheugenisse dat de Ridder *Cats* Der Goude eerst ommuurde, is dit oud knuppel-dicht gemaakt:

*Fundabat, Cattos Florente regente, notato
Posteritas, Goudæ mania, Cattus eques.*

*Doen Floris hoog vermaard de Cattens bats regeerde,
De vesten van der Gou de Ridder Cats sondeerde.*

En ter erkenenisse van hunnen grondvester heeft stads
vroedschap raads-penningen, op eene zijde de stad, op
d'andere haar wapen, met de wederzijdse borst-beelden
van den gemelten Ridder *Cats*, en Vrouwe *Jacoba* ver-
beeldende, met dit onderschrift: *Fundatoribus istis. Onder
desē stichters*, over weinige jaaren doen stempelen.

Van desen stads-stichter is te berichten, dat d'Edelen
van *Cats* hunnen naame en afkoomste hebben van een
steedje, wel eer *Cats* genaamd, gelegen in Noord-Be-
verland, en nu door de zee overstolpt. Hr. *Nicolaas van
Cats*, Ridder, was Voogd van den minderjarigen *Floris
V. Graave van Holland*.

Deze als'er in 't jaar 1271. onder de Burgers t'Utrecht
een groote oproer was, sloeg stads poorten op, spande
gewapender hand de Vierschaar in 't midden van de stad,
bande 140 burgers, en bragt stads zaaken in rust. *Jan*
Graaf van Holland, *Floris* zoon, maakte hem in den jaare
1299. in 't beleg van Dordrecht, t'Amblasserdam bevel-
hebber van zijn heyr. Hr. *Jan van Cats*, Ridder, en Ka-
stelein van der Goude, was in den jaare 1481. met den
Stadhouder in den strijd tegens die van Utrecht. Ver-
vald in ongunst der Goudsche Hoeks-gezinden burgers,
die hem het Kasteleinschap ontvringen.

Wat stads benaaminge belangd, de Professor *Almelo-
veen* verwonderd zich niet zonder reden, dat d'Achtbare
Heeren Burgermeesters, in een geschrift tot nadere be-
schrijvinge van hunne stad, uit aloude handschriften den
drukker mede gedeeld, belijden d'oorsprong der zelvige
niet te weten. Hy twijfeld geenzints of de stad voerd
haaren naame *Gouw* van de watervlied, die haar door-
stroomd, en *Gouw* genoemd word. Welk woord, vol-
gens

Oorsprong
van stads
benaminge.
Alm. Am.
Theol. Ph.
Adr.
Schrick-
mon. 2. Jud.
3. in verbo.

stads raads-
penning.

Afkoomste
van Cats,

zijn levens-
bedrijf.

gens *Simon van Leeuwen*, in de Chaldeſche en Scytife Math. van
 taale, een uitgeſtikte zoode, een ſtuk of gedeelte uit het derHouven
 land, *gleba, ceſpes*, beduid. Andere, zegd hy, willen dat Handveſt
 het een Deens woord zoude zijn, by welke *Gow*, eene Chron.
gracht, of *wyk* wild zeggen. Een woord, zegd *Almelo-* cap. 16.
veen, 'tgeen onder de Noordhollanders heden in de voor-
 ſchrevene betekeningen van *gracht*, *weg*, of *dyk* ge-
 bruikt word.

Hadrianus Junius belijd wel dat de ſtad van haaar wa- Hadr. Jun.
 terſtroomen benaamd is; maar (als blijkt, verkeerdelijk,) Hiſt. Batav.
 dat die ſtroom *Gowwe* zoude genoemd zijn, van *goud*, C. 17.
ſchat, en *rijkdom*, om dat aldaar de tol betaald wierd van
 alle in-en uitgaande koomanſchappen en waaren; maar de
 geletterde man feylt; want lang voor dat hier ſulks ge-
 ſchiede, voerde de plaatſe den naame van *Goude*. Zijn
 gevoelen heeft waarſchijnlijk die zwierigaars misleid, die
 ons *Der Goude*, *Chryſopolis*, en *Aurèlia*, dat is, *Goud-*
ſtad hebben vernoemd. Minder ſchijn heeft het 'tgeen
 echter oulinx als een praatje verteld wierd) dat de ſtad van
 eene haarer Oude grond-vrouwen, die *Gouke* zoude
 geheeten hebben; ofte van de *vergulde plaaten*, waar mede
 wel eer de naalde van de tooren, zo men verhaald, blonk,
 den naam van *Der Goude* zoude ontleend hebben.

Doch, dewijl zy niet ſlechts *Goude*, maar *Der*, of *Ter*
Goude genoemd word, heeft onze naukeurige opſpeurder
Simon van Leeuwen, dit voorwoord *Ter* ook willen ont-
 leden. Hy dan, verhaald hebbende, hoe de *Thuringers*
 te *Dor*-of *Thurdrecht* overtogen, en aan d'eene zijde door
 den Yſſel in 't midden van 't eerſte oud Batavia doorge-
 komen, *Ter Goude* ſtichteden, gaet voort, en zegd, dat
 zy het zo by verwiffeling van *Ter*, ofte *Thur*, in plaatſe
 van *Thuringer-Goude* titelden. Gelijk zy aan d'andere zijde
 na Zeeland getrokken, verſcheidene plaatſen hebbende
 beheerſcht, en bebouwd, met gelijken uitslag, en benaa-
 ming van *Ter*, ofte *Thur*, als *Ter Veer*, *Ter Tolen*. *Ter*
Goes,

Goes, &c. noemden. Welke gedagten den Heer *Almeloveen* niet vreemd te voor koomen.

II. HOOFD-STUK.

Boven- en Neder-Yssel-Stroom. De Neder-Yssel afgeleid van de Lek. Onwis wanneer, of door wien. Opgestoppt. Verland. Gediept. Issels lof. De Gouwe gegraven. Wanneer. Sluysen op den Yssel en Gouwe. Haastrechtse Brug.

Beschry-
ving van
den Yssel-
stroom.

DEwijl de zamenvloed van *Yssel* en *Gouwe*, d'eerste Aanleidinge der bevolkinge en bij-wooninge aan Der Goude gegeven heeft, is 't redelijk dat wy zoo veel naspeurlijk is, eene beschrijvinge dezer stroomen, en wat haar belangd, doen. *Het moet noodzakelyk volgen, zegd Simon van Leeuwen, dat zoo wanneer de gracht, en het water de Gouwe is gegraven, en met een sluis beleid is, die plaats noodzakelyk is bewoont geweest, of aanstonds is bewoont geworden.*

Boven-
Yssel.

Twee stroomen, voeren in ons Nederland den naem van *Yssel*, d'eene van *Boven* d'ander van *Neder-Yssel*. De *Boven-Yssel* uit Westphalen door Coesvelt, en zo voorts voor by Deventer na Kampen in de Zuider-Zee vloeyende, geeft den naem van *Over-Yssel* aen een der XVII Nederlandse Provinssen. Deze zijn niet in onze, maar Latijnsche taale, met haar naamen van den anderen onderscheiden; *Isala*, van de *Saly* (waar van het *Zalland* hernoemd is) word de *boven*, de *Neder-Yssel*, *Isela* genoemd. 't Is zeker dat onze *Yssel* wel eer uit de *Lek*, wat beneden Vreeswijk (nu de Vaart) op *Ysselstein*, zoo voort na Montfoort, Oudewater en der Goude, tot *Ysselmonde* in de Maas vloede. Dat dese *Yssel* door den *Utrchtsen Vaartschen*

Neder-Yf-
sel afgeleid
uit de Lek,

fchen Rhijn tot in de Vecht zoude gebracht zijn, en daar na tot in de Lek doorgegraven, en daar van mede den naam van Yffel zoude gekregen hebben, om dat de Vecht van ouds tusschen Kampen en Zwolle zijn oorsprong had, gelijk zommige meenen, heeft geen bedenkinge van waarheid, dewijl d'Utrechtsche Vaartsche Rhijn tot een bequame schipvaart in de Lek, eerst in den jaare 1373. gegraven is.

En niet de Vecht.

Het water-log van den *Yffel*, onder door den Lekken-dijk, d'oude kil, brokken en stukken van oude dijken des *Yfels*, noch heden tusschen Yffelstein en de Lek te zien, zijn overtuigende bewijzen dat die stroom zijn begin in de Lek wel eer nam. Of de *Yffel* geschooten is, dan of zy zich selven eenen weg geboord heeft, wie en wanneer dien eerst van de Lek, indien zy geschooren wierd, afleide, daar van heeft men by onse inlandsche, veel min by vremde Schrijvers niets zekers.

Onwis door wien.

Simon van Leeuwen gevoeld, dat onse *Yffel*, na het voorbeeld van den *boven-Yffel*, tot ontlastinge van den Rhijn doorgegraven is. Want de Rhijn van Schenken-schans op Utrecht, zonder eenige zijdelspranten eenen zeer snellen en sterken stroom maakende, zijn'er verscheid doorfsnijdingen en afleidingen tot uitwateringe gemaakt. *Het zoude wel kunnen zyn*, dus gaat de genoemde Schrijver voort, *dat ontrent den tijd dat de doorgestoke Lek voort doorgegraven is, of weinig tyds daar na, deze gracht, tot verlichtinge van den snellen vloet des selfs, deze gracht voor eene tweede loozing uit den Rhijn, als een tweede en nieuwe erm uit de zelve Lek zoude vermoedzaakt zijn.*

Bat. ill.
1 d. 2. H.
pag. 112.

Goudhove gist dat d' *Yffel* eerst in 'tjaar 1235. of 1236. gegraven wierd, wanneer Graef *Floris IV.* ter begunstinge van zijnen broeder *Otto*, in 'tjaar 1233. Bisschop van Utrecht geworden, een kloeken dijk van Amerongen tot Schoonhoven, andere verstaan tot Yffelmonde toe, deed leggen. Zommige willen dat deze stroom zelfs zo

Goudh.
Chron. bl.
304.

Idem p.
369.

Van den
Yffel word
in den jaare
1070. ge-
waagd.

oud niet is, maar dat ze na den watervloed des jaars 1322. wanneer op 't verzoek van Graef *Willem*, 's Lands dijken verhoogd en verzaard wierden, eerst zijn aanvang nam. Doch dit zijn niet als ongegronde opgeevingen door dien van den Yffel reeds in 't jaar 1070. gewaagd word.

Zy wierd-
in den jaare
1296.
beneden
vreeswijk
op de Lek
gestopt.

Dat d'Yffel gedamd, en aan de Lek boven Yffelstein afgestopt is, houd yder voor zeker, maar niet wanneer, en om wat reden zulks geschied is. Doch, mijns oordeels buiten bewijs; want men heeft niet alleen het *Tonneelboek der Hollandasche steden* (gelijk *Almeloveen* voorgeeft) maar goede opene brieven in Stads geheim plaats berustende, dewelke zeggen dat deze afstopping door *Jan van Nassau* 39sten Bisschop van Utrecht en Graaf *Floris V.* in 't jaar 1296. op Stads verzoek, toegestaan is.

Deze benevens een ontwerp om drie sluizen by en ontrent Yffelstein te leggen tot afweeringe van den overlastigen, en inlaattinge van behoorlijken vloet. luid:

Hoe die
loop van-
der Lecke
inder Yffel-
le, boven
Yffels eyn-
de, ofte
den nieu-
wen Dam
gestopt
wordt;
Anno
1234.

Wy Johan, by der gratie Gods Bisschop t'Utrecht doen condt, ende weten, maken condig allen den geenen die onse brieven sullen sien, ofte hooren lesen, hoe dat wy opentlijk protesteren, dat om profytelyckheijdt ende beternisse van onse Landen en des Bisdoms, ende van de Graeffelijckheijdt van Hollandt daer toe gebrocht, ende by Rade der Prelaten ende onse getrouwe Dienaeren, ende by den consenten van den Welgeboren Man Heere Floris Grave van Hollandt, hebben wy oorloff gegeven, den voorsz. luyden om te maken eenen Dijck over die Yffele, om te stoppen die loop van den Yffel, in onse Landen en alsulcke plaetsen die men noemdt Hoppenesse by 't Gheyn, en soo hebben wy hem ter goeder trouwe beloofd waert dat saecke, dat iemandt den voorsz. Dyck oft Dam impideerden, beletten ofte verderven wilde, zdo zullen wy naar onse maght, ende mogen den voorsz. Dyck defenderen, ende beschermen, tegens een ygelijk, soo dickwils als van noden wesen sal, ende als wy van hem daer toe gequireert sullen worden.

Voorts

Voorts soo sullen sy luyden met haerder eygen cost, den voorsz. Dyck met ons gesamen der handt beschermen, ende daer toe sullen hen luyden mogen bedwingen, op die verbeuringe van heure goeden, te weten die Luyden van onse Landen, ende en sullen wy, noch onse Successeurs, ofte naecomelingen niet gehouden wesen om te houden desen voorsz. Dyck hier naemaels, wy en sullen oock niet toelaeten dat hy verdurven ofte verdestruert wordt, maer ons sal toebehooren nu en eeuwigelijck te defenderen trouwelijck ende te houden, maer allen den geenen die aen desen Dyck profijt hebben, die sullen tot ons seggen, en tot seggen van den Grave van Hollandt by staen ende houden den voorsz. Dyck, ende die Luyden van onse Landen woonende in die steden om te sustimeren, ende in wesen te houden, hoe dickwils het is, is 't saecke dat wy sien dat het van nooden is, tot welcker conservatie van den Dyck, wy willen dat alle bedwongen sullen wesen, die geene die woonen aan de Noordzijde van den Iffle. In teken der waerheydt ende getuygenisse van desen, soo hebben wy desen tegenwoordige brieven doen scrijven, ende besegelen met onse segele, ende met den zegele van Mijn Heere van Cuyck onze zwager. Gegeven in 't jaar 1285. des donderdaghs voor Marie Magdelen dagh.

Item, die maat, die Jan Beyguinck met die gedeputeerde man van Goeverwelle tot den nieuwen Dam toe beliep ontrent 5944. Roeden.

Item van die Nieuwen Dam tot de poorte van Iffelsein was 1100 Roeden Dycks.

Item Jan Beyguincks concept was dat men van den Nieuwen Dam tot Iffelsein aen die Iffel opgraven soude, ende daer die twee Dycken mede maacken, en voor Iffelsein aen die poorte souden leggen dry sluisen; die middelste zo wijd, dat daar een coggeschip soude doorgaan, ende die ander twee sluysen minder, ende als die Lecke hoog waar, soude men die sluysen toedoen, ende toehouden, ende soo soude die scoep in die collick blyven, ter tyt toe dat men een sluys van die an-

dere dryen, die t'eynde die collick, oock geleydt waren, soude men een ofte twee laten loopen naer den eyfche, ende op redelyck waeter, soude men daar soo veel oplaeten als van nooden waar, ende men soude d'Yssel graven, van der Sluyse tot Goeverwelle van der breette dat het dan eyfchen soude, ende die dycken daar mede hoogen, dat die stroom bedwongen bleef; ende daer op een scarpe schouw en toefigt houden.

Doch die voorflag wierd afgekeurd, tot stadts by na onherstelbaar nadeel, weshalven *Almeloveen* deze opstoppinge *Exitialem pene Gaudanis civibus obstructionem*, „ wel „ haast „ stads ondergang zoude noemen.

Uit de zelfige brieven blijkt medegenoezaam de rede waarom men tot het dammen en afstoppen overbelde, namelijk om dat het hoog opperwaater, by winter tyden door ebbe en regenstorm, by en ontrent *Der Goude* gestuit, vervaarlijke en menigvuldige dijkbreuken (waar van de noch overgeblevene waalen beneden en boven de Stad onvergeetelijke geheugenisse gelaaten hebben) veroorzaakte.

Rijmkron-
nijk over
de jaaren
1287. en
1288.
Beka de
Ep. Ultr.
f. 10. Joan. 1.
Reigersb.
kronijk van
Zeeland.

De Rijmkronijk verhaald, dat'er twee zeer vervaarlijke watervloeden, een op den 17^{den} (den 14^{den} volgens *Beka*) van December des jaar 1287. een tweede op den 6^{den} van Februarius in 't volgende jaar een ongelooffelijke schade het geheele Land hadden toegebracht, zo dat veele menschen en beesten verdronken. *quod submersis hominibus & jumentis lachrymosum fecit excidium.*

Reigersberg steldze op 't jaar 1288.

Heda, sub
Bal. 29. Ep.
in not.
Buch.

Deze hebben waarschynelyk het afstoppen des Yffels verhaaft. Om welke reden van overstrominge al voor heen Keizer *Frederik* in 't jaar 1165. ontrent den Rhijnstroom verscheide beveelen gegeven hadde.

Door
d'Afstop-
pinge ver-
land de
stroom.

Doch des Yffels boven vloed gestuit zijnde, verbande te met door d'opkoomende en nederzittende slibbe, de ruime stroom in dier voegen dat die heden pas boven der *Goude* eer eene gemeene waring als rivier gelijkt, zo ver dat

dat men haar *Horatius* gedicht te recht mag toepassen. Horae.
A. P.
Daarz' certijds placht te weezen.

Sterilis palus, aptaque remis.

„Een schraale waterplas doorsneden van de kielen.

Nu na de verlandinge.

Vicinas urbes alit, & grave sentit aratrum.

„Door kerft de diepe ploeg, en voed het naaste volk.

Dit ongemak deed reeds in 't jaar 1425. Stads-wethouders *Kerstant Hermensz*, *Dirk Houk* en *Aart Wernaertsz* Word
meermaals
gediept. afvaerdigen, om met die van Montfoort over het diepen van den Yssel te handelen, en *Dirk Houk* met *Aart Wernaertsz* na Ysselstein binnen 't zelfve jaar verreizen, om het diepen van dien te voorderen.

Dit diepen wierd by de steden Der Goude, Oudewater, Schoonhoven, Montfoort en Ysselstein in 't jaar 1485. hervat, wanneer haar wegens der Goude eene maaltijd werd geschonken. Reken :
der Thre-
foriers be-
rustende in
de kist op
't Effen
Comproir
Ter Goude.

In den jaare 1506. verzochten de Goudsche Regeerders van de Staten dezer Lande bysmeek-schrift op de beste Goudsche
kronijk. wyze het verlanden van den Yssel voor te koome. 't Was toen ter tijde dat de Heer van Montfoort den Yssel met schordeuren sloot, waar over Mr. *Jacob Mauritsz* met den Alm.
Amesn.
Thz Ph.
p. 118. Hofmeester van den Grave van Buuren in den Haage aan den Raad klachten deden. In den jaare 1545. reisden die van der Goude na Urrecht om met de Staten over 't ibid.
Inv. varr
stads se-
creet. diepen van den Yssel zicht te neemen, en het te bezorgen. In de 20ste beun van stads secreete berusten verscheidestukken den Yssel aangaande.

Onder andere een Octroy van 't jaar 1492, den 20ste van Februarius waar by belast word van *St. Marten* tot *St. Pieter* alle sluiken op den Yssel t'openen, en die revire niet nauwer te maaken. Een minute van een Request aan den Koning in 't fransch, om water in te laten, alzo den Yssel te schuuren. Verscheide bedenkingen over het diepen van den Yssel enz.

Slikmo-
len.
Het Goud-
sche rak
gediept in
t jaar
1700.

Men heeft langen tijd door middel van een vaarende slikmolen den stroom van slibbe zoeken te ontlasten, doch met weinig nut. Ontrent den jaare 1700. wierd het goudsche rak opgebaggerd, en gediept.

Doch dat al dit diepen en herdiepen met zodanig voordeel, als men wenschte noit geschieden toond' uitslag en zake zelve zonder dat wy daar van iets breder behoeven te melden.

pag. 118.

Zo dat de Hr. *Almeloveen* den Ysselstroom niet quaa-lijk by een gevaar loopende zieken vergelijkt, die gestadig om hulp van eenen ervaren geneesmeester roept, hem wegens sijne diensten aan 't gemeen bewezen overschuldig.

Dienst van
den Yssel
stroom.

Door haaren overstroom behield men in 't jaar 1572. en 1573. niet alleen de stad, maar 't geele Land. Haar vloed bracht het benard en uitgehongerd Leiden ontzet, en levens middelen toe. De Spanjaart, om van haar te Rotterdam niet geplaagd te worden, stopte by Ysselmonde te vergeefs den mond. Zy verdiend derhalven den lof, die haar d'Edele Ridder en Dichter, de Heer *Huygens* van *Zuulichem*, aldus geeft.

Huyg. pag.
180.

*Mijn' Gouwe voert meer Gouds, mijn' Iffel meer gewins
Dan Tagus gulde grond ter borse van sijn' Prins.*

* Oude-
water.
Anno
1575.

'k Hebb meer van hun te bat: doen mijn' gebuurstat branden,
En baedden in haar bloed haar' moordenaren handen,
Ontfwoomm ik hun geweld, en duikte in mijn' Gouw,
En kroop mijn' Iffeldiept' ten hals toe in de moutw.*

*Spijt Spagnen dan ik sta: ook sonder d' oude muuren
Van 't Casteleyns gebied. Wie zijt gy mijner buuren.*

*Die door den neus noch spreekt, en my 't gebrek verwijt?
Ik zegge t' mijnen roem', 'k ben bril en brillen quijt.*

Indien d'Yssel uit de Lek geschoten is heeft men ontwyfelijk dien stroom ten zelvigen tijden bedijkt; doch gelijk de tijd van het eerste, zo is ook die van het laaste onzeker. Onze *Snoy* is van gevoelen, dat Holland, tot dat Graaf *Floris* met sijnen broeder *Otto*, 36ste Bisschop van

Rcin.
Snoy L. 7.
Hist. Holl.

van Utrecht, den Rhijn van Amerongen tot aan Schoonhoven bedijkt, zonder dijken bloot en open zoude gelegen hebben, doch dit ongegrond zeggen haald *Janus Doufa* byster door den hekel, en beweerd met onwederlegelijke reden het tegendeel. J. Doufa
L. 6. Ann.

d'Eerste dijken te zwak aangeleid, of by verzuim vervallen, wierden by tijd en noodzakelijkheid verhoogd en verzaard. De Lekken-dijk in 't jaar 1522. ingebroken zijnde, deeden de Burgermeesters *Jacob Minne*, en *Witte Goversz.*, met *Dirk Henriksz* ter dagvaart in den Haag verslag van den inbreuk, en besloten den Ysseldijk te verhoogen, en te verbreedden. Goudsche
Chron.

De raad droeg in 't jaar 1515. by aanschrijvens te voor om den Rhijn en Ysseldijk tot een te trekken, waar op ibid. die van der Goude den Raad bericht deeden.

De inbreuk van den Zeedijk ontrent Naarden in 't jaar 1570. deed die van der Goude de Heeren van Schieland ibid. beraamen hoe men by overstorting van hoogen vloed de stad en dijken best zoude verzekeren.

Den Rhijnstroom, als verhaald is, door Lek en Yssel verleid zijnde, begon een bequame doortocht tusschen Holland en Zeeland t'gebreeken; des is'er, om te gemakkelijker met waaren en koopmanschappen in 't midden door Rhijnland na alle gewesten heen en wederom te vaaren, en handel te drijven, een binnen gracht geschoten van ontrent het midden van den Yssel en Der Goude af tot in den Rhijn, uitkoomende ontrent *Alphen*, (een vermaard dorp 't geen sijnen naam van *Alphenus Varus*, of wel, volgens andere, van *de Albimanus* legerplaetse voerd,) en voorts door d'oude loozinge van den Rhijn, (de *Heimans wetering* genaamd) tot in de Leydsche of Haarlemsche meyr. De Gouw
wanneer
gegraaven.

Sim. van
Leeuwen
bar. ill.

Almel:
Amoen.
Th. Phil.
p. 132.

De naam *Gouwe*, aan deze binnenvaart gegeven, is in 'tvoorgaande Hoofdstuk verklaard..

Wanneer zy uit den Yssel in den Rhijn geschoten is, word

word mede by geen Schrijvers van onzen tijd vermeld; daarom ontwijfelijk zo oud, en van ontrent dien tijd, als 't schieten van den Yffel zelfs, van welk gevoelen *Reyn Snoy L. 7. Hist. Holl.*, mede is.

Sluifen op
den Yffel,
en de
Gouwe.

Op den Yffel en de Gouwe ziet men aanzienelijke sluifen. D'eerste drie wierden binnen de stad, ontrent even afgelegen van elkanderen, gelijcd. 't Was niet voor 't jaar 1535. dat men eene vierde, beoosten de stad onder het slot, ondernam te maaken om het water van de Gouwe in den Yffel te loozen.

Gouwf.
Clur. 1533.

In den jaare 1533. hadden die vander Goude te Haarlem van de Rhijnlandfche Heemraden reeds het maaken dier sluife verzocht.

De Kooning verleende op den 10ten van December in 't jaar 1541. fijnen vergunbrief, en gaf tot het maaken eens vierhonderd guldens. Mits dat de Viffchery van de fluis, en wat'er toebehoord hem bleef. Het huis daar by staande word noch heden 's viffchers huis genoemd.

Octroy
verleend
op den 15.
Jan. 1535.

De stad moest t' haare Kosten ten eeuwigen dagen deze fluis onderhouden. De Landen van Rhijn-en Schieland, maalende in de Gouwe daar toe van yder mergen geeven drie ft. Geen Schepen tol-of fluis-geld verschuldigd, mochten door die fluis, maar moesten door de stad vaaren. Stads Burgermeesteren en Regerders beloofden by gezegelden brieve in den jaare 1541. den 10. December, aan d'ingelanden van Rhijnland en van den Brouk, dat voors. fluis ook tot hun behoef leggen zoude, invoegen dat zy daar door bagger, slijk, modder, en andere stoffe ter verbeteringe hunner landen, als anders haalen mochten.

Noit mocht deze fluis gestopt of gedampt worden zo lang als drie molens maalen op de Gouwe. 't Schijnt echter uit een afte van den 12. November des jaars 1553. dat over d'opening van deze fluis geschil ontstaan was, waar over met den Heere van Goudriaan gehandeld wierd.

Twee sloten hingen'er aan, waar van de Kastelein eenen fleu-

ſleutel, en de Burgermeesters den anderen hadden, om by nacht, of in tijd van oorlog die geſloten te houden.

Deze ſluis, thans de *Haane proij* genoemd, is; zedert het maaken van de *groote ſluis* bewesten de ſtad op den Yſſel van weinig nut.

Tot het maaken van deze groote ſluis, gaf d'inland-^{De groote Yſſel ſluis.} ſche oorlog d'eerſte gedachten, in 't jaar 1576. (wanneer de ſtad Amſterdam noch Konings was) om met ſtaande mallen in den Yſſel, 't geen door de ſtad niet geſchieden konde, te vaaren. De grond, met paalen vaſt geheyd, wierd met blauwe ſteenen bemanteld, op koſten der Staaten van Holland: Veele huizen, en een Kapel van St. *Odulphus*, ſtonden ter plaatſe voorheen. d'Eigenaars der afgebrokene huizen wierden gemachtigd om binnaen de ſtad het een of 't ander ſtuk van een Klooster gebouw tot hunne wooninge te kiezen. Van de Kapel is niets overig dan 't huisje waar in men de ſluis opwind. d'Opzicht van 't maaken der ſluiſe had *Jan Claasz Cmq.* Burgerm.

Eene der vermaarſte en 's Lands meeft aangelegene ſluifen, is de *Goudſche ſluis* ontrent Alphen, daar die ſtroom haar in den Rhijn ontlafte, gelegen. Deze was veele jaaren, wel licht eeuwen niet als met houte planken en balken beſchoeid, en zonder verlaat. Buiten twiſfel wierd zy ter dier plaatze gelegd ten tijde dat de Gouwe uit den Yſſel in den Rhijn geſchooten wierd; doch dewijl deze tijd onbekend is, weet men ook dien eerſten aanleg dezer ſluiſe niet. In den jaare 1426. brak Vrouw *Jakoba* haar beleg voor *Haarlem* op, om dat Hertog *Philips van Burgundien*, haar Neef, de *Goudſche ſluis* dreigde te ſtoppen.

De Spanjaards verdreven in den jaare 1574. van de Goudſche Sluiſe vijf Engelsche vaandels om des te veiliger Leiden om te leggen. Doch weinig minder als een eeuw na dezen ſtuitede der Staaten krijgsmacht

C

by

by deze hoog aangelegene sluise het woedend heyr der Franschen.

In den jaare 1508. op den 25sten November wierden die van der Goude by den Hove van Holland gemachtigd om het verlaat by de Gouwsche sluise te doen maaken, waar van de verschotene gelden hen weder zouden worden goed gedaan.

In den jaare 1563. en 1564. wierde deze sluise van steen gemaakt, en 1570. Dien vander Goude gemachtigd om sluis' en verlaat te vermaaken.

Menigte
waterlei-
dingen en
Bruggen
binnen
Der Gou-
de.

Bruggen, overgangen over groote stroomen, en kleine waterleidingen zijn in der Goude zo telrijk, dat het geral my eens vertoond zijnde boven gissinge opliep. Tusschen de sluis brugge en den Yssel waren wel eer drie, thans zijn maar twee, bruggen. De afgebrokene, wat zuidwaarts de meule werf wel eer gelegen, wierd de *St. Jans brugge* genoemd; om dat de kerke bedegangen, anders processien, uit St. Jans kerke koomende over die brugge de haven overgingen, als nader blijkt uit eene ordonantie den Schutters by die gelegendheid voorgescreven.

d' Uiterste Brug wierd in den jaare 1709. tot der doorvaard van Zeescheepen vermaakt, en geruimd.

De Haas-
trechtse
Brug.

De voornaamste onder andere stads bruggen is die over den Ysselstroom beoosten onttrent de stad, legd, *De Haastrechtse* genoemd, om doorgaans onbekende rede. Voor den jaare 1466. was noch by, noch onttrent *Der Goude* geene brug; maar te *Haastrecht* een veer over den Yssel, in leene de stad der Goude al van den jaare 1325. behoorende, te verheergewaarden met een paar witte handschoenen, waar van verscheide Leenbrieven in Stads geheim Kasse beruften. Wanneer De Graaf van *Charloos*, by smeek-schrift van *Hertog Philips*, Grave van Holland, verzocht om in steede van een veer, eene brugge te *Haastrecht* over den Yssel te maaken, stelden hen die
van

van der Goude daar tegen wegens de groote kosten en schade die zy daar by lijden zouden, wanneer zy die maaken en yder den vryen overgang over die hadde, doch eindelijk wierd in den jaare 1466. op den 24. Maert verdragen, dat die van de stad eene brugge over den Yssel boven de kerke van Haastrecht maaken zouden, inder voegen dat de schepen zonder vellen of nederleggen van masten daar door konden vaaren, mits behoudende het veergeld een penning van yder mensch, en de brugge van den Grave, als Heere van Arkol, te leen.

In den jaare 1471. geraakten die van der Goude over deze brugge in verschil met *Gerard van Blois*, 'tgeen door tusschen spreken van De Raadsheeren *Jan van Halewyn*, en *Michiel de Wilde*, ter eenre, en den *Slotvoogd van der Goude* ten andere zijde op de volgende bedingen op den 27sten Augustus, beslist wierd.

Die van der Goude zouden op hunne kosten de brugge van Haastrecht nader aan de stad brengen, ter plaatze daar het meest oirbaar zoude bevonden worden. De stad zoude het voordeel en inkoomen der brugge veertien jaaren genieten, mits den voornoemden *Gerard* 's jaars honderd Leeuwen-daalders, tegen dertig st^r het stuk, daar voor, t'Antwerpen op Pinxter-merkt, tellende. Dezen tijd gedurende moest de brugge op kosten van de stad worden onderhouden, en ten einde van dien in goeden staat aan *Gerard van Blois*, of sijne erfgenaamen, geleverd worden, die'er als dan al de baate van na hen mochten trekken.

Het veer, 'tgeen *Gerard* voornoemd had leggen voor de stad, zoude, met bewilliging des Graafs, in een erfpacht van 125. en in andere byeenkomste den 19. October te Schoonhoven, 127. Leeuwen-daalders, 's jaars te betaalen als vooren, aan de stad blijven. Wierd de stad naderhand te raden deze erfpacht te quijten, en zoude zy zulks ten tweemaalē doen, 't elken maale afquijtende de helft, mits uitreikende voor elken penning twintig van den selven prijs.

Onderdes zoude *Gerard van Blois* des Graafs Leenman blijven zo van 't veer, als erfpachte, tot en alzo lange als die van der Goude d'afkuijtinge der erfpacht dedden, wanneer zy op eenen *notabelen man* het voorz. Leen souden moeten verheffen. de brief wierd van Hertog *Karel van Burgundien* in den jaare 1471. op den 8ten November te St. Thomas, nu St. Omer in Artois, bezegeld.

In den jaare 1632. was Mr. *Gerard Marcellus*, Raad, en Pensionaris, wegens de stad Leenman van 't geheele veer tot Haastrecht, ende visschery in den Yssel tusschen der Goudeen de Wieriks-sloot.

DERDE HOOFD-STUK.

Vrye Heeren van 't Vlek Der Goude voor den jaare 1272.

Vrye Heeren van de stad. Wie, wanneer geworden, wanneer de heerlykheid aan 't Graaffschap van Holland vervallen. Geslacht-boom der Goudsche Vrye Heeren.

Vrye - heeren van der Goude voor, en na Stads opbouw.

DEr Goude, voor den jaare 1272. maar een vlek, was als verhaald is eene byzondere Heerlykheid, en had haare Eigene Heeren. Als, *Diderik van der Goude* onder Grave *Floris IV.*, en andere, in den jaaren 1236. 1255. *S. v. Leeuwen Bat. Illust.* Vrouw *Sophia*, laatste Erfdochter van der Goude, was in 't jaar 1294. gehuwd met *Jan van Renesse*, Balliu van Zuidholland, zy na hem overlijdende, zonder kinderen, verviel de Heerlykheid aan de domeinen der Graven van Holland.

Jan d'eerste, zoon van Grave *Floris* den vijfden, zonder kinderen in 't jaar, 1299. stervende, wierd; *Jan*, Graaf van Henegouw, wiens Moeder, *Alyx*, zuster van Grave *Floris V.* en Dochter van Grave *Wilhem*, Roomsch Koning, was. *Jan d' II.* was d'eerste uit den Huise van Henegouw, die over Holland en Zeeland Graaf wierd, en hadde *Philippine*,

pine, Dochter van den Grave van Lutzenburg, tot eene vrouwe, by wie hy tien kinderen, vijf Zoonen en vijf Dochteren, won. Onder de Zoonen was *Johan van Henegouw*, Heer van Beaumont, De Historie schrijver *Jean Froissard*, noemd hem *Messire Jean d'Haynout*.

Graaf *Wilhem de Goede*, sijn Broeder, beschonk hem, als Graaf van Holland, met de Heerlijkheden van *Schoonhoven*, der *Goude* in Holland, en *ter Tholen* in Zeeland enz, in den jaare 1306. *Jan van Henegouw*, Heer van der Goude enz. trok in den jaare 1345. met sijnen Broeders Zoone, *Wilhem III.* na Vriesland, alwaar de veldslag mislukkende van Graaf *Wilhem* veele Edelen, en volks, omquamen, en hy het ter nauwer nood met den vlucht ontquam. *Jan van Henegouw*, Stedehouder over Holland en Zeeland, in afweezen van den Souvercin, verbleef meesten tijd in 's Gravenhage, en overleed in den jaare 1356. oud 74. Jaaren. Hy hadde tot huis-vrouwe gehad *Marja*, Erfdochter van *Hugo*, Grave van Soissons, en Heere van Chimay, die hem baarde eene eenige erfdochter, *Johanna van Henegouw*, Gravinne van Soissons, vrouwe van Beaumont, Chimay, Schoonhoven, Der Goude, ter Tholen, en Guise in Picardien.

Deze Erfdochter troude aan *Lodowyk van Chastillon*, Lodowyk I. van Chastillon, Grave van Blois: *Lodowyk I.* een kloek en dapper held, bleef in 'tjaar 1346. volgens *Moreri*, in de slag van Cre-ci, nalaatende drie Zoonen. d'Oudste, *Lodowyk II.* Graaf van Blois, stierf ongehuwelijkt in den jaare 1372. Blois. en wierd te Blois begraven. *Ian van Chastillon* tweede Zoon van *Lodowyk I.* in bezit van sijns broeders heerlijkheden, en 't Graafschap Blois gekomen, troude, nu al bejaard, aan *Machteld* Hertoginne van Gelderland, en Gravinne van Zutphen. Doch hy verdrietig wegens d'inlandsche Oorlogen der Gelderschen, en 't verlies van Arnhem, na ongemeene gedaane geld-kosten, vertrok na Schoonhoven, alwaar hy in den jaare 1381. 1384. schrijft *Moreri*.

Pont. Chr.
Geld.
Slichten-
horst Hist.
van Geld.
Ghuys van
Charillon.

teri op 't slot zijn leeven sloot, zijn lijk wierd na Valen-
chijn vervoerd, en aldaar ter aarde besteld.

Guido van Chastillon, jongste der drie Broederen, ver-
kocht de Graafschappen van Blois en Soissons, in den jaare
1391. aan *Lodowijk*, Hertog van Orleans, waar door zy
wel haast vervielen aan de Fransche Kroone. Alle ande-
dere aanbestedorvene Heerlijkheden, onder andere die van
Schoonhoven en der Goude, voor zich behoudende. Hy
nam ten Wijve *Maria van Vlaanderen*, Dochter van den
Grave van Namen: En is zonder wettige kinderen achter
te laten op 't slot van Avennes in Henegouw in den jaare
1397. gestorven, en by zijnen Broeder te Valenchijn
begraven.

Met zijne dood vervielen de Steden *Der Goude, Schoon-
hoven*, en andere Heerlijkheden, wederom aan de Graaf-
felikheid van Holland, waar aan zy zedert bleven.

Volgens dit verhaal moet men zeker *Gedenk-schrift*, de
Stad Der Goude raakende, en onder de Magistraaten be-
rustende, hier en daar vry wat veranderen.

U I T T R E K S E L

Uit een Gedenk-schrift rakende de Stad der Goude.

Oud Ge-
denk-
schrift.

„De Regeeringe dezer Stede heeft langen tijdt gestaen
„by de Graven van Bolois, als Heeren van der Goude,
„van de welke de eerste is geweest Heer *Ian van Beau-*
„*mont*, de welke van zijn Wijfs wegen Grave van Bo-
„lois geworden zijnde van zijn Broeder den Goede Graef
„*Willem*, als Grave van Hollandt beschonken is gewor-
„den met de Heerlijkheden van der Stede van der Goude
„en Schoonhoven, met alle haere toebehooren, ende ap-
„pendentien van dien, op den jaare onses Heere 1306.
„De welke met Consent van zijne Broeder Graef *Willem*
„*de Goede*, aldaer eerst binnen der Goude opgerecht heeft
„de

„de Tollen, mitsgaders de Huylen ende sluysen, daer de
 „Heerlijke rechten zouden ontfangen worden, oock
 „aldaer heeft vermeerderd of verbeterd het Sloth of
 „Casteel der selve stede, het welckelange jaeren daernaec,
 „gedestineert is geweest by de Staten van Hollandt (als
 „sijnde eene stercke en seeckere plaats) tot bewaering van
 „alle Handvesten en Privilegien, eertijds by den Prince
 „van den Lande gegeven, welck Casteel (uytgesondert
 „seeckeren tooren, daer de voors. Privilegien in berusten-
 „de waeren) gedemolieert is in den jaere 1577.

„Dat de voors. Heer van Beaumont, Grave van Bo-
 „lois, en Heere vander Goude gestorven is in den jaere
 „onser Heere 1356, achterlatende eenen Soone mede *Ian*
 „genoempt, de welcke met de Heeren van Pruysen op
 „de ongelovige Heydenen, ten krijg ging, daer hy Ridder
 „geslagen zijnde deser wereld overleden is, naelaetende
 „twee Sönen, als namelijk *Ian* en *Guido van Castillon*,
 „Graven van Bolois en Soissons.

„Dat *Ian van Castillon*, Heere van der Goude, nae sijn
 „Vaedersdoodt, overmits hy seer machtig was, en ge-
 „booren uyt de kroone van Vranckrijck en van de huysfe
 „van Hollandt getrouwd heeft Vrouwe *Machtelt* Hertog-
 „ginne van Gelre, en Gravinne van Zutphen, ten tijde
 „als de Bronckhorste tegens de Heeckeren in partyschap
 „stonden, de voors. Vrouwe uyt haer Vaderlijke Er-
 „ve poochden te secludeeren, om welcke te keeren de
 „voors. Heer van Bolois in 't Landt van Gelre by sijn
 „Wijf gecomen zijnde, en met hem brengende veele
 „Heeren en Ridderschap, sommige steden aldaer bele-
 „gert, als Waghenengen, Groensvorde, en andere ge-
 „wonnen heeft, tot dat hy binnen Arnhem ontvangen,
 „en vander Vrouwe wegen gehult is geworden.

„Dat de voors. Heer *Ian* en *Machtelt* als Hertoge van
 „Gelre, de stede van der Goude gegeven hebben een
 „privilegie, dat sy tol-vry varen mögen met alle haere
 „Goe-

„Goederen over al in de lande van Gelre en Zutphen;
 „t welck gegeven is in haere stadt van Arnhem, op den
 „17. dach in de maendt van Maert in 'tjaer onses Hee-
 „ren 1372.

„Dat de voorf. Heer *Ian van Castillon* gestorven is in
 „den jaere onses Heere 1381. sonder Kinderen, laetende
 „sijn goederen aen *Guido van Bolois* sijn Broeder, de welcke
 „mede, (na dat hy getrouwt hadt *Maria*, des Graven
 „Dochter van Namen, en by haar geteelt eene Soone ge-
 „naempt *Lodowyck*, Grave van Dinant, die jong gestor-
 „ven is tot Beaumont, deser werelt overleden is den 22.
 „December in den jaere 1397. na wiens aflijvigheidt, al-
 „soo de rechte linie en afcomst van Heer *Ioannes van*
 „*Beaumont* cesserde, de Heerlijckheden van der Goude,
 „en Schoonhoven, met ten gevolgen van dien, ge-
 „naempt her landt en Balliugie van Bolois, wederom
 „geconsolideert sijn aen de Graeffelijckheydt van Hol-
 „landt, en dat ten tijde van Hertog *Albrecht van Beyren*.

„Doch heeft de voorf. Heer *Guido van Bolois* naegela-
 „ten een Bastaert Soone, genaempt Heer *Ian Bolois*, die
 „oock *Heere van Treslon* in Henegouwen geweest is, die
 „zes Soonen by sijn huys-vrouwe gewonnen heeft, daer
 „af de *Chronijck van Hollandt* breeder Mentie maeckt.
 „De voorf. Heer *Ian Bastaert* legt begraven in de Pa-
 „rochie-Kercke binnen der Goude in de Capelle, die
 „men de Yssere, noempt by hem gefondeert Ao. 1417.

Dat der Goude ten tijde dezer Heeren voor Schoon-
 hoven in aanzien en macht week, ziet men uit de hand-
 vesten en voorrechten by hen vergund, in welke zy hen
Heeren van Schoonhoven en dan *van der Goude* titelen.

De vermaarde Bisschop van Antwerpen *Albertus Mi-
 raus* doet in sijn Boek *Notitia Ecclesiarum Belgii* Cap. 219,
 deze nette geslacht-rekening van de Graven van Henegou-
 w en Holland, en dus der Heeren van der Goude, uit het
 huis van *Avesnes* gesproten. „*Buchard van Avesnes*, zoon van
 „*Ia-*

Geslacht-
 boom der
 Heeren
 van der
 Goude.

„*Jakob Heer van Avesnes en Ameline de Guise*, troude
 „*Margriete* Gravinne van Vlaanderen en Henegouw, die
 „hem twee Zoonen *Jan en Bauduin van Avesnes* baarde.

„*Bauduin*, Heer van Beaumont, hadde by *Felicitas*
 „*de Coucy*, eenen Zoone *Johan* en eene Dochter, *Bea-*
 „*trix*, naderhand Moeder van Keizer *Henrik VII. Io-*
 „*hannes Bauduins* Zoon won by *Agnes van Valenchien*,
 „*Johan*, en *Bauduin*, beide jong gestorven.

„*Johan van Avesnes*, Zoon van *Buchard* en *Margriete*,
 „troude *Aleit*, *Wilhem* Grave van Holland en 's Keisers
 „Zuster, by welke hy teelde *Johan* Grave van Henegouw,
 „*Buchard* Bisschop van Mets, *Johan* Bisschop van Kame-
 „rijk, *Ghuys* Bisschop van Utrecht, *Floris* Vorst van Achaje
 „en Moree wegen sijne Vrouwe *Isabelle*, Dochter van
 „*Wilhem Vilharduin*, by wie hy eene Dochter hadde,
 „*Machtelt van Henegouw*, Vorstin van Achaje en Moree,
 „getroude aan *Louis van Burgundien* Zoon van Hertog
 „*Robert II.* van Bourgundien, en *Agneet* van Vrankrijk.
 „*Johan van Avesnes*, Graaf van Henegouw en Holland
 „had by sijne Vrouwe *Philippine van Luxemburg*, Doch-
 „ter van Grave *Henrik van Luxemburg* en *Margriete* van
 „Barri, tot Zoonen *Johan de Wreede* Graave van Ooster-
 „band gestorven zonder nazaat, *Wilhem* Graave van He-
 „negouw en Holland, *Johan* Heere van Beaumont, *Hen-*
 „*rik* Kanonik te Kamerijk, *Margriete* aan *Robert II.* Graa-
 „ve van Artois, *Isabelle* aan *Raoul* van Clairmont, Hee-
 „re van Neſele, Konnestabel van Vrankrijk, *Aleit* aan
 „*Wilhem* Graave van Pembrok in Engeland, en *Marie*
 „aan *Louis I.* Hertog van Borbon, getroude.

„*Wilhem I.* Graaf van Henegouw en Holland, byge-
 „naamd *de Goede*, troude *Johanna*, Zuster van *Philip* Ko-
 „ning van Vrankrijk, die hem twee Zoonen *Johan* en *Lo-*
 „*dowyk*, beide jong gestorven, baarde.

„*Wilhem II.* Graaf van Henegouw en Holland, van de
 „Vriescn in den jaare 1345. omgebracht, liet geene Kin-

D

„de-

„deren na. *Margriet* troude *Lodowyk van Beyer* onder
 „de scheuringe tot Keizer verkoren. *Johanna* troude
 „den Graave van Gulik, *Philippine Eduard III.* Koning
 „van Engeland, *Elisabeth* stierf ongehuwd. *Johan van*
 „*Henegouw*, Broeder van Graave *Wilhem I.* van Holland,
 „Heer van Beaumont in Henegouwe, van Tholen in
 „Zeeland, van Schoonhoven en der Goude in Holland,
 „stichtede het Karmeliten Klooster te Schoonhoven,
 „troude *Margriete van Soissons* Dochter van *Huig Graave*
 „van Soissons en Heere van Chimay. *Johan van Hene-*
 „*gouw* overleed in den jaare 1338. en wierd te Valen-
 „chijn by de Franciscaner-Moniken ter aardegebracht.

Johan van Henegouw, Heer van Beaumont, der Goude, Tholen, Schoonhoven, troude Marie Margriete, erfdochter van Huig Graave van Soissons stierf. 1338.

Johanna Erfdochter nam ten Man Lodowijk van Chatillon Graave van Blois en Heer van Avesnes.

Lodowijk Graaf stierf 1347.

Johan Graaf van Blois, Soissons, Heer van Avesnes, troude Margriete van Gelderland, stierf 1381. zonder Kinderen, en werd begraven by sijnen Grootvader.

Johan Bastart van Blois Heer van Trelon troude Sophye van Arckel.

Johan Heer van Trelon Vader van Adriaan.

Ghuylbastart van Blois begraven ter Tholen.

Verscheide Kinderen.

Ghuyl, Graaf als boven, troude Margriete van Namen, stierf 1397.

Lodowijk, voor sijnen Vader zonder kinderen gestorven. 1391.

„*Ghuyl*,

„*Ghu*y, erfgenaam van sijne Broeders *Lodowyck en Iohan*, involgens Graaf van Soissons en Blois, Heer van Avesnes Chimay, Beaumont, Landrecies, Dargies, Nouuion, Schoonhoven en der Goude, troude *Margriete Marie*, Dochter van *Wilhem I.* Graave van Namen, en *Katharine* van Savoyen, by wien eenen Zoone won, *Lodowyck*, zonder nazaat gestorven 1391.

„*Ghu*y kinderloos geworden verkogt het Graeffschap van Blois en Dunen aan *Lodowyck* Hertog van Orleans, broeder van *Karel* Koning van Vrankrijk, hy stierf in den jaare 1397. en wierd by sijnen Grootvader te Valenchien, ter aarde besteld in de Franciscaner Kerke. *Iohan Froissard* vermaard Jaarboek-schryver, Kanonik te Ryssel en Chimay, was Huispriester, Kappelaan van dezen *Ghu*y. Na sijne dood vervielen de Heerlijkheden van Beaumont, Beaufort, Schoonhoven, Der Goude aan *Aalbrecht van Beyer*en, Graave van Henegouwe en Holland. De Heerlijkheden van Avesnes, Landrecies in Henegouw, van Nouuion in Tierasse aan *Iohan van Blois*, Zoone van *Karel* van Chatillon, Hertog van Britagnie. *Chimay* nam de Heer van Moreul in het geslacht van *Soissons* na zich, van wien het naderhand verkogt wierd aan *Iohan van Croy*.

VIERDE HOOFD-STUK.

'*Stads gelegenheid, sterkte, gestalte, Brand, stand der herbouwde stad, Hoofd-neering en Koopmanschap. Inborst der Goudsche inboorlingen. De bynaam Goudsche Gaapers, en 't woord, vanden, uitgeduid.*

DEr Goude is als een stuitbeen, zegd *S. van Leeuwen*, Stads gelegenheid.
 in 't mensche Lighaam, zittende in 't midden van de Loosen van al 't geen haar uit Brabant en Zeeland, tot wederzijds gerief, en noodzaakelijheid, werd toegezonden. S. van Leeuw. pag. 175.

den. De groote en geftadige door-tocht van Schepen maakt haar Volk-fcheep-lijftogt en neering-rijk; waarom die by de ftad als een voorrecht, en eene Zenuw ter behoud van 't land (niet tegenftaande den benijdende tegenftand van anderen) uit hun langduurig bezit, en vergund voorrecht, ten uiterften beweerd, en ftande gehouden is.

Zoete
Lucht.

Verver-
fchend
water.

Vrucht-
baare
boom-
queeking,
en tuinen.

Is onwin-
baar we-
gens haaren
moeras-
figen grond
en water-
ftroom.

Hier is een zeer zoete en gezonde lucht, zo om dat de zelve vry is van alle opkoomende Zeedampen, als door de beweegingen en ververfingen van den op-en af-loop van 't Yffel-water, en ook om dat de ftad met verfcheide water-gangen zodanig verdeeld is, dat'er geen vuil of flinkend water kan blyven, of het looft en ververfcht zich door den uittocht in den Yffel, en'er nauwlijks eene straat gevonden word daar geene watergang voor-of achterlangs-of door-loopt. Hier door is 't dat zy, wanneer haare gebuurfteden door befmettelijke ziekten hevig aanhielden, weinig en by na geen aanftood leed. Men geloofd dat'er geen plaats in Holland is daar jonge boomen en plantingen beeter voortteelen als in en omtrent der Goude. Nergens vind men in Holland eene ftad omlegd met zo meenigte hoven en tuinen als der Goude. Deze, door verfcheide kaden en wegen afgedeeld, maaken aangenaame wandelingen, en geeven in den bloey-tijd eenen lieffelijken reuk aan de omruinde Stad.

Der Goude heeft zes poorten benevens twee kleindere uitgangen, diepe en wijde stads-grachten, omwald met een enkelen muur, op weinige plaatzen met aarde geftijft, derhalven volgens de hedendaagfchen vefting-bouw op 't oog onfterk, doch onwinbaar wegens haaren Moerasfigen grond en waterftroom, waar door zy ten allen tijden binnen vier en twintig uren onder water gezet, en onnaakbaar gemaakt kan worden. Waar op de Ridder *Huygens* dichtede, 't geen ik met vermaak den Lezer hier vooren laat herhaale, pag. 14.

Wan-

Wanneer in den jaare 1569. de hollandſche ſteden-onderling brieven-wiſſeling onder vermomde naamen hielden, had der Goude den Naame van *Mars*. Wie niet geheel onkundig is van de grond-legginge en geſchiedeniffen der herſtelde 's Lands vryheid, weet hoe moedig de Goudſche Burgers, op haare ſtads gelegendheid d'eerſte onder de groote ſteden het Spaanſch-juk afwierpen, en altoos voorſtanders en wraakers van 't gemeen welvaaren waren. *Almeloveen* wild der Goude *Domicilium Sociorum navalium* „Eene woonſtede van Zeehelden en Matroozen „genaamd hebben.

Bor. Ned.
Hiſt.

De ſtad is in haar omtrek by na, doch niet volkoomen, rond, en vertoon de gedaante van eene ſtop-beurſe, zich met haar ſmalſte deel langs den Yſſel-ftroom ſtrekende. Zy heeft fraye ſtraaten en huizen, inzonderheid aan beide de zijden van de Gouwe-Haven, en 't Marktveld.

Haare gedaante is by na rond.

Der Goude, hoewel in 't water als geduikt, leed door het vyer haar grootſte ongeval. Dit ſmoorde haar by na in haaren wieg: Het juiſte jaar van daar ſtaat by de Schrijvers niet vaſt. De Goudſche *Petrus Bockenbergh* meend met *Guicciardin*, dat het in den jaare 1438. was. *Boxhorn* rekend het jaar 1375. Doch uit zeker Handveſte van Hertog *Aelbrecht van Beyeren*, Grave van Holland, in den jaare 1375. den vierentwintigſten van Maert, andere *May*, gegeven, blijkt dat al voor *Boxhorns* tijdrekening de ſtad door den brand verdelgd was.

Der Goude verbrand voor d'eerſte maal. Voor den jaare 1375.

De Handveſt luid. *Aelbrecht* ”doen condt allen ”luyden, want ons die goede luyden ter ſtede van der ”Goude gethoont hebben, dat ſy haer handt-veſten, met ”ongevallen van brande., dat hen onvoorzienelijk en ”en haefteſelijk opquam, verlooren hebben, daer ſy noch ”tans metter hulpe en Gracie van Gode, een uytſchrift en ”een *Vidimus* van gehouden hebben, wel bezegeldt met ”ons Vaders eerſaams zegel, en goede Biſſchop tans tot

D 3 .

” Utrecht

"Utrecht... zo hebben wy... aengezien den kennelijken
"ongevallen voorgenoemdt...

Lijst der
Stads hui-
zen, en
Hofstede
geld, in
den jaare
1382.

Na den eersten Stads brand, de stad weder opgebouwd zijnde, waren de straten en huizen de volgende, die door den Stads Heere Ghuy van Chatillon met verdubbelde *sijnse*, anders *Hofstede* geld, belast wierden, volgens een Register daar van gemaakt in den jaare 1382. Aldus beginnende:

Een De-
nier.

Dit is mijns Heeren Sijnse vanden Hufen ter Goude op Ste Bave dach. Een grote voir VI. denier ende dat plecht men te gaderen Sonnedag na Remigij.

Die westside van de Haven ter Goude.

Volgen de naamen van d'eigenaaren ten getal van drie en zestig, yder met sijne Sijnse, bedraagende vj. lb. xvi. s.

Die voorhofstede. zeven, te zaamen draagende iiij. s. vi. denier.

Die oostside van de Haven. zeven en vijftig, te zaamen viii. lb. xviii. s. ij. denier.

De Peper-strate.

De Oude Vismerkt mede.

De Peperstraten zeven en dertig. Oude vismerkt zeven-
tien te zaamen vii. lb. ix. s. x. denier.

De Keyser-strate. een en veertig. te zamen iiij. lb. iiij. s. xi. denier.

De Westside van de Keysr-strate. vier en twintig, te za-
men ij. lb. xiiij. s. vi. denier.

Op die Goude bi goede ghelde. zes en vijftig, te zamen viii. lb. vi. denier.

De Coninc-strate. vier en vijftig, te zamen, viij. lb. xvij. s. ix. denier.

De Noortside van Groenedael. vijf en twintig, te zamen iiij. lb. xix. s. vi. denier.

Die Westside van Groenedael. drie en twintig, te zamen iiij. lb. ij. s. iiij. denier.

Tevencoep. zes en twintig, te zamen, iiij. lb. xix. s.

Hons-

Honscoop. zes en dertig. te zamen viij. *fl.* viij. *fl.*

Die Zwtzide van de Nieu Have. negen en dertig. vi. *fl.* vi. *fl.* iij denier.

Die Oestfide van de Nieu Have. Twintig. te zamen iiij. *fl.* xiiij.

Die Vifchmarct. Zeven en zeventig. te zamen viij. *fl.* iiij. *fl.* iiij. denier.

Die Westfide van de Cleywech. Twintig. te zamen. ij. *fl.* xiiij. *fl.* i. denier.

Die Oestfide van de Cleywech. zes en twintig. te zamen iiij. *fl.* xvij. *fl.*

Die Zoghestrate. veertien. te samen. ij. *fl.* vi. *fl.*

Den Regenboghe. Twee en twintig. te samen iiij. *fl.* iiij. *fl.* iiij denier.

Den Teyndewech. Tien. te zamen ij. *fl.* vi. *fl.*

De Vogelenzanc. Negen en twintig. te zamen v. *fl.* vij. *fl.*

Afster de Kercke die zwt fide. Negen. te zamen xiiij. *fl.*

Die Oudelle. Twee en dertig. te zamen iiij. *fl.* ix. *fl.* x. denier.

Die Spirinestrate. behoort de Minnebreus
Acht en dertig De zuitzijde van den
te zamen vi. *fl.* xix. *fl.* ij. denier. thienden wech

In Rosendael. vijftien. te zamen iiij. *fl.* xiiij. *fl.*

Den sack. Zestien. te zamen. xxv *fl.*

Ghysber Daniels hus en erve buyten Portters porte.
item die stede vander Goude van den RAETHUSE. xl. *fl.*
Achtien te zamen. vi *fl.* 6. *fl.* ii. denier.

De Molenwerf. die verschijnt tot alreheilge Misse. vijftien by roeden erfs. te zamen xxxi. *fl.* xvii. *fl.* xi. denier.

De Hofsteden aengecomen mine Hr. van Iacob Hemfsz Anno xc. tot heilich misse te betalen bi goede gelde ende te ponde. Twintig. te zamen vij. *fl.* iiij. *fl.*

Some van alle dese erfs sijns clxvi. *fl.* vii. *fl.* iiij. denier.
tot xl. groot 't pont.

Ian Iansz. Rentm^r. in den jaare 1514. kogt van Isbraut
van

van *Coulster* uit dit Hofstede geld eene somme jaarlijks van xxxvi. gl. twee st. negen penn. van wien het verviel op Mr. *Amel Janszoon van Rosendael*. En word by transport. ende overgifte van d' Erfgenamen van Vrouwe *Cools* van dato 17. April 1698. nu getrokken by d' Erfgenamen van *Lambertus van Coevenhoven*.

Stads brand
voor de
tweede
maal in den
jaare 1438.

Ontrent twee jaaren na Vrouw *Jakobaas* dood, in den jaare 1438., op St. *Ludovicus* feestdag, den 25. Augustus, verteede voor de tweedemaal *eene schrikkelijke en deerlijke brand* (zo bewoorden Stads-regeerders dien in hunn' oude gedenk-schriften) de geheele stad op vijf huizen na, waar onder men de Brouwerije, De *Zwaan* teld. *Reynier Snoy* beschrijft het ongeval aldus: „Een deerlijke brand leide „de geheele stad, weinige huizen ontrent de haven en Min- „nebroeders alleen uirgenomen, in kolen en asfche. De brand ontfak ontrent de tiendewegs poort onder een fel- len wind, die de huizen, meest van hout, en met stroye daken, eer daar hulp roefchoot om te blusschen, verslond. Het oude luiden praatje is, dat dit ongeval door voor- gaande tekenen voorspeld was, dat'er op de Kerke vyer- ballen, en vyervogelen, Toveressen en Duivelgeesten zeg- genze) gevallen zijn.

Snoy L. 10.
Rer. Bat.

Het jaar tal van dezen ramp heeft men in dit oud rijm- vers nagelaaten.

fLetIbVs Id dIdICI qVla GoVda
CreMat LVdoViCI.

Stand der
herbouwde
stad.

De Stad rees uit haare asfche en puimhoop in beteren stand op, doch verre na niet tot dien zy thans heeft. De markt onbestraat bewies het gras; daarom het *markt-veld* genoemd. De *Groenendal*, strekkende van het markt- veld tot de Gouwe, was een zeer wijde weg, zonder hui- zen, wederzijds met twee watervlieten, thans noch de Zijlen, beplant met boomen. 't Huis in 't wijdftraat, daar de Kronijk uithangd, het vijfde ten zuidwesten van de kor-

korte Groenendal, was volgens zijne Brieven, getekend in den jaare 1436. belend ren zuiden *Wilhem Dapper*, ten noorden de gemeene Groenendal. Op den Noordoosten hoek stond het huis de *Roo de Leeuw*, thans drie huizen daar af gelegen. De *Raam* was, inzonderheid aan de westzijde verre na zo dicht niet als nu betimmerd. Op de noordzijde van de *Nieuwe Haven* stonden geene huizen, maar diende den afschraapers en baggerluiden tot het leggen van hunne staalen. Op 't Westeinde der zelvige lag het *Galge-veld*. De *Vogelzang*, dus genoemd om dat het veld en boom-gewas het gevogelte vrye nestelen en zingen toeliet, was onbewoond. De *Groeneweg* onbestraat, en inzonderheid aan 't zuid einde onbetimmerd, was een groen bewassche pad, wiens water-kaden als noch onbeschoeid leggen. Oude luiden getuigen, zegd *Tomberg*, dat de straaten weinig betreden meest groen bewassen waren.

De *Tiendeweg*, of straat, *Via Decumana* noemdze *Sno-yus*, wierd, waarschijnlijk om datze onder d' aanzienlijkste voor de *tiende* geteld wierd, dus geheeten. De Oostzijde van de Stad was voorts meest met Kerken, Kloosters, en Godshuizen beslagen. De Kerken waren met schaalien of Leyen, de Kloosters en Brouwerijen met Tigchel-Daken gedekt. De Burger-huizen, eenige op de Haven en Gouwe uitgezonderd, hadden meest al houte voorgevels en riet daken. Zelfs in 't Wijdstraat zag men een hooyberg, gelijk by zekeren opdracht-brief, en 't verhaal van den Kerk-brand, nader blijkt.

Men verhaald (hoewel 't ongelooffelijk schijnt) dat men voor eene in baarens-nood zijnde Vrouwen, van buiten de stad, zelfs tot de *Vuilebras*, een halfvierendeel uurs van de stad gelegen, toe, hulp-vrouwen ging haalen.

Men weet echter uit een verslag in den jaare 1515. over de haerfteden van Holland gemaakt, dat'er bevonden wierden,

Orlers be-
schr. van
Leiden,
pag. 53.

Leiden	3017.	Naerden . . .	500.
Deft en Delfshaven. .	2733.	Schiedam . . .	470.
Haerlem	2714.	Schoonhoven . . .	460.
Amsterdam	2531.	Oudewater . . .	335.
Gouda	1694.	Gertruidenberg . . .	280.
Dordrecht	1500.	Woerden	267.
Rotterdam	1137.	Heusden	247.
's Gravenhage . . .	1118.	Wefop	205.
Gornichem	700.	Muyden	100.

De staat van der Goude ontrent het getal der huizen werd binnen korte jaaren zo verbeterd, dat in 't jaar 1633. op 't algemeen 's Lands redres Ter Goude 2452. huizen, doende in eene verpondinge 18301. guldens stonden.

Stads
hoofd-hand-
del.

Stads groote handel bestond wel eer voornamelijk in 't brouwen, en verzenden van Bieren die men *Goudsche Kuys* noemde na Zeeland, Brabant, Vlaanderen, en andere plaatzen. Men zegd dat'er eertijds meer dan drie honderd en vijftig Brouwerijen waren.

Jan Reyniersz de Swaen, Burgermeester van der Goude, geboren in den jaare 1549. en gestorven 1588. tekende in sijnen tijd 126. Brouwerijen aan.

Getal der
Brouwe-
rijen in den
jaare 1588.

Op de Oosthaven	46.
Op de Westhaven	33.
Op de Gouwe	23.
Op het Marktveld	1.
In de Peperstraat	18.
In de Spieringstraat . . .	3.
By St. Antonis	1.
Op den Raam	1.
In alles.	126.

Voorrech-
ten den
Goudsche
Brouwers
vergund.
Lade PP.

Hertog *Philip van Burgondien* vergunde in den jaare 1455. op den eersten Maert, ten voordeele der Goudsche Brouwers, dat de hop Excijns op een broudzet van negentien sakken mouts niet hooger als acht grooten vlaams

zou-

zoude zijn, meer dan negentien fakken in elk broud doende, zoude d'Excijns na maate verhoogd worden.

Keyzer *Maximiliaan*, en *Karel* Hertog van Oostenrijk, verleenden den Goudsche Brouwers, in den jaare 1508. op den achtienden Maert, dat zy hunne bieren in Brabant, Vlaanderen, Hollant, Zeeland en Vrieslant, tot hunne believen en goedvinden zouden mogen voeren en verkoopen, zonder dat de Wethouders of ingezetenen der zelve Landen, onder dekfel van eenige oftroyen, of anderzinds, de Goudsche bieren zullen mogen bezwaaren met overlaste van Excijnsen by keuren breeder, hooger, noch vorder dan hunne dubbele ingebrouwene bieren, en niet daarbooven. Dat men de voors. Bieren by de kleine maate niet zal mogen stellen op eenen kleinen onredelijken prijs, waar door kromsweegs die bieren zouden buiten gestoten worden.

Karel Koning geworden van Kastilien, den voorgaande vergunbrief staavende, voegde by forme van uitbreidinge daar by, op den negentienden Januarius des jaars 1518. dat men de Goudsche bieren niet hoger zal mogen belasten dan de middel ingebrouwene bieren van de plaatsen daar zy geselecten worden. Wanneer die van Amsterdam, in den jaare 1520. hen hier tegen stelden, wierden zy door den Hoogen Raad afgevonnist. In den jaare 1517. gebood de voorgemelte Koning, dat geene gezeten op den Yssel, of woonende wederzijds op een half mijle van den zelve Yssel, beginnende van Oudewater, en strekkende zo verre die duurd, daar men van oude tijdengewoon is geweest te brouwen, zullen mogen brouwen, ook om te tappen, en te verkoopen op de verbeurte yder reize van honderd goudse Philippus gulden, toe te voegen twee deelen voor den Koning, het derde ten voordeel van der Goudse. Volgens eenen Daag-brief met boetdwang, *mandement penaal*, in den jaare 1518. op den achtienden Augustus door Koning *Karel* gegeven, moesten

alle jaaren , na de vernieuwinge van de wet , by den Bailiu , en Werthouderen zes *notable mannen* , certijds , maar dan geen Brouwers , gekooren worden tot Dekens , Hoofdmannen en Keurmeesters , die , benevens den Bailiu en Werthouders , keuren en ordonantsien op 't stuk der Brouwery zouden mogen maaken mits de boete niet vermindere. Dit wierd in den jaare 1536 , verklaard , dat d'Officier met drie van de wet , en zes of acht wel eer gebrouwen hebbende , vermochten , zonder Deekens , Hoofdmannen en Keurmeesters , op de Brouwery ordonantsien te maaken.

In den jaare 1512. verbood de Keyser en d'Aartshertog , dat niemand in Zeeland op de verbeurte van drie ponden de Goudsche bieren mocht mengen met ander bier. Dat de leege Goudsche biertonnen niet verkogt of anderzinds mochten vervremd worden. Volgens een Bescheid , [*Afse*] van de Koninginne Regente in den jaare 1540. mocht d'Officier geen Dienstboden uit hunne huur gescheiden , of daar willende uitscheiden , tot belastinge der Brouwers hooren: Noch Schepenen geen acht neemen op de betuigingen van zulke perfoonen tegens de Brouwers.

Men oordeele uit het berichte wat voorrechten , aanzien , en vermogen de Goudsche Brouwers wel eer hadden. Thans is door tijds wisselvalligheid het getal en aanzien der Brouwers aldaar klein. In den jaare 1547. zond de Raad van Holland sijn bescheid om het verval der Brouwerije te heelen. De Goudsche Saijen , Griijnen , Saij-fustijnen , en Lakenen brachten ook wel eer groot welvaaren deze stede toe. In den jaare 1563. gaf stads Regeering hunne Poorters neeringe van de Vollery doende vrydom om in andere steden zo te doen als haare zelfs Poorters. In den jaare 1472. wierd de Verwerije dezer stede met byzondere voorrechten begunstigd. Doch deze neeringen alle verminderd , en byna verdwenen zijnde , zijn'er andere aangequeekt.

On-

Say-en
Laken-
handel.
Laule. H.

12. Beun.

Onder deze steekt de *Pijp-maakery* en *handel* hier in-
voegen uit, dat men thans in den jaare 1713. over de 300
Pijp-maakers Baazen telde. Ook word hier veel *Vlas ge-*
handeld, gezuiverd, en opgemaakt: touw en garenwerk
gesponnen.

Pijpmaa-
kery.Vlas-en
touw-han-
del.

Doch booven al houd de *Kaes-Koopmanschap* hier haare
grootte handelplaatze. Des wild de Heer *Almeloveen* met
recht dat men der Goude *Τυποπώλιον*, *Kaasstad*, noeme.
Het Mesmaaken wierd hier voor dezen sterker als elders
in Holland gedaan.

Kaes
Koopman-
schap.

Men telde dertig Baazen van dat handwerk, en elf
Slijpmolens.

Haare Inwooners waren in voorige tijden in haare huis-
houdinge, handel, ommegeang, zelfs in haare kleedin-
ge, en spraak, slecht, eenvoudig, en oprecht; waarom
zy by d'omleggende stedelingen, (onder wien d'ydele
verwaandheid en verdoemelijke hoogmoed eerder dan on-
der de Goudsche Landwon) voor half mal wierden ver-
sleten. *Tomberg* verhaald dat de naam van *Juffrou*, thans
Ter Goude zo gebruikelijk als yvers, daar voor dezen, ge-
lijk men hem getuigd hadde, by na onbekend was; dat
niemand als de Huisvrouwen van de Heeren *Stempels* en
Cools dien voerde.

Inborst
der Goud-
sche In-
boorlin-
gen.

Onder andere bynaamen, die snapperige Nabuuren den
Goudsche nageeven is wel de meest bekende, die van
Goudsche Gapers. De Weetgeerige *Almeloveen* verleidigt
en verlustigt zich, in sijn geschrift, *Amanitates Theologi-*
ca Philologica, d'oorfsprong van dit scheldwoord op te
speuren, ende waare reden t'ondekken. De meesten ver-
beelden hen, dat dit zegwoord van het gaapen der mos-
selen, die als zy beginnen te gaapen gaar gekookt zijn,
van herkoomt, wel licht om dat die van der Goude veel
van mosselen houden. Doch zy raaden het, zegd de hoog-
gemelde Schrijvers, niet wel. Indien het gaapen by de
Goudschen meer als anderen gemeen is, 't geen noch staat

Alm.
Amæn.
Theol.
Phil. pag.
123;
Schimp-
naam der
Nabuuren;
Goudsche
Gaapers
uitgeduid.

te bewaarheden, koomt het waarfchijnlijk van een'andere oorzaake hervoorts, Vrouw en Mans-perfoonen, zelfs jonge kinderen winnen in zeer grooten getalle alhier met vlas, en kennip hekelen, spinnen, lijndrayen, porbakken, enz. hunne kost, en onderhoud, dit fluiwend werk volt de lucht met fijne stoffe, die hunne klederen, keel, en borst bezet; waarom men Ter Goude, zegd de wel eer Goudfche Arts, *Almeloveen*, meer menschen als elders aan kortborstigheid en den kug onderhevig vind; om onder het dik vliegend stoff niet te stikken, worden zy gepraamd neus en mond open te sparren, op dat de lucht hun een vrye ademtocht geeve. Zal menze *Gaapers* noemen, die met opene monden, als'er iets vremds, en onverwachts voorkoomt, staan toe en kijken, zo hebben Koningen zelfs al van ouds dien bynaame verdiend. Want

3. Eflr. 4.
19.

zo getuigd de tweede Jongeling by *Esdras*, de macht der Vrouwen verheffende: *Alle Kostelijkheden zetten Koningen ter zijde om eene Vrouwe, die zy met opene monden staen en bezien.* En vers 31. *De Koning keek haar met opgespalkte monde aan.* De groote doorsnuffelaar onzer Hollandsche Oudheden *Junius* zegd dat de bynaam van *Gaapers* aan die van Oudewater wel eer wierd aangewreven: *Cives falso disterio incessuntur à vicinis, & audiunt sommikulosi, quod natum intelligo ex anteriore cura, ac (si fas dictu est) prepostera quadam diligentia circa rem familiarem, quam ipsi parsimoniam & frugalitatem nominant, quasi ejus studio in medios dies cum Horatianis pueris somnum extrahant: sed immerito suo verberari eos scommate arbitror à vicinis, quorum solet invidus esse oculus, juxta paremiam Alciphronis.* Hier van koomt het spreukje: *Cives de Oudewatria stertunt in medium diem parsimonia gratiâ.* „Die van Oudewater slaa- „pen en ronken uit zuinigheid tot den middagtoe. Ge- „lijk men verhaald dat *Palamedes* wel eer de knikkers en dobbelsteenen verzon om den honger te bedriegen.

Buling. de
Lud. Gracc.
c. 1.

De Naukeurige *Almeloveen* wild zelfs de sprak der Goud-

Goudschen, zo wel als hun gedrag, verweeren. *Vanden*, Het werk-
woord, van den,
 gaan vanden, hoord men nergens als van hen spellen, Ter Goude
Gebruike-
lijk ver-
klaard.
 zelfs leeft men thans dat werkwoord niet by nederduitsche
 Schrijvers. Ik sleet zelve eenige jaaren by hen eer ik wiste
 wat zy daar mede wilden zeggen. Eindelijk de bereke-
 ninge en oorsprong daar van vragende verstond ik, dat
 vanden te zeggen is eene Kraamvrouwe eenige dagen na
 haar kinderbed gaan bezoeken. Waarom dit vanden ge-
 noemd word weeten zy zelfs niet. De gemelte weetgeer Alm.
Aman.
th. Ph.
p. 113.
 zegd, dat hy vruchteloos veele woorden-boeken doorbla-
 derd hebbende ten laasten den *Thesaurus Linguae Teutoni-
 cae* door *Christoffel Plantin* voor dezen uitgegeeven, in
 handen kreeg, en 't woord vanden bezoeken in 't Fransch,
visiter, in 't Latijn, *visitare*, *invisite*. De kranken van-
 den. Fr: *visiter les malades*, Lat: *visitare infirmos*, vond. Ech-
 ter denkt hy dat het woord vanden, wel van 't Latijnsch
vannio, *vanmio*, of *vannio*, 't geen zo veel als wannen be-
 duide van welk werk-woord het (zelfstandige woord van
 zeef, wieg, by de Grieken worden afgeleid) wel licht
 voorspruit om dat d'ouden, gelijk *Casparus Bartholinus* C. Barth.
de puerp.
vet. pag.
103.
 aantoonde, hunne kleine kinderen in eene wanne leiden,
 en daar in schommelden, en wiegden, zodat zeer licht-
 lijk vannen, wannen, in vanden, al of men zeid, wiegen
 gelijk zy het thans hier neemen, vernaamd is.

VYFDE HOOFD-STUK.

Stads Rechts gebied, vergroot, Heerlijke buiten Goederen, Vryehouf, Kalverbrouk, Bloemendaal, Gouderak, 't Land van Steyn, Korte Haarlem, Willens, Brouk, Thuyt en 't weegje, Broukhuisen, Nieuwerkerk, Kapelle. Stads heerlijke, en andere binnen Goederen. Inkoop van Brouk, enz. Beschrijving en inkoop van 't Land van Steyn, Lasten by de buiten heerlijkheden gedraagen in den jaare 1633.

Stads eerste
Rechts-
gebied.

Het Rechtsgebied van der Goude was in den eersten alleen binnen den omring van haare Poorten, Vesten, Muuren, en een weinig daar buiten. Over 't geheel drie hondert en vijftig Gaerden lang van den halven Yssel afopwaarts en brockwaarts in ook zo breed.

Naderhand
vergroot.

Maximiliaan en Philip, Hertogen van Oostenrijk, vergrootden in den jaare 1484. stads gebied een vierde deel van eene mijl rontom de Stad, zo wel overgeene als deeze zijde des Yssels, waar voor de stad betaalde op den 14. Jul. 1448. zes hondert ponden 't stuk 40. grt. Stads heerlijke goederen buiten zijn, volgens eene daar van zijnde lijst, *Vrijehouf en Kalverbrouk* groot 102. morgentaalen, en 500 roeden.

Lade. CC.
Heerlijke
goederen
buiten-

Bloemendaal, 1361. Morgentaalen, 500 roeden.
Gouderak, 840. Morgentaalen, 517 roeden.
't Land van Steyn, 574. Morgentaale, 150 roeden.
Korte Haarlem en Willens, 422. Morgentaalen, 150 roeden.

Brouk, Thuyt, en 't Weegjen, 265. Morgentaalen, 91 roeden.

Broukhuisen, 72. Morgentaalen.

Nieuwerkerk, 1110. Morgentaalen, 45 roeden.

Ka-

Kapelle, 1213. Morgentaalen; 528. roeden.

De heerlijke en andere goederen binnen de stad zijn.

Binnen-
goederen.

Het Bailliuschap en Schoutamt.

Tol van de Graaffelijkheid.

Tol van Waffenaar, nu de Graaffelijkheid.

Waag, de Graaffelijkheid toebehoorende.

Makelaardy, de Graaffelijkheid toe behoorende.

Tiende onderhet Bailliuschap, de Graaffelijkheid toebehoorende.

De Biertol, dezelve toekoomende.

De groote Sluis, of doorvaart, dezelve toekomende.

Het naauw Verlaat, $\frac{1}{3}$ dezelve toekoomende.

De Buitenschuttinge land, dezelve toekomende.

Brouk, *Thuylen* en *Weggen*, verkocht *Jan van Chatillon*, Graaf van Blois, Heer van der Goude, in den jaare 1377. in der wijze als volgd.

„*Jan van Chatillon*, Grave van Blois Heer van Aves-
 „nes, van Schoonhoven en van der Goude, doen condt
 „allen luyden, dat wy mitten gemeene overdragen sijn,
 „die ons landt gecoght hebben ende aangenomen op een
 „eeuwelicken pacht, daer onse Bosch te staen placht by
 „onser stede van der Goude: dats te weten mit *Dirck van*
 „*der Goude*, onsen knape, mit *Dirck den Poorter*, mit
 „*Dirck Boterman*, mit *Out Gerrit Gysberts*, mit *Willem*,
 „*Clais Bakkers* Soone, mit *Voppe Pieters*, mit *Jan Tyde-*
 „mans Soone, mit *Jan Roesen* Soone, ende mit *Willem*
 „*Louweris* Soone, alsoo dat wy, ende onse nacomelingen
 „van hun ende hare nacomelingen hebben zellen alle jaer
 „erffelijcken ende eeuwelijcken, die zy onsen Rentmr.
 „van der Goude, in dien tijden wesende, betalen zullen
 „op St. Bavendach, of binnen veertiendagen daer naest-
 „volgende van elcken Morgen Lant eenen ouden Vranck-
 „rijckxe schilt, of payement, dat alsoo goet wesen sal in
 „dien tijt der betalinge, dat te panden aen hoirgoer, ende
 „waer zijt hebben, binnen off buyten onser stede van der
 „Gou-

Brouk-
Thuylen
't Weegje
gekoght in
den jaare
1377.
Stads Secr.
Letter A.

„Goudc, also men onse Schout plach te panden, ende
„daerom zullen zijt hebben dijk vry. Voort zijnt voor-
„waerden datter voorfs. landt, eenen wech behouden zal
„op Waddinxveenze weteringe twee roeden breed, ende
„dattet uytwateren sal met dien van Waddinckveen in
„in hore waterschappe, ende wiel hun daerinne hinder of
„stoor, dat zullen wy hem reeden buyten hoiren coste.
„Voirt zijnt voorwaerden dat onse Schout van der Goudé
„'t Schout ambacht van den voorfs. lande bedriven fall,
„ende dat niemant uit ten eygendom van de voorfs. lande
„comen en mach als zijt vercoopen, dan by onsen Rentmr.
„ende by onsen Schout van der Goudc, ende by drie-
„off by hem twee Geburen off Poorters die daer inge-
„lant zijn, des onse Rentmr. hebben sel van elcken eygen-
„dom twee schellingen, die Schout ende die Bueren twee
„schellingen daeromme zullen zy over den eygendom
„staen, alsoo verre als 't lant niet gebarnt en is, ende
„waert gebernt soo en sullen sijt niemant vercoopen dan
„daer wy ons pachts wel aen verseeckert zijn, by onsen
„Rentmr. ende Schout voorfs. ende alle te verstaen son-
„der argelift, ende om dat dit waer is, ende wy de voorfs.
„voorwaerden ende gelofte volcomentlijck gehouden wil-
„len hebben voor ons ende onse Nacomelingen soo heb-
„ben wy daer op desen brief gegeven besegelt mit onsen
„segele tot eenre oirconde, ende in kennisse der waerheyt,
„ende om die meerre seeckerheit soo hebben wy gebeden
„onsen geminden Brueder den Heere Beaumont dese
„voorfs. puncten, ende voorwaerden mit ons te loven,
„ende te conformeren. Ende wy *Guye van Blois*, Heere
„van Beaumont, ende van Chimay, om bede wille ons
„liefs Heeren ende Broeders, des Graven van Blois voorfs.
„loven mit hun voor ons, ende voor onse nacomelingen
„alle puncten ende voorwaerden voorfs, ende hebben des
„ten eenen oirconde desen brieff mede besegelt mit onsen
„zegule, Gegeven te Schoonhoven des Sonnendaechs nae
Ste

„Ste Catrijnen dach in 'tjaer ons Heeren Duyfent drie
„hondert seven en seventich.

Het Land van Stein wierd in den jaare elf honderd en dertig door *Andreas van Kuyk*, Zoone des Grave van dien naame, Bisschop van Utrecht, en Heer van 't voors. Land, aan de kerke van Oudemunster t'Urecht, met 'sPaus bevestinge, geschonken. Van deze kerke ontving Heer *Jan van Henegouw*, Broeder van Wilhem de goede, Grave van Holland, dit land ten leengoed. Hy vergunde in 'tjaer 1350 den bewoonders veele voorrechten. De Heerlijkheid quam by uitersten wille van *Guy van Blois*, 1397. gestorven, aan Heer *Jan* sijnen *Bastaart* Ridder en en Heere van Treslong, 1417. gestorven, dieze sijnen Zoone Heere *Jan van Treslong*, Kanonik t' Oudemunster binnen Utrecht overgaf.

't Was deze die met bewilliging van de Kanoniken t'Oudemunster de Heerlijkheid van Stein met alle sijne rechten, hooge en laage Tienden, veerlaan, swaandreven, en Renten spreekende op d'inwoonende Regulieren aan de stede van der Goude in Erfpacht op den 15. April des jaars 1438. verkogt voor 2800 rijsche guldens, werdende de koop door sijne drie broeders *Guido* en *Johan* en *Lodowyk van Treslong* met hunne zegelen bekrachtigd.

Stads Burgermeesters en Regeerders verleidden in den jaare 1441. den 2den Januarius een open Latijnschen briefvertaald en ingelast in den volgenden. *Jan Woutersz.* welgebooren Man van de geslachte van der Goude was van stads wegen Heer van Steyn. Der Goude de voorwaarden gebroken hebbende, den thijns verkort, enz. verviel de Heerlijkheid weder aan 't Kapittel, waar door de stad genoodzaakt wierd de Heerlijkheid weder in te koopen voor 1000 Rijsche guldens 1480. of 1481. den 19. Jan. waar van deze brief wederzijds gemaakt wierd.

„Wy Vice Deken ende Capittel der Kercke van Oudemunster t'Utrecht doen condt ende kennen allen luyden,

„dat wy den Eerfaemen ende bescheydenen Burgermes-
 „teren, Schepenen, en gemeen Vroetschap der goeder
 „stede van der Goude binnen die Graeffelijckheit van
 „Hollandt gelegen in eenen eeuwelijck-en erflijcken erf-
 „pacht gegeven en verleent hebben, geven ende verlee-
 „nen mits dese onse brieve dat gerechte hooge en lage
 „Thiens ende Thienden genoemd die Brouk -thienden
 „mit alle rechten ende toebehooren des Lants van Steyn
 „onsen onse Kercke voorfs. toebehoorende mit eggen en
 „eynde hier naer beschreven alsoo dat lant van Heecken-
 „dorp aen die oostzijde, die Ysele, aen die zuytzijde,
 „de vryht. van de Stede Gouda aen die westzijde, ende
 „een gemeenwegh gehieten die Reewegh aen die noort-
 „zijde in alre manieren ende voorwaerden als die Brief
 „inhout, die zy ons daer opgegeven hebben, spreeken-
 „de van woorde te woorde aldus.

Word we-
 der inge-
 kocht in den
 jare 1480.

„Wy Burgermeesteren, Schepenen en Raeden ende de
 „gemeen Vroetschap der stede van der Goude des Graef-
 „schaps van Hollandt ende Bisdoms van Utrecht lijen en
 „kennen en doen condit, allen Luyden, dat wy voor ons,
 „onse Naercomelingen ende stede voorfs. van d'Eerbare
 „Heeren Vice-deeken ende Capittelen der Kercke van Ou-
 „demunster t'Utrecht in eenen eeuwelijcken Erfpacht o-
 „verseynden ontfangen hebben dat gerechte hooge en laage
 „Thijs ende Thienden genomt de Brouk-thienden mit
 „allen rechten ende toebehooren des Lants van Steyn, der
 „voorfs. Kercke van Oudemunster toebehoorende alsoo
 „als die gelegen sijn mit egge ende eynden hier naer be-
 „schreven, als dat Lant van Heeckendorp aen die oostzijde,
 „die Ysele aen die zuytzijde, de vryht. der stede van der
 „Goude aen die westzijde, ende een gemeenwegh, ge-
 „naempt die Reewegh aen die noortzijde te houden van
 „voorfs. Heeren ende hore Kercke omme een seecker jaer-
 „lijcx pertitie, als om vier goede ende gouden Vranck-
 „rijcxen schilden, off die waerde daer vooren inder tijt
 „,der

„der betalinge de voorgenoemde Heeren ende Capittel, of
„hooren Camerare in den tijt allejaer op St. Victorisdach,
„off binnen de naesten ses weken voor oft naer den voorfs.
„St. Victorisdach t'Utrecht binnen hoore Kercke com-
„merloos en vrijsgelts op onsen cost anxt ende arbeyt jaer-
„lijcx tebetaalen, ende dat alle de voorfs. goede alrijts ge-
„heel en ongescheyden aen een sullen blijven, sood dat wie
„die het sy al heel oft een deel daer van niet en zullen ver-
„coopen noch vervremden ten sy by oirbaer ende kenne-
„lijk consent der Heeren voorfs.

„Ende dat wy ende onse Naercomelingen van wegen der
„voorfs. stede, oock van elcke jaren op St. Victorisdach, oft
„binnen de laetste ses weecken voor oft nae den voorfs.
„St. Victorisdach, in teicken ende kennisse dat de voorfs.
„goederen der Kercke van Oudemunster toebehooren en-
„de niemant anders, betalende den voorfs. Heere ende Ca-
„pittele twee Amen goets rijns wijns der stad matc van
„Utrecht binnen der vryheyt der voorfs. Kercke van Ou-
„demunster, ende die brieven die ons van den voorfs.
„goeden verleent sijn van den voorfs. Heeren van
„den Capittelle sullen toonen oft doen doen thoonen
„nen op onse cost, anxt of arbeyt, ende waert dat wy
„oft onse Naercomelingen totter tijt alle de voorfs. punten
„of eenige van dien niet volcomelijck en hielden als voorfs.
„soo bekennen wy deselve voorfs. goeden terstont geheel
„ofte al versuimpt ende verbeurt te wesen, ende wy oock
„als dan van allen actien, Conditien, Recht ende toefeg-
„gen dat wy onse Naercomelingen of de Stede voorfs. daer
„aen by de voorfs. verlijdinge hadden of hebben mochten
„in eenigerwijs, of ons daer aen vernieten, ende dat zy
„los ende ledich weder aen die Kercke van Oudemunster
„gecomen sijn in alre manieren of ons die niet verlijt en
„waren, sood dat die voorfs. Heeren ende Capittelle daer
„mede sullen mogen doen dat hem beliest, ende als sy
„doen mit andere hoere kercken-goeden sonder dat wy
„oit ons daar tegens sullen setten, of dat in eeniger ma-

„nieren te beletten door ons ſelven oft door ymant anders.
 „Voorts ſoo loven ende bekennen wy, dattet recht hoo-
 „ge ende lage Tijns van dat Lant van Steyn van nu voor-
 „raen tot alre tijt bedient ende bewaert ſal worden van
 „goeden bequamen perſoonen, die daer toe dienen om
 „te weſen Bailliu oft Schout ende dat 't ſelve repreſenteert
 „ſullen worden van deſtede van der Goude den Capittle
 „van Oudemunſter voorſs. om daer van heur bevel ende
 „Commiſſie te nemen den voorſs. dienſten van den voorſs.
 „Kerckenweg en te bedienen, ende der ſelver Kercke een-
 „nen behoorlijcken eedt doen, hooren dienſt trouwelijk
 „ende wel bedienen in alre manieren als die eedt uitwij-
 „ſen ſalende naer ouder gewoonte ende rechten des Landts
 „van Steyn ſonder ymandt iets nieuws oft onbehoorlijk
 „opre leggen of laſtich te weſen, ende die Vierſchare te
 „ſpannen van der Kercke wegen van Oudemunſter, ende
 „by alſoo ſy hem tot eeniger tijt anders hadden dan dat
 „behoorde ende dat den Capittle te vooren quame ſoo
 „ſal dat Capittel dan hem van hooren dienſt mogen ſet-
 „ten, ende daer van verlaten, ende eenen anderen goe-
 „den bequamen Perſoon ter preſentie van de voorſs. ſtede
 „van der Goude weder ſetten in de ſtede van hem, waert
 „oock dat ſy hem anders hadden in den voorſs. dienſt van
 „der Stede van der Goude behagelijk waer, ſoo ſal dat
 „Capittel ter preſentie der ſelver ſtede eenen anderen goe-
 „den Man daer toe ſetten in manieren als voorſs. ſtaet.
 „Oock ſoo bekennen wy, dattet Voorwaarden zijn, ende
 „wy geloofte hebben dat de voorſs. Perſoonen die deſen
 „dienſt voeren ſullen, dat recht in 't Lant van Steyn hou-
 „ſullen ende nergens anders, ende dat men niemant ſtocken
 „nochte rechte noch geerehande Jurisdic tie hooge noch
 „lage exerceren en ſal dan in 't Lant van Steyn, ende dat
 „hem die Schout van der Goude der Jurisdiction in 't
 „Lant van Steyn niet onderwinden en ſal, noch niemant an-
 „ders allen die commiſſie ende bevel heeft vander Kercke
 „van

„ van Oudemunster voorfs. Item dat wy den Thijs noch
„ Tienden van den Lande van Steyn, noch yets dat aen die
„ Heerlijckheyt des Lants van Steyn behoort vervreemden
„ of ymandt verdragen oft quijscholden en fullen, maer
„ een ygelyck hy fy weerlijck oft geestelijck Poorter van
„ der Goude of niet alle jare ofnemen ende doen betalen
„ sonder argelift, ende allen jare den Capittel voorfs over-
„ seynden in geschriften den geene, die den Tijns schuldich
„ sijn by namen, ende die hooren Tijns betaelt hebben,
„ ende die niet betaelt en hebben, en offer yet vervreemt
„ ware vander Heerlijckht. des Lants van Steyn tot desen
„ dach toe daer die selve Heerlijckht. oft Kercke van Oude-
„ munster mede vercort waren, dat fullen wy weder in-
„ werven op onse cost. Item dat wy oft onse Naercome-
„ lingen voorfs. tot geenem tijde eenige geboode oft Or-
„ donnantie maecken en fullen op oft regens die ingesetenen
„ des Lants van Steyn oft henluyden yets nieuws opteleg-
„ gen of ergent lastich in wesen sonder argelift buyten
„ wille ende consent der Heeren, Capittelen voorfs. Item
„ soo sijnt oock voorwaerden, ende hebben wy geloofd
„ voor ons ende onse Naercomelingen van wegen der Ste-
„ de vander Goude, dat die Inwoonders des Lants van
„ Steyn tot eeuwighe fullen vry wesen van alle Excijn-
„ sen, ende die een van den anderen bier mogen halen op
„ kerststocken oft mit gereden gelde betalen ende dat al-
„ leen voor hem, ende hoir huysgesinne of hoire vrien-
„ den die hem luyden over quamen sonder ymant vreem-
„ ders te setten om van den bier, dat zy selfs inleyden oft
„ van eenen anderen haelden te late drincken, ende by al-
„ soo dat ymandt van de voorfs. Inwoonders des Lants van
„ Steyn dat tot eeniger tijt misbruycken alsoo dat zy eeni-
„ ghe dronckers settede, oft ymande vreemders bier ver-
„ costen, ende dat van ons oft van onse Nacomelingen
„ geclaget en te kennen gegeven werde den Capittel van
„ Oudemunster voorfs. sal dat selve Capittel binnen achte
„ da-

„dagen den geenen daer men over claecht voor hemluy-
 „den ontbieden, ende daer op hooren, ende by alsoo dat
 „die schuldich en breuckich gevonden wort, dat daer nae
 „binnen eenre maent alsoo corrigeren, ende alsulcke boe-
 „te ende beteringe, totter stede van der Goude behouff
 „over Steyn condemnren, dat die selve en alle andere mo-
 „gelijck hem wel fullen wachten van diergelijck yet meer
 „te doene, maer alle die geene die van dier vrijht. der
 „voorfs. Stede van der Goude totten Clooster in Lande
 „van Steyn gelegen toe, rappen, kannen uythangen, oft
 „wiffchen uytsteecken oft dronckers setten om bier te
 „vercoopen, fullen daer van excijns geven ende betalen
 „der Stede van der Goude geseten sijn sonder arglist, en-
 „de waert saccke, dat wy oft onse Nacomelingen tot eni-
 „ger tijt alle of eenige vande voorfs. punten in desen brie-
 „ve begrepen vande punten beginnende. Voort soo loven
 „ende bekennen wy dattet gerecht, hoge en lage ende
 „voort ten cynde toe vande brieve verbraecken ende niet
 „wel volcomelijck en onderhielden, dat Godt verhoeden
 „moet, ende dat wy oft onse Nacomelingen daer op ver-
 „maent ende toegelproocken worden ende breuckachtich
 „gevonden, ende daer na dan binnen eenre maent niet en
 „beterden en deden nae uytwijfinge des brieffs in gelijk
 „die begrepen heeft soo kennen wy en lijden, dat alle dat
 „ons ende der stede vander Goude voorfs. van voorfs. Ca-
 „pittel verlijt is terstondt geheel ende all versuympt ende
 „berbeurt sal wesen, ende aen die Kercke van Oudemun-
 „ster voorfs. wedergecomen in alle manieren oft wy die
 „jaerlijxe pertitie op hooren terminen niet betaelt ende
 „hadden of in eeniger van den anderen punten boven in
 „desen brieve benoemt ende geseten gebreckelijck waren,
 „ende geloven voor ons en onse Nacomelingen van
 „weghen der stede van der Goude dan van 'tgeene
 „dat ons van den voorfs. Capittel verleent is ons niet te
 „on-

„onderwinden, met dat wy den ſelven Capittelle ſullen daer
 „mede laten doen alſt hem belieft, ende als ſy doen mit
 „andere goeden Kercken van Oudemunſter toebehooren-
 „de ſonder dat in eeniger wijs te beletten door ons ſelven
 „ofymandt anders gelijk boven van den eerſten punten
 „in deſen ſelve brieve geſpecificceert volcomelijck ende
 „claelijk geſchreven ſtaet ſonder argliſt. In oirconde
 „der waerheit alle deſe punten en voorwaarden voorſs.
 „ende om die vaſt ende onverbreeckelijck 't onderhouden
 „tot eenigen tijden, ſoo hebben wy Burgermeesteren Sche-
 „penen ende Raeden ende gemeen Vroetſchap der voorſs.
 „Stede van der Goude Zegele wettelijcken en wel beraden
 „aen deſen briefſ doen hangen in 't jaer ons Heeren, na
 „den ſtiyl ende gewoonte des Geſtichts van Utrecht
 „M. C. C. C. C. ende tachtig, het Steynſche oud aſſchrift
 „ſteld 1481. op den negentienſten dach van der maent
 „geheten Januari. In kenniſſe ende oirconde der waer-
 „heyt van deſen ſoo hebben wy Vicedeecken ende Capit-
 „tele voorgenoomt onſe Kercken-ſegele hier onder aen
 „doen hangen. Gegeven in 't jaer ons Heeren en opten
 „ſelven dach.

Het *Land van Steyn* na deezen een Leen van Holland geworden word benevens *Kalverbrouk*, *Broukhuiſen*, enz. by de Stad van der Goude op een hunner Regeendersverheft als uit den inhoud dezer Leen-brief blijkt.

„De Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt doen
 „eendt allen Luyden, dat wy behoudens een ygelijcx
 „recht verlijdt en verleendt hebben, verlijen en verleenen
 „by deze onze Brieven de Heer *Floris de Lange*, oudt 26.
 „jaren, Raedt ende Vroetſchap der Stadt Gouda, in de
 „name en ten behouwe van deſelfde Stadt, de naervolgen-
 „de vier parceelen van Leenen te houden by de voorſs.
 „*Floris de Lange* in ſijn voorſ. qualiteyt tot ſulcken recht
 „en leenen als hier na by yder parceel verclaert ſtaet:

„Als eerſt de *Heerlijckheyt van de Lande van Steyn* tot

G

„een

„een Erfleen, en te verheer-gewaade met een roode Spar-
 „wer, welcke voortaan gedesigneert sal worden met
 „No. 385.

„Noch eene Campelandts geheeten *Calverbrouk* gelegen
 „buyten de Stede van der Goude by 't Landt van Steyn,
 „mede tot een Erfleene, dewelcke voortaan gedesigneert
 „sal worden met No. 386. en dat mits het overlijden van
 „den Hr. en Mr. *Gerrit Cinq*, Raedt en Secretaris der
 „voorfs. stadt, op de welcke dienthelven ten behouwe van
 „deselve Stad brieven van investiture zijn gepasseert den 3.
 „January 1650. staende geregistreert *Lib. Libertus*. Cap.
 „Noordt-Hollandt, *fol.* 28. ende den 4. Juny Ao. 1624. ge-
 „registreert *Lib. Hoock G. cap. ult. fol.* 8. Noch een Theyn-
 „de van 5. *Hoeven Landts* gelegen in den Lande van Steyn,
 „daer aen de Oostsijde naest gelandt placht te wesen Ro-
 „broucker-weteringe, en aen de westsijde Hr. *Bor van Ame-*
 „*rongen*, streckende uyt'er Yssel tot aen de Reewech. Item
 „de Thiende van *Brouckbuysen*, boven streckende aen Wad-
 „dinxveender wateringe, en beneden placht naest gelegen
 „te sijn *Claes Heer Jacobsz.* met erve en eyge.

„En noch de Thiende van 25. *Mergens Landts* op
 „die Oude *Gouwe*, daer aen de Oostsijde naest gelandt
 „placht te wesen *Jan van Leeuwen*, en aen die westsijde
 „descheiding van Bloemendael.

„Item noch die Heerlijkheyt van die *Vryehouf* hou-
 „dende 58. Mergen Landts met die Thiende, die daer toe
 „behoordt, gelegen in den Lande van Steyn, daer aen de
 „westsijde aangelandt sijn die 11. *hoeven*, aen de oostsijde
 „de *Calverbrouck*, streckende uyt'er Yssle, naest gelandt
 „tot een Erfleen binnen achter Susters Landt met te verster-
 „ven, dewelcke voortaan gedesigneert sullen worden met
 „No. 387. en dat mits het overlijden van *Jan Adriaansz*
 „*de Jonge*, in sijn leven Schepen der voorfs. Stadt Goude,
 „op den welken dienthelven Brieven van Investiture sijn
 „gepasseert den 15. Novemb. 1618. staende geregistreert
 „Lib.

„Lib. Trefv. B. Cap. Noordt-Hollandt, Fol. 59. Ende
 „noch het geheele *Veer tot Haestrecht*, en de *Vischerye* al-
 „daer in den *Yssel tusschen Ter Goude* en *Wierichxslot* met
 „beuren opganch aen de Noortsijde der selver *Yssel* toe, tot
 „een onversterfelijcke Erfleen, ende te verheergewaden
 „met een paer witte handtschoenen al naer in houden der
 „oude brieven, en onse Leenrechten daer van wescende,
 „’t welck voorfs. dier voortaan gedesigneert sal werden
 „met No. 388. ende hier van heeft ons de voorfs. *Floris*
 „de *Lange* in sijn voorfs. qualiteyt hulde, eed, endeman-
 „schap gedaen, als behoorde volgens resolutie van Hien
 „Burgermeesteren der voorfs. stad Gouda in dato 3. deser
 „lopende maendt Oct., blijkende by Copie authentiecq,
 „dewelcke beneffens dese in onse Leen-register is gegre-
 „streert, en dat is in hande van onsen Lieven en Getrou-
 „wen Raedt Pensionaris, en bewaerder van onse groote
 „Zegelen *Johan de Wit* als Stadthouder en Register-
 „meester van onse Leenen behoudelijck en welverstaen-
 „de, dat om te behouden ons recht van verval, mits-
 „gaders onse Heere gewaden, en alle andere rechten
 „de voorfs. Leenen sullen sijn en blijven, even en in
 „sulcke voegen al of deselve aen de voorfs. *Floris de*
 „*Lange*, als in eene particuliere handt gebleven waren,
 „ende speciael dat de voorfs. Leenen binnen behoor-
 „lijcken tijdt naer ’t overlijden van de voorfs. F. de
 „*Lange* verheven sullen werden, by alsulcke andere
 „persoon of personen, als by de Vroetschap der voorfs.
 „stad Goude daer toe geauthoriseert sal of sullen wer-
 „den, daer by aen en over waren als onse Leenman-
 „nen Mr. *Evert Brandt*, onse Griffier van de Leenen,
 „Mr. *Gerrid van den Bosch*, Commis vande voornoem-
 „de Leenen, ten Comptoir van den gemelte onsen R.
 „Pensf. Ter oirconde deses onse Brieven bezegelt met dat
 „zegele van onse Leenhove hier onder aenghangen.
 „Gedaen in den Hage den 7. Jul. 1664.

Verpon-
dingen
gedraagen
by de bui-
ten Heer-
lijkheden
in den jaare
1633.

De voornoemde Heerlijkheden lasten in de Verpon-
dinge volgens 's Lands gemeenen opstel, van den jaare
1633.

Vrijehouf en Kalverbrouk	-	-	-	139	16	12.
Bloemendaal	-	-	-	4480	13	12.
Gouderak	-	-	-	2039	9	6.
't Land van Steyn	-	-	-	1846	16	15.
Korte-Haerlem en Willens	-	-	-	1171	12	7.
Brouk, Thuyl, en 't Weegjen	-	-	-	1289	16	10.
Broukhuifen	-	-	-	.	.	.
Nieuwerkerk	-	-	-	2584	14	8.
Kapelle	-	-	-	3580	13	12.

SESTE HOOFD-STUK.

*Handvesten der stad. Vryheid van vierdehelfhonderd roeyen in 't vierkant van den halven Yssel broukwaarts. Van tollē door Holland. Wegens manslag. Buiten borgtocht voor een doodslag of leemte. Het recht van Leiden. Vijfman-
nen tot 's Graven Krijgstocht. Bastaarts erven. Vry-
heid van tollē door Gelderland en Zutphen. Lijf en
't halve goed voor een doodslag, daar kinderen zijn, alleen
verbeurd. Totvry te Heusden en Wornichem. Voorrecht
der Brouwers. Rechtsgebied een vierendeel mijls vergroot.
Landpoorters. Uitgewekene Burgers. Vrye paardemarkten.
Uitvoer van Turf. Vierschaar van Bloemendaal binnen
de stad. Geen Schepen door verbode binnenvaarten.*

Vierdehalf-
honderd
Gaerden
voor Stads
vrijheid.

IN den jaare 1272; dijn'sdag na Ste. Margriete, verleende Graaf Floris V. Dien van der Goude de vrijheyd van vierdehelfhonderd gaerden van derhalver Yssel opwaerts te Broukwaert, en vierdehelfhonderd gaerden in de breedte ter vrijheyd van haare stad.

Hy

Hy vrijde hen, door sijn Land vaarende met hunne Vrydom van Tollen door Holland en Zeeland. eygene schepen en goederen, van alle tollē.

Zy een manslag doende binnen hunne vrijheyd, en Manflag borg stellende voor tien ponden Hollands, of hun goed tien ponden waardig zijnde, mogten voor geen recht betrokken worden; zo lang'er adem in den gequetsten is. Zy mogten buiten hunne vrijheyd niet gedwongen worden tot borgtocht voor een doodslag of leemte buiten hunne vrijheyd gedaan.

De Poorters van der Goude hebben 't zelve recht als Het recht van Leiden, die van Leyden.

De Schepenen van der Goude beladen met eenig vonnisse mogen hun recht haalen by die van Leyden, en daar mede volstaan.

In des Graven Heerevaart of Krijgstocht moesten zy Vijf mannen tot des Graafs Krijgstocht. hem op hunne kosten dienen met vijf mannen. De eerste handvest door den ersten Stands-brand verteerd zijnde, gaf *Johan Bisschop* van Utrecht in den jaare 1335, op *St. Pieter en Paulus*-dag eene verklaringe van 't zicht *Vidimus*, van 't selvige. In den jaare 1375. den 25. May bevestigde *Albrecht*, Hertog van Beyerē, *Ruard* van Holland, enz. deze handvest van den Grave. Gelijk ook in den jaare 1397. den 6. van Maert, deede *Albrecht*, *Paltsgraaf* op den *Rhijn* en *Graaf* van Holland. *Jan van Henegouw*, Heer van der Bastaards gerechtigt tot erfennisse. Goude verleende in den jaare 1354, Zondags na *St. Jakobs*, aan die van der Goude; dat alle, daar woonende *Bastaarts* erven, en hunne goederen laten mogen op hunne naaste magen, al of zy uit echte bedde waren. Ditvoorrecht bevestigde *Albrecht* *Paltsgraaf*, en *Graaf* van Holland, mits dat de *Bastaarden* drie jaaren *Poorters* van den Goude waren, in den jaare 1398. den 3. van *October*.

Jan van Blois, Hartog van *Gelre* en *Zutphen*, Heer Vrydom van tollē door Gelderland en Zutphen. van der Goude, enz. gaf die van der Goude vaarende met hunne waaren vrijheyd van tollē door *Gelderland* en *Zutphen*, in den jaare 1372. op den 16. van Maert.

Wy Johan van Bloys, door Godes ghenade, Hertoghe van Gelderlandt, Grave van Zutphen, ende Machtelt Hertoginne van Gelderlandt, ende Gravinne van Zutphen, willen met dese Brieven dat een yegelijck wete, dat wy de gunste ende onse goede gheneghenthey, die wy draeghen tot onse Lieve ende getrouwwe Burghers van Gonda, om de besondere diensten, die sy ons bewesen hebben, ende noch bewijfen sullen, ghegheven ende verleent hebben aen de selve, dat sy eeuwelijck sullen vry wesen van Tol ende Schattinghe door alle onse Landen van Gelderlandt ende Zutphen-landt, sonder eenigh teghenspreken, oft van ons, oft van onse naecomelingen. Daerom bevelen wy aen alle onse Tollenaeren, dat sy de voorsayde Burghers van Gouda souden vry ende vrancus laeten gaen, sonder den Tol te betaelen. t' Welck, aenghesien wy voorghenomen hebben vast ende te houden, wy hebben doen hangen aen dese Brieven onsen segghel tot Arnhem, in 't jaer 1372. den 16. Maert.

Lijf, en 't
halve goed
voor een
doodslag
alleen ver-
beurd.

In 't volgende jaar 1373. op Ste. Pontiaansdag verleende dezelve Jan van Blois aan die van der Goude in verbeteringe van hun recht, Dat niemand eenen Poorter wegens doodslagen, of leempte tot borgtocht verwinnen kan. Dat niemand van hen die kinderen heeft meer verbeuren mag als sijn lijf en de helft van sijn goed. Dat geen van hen maag-geld zal gehouden zijn te geeven, dan alleen vijf schellingen van achter zusters kinderen.

Vry dood-
slaan van
eenen
Utrechtse-
naar.

In den jaere 1390. op den 1. van Julius gaf Graaf Guy van Chatillon, enz. den Poorters en Inwoonders van der Goude macht om in sijne Heerlijkheden, zonder eenige verbeurte eenen Utrechtsman te dooden, totter tijd toe dat die van Utrecht achterlieten ymand sijner Onderdanen het leeven te beneemen.

Vrydom
van tollē
te Heusden
en Woricom.

In den jaere 1407. op den 1. van May, stond Wilhem VI. Graaf van Holland dien van der Goude vrijdom der tollē te Heusden en Woricom: Macht aan den Schout en Vroedschap om, wanneer het hen goeddunkt, Excijsen opsteltel-

testellen en te lichten; het geld daar van koomende ten voordeel der stede te besteden, mits jaarlijks hem daar voor betaalende twee entachtig fransche kroonen. Alle ter markt koomende goederen indienze verkogt werden spreekt hy vry van tollē, anders niet, de paerden uitgezonderd.

Wilhelm Paltsgrave vanden Rhijn, Hertog van Beyerē, Grave van Hinnegowwe, Hollandt ende Zeelandt, gheven een yegelyck te kennen, dat wy ghegheven hebben aen onse lieve ende ghetrouwe Burghers van Gouda, dat sy sullen eeuwelyck vry ende vranck wesen van alle Marc-Tollen van Klenfden, ende Woricum; dat den Schout ende Raedisheeren deser Stede sullen vermoghen opsetten ende lichten haer excisen, wanneer het hangoed sal duncken, ende het geldt dat daer uyt comen sal, sullen sy mogen besteden ten gebruycke der Stadt, nochtans op sulcke conditie, dat sy ons voor sulck een beneficie sullen jaertlycx op brengen twee entachtig Fransche-Kroonen. Ende om dat sy liberalijck quijt gescholden hebben de schult, d'welck mijn Vader, saligher memorie, haer schuldich was, ick gheve daer-en-boven, dat alle de goederen die ghedragen worden aen de Marckt, sullen vry wesen van alle Tollē, maer ist dat die niet vercocht en worden, ende wederom uyt de Markt ghedragen worden, sy sullen ghebouden wesen den schuldighen Tol te betaelen, behoudens nochtans het recht, d'welck ons toecomt aen de Paerden, van welcke sy alle jaeren pleghen twee solemmele Marckten te houden. Gegheven, den 1. dach Mey, in't jaer 1407.

In den jaer 1455. op den 1. van Maert, stelde *Philip van Burgundien*, enz. Graaf van Holland op 't verzoek der Brouwers van der Goude op yder brouwzel bier van negentien sakken mouts acht grooten vl. waar mede hy hen ontsloeg van den hop excijns. In den jaer 1484. op den 28. van Junius vergrootden *Maximiliaan en Philip*, Aartshertogen van Oostenrijk, het Rechtsgebied van der Goude, een vierde van een mijl rontom de stad, zo aan d'Ysle zijde als andere, om alle quaaddoenders en lichte per-

Voorrech-
ten der
Brouwers,

perfoonen aldaar zo wel als binnen stads muuren te mogen vangen, en te doen straffen, ende aldaar te mogen heffen excijnsen en andere onderstanden als binnen de stede, ook schuldenaars achtervolgen.

Landpoorters.

In den jaare 1505. op den 10. Julius gaf de Koning van Kastilien den Regeerders van der Goude macht om Landpoorters te mogen maaken van de Landluiden woonende in de Dorpen van Moordrecht, Nieuwer-Kerke, Kapelle, Zevenhuisen, Waddinxveen, Boskoop, Middelburg, Sluipik, Reewijk, Swammerdam, Bodegraven, Haestrecht, Stolkwijk, Berge ende Bergambacht, uitgezeid die van Oukoop die tot Sluipik ter Kerke hooren, dewelke allen vrydom van andere Poorters genieten, mits zy 's jaars tot des Souvereins behoef twee, en tot die der stede een Beyerische gulden betaalen.

Vrye doorvaart zonder tolbaare goederen.

De Poorters mogen, geen tolbaare goederen geladen hebbende, vry voorby alle tolln vaaren, mits driemaal roepende *Oorlof*, en drie klinken van 't zijtelaaten vallen.

Vrye wederkoomst der uitgewekenen.

De uitgewekene Poorters mogen ten allen tijden vry wederkoomen, mits de hen opgelegde zaaken aan Schepen vonnisse verbljvende.

Vrye Paerdemerken.

In den jaare 1502. op den 2. van Februarus vergunde *Philip*, Aartshertog van Oostenrijk, der Goude een tweede vrye paerdemerkt, beginnende donderdaags den twertienden dag voor den eersten dag in de vasten, gedurende drie dagen. De Koopluiden en hunne Facteurs, mogen vry koomen drie dagen voor, en blijven drie dagen na de paerdemerkt. Deze paerdemerkt wierd vergunt om gelijke, wel eer deze stede gegund by Hertog *Wilhem van Beyer*, te houden ontrent Vastenavond, die om verscheide Oorlogen was achtergelaaten. In den jaare 1505. op den 13. van November verleende *Philip*, Koning van Kastilien, een derde driedaagsche Paerdemerkt boven de twee, te houden op donderdag na half vasten.

In den jaare 1558. op den 21. Februarus gebood hy ten

ten voordeel dezer stede geen Turfgedolven, of geslagen in Rijnland, Delfland of Schiedland te dragen over den Dijk in schepen in den Yssel leggende; maar die alleen uitvoeren door der Goude of vrydom van die, op verbeurte van de schepen, turf, en vrykeurige breuken. Breder in de plakkaaten van de slacht-turven in de jaaren 1518. en 1550, verklaard. In den jaare 1561. op den 19. van September vergund Koning Philip van Spaengien, dat de Vierfschaar van Bloemendaal binnen der Goude zal gehouden werden.

Doortocht
van den
Turf.

Vierfschaar
van Bloemendaal.

In den jaare 1568. op den 8. van May, verbied dezelve Koning dat eenige Schepen vaaren door eenige verbode binnenvaarten, voornamelijk van Goe-janverwellen sluis.

Binnenvaarten
verboden
binnen de
Stad.

De Handvesten en Voorrechten dezer stede zijn van tijd tot tijd gezien en bekrachtighd door 's Lands Overheden. Als door *Hertog Aalbrecht* in den jaare 1389. op Ste. Agnietedag. Door *Hertog Jan van Brabant*, enz. en Vrouwe *Jacoba*, in den jaare 1418. op den 23. van Januarius. Door *Hertog Philip van Burgondien* in den jaare 1428. op den 3. van Augustus. Door *Karel van Burgondien* in den jaare 1462. op den 4. van September. Noch door hem in den jaare 1468. op den 21. van Julius. Door *Maximiliaan, Aartsbhartog van Oostenrijk* in den jaare 1478. op den 28. Maert. Door *Karel, Koning van Kastilien*, in den jaare 1518. op den 19. van Januarius.

Handvesten bekrachtigd.

SEVENDE HOOFD-STUK.

Stads oude Regeering. Raad van de Veertigen, gekoren by stads Regeerders, benoemde achttien, voor twee Burgermeesters en Schepenen, ter keure van den Graave. Het recht der Veertigen geslaakt. Herfeld. Vierentwintig benoemden tot verkiezinge van vier Burgermeesteren en zeven Schepenen. Opstand tegens d'oude Keur-rechten. Gedempt. Door de nieuwe, in stede van veertig, achttentwintig Raaden. Het verkiezen van Tresoriers en sleutelbewaarders van stads Secreet of geheim kasse. Dag der benoemingde der Wetbouderen. Het Gericht aan de Graaf-felijkheid. Eed der Burgermeesteren. Schouts boete vervald de helft op de Stad. Stads tegenwoordige Regeering. Zitplaats op 's Lands vergaderinge. Het Goudsch wapenschild en zegel.

Raad van
de Veerti-
gen.

Gekoren
by Stads
Regeer-
ders.

Achttien
benoemd
door de
Veertigen
om den
Graaf uit
die volgens
d' verg.

Brief van
Graaf Wil-
bem, in
den jaare
1414. twee
Burger-
meesteren
en zeven
Schepenen
te doen
kiezen.

STadts Regeering was van ouds ten bewind van veertig Raaden, alle d'aanzienlijkste, rijkste, eerbaarlijkste, rust en vredelievenste der stede, zonder onderscheid van staat, of beroeping. Deze wierden van den Bailiu, Gerechte en Vroedschap gekoren na openbare gedaane Eeden. De veertig waren gehouden vier dagen voor den dag van de gewoonlijke recht vernieuwinge by gelijken eede achttien personen van derijkste, aanzienlijkste, waardigste, ende stede rustste uit de Burgeren te kiezen en te noemen, en aan den Grave, ofte den daar toegemachtigden over te geeven, om daar uit te neemen, en aan te stellen twee Burgermeesteren en zeven Schepenen. Een van de twee afgaande Burgermeesteren wierd gemachtigd de nieuwe Burgermeesters en Schepenen te eeden. Stierf ymand van de veertig Raaden, ofte vervreemde hy andersints, zo stond het aan de Overige eenen anderen in sijne plaatze te stellen.

Doch

Doch wanneer dit voorrecht de Stede, door Hertog *Karel van Burgondien*, ontzeid wierd, stond'er over 't aanstellen der Regeeringe groote tweedracht op binnen de stad; waarom Hertoginne *Maria van Burgondien*, met den Aarts Hertog *Maximiliaan*, alles ontrent deze aanstellinge, volgens oude herkommen, in den jaare 1476 herstellde en vernieuwde. Willende daarenboven dat voortaan in stee van achten, tweeentwintig personen, alle Inboorlingen dezer Lande, door de veertig Raaden jaarlijks genoemd wierden, en haar, ofte haaren Stadhouder, en Raade van Holland, acht overgeleverd, elk oud weezende veertig jaaren om daar uit in stee van twee, vier Burgermeesteren te neemen. Uit de achten, overige van de twee entwintige voorzeid, wierden door den Souverein, ofte sijnen Stedehouder, en Raade van Holland, gekoozen zeven Schepenen elk oud weezende acht entwintig jaaren, of daar boven. Tot alle stads zaaken, waarover de Vroedschap gewoonlijk vergaderd, moesten na dezen de voorzeide veertig gekend, en geroepen worden.

Wanneer *Godevaert Clay*, *Carstant Hermansz*, *Wouter Maes*, en andere hunne medestanders, tegen de in de wet zittende toonders van dezen 's Hertoginne verleen-brief, de gemeente hadden doen opreizen; zodanig dat zy uit vreeze van hunne lijven, en anderzints, gedwongen waren te wijken, en de stad, achterlatende den gemelten brief, dien by de voornoemde *Govert Clay*, *Carstant Hermansz*, *Wouter Maes*, en hunne medeplegeren doorsneden en gescheurd was, te ruimen: waar op dezelve *Govert Clay* met de sijnen verkregen van de Hertoginne, de voors. toonderen niet gehoord zijnde, zekeren anderen vergun-brief van veertig personen, uit krachte van welken zy in de regeeringe der stede geraakten, tot ter tijd toe dat zy naderhand gebannen zijn uit den lande, en hunne goederen verbeurd verklaard, wanneer de eerstgemelde toonderen wederom in de stad, en tot hunne voor-

Opshud-
ding over
het slaaken
van 't
voorrecht
der Veerti-
gen.

Vergun-
Brief van
Max. en
Maria.

Dit weder
bevestigd.

Benooming
van twee
en twinti-
gen in stee-
de van ach-
tien.

Vier Bur-
germeeste-
ren.

Opstand
tegens
d'Oude
voorrech-
ten.

Geslaakt
en
Die weder
bevestigd.

rige bedieninge quamen , zo is de voorige vergunbrief op nieuws van de Hertoginne in den jaare 1481. op den 10. van November bevestigd, en den door *Godevaert*, met de sijnen, verkregen brief te niet gedaan. Gelijk ook *Hertog Philip*, op sijne huldinge te Gertruidenberge, dezelve voorrechten wederom bekrachtigde, in den jaare 1494. op den 12. van December. Het Privilegie van *Maximiliaan* en Hertoginne *Maria* word noch heden altijd op de verkiezing van de wet geleezen.

De Veertig tot acht en twintig Raden gebracht.

't Verkiezen van Treforiers en Sleutelbewaarders van 't Secret.

Op het verzoek der Magistraat is in den jaare . . . het getal der veertig Raaden, waar van eenige aflijvig waren, door de Staaten van Holland tot op 28. gesteld.

Het verkiezen van vier Treforiers, thans van eenen, en twee sleutelbewaarders van 't binnenste Secret, geschied, volgens Vroedschaps besluit, eerst genomen in den jaare 1431. vernieuwd, en in zommige punten veranderd 1565. op den 14. Augustus, in dezer voegen. Alle jaaren worden, als 't nieuw Gerecht verkoren is, in 't Raadhuis ontboden alle die in den gerechte geweest zijn, die elk een wittenboon in eene mutse werpen, van yder eerste daar uitgetrokken, alle deze boonen worden met dertig zwarte in eenen zak gesteken, waar op dan elk eenen boon trekt, zo zy in de bank zitten, die de dertig zwarte hebben vertrekken hen na Burgermeesters kamer, en kiezen aldaar de Treforiers en Sleutelbewaarders eer zy scheyden. Waar 't dat zy onverrichter keure scheydden, zo moet d'oorzaak der scheydinge honderd Vrankrijksche-Kroonen tot 24. st. het stuk verbeuren, tot behoef half den Heere, half der Kerke. D'afgaande Burgermeesteren moeten binnen 6. weeken hunne rekening van der stede goederen voor den Bailiu en Schout in 't openbaar doen volgens besluit van den jaare 1410.

Dag der benoeming der Wethouders.

De benoeming der nieuwe Wethouders een tijd van jaaren op den 16. van May gedaan wierd wederom in den jaare 1566. op den 16. van November op den ouden ge-

gewoonelijken dag , te weeten nieuw jaars dag gebracht.

Hertog *Wilhem van Beyeren* , verleende de Stede van *der Goude* in den jaare 1414. het Gerecht noit ymand in <sup>het ge-
recht be-
houd de</sup> hande te zetten , maar altijd te houden aan de Graaffe-<sup>Graffelijk-
heid .</sup> lijkheid. Dat d'oude Burgermeester den nieuwen Burgermeesters en Schepenen eeden zal , dat zy daarom geen <sup>Eed der
Burger-
meesteren.</sup> geld, noch heusheid gedaan, of geleend hebben, en na hem zalze de Bailiu eeden.

Als Hertog *Philip van Burgondien* in den jaare 1418. tegens Stads privilegie, het Recht hadde doen verzetten, gaf hy naderen brief waar mede hy leed zulks zonder krenkinge van die geschied te zijn, want dat hy wilde dat de Stad blijven zoude by het volkomen gebruik van haar privilegie. De helft van de boeten van 't Schout-anpt <sup>De halve
Schout's
boete be-
hooren
deze stede.</sup> toebehooren dezer Stede volgens bekentenisse van *Ian van* . . . Ridder, en Kastelein van 't Slot Ter Goude in den jaare 1440. op den 29. van Januarius, en van *Maximiliaan* Roomsche Koning, en *Philip* sijnen Zoone. Wanneer de Procureur Generaal hier over die van der Goude in een rechtgeding voor den Hove van Holland trok, wierd het hem af, ende stede van der Goude in den jaare 1469. toegewezen, en den Procureur een eeuwig stilswijgen opgelegd.

Stads Regeering is tegenwoordig byna gelijkformig aan <sup>Stads re-
genwoor-
dige Re-
geering.</sup> die der andere steden van Holland. Een Hoofd Schout doet met de Schepenen recht, hy als Eyscher, zy als oordelaars. Het Burgerlijk bestier staat by vier Burgermeesters en voordere Raaden.

De Stad heeft haar Zit-beurte om de negen jaaren in de algemeene Staten, om de eenentwintig jaaren in den Raad van Staten, om de dertig jaaren in de Generaliteits Rekenkamer, om de vijftien jaaren in de Rekenkamer van Holland, eene gestadige beurt in de Gecommitteerde Raden van Staten van Holland en West-Vriesland, gelijk ook

Der Goude
heeft de
zesde zit-
plaatze op
de Staats-
vergade-
ringe.

in de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit t'Amsterdam.
Eertijds als de zes groote Steden van Holland alleen ter vergaderinge der Staten van Holland quamen, was der Goude de zesde, en de laatste, de zesde gebleven zijnde, heeft zy thans op de Staats vergaderinge haar zitplaatze na Amsterdams, en voor Rotterdam.

Het
Goudsch
wapen-
schild, en
zegel.

Het Wapenschild, en Zegel dezer stede is, in 't midden *de melk weg*, gelijk de Sterrekundige, den *witten hemelkring*, noemen, en wederzijds *drie goude sterren* op een rood veld, omringd met eenen *doornen krans*, waar op de zinspreuk, *per ardua ad astra*, „door doornen tot de sterren, „door ongemak tot den Hemel, speelt. Men zegd dat Vrouw *Jakoba*, in haare grootste zwarigheid, Ter Goude zijnde, den *Doorne Krans* by het wapen zoude gevoegd hebben, doch ik ben van gedachte, dat zy het geheele wapen uitgevonden, en haare trouwe stad gegeven heeft. Wapenkundigen hebben, niet zonder rede, opgemerkt dat onse aan waterstroomen gelegene steden een baar of balk in hunne wapenschilden voeren, zo konde wel licht, de middelbaare, die wy in ons Goudsche wapen tusschen de sterren voor den witten hemelkring aanzien, een vertoog van den voorby vlietenden Yffelstroom zijn.

Wanneer na tijd en wijlen in Stads wapen maar twee sterren alleen gesteld waren, liet de Regeering in den jaare 1615. op den 7. van Julius het wederom op d'eerste wijze herstellen, als by dit uittrekzel uit Stads Register blijkt:

„Op den eersten September in 't jaar 1616. heeft men „beginnen te gebruiken des stadts nieuwe Zegels, die, „volgende de resolutie van de Vroetschap daer van sijn, „de van dato den 7. July 1615. gemaakt sijn, met ses sterren, in plaats dat de voorgaende Zegels maer twee sterren hebben gehad, het welk niet en was conform 't „wapen van de Stadt, en sijn de patronen of afdruksels „van deselve in rood was gedaen, enz.

Naa-

Naamen van de Castelijnen, Bailjuwen, Schouten, Burgermeesteren, Schepenen, Thresoriers, Fabrijkmeesters soo nae als ik aefelve soo uyt de Stads Boeken, als oock mede uyt eenige oude bezegelde Brieven hebbe connen vinden, die Door Gysbert Donker en andere verzamelt zijn.

Anno 1319 *Schepenen*
Arnoldus dictus albus, of-
te Aert de witte.

Theodorus filius avelius
ofte Dirk aveliensoon.

1333 *Schepenen*,

Aernont pamel,
Diderick witte Neve,
Johan ly len.

1334 *Schepenen*

William de witte,
Diderik de witte Neve,
Jacob maes,
Jongedidde.

1336 *Schepenen*

Aernold de witte,
Kerstaan brunnix,
Jan de laekeman,
Didden witte Neve.

1343 *Schepenen*

Paulus van ruynen,
Diderik de witte Neve,
Willem aellertsoon.

1345 *Schepenen*

Jonge Jan klerk,
Jacob maes,
Helmaer.

1348 *Schepenen*

Willem de witte,
Jan de klerk;
Geraerd melissoon.

1350 *Schepenen*

Jacob maes,

Gerrid didnse,
Dirck idensoon.

1355 *Schepenen*

Jonge Dirk willemse,
Thedeman janse,
Jacob mourense.

1356 *Schepenen*

Witte wittese,
Dirck buyter jacobse,
Gerrit hagense.

1357 *Schepenen*

Claes van der Tille,
Gerrit melise,
Frederik symonse.

1358 *Schepenen*

Gerrit janse,
Gysbert de duyvel,
Gysbert de molenaar.

1360 *Schepenen*

Willem aelberse,
Dirk florise,
Claes kerstaanse.

1361 *Schepenen*

Rybrout gijsberse,
Gerrit janse,
Jan claeke,
Henderick janse.

1362 *Schepenen*

Claes geel,
Thedemans jansoon,
Dirk kerstaanse,
Nanne claes,
Pieter jan laekemans.

1363 *Schepenen*

Willem heymans,
Gysbert de duyvel,
Jan claeke,
Kenderik janse,
Claes florise,
Bruyn claeke.

1364 *Schepenen*

Jan stove,
Nanne claes,
Jan mouwenke.

1365 *Schepenen*

Herman corstiaense,
Jan dirckse,
Matthys schatterse.

1366 *Schepenen*

Jan stove,
Claes florise,
Frederik dyvel.

1367 *Schepenen*

Gysbert van dobbel,
Reynout henderikse,
Dirck de poorter,
Jacob claeke,
Dirck gerritse.

1368 *Schepenen*

Henderik janse,
Bruyn claesken,
Jan mouwenke.
Ormbout mattheyse,
Harmen kerstans,
Claes florissen.

1370 *Schepenen*

Reynout hendriks,

Fre-

Frederik duyvel,
Jan stove,
Matijs schoterse,
Jan allertse,
Bruyn claese,
Jannes Geertruyden soon.

1371 *Schepenen*

Willem allertse,
Nanne claese,
Ian claese,
Ian ockerse,
Claes de brede,
Ian arienae,
Muge roeloffe.

1372 *Schepenen*

Henrik van der Goude,
Willem heynefe,
Reynouthenrikse,
Dirk de poorter.

1373 *Schepenen*

Willem claese,
Ysbrant florisse,
Wolram worrimefe.

1374 *Schepenen*

Reynout henderikse,
Gerrit janse,
Dirk kerslans,
Drik gerritse,
Harmen harmense.

1375 *Schepenen*

Jan dirkse
Mathijs schoterse,
Mathijs claesse,
Kerstant geyense.

1376 *Schepenen*

Gysbert van dobben,
Jan allertse,
Gerrit wouterse,
Jan claes heninx.

1378 *Schepenen*

Barthout van der goude,
Ian claese,
Gerrit wouterse.

1379 *Schepenen*

Dirck kerstantse,
Nanne claese,
Allaert pieterse,
Pieter harmans.

1380 *Schepenen*

Ormbout mathijse,
Jan dirkse,
Jan jacobse.

1383 *Schepenen*

Dirk kerstans,
Bruyn claese,
Jan dirkse,
Jan claese,
Jacob janse.

1384 *Schepenen*

Mathijs claese,
Joannes janse.
Dirk lijclaese,
Willem vander geest,
Engelbrecht gerritse.

1388 *Schepenen*

Costijn gilleffoon,
Dirk boudewijn volk-
wijns,
Jacob vredeks,
Wouter gerrits,
Aelbert splinters,
Iacob minne floriss.

1390 *Burgermeesteren*

Reynout,
Mattheys claese.

Schepenen

Dirrick de poorter,
Jacob jans
Mathijs claesen,
Jacob frederikse,
Jan gerritse.

1391 *Burgermeesteren*

Matthys claese,
Huge harmanse.

Schepenen

Jacob janse,
Dirk kerstantse,
Dirk comen dirkse,
Claes bruynse,
Dirk janse,

1392 *Burgermeesteren*

Willem van der goude,
Iacob janse.

Schepenen

Jan gerritse,
Floris houteman,
Joris swijmerse,
Joannes jacobse,
Jakob frederikse,
Mouwe reynoutse.

1393 *Burgermeesteren*

Dirck kerstens,
Iohannes jacobse.

Schepenen

Pieter harmanse,
Dirk boudewijnse,
Jan gijsberse,
Rynout henrickse,
Iacob minne floriss,
Aelbert gysbertse.

1394 *Burgermeesteren*

Pieter harmense,
Dirck janse.

1395 *Burgermeesteren*

Ian hoedense,
Cerstant gysbertse.

Schepenen

Dirck boudewynse,
Ian gysbertse,
Ian coenese.

1397 *Burgermeesteren*

Cerstant gysbertse,
Iacob gerritse.

Sche-

Schepenen

Dirck roeloffe,
Ian coenen,
Gysbert janse,
Goris splinter pieterse,
Coman gerrit cornelise,
Lauris claese.

1398 *Burgermeesteren*

Costijn . . .
Floris janse.

Schepenen

Aelbert splinters,
Kerstant gysbertse,
Frederick dirckse.

1399 *Burgermeesteren*

Louwen claese,
Herebrandt.

Schepenen

Jacob gerritse,
Aelbert jacobse,
Ian geerloffe.

1400 *Burgermeesteren*

Costijn,
Floris janse.

Schepenen

Aelbert splinterse,
Willem dapper,
Ian de bruyn,
Kerstant gysbertse,
Hugo jacobse.

1401 *Burgermeesteren*

Corstijn,
Iannes.

1402 *Burgermeesteren*

Iacob van der goude,
Dirck de poorter.

Schepenen

Willem dapper,
Ian de bruyn.

1403 *Burgermeesteren*

Simon feyfsenfe,
Iacob patterse.

Schepenen

Willem dapper,
Ian de bruyn.

1404 *Burgermeesteren*

Iacob gerritse.
Willem gerritse.

Schepenen

Iacob minne florise,
Aelbert splinterse,
Gysbert jan willemse.

1405 *Burgermeesteren*

Oelfier . . .
Iacob minne.

1406 *Burgermeesteren*

Iacob van der goude,
Coman dirckse.

Schepenen

Jacob frederikse,
Ian van Hoorn,
Wouter claese.

1407 *Burgermeesteren*

Dirck janse dapper.

Schepenen

Pieter foppense,
Huygh nicolaese,
Iacob daemse.

1408 *Burgermeesteren*

Gerrit de vrye,
Gysbert kerstenfe.

Schepenen

Jacob van der Goude,
Pieter janse,
Dirrik willemse,
Jan de Bruyn,
Jan dirkse,
Gerrit reynoutse.

1409 *Burgermeesteren*

Oelfier gillise,
Iacob van der goude.

1410 *Burgermeesteren**Schepenen*

Jan de bruyn,
Jan van hoorn,
Jan dirkse,
Claes hagen.
Gerrit rijnout.

1411 *Burgermeesteren**Schepenen*

Gerrebrant Ysbraunfe,
Huygh Lijclaese,
Claes kerstanse.

1412 *Burgermeesteren*

Oelfier gillise,
Iacob van der goude.

Schepenen

Godevaert lijclaese,
Claes Haegen,
Gerrit jacobse.

1413 *Schou*

Costijn gillise.

Burgermeesteren

Ian bruynen,
Pieter foppense.

1414 *Burgermeesteren*

Gerrit jacobse,
Claes hagenfe.

Schepenen

Pieter foppense,
Hugo claese.

1415 *Schepenen*

Ian de bruyn,
Herebrant Isbrantse,

Jacob daemse,
Huygo dappers.

1416 *Burgermeesteren*

Ian bruynen,
Frederick gerritse.

Bailliu

Ian van halen.

Schout

Costyn gillise.

Schepenen

Floris dirckse,
Pieter foppese,
Hugo lycklaese,
Gerrit rynout,
Godebaert dirckse,
Craeys heyese,
Dirck van elten.

1417 *Burgermeesteren*

Getfier gillise,
Pieter foppese.

Schepenen

Dirk boomen dirkfoon,
Jacob daemse,
Huyg dappers.

1418 *Schepenen*

Pieter vopese,
Gerrit reynouse,
Martijn claeſe.

1419 *Schepenen*

Jacob frederikse,
Dirk willem rutgerse,
Dirk arentse.
Harman jacobse.

1422 *Schepenen*

Harmen martijnse,
Dirk arentse,
Willem huygenſe,
Jan ſtoeff,
Janjanſe.

1423 *Schepenen*

Dirk van Elten,
Rommer jacobse,

Pieter floris.

1424 *Schepenen*

Harmen dammse,
Gerrit gysbertse,
Ian gerritse.

1426 *Schepenen*

Huyg Lijclaeſe,
Pieter willemſe.
Dirck pieterſe.

1429 *Schepenen*

Harmen jacobse,
Dirk ſtael,
Coonen pieter gerritse,
Floris dirkse.

1430 *Schepenen*

Hugo roeloffse,
Floris minne,
Willem huygens,
Rommer harmenſe,
Kerſtant claeſe,
Jacob henrikse,
Jan Ockertse.

1431 *Schepenen*

Ian willemſe,
Pieter floriſe,
longe floris minne.

1432 *Schepenen*

Pieter floris,
Willem janſe,
Gerrit wouterſe,
Dirk van Elten,
Pieter floris,
Dirk jacobse.

1433 *Schepenen*

Dirk van elten;
Harmen jacobse,
Jacob robberſe.

1434 *Schepenen*

Jan ockerſe,
Jan ſtoeff,
Jacobhenderikse,

Ian willemſe,
Dirck van elten.

1435 *Schout*

Gerrit van rynevelt.

Schepenen

Hugo dappers,
Harman jacobse,
Gerrit wouterſe,
Jacob van dobben.

1436 *Schepenen*

Pieter willemſe,
Kerſtant clagſen,
Jacob roberſe,
Jan wouterſe,
Jan arienſe.

1437 *Schepenen*

Rommert harmenſe,
Dirck jacobse,
Claes willemſe,
Pieter ſchilt,
Willem lambrechtſe,
Dammis dirckſe,
Ian willemſe.

1438 *Schepenen*

Dirck van der Goude,
Jan Ockerſe,
Jan willemſe,
Floris minne,
Dammis dirkse,
Pieter ſchilt,
Jan arienſe,
Hage roeloffse,
Pieter willemſe.

1439 *Schepenen*

Frederik gerritse,
Dammis dirkse,
Dirk pieterſe,
Gerrit gerritse den veen,
Martyn ſonder dank,
Pieter clerck.

1440 *Caſteleyn*

Hr. Jan van uitkercken
Ridder.

Schepenen

Janwillemſe moel,
Dirck

Dirck jacobse,
Wouter gerritse,
Arent gijsbertse,
Andries jacobse vander
heyden,
Geen allertse.

1441 *Schepenen*

Jan gerritse,
Gerrit heye,
Arent simonse,
Pieter willemse,
Willem aelbrechtse.

1442 *Schepenen*

Jan willemse moel,
Martijn sonderdanck,
Willem aelbrechtse,
Jan van zijl jacobse,
Jacob nys,
Gerrit janfen.

1443 *Schepenen*

Harman jacobse;
Maerten sonder danck,
Gerrit heye feyse.

1444 *Schepenen*

Dirk sonderdanck pieterse,
Dirck pieterse,
Willem aelbrechtse.

1445 *Schepenen*

Arent gysbertse,
Willem aelbrechtse,
Dirk jacobse,
Dirk pieterse,
Kerstant allertse.

1446 *Schout*

Iacob remmers.

Burgermeesteren

Wouter gerritse,
Harmen dammisse.

Schepenen

Jan willemse,
Harman dammase,

Floris minne,
Jan van zijl jacobse,
Dirck jacobse,
Martyn sonderdanck.

1447 *Bailliu en Schout*

Floris bouchout.

Burgermeesteren

Heyn aelbertse.

Schepenen

Jan ariense,
Jan ockerse,
Dirck govert hoense,
Adriaan jacobse,
Floris claese gaergoets,
Floris minnese,
Gysbert dirck hagense.

1448 *Bailliu*

Floris bonckham.

Schout

Iacob remmers,
Pieter van delst.

Burgermeesteren

Carstant claese,
Heyn allertse.

Schepenen

Kerstant allertse,
Jan wouterse,
Dirck govertse thoense,
Sander gerritse,
Gysbert dirck hagense,
Witte wittefe,
Dirk cutert jacobse.

1449 *Bailliu*

Adriaan van lis.

Schout

Pieter van delst.

Burgermeesteren

Wouter gerritse,
Witte wittefe.

Schepenen

Kerstant claese,
Gerrit pauwenise,
Jan van leuwen,
Frederik harmanse,
Claes janse,
Jacob rommerse,
Jan jacobse.

1450 *Bailliu*

Adriaan gerrit van lis.

Schout

Jacob claes van seven-
huysen.

Burgermeesteren

Geen allerse,
Kerstant allertse.

Schepenen

Harman dammase,
Jacob henrickse,
Dirck jacobse,
Dirk govert hoense,
Jacob roemerse,
Henrik melisse,
Gysbert jan sijmonse.

1451

*Stedeboender van den
Bailliu*

Gerrit dirckse.

*Schout de, 1451, 52
ende 1454*

Jan van noortich.

Burgermeesteren

Willem aelbrechtse,
Jacob rommerse.

Schepenen

Henrick aelbrechtse,
Dirk govert hoense,
Floris gaergoet,
Gysbert dirck hagense,
Dirk cutert,

1 2 Dirck

Dirck claeſe,
Claes jan ockerſe.

1452 *Bailliu en Rent-
meester deſer
Stede.*

Lodewijk van Beloyſ,
Raedt van den Harto-
ge van Bourgoinge,
Grave van Holland &c.

Burgermeesteren

Jan willemſe,
Henderik aelberſe.

Schepenen

Harman jacobſe,
Willem aelberechtſe,
Jan van leuwen,
Floris claeſe gaergoet,
Gysbert dirck hagens,
Jacob rommerſe,
Adriaan henrickſe.

1453 *Burgermeesteren*

Jan wouterſe,
Gerrit claeſe.

Schepenen

Jan willemſe,
Harman jacobſe,
Gijsbert dirck hagens,
Dirck cutert jacobſe,
Willem claeſe,
Arien gerritſe,
Volpart pieterſe.

1454

Jacob dirckſe ſtede, hou-
der van den Bailliu.

Burgermeesteren

Willem aelbrechtſe,
Dirck geritſe,
Iacob rommertſe.

Schepenen

Gerrit heye fyſe,
Floris claeſe gaergoet,

Gerrit hagens,
Willem claeſe,
Henrick aelbrechtſe,
Michiel ſijmons van
ſpernewoude.

1455 *Bailliu*

Gerrit dirckſe.

Burgermeesteren

willem aelbrechtſe,
Dirck gerritſe.

Schepenen

Floris claeſe gaergoet,
Sander gerritſe,
Jacob gerritſe,
Cornelis jan ockerſe,
Adriaan gerrit wouterſe,
Witte witteſoon.

1456 *Burgermeesteren*

Gysbert dirck huygenſe,
Gerrit claeſe.

Schepenen

Jan floris minneſe,
Jan van leeuwen,
Dirck cutert jacobſe,
Witte witteſe,
Gerrit hageſe,
Claes jan ockerſe.

1457 *Schout idem*

Burgermeesteren

Hendrick aelbrechtſe,
Iacob rommerſe.

Schepenen

Gerrit claeſe,
Dirck gerritſe,
Jacob cutert dirckſe,
Willem janſe moel,
Jan pieter barentſe,
Floris janſen.

1458 *Schout*

Willem janſe, in abſentie
van Iacob harmenſe.

Burgermeesteren

Floris claeſe gaergoet,
Claes jan ockerſe.

Schepenen

Jan floris minneſe,
Dirck cutert jacobſe,
Adriaan gerrit eeuwoutſe,
Gerrit henrikſe,
Gerrit hagenſe,
Andries jacobſe van hey-
de.

1459 *Bailliu*

Ian de baſlaert, pelgrom,
ſtedehouder &c.

Bailliu

Willem jan ſchout.

Burgermeesteren

Hendrick aelbrechtſe,
Gerrit claeſe.

Schepenen

Harman jacobſe,
Jan van leeuwen,
Witte witteſe,
Wouter janſe,
Jacob rommerſe,
Adriaan aellerſe.

1460 *Schout*

Iacob harmen.

Burgermeesteren

willem claeſe ſchat,
Dirck gerritſe.

Schepenen

Willem aelbrechtſe,
Floris claeſe gaergoet,
Gysbert dirck hagenſe,
Dirck cutert dirckſe,
Gerrit dirckſe,
Jan floris minneſe.

1461 *Bailliu Schout de annis*61, 62, 63, 64, 65,
ende 67.Gerrit dirckse, Bailliu
Ian harinanse, Schout.*Burgermeesteren*Ian van leuwen,
Iacob rommerse.*Schepenen*Harman jacobse,
Jan jacob gysberse,
Gysbert jan sijmonse,
Claes jan ockerse,
Adriaan gerrit wouterse,
Gerrit hagense,
Wouter jansse.1462 *Burgermeesteren*Willem aelbrechtse,
Henrick aelbrechtse.*Schepenen*Dirk dirkse,
Claes jan dammasse,
Gerrit claese,
Floris jansse,
Jacob cutert dirkse,
Gerrit henrikse,
Dirk henrikse.1463 *Burgermeesteren*Jacob rommerse,
Adriaan gerrit wouterse,*Schepenen*Harman jacobse,
Geen aellertse,
Jan van leuwen,
Floris claes gaergoet,
Dirk cutert jacobse,
Willem jan willemsse,
Mathys pieterse.1464 *Burgermeesteren*Gerrit hagen,
Dirk gerrit wouterse.*Schepenen*Gerrit heye feyse,
Henrick aelbertse,
Gerrit claese,
Gerrit dirkse,
Dirrik jacobse,
Dammass claese,
Jonge claes jan ockerse,1465 *Burgermeesteren*Iacob rommerse,
Wouter janssen.*Schepenen*Harman jacobse,
Floris claese gaergoet,
Jan floris minnense,
Claes jan ockerse,
Adriaan gerrit wouterse,
Reyer gerrit cornelise,
Adriaan Vreedrickse.1466 *Bailliu*Ian van lozanen, ende
Rentmeester van der
Goude.*Burgermeesteren*Henrik aelberse,
Gerrit hagense.*Schepenen*Jacob rommerse,
Gerrit claese,
Jacob cutert dirkse,
Gerrit dirk jacobse,
Gerrit jan stempelse,
Gerrit jan willemsse,
Jacob floris gaergoet,1467 *Burgermeesteren*Ian van leuwen,
Ian floris minnefe.*Schepenen*Dirk cutert jacobse,
Claes jan ockerse,Gerrit henderickse,
Wouter jansse,
Dammass claese,
Ian pieter lam,
Iacob lamberse.1468 *Schout*

Dirk pieter martynsse.

*Burgermeesteren*Henrik aelbrechtse,
Adriaan gerrit wouterse,*Schepenen*Floris claes gaergoet
Iacob rommerse,
Gerrit claese,
Gerrit dirk jacobse,
Adriaan frederikse,
Gerrit jan willemsse,
Dirk jan lambrechtse,1469 *Schout*

Ian van leuwen.

*Burgermeesteren*Iacob cutert dirkse,
Willem jansse halling.*Schepenen*Ian jacob gysberse,
Ian dirk outfiers,
Rommert jacobse,
Iacob gaergoet floris,
Ian van leuwen,
Putger willem jansse.1470 *Schepenen*Floris claese gaergoet,
Ian pieter lam,
Gerrit claese,
Dirk henrikse,
Dirk jacob henrikse.1471 *Castelyn*

Cornelis van suytene.

Burgermeesteren

Dirk pieter maertense.

I 3 *Sche*

Schepenen

Dammas claeſe,
Reyer gerritſe de coen,
Dirk bouwens.

1472 *Bailin*

Claes jan ockerſe.

Burgermeesteren

Geen aelbertſe.

Schepenen

Gerrit claeſe,
Jacob rommerſe,
Jacob cuter dirkſe,
Gerrit liagenſe,
Ionge claes jan ockerſe,
Dirk cuterſe,
Gerrit dirrickſe.

1474 *Schepenen*

Dirk Pieter martyneſe,
Ian florife,
Ian janſe moel.

1475 *Schout*

Gerrit dirckſe.

Burgermeesteren

Govert claeſe,
Adriaen gerrit lourife.

Schepenen

Dirck hanck jacobſe,
Heyndrick pieterſe,
Kerſtant lievenſe,
Arent waraertſe,
Lambert gerritſe.

1476 *Schepenen*

Gerrit jan lambrechtſe,
Ian jacob jacobſe.

1477 *Schepenen*

Ian pieter lamſe,
Ioof janſe,
Dirck dirck jacobſe.

1480 *Schepenen*

Ian janſe moel,
Ian van hede adriaenſe,
Huych gysberſe.

1481 *Schepenen*

Pieter jacobſe,
Willem wouterſe,
Luyt gerritſe,
Feys gerrit heyſe,
Lourits gerritſe,
Goofen dirckſe.

1482 *Schepenen*

Dirck jan lambrechtſe,
Rommer jacobſe,
Huych foppesſe,
Aelbrecht dirckſe.

1483 *Capiteyn*

Ian van cats, binnen der
Goude.

Willem buys, Schout.

Schepenen

Willem arentſoon,
Evert foppesſe,
Ian pieter lamberſe.

1484, & 1485 *Schout*

Iacob van cats.

Schepenen

Gerrit jan willemſe,
Aelbrecht dirckſe,
Iacob foppesſe.

1485 *Schepenen*

Willem arentſe,
Rommer jacobſe,
Iacob mathyſe,
Barent henrickſe.

Capiteyn

Heer jacob cats, binnen
der Goude.

Schout

Iacob van cats.

1486 *Burgermeesteren*

Wouter janſe,
Gerrit dirck jacobſe,
Iacob gaergoet florife,
Mr. Iacob hobbe.

Schepenen

Gerrit jan willemſe,
Dirck joris lambrechtſe,
Remmer jacobſe,
Ian jacob jacobſe,
Henrick arentſe brouk-
huyſen,
Ian dirck hoenſe,
Geerlof janſe.

1487 *Burgermeesteren*

Wouter janſe,
Dammas claeſe,
Dirck jacob henrickſe,
Gerrit jan lambrechtſe.

Schepenen

Ioof janſe,
Willem arentſe,
Mr. Chriſtoffel florife,
Henrick ſimonſe,
Willem jan iacobſe,
Willem buys janſe,
Adriaen jan goofenſe.

1488 *Schout*

Pieter ſtaert.

Burgermeesteren

Dammas claeſe,
Iacob gaergoet florife,
Roelof gerritſe,
Govert dirckſe.

Schepenen

Ian jacob jacobſe,
Aelbrecht maertenſe,
Henrick aertſe brouchuy-
ſen.

Wil.

Willem arentse,
Jacob mathyse,
Barent henrickse,
Frederick aryense.

1489 *Schout d' annis*
89, 90, 91.

Jacob van cralingen.

Burgermeesteren

Rommer jacobse,
Gerrit jan lambrechtse,
Jan jacobse,
Mr. Jacob hobbe.

Schepenen

Wouter jansse,
Jan verhe adriaense,
Mr. Christoffel,
Jacob foppese,
Gysbert jansse moel,
Jonge dirck dirckse,
Adriaen gerritse vlesse.

1490 *Burgermeesteren*

Rommer jacobse,
Govert dirckse,
Mr. Christoffel florise,
Jacob foppese.

Schepenen

wouter jansse,
Dirck jacob henrickse,
Jan de jonge claes,
Willemjan jacobsoon,
Frederick adriaense,
Jan jansse,
Jan dirckse.

1491 *Burgermeesteren*

Adriaen gerrit wouterse,
Dammass claesse,
Aelbert maertense,
Jan jacob jacobse.

Schepenen

Gerrit jan willemse,
Jacob mathyse,
Geerlof jansse,

Mr. Claes jansse de vet,
Barent henrickse,
Jacob claesse,
Mr. Jan gerritse,

1492 *Schout*

Rommer jacobse, den sel-
ven is oock geweest Ca-
piteyn ende Castaleyn
van der Graeffelykheyt
Huys ende slot alhier.

Burgermeesteren

Gerrit dirck jacobse,
Gerrit jan lambersse,
Mr. Christoffel florise,
Jacob foppese.

Schepenen

Adriaen gerrit wouterse,
Govert dirckse,
Jan vander hee,
Barent henrickse,
Adriaen gerritse,
Jan jansse,
Volpart henrickse.

1493 *Schout de annis*
93. tot 1505. toe.

Jacob leeuw jacobse.

Burgermeesteren

wouter jansse,
Dammass claesse,
Dirck jacob henrickse,
Gerrit lambertse.

Schepenen

Mr. Christoffel florise,
willem jansse,
Frederick adriaense,
Jan jansse,
Claes dirckse backuyt,
Jan claesse neck,
Diderick muixse,
Claes de jonge jans.

1494

Heer Jacob van borfelen
is tot Castaleyn verco-
sen, den vijf. April.

Burgermeesteren

Gerrit dirckse,
Dirck claesse van crim-
pen,
Mr. Christoffel florise,
Jan henrickse.

Schepenen

wouter jansse,
Aelbrecht maertense,
Henrick aelbregtse brone-
huysen.
Mr. Claes jansse de veth,
Jan jansse,
Claes dirckse.
Huych jacobse.

1495 *Burgermeesteren*

Dirck jacob henrickse,
Mr. Christoffel florise,
Barent henrickse,
Jan henrickse.

Schepenen

wouter jansse,
Nout dirckse sonnevelt,
Frederick arentse,
Dirck dirckse,
Pieter volparse,
Gerrit hey gerritse,
Henrick govertse.

1496 *Burgermeesteren*

Gerrit dirck jacobse,
Dirck claes van crimp-
pen,
Jan arentse,
Mr. Jacob hobbe.

Schepenen

Mr. Claes jansse de vet,
Henrick jansse,
Barent henrickse,
Henrick simonse,
Dirck dirckse,
Pieter volparse,
Adriaen gerritse,
Gerrit willemse.

1497 *Burgermeesteren*

Dirck jacob henrickse,
Govert dirckse,
Dirck claes van crimpen,
Mr. Christoffel florise.

Schepenen

Frederick ariense,
Dirck muexse,
Heye gerritse,
Gerrit de vrye roclosse,
Jacob minne janse,
Jan rommerse,
Claes janse de jonge.

1498 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Dirck muexse.

Schepenen

Dirck jan lamberse,
Govert dirckse,
Henrick aertse brouchuy-
sen.
Floris janse,
Mr. Claes janse de vet,
Mr. Jaob hobbe,
Gillis willemse.

1499 *Burgermeesteren*

Dirck jacob henrickse,
Floris janse,
Mr. Claes janse de vet,
Barent henrickse.

Schepenen

Dirck jan lambrechtse,
Govert dirckse,
Dirck dirck jacobse,
Huych gysbertse,
Henrick arentse brou-
chuyfen.
Gerrit hey gerritse.
Claes dirckse van crim-
pen.

1500 *Burgermeesteren*

Willem arentse,
Mr. Christoffel florise,
Dirck dirckse,
Dirck muexse.

Schepenen

Dirck jacob henrickse,
Adriaen gerritse borstelen,
Gerrit hey gerritse,
Henrick govertse,
Jacob minne janse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse.

1501 *Burgermeesteren*

Willem arentse,
Mr. Jacob hobbesse,
Dirck dirckse,
Jan henrickse.

Schepenen

Dirck muexse,
Pieter volpartse,
Gillis willemse,
Jacob minne janse,
Mr. Cornelis jacobse,
Thomas jacobse,
Dirck jacob florise.

1502 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Jacob voppefe,
Barent henrickse,
Gerrit hey gerritse.

Schepenen

Mr. Feys gerritse,
Adriaen gerritse,
Henrick govertse,
Gillis willemse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse van crim-
pen,
Claes gerrit claese.

1503 *Schepenen*

Mr. Feys gerritse,
Huych jacobse,
Mr. Cornelis floris janse,

Willem jan gerrit heye,
Jan jacobse rommerse.

1504 *Burgermeesteren*

Willem aarse,
Mr. Christoffel florise,
Jacob voppefe,
Dirck dirckse de jonge.

Schepenen

Claes janse de jonge,
Mr. Cornelis jacobse,
Dirck jacob florise,
Claes gerritse,
Willem jan willemse,
Dirck janse de jonge,
Maerten alberse,

1505 *Schout de annis*

1505, 1506 ende
1508

Jacob foppense.

Burgermeesteren

Willem aertse,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Henrick goverse.

Schepenen

Mr. Gerrit boogaert,
Gillis willemse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse van crim-
pen.
Claes gerritse,
Willem jan willemse,
Aelbert minne jacobse.

1506 *Baillin*

Pieter leeuw.

Burgermeesteren

Willem aelberse,
Barent henrickse,
Jan janse rentmr.
Pieter volperse.

Sche-

Schepenen

Iacob rommer jacobse,
Mr. Cornelis jacobse,
Dirck jacob florise,
Willem jan willemse,
Gysbert gerritse,
Frans willemse,
Mr. Henrick jansse.

1507 *Casteleyn*

Jacob van borsele.

Schout

Jacob foppefe.

Burgermeesteren

Mr. Christoffel florise,
Frederick adriaense,
Adriaen gerritse,
Henrick goverfe.

Schepenen

Iacob minne jansse,
Jan jacob rommerse,
Claes jansse de jonge,
Claes gerrit claeffe,
Frans willemse,
Jan jacobse van cortgeen,
Gerrit geerloffe.

1508 *Schout*

Gerrit hey gerritse.

Burgermeesteren

Willem aertse,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Jan jansse rentemx.

Schepenen

Adriaen gerritse,
Dirck jacob florise,
Claes gerrit claeffe,
Willem jan willemse,
Mr. Henrick jansse,
Jan jansse de loos,
Dirck goverfe.

1509 *Schout anno*

1509, 10, 11, 12,
13 ende 1514

Pieter leeuw jacobse.

Burgermeesteren

Willem arienfe,
Jan jansse,
Henrick goverfe,
Iacob minne jansse

Schepenen

Huych gysberse,
Frederick arienfe,
Dirck dirckse,
Pieter volpartse,
Jan jacob rommerse,
Claes jansse de jonge,
Frans willemse.

1510 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel,
Gerrit hey gerritse,
Henrick goverfe,
Iacob minne jansse.

Schepenen

Willem jansse,
Mr. Hendrick jansse,
Ysnout claeffe,
Mr. Reynier aertse,
Dirck stempelse,
Frederick pau,
Floris dammase.

1511 *Burgermeesteren*

Willem aertse,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Adriaan gerritse.

Schepenen

Gillis Willemse,
Claes jansse de jonge,
Dirck jacob florise,
Dirck jansse de lange,
Jan jacobse van cortgeen,
Dirck goverfe,

Clement jooften.

1512 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise
Jan jansse,
Henrick goverfe,
Willem jan willemse.

Schepenen

Gillis willemse,
Claes jansse de jonge,
Mr. Reynier aertse,
Dirck stempelse,
Claes dammase,
Cornelis jansse bos,
Dirck jan hoense.

1513 *Burgermeesteren*

Willem aertse,
Mr. Christoffel florise,
Gerrit hey gerritse,
Iacob minne.

Schepenen

Huych gysberse,
Gillis willemse,
Mr. henrick jansse,
Dirck jansse de lange,
Claes dammase,
Cornelis jansse bos,
Cornelis dirck bouwenfe.

1514 *Burgermeesteren*

Willem aertse,
Dirck dirckse,
Frederick arienfe,
Jan jansse.

Schepenen

Claes gerritse,
Mr. henrick jansse,
Jan jacobse van cortgeen,
Dirck stempelse,
Dirck jan hoense,
Cornelis raesen,
looft aelbertse.

K

1515

1515 *Schout anno*
1515 en 1516

Bartholomees van eg-
mont.

Burghmeesteren

Frederick ariense,
Gerrit hey gerritse,
Iacob minne janse,
Pieter leuw.

Schepenen

Dirck janse de lange,
Dirck govertse,
Dirck stempelse,
Dirck dirck jacobse,
Cornelis anse bos,
Cornelis raesen,
Iacob pieter volpartse.

1516 *Burghmeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Dirck dirckse,
Iacob minne janse,
Willem jan willemse.

Schepenen

Dirck janse de lang,
Gysbert gerrit claeſe,
Dirck govertse,
Ysnout claeſe,
Dirck jan hoense,
Cornelis dirck bouwenſe,
Iacob pieter volpartse.

1517 *Schout* 1517, 18,
19, 20, ende 1521.

Jan van berendrecht.

Burghmeesteren

Barent henderickse,
Jan janse,
Henderick govertse,
Iacob minne anse.

Schepenen

Claes gerrit claeſe,
Jan jacob van cortgeen,

Dirck gerrit stempelse,
Cornelis klaessen,
Jan goossense,
Arien dirckse van krim-
pen,
Cornelis janse bogart.

1518 *Penſionaris*

Mr. Arent aelbertse,
Dirck heynrickse.

Castelcyn

Jacob van borſſele.

Burghmeesteren

Dirck dirckse,
Jan janse,
Iacob minne janse,
Willem jan willemse.

Schepenen

Mr. Reyer aertse,
Dirck jan hoense,
Jacob pieter volpartse,
Jan goossense,
Adriaen dirckse crimpen,
Cornelis janse bogart.
Jan claeſe de vet.

1519 *Burghmeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Gerrit hey gerritse,
Willem jan willemse,
Dirck jan hoense.

Schepenen

Gysbert gerrit claeſe,
Jan jacobse van cortgeen,
Cornelis dirck bouwenſe,
Cornelis claeſe,
Adriaen dirckse van crim-
pen,
Cornelis janse bogart,
Jan cornelis.

1520 *Burghmeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Dirck dirckse,
Jacob minne,

Witte govertse.

Schepenen

Claes gerrit claeſe,
Claes dammaſe,
Adriaen dirckse van crim-
pen.
Cornelis jan ockerse,
Jan cornelise,
Cornelis janse de jonge,
Jacob janse moel.

1521 *Burghmeesteren*

Jan janse,
Jacob minne janse,
Dirck jan hoense.
Witte govertse.

Schepenen

Dirck govertse,
Claes dammaſe,
Cornelis dirck bouwenſe,
Dirck dirck bouwenſe,
Jacob pieter volpartse,
Jan cornelisse,
Jan dirckse.

Schout 1522 tot 24

Adriaen dirckse van crim-
pen.

Burghmeesteren

Gerrit hey Gerritse,
Jacob minne janse,
Willem jan willemse,
Cornelis janse bos.

Schepenen

Claes gerrit claeſe,
Dirck govertse,
Dirck gerrit stempelse,
Claes dammaſe,
Cornelis jan ockerse,
Jan dirckse,
Henrick wouterse.

1523 *Burghmeesteren*

Jan janse,

Ja-

Jacob minne janse,
Witte goverse,
Pieter roeloffe.

Schepenen

Claes gerrit claeſe,
Dirck jacob dirckſe,
Jacob pieter volparſe,
Jan corneliſe,
Cornelis janſe de jonge,
Jan dirckſe,
Reynier henrickſe pau.

1524 Op drie Coningen-
avont ſijn de oude Ge-
rechte gecontinueert door
't ſchryven vanden Hove
van Holt.

Die vanden Gerechte
ſijn verniet den 16. Ja-
nuary, anno voorſz.

Schout

Adriaen dirckſe van crim-
pen.

Burgermeesteren

Jacob minne janſe,
Willem jan willemſe,
Cornelis dirck bouwenſe,
Pieter roeloffe.

Schepenen

Cornelis jan ockerſe,
Ian corneliſe, *Obyt* den
25. Mayo, *geſurrogeert*.
Cornelis janſe de jonge,
Iacob janſe moel,
Ian dirckſe,
Reynier pau,
Andries janſe.

1525 *Baillin ende Ca-
ſtaley, van 1525 tot
1555 toe.*

Floris van aſſendelft.
Schout 1525. 26. 27.
en 28.

Adriaen dirckſe van crim-
pen.

Burgermeesteren

Dirck janſe de lange,
Dirck jan hoenſe,
Jacob pieter volparſe,
Witte goverſe.

Schepenen

Ghysbert gerrit claeſe,
Ghysbert jan ockerſe,
Cornelis janſe de jonge,
Ian dirckſe,
Andries janſe,
Ian janſe bos,
Clement jacobſe.

1526 *Burgermeesteren*

Claes gerrit claeſe,
Willem jan willemſe,
Cornelis janſe bos,
Pieter roeloffe.

Schepenen

Ian jacobſe van cortgeen,
Dirck dirck jacobſe,
Ian gooffenſe,
Iacob janſe moel,
Andries barthoutſe,
Ian dirckſe de bruy, n,
Frans Adriaenſe.

1527 *Burgermeesteren*

Iacob minne janſe,
Claes gerrit claeſe,
Willem jan willemſe,
Dirck gerrit ſtompelſe.

Schepenen

Jan jacobſe van cortgeen,
Jan gooffenſe,
Cornelis jan ockerſe,
Andries barthoutſe,
Jan dirckſe de bruy, n,
Frans adriaenſe,
Adriaen janſe bos.

1528 *Burgermeesteren*

Willem jan willemſe,
Cornelis janſe bos,
Dirck jan hoenſe,
Jan dirckſe de bruy, n.

Schepenen

Gysbert gerrit claeſe,
Jan jacobſe van cortgeen,
Cornelis jan ockerſe,
Jacob janſe moel,
Henrick wouterſe,
Andries barthoutſe,
Frans adriaenſe.

1529 *Burgermeesteren*

Jacob minne janſe,
Dirck jan hoenſe,
Cornelis jan ockerſe,
Jan dirckſe de bruy, n.

Schepenen

Gysbert gerrit claeſe,
Jan jacobſe van cortgeen,
Henrick wouterſe,
Andries janſe vander hee,
Frans adriaenſe,
Adriaen janſe bos,
Dirck janſe de vrye.

1530 *Burgermeesteren*

Willem jan willemſe,
Cornelis janſe bos,
Jan dirckſe de bruy, n,
Frans adriaenſe.

Schepenen

Jan jacob rommerſe,
Obyt Claes gerrit claeſe,
Dirck gerrit ſtompelſe,
Henrick wouterſe,
Andries janſe vander hee,
Obyt Dirck henrickſe pau,
Simon henrickſe, *geſur-
rogeert*.
Gerrit jacobſe van loo,
Jan gooffenſe.

1531

Op Jaersdach 1531. is de xl. geinterdiceert heur eleeftie by de Konincklyke Maj. door Mr. Jooft Sasboutse, ende Mr. Reynier brunt, daer van comissie hebbende, ende sijn d'oude Gerechtegecontinueert totten eersten dach April, daer aen volgende.

By brieven van de Konincklyke Maj. sijn d'oude Gerechte noch gecontinueert vanden 1 April, totten 1 Meyc, 1531. voorsz.

Vanden 1 dito, tot den achften der selver, heeft dese stad geslaen sonder Burgermeester. ende Schepenen, ende is by den Hove van Hollant by provisie de oude Gerechte weder gecontinueert, ter tyt toe dat by den Koninck of 't voorsz. Hof anders waer geordonneert; blykende by acte, in dato den vij. Meye voorsz.

Burgermeesteren

Jacob minne janse,
Jan jacobsse van cortgeen,
Henrick wouterse,
Frans adriaense.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Andries janse vander hee,
Andries barthoutse,
Simon henrickse,
Gerrit jacobsse loo,
Dirck henrickse,
Jan willemse moel.

1532 *Burgermeesteren*

Willem jan willemse,

Jan jacobsse van cortgeen,
Jan dirckse de bruyne,
Frans adriaense.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Andries barthoutse,
Adriaen janse bos,
Simon henrickse,
Gerrit jacobsse loo,
Jan willemse moel,
Jan Gysbertse moel.

1533 *Schout anno*

33. 34. 35. en 36.

Adriaen dirckse van crimpen.

Burgermeesteren

Kornelis dirck bouwense,
Henrick wouterse,
Jan dirckse de bruyne,
Frans adriaense.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Andries janse vander heede,
Andries barthoutse,
Adriaen janse bos,
Simon henrickse,
Jan willemse moel,
Kornelis coenese.

1534 *Burgermeesteren*

Jan jacobsse van cortgeen,
Henrick wouterse,
Jan janse bos,
Gerrit jacobsse loo.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Andries janse vander hee,
Simon henrickse,
Jan willemse moel,
Jan gysbertse moel,
Kornelis coenese,
Gerrit daemse.

1535 *Burgermeesteren*

Jan jacobsse van cortgeen,
Jan janse bos,
Gerrit jacobsse loo,
Gerrit hey daemse.

Schepenen

Adriaen janse vander heede,
Andries barthoutse,
Jan willemse moel,
Kornelis coenese,
Gysbert hugense,
Gysbert thymense verharft,
Kornelis jan missen.

1536 *Burgermeesteren*

Willem jan willemse,
Jan jacobsse van cortgeen,
Jan dirckse de bruyne,
Gerrit hey daemse.

Schepenen

Jan rommerse,
Andries janse vander hee,
Andries barthoutse,
Simon henrickse,
Jan willemse moel,
Gysbrecht hugense,
Mr. Frans gerritse.

1537 *Burgermeesteren*

Jacob janse moel,
Jan dirckse de bruyne,
Gerrit jacobsse loo,
Gerrit hey daemse.

Schepenen

Jan rommerse,
Andries barthoutse,
Gerrit hugense,
Mr. Frans gerritse,
Kornelis gerritse,
Mr. Dirck willemse,
Jan dirck hoense.

1538

1538 *Schout*

Kornelis janse bogart,

Burgermeesteren

Willem jan willemse,

Kornelis anse bos,

Henrick wouterse,

Jan dirckse de bruy.

Schepenen

Jan iacob rommerse,

Andries janse vander hee-
de,

Jan willemse moel,

Gysbrecht huygens,

Mr. Frans gerritse,

Kornelis gerritse,

Mr. Dirck willemse.

1539 *Substituit Caste-**leyn, tot 1543 toe.*

Gerrit bouwense,

Burgermeesteren

Henrick wouterse,

Gerrit loo,

Gerrit daemse.

Cornelis dirckse bouwens,

Schepenen

Andries janse verhee,

Jan willemse moel,

Gysbrecht hugense,

Kornelis gerritse,

Mr. Dirck willemse,

Jan claese van haerlem,

Cornelis in den hooren.

1540 *Burgermeesteren*

Cornelis dirck bouwense,

Reynier pau,

Gerrit iacobse loo,

Gerrit hey daemse.

Schepenen

Andries janse vander hee,

Simon henrickse,

Gysbrecht huygens,

Jan claese van haerlem,

Dirck cornelise,

Mr. Henrick florise,
Henrick cornelis van ou-
dewater.1541 *Burgermeesteren*

Dirck jan hoense,

Kornelis janse bos den ou-
den,

Gerrit iacobse loo,

Gerrit hey daemse.

Schepenen

Andries janse vander hee,

Simon henrickse,

Jan willemse moel,

Kornelis gerritse,

Jan claese van haerlem,

Mr. Henrick florise,

Huych hopkoooper.

1542 *Burgermeesteren*

Kornelis dirck bouwense,

Gerritse iacobse loo,

Gerrit hey diremse,

Huych hopkoooper.

Schepenen

Andries anse vander hee,

Jan willemse moel,

Gysbert huygens,

Kornelis gerritse,

Jan claese van haerlem,

Henrick Amelse,

Gysbert janse kaes.

1544 *Substituit Casteleyn*
tot 48. toe.

Jakob franse.

Burgermeesteren

Kornelis dirck bouwense,

Jan willemse moel,

Huych gerritse hopkoo-
per,

Witte aertse van houff.

Schepenen

Andries janse vander hee,

Gysbert huygens,

Kornelis gerritse,
Jan claese van haerlem,
Gysbert jan maertense,
Gerrit bouwense,
Willem franse.1545 *Burgermeesteren*Jan willemse moel,
Gysbert thimense ver-
harst,Huych gerritse hopkoo-
per,

Willem aerts van houf.

Schepenen

Kornelis gerritse,

Jan claese diert,

Gysbert jan maertense,

Gerrit bouwense,

Willem franse,

Gerrit dirckse de bruy,

Klaes maertense.

1546 *Burgermeesteren*

Kornelis dirck bouwense,

Jan willemse moel,

Huych gerrits hopkoooper,

Witte aertse van houf.

*Schepenen*Andries janse vander hee-
de,

Jan claese diert,

Gerrit bouwense,

Gerrit dirckse de bruy,

Klaes maertense,

Adriaen gerritse,

Jan loos cornelise.

1547 *Burgermeesteren*

Kornelis janse de jonge,

Gysbert thimense ver-
harst,

Jan dirckse thoen,

Dirck harmense.

Schepenen

Andries anse vander hee,

Simon henrickse,

Gysbert jan maertense,

K 3 Klaes

Klaes maertenſe,
Ian cornelis loos,
Dirck dirckſe,
Gysbert huygenſe.

1548 Schout anno 48
49 50 51 52.

Ian gerrit hey daemſe,

Burgermeesteren

Ian willemſe moel,
Dirck corneliſe van oude-
water,
Gysbert Thimenſe ver-
harſt,
Ian dirck hoenſe.

Schepenen

Andries janſe vander hee,
Obyz Kornelis gerritſe,
Gefurrogeert, Adriaen ger-
ritſe,

Ian claefſe diert,
Gerrit dirckſe de bruyt,
Gysbert jan maertenſe,
Ian cornelis loos,
Gysbert janſe moel.

1549 *Burgermeesteren*

Dirck harmanſe,
Ian willem moel,
Ian dirck hoenſe,
Dirck corneliſe van ou-
dewater.

Schepenen

Ian claefſe diert,
Dirck corneliſe, Rentmr.
Gysbert jan maertenſe,
Klaes maertenſe,
Gerrit dirckſe de bruyt,
Ian loos corneliſe,
Gysbert janſe moel.

1550 *Burgermeesteren*

Ian willemſe moel,
Huych gerritſe. hopkoo-
per;

Adriaen gerritſe van ou-
water,
Gysbert jan maertenſe.

Schepenen

Dirck corneliſe rentmr.
Gerrit dirckſe de bruyt,
Ian corneliſe loos,
Gysbert janſe moel,
Pieter gerritſe de gruyter,
Gerrit gerritſe,
Mr. jan jacobſe.

1551 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoenſe,
Huych. gerritſe hopkoo-
per,
Gysbert jan maertenſe,
Adriaen gerritſe van ou-
dewater.

Schepenen

Dirck corneliſe rentmr.
Pieter gerritſe de gruyter,
Gerrit gerritſe,
Mr. jan jacobſe,
Gerrit corneliſe,
Ian jacobſe moel,
Iacob franſe.

1552 *Burgermeesteren*

Ian willemſe moel,
Ian dirck hoenſe,
Gysbert jan maertenſe,
Dirck corneliſe van oude-
water.

Schepenen

Ian loos corneliſe,
Pieter gerritſe de gruyter,
Gerrit gerritſe,
Mr. jan jacobſe,
Iob franſe,
Ian pyn janſe,
Ian gerrit ſtempelſe.

1553 Schout anno 53 54
55 en 56.

Iacob franſe.

Burgermeesteren

Ian dirck hoenſe,
Gysbert jan maertenſe,
Adriaen gerritſe van ou-
dewater,
Ian gerrit hey daemſe.

Schepenen

Henrick corneliſe,
Ian loos corneliſe,
Pieter gerritſe de gruyter,
Mr. jan jacobſe,
Ian janſe de lange,
Kornelis wouterſe,
Gerrit huygenſe.

1554 *Burgermeesteren*

Ian claes diert,
Adriaen gerritſe,
Gysbert janſe moel,
Ian gerrit hey daemſe.

Schepenen

Ian corneliſe,
Ian loos corneliſe,
Gerrit gerritſe,
Mr. jan jacobſe,
Iob franſe brouckhuysen,
Gerrit huygen hopkoo-
per,
Iacob dirck hoenſe.

1555 *Casteleyn ende Bailin*
Oth van aſſendelft.

Burgermeesteren

Ian willemſe moel,
Ian dirck hoenſe,
Witte aertſe vande houf,
Simon gerritſe van ſchoon-
hoven.

Schepenen

Mr. jan jacobſe,
Gerrit corneliſe,
Iob franſe brouckhuysen,
Ian gerrit ſtempelſe,
Gerrit huygen hopkoo-
per,
Frans corneliſe,
Pieter gerritſe vroefen.

1556

1556 *Burgermeesteren*

Ian willemse moel,
Adriaen gerritse,
Gysbert janse moel,
Simon gerrits. van schoon-
hoven.

Schepenen

Iob franse van brouchuy-
sen.

Ian gerrit stempelse,
Gerrit huygen hopkooper,
Iacob dirck hoense,
Frans cornelise,
Pieter gerritse vroesen,
Govert wittefe.

1557 *Schoot ende* 1558

Mr. Pieter van assendelft,

Burgermeesteren

Ian dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Gysbert janse moel,
Simon gerrits. van schoon-
hoven.

Schepenen

Mr. Ian jacobse,
Iob franse brouckhuysen,
Kornelis wouterse,
Pieter gerritse vroesen,
Govert wittefe,
Dirck pieter aertse,
Simon genen.

1558 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoense,
Jan claese diert,
Adriaen gerritse,
Gerrit cornelise.

Schepenen

Job franse brouckhuysen,
Gerrit huygen hopkooper,
Govert wittefe,
Dirck pieter aertse,
Simon geenen,

Dirck ottefe van slinger-
lant,
Jan reynierse.

1559 *Burgermeesteren*

Mr. dirck willemse,
Jan dirck hoense,
Jan claese diert,
Witte aertse van houw.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Job franse brouckhuysen,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygen hopkooper,
Govert wittefe,
Dirck ottefe van slinger-
lant,
Gerrit gerrit bouwense.

1560 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoense,
Jan claese diert,
Adriaen gerritse,
Simon gerrits. van schoon-
hoven.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Job franse,
Dirck ottefe van slinger-
lant,
Gerrit gerrit bouwense,
Wouter thomase,
Pieter hillebrantse,
Dirck andriese.

1561 *Burgermeesteren*

Mr. Dirck willemse,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Simon gerritse.

Schepenen

Gerrit gerritse,
Mr. Ian jacobse,
Dirck ottefe,
Gerrit gerrit bouwense.

Pieter hillebrantse,
Dirck dirck hoense,
Mr. Henrick jacobse.

1562 *Burgermeesteren*

Mr. Dirck willemse,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse de lange.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Jan gerrit stempelfoon,
Simon genese,
Gerrit huygen hopkooper,
Dirck ottefe,
Henrick jacobse,
Dirck dirck hoense.

1563 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse.

Schepenen

Job franse,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygense,
Govert wittefe,
Simon genese,
Dirck ottefe,
Dirck andriese.

1564 *Casteleyn ende*
Baillin

Jonckhr. Johan van dorp.

Burgermeesteren

Ian dirck hoense,
Jan claese diert,
Gysbert jan maertense,
Mr. Pieter dirck van a-
peren.

Schepenen

Job franse brouckhuysen,
Cornelis wouterse,

Ger-

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Govert witte goverſe,
Simon geenſe,
Dirck otteſe van ſlinger-
lant,
Dirck Andrieſe.

1565 *Burgermeesteren*

Mr. dirck willemſe,
Jan dirck hoenſe,
Gerrit gerritſe,
Mr. Pieter van alſperen.

Schepenen

Job franſe brouckhuysen,
Gerrit huygen hopkoo-
per, Govert witteſe,
Dirck otteſe van ſlinger-
lant,
Jan reynierſe,
Jacob clementſe,
Dirck janſe lonck.

1566 *Burgermeesteren*

Adriaen gerritſe,
Gerrit gerritſe,
Jan gerrit ſtempelſe,
Jan hey gerritſe.

Schepenen

Gerrit huygen hopkoo-
per, Cornelis wouterſe,
Jan reynierſe,
Mr. henrick jacobſe,
Jacob clementſe,
Dirck janſe lonck,
Cornelis corneliſe de lan-
ge.

1567 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoenſe van Sou-
burch,
Dirck cornelis van oude-
water,
Cornelis wouterſe,
Gerrit huygenſe hopkoo-
per.

Schepenen

Govert witte goverſe,
Ian reynierſe,
Dirck andrieſe,
Mr. Henrick jacobſe,
Iacob clementſe,
Floris gysberſe verharſt,
Mr. Cornelis henrickſe.

1568 *Burgermeesteren*

Gysbert jan maertenſe,
Adriaen gerritſe,
Gerrit gerritſe,
Ian hey gerritſe.

Schepenen

Claes maertenſe,
Ian reynierſe,
Mr. Gerrit gerrit bou-
wenſe,
Dirck andrieſe,
Mr. Henrick jacobſe,
Mr. Cornelis henrickſe,
Dirck clementſe van neck.

1569 *Burgermeesteren*

Dirck dirck willemſe,
Gysbert maertenſe,
Mr. Ian jacobſe,
Gerrit huygen.

Schepenen

Claes maertenſe,
Govert witteſe,
Dirck andrieſe,
Dirck janſe lonck,
Floris gysberſe verharſt,
Mr. Cornelis henrickſe,
Cornelis dirck pieterſe.

1570 *Burgermeesteren*

Gysbert jan maertenſe,
Mr. Ian jacobſe van ro-
ſendael,
Ian gerrit ſtempelſe,
Gerrit huygenſe hopkoo-
per.

Schepenen

Gerrit gerrit bouwenſe,
Pieter hillebrantſe,
Dirck andrieſe,
Mr. Henrick jacobſe,
Dirck janſe lonck,
Floris gysberſe verharſt,
Mr. Cornelis henrickſe.

1571 *Bailliu*

Ionchr. Cornelis vander
mylen.

Schout

Iohan pieterſe.

Burgermeesteren

Mr. Dirck willemſe.
Mr. Ian jacobſe van ro-
ſendael,
Ian gerrit ſtempelſe,
Gerrit huygenſe hopkoo-
per.

Schepenen

Govert witte goverſe,
Dirck otteſe van ſlinger-
lant,
Gerrit gerrit bouwenſe,
Dirck andrieſe,
Dirck janſe lonck,
Mr. Cornelis henrickſe,
Dirck clementſe van neck.

1572 *Gouverneur ende
Bailliu*

Heer Adriaen van ſwie-
ten, ende heeft de voorſz.
dienſten aengevaert in 't
ſelve jaer, op den xxi. lu-
ny, ten welcken tijde by
eenige Burgers deſer Ste-
de, als ook van Oudewa-
ter, onder 't beleyt van-
den voorn. Heere van
ſwieten, de Stat van der
Goude wierd innegenom-
men; op den naem van
den Prince van Orangien.

Bur-

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobse rosendael,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygense hopkoo-
per,
Jan reynierse de swaen.

Schepenen

Jan reynierse,
Dirck ottese,
Mr. Henrick jacobse,
Dirck janse lonck,
Mr. Cornelis henrickse,
Dirck clementse van neck,
Jan geen simonse.

1573 *Gouverneur ende
Bailliu*, tot 1576.

Jacob heer van wingaer-
den.

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobse,
Cornelis wouterse,
Gerrit huygense hopkoo-
per,
Mr. Pieter van asperen,
Jan claesediert, Buger mr.
gemaectt, in de plaetse
van Mr. Jan jacobse, o-
vermits hy Raet by sijne
Excellentie is.

Schepenen

Govert wittese,
Obys Pr. hillebrantse, ge-
surrogeert,
Willem jacobse tromper
Dirck jacobse lonck,
Crijn van raemburch dirk-
se,
Willem hendrickse vos,
Gerrit franse kegelingh,
Gysbrecht aelbrechtse.

Den xxvi. July, anno
1573. is de voorgaende wet
gedesluteert, breeder bly-

kende hier vooren by de
Vroetschap. 1573. voorz.
ende weder gestelt de naer-
genomineerde.

Burgermeesteren

Cornelis wouterse,
Dirck janse lonck,
Adriaen dirckse van as-
peren,
Jan gerritse loo.

Schepenen

Quiryndirckse van raem-
burch,
Gerrit frans keling,
Gysbrecht aelberse,
Adriaen harmanse hop-
kooper,
Gerrit lourise,
Jan gerrit vroezen,
Cornelits janse bos de
jonge.

1574 Burgermeesteren

Cornelis wouterse,
Gerrit huygen hopkoo-
per,
Govert wittese, gesurro-
geert,
Mr. Pieter van asperen,
Dirck janse lonck.

Schepenen

Floris gysberse verharst,
Quiryndirckse van Raem-
burch,
Gysbert aelberse,
Adriaen harmanse hop-
kooper,
Jan gerritse vroezen,
Cornelis janse bos,
Arent jacobse.

1575 Burgermeesteren

Cornelis wouterse,
Gerrit huygense hopkoo-
per,

Dirck dirck hoense,
Jan cinq claese.

Schepenen

Floris gysberse verharst,
Gysbrecht aelberse,
Cornelis janse bos,
Arent jacob aertse,
Adriaen Marcelisz.
Dirck jacobse lonck,
Henrick janse van wour-
den.

1576 tot 78 *Gouverneur
en Bailliu*

Ionkheer Adriaen van
Swieten.

Schout

Gerrit gerritse.

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobse van ro-
sendael,
Cornelis wouterse,
Jacob clementse,
Dirck gerritse hopkooper.

Schepenen

Willem henrickse de vos,
Gysbert aelberse,
Gerrit franse kegeling,
Cornelis janse bos,
Adriaen marcelisz.
Gerrit pieterse vroezen,
Dirck pieter feyllen.

1577 Burgermeesteren

Mr. Jacob van rosendael
Cornelis wouterse,
Jacob clementse,
Cornelis cornelise de lan-
ge,

Schepenen

Gerrit franse kegelingh,
Aert jacobse,
Dirck jacobse lonck,
Adriaen marcelisz.

L

Har-

Harmen dirck harmense,
Willem dirckse,
Cornelis veen adriaense.

1578 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Dirck dirck hoenſe,
Jacob clementſe,
Floris gysberſe verharit.

Schepenen

Aert jacobſe,
Henrick janſe van wour-
den,
Dirck pieter feyſſe,
Harmen dirckſe,
Willem dirckſe,
Cornelis adriaenſe veen,
Henrick gysberſe.

1579 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Floris gysberſe verharit,
Dirck jacobſe lonck,
Dirck gerritſe hopkoo-
per.

Schepenen

Arent jacobſe,
Henrick janſe van Wour-
den,
Willem dirckſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Henrick gysberſe,
Maerten janſe moel,
Gerrit corneliſe de lange.

1580 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Cornelis corneliſe de lan-
ge,
Jacob clementſe,
Dirck gerritſe hopkoo-
per.

Schepenen

Gerrit franſe kegelingh,
Arent jacobſe.

Harmen dirckſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Henrick gysberſe,
Gerrit corneliſe de lange,
Willem pieterſe vroeſen.

1581 *Schout*

Jan verheggen.

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobſe roſendael,
Dirck dirck hoenſe,
Dirck janſe lonck,
Dirck gerritſe hopkoo-
per.

Schepenen

Gerrit franſe kegelingh,
Dirck pieter feyſe,
Harmen dirck harmenſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Maerten janſe moel,
Gerrit corneliſe de lange,
Bruyn wouterſe.

1582 *Bailliu ende Schout*
tot 1591.

Gysbrecht aelbertſe.

Burgermeesteren

Dirck dirck hoenſe,
Dirck janſe lonck, is in
Auguſto van ſijnen
dienſt verlaten, om dat
hy in den raedt is.

Cornelis corneliſe de lan-
ge,
Gerrit franſe kegelingh,
Dirck jacobſe lonck, ge-
ſurrogeert, in plaets van
Dirck janſe lonck.

Schepenen

Arent jacobſe,
Dirck pieterſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Maerten janſe moel,
Bruyn wouterſe,
Pieter pieterſe,

Adriaen janſe.

1583 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Gerrit franſe kegelingh,
Arent jacobſe,
Dirck jacobſe lonck.

Schepenen

Cornelis janſe bos,
Dirck pieterſe,
Harman pieterſe,
Henrick gysbertſe,
Maerten janſe moel,
Bruyn wouterſe,
Floris claeſe cincq.

1584 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Jacob clementſe,
Aert jacobſe,
Dirck jacobſe lonck.

Schepenen

Cornelis janſe bos,
Dirck pieterſe,
Harmen dirckſe,
Pieter pieterſe,
Floris claeſe cincq,
Henrick willemſe ver-
brugge,
Willem dirckſe.

1585 en 1586 *Burger-
meesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Jacob clementſe,
Cornelis janſe bos,
Maerten janſe moel.

Schepenen

Dirck pieterſe,
Harmen dirckſe,
Willem pieterſe vroeſen,
Pieter pieterſe,
Henrick willemſe ver-
brugge,

Pie-

Pieter pieterse trift,
Gerrit goverse fouburch.

1587 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Jacob clementſe,
Cornelis janſe bos,
Maerten janſe moel.

Schepenen

Dirck pieterſe,
Harmen dirckſe,
Willem pieterſe vroeſen,
Bruyn wouterſe verdoes,
Pieter pieterſe van hoorn,
Henrick willemsſe ver-
brugge,
Jan bruyn dirckſe.

1588 *Burgermeesteren*

Gerrit huygen, hopkoo-
per,
Cornelis janſe bos,
Henrick janſe van wour-
den,
Willem dirckte.

Schepenen

Dirck pieterſe,
Bruyn wouterſe verdoes,
Pieter pieterſe van hoorn,
Adriaen janſe,
Floris claefſe cinq,
Henrick willemsſe ver-
brugge,
Dirck aertſe bos.

1589 *Burgermeesteren*

Gerrit huygen hopkoo-
per,
Arent jacobſe,
Henrick janſe van wour-
den,
Willem dirckſe.

Schepenen

Dirck pieterſe,

Harmen dirckſe,
Willem pieterſe vroeſen,
Pieter pieterſe,
Adriaen janſe,
Henrick willemsſe ver-
brugge,
Pieter pieterſe Trift.

1590 *Burgermeesteren*

Dirck hoenſe van sou-
burch,
Arent jacobſe,
Henrick janſe van wour-
den,
Maerten janſe moel.

Schepenen

Harmen dirckſe,
Willem pieterſe vroeſen,
Bruyn wouterſe verdoes,
Adriaen janſe,
Floris claefſe cinq,
Henrick willemsſe ver-
brugge,
Dirck aertſe bos,
Mr. Amel. janſe, *geſurro-
geert*, in plaats van
Henrick willemsſe ver-
brugge, overmits, dat
hy Raet inde Admirali-
teyt, is gemaect.

1591 *Bailliu ende Schout*,
tot 1610.

Dirck pieter feyſe.

Burgermeesteren

Gysbrecht aelbrechtſe,
Aert jacobſe,
Henrick janſe van wour-
den,
Maerten janſe moel.

Schepenen

Harman dirckſe,
Bruyn wouterſe verdoes,
Adriaen janſe,
Pieter trift,

Obvt, Dirck aertſe bos,
Willem pieterſe vroeſen,
Geſurrogeert.

Mr. Amelius van roſen-
dael,
Dirck corneliſſe ſchaep.

1592 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Gysbrecht aelbrechtſe,
Gerrit franſe kegeling,
Willem dirckſe.

Schepenen

Willem pieterſe, vroe-
ſen,
Pieter pieterſe van hoorn,
Floris, claefſe cinq,
Pieter pieterſe trift,
Mr. Amelius van roſen-
dael,
Adriaen veen adriaenſe.

1593 *Burgermeesteren*

Gerrit huygenſe hopkoo-
per,
Dirck janſe lonck,
Gerrit franſe kegeling,
Arent jacobſe.

Schepenen

Harmen dirckſe,
Gerrit corneliſſe de lange,
Willem pieterſe vroeſen,
Gerrit pieterſe van hoorn.
Adriaen janſe,
Pieter pieterſe trift,
Gerrit corneliſſ. van wour-
den.

1594 *Burgermeesteren*

Dirck janſe lonck,
Aert jacobſe,
Henrick janſe van wour-
den,
Gerrit corneliſſe de lange.

L 2

Sche-

Schepenen

Harmen dirckse,
Pieter pieterse van hoorn,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Mr. Amelius van rosen-
dael,
Gerrit cornelise van wour-
den,
Willem dirckse donker.

1595 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegelingh, is
gestelt in 't Collegie
vande Gecommitteerde
Raden van Staten, den
xxx. Mey.

Dirck jacobse lonck, *Ge-
surrogeert.*

Henrick janse t'hart,
Willem dirckse,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Harmen dirckse,
Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse trift,
Mr. Amelius van rosen-
dael,
Willem dirckse donker,
Cornelis janse, lantman,
Gerrit willemse tromper.

1596 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonck,
Willem dirckse,
Maerten janse moel,
Henrick willemse ver-
brugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Floris claese cincq,
Pieter pieterse Trift,
Mr. Amelius van rosen-
dael,

Dirck cornelise schaep,
Gerrit cornelise van wour-
den.

1597 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonck, is
gestelt in 't Collegie van
de Gecommitteerde Ra-
den.

Cornelis janse bos, *gesur-
rogeert.*

Maerten janse moel,
Gerrit cornelise de lange,
Henrick willemse ver-
brugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Floris claese cincq,
Pieter pieterse van Trift,
Gerrit cornelise van wour-
den,
Adriaen claese gout-
swaert.

Mr. Franchoyse kegelingh.

1598 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegelingh,
Cornelis janse bos,
Henrick janse t'hart,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Pieter pieterse van hoorn,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Gerrit cornelise van
wourden,
Adriaen adriaense veen,
Cornelis janse lantman,
Dirck dirckse de lange.

1599 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegeling,
Aert jacobse, is gestelt in
de Admiraliteyt tot Am-
sterdam.

Dirck jacobse lonck, *ge-
surrogeert.*

Henrick janse t'hart,
Henrick willemse ver-
brugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Pieter pieterse trift,
Adriaen veen adriaense,
Gerrit willemse tromper,
Dirck dirckse de lange,
Cornelis gerritse de lange.

Tresoriers, Ontfangers.

Maerten janse moel,
Jan dirckse de bruyn.

Fabrykmeesters

Pieter pieterse van hoorn,
Gerrit cornelise van
wourden.

1600 *Burgermeesteren*

Dirck janse lonck,
Dirck jacobse lonck,
Maerten janse moel,
Henrick willemse ver-
brugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Pieter pieterse Trift,
Adriaen veen adriaense,
Adriaen claese gout-
swaert,
Dirck dirckse de lange,
Cornelis gerritse de lange.

Tresoriers

Pieter pieterse van hoorn,
Gerrit cornelise van
wourden.

Fabrykmeesters

Gerrit franse kegelingh,
Dirck cornelise schaep.

1601 *Baillin ende
Schout*

Dirck pieterse, den selven
heeft het Bailliuschap
ende Schout ampt ver-
laten, ende is in zijn
plaats gecomen.

Dirck cornelise schaep, op
den 25. Meye, anno
1601. ende heeft de
voorz. ampten bedient,
tot 't laer 1620. den 23.
July, ten welker tijde
den voorn. Schaep, by
de Heeren Staten van
Hollant is verlaten.

Burgermeesteren

Dirck jansse lonck,
Henrick jansse t' hart,
Maerten jansse moel,
Gerrit cornelise de lange,
Gysbert aelbertse, *gesur-
rogeert*, in de plaatsse
van Gerrit de lange,
de welke gestelt is,
in 't Collegie van de
Gecommitteerde Ra-
den.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse Trift,
Gerrit cornelise van
wourden,
Cornelis jansse lantman,
Adriaen claesse gout-
swaert,
Cornelis gerritse de lange,
Pieter harmense cincq.

Treforiers

Gerrit franse kegelingh,
Dirck cornelise schaepe.

Fabrykmeesters

Obyt Floris claesse cincq,
Adriaen veen adriaense,

Andries dirckse, *gesurro-
geert*.

1602 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegeling, is
Gecommitteerde Raet
gemaectt, van de He-
ren Staten.

Aert Jacobse is Raet ge-
maectt, van de Admi-
raliteit, tot Amsterdam.

Maerten jansse moel,

Henrick willemse,

Dirck jacobse lonck, ende
pieter pieterse van
hoorn, *gesurrogeert*, en-
de geedeet, den xxviiiij.
Mey, 1603.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse trift,
Jan dirckse de bruyn,
Dirck Dirckse de lange,
Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t' hart.

Treforiers

Thomas Everse putters-
houck,
Reynier jansse de swaen.

Fabrykmeesters

Dirck jacobse lonck, is
geeligeert tot Burger-
meester in zijn plaats
gesurrogeert.

Dirck jacobse schoonho-
hoven,
Gysbrecht aelbrechtse.

1604 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonck,
Henrick jansse t' hart,
Maerten jansse moel,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Adriaen jansse,
Pieter pieterse trift is ge-
committeert tot des ge-
meenlants reekeninge.
Adriaen veen adriaense,
gesurrogeert.

Adriaen claesse gout-
swaert,
Dirck dirckse de lange,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t' hart,
Gerrit jansse vreesen.

Treforiers

Gysbert aelbertse,
Dirck iacobse schoonho-
ven.

Fabrykmeesters

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter harmanse cincq.

1605 *Burgermeesteren*

Gysbrecht aelbrechtse,
Henrick jansse van wour-
den,
Gerrit cornelise de lange,
geeligeert tot G. Raet.
Jan dirckse de bruyn, *ge-
surrogeert*, den 1. July.
Adriaen claesse gout-
swaert.

Schepenen

Mr. Franchoyse kegelingh,
Jan henrickse t' hart,
Gerrit jansse vreesen,
Jan alewynse palesteyn,
Andries dirckse Bocken-
burgh,

Dirck jacobse schoonho-
ven geeligeert tot Raet
in de Admiraliteyt.
Cornelis gerritse de lange,
gesurrogeert.

Maerten pieterse.

L 3

Tre-

Treforiers

Buyn wouterse verdoes,
Hillebrant pieterse heren-
bras, *gesurrogeert*
Pieter harmense cincq.

Fabrykmeesters

Andries janse,
Dirck dirckse de lange.

1606 Burgermeesteren

Gysbert aelbertse,
Gerrit franse kegelingh,
Jan dirckse de bruyn,
Adriaen claese gout-
swaert.

Schepenen

Gerrit cornelise van
wourden,
Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Gerrit janse vroesen,
Andries dirckse bocken-
burgh,
Maerten pieterse verwerf,
Pieter wouterse crabeth.

Treforiers

Adriaen janse,
Dirck dirckse de lange.

Fabrykmeesters

Arent jacobse vlammen-
burgh,
Jan henrickse t' hart.

1607 Burgermeesteren

Adriaen janse,
Pieter pieterse trift,
Obys Dirck dirckse de
lange,
Adriaen veen, *gesurro-
geert*.

Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Pieter harmense cincq,

Jan cornelise vlack,
Pieter wouterse crabet,
Aelbert adriaense minne,
Jan willemse den halven,
Dirck jacob sterre,
Jacob dirckse lonk.

Treforiers

Aert jacobse, Admirali-
teyt,
Adriaen claese gout-
swaert, *gesurrogeerts*.
Jan henrickse t' hart.

Fabrykmeesters

Obys Jan dirckse de bruyn
gesurrogeert.
Gerrit cornelise van
wourden, mede *gesurro-
geert*.
Kornelis gerritse hopkoo-
per,
Gerrit janse vroesen.

1608 Burgermeesteren

Gerrit cornelise de lange,
Adriaen janse,
Pieter pieterse trift, is Au-
diteur van de rekenin-
ge,
Adriaen veen adriaense,
gesurrogeert.
Adriaen claesse gout-
swaert.

Schepenen

Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t' hart,
Pieter wouterse crabeth,
Aelbert adriaense minne,
Dirck jacobse sterre,
Jacob dirckse lonk.

Treforiers

Gerrit jansen vroesen.
Kornelis gerritse hopkoo-
per.

Fabrykmeesters

Maerten pieterse verwerf,
Andries dirckse bocken-
burgh.

1609 Burgermeesteren

Gysbert aelbertse,
Henrick janse van wour-
den,
Gerrit cornelise de lange,
Adriaen claese gout-
swaert.

Schepenen

Jan henrickse t' hart, geeli-
geert tot Raet in de
Admiraliteyt tot Am-
sterdam.
Jan dirckse de lange *ge-
surrogeert*.
Gerard janse vroesen,
Aelbert adriaense minne,
Jan willemse de halven,
Jacob dirck lonck,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye.

Treforiers

Andries dirckse bocken-
burgh,
Maerten pieterse verwerf.

Fabrykmeesters

Adriaen veen adriaense,
Pieter wouterse crabeth.

1610 Burgermeesteren

Gysbert aelbertse,
Henrick janse van wour-
den,
Pieter pieterse trift,
Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Jan cornelise vlack,
Jan willemse den halve,
Dirck jacobse starre,
Adriaen

Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Kornelis gerritse hopkoo-
per.

Mr. Adriaen cool.

Treforiers

Adriaen veen adriaense,
Pieter wouterse crabeth.

Fabrykmeesters

Gerrit kornelise de lange,
Jacob dirckse lonck.

1611 *Burgermeesteren*

Adriaen janse,
Pieter pieterse trift,
Adriaen claese gout-
swaert,
Dirck jacobse schoonho-
hoven.

Schepenen

Jan cornelise vlack,
Jan willemse den halven,
Dirck jacobse starre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Jan dirckse de lange,
Mr. adriaen cool.

Treforiers

Gerrit cornelise de lange,
is gecommiteerde Raet
gemaakt.

Jacob dirckse lonck,
Hillebrant pieterse heren-
bras, *gesurrogeert*.

Fabrykmeesters

Gysbert aelbertse,
Gysbert aertse sloos.

1612 *Burgermeesteren*

Adriaen janse,
Adriaen claese gout-
swaert,

Dirck jacobse schoonho-
ven, is vercofen tot

Raet, in de Admirali-
teyt, tot Amsterdam.

Pieter harmense cincq,
gesurrogeert.

Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Kornelis gerritse de lange,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t'hart,
Gerard janse vroezen,
Aelbert adriaense minne,
Jacob dirckse lonck,
Mr. Adriaen cool.

Treforiers

Gysbert aelbertse,
Gysbert aertse sloos.

Fabrykmeesters

Pieter pieterse trift,
Jan dirckse de lange.

1613 *Burgermeesteren*

Gysbert aelbertse,
Pieter harmense cincq,
Gerrit janse vroezen,
Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Kornelis gerritse de lange,
Aelbert adriaense minne,
Jan willemse den halven,
Dirck jacobse starre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Gerrit adriaense cool.

Treforiers

Pieter pieterse trift,
Jan dirckse de lange.

Fabrykmeesters

Arent jacobse vlammen-
burgh,
Adriaen claese gout-
swaert.

1614 *Burgermeesteren*

Gysbrecht aelbertse,

Gerrit cornelise de lange,
is geelingeert tot Raet
van State.

Pieter pieterse trift,
Jacob dirckse lonck,
Jan dirckse de lange, *ge-
surrogeert*.

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Aelbert adriaense minne,
Dirck jacobse starre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Gerrit adriaense cool,
Gysbert aertse sloos.

Treforiers

Adriaen claese gout-
swaert,
Pieter harmense cincq.

Fabrykmeesters

Thomas evertse putters-
hoeck,
Gerard janse vroezen.

1615 *Burgermeesteren*

Pieter pieterse trift,
Dirck jacobse schoonho-
ven,
Jacob dirckse lonck,
Jan dirckse de lange.

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Dirck jacobse starre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Gerrit adriaense cool,
Gysbert aertse sloos,
Dirck janse steenwyck.

Treforiers

Thomas everse putters-
hoeck,
Maerten pieterse verwerf.

Fa-

Fabrykmeesters

Andries dirckse bocken-
burgh,
Gysbert henrickse ant-
werpen.

1616 Burgermeesteren

Gysbrecht aelbertse,
Adriaen claeſe gout-
ſwaert,
Pieter harmenſe cinq,
Dirck jacobſe ſchoonho-
ven.

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Pieter wouterſe crabeth,
Gysbert aertſe ſloos,
Dirck janſe ſteenwyck,
Jan henrickſe wantſlager,
Jacob adriaenſe bos,
Volpart pieterſe hoorn-
bye.

Treſoriers

Andries dirckſe bocken-
burg,
Gysbrecht henrickſe ant-
werpen.

Fabrykmeesters

Adriaen aertſe bos,
Dirck jacobſe ſtarre.

1617 Burgermeesteren

Gysbert aelbertſe,
Gerrit corneliſe de lange,
Adriaen claeſe gout-
ſwaert,
Pieter harmenſe cinq.

Schepenen

Pieter wouterſe crabeth,
Jan adriaenſe de vrye,
Mr. Adriaen cool,
Dirck janſe ſteenwyck,
Jan henrickſe wantſla-
ger,

Jacob adriaenſe voſch,
Volckert pieterſe hoorn-
bye.

Treſoriers

Adriaen aertſe bos,
Dirck jacobſe ſterre.

Fabrykmeesters

Jan vlack d'oude,
Gerrit adriaenſe cool.

1618 Burgermeesteren

Gerrit corneliſe de lange,
Pieter triſt,
Gerrit janſe vroeſen,
Jacob dirckſe lonck.

Schepenen

Jan den halven,
Dirck ſtarre,
Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Jan henrickſe wantſlager,
Jacob bos,
Jan adriaenſe de jonge.

Treſoriers

Johan vlack d'oude,
Gerard adriaenſe cool.

Fabrykmeesters

Gysbert aertſe ſloos,
Mr. Adriaen cool.

Op den 1. November,
1618. ſijn de voorgaende
Magiſtraten by ſijn Prin-
celyke Excellentie afge-
danckt, ende van haaren
eedit ontlagen, ſelfs ko-
mende alhier op het Raad-
huys, in de vergadering
van de Vroetſchap, ende
40 Raaden en Vroet-
ſchappen, als ook de Ma-
giſtraat, en heeft tot Vroet-
ſchappen genomineert en

geedt de navolgende.

Gysbert aelbertſe,
Cornelis janſe bos,
Jan aelwynſe paleſſeyn,
Gysbert janſe ſas,
Dirck corneliſ ſchaep,
Thomas everſe putters-
hoeck,

Adriaen veen adriaenſe,
Cornelis gerritſe de lange,
Adriaen aertſe bos,
Andries dirckſe boecken-
burg,

Johan vlack d'oude,
Pieter harmenſe cinq,
Jan adriaenſe de vrye,
Maerten pieterſe verwerf.
Gerrit janſen vroeſen,
Jan henderickſe t'hart,
Hillebrand pieterſe heren-
bras,
Jan willemſe den halven,
Pieter wouterſe crabet,
Jan henderickſe wantſla-
ger,

Dirck jacobſe ſterre,
Dirck harmenſe de vrye,
Gysbert henderickſe ant-
werpen,

Jacob adriaenſe bos,
Gerrit adriaenſe cool,
Dirck janſe ſteenwyck,
Jan adriaenſe de jonge,
Volpert pieterſe hoorn-
bye,
Cornelis adriaenſe ver-
eyck,
Pieter doens van groen-
dyck,
Pieter franſe douw,
Hendrick dirck vossen-
burgh,
Meyndert floris cant,
Cor. reyniertſe ſchoon-
hofman,

An-

Andries lauritse swaanswyk,
Cornelis adriaense houtman,
Daen aelbertse minne,
Adriaen leenderts jonckint,
Hendrick gerritse rynecvelt,
Jan jacobse de vrye.

Burgermeesteren

Gysbrecht aelbrechtsse,
Johan vlak d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck.

Schepenen

Jan willemsse denhalven,
Dirck jacobse sterre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Jan henrickse wantlager,
Jacob adriaense bos,
Jan adriaense de jonge.

Treforiers

Gysbert aertse sloos,
Mr. Adriaen cool.

Fabrykmeesters

Hillebrant pieterse herenbras,
Dirck harmense de vrye.
1619

Den 27. December, is
sijn Genade, de Heere
Johan Ernest Casmier,
Grave van Nassou, &c.
Veltmaatschalck mits-
gaders Heeren ende Mees-
ters Nicolaes Cromhout,
ende Pieter Couwenburg
van Bloys, Raden ordina-
ris in den Hove van Hol-
land gecompareert in de
Vroetschap alhier te Gou-

de, op 't Raethuys, ver-
gadert zijnde, ende heb-
ben aldaer vertoont acte
van Credentie, daar by
sijne Genade, als ook de
voornoemde Raden ge-
comiteert werden, omme
in de naeme ende van we-
gen sijn Princelyke Excel-
lentie, als daer toe by de
Heeren Staeten geautori-
seert zijnde, te doen ver-
anderinge in de Magistraet
en Vroetschap, tot wel-
ken eynde de Heeren Ge-
committeerde de selve
Vroetschappen, ende Ma-
gistraten elck apart in de
Herreberg van 't Gasthuis,
by haer ontboden, ende
hun ontslaginge aenge-
seft hebbe, so is by mijn
alhier weder gestelt, de
40. Raeden, ende Vroet-
schappen, zowel de gee-
ne die gecontinueert zijn
als de nieuwe, ten tyde
voorsz. verkosen, ende
geët, ende zijn deze na-
volgende.

Gysbrecht aelbrechts,
Cornelis janse bos,
Jan aelwynse palestyn,
Gysbert janse sas,
Dirck cornelis schaep,
Adriaen veen adriaense,
Cornelis gerritse de lange,
Andries dirckse boucken-
burg,
Johan vlak d'oude,
Pieter harmense cincq,
Maerten pieterse verwerf,
Jan hendrickse t'hart,
Hillebrant pieterse heren-
bras,
Pieter wouterse crabet,

Gysbert hendrickse ant-
werpen,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Volkert pieterse horen-
bye,
Cornelis adriaense vereyk,
Pieter franse douw,
Cornel. reynierse schoon-
hoofsman,
Andries lauritse swaans-
wyck,
Cornelis adriaense hout-
man,
Daem albertse minne,
Adriaen leenderts jon-
ckint,
Hendrick gerritse rynec-
velt,
Jacob janse de vrye,
Willem barthouze abbe-
steeg,
Jan reynierse valkenaar,
Cornelis adriaense don-
gen,
Willem janse de vrye,
Anthonius claes vinck,
Steven doense van groe-
nendyck,
Dr. Martinus blonck,
Gerrit Traudenus, Rek-
tor,
Gerrit baltense van rogh,
Jacob van Teglinge,
Michiel daemse vermeul,
Adriaen huygen van schie,
Govert aerts hogenburg.
Deze ondergenomineer-
den hebben gedient
tot het jaar 1621.

Burgermeesteren

Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Cornelis adriaense hout-
man,
Gysbr. hendrickse t'hart.
M Sche-

Schepenen

Volp. pieterse horenbye,
Gysbert hendrickse ant-
werpen,
Jacob jacobse de vrye,
Cornelis cornelise vlack,
Aert hoogenburgh,
Johan gysbertse sas,
Maert. reynierse schoon-
hoofsman.

Treforiers

Hillebrant pieters heren-
bras,
Andries laurise swaans-
wyck.

Fabrykmeesters

Pieter harmense cincq,
Cornelis adriaense vereyk.

1620 Overleden

Cornelis janse bos,
Jan aelwyns paelesteyn,
Gysbert janse sas,
Cornelis gerritse de lange,

Gefurrogeert

Jan gysberts sas,
Anthonis cloots,
Dirck maertense wester-
hout,
Joost janse ophemert.

1621 Bailliu en Schout

Anthony clootse.

Burgermeesteren

Cornelis adriaense hou-
man,
Gysbert henderikse t'hart,
Gysbert hendrickse ant-
werpen,
Aert gysberts hoogen-
burgh.

Schepenen

Volpert pieter hoorenbye
Obyt, Willem barthoutse

abbesteegh, gefurrogeert

Cornelis cornelise vlack,
Maert. reynierse schoon-
hofsman,
Jan gysbertse sas,
Daem albertse minne,
Jan reynierse valkenaer,
Dirck maertense wester-
hout.

Treforiers

Pieter harmense cincq,
Cornelis adriaense ver-
eyck.

Fabrykmeesters

Dirck janse steenwyck,
Pieter wouterse crabeth.

Overleden

Volkert pieterse hooren-
bye,
Adriaen veen adriaense
vertrocken, gefurrogeert.
Jacob de vos,
Mr. Gerard cincq.

1622 Burgermeesteren

Johan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Gysbert henrickse ant-
werpen,
Aert gysbert hoogenberg.

Schepenen

Jan gysbertse sas,
Daem albertse minne,
Dirck maertense wester-
hout,
Willem barthoutse abbe-
steegh,
Cornelis adriaense vereyk,
Steven doens groenendyk,
Michiel daemse vermeul.

Treforiers

Dirck jans steenwyck,
Pieter wouterse crabet.

Fabrykmeesters

Gysbert henrickse t'hart,
Jan reynierse valkenaer.

1623 Burgermeesteren

Johan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Willem barthoutse abbe-
steegh.

Schepenen

Daem albertse minne,
Dirck maertense wester-
hout,
Cornelis adriaense vereyk,
Michiel daemse vermeul,
Gerrit baltense van Goch,
Adriaen huygen van schie,
Govert aertse hoogenberg.

Treforiers

Gysbert hendrikse t'hart,
Andries dirckse boeken-
burg.

Fabrykmeesters

Gysbert hendrickse ant-
werpen,
Jan gysbertse sas.

1624 Burgermeesteren

Dirck janse steenwyck,
Dirck maertens wester-
hout,
Willem barthoutse abbe-
steegh,
Andries laurise swaans-
wyck.

Schepenen

Cornelis adriaense vereyk,
Michiel daemse vermeul,
Gerrit baltense van goch,
Adriaen huygen van schie,
Gerrit aertse hogenburgh.

Tre-

Treforiers

Gysbrecht hendrickse ant-
werpen,
Johan gysbert sas.

Fabrykmeesters

Maerten pieterse verwerf,
Daem alberse minne.

Overleden

Cornelis adriaanse hout-
man,
Cornelis bouwenfse van-
der toght,
Gerrit pieterse van beest.

1625 Burgermeesteren

Gysbert hendrikse t'hart,
Aert gysbert hogenbergh,
Cornelis adriaense vereyk,
Andries laurentse swaans-
wyk.

Schepenen

Gerrit baltense van goch,
Adriaen huygen van schie,
Govert aertse hogenberg,
Jacob van Tylingen,
Mr. Gerrit cinq,
Gerrit traudenius, geëli-
geert, tot Secretaris van
Schepenen,
Dr. Martinus blonck,

Gefurrogeert

Jacob vos.

Treforiers

Maerten pieterse verwerf,
Daem alberse minne.

Fabrykmeesters

Dirck maertens wester-
hout,
Michiel daemse vermeul.

Overleden

Johan vlack d'oude,
Jan hendrikse t'hart,

Jan reynierse schoonhofs-
man, *gefurrogeert*,
Cornelis cornelis vlack,
Daem aelbertse minne,
Steven doense van groe-
nendyk,
Jacob van teylinge,
Mr. Gerard cinq,
Jacob vos,
Dr. Martinus blonck.

Treforiers

Dirck maertense wester-
hout,
Michiel daemse vermeul.

Fabrykmeesters

Govert acrts hoogen-
bergh,
Hendrick gerrirre reyne-
velt.

Overleden

Gysbert aelbertse,
Gefurrogeert
Frans hendrickse hen-
berts.

1627 Burgermeesteren

Pieter harmense cinq,
Pieter wouterse crabet,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyk.

Schepenen

Jacob de vrye,
Cornelis cornelise vlack,
Daem alberts minne,
Adriaen Huygen van
schie,
Jacob de vos,
Jooft janse van ophemert,
Aelbert maertense hout-
man.

Treforiers

Steven doense van groe-
nendyk,
Govert aertse hoogen-
bergh,

Fabrykmeesters

Cornelis adriaense vereyk,
Jacob van teylingen.

Overleden

Adriaen leenders jonkint.
Gefurrogeert
Maerten hendrikse lonck.

1628 Burgermeesteren

Pieter wouterse crabet,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyk,
Gysbert hendrickse, ant-
werpen.

Schepenen

Jacob de vrye,
Maerten reinierse schoon-
hofsman,
Daem aelbertse minne,
Adriaen huygen van schie,
Mr. Gerard cinq,
Aelbert maertense hout-
man,
Frans hendrickse herbert-
se.

Treforiers

Cornelis adriaense vereyk,
Iacob van teylinge.

Fabrykmeesters

Pieter harmense cinq,
Gerrit baltens van goch.

1629 Burgermeesteren

Gysbrecht hendrickse ant-
werpen,
Dirck maertense wester-
hout,
Cornelis adriaense vereyk,
Pieter franse douw.

Schepenen

Jacob de vrye,
Maerten reinierse schoon-
hofsman,

Govert aerts hogenbergh,
Mr. Gerard cincq,
Aelbert maertenſe hout-
man,
Frans hendrickſe herberts,
Hendrick gerritſe ryne-
velt,

Treſoriers

Pieter harmenſe cincq,
Gerrit baltenſe van goch.

Fabrykmeesters

Pieter wouterſe crabeth,
Dirck janſe ſteenwyk.

1630 Burgermeesteren

- Gerrit adriaenſe cool,
- Dirck maertenſe weſter-
hout,
- Kornelis adriaenſe vreyk
Obyt, Pieter franſe Douw,
Willem barthoutſe abbe-
ſteegh, *geſurrogeert*, den
28. Juny 1630.

Schepenen

Maerten reinierſe ſchoon-
hofſman,
Daem aelberſe minne,
Govert aert hogenburgh,
Mr. Gerard cincq, geëli-
geert tot Secretaris van
Burgermr.

Frans hendrickſe herbert-
ſe,
Hendrick gerritſe ryne-
velt,
Kornelis bouwenſe van-
der tocht,
Jacob bruyns de vos, *ge-
ſurrogeert*, in plaets
van cincq.

Treſoriers

Pieter wouterſe crabeth,
Jacob de vrye.

Fabrykmeesters

Andries -lourife ſwaans-
wyk,
Aelbert maertenſe hout-
man,

Overleden

Mr. Gerrit traudenius,
Corn. adriaenſe vreyk.
Jacob jacobſe de vrye,

Geſurrogeert

Kornelis corneliſe vlack,
Gerrit hendrickſe t'hart,
Jan reynierſe ſchoonhofs-
man.

1631 Burgermeesteren

Gerrit adriaenſe cool,
Gysbert hendrickſe t'hart,
Gysbert hendrickſe ant-
werpen,
Willem barthouts abbe-
ſteeg.

Schepenen

Daem aelbertſe minne,
Govert aertſe hogenburg,
Jacob bruynſe de vos,
Doctör martinus blonck,
Hendrick gerritſe reyne-
velt,
Kor. bouwenſe vander
tocht,
Maerten lonck.

Treſoriers

Andries laurife ſwaens-
wyk,
Aelbert maertenſe hout-
man.

Fabrykmeesters

Andries dirckſe bocken-
burgh,
Pieter franſe douw, heeft
hem geexcuseert om
ſijn ouderdom, als van
alle qualiteyten en is
derhalven in ſijn plaets

genomineert.

Willem janſe de vrye.

Overleden

Pieter franſe douw,

Geſurrogeert

Mr. Anthonius vossen-
burgh.

1632 Burgermeesteren

Gysbert hendrickſe t'hart,
gecommiteert de no-
vo ende G. Rade, en
in ſijn plaets *geſurro-
geert*.

Dirck maertenſe weſter-
hout,
Gysbrecht hendrickſe ant-
werpen,
Johan ſas gysbertſe,
Kornelis bouwenſe van-
der tocht.

Schepenen

Daem aelberſe minne,
Jacob bruyns de vos,
Dr. Martinus blonck,
Frans hendrickſe herberſt,
Maerten lonck,
Mr. Antoni vossenburgh,
Kornelis corneliſe de lan-
ge,

Treſoriers

Maerten reinierſe ſchoon-
hofſman,
Arien huynen van ſchie.

Fabrykmeesters

Gerrit adriaenſe cool,
Antoni vinck.

Overleden

Dirck corneliſe ſchaep,
Adriaen huynen van ſchie.

Geſurrogeert

Pieter corneliſe mul,
Jan wouterſe immerzeel.

1633

1633 *Bailliu ende Schons*

Anthoni cloots, dewelke
goedwilliglyk sijn offi-
cie heeft gequiteert,
ende is in des selfs plaats
geëligeert.

Mr. Anthoni vander Wolf.

Burgermeesteren

Jan gysbertse sas,
Dirck maertense wester-
hout,
Andries laurise swaans-
wyk,
Kornelis bouwense van-
der tocht.

Schepenen

Dr. Martinus blonck,
Jooft janse van ophemert,
Frans hendrickse herbert-
se, geëligeert tot State
Generael,

Henrick gerritse van rey-
nevelt,
Maerten hendrick lonck,
Mr. Antoni vossenburgh,
Kornelis cornelise de lan-
ge.

Treforiers

Gerrit adriaense cool,
Anthoni claes vinck.

Fabrykmeesters

Gysbert hendrickse ant-
werpen,
Daem albertse minne.

Overleden

Dirck janse steenwyk,
Gefurrogeert
Jan dirckse steenwyk.

1643 *Burgermeesteren*

Gerrit adriaense cool,
Andries laurise swaens-
wyk,

Jacob bruyn de vos,
Maerten lonck.

Schepenen

Maerten reinierse schoon-
hofsman,

Michiel daemse vermeul,
Jooft jan ophemert,
Hendrick gerritse ryne-
velt,

Mr. Antoni vossenburgh,
Jacob jacobse verboom,
Johan dirckse steenwyk.

Treforiers

Gysbert henrikse antwer-
pen,
Daem aelbertse minne,
geëligeert tot Auditeur
in de particuliere reke-
ninge van Holland ende
Gefurrogeert.

Steve doense groenendyk.

Fabrykmeesters

Dirck maertense wester-
hout,
Kornelis cornelise de lan-
ge.

Overleden

Pieter cornelise mul,
Gefurrogeert
Kornelis de lange.

1635 *By Continuatie**Burgermeesteren*

Gerrit adriaense cool,
Andr. laurise van swaans-
wyk, geëligeert tot
Raad van Staeten,

Gefurrogeert

Anthony cloots,
Jacob bruyn de vos,
Maerten lonck.

Schepenen

Maerten reinierse schoon-
hofsman,

Michiel daemse vermeul,
Jooft janse van ophemert,
Hendrick reynevelt,
Mr. Anthony vossenburgh,
Jacob jacobse verboom,
Jan dirckse steenwyk.

Treforiers

Dirck maertense wester-
hout,
Kornelis cornelise de lan-
ge.

Fabrykmeesters

Jacob van teylingen,
Jan wouterse immerfeel.

Overleden

Gysbert hendrickse ant-
werpen, *Gefurrogeert*.
Mr. Adriaen de lange.

1636 *Burgermeesteren*

Gysbert hendrickse t'hart,
Dirck maertense weiter-
hout,
Michiel daemse vermeul,
Kornelis bouwense van-
der tocht.

Schepenen

Maerten reinierse schoon-
hofsman,
Aelbert maertense hout-
man,
Jacob jacobse verboom,
Jan dirckse steenwyk,
Mr. Harmen cinq,
Johan crabet,
Mr. Nicolaas van den
graaf.

Treforiers

Jacob van teylingen,
Jan wouterse immerfeel.

Fabrykmeesteren

Hendrick gerritse reyne-
velt,
Pieter huiberse middelant.

Overleden

Joost janse ophemert,
Mr. Adriaen de lange,
Gefurrogeert

Kornelis jacobse van stein,
Mr. Nicolaes vander
graef.

1637 *Burgermeesteren*

Pieter wouterse crabeth,
Gysbert hendrickse t'hart,
Michiel daemse vermeul,
Kornelis bouwense van-
der tocht.

Schepenen

Aelbert maertense hout-
man,
Frans hendrickse herberts.
Kornelis cornelise de lan-
ge,
Mr. Harmen cincq,
Jan crabeth,
Mr. Nicolaes vander
graef,
Daem willemse abbesteege.

Treforiers

Pieter harmanse cincq,
Willem barthoutse abbe-
steegh.

Fabrykmeesters

Pieter huyberse middelant,
Hendrick gerritse reyne-
velt.

Overleden

Gysbert hendrickse t'hart,
Jacob bruyn de vos,
Gefurrogeert
Dirck frederickse beuk,
Mr. Floris cant.

1638 *Burgermeesteren*

Pieter wouterse crabet,
Steven doense van groe-
nendyck,

Hendrick gerritse reyne-
velt,
Kornelis jacobse van
steyn.

Schepenen

Aelbert maertense hout-
man,
Frans hendrick herbert-
se,
Mr. Anthoni vossenbure,
Kornelis cornelise de lan-
ge,
Jan crabet,
Daem willemse abbesteege,
Willem maertense ver-
werf.

Treforiers

Daem aelberse minne,
Dirck frederickse beukel.

Fabrykmeesters

Mr. Harmen cincq,
Obyt Mr. Nicolaes van-
der graef.

Overleden

Maerte pieterse verwerf,
Willem barthoutse abbe-
steeg,
Pieter wouterse crabet,
Dirck maertense wester-
hout,
Gerard maertense van
goch, *gefurrogeert*,
Willem maertense ver-
werf,
Daem willemse abbesteege,
Johan pieterse crabet,
Dirck sas thoense,
Gerard hopkooper.

1639 *Burgermeesteren*

Steven doense van groe-
nendyck,
Hendrick gerritse reyne-
velt,

Kornelis bouwense van-
der tocht, geëligeert tot
G. Raedt, in de Admi-
raliteyt.

Kornelis jacobse van
steyn.

Schepenen

Frans hendrickse herbert-
se,
Mr. Antoni vossenbure,
geëligeert tot G. Raedt.
Kornelis cornelise de lan-
ge,
Jacob jacobse verboom,
Daem willemse abbesteege,
Willem maertense ver-
werf,
Pieter huybrechts midde-
lant.

Treforiers

Daem aelbrechtse minne,
Dirck frederickse beukel.

Fabrykmeesters

Maerten hendrik lonck,
Govert aertse hogenbure.

1640 *Burgermeesteren*

Daem aelbertse minne,
Aelbr. maertense hout-
man,
Frans hendrick herbert-
se,
Johan crabet.

Schepenen

Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander
graef,
Jan wouterse immerseel,
Pieter huybrechtse midde-
lant,
Dirck frederickse beuchel,
Mr. Floris cant,
Dirck zas t'hoense.

Tre-

Treforiers

Maerteh hendrickse lonck
Obyt; gesurrogeert
 Dr. Martinus blonck,
 Govert aerts hogenbergh.

Fabrykmeesters

Daem willemsse abbe-
 steegh,
 Willem martense ver-
 werf.

Overleden

Maerten hendrickse lonck,
 Johan zas,
 Jacob van teylinge.

1641 Baillin en Schout

Mr. Antoni vander wolf.

Burgermeesters

Aelbert maertense hout-
 man,
 Frans herberts,
 Cornelis cornelise de lan-
 ge,
 Johan crabet.

Schepenen

Johan dirckse steenwyk,
 Mr. Nicolaes vander
 graef,
 Jan wouterse van immer-
 seel,
 Dirck frederickse beukel,
 Mr. Floris cant,
 Dirck sas hoense,
 Mr. Gerard marcellus.

Treforiers

Daem abbesteegh,
 Willem maertense ver-
 werf,

Fabrykmeesters

Michiel vermeul,
 Cornelis van stege.

1642 Baillin en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesters

Andries laurise swaans-
 wyck,
 Dr. Martinus lonck,
 Cornelis cornelise de lan-
 ge,
 Daem abbesteegh.

Schepenen

Mr. Anthoni vossenburgh,
 Jacob jacobse verboom,
 Jan dirckse steenwyck,
 Mr. Nicolaes vander
 graef,
 Mr. Floris cant,
 Dirck sas hoensen,
 Gerrit van beest.

Treforiers

Michiel vermeul,
 Corn. jacobse van steyn.

Fabrykmeesters

Jan crabet,
 Jan wouterse van immer-
 seel.

1643 Baillin en Schout

Hr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesters

Andries laurise swaans-
 wyck,
 Dr. Martinus blonck,
 Cornelis bouwense van
 der toght,
 Daem willem abbesteegh.

Schepenen

Mr. Anthoni vossenburgh,
 Jacob jacobse verboom,
 Johan steenwyck,
 Pieter huybertse van mid-
 delant,
 Dirck frederickse beukel,

Gerard van beest,
 Hermannis herbertse.

Treforiers

Mr. Floris cant,
 Isack van den bergh.

Fabrykmeesters

Mr. Nicolaes vander
 graef,
 Johan vroezen.

1645 Baillin en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesters

Michiel daemse vermeul,
 Mr. Anthoni vossenburgh,
 Johan crabeth,
 Cornelis jacobse van stein.

Schepenen

Govert hogenburgh,
 Jan direkte steenwyck,
 Jan wouterse immerseel,
 Mr. Floris cant,
 Hermannis herberts,
 Isack van den bergh,
 Hans fellebier.

Treforiers

Mr. Nicolaes vander
 graaf,
 Johan vroezen.

Fabrykmeesters

Pieter huybertse midde-
 lant,
 Johan janse smit.

1646 Baillin en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesters

Aelbert maertense hout-
 man,
 Mr. Anthoni vossenburgh,
 Daem abbesteegh,
 Mr. Gerard marcellus.

Sche-

Schepenen

Govert aertse hoogenberg,

Jan dirckse steenwyck,
genooceert tot Capitein
van een Compagnie
Waert-gelders, en Jacob
jacobse verboom,
Gefurrogeert

Mr. Nicolaes vander
graef,
Mr. Floris cant,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Mr. Hieronimus bever-
ningh.

Treforiers

Pieter huyberse midde-
lant,
Jan jansse smit.

Fabrykmeesters

Iacob jacobse verboom,
gefurrogeert, tot Schepe,
en Cornelis bouwense
vander Togt, in zijn
plaats geëligeert.

Obyt Herberts, en geëli-
geert in zijn plaats, Dirk
frederick beuckel.

1647 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Dr. Martinus blonck,
Hellebert maertense hout-
man,
Daem abbesteegh,
Mr. Gerard marcellus.

Schepenen

Iacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander
graef,
Pieter huyberse van mid-
delant,

Mr. Floris cant,
Isack van den bergh,
Mr. Hieronymus bever-
ningh,
Iohan vroesen.

Treforiers

Dirck frederickse beukel,
Cornelis bouwense van-
der tocht,

Fabrykmeesters

Cornelis cornelise de lan-
ge,
Harmen cinq wantflac-
ger.

1648 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Dr. Martinus blonck,
Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenburgh,
Mr. Nicolaes vander
graef.

Schepenen

Iacob jacobse verboom,
Pieter huybertse van mid-
delant,
Dirck frederickse beukel,
Mr. Hieronymus bever-
ningh,
Iohan vroesen,
AEmilius cool,
Iohan swaanswyck.

Treforiers

Cornelis cornelise de lan-
ge,
Harmen cinq wantflager.

Fabrykmeesters

Adriaen cornelise vereyk,
Aelbertus sas.

1649 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenburgh,
Iohan crabeth,
Mr. Nicolaes vander
graef.

Schepenen

Govert hogenburgh,
Pieter van middelant,
Ian wouterse immerseel,
Dirck frederickse beukel,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Emilius cool.

Treforiers

Adriaen cornelise vereik,
Albertus sas.

Fabrykmeesters

Iacob jacobse verboom,
Gerard pieterse van beest.

1650 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense hout-
man,
Iohan crabeth,
Pieter van middelant,
Adriaen vereyk.

Schepenen

Govert hoogenberg,
Iohan van immerseel,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Mr. Hieronymus bever-
ningh,
Adriaen swaanswyck,
Dr. Iohan de vrye.

Treforiers

Iacob verboom,
Gerrit van beest.

Fabrykmeesters

Frans herbertse,
Gerrit cornelise cincq,

Alfoo de Heeren Staeten van Holland en West-Vriesland, de Heeren Burgermeesteren, en Vroetschappen, der Stede van der Goude, op haer verfoeck, geoctroyeert hebben, dat de 40. Raeden der selver Stede soude uitserven, tot het getal van 28 personen; mitgaders dat de voornoemde Raeden, van nu voortaan haer selfs Magistraeten absoluelyk sullen mogen eligeren, kieser, en sitten by openbaere stemme en enckel getal; breeder vervolgens 't voorz. octroy, in dato, den 21. Decemb. 1650. Soo sijn daer by de Heeren van de Vroetschap tot Magistraets-persoonen geëligeert, voor deze jacre, 1651.

Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Mr. Anthoni vossenburgh,
Cornelis cornelise de lange,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Johan van immerseel,
Isack van den bergh,
Hans sellebier,
Mr. Hieronymus beverningh,

Adriaen swaenswyk,
Dr. Johan de vrye.

Treforiers

Frans herberts,
Gerard cornelise cincq.

Fabrykmeesters

Gerrit dirckse starre,
Govert suyft.

1652 Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenburgh,
Cornelis cornelis de lange;
Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef.

Schepenen

Gerrit van beest,
Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Dr. Johan de vrye,
Albertus fas,
Lucas de veth,
Herbert vander meye.

Treforiers

Gerrit sterre,
Govert suyft.

Fabbrykmeesters

Jan wouters van immerseel,
Donatus van groenendyk.

1653 Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef,
Daem van abbesteech.

Schepenen

Dirck frederikse beukel,
Gerrit van beest,
Hans sellebier,
Albert fas,
Lucas de veth,
Gerrit sterre,
Govert suyft.

Treforiers

Jan wouterse van immerseel,
Donatus van groenendyk.

Fabrykmeesters

Mr. Anthoni vossenburgh,
Herbert vander meye.

1654 Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Daem van abbesteech,
Dirck beukel,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Jan wouterse van immerseel,
Isack van den berg,
Hans sellebier,
Dr. Johan de vrye,
Gerrit starre,
Gerrit cornelise cincq.

Treforiers

Mr. Anthoni vossenburgh,
Herbert vander meye.

Fabrykmeesters

Adriaen van swaenswyk,
Lucas de veth

1655 Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

N

Bur-

Burgermeesteren

Jacob jacobse verboom,
Dirck fredericke beukel,
Mr. Floris cant,
Adriaen van eyck.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Jan wouterle van immer-
seel,
Isack van den bergh,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Govert suyft,
Donatus van groenendyk.

Treforiers

Adriaen van swaenswyk,
Lucas de vet.

Fabrykmeesters

Harman cincq wantslae-
ger,
Hans fellebier.

1656 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Frans herberts,
Mr. Anthoni vossenbeurg,
Mr. Nicolaes vander
graef,
Jan wouterle van immer-
seel.

Schepenen

Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Govert suyft,
Gerrit cornelise cincq.

Treforiers

Harmen cincq wantslae-
ger,

*Hans fellebier.**Fabrykmeesters*

Adriaen van eyck,
Isack van den bergh.

1657 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Albert houtman,
Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenbergh,
Dirck beukel.

Schepenen

Hans fellebier,
Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Lucas de vet,
Gerrit sterre,
Gerrit cornelise cincq,
Donatus van groenen-
dyk.

Treforiers

Adriaen vereyck,
Isack van den bergh.

Fabrykmeesters

Aelbert sas,
Gerrit pieterse cincq.

1658 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert houtman,
Daem van abbesteech,
Dirck beukel,
Adriaen verreyck.

Schepenen

Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Albert sas,
Lucas de vet,
Herbert vander mey,
Govert suyft,

*Donatus van groenendyk.**Treforiers*

Adriaen van swaenswyk.

Fabrykmeesteren

Gerrit pieterse cincq,
Æmilius cools.

1659 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenburgh,
Daem van abbesteech,
Mr. Floris cant,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Isack van den bergh,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Gerard sterre,
Govert suyft,
Gerrit cincq cornelis,
Gerrit cincq pieterse.

Treforiers

Adriaen van swaenswyk.

Fabrykmeesters

Harmen cincq wantslae-
ger,
Æmilius cool.

1660 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenbeurg,
Mr. Nicolaes vander
graef,

Jan wouters van immer-
seel,

Mr. Floris cant.

Schepenen

Hans fellebier,
Æmilius cools,
Lucas de vet,

Ger-

Gerrit de starre,
Gerrit cinq cornelis,
Gerrit cinq pieterse,
Dr. Cornelis de lange.

Treforiers

Adriaen van swaenswyk.

Fabrykmeesters

Isack van den berg *Obyt*,
Gefurrogeert
Daem van abbesteegh,
Harmen cinq wantslaeger.

1661 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Nicolaes vander
graef,
Jan wouterse immerseel,
Dirck beukel,
Æmilius cools geavan-
ceert, tot Gecommit-
teerde Raed, en is in
des selis plaets *gesurro-
geert*
Jacob verboom.

Schepenen

Hans fellebier,
Adriaen van swaenswyk,
Aelbert sas,
Lucas de vet,
Herbert vander mey,
Govert suyst,
Dr. Cornelis de lange.

Treforiers

Harmen cinq wantslaeger.

Fabrykmeesters

Daeth van abbesteegh,
Gerard starre.

1661 *Baillin en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense hout-
man,
Jacob verboom,
Daem van abbesteegh,
Dirck beukel.

Schepenen

Adriaen van swaenswyk,
Dr. Johan de vrye, geëli-
geert sijnde tot Secreta-
ris, is in des selfs plaets
gekoomen.

Dammas van swaenswyk,
Aelbert sas,
Herbert vander meye,
Gerard starre,
Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob bonser.

Treforiers

Harmen cinq.

Fabrykmeesters

Adriaen vereyk,
Govert suyst.

1663 *Baillin ende Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Mr. Nicolaes vander
graef,
Daem van abbesteegh,
Jan wouterse van immer-
seel,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Hans fellebier,
Gerard starre,
Govert suyst,
Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Jacob bonser,
Dammas van swaenswyk.

Treforiers

Jacob verboom.

Fabrykmeesters

Lucas de vet,
Mr. Lambert buys.

1664 *Baillin en Schout*

Herbert vander mey,

Burgermeesteren

Mr. Gerard cinq,
Mr. Nicolaes vander
Graef,
Jan wouterse van immer-
seel,
Æmilius cool.

Schepenen

Hans fellebier,
Albert sas *Obyt*,
en in sijn plaets *gesur-
rogeert*
Jacob vander dussen,
Govert suyst,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Lambert buys,
Cocnraet de wilde,
Reynier crabet.

Treforiers

Jacob verboom.

Fabrykmeesters

Lucas de vet,
Frederick steenwyck.

1665 *Baillin en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Æmilius cool,
Adriaen ver eyk,
Gerrit starre,
Donatus van groenendyk.

Schepenen

Lucas de vet,
Gerard cinq,
Dammas van swaenswyk,
Mr. Lambert buys,
Cocnraet de wilde,
Reynier crabet
Jacob vander dussen.

N 2

Tre-

Treforiers

Jacob verboom.

*Fabrykmeesters*Dirck beuckel,
Frederick steenwyck.1666 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

*Burgermeesteren*Jacob verboom,
Jan wouterse van immer-
seel,
Adriaen vereyck,
Gerard sterre.*Schepenen*Hans fellebier,
Lucas de vet,
Govertse suyft,
Gerard cinq,
Dr. Cornelis de lange,
Damas van swaenswyk,
Floris de lange.*Treforiers*

Jacob vander duffen.

*Fabrykmeesteren*Dirck beuckel,
Mr. Willem van abbe-
steegh.1667 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

*Burgermeesteren*Jacob verboom,
Jan wouterse van immer-
seel,
Mr Floris cant,
Donatus van groenen-
dyck.*Schepenen*Gerrit suyft,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Lambert, buys *Obyt*,en Mr. Willem van ab-
besteech, *gesurrogeert*
Coenraet de wilde,
Reynier crabet,
Floris de lange,
Mr. Floris cinq.*Treforiers*

Jacob vander duffen.

*Fabrykmeesters*Frederick steenwyk *gere-
municeert*,
Mr. Arent vossenburgh,
*Gesurrogeert*Mr. Willem van abbe-
steegh, *geavanceert* tot
Schepen.

Lucas de vet,

*Gesurrogeert*1668 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

*Burgermeesteren*Mr. Floris cant,
Mr. Hieronymus van be-
verningh, afstand ge-
daen hebbende, is Ge-
rard sterre,*Gesurrogeert*Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob bonfer.*Schepenen*Lucas de vet *Obyt*,
Gesurrogeert
Mr. Arent vossenburgh,
Gerard cinq,
Damas van swaenswyk,
Coenraet de wilde,
Reynier crabet,
Mr. Willem van abbe-
steegh,
Mr. Jacob everwyn.*Treforiers*

Jacob vander duffen.

*Fabrykmeesters*Mr. Arent vossenburgh,
Floris de lange.1669 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

*Burgermeesteren*Jacob verboom,
Gerard sterre,
Gerard cinq,
Mr. Jacob bonfer.*Schepenen*Govert suyft,
Dammis van swaenswyk,
Jacob vander duffen,
Mr. Floris cinq,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Mr. Jacob vander graef.*Treforiers*

Floris de lange.

*Fabrykmeesters*Coenraet de wilde,
Reynier crabet.1670 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

*Burgermeesteren*Jacob verboom,
Æmilius cool,
Gerard cinq,
Donatus van groenendyk.*Schepenen*Govert suyft,
Reynier crabet,
Jacob vander duffen,
Mr. Floris cinq,
Mr. Willem van abbe-
steegh,

Dirck

Dirck de vry,
Cornelis houtman.

Treforiers

Floris de langen.

Fabrykmeesters

Adriaen van eyck,
Coenraet de wilde.

1671 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Æmilius cool,
Adriaen ver yck,
Govert suylt Obys,

Gefurrogeert

Dr. Cornelis de lange,
Donatus van groenendyk.

Schepenen

Dr. Cornelis de lange,
geavanceert tot Burger-
meester in zijn plaats

Gefurrogeert

Mr. Jacob everwyn,
Damas van swaenswyk,
Coenraet de wilde Obys,

Gefurrogeert

Dr. Arent vossenburgh,
Reynier crabet,
Mr. Willem van abbe-
steegh,
Dirck de vry,
Cornelis houtman.

Treforiers

Floris de lange.

Fabrykmeesters

Mr. Floris cinq,
Mr. Jacob vander graef.

1672 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Adriaen ver eyck,

Gerard cinq,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Gloris cinq.

Schepenen

Damas van swaenswyk,
Floris de lange,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Michiel fellebier,
Hendrick van heuven,
Gerard steenwyk Obys,

Gefurrogeert

Mr. Adriaen hudekoo-
per.

Treforiers

Cornelis houtman.

Fabrykmeesters

Reynier crabet,
Mr. Willem van abbe-
steegh.

Den 25 September 1672.
by zijn hoogheyt de Heere
Prince van Oranje de Re-
geeringe deser Stad va-
cant sijnde, ten aensien
van de Heeren van de
Vroetschap, is geexten-
deert; en wierd onderan-
deren uyt de voorfz. vier
Burgermeesteren de Heer
Gerard cinqgeexcuseert,
en uyt de Schepenen Mi-
chiel Fellebier; mitfga-
ders uyt de Treforiers,
Fabrykmeesters. Mr. Wil-
lem van abbesteech, en
alsoo de Heer Mr. Flo-
ris Cinq, was verkoosen
tot Gecommitt. Raede in
plaats van Mr. Jacob Bon-
fer, die mede geexcuseert
was. Zo is op den 1. Octob.
1672. geprocedeert tot no-
minatie van een dubbel ge-

tal van twee Burgermee-
steren, en van eenen Schep-
en, ende op den 2. Octob.
by sijne Hoogheyt uyt de
voorfz. nominatie tot Bur-
germeesteren geëligeert,
de Heeren.

Dr. Johan de vrye,
Mr. Jacob vander tocht,
tot *Schepenen*,
Albert vander burgh.

1673 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Dr. Johan de vrye,
Donatus van groenendyk,
Dirck de vrye,
Mr. Jacob vander tocht.

Schepenen

Floris de lange,
Mr. Jacob vander graef,
Hendrick van heuven,
Mr. Adriaen hudekoo-
per,
Albert van den burgh,
Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh.

Treforiers

Kornelis houtman O. S.

Fabrykmeesters

Reynier crabet, O. S.
Jacob de wilde.

1674 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Dr. Johan de vrye,
Donatus van groenendyk,
Dirck de vrye,
Mr. Jacob vander tocht.

Schepenen

Floris de lange,
N 3 Mr.

Mr. Jacob vander graef,
Mr. Adriaen huydekoo-
per,
Albert vander burgh,
Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacobus de wilde.

Treforiers

Cornelis houtman, O. S.

Fabrykmeesters

Mr. Arent vossenburgh,
Dr. Hugo vander werfve.

1675 Burgermeesteren

Adriaen verceyk,
Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Dirck de vrye.

Schepenen

Reynier crabet,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Jacob vander graef,
Joost verschuur,
Jacob de wilde,
Dr. Hugo vander werfve,
Dr. Gysbert cinq.

Treforiers

Johan van dam.

Fabrykmeesters

Dammas van swaenswyk,
Mr. Arent vossenburgh.

1676 Bailliu en Schout

Johan van rietvelt.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Jacob vander duffen,
Mr. Floris cinq,
Albrecht vander burgh.

Schepenen

Dammas van swaenswyk,
Floris de lange,

Mr. Arent vossenburgh,
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekoo-
per,
Jacob de wilde,
Adriaen louff.

Treforiers

Johan van Dam.

Fabrykmeesters

Dirck de vrye,
Mr. Jacob everwyn.

1677 Bailliu en Schout

Johan van rietvelt.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Jacob vander duffen,
Mr. Flores cinq.
Aelbert vander burgh.

Schepenen

Dammas van swaenswyk,
Floris de lange,
Mr. Arent vossenburgh.
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekoo-
per,
Jacob de wilde,
Adriaen louff.

Treforiers

Johan van dam.

Fabrykmeesters

Dirck de vrye,
Mr. Jacob everwyn.

1677 Bailliu en Schout

Johan van rietveld.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Jacob vander duffen,
Mr. Floris cinq,
Albert vander burgh.

Schepenen

Dammas van swaenswyk,
Floris de lange,
Mr. Arent vossenburgh,
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekoo-
per,
Jacob de wilde,
Adriaen louff.

Treforiers

Johan van dam.

Fabrykmeesters

Dirck de vrye,
Mr. Jacob everwyn.

1678 Bailliu en Schout

Johan van rietvelt.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob vander graef,
Dirck de vrye,
Aelbert vander burgh.

Schepenen

Dammas van swaenswyk,
Jacob de wilde,
Adriaen louff,
Willem de vet,
Johan van dam,
Johan van immerfeel,
Mr. Hugo van thren.

Treforiers

Dr. Hugo vander werfve.

Fabrykmeesters

Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh.

1679 Bailliu en Schout

Johan van rietvelt.

Burgermeesteren

Adriaen ver ceyk,
Floris de lange,
Mr. Jacob vander graef,
Dirck de vrye.

Sche-

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
 Iooft verschuur,
 Dr. Gysbert cinq,
 Iohan van dam,
 Iohan van immerfeel,
 Mr. Hugo van steyc,
 Hendrick daesdonck.

Treforiers

Dr. Hugo vander werfve.

Fabrykmeesters

Mr. Iacob everwyn,
 Mr. Arent vossenburgh.

1679 Bailliu en Schout

Iohan van rietvelt.

Burgermeesteren

Adriaen ver eyk,
 Floris de lange,
 Mr. Iacob vander graef,
 Dirck de vrye.

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
 Iooft verschuur,
 Dr. Gysbert cinq,
 Iohan van Dam,
 Iohan van immerfeel,
 Mr. Hugo van steyen,
 Hendrick daesdonck.

Treforiers

Dr. Hugo vander werf-
 ve.

Fabrykmeesters

Mr. Arent vossenburgh,
 Iacob de wilde.

1680 Bailliu en Schout

Iohan van rietvelt.

Burgermeesteren

Adriaen vereyk,
 Donatus van groenendyk,

Dr. Cornelis de lange,
 Iacob de wilde.

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
 Mr. Arent vossenburgh,
 Iooft verschuur,
 Dr. Gysbert cinq,
 Hendrick daesdonck,
 Iustus vander mey,
 Matthys de grande.

Treforiers

Dr. Hugo vander werf-
 ve.

Fabrykmeesters

Willem de vet,
 Iohan van dam.

1681 Bailliu en Schout

Iohan van rietvelt,

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
 Dr. Cornelis de lange,
 Dirck de vrye,
 Iooft verschuur.

Schepenen

Dr. Hugo vander werf-
 ve,
 Willem de vet,
 Iohan van immerfeel,
 Mr. Hugo van steyen,
 Iustus vander mey,
 Philippe sanisson,
 Iohan santvoort,

Treforiers

Matthys de grande.

Fabrykmeesters

Mr. Iacob everwyn,
 Iohan van dam.

1682 Bailliu en Schout

Iohan van rietvelt.

Burgermeesteren

Mr. Arent vossenburgh,
 Iooft verschuur,
 Mr. Cornelis moeringh,
 Iacob de wilde.

Schepenen

Dr. Hugo vander werfve,
 Willem de vet,
 Iohan van immerfeel,
 Mr. Hugo van steyen,
 Hendrick daesdonck,
 Martinus vander saen,
 Jan suyft.

Treforiers

Matthys de grande.

Fabrykmeesters

Mr. Iacob everwyn,
 Dr. Gysbert cinq.

*1683 Bailliu en Schout**Burgermeesteren*

Donatus van groenendyk,
 Mr. Iacob everwyn,
 Iacob de wilde,
 Dr. Hugo vander werfve.

Schepenen

Iohan van dam,
 Hendrick daesdonck,
 Philippe sanisson,
 Iohan santvoort,
 Martinus vander saen,
 Iohan suyft,
 Hendrick ridder.

Treforiers

Matthys de grande.

Fabrykmeesters

Dr. Gysbert cinq,
 Iustus vander mey.

1684 Bailliu en Schout

Mr. Melchior snels.

Bur-

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Mr. Gysbert cinq.

Schepenen

Willem de vet,
Johan van dam,
Matthys de grande,
Philippe saniffon,
Hendrick ridder,
Johan de lange,
Mr. Willem kackmes.

Treforiers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Justus vander mey,
Martinus vander laen.

1685 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Mr. Arent vossenburgh,
Joost verschuur,
Dr. Hugo vander werfve,
Willem de vet.

Schepenen

Mr. Hugo van streyn,
Matthys de grande,
Johan fantvoort,
Johan sluis,
Joris de lange,
Mr. Melchior G. van
rietvelt,
Mr. Cornelis de lange.

Treforiers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Jacob de wilde,
Martinus vander laen.

16 6 *Bailliu en Schout*
Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacob de wilde,
Dr. Hugo vander werfve.

Schepenen

Johan van dam,
Mr. Hugo van streyn,
Johan fantvoort,
Johan sluyt,
Hendrick ridder,
Willem van den kerkho-
ve,
Mr. Cornelis de lange.

Treforiers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Johan van immerfeel,
Joris de lange.

1687 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander dussen,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacob de wilde,
Philippe saniffon.

Schepenen

Johan van Dam,
Hendrick daesdonck,
Joris de lange,
Mr. Willem kackmes,
Boudewyn jonckint,
Willem kerkhooye,
Cornelis de lange.

Treforiers

Mr. Melchior G. van riet-
velt.

Fabrykmeesters

Johan van immerfeel,
Justus vander mey.

1688 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander dussen,
Mr. Arent vossenburgh,
Dr. Hugo vander werfve,
Philippe saniffon.

Schepenen

Mr. Hugo van streyn,
Hendrick daesdonck,
Johan fantvoort,
Joris de lange,
Boudewyn jonckindt,
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Cornelis van groe-
nendyk.

Treforiers

Mr. Melchior G. van riet-
veld.

Fabrykmeesters

Justus vander mey,
Matthys de grande.

1689 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Mr. Arent vossenburgh,
Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Dr. Hugo vander werfve.

Schepenen

Johan van dam,
Mr. Hugo van streyn,
Justus vander mey,
Johan fantvoort,
Mr. Willem kackmes,
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Johan ten ham.

Treforiers

Mr Melchior. G. van riet-
velt.

Fa-

Fabrykmeesters

mr. Jacob everwyn,
Matthys de grande.

1690 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander duffen, præf.
Joost verschuere,
mr. Cornelis moeringh,
mr. Hugo van styren.

Schepenen

Johan van dam, præf.
Hendrick daesdonck,
Justus vander mey,
mr. Willem kaekmes,
mr. Melchior gerard van
rietveld,
mr. Johan ten ham,
mr. Daniel lestevenon.

Treforiers

mr. Cornelis de lange.

Fabrykmeesters

mr. Jacob everwyn,
Joris de lange.

1691 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander duffen, præf.
mr. Hugo van styren,
Philippe saniisson,
mr. Johan vander does.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Matthys de grande,
Johan fantvoort,
Johan zuys,
mr. Melchior gerard van
rietveld,
mr. Daniel lestevenon,
Pieter van someren van
vryenes.

Treforiers

mr. Cornelis de lange.

Fabrykmeesters

Joris de lange,
mr. Cornelis van groe-
nendyk.

1692 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

mr. Arent vossenb. præf.
Dr. Hugo vander werve,
Philippe saniisson,
mr. Jan vander does.

Schepenen

Matthys de grande, præf.
Johan fantvoort,
Johan zuys,
Joris de lange,
mr. Willem kaekmes,
Boudewyn jongkint,
Pieter van someren van
vryenes.

Treforiers

mr. Cornelis de lange,

Fabrykmeesters

Johan van immerfeel,
mr. Cornelis van groenen-
dyk.

1693 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

mr. Arent vossenb. præf.
Joost verschuer,
Dr. Hugo vander werve,
Johan van immerfeel.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Justus vander mey,
Joris de lange,
mr. Willem kaekmes,
Boudewyn jongkint,
mr. Cornelis van groe-
nendyk,
mr. Johan ten ham.

Treforiers

Johan fantvoort.

Fabrykmeesters

Willem vanden kerkho-
ve.

mr. Cornelis de lange

1694 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Joost verschuere, præf.
mr. Cornelis moeringh,
Jan van immerfeel,
Joris de lange.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Justus vander mey,
Johan zuys,
mr. Cornelis de lange,
mr. Cornelis van groenen-
dyck,
mr. Johan ten ham,
Dr. Petrus ens.

Treforiers

Johan fantvoort.

Fabrykmeesters

mr. Willem kaekmes,
Willem van den kerkho-
ven.

1695 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander duffen, præf.
mr. Cornelis moeringh,
Philip saniisson,
Joris de lange.

Schepenen

Johan zuys, præf.
mr. Melchior gerard van
rietveld,
Boudewyn jongkint,
O mr.

mr. Cornelis de lange,
mr. Daniel Iestevenon,
Dr. Petrus ens,
Ian de mey, *Heer van
Lekkerland.*

Treforiers

Iohan sandtvoort.

Fabrykmeesters

mr. Willem kaeckmes,
mr. Reyer vander burch.

1696 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
præf.

Iacob vander dussen,
Philippe saniffon,
mr. Melchior gerard van
rietveld.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Iohan sandtvoort,
Boudewyn jongkind,
mr. Daniel Iestevenon,
Ian de mey, *Heer van
Lekkerland.*

mr. Reyer vander burgh,
mr. Dirck de lange.

Treforiers

mr. Cornelis van groenen-
dyck.

Fabrykmeester's

Iustus vander mey,
Iohan zuys.

1697 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
præf.

Dr. Hugo vander werve,
mr. Melchior gerard van

rietveld,
Pieter van someren van
vryenes.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.

Matthys de grande,

Iohan sandtvoort

Iohan zuys,

Dr. Petrus ens,

mr. Reyer vander burgh,

mr. Dirck de lange.

Treforiers

mr. Cornelis van groe-
nendyk.

Fabrykmeesters

Ioris de lange,

Iustus vander mey.

1698 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Iacob vander dussen, præf.

Iooft verschuure,

Dr. Hugo vander werve,

Pieter van someren van

vryenes.

Schepenen

Iustus vander mey, præf.

Matthys de grande,

Iohan zuys,

mr. Wislem kaeckmes,

Dr. Petrus ens,

Ian de mey, *Heer van
Lekkerland.*

Paulus Iouf.

Treforiers

mr. Cornelis van groe-
nendyk.

Fabrykmeesters

Ioris de lange,

Hendrick daesdonck.

1699 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Iacob vander dussen, præf.
Iooft verschuure,
mr. Hugo van fryen,
Ioris de lange.

Schepenen

Iustus vander mey, præf.

Iohan sandtvoort,

mr. Willem kaeckmes,

Boudewyn jongkind.

Ian de mey, *Heer van
Lekkerland.*

Paulus Iouf,

mr. Dirck de lange.

Treforiers

Dr. Petrus ens.

Fabrykmeesters

Hendrick daesdonck,
mr. Cornelis van groe-
nendyk.

1700 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

mr. Hugo van fryen, præf.

Matthys de grande,

Ioris de lange,

mr. Melchior gerard van
rietveld.

Schepenen

Iohan sandtvoort, præf.

Boudewyn jongkind,

mr. Cornelis van groe-
nendyk,

mr. Reyer vander burgh,

mr. France de vrye,

mr. Dirck de lange,

mr. Iack drollenvaux.

Treforiers

Dr. Petrus ens.

Fabrykmeesters

Ian de mey, *Heer van
Lekkerland.*

Paulus Iouf.

1701 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Jacob vander dussen, præf.
Matthys de grande,
Boudewyn jongkind,
mr. Daniel lestevenon.

Schepenen
Henrick daesdonck, præf.
Iustus vander mey,
Iohan zuys,
mr. Reyer vander burch,
mr. Franco de vrye,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens.

Treforiers
mr. Cornelis van groe-
nendyck.

Fabrykmeesters
Paulus louf,
mr. Frederick luyt.

1702 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Ioost verschuure, præf.
Iustus vander mey,
mr. Cornelis de lange,
mr. Daniel lestevenon.

Schepenen
Hendrik daesdonck, præf.
Iohan zuys,
Dr. Georgius boudens,
mr. Bruno vander dussen,
mr. Dirck de lange,
mr. Herman zyen,
mr. Iacob de vrye.

Treforiers
mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters
mr. Cornelis van groenen-

dyck,
Ian de mey, *Heer van*
Lekkerland.

1703 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Ioost verschuure, præf.
Matthys de grande,
Pieter van someren van
vryenes,
mr. Bruno vander dussen.

Schepenen
Iohan sandvoort, præf.
Ian de mey, *Heer van*
Lekkerland.

Paulus louf,
mr. Dirck de lange,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Roelof van heuven,

Treforiers
mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters
Iohan zuys,
Dr. Georgius boudens.

1704 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Matthys de grande, præf.
Iohan sandvoort,
mr. Daniel lestevenon,
Pieter van someren van
vryenes.

Schepenen
Hendrick daesdonck, præf.
mr. Cornelis van groe-
nendyck,
Dr. Georgius boudens,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Roelof van heuven,

mr. Theodorus van abbe-
steech.

Treforiers
mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters
Iohan zuys,
mr. Dirck de lange.

1705 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Ioost verschuure, præf.
Iohan sandvoort,
mr. Daniel lestevenon,
mr. Bruno vander dussen,

Schepenen
Hendrik daesdonck, præf.
Iohan zuys,
Paulus louf,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
mr. Theodorus van abbe-
steech,
mr. Arent vander burch.

Treforiers
mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters
Ian de mey, *Heer van*
Lekkerland.
mr. Dirck de lange.

1706 *Bailliu en Schout*
mr. Melchior snels.

Burgermeesteren
Ioost verschuure, præf.
Hendrick daesdonck,
Boudewyn jongkind,
mr. Bruno vander dussen.

Schepenen
Iohan zuys, præf.
mr. Willem kaeckmes,
O 2 Pau-

Paulus louf,
Mr. Franco de vrye,
Mr. Arent vander burgh,
Dr. Justus van den boogaert,
Huybert van eyck.

Treforiers

mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters

Jan de mey, *Heer van Lekkerland*.
mr. Theodorus van abbe-
steech.

1707 Bailliu en Schout

mr. Melchior snels.

Burgermeester en

Hendrik daesdonck, præf.
Johan zuys,
mr. Willem kaeckmes,
Boudewyn jongkint.

Schepenen

Jan de meye, *Heer van Lekkerland*, præf.
wr. Dirck de lange,
Dirck houtman,
Dr. Justus van den boogaert,
Huybert van eyck,
mr. Gerrid van brandwyk,
Heer van Bleskensgraef.
mr. Anthoni moeringh.

Treforiers

mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters

mr. Theodorus van abbe-
steech,
mr. Arent vander burch.

1708 Bailliu en Schout

mr. Melchior snels.

Burgermeester en

Johan suys, præf.

mr. Willem kaeckmes,
Paulus louf,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

Jan de mey, *Heer van Lekkerland*, præf.
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Arent vander burch,
mr. Damianus van abbe-
steech.

Treforiers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

Joost verschuere,
mr. Anthoni moeringh.

1709 Bailliu en Schout

mr. Melchior snels.

Burgermeester en

mr. Daniel Iestevenon,
præf.
Pieter van someren van
vryenes,
Paulus louf,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

mr. Isack drollenvaux,
præf.
Dr. Georgius boudens,
Dr. Justus van den boogaert,
mr. Gerard van brandwyk,
Heer van Bleskensgraef.
mr. Anthoni moeringh,
mr. Pieter verschuere.

Treforiers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

Joost verschuere,

Johan suys.

1710 Bailliu en Schout

mr. Melchior snels.

Burgermeester en

Hendrik daesdonck, præf.
Johan zuys,
mr. Daniel Iestevenon,
Pieter van someren van
vryenes.

Schepenen

Jan de mey, *Heer van Lekkerland*, præf.
mr. Franco de vrye,
Dr. Iustus van den boogaert,
mr. Gerard van brandwyk,
Heer van Bleskensgraef.
mr. Anthoni moeringh,
mr. Damianus van abbe-
steech,
mr. Daniel willem van
Iestevenon.

Treforiers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens.

1711 Bailliu en Schout

mr. Melchior snels.

Burgermeester en

Joost verschuere, præf.
Hendrick daesdonck,
Johan suys,
mr. Damians van abbe-
steech.

Schepenen

Ian de mey, *Heer van Lekkerland*, præf.
mr. Franco de vrye,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
Huy-

Huybert van eyck,
Govert cinq,
mr. Daniel willem leste-
venon,

Treforiers

Pieter van someren van
vryenes.

Fabrykmeesters

Adriaen vander does.

1712 *Baillin en Schout*

mr. Melchior saels.

Burgermeesteren

Joost verschuere, præs.
Matthys de grande,
Pieter van someren van
vryenes,
mr. Damianus van abbe-
steech.

Schepenen
mr. Isack drollenvaux,
præs.

Dr. Georgius boudens,
mr. Arent vander burgh,
Huybert van eyck,
mr. Willem van den kerk-
hoven,

mr. Pieter verschuere,
Theodore jongkint.

Treforiers

mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters

Reynier crabeth.

1713 *Baillin en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Matthys de grande, præs.
Boudewyn jongkint,

Pieter van someren van
vryenes,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

mr. Arent vander burch,
præs.
mr. Daniel willem leste-
venon,
mr. Willem van den kerk-
hoven,

mr. Jacob vander tocht,
mr. Willem pieter de wit-
te,
mr. Pieter verschuere,
Theodore jongkint.

Treforiers

Reynier crabeth,

Fabrykmeesters

Huybert van eyck.
Govert cinq.

*Naemen van de Raden, ende Vroetschappen der Stede van der
Goude, staende geregistreert in 't Vroetschap-boeck, beginnende
A^o. XIIIIC. LXVIII. Fol. XXIII.*

Albert maertenzoon,
Gerrit jan willemzoon,
Jacob matthyszoon,
mr. Claes de veth,
Barent hendrickse,
Roelof gerritse,
Jacob claese,
Dirck jacob hendrickse,
Albert dirckse,
Willem aertse,
Gerrit dirck hoense,
Hendrick jansen,
Huyg foppense,
Hendrick aertse broek-
huyfen,
Dirck jan lambert zoon,
Willem jan jacobse,
mr. Teys gerritse,

Gerrit gysbertzoon,
Goosen dirckzoon,
Roelof andryezoon,
Wouter jansen,
Evert foppense,
Jacob foppenzoon,
Govert dirckse,
Gerrit dirck jacobse,
Direk houck jacobse,
Joost olyvierzoon,
Willem wouterzoon,
Jan jansse moel,
Huyg gysbertse,
Albert gerritse,
Claes jacob berwoutse,
Dirck dirck jacobzoon.
mr. Christoffel floriszoon.
Frederick adriaense,

Floris jansse,
Jan arentse,
Dirck dirckse,
mr. Jacob hobbe,
Hendrick symonse,
Adriaen jansse,
Gerrit heye gerritse,
Volphert hendrickse,
Adriaen gerritse borselen,
Gysbert jansse moel,
Cornelis jacobzoon,
Dirck claesen van crim-
pen,
Jan jansen,
Jan dirckzoon,
Claes jansse de jonge,
Arent snooy,
Cornelis maertense,

Jan hendrikxse,
 Jan claesfen,
 Claes beikuyt,
 Dirck ningenzoon,
 Huyge jacobzoon,
 Nout dirckxse sonnevelt,
 Pieter volphertse,
 Jacob leeuw jacobse,
 Hendrick govertse,
 Hendrick rommertse,
 Arent de vrye roeloffse,
 Rommer cornelise,
 Jacob minne jacobse,
 Jan rommertse,
 Gillis willemse,
 Gysbert jacobse,
 Isnout claeſe,
 Claes dirckse van crimpen,
 Claes dammase,
 Pieter roeloffse,
 Dirck jacob florise,
 mr. Cornelis jansen,
 Thomas jacobse,
 Volphert dirckse,
 Dirck govertse,
 Willem janse,
 Claes gerit claeſe,
 mr. Jacob mourisse,
 Frederick pauw,
 Frans willemzoon,
 Maerten albrechtse,
 Dirck jansse de lange,
 mr. Gerrit boogaert,
 mr. Hendrick jansen,
 Dirck stempelzoon,
 Floris dammazoon,
 Albert minne jansen,
 Gysbert gerit claesfen,
 Jan jacobse foppense,
 Jan jacobse van cortgeen,
 Gerrit geerloffse,
 Jan jacobse loon,
 Pieter leeuw jacobse,
 Albert barentse,
 mr. Reyer aertse,
 Jonge jan willemse,
 Cornelis jansse bos,

Cornelis dirck bouwenſe,
 Clement joostenzoon,
 Dirck jan hoense,
 Dirck dirck jacobse,
 Jacob pieter volphertse,
 Kornelis raese,
 Joost albrechtse,
 Adr. dirckse van crimpen,
 Wouter gillisse,
 Reyer paeuw,
 Jan goosenzoon,
 Jan de veth,
 Witte govertzoon.

Vroetschappen

Staan, ut S. fol. 24.

Gerrit Dirckse,
 Govert dirckse,
 Jonge claes jan ockerzte,
 Gerrit heye,
 Wouter janse,
 Albrecht maertense,
 Dirck jan Lambrechtze,
 Roelof gerritse,
 Hendrick aertse broek-
 huysen,
 Huyg foppense,
 Willem jan jacobse,
 Jacob thyse,
 Dirck jacob hendrickse,
 Willem arentzoon,
 mr. Christoffel florisen,
 Frederick adriaensen,
 Dirck dirck jacobse,
 Kornelis jacobse,
 Jonge dirck dirckze,
 Gerrit heye gerritze,
 Volphert hendrikxzoon,
 Barent hendrikxzoon,
 Jacob foppense,
 Adriaen janse,
 Claes jansse de jonge,
 Jan arentse,
 Adriaen gerritze,
 Jan hendrikxzoon,
 Cornelis maetse,

Ian janse,
 Frans willemse,
 Pieter volphertze,
 mr. Iacob hobbe,
 Iacob leeuw iacobel,
 Ian dirckse cu,
 Outgaert dirckze,
 Dirck claeſe van crimpen,
 Floris jansen,
 Hendrick simonse,
 Gysbert jacob florise,
 Isnout claeſe,
 Dirck minxse,
 Hendrick govertse,
 Pieter roeloffse,
 Ian rommertse,
 Claes dammazoon,
 Rommer corneliszoon,
 Gerrit de vrye roeloffse,
 Iacob minne,
 Dirck jacob florise,
 Gillis willemse,
 Volphert dirckse,
 Dirck govertse,
 Willem janse,
 mr. Iacob mourisson,
 Claes gerit claeszoon,
 Frederick paeuw,
 Erans willemse,
 Maerten albestze,
 mr. Gerard boogaerd,
 mr. Henrick jansen,
 Floris damafen,
 Dirck stempelse,

Vroetschappen

Staan, ut S. fol. 25.

Albrecht maertenszoon,
 Hendrick aertse broek-
 huysen,
 Iacob tyszoon,
 Willem aertse,
 mr. Christoffel floriszoon,
 Frederick adriaense,
 Dirck dirckxse,
 Gerrit heye gerritse,

Ba-

Barent hendrickxse,
 Jacob foppense,
 Adriaen jansé,
 Claes jansé de jonge,
 Jan aertse,
 Adriaen gerritse,
 Jan jansen,
 Pieter volphertse,
 Hendrick rommertse,
 Hendrick simonse,
 Iſnout claese,
 Hendrick govertse,
 Pieter roeloffse,
 Jan rommertse,
 Claes dammase,
 Gerrit de vrye roeloffse,
 Jacob minne jansen,
 Dirck jacob florise,
 Gillis willemse,
 Volphert dirckxse,
 Dirck govertse,
 Willem jansen,
 mr. Jacob mauwerisson,
 Claes gerrit claesen,
 Frederick paeuw,
 Frans willemse,
 mr. Hendrick jansé,
 Maerten albertsen,
 Floris dammasen,
 Dirck stempelse,
 Gysbert gerrit claese,
 Jan jacob voppense,
 Pieter leeuw jacobse,
 Albert barentse,
 Jonge jan willemse,
 mr. Reynier doſoor,
 Doſt. Janse de lange,
 Kornelis jansé bos,
 Kornelis dirck bouwense,
 Gerrit geerloffe,
 Huyg gysbertse,
 Dirck jacobse,
 Dirck jan hoense,
 Adriaen dirckse van crimpen,
 Wouter willemse,
 Witte govertse,

Jan goofense,
 Jan de veth,
 Reyer paeuw,
 Kornelis jansé de jonge,
 Kornelis boogaert,
 Andries jansé,

Vroetschappen

*Staan. ut S. fol. 25.
 & 30.*

Barent hendrickxsoon,
 Jan claesen,
 Albert dirckxse,
 Willem aertse,
 Jacob foppense,
 Huyg gysbertse,
 Frederick adriaense,
 Jan aertse,
 Dirck dirckse,
 Gerrit heye,
 Gysbert jansé moel,
 Klaes jansé de jonge,
 Jan jansoon,
 Aert ſnooy,
 Hendrick govertse,
 Jacob minne jansé,
 Jan rommertse,
 Iſnout claessoon,
 Klaes adamse,
 Pieter roeloffse,
 Volphert dirckse,
 Dirck govertse,
 Willem jansé,
 Klaes gerrit claese,
 mr. Hendrick jansen,
 Maerten albertzen,
 Dirck jansé de lange,
 Dirck stempelse,
 Gysbert gerrit claese,
 Jan jacob voppense,
 Jan jacobse van cortgeen,
 Gerrit geerloffe,
 Pieter leeuw jacobse,
 Albert barentse,
 mr. Reyer aertse,
 Jonge jan willemse,

Kornelis jansé bosch,
 Kornelis dirck bouwense,
 Clement jooſten,
 Dirck jan hoense,
 Dirck dirck jacobse,
 Jacob pieter volphertse,
 Kornelis raeſe,
 Iooſt albertse,
 Adriaen dirckse van crimpen,
 Wouter gillise,
 Reyer paeuw,
 Dirck jansé de lange,
 Jan de veth,
 Witte govertse,
 Jan goofense,
 Kornelis jansé de jonge,
 Kornelis boogaert,
 mr. Dirck hendrickxse,
 Jan cornelise,
 Andries janssoon,
 Jacob jansé moel,
 Jan lambrechtse,
 mr. Reyer brandt,
 Hendrick woutersoon.

Vroetschappen

Staan. in 't Vroetschap-boek, beginnende, 1522.

Barent hendricksoon,
 Frederick arieuse,
 Jan aertse,
 Dirck dirckxse,
 Gerrit heye,
 Gysbert jansé moel,
 Jan jansé,
 Jacob minne,
 Jan rompertse,
 Iſnout claese,
 Klaes daense,
 Pieter roeloffse,
 Volphert dirckxse,
 Dirck govertse,
 Willem jansen,

Claes

Claes gerrit claeſe,
 Maerten albertſe,
 Dirck janſe de lange,
 Dirck ſtempelſe,
 Gysbert gerrit claeſe,
 Jan jacob voppenſe,
 Jan jacobſe van cortgeen,
 Gerrit geerloſſe.
 Albert barentſe,
 mr. Reyer aertſe,
 Jonge jan willemzoon,
 Cornelis janſe bos,
 Cornelis dirck bouweneſe,
 Dirck jan hoenſe,
 Dirck dirck jacobſe,
 Jacob pieter volphertſe,
 Cornelis raefſe,
 Adriaen dirckſe van crimpen,
 Wouter gilliffe,
 Reynier paeuw,
 Jan de veth,
 Witte govertſe,
 Jan goofenzoon,
 Cornelis janzoon de jon-
 ge,
 Cornelis boogaert,
 mr. Dirck hendrickſe,
 Jan corneliſe,
 Andries janſe,
 Jacob janſe moel,
 Jan dirckſe,
 mr. Reyer brandt,
 Hendrick wouterſe,
 Jan dirckſe de bruy-
 n, mr. Jan aertſe,
 Dirck pauwe,
 Witte aertſe van houf,
 Jan boſſen,
 Clement jacobſe,
 Andries brantſe,
 Frans adriaenſe,
 Gerrit bogaert,
 Adriaen janſe bos,
 Dirck janſe de vrye,
 Simon hendrickſe,
 mr. Dirck willemſe,

Gerrit jacobſe loo,
 Dirck harmenſe,
 Jan willemſe moel,
 Jan gysbertſe moel,
 Cornelis coeneſſe,
 Gerrit daem heyſe,
 Dirck dirckſe,
 Dirck corneliſe van ou-
 dewater.

Vroetſchappen

Staan. nr. 5.

Frederick arienſe,
 Jacob janſe minne,
 Jan rommertſe,
 Iſnout claeſe,
 Willem jan willemſe,
 Maerten albertſe,
 Dirck ſtempelſe,
 Gysbert claeſe,
 Jan jacob voppenſe,
 Jan jacobſe van cortgeen,
 Gerrit Geerloſſe,
 Albert barentſe,
 mr. Reyer aertſe,
 Kornelis janſe bos,
 Kornelis dirck bouweneſe,
 Dirck jan hoenſe,
 Kornelis raefen,
 Adriaen dirckſe van crimpen,
 Wouter gilliffe,
 Reynier hendrickſe paeuw,
 Jan claeſe de veth,
 Jan goofenſe,
 Kornelis janſe de jonge,
 Kornelis janſe boogaert,
 mr. Dirck hendrickſe,
 Andries ianſe,
 Jacob janſe moel,
 Jan dirckſe,
 Hendrick wouterſe,
 Jan dirckſe de bruy-
 n, mr. Jan aertſe,
 Witte aertſe van houf,
 Jan janſe bos,

Andries barentſe,
 Frans Arienſe,
 Dirck janſe de vrye,
 Simon hendrickſe,
 mr. Dirck willemſe,
 Gerrit jacobſe loo,
 Dirck harmenſe,
 Jan willemſe moel,
 Kornelis coeneſſe,
 Dirck dirckſe,
 Dirck corneliſe van ou-
 dewaeter,
 Thomas frans corneliſe,
 Gysbert huygenſe,
 Gysbert thymanſe,
 Kornelis jan meeſe,
 mr. Frans gerritſe,
 Kornelis gerritſe,
 Jan dirck hoenſe,
 mr. Klaes cinq,
 Jan claeſen van haerlem,
 Gerrit bouweneſe,
 Dirck corneliſe,
 mr. Hendrick florife,
 Hendrick corneliſe,
 Huyg hopkooper,
 Adriaen janſe veen,
 Gysbert jan maertenſe,
 Klaes maertenſe,
 Sim. gerritſe van ſchoon-
 hooven,
 Laurens gerritſe,
 Jacob franſe,
 Willem franſe,
 Gysbert janſe moel,
 Gerrit dirckſe de bruy-
 n, mr. Pieter van aſperen,
 Frederick janſe,
 mr. Kornelis van hooge-
 lande,
 Adriaen gerritſe van ou-
 water,
 Jan corneliſe loos.

Vroet-

Vroetschappen

Staan ut S.

Jan rommertse,
Dirck stempelse,
Gysbert gerrit claese,
Jan jacob foppense,
Jan jacobse van cortgeeu,
Gerrit geerloffe,
Aelbert barentse,
Mr. Reyer aertse,
Cornelis janse bos,
Cornelis dirck bouwense,
Dirck jan hoense,
Adriaen dirkse van crimpen,
Wouter gillisse,
Reynier henrixse pauw,
Jan claese de veth,
Cornelis janse de jonge,
Cornelis janse boogaert,
Mr. Dirck henrixse,
Andries janse van Edece,
Jacob janse moel,
Jan dirkse,
Hendrick wouterse,
Jan dirkse de bruyne,
Mr. Jan aertse,
Witte aertse van houw,
Andries barthoutse,
Frans adriaenzoon,
Dirck janzoon de vrye,
Simon hendrixse,
Mr. Dirck willemse,
Gerrit jacobse loo,
Jan willemse moel,
Dirck dirkse,
Dirck cornelise van ouwater,
Cornelis coenelse,
Gerrit heye daemse,
Frans cornelise,
Gysbert huygense,
Dirck harmense,
Cornelis gerritse,
Mr. Frans gerritse,
Jan gysbertse moel,

Gysbert thymanse,
Mr. Claes cincq,
Jan claese van haerlem,
Gerrit bouwense,
Sim. gerritse van schoonhove,
Lauris gerritse,
Jacob franse,
Willem franse,
Gysbert janse moel,
Gerrit dirkse de bruyne,
Mr. Fieter van asperen,
Frederick jansen,
Mr. Cornelis van hoogelande,
Jan dirck hoense,
Adriaen gerritse,
Dirck pieter aertse,
Jan heye daemse,
Pieter gerritse de gruter.

Vroetschappen

Staan ut S.

Jan rommertzoon,
Dirck stempelze,
Gerrit geerloffe,
Aelbert barentse,
Cornelis janse bos,
Cornelis dirck bouwense,
Adriaen dirkse van crimpen,
Reynier hend. pæuw,
Cornelis janse de jonge,
And. janse vander hede,
Witte aertse van houw,
Jan janse bos,
Andries barthoutse,
Simon hendrixse,
Dirck harmensen,
Jan willemse moel,
Dirck dirkse,
Dirck cornelise van ouwater,
Frans cornelise,
Gysbert huygense,
Gysbert thymanse,
Cornelis gerritse,

Jan dirck hoense,
Mr. Claes cincq,
Jan claese diert,
Gerrit bouwense,
Dirck cornelise,
Mr. Hendrick florise,
Hendrick cornelise,
Huyg gerritse hopkoo-per,
Adriaen janse veen,
Gysbert jan maertense,
Claes maertense,
Simon gerritse schoonhove,
Laurens gerritse,
Jacob franzen,
Willem franzen,
Gysbert janse moel,
Gerrit dirkse de bruyne,
Mr. Pieter dirkse van asperen,
Frederick jansen,
Adriaen gerritse van ouwater,
Jan cornelise loos,
Dirck pieter arentse,
Jan heye daemse,
Pieter gerritse de gruter,
Jan moel jacobse,
Govert witteze,
Gerrit corneliszoon,
Jan gerrit stempelse,
Mr. Jan jacobse,
Gerrit gerritse,
Job franszoon.

Vroetschappen

Staan ut S.

Adriaen dirkse van crimpen,
Cornelis janse de jonge,
Andries janse van den hede,
Witte aertse van houw,
Simon hendrixse,
Dirck harmense,
Mr. Dirck willemse,
P
Frans

Frans cornelise,
 Jan willems moel,
 Dirck dirxse,
 Dirck cornelise van ou-
 dewater,
 Frans cornelise,
 Gysbert huygenſe,
 Gysbert thymenſe,
 Jan dirck hoenſe,
 Mr. Claes cinco,
 Jan claefse diert,
 Dirck cornelise,
 Huyg gerritse hopkooper,
 Gysbert jan maertenſe,
 Claes maertenſe,
 Sim. gerritse van ſchoon-
 hoven,
 Lourens gerritse,
 Jacob franſe,
 Willem franſe,
 Gysbert janſe moel,
 Mr. Pieter dirxse van as-
 peren,
 Frederick janſe,
 Adriaen gerritse van ou-
 dewater,
 Jan cornelise loos,
 Dirck pieter aertſe,
 Jan heye daemſe,
 Pieter gerritse d'gruter,
 Jan moel jacobſe,
 Govert witteſe,
 Gerrit cornelise,
 Jan gerrit ſtompelſe,
 Mr. Jan jacobſe,
 Gerrit gerritse,
 Job franſe brouckhuysen,
 Ian janſe de lange,
 Cornelis wouterſe,
 Simon gerritse,
 Hendrick cornelissoon,
 Claes janſe de veth,
 Gerrit dirxse de vrye,
 Gerrit huygenſe hopkoo-
 per,
 Ian aertſe moel,
 Pieter gerritse vroefen,

Gerrit franssoon,
 Ian gerritse loo,
 Ian barentſe van houf,
 Ian regnierſe,
 Dirck ottevan ſtingeland,
 Dirck clementſe van
 neck,
 Aert adriaenſe bos,
 Pieter hillebrantſe,
 Wouter thomaſſe,
 Gerrit gerrit bouwenſe,
 Dirck andrieſe,

Vroetſchappen

Staan. ut S.

Adriaen dirxse van crim-
 pen,
 Andries dirxse van bede,
 Witte aertſe van houf,
 Simon hendrixſe,
 Dirck harmenſe,
 Ian willems moel,
 Dirck dirxse,
 Frans corneliſſe,
 Gysbert huygenſe,
 Ian dirck hoenſe,
 Ian claefse diert,
 Lirck corneliſſe rentmee-
 ſter,
 Gysbert jan maertenſe,
 Claes maertenſe,
 Jacob franſe,
 Willem franſe,
 Gysbert janſe moel,
 Mr. Pieter van asperen,
 Adriaen gerritse van ou-
 dewater,
 Dirck pieter aertſe,
 Ian gerrit heye daemſe,
 Govert witteze,
 Gerrit cornelise,
 Ian gerrit ſtompelſe,
 Mr. Ian jacobſe,
 Gerrit gerritze,
 Job franſe broekhuysen,
 Simon geenefſe,
 Cornelis woutersoon,

Gerrit dirxse de vrye,
 Klaes janſe de veth,
 Gerrit huygen hopkoo-
 per,
 Mr. Dirck willems,
 Ian aertſe moel,
 Pieter gerritse vroefen,
 Gerrit tranſen,
 Ian barentſe verhouf,
 Ian reynierſe,
 Ian gerritse loo.

Vroetſchappen

*Staan in 't Vroetſchap-boek
 beginnende, xvc. LIX.*

Mr. Dirck willemsoon,
 Dirck corneliſſe van ou-
 water,
 Francois corneliſſen,
 Ian dirck hoenſe,
 Ian claefse diert,
 Dirck corneliſſe rentmee-
 ſter,
 Gysbert jan maertenſe,
 Klaes maertenſe,
 Sim. gerritse van ſchoon-
 hoven,
 Willem franſe,
 Mr. Pieter van asperen,
 Adriaen gerritse van ou-
 water,
 Dirck pieter aertſe,
 Ian heye gerritſe,
 Govert witte govertſe,
 Gerrit corneliſſe,
 Ian gerrit ſtompelſe,
 Gerrit gerritse,
 Mr. Ian jacobſe,
 Iob franſe broekhuysen,
 Kornelis wouterſe,
 Simon geneſſe,
 Gerrit huygenſe hopkoo-
 per,
 Ian Aertſe moel,
 Ian gerritse loo,
 Ian barentſe,
 Ian reynierſe,

Dirck

Dirck ottese van slinge-
land,
Dirck clementse van nek,
Aert reynierse snooy,
Pieter hillebrantse,
Wouter thomasse,
Gerrit bouwense,
Dirck andriese.
Hendrick jacobse,
Floris claese minne,
Willem jansse de veth,
Willem jacobse trom-
per,
Dirck dirck hoense,
Jan cinq claese,
Mr. Cornelis hendrixse,
Dirck gerritse hopkoo-
per,
Jacob clementse,
Dirck jansse loncq,
Floris gysbertse verharst,
Cornelis cornelise de lan-
ge,
Jan gerritse de vrye.
Johan pieterfen,
Cornelis dirkse,
Jan huygen de veth,
Hendrick dirkse,
Mattheus dirkse,
Jan geen simonse.

Den xxv. July 1573.

Is de Vroetschap, mits-
gaders de magistraet, by
Jonker Jacob van wyn-
gaerden, Gouverneur de-
ser Stede, uyt krachte
van sekere commissie van
sijn Excell. den Prince van
Orange, gedestitueert, van
haren Staten, ende ver-
laten van heuren Eedt, en-
de in plaetse van deselve
sijn ten voorz. dage ge-
nomineert, en geëdt de
naervolgende Vroetschap-
pen.

Pieter gerritse d'gruyter,
Govert witteze,
Mr. Jan jacobse,
Cornelis wouterse,
Jan gerritse loo,
Willem jansse de veth,
Jan cinq claese,
Jacob clementse,
Dirck jansse loncq,
Floris gysbertse verharst,
Cornelis cornelise de lan-
ge,
Jan gerritse vroesen,
Dirck jacobse loncq,
Gerrit pieterse vroesen,
Quiryn van raemburch,
Aert jacobse,
Gerrit franse kegeling,
Gysbert aelbertse,
Adriaen dirkse van aspe-
ren,
Dirck cornelisse schaep,
Job daemse,
Adriaen harmense hop-
kooper,
Gysbert franse,
Wouter leendertse koeke-
bakker,
Pieter jan copense,
Gerrit laurissoon,
Cornelis jansse bos,
Harmen dirkse,
Pieter cornelisse hout-
man,
Adriaen marcelisse,
Willem cornelisse ooster-
lingh,
Pieter pieterse in de vilt,
Pieter adriaense de licht,
Dirck pieterse schout,
Adriaen jansse laekeko-
per,
Jan veen adriaense,
Hendrick jansse van wour-
den,
Harmen pieterse cinq,
Jan alowynssoon,

Dirck aertse snooy.

Naemen van de

XL. Raden, en Vroetschap-
pen der voorscrevenste
de voor 't Jaer 1588.

Gerrit huygese hopkoo-
per,
Jan gerritse loo,
Gerrit bouwense,
Dirck dirck hoense,
Dirck jansse loncq,
Dirck jacobse loncq,
Gerrit pieterse vroesen,
Willem dirkse,
Aert jacobse,
Cornelis aertse bos,
Harmen dirkse,
Pieter pieterfen,
Dirck pietersoon,
Adriaen jansse,
Hendrick jansse van wour-
den,
Jan alowynse,
Dirck aertse bos,
Maerten jansse moel,
Jacob clementse,
Willem de vos,
Gerrit franse kegeling,
Adriaen cornelisse,
Gysbert aelbertse,
Gerrit cornel. van wour-
den,
Bruyn wouterse verdoes,
Gysbert zas jansse,
Hendrick willemsse ver-
brugge,
Dirck cornelisse schaep,
Thomas evertse putters-
houck,
Floris claese cinq,
Willem dirkse donker,
Mr. Cornelis hendrixse
hensbeek,
Cornelis jansse lantman,
Reynier jacobse de swaen,
P 2 Cor-

Cornelis veen adriaense,
Pieter pieterse trift,
Jan de bruyt dirkse,
Cornelis jobse Secretaris,
Gerrit cornelisse de lange,
Gerrit govertse souburch.

Hier na volgen de

Namen van de XL. Raden, en Vroetschappen, in 't korte van jaer tot jaer, van die geene die overleden, en t'elkens wederom in de plaetse sijn *gesurrogeert*.

1588 *Voorschreue, sijn van de XL. overleden.*

Gerrit pieterse vroesen,
Kornelis veen adriaense,

Gesurrogeert

Adriaen veen adriaense,
Willem pieterse vroesen.

1591 *Obyts*

Dirck aertse bos.

Gesurrogeert

Mr. Amel. jansse van rosendael.

1592 *Obyts*

Dirck dirck hoense.

Gesurrogeert

Adriaen claeffe goutswaert.

1593 *Obyts*

Jan gerritse loo,
Jacob clementse.

Gesurrogeert

Kornelis gerritse de lange,

Gerrit willemse tromper.

1596 *Obyts*

Willem pieterse vroesen
Gerrit govertse souburch.

Gesurrogeert

Adriaen aertse bos,
Dirck dirkse de lange.

1597 *Obyts*

Harmen dirkse.

Gesurrogeert

Andries dirkse boekenburch.

1598 *Obyts*

Willem dirkse donker.

Gesurrogeert

Johan cornelisse vlack.

1599 *Obyts*

Gerrit huygese hopkoper,
Adriaen cornelisse vereyk.

Gesurrogeert

Dirck jacobse schoonhoven,
Pieter harmense cincq.

1600 *Obyts*

Gerrit willemse tromper.

Gesurrogeert

Jan ariense de vrye.

1601 *Obyts*

Floris claeffe cincq.

Gesurrogeert

Kornelis gerritse hopkoper.

1602 *Obyts*

Kornelis jansse lantman,
Mr. Amel. jansse van rosendael, is *vertrokken*.

Gesurrogeert

Maerten pieterse verwerf,
Gerrit jansen vroesen.

1603 *Obyts*

Gerrit cornelis bouwense,
Cornelis jobse Secretaris,

Gesurrogeert

Hillebrand pietersen,
Aelbert minne adriaense.

1604 *Obyts*

Willem dirkse,
Maerten jansse moel,
Hendrick willemse verbrugge.

Gesurrogeert

Jan dirkse thymeren,
Jan willemssen den halfver,
Pieter wouterse crabeth.

1605 *Obyts*

Pieter pieterse,
Jan dirkse thymeren,
Dirck jacobse loncq,
Bruyn wouterse verdoes, *vertrokken*.

Gesurrogeert

Mr. Kornelis van beest,
Jan dirkse wantlaeger,
Dirck jacobse sterre,
Willem jansse thymeren.

1606 *Obyts*

Mr. Kornelis van beest.

Gesurrogeert

Gysbert aertse sloos.

1607 *Obyts*

Jan dirkse de bruyt,
Gerrit cornel. van wourden,

Dirck

Dirck dirxse de lange.

*Gefurrogeert*Mr. Reynier cornelisse
doctor,Dirck harmense olysla-
ger,

Jan dirxse de lange.

1609 *Obyt*Willem hendrixse vos,
Gerard kegeling, *vertrok-
ken*.*Gefurrogeert*Mr. Adriaen cool,
Gysbert henrixse Ant-
werpen.1610 *Obyt*

Reynier janse de swaen.

Gefurrogeert

Jacob ariense seylmaker.

1611 *Obyt*Hendrick janse van wour-
den,Mr. Adriaen cornelisse
doctor.*Gefurrogeert*Jan hendrixse 't hart,
Gerard adriaense cool.1612 *Obyt*Dirck pieterse,
Adriaen janse.*Gefurrogeert*Dirck jaanse steenwyk,
Jan adriaense de jonge.1614 *Obyt*Aert jacobsse vlammen-
burch,
Willem janse thymerten*Gefurrogeert*Jan jacobsse yferman,
Volkert pieterse hoorn-
bye.1615 *Obyt*Dirck jacobsse loncq,
Kornelis gerritse hopkoo-
per,
Aelbert minne adriaense.*Gefurrogeert*Kornelis adriaense ver-
eyck,
Jacob dirxse loncq,
Hendrick willemse vos.1616 *Obyt*Mr. Kornelis hendrixse
hensbeek.*Gefurrogeert*Pieter doenfer groenen-
dyck.

1618

Den 1. November, heeft
ziju Princelyke Excell.
(alhier op 't Raedhuys in
de vergaderinge van de
Vroetschap gekomen zyn-
de) de XL. Raeden, en
Vroetschappen, als ook
de Magistraet afgedant,
en van haere Eedt ontsla-
gen; en heeft de Novo
tot Vroetschappen geno-
mineert, ende geëdt de
naervolgende.Gysbert aelbertse,
Kornelis janse bos,
Jan alowynse palesteyn,
Gysbert janse zas,
Dirck cornelisse schaep,
Thomas evertse putters-
houck,
Adriaen veen adriaense,Kornelis gerritse de lan-
ge,Adriaen aertse bos,
Andries dirxse bocken-
burch,Iohan vlack d'oude,
Pieter harmense cincq,
Jan adriaense de vrye,
Maerten pieterfen ver-
werf,Gerrit jansen vroesen,
Jan hendrixse 't hart,
Hillebrant pieterse hee-
renbras,Jan willemse den halven,
Pieter wouterse crabeth,
Jan hendrixse wantslager,
Dirck jacobsse sterre,
Dirck harmense de vrye,
Gysbert hendrixse ant-
werpen,Jacob ariense bos,
Gerard adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Jan adriaense de jonge,
Volphert pieterse hoorn-
bye,Kornelis adriaense ver-
eyck,
Pieter doense van groc-
nendyck,Pieter franse douw,
Hendrick dirxse vossen-
burch,Meyndert florisse cant,
Kornelis reinierse schoon-
hofsman,Andries laurisse swaens-
wyck,Kornelis adriaense hout-
man,
Daem aelbertse minne,
Adriaen leendertse jong-
kindt,Hendrick gerritse ryne-
veldt,

Jacob jacobsse de vrye.

1619

Den xvii. December, is zijn Genade, de Heer Iohan, Ernst Casimier, Grave van Nassau, Veltmaerschalck &c. mitsgaders, Heeren en Meesters Nicolacs cromhout, ende Pieter Couwenburch, van Bloys, Raeden Ordinaris in den Hove van Holland, gecomparceert in de Vroetschap (alhier op 't Raedhuys vergaderd zijnde) ende hebben aldaer vertoont Aëte van Credentie, daer by zijn Genade, als ook de voornoemde Raeden, gecommiteerd wierden, omme in den name, en van wegen zijne Princelyke Excellentie (als daer toe by de Heeren Staten geautoriseert zijnde) te doen veranderinge in de Magistraet en de Vroetschap. Tot welke einde de Heere Gecommitteerde dezelve Vroetschappen, en en Magistraten elck apart in de Herberge van 't Hart-huys by haer ontboden, en heure ontslaginge aengefeid hebben.

Soo is by my weder alhier gefeeld de xl. Raeden, en Vroetschappen, zoo wel die geene die gecontinueert zijn, als de nieuwe, ten tyde voorschreven verkofen, ende geëdt, en zijn dese naervolgende.

Gysbert aelbertze,
Kornelis janse bos,
Ian alowynse palesteyn,

Gysbert janse zas,
Dirck cornelisse schaepe,
Adriaen veen adriaense,
Kornelis gerritse de lange,
Andries dirxse bockenburch,
Iohan vlacq d'oude,
Pieter harmense cinq,
Maerten pieterse verwerf,
Iohan dirxse 't hart,
Hillebrand pieterse herenbras,

Pieter wouterse crabeth,
Gysbert hendrixse antwerpen,
Gerard adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Volckert pieterse hoornbye,
Kornelis adriaense verweyck,
Pieter franse douw,
Kornelis reinierse schoonhofsman,
Andries laurisse swaenswyck,
Kornelis adriaense houtman,
Daem albertse minne,
Adriaen leendertse jongkindt,
Hendrick gerritse ryneveld,
Jacob jacobse de vrye,
Willem barthoutse abbeesteegh,
Ian reynierse valkenaeer,
Kornelis adriaense dongen,
Willem janse de vrye,
Anthonius claeve vinck,
Steven doense van groenendyck,
Doët. Martynus bloncq,
Gerard traudenius recktor,

Gerard barthense van goch,
Iacob van thylingen,
Michiel daemse vermueel,
Adriaen huyge van schye,
Goveraertse hogenberch.

1620 Obys

Kornelis janse bos,
Ian alowynse palesteyn,
Gysbert janse zas,
Kornelis gerritse de lange,

Gesurrogeert

Ian gysbertse zas,
Anthonius cloots Bailliu.
Dirck maertense westerhout,
looft janse van ophemert.

1621 Obys

Volckert pieterse hoornbye,
Adriaen veen adriaense
vertrrokken.

Gesurrogeert

Iacob de vos,
Mr. Gerard cinq.

1624 Obys

Kornelis adriaense houtman,
Hillebrand pieterse herenbras,
Ian reynierse valkenaeer
vertrrokken.

Gesurrogeert

Aelbert maertense houtman,
Kornelis bouwense vander tocht,
Gerrit pieterse van beest,

1625

- 1625 *Obyt*
 Johan vlaeq d'oude,
 Jan hendrixse 't hart,
 Cornel. reynierse schoon-
 hofsman.
Gefurrogeert
 Cornelis cornelisse vlaeq,
 Gysbert hendrixse 't hart,
 Maerte reynierse schoon-
 hofsman.
- 1626 *Obyt*
 Gysbert aelbertse.
Gefurrogeert
 Frans henrixse herberts.
- 1627 *Obyt*
 Adriaen leendertse jong-
 kindt.
Gefurrogeert
 Maerten hendrixse loncq.
- 1630 *Obyt*
 Mr. Gerard traudenius,
 Cornelis adriaense ver-
 eyck,
 Jacob jacobse de vryc.
Gefurrogeert
 Pieter huybertse midde-
 landt,
 Jacob jacobse verboom,
 Mr. Gerard marcellus.
- 1631 *Obyt*
 Frans pieterse douw.
Gefurrogeert
 Mr. Anthoni vossenburch.
- 1632 *Obyt*
 Dirck cornelisse schaep,
 Adriaen huyge van schye.
Gefurrogeert
 Pieter cornelisse mull,
- Jan wouterse van immer-
 seel.
- 1633 *Obyt*
 Dirck janse steenwyck.
Gefurrogeert
 Jan dirkse steenwyck.
- 1634 *Obyt*
 Pieter cornelisse mull.
Gefurrogeert
 Cornelis cornelisse de lan-
 ge.
- 1635 *Obyt*
 Gysbert hendrixse antwer-
 pen.
Gefurrogeert
 Mr. Adriaen de lange.
- 1636 *Obyt*
 Joost janse ophemert,
 Mr. Adriaen de lange.
Gefurrogeert
 Cornelis jacobse steyn,
 Mr. Nicol. vander graf.
- 1637 *Obyt*
 Gysbert dirkse 't hart,
 Jacob bruyfse de vos.
Gefurrogeert
 Dirck frederixse beuckel,
 Mr. Floris cant.
- 1638 *Obyt*
 Maerten pieterse verwerf,
 Willem barthoutse abbe-
 steegh,
 Pieter wouterse crabeth,
 Dirck maertense wester-
 houdt,
 Gerard Balth. van goch.
Gefurrogeert
 Johan crabeth,
- Daem willemse abbesteeq,
 Willem maertense ver-
 werf,
 Dirck zas 't hoense,
 Gerard hopkoooper.
- 1640 *Obyt*
 Maerten hendrixse loncq,
 Johan zas,
 Iacob van theylingen.
Gefurrogeert
 Isack van den berg,
 Hans fellebier,
 Harmen cincq wantslager.
- 1641 *Obyt*
 Gerard adriaense cool,
 Hendrick gerritse reyne-
 veld.
Gefurrogeert
 Mr. Anthonis vander
 wolf,
 Johan gerritse vreesen.
- 1643 *Obyt*
 Andries dirkse bocken-
 burgh,
 Andries laurisse swaens-
 wyck,
 Daem aelbertse minne,
 Anthony cloots.
Gefurrogeert
 Joost van den bogaert,
 Jan janse smit,
 Adriaen cornelisse ver-
 eyck,
 Æmilius cool.
- 1644 *Obyt*
 Maerten reinierse schoon-
 hofsman.
Gefurrogeert
 Mr. Hyeronimus van be-
 verninck.

1646 *Obyt*
 Michiel daemse vermeul,
 Willem janse de vrye,
 Cornelis jacobse van
 steyn.

Gefurrogeert

Johan swaenswyk,
 Gerrit cornelisse cincq,
 Aelbert zas.

1647 *Obyt*

Willem maertense ver-
 werf.

Gefurrogeert

Pieter daemse vermeul.

1648 *Obyt*

Johan swaenswyk,
 Johan vroezen,
 Cornelis bouwense van-
 der tocht,
 Anthony claesfe vineq.

Gefurrogeert

Gerrit dirkse sterre,
 Arien van swaenswyk,
 Govert abelse suys,
 Doctor Johan de vrye.

1649 *Obyt*

Mr. Gerard marcellus,
 Steven doense van groe-
 nendyk,
 Dirck zas 't hoense.

Gefurrogeert

Donatus van groenendyk,
 Herbert vander mey,
 Lucas de veth.

1650 *Obyt*

Pieter van middelandt,
 Jan janse smit.

Alzoo de Heeren Sta-
 ten van Holland, ende
 West-vriesland, de Hee-

ren Burgermeesteren ende
 Vroetschappen der Stede
 van der Goude, op haer
 verzoek geöstroyeert heb-
 ben, dat de XL. Raeden
 der selver stede soude
 uytsterven tot het getal
 van 28 personen; breder
 volgens 't voorz. Oöroy;
 in dato den 21. Decemb.
 1650.

1651 *Obyt*

Cornelis ariense dongen,
 Joost van den boogaert,
 Pieter daemse vermeul.

1652 *Obyt*

Johan crabet,

1653 *Obyt*

Pieter harmense cincq,
 Cornelis cornelisse de lan-
 ge,
 Gerard hopkooper.

1654 *Obyt*

Gerrit pieterse van beest.

1655 *Obyt*

Govert aertse hoogen-
 berch.

1656 *Obyt*

Jan dirkse steenwyk,
 heeft van zijn Vroetschap-
 Ampt geruncieert en is
 geëligeert tot Haven-mee-
 ster.

Cornelis cornelisse vlacq
Obyt.

Gefurrogeert

Gerrit pieterse cincq.

1959, *Obyt*

Doctor Martinus bloncq.

Gefurrogeert

Doctor Cornelis cornelis-

se de lange.

1660 *Obyt*

Isack van den berch,
 Gerrit pieterse cincq.

Gefurrogeert

Mr. Jacob bonzer,
 Dammas van swaenswyk.

1661 *Obyt*

Frans hendrixse herberts,
 Mr. Anthony vossen-
 burch.

Gefurrogeert

Mr. Lambert buys,
 Florens de lange.

1662 *Obyt*

Aelbert maertense hout-
 man,
 Harmen cincq wantslae-
 ger,
 Mr. Anthony vander wolf.

Gefurrogeert

Frederick steenwyck,
 Coenraed de wilde,
 Reynier crabeth.

1663 *Obyt*

Adriaen van swaenswyk,
 Daem van abbesteech,

Gefurrogeert

Jacob vander dussen,
 Mr. Willem van abbe-
 steeg.

1664 *Obyt*

Aelbert zas,
 Mr. Gerard cincq.

Gefurrogeert

Mr. Florens cincq,
 Mr. Jacob everswyn.

1666 *Obyt*

Hans fellebier.

Ge-

Gefurrogeert

Mr. Arent vossenburch.

1667 Obyt

Mr. Lambert buys.

Frederick steenwyck, *gerennuncieert*.*Gefurrogeert*

Mr. Jacob vander tocht,

Mr. Jacob vander graef.

1698 Obyt

Mr. Nicolaas vander graef,

Lucas de veth.

Gefurrogeert

Dirck de vrye,

Cornelis houtman.

1671 Obyt

Jacob verboom,

Dirck beuckel,

Gerard sterre,

Govert suys,

Coenraed de wilde.

Gefurrogeert

Michiel fellebier,

Hendrick van heuven,

Gerard steenwyck,

Mr. Adriaen huydekopper,

Mr. Meyndert cant.

1672 Obyt

Gerard steenwyck.

Den 27. Augusti 1672. is. zijn Hoogheyd den Heere Prince van Orangien, als Stadhouder van de Provincie van Hollandt ende West-Vriesl. geauthoriseert in yder Stadt van Hollandt, zoodanige order te stellen in 't veranderen van de Regeeringe,

als hy vermeynen zoude voor den dienst van 't landt, ende Steden in 't particulier te behooren. Daer op is by de Heeren van de Vroetschap den 20. September, daer aen volgende; by eenpaerigheyd van stemme, geresolveert haer te dispensceeren, van der seldver respectie ampten; ende aen sijn Hoogheyd toe te zenden een lyst van alle de Vroedschappen, met verzoek dat Hooggemelde sijn Hoogheyd op nieuws zoodanige verkiezinge wilde doen, als hy voor der ruste, en dienst van 't land in 't gemeen, en van de Stad in 't particulier zoude oordeelen te behooren.

Op het boven verhaelde heeft sijn Hoogheit op den 25. September voorsz. gerescribeert, dat hy tot dienste, en vrede van de bovengemelde Stad goedgevonden hadt te excuseren van haere voorschrevene Vroetschaps-ampten, en van alle andere die de zelve uyt dien hoofde waren beclledende; als

Mr. Floris cant, gecommitt. in de Staten Generael.

Mr. Jacob bonfer, als doen mede gecommiteerde Raedt.

Gerard cinq, Regerend Burgerm.

Mr. Willem abbesteegh,

Michiel fellebier,

Mr. Meyndert cant.

En sijn by sijn Hoogheid de Novo *geellegeert*. Aelbrecht vander burgh, Adriaen van schye, Joost verschuer, Jacob de wilde, Mr. Cornelis moeringhs, Doct. Hugo vander werve,

Johan van dam.

Den 15. Novemb. daer aen volgende maekten de Heeren Burgermeesteren ter Vroetschap bekend, dat den Heer Bailliu haer hadde verklaart, dat sijn Hoogheyd op den 14. October hadde gewild, dat den

Heer Æmilius cool, mede van de Vroedschaps. Ampt was geexcuseert, ende hem gelaft hadde, dat ook ter Executie leggen; ende wierd daer op verstaen den seldden Heer mede voor geexcuseert te houden; zonder dat by gemelde Hoogheid tot supplement van die plaetzen door 't overlijden van de Heer Gerrit steenwyck, vacant gevallen word geprocedeert: maer de dispositie van dien gelaten aen de Heeren van de Vroetschap.

Nade veranderinge bleven continueeren deze naervolgende.

Ian wouterse van immerseel,

Adriaen vereyck.

Mr. Hieronimus van beverningh,

Doctor Johan de vrye,

Q

Her-

Herbert vander mey, Bail-
liu.

Donatus van groenendyk,
Doctör Cornelis de lange,
Daminas van swaenswyk,
Florens de lange,
Reynier crabet,
Jacob vander dussen,
Mr. Floris cinq,
Mr. Jacob everswyn,
Mr. Arent vossenburch,
Mr. Jacob vander tocht,
Mr. Jacob vander graef,
Dirck de vrye,
Cornelis houtman,
Hendrick van heuven,
Mr. Adriaen huydekoo-

per,
Adriaen van schye,
Jacob de wilde,
Joost verschuier,
Aelbert vander burch.
Mr. Cornelis moeringhs,
Doctör Hugo vander wer-
ve,
Johan van Dam.

Den 1. January 1673.

Gesurrogeert

Doctör Gysbert cinq, in
plaats van Gerard steen-
wyck.

1673 Obyt

Hendrick van heuven,
Adriaen van schye.

Gesurrogeert

Adriaen louf,
Willem de veth.

1674 Obyt

Jan wouterse van immer-
feel.

Gesurrogeert

Johan jansse van immer-
feel.

1676 Obyt

Herbert vander mey Bail-
liu,
Doctör Johan de vrye,
Reynier crabeth.

Gesurrogeert

Hendrick daasdonck,
Justus vander mey,
Matthys de grande.

1677 Obyt

Mr. Adriaen huydekoo-
per.

Gesurrogeert

Mr. Hugo van streyen.

1578 Obyt

Dammas van swaenswyk,
Cornelis houtman.

Gesurrogeert

Philippe fanisson,
Johan santvoort.

1697 Obyt

Adriaen louf,
Florens de lange.

Gesurrogeert

Martinus vander zaan,
Johan suys.

1580 Obyt

Mr. Florens cinq,
Mr. Jacob vander tocht.

Gesurrogeert

Hendrick ridder,
Mr. Melchior gerard van
rietveld.

1681 Obyt

Dirck de vrye,
Aelbrecht vander burch.

Gesurrogeert

Joris de lange,

Mr. Melchior snels.

1682 Obyt

Adriaen vereyck,
Doctör Cornelis de lan-
ge.

Gesurrogeert

Mr. Willem kaeckmes,
Boudewyn jongkindt.

1684 Obyt

Mr. Jacob vander graef.
Doctör gysbert cinq.

Gesurrogeert

Willem van den kerkho-
ven,
Mr. Cornelis van groe-
nendyk.

1685 Obyt

Martynus vander zaan.

Gesurrogeert

Mr. Cornelis de lange.

1686 Obyt

Hendrick ridder.

Gesurrogeert

Mr. Johan ten ham.

1687

Willem de veth, heeft ge-
renunciert.

Gesurrogeert

Mr. Daniel lestevenon.

1689 Obyt

Jacob de wilde.

Gesurrogeert

Mr. Johan vander does.
1690

- 1690 *Obiit*
Mr. Hieronimus van be-
verningh.
Gefurrogeert
Pieter van someren van
vryens.
1691 *Obiit*
Jan van dam.
Gefurrogeert
Mr. Reyer vander burgh.
1692 *Obiit*
Mr. Jacob everswyn.
Gefurrogeert
Doctor Petrus ens.
1693 *Obiit*
Mr. Arent vossenburgh.
Gefurrogeert
Ján de mey, Heer van
Lekkerland.
1596 *Obiit*
Mr. Cornelis moeringh.
Gefurrogeert
Paulus louff.
1698 *Obiit*
Donatus van groenendyk.
Gefurrogeert
Mr. Franco de vrye.
1699 *Obiit*
Dr. Hugo vander werve.
Gefurrogeert
Mr. Frederik luyt.
1700 *Obiit*
Mr. Melchior gerard van
rietveld,
Dr. Petrus ens.
Gefurrogeert
Mr. Isack Drollenvaux,
Dr. Georgius boudens.
1701 *Obiit*
Jacob vander duffen,
Joris de lange,
Mr. Cornelis van groe-
nendyk,
Mr. Reyer vander burch.
Gefurrogeert 1702
Mr. Bruno vander duffen,
Mr. Dirck de lange,
Mr. Herman syen,
Mr. Jacob de vrye.
1702 *Obiit*
Mr. Herman syen,
Mr. Jacob de vrye,
Jan immerfeel,
Justus vander mey,
Johan faniffon.
Gefurrogeert 1703
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
Mr. Roelof van heuven,
Mr. Theodorus van ab-
besteech,
Mr. Arent vander burch.
1704 *Obiit*
Mr. Cornelis groenendyk,
Mr. Johan vander does.
Gefurrogeert 1705
Dr. Justus van den boo-
gaert,
Huybert van eyck.
1706 *Obiit*
Johan sandvoort,
Mr. Johan ten ham, ge-
deporteert.
Gefurrogeert 1707.
Mr. Gertrid vanbrandwyk,
Heer van Bleskensgraef.
Mr. Antonie moeringh.
1707 *Obiit*
Mr. Theodorus van abbe-
steech.
Gefurrogeert 1708
Mr. Damianus van abbe-
steech.
1708 *Obiit*
Adriaen crabeth.
Gefurrogeert 1709
Govert cineq.
1709 *Obiit*
Mr. Willem kackmes,
Dirck houtman.
Gefurrogeert 1710
Mr. Daniel willem leste-
venon,
Adriaen vander does.
Mr. Hugo van stryen,
Mr. Antont moeringh.
Gefurrogeert 1711
Mr. Jacob vander tocht,
Reynier crabeth.
Obiit 1711
Willem van den kerkho-
ven afstand gedaen heb-
bende, is in desselfs
plaats
Gefurrogeert 1712 sijn Soon
Mr. Willem van den
kerkhoven.
1712 *Obiit*
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Franco de vrye,
Dr. Just. van den boogaert.
Gefurrogeert 1713
Mr. Will. pieter de witte,
Mr. Adriaen Moeringh,
Mr. Willem van stryen.

A G T S T E H O O F D - S T U K .

Overdragen tusschen Der Goude en Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Rotterdam, Middelburg, Armuiden, Hoorn, Hage, Zierikzee, Ter Goes. Vergunbrief van Bisschop Rudolf van Diepholt aan de Steden en Onderzaten van Holland, enz.

Verdrag
met Dordrecht over
het stapelrecht.

Lade N.

IN den jaare 1477. op den 8sten May zijn der Goude en Dordrecht overdragen met elkanderen op 't stuk van stapel-recht, dat het verdrag in den jaare 1453. op den 22sten April tusschen de Stad Dordrecht en de gemeene Steden van Holland tien jaaren zal bestaan. Des mochten die van der Goude de goederen hen toebehoorende, doch geen andere, den Yssel op ofte neder voeren in hunne schepen sonder stapelen. Indien zy zelfs geen schepen hadden, zouden die van Dordrecht het voorbot hebben. Mits moesten die van der Goude hunne Rhijnsche-wijnen te Dordrecht haalen, en nergens elders. d'Overtreder verbeurde zestig goude Rijders, een derdedeel voor den Graave, een voor de stede van Dordrecht, en een voor den aanbrenger, te beraalen binnen acht dagen: had de breukeling zo veel gelds niet, zo wierd hy ontpoorterd tot den tijd der betaalinge toe: wierd het niet gedaan, zo mochten die van Dordrecht de Goudsche Poorters, goederen en schepen houden.

Wanneer die van Dordrecht na dezen den vrydom van den Yssel poogden te beneemen, wierd daar over in den jaare 1565. den 5^{den} November een uitleg gedaan. In den jaare 1568. klaagden die van Utrecht des wegens aan de Staaten van Holland, verzoekende by request hen by te staan om den vrydom van den Yssel aan d'onderdanen

danen van sijne K. Majesteit te laten. Ook schreven zy dezen aangaande aan die vander Goude.

Der Goude verdroeg in den jaare 1471. den 20sten Februarius met die van Haarlem, dat de poorters van der Goude binnen Haarlem zullen mogen opbeuren, en ontfangen alle erffenisse zonder eenig pond geld daaraf te geeven: ook dat zy met'er woon te Haarlem koomende vry van daar mogen scheiden: behoudelijk dat de poorters van Haarlem gelijke vryheid Ter Goude hebben.

Verdrag
met die
van Haar-
lem.

Lade L.

In den jaare 1473. den 20sten October overquamen die van der Goude en Delft dat d'eene stad niet meer keuren noch zettinge maaken zal op haare poorteren, noch op haar bier, koorn, ofte andere goederen, dan elk op sijn zelfs poorteren en goeden.

Verdrag
met die van
Delft.

Lade L.

Dat d'een des anders poorters ofte goederen niet en zal mogen arresteren, maar mogen afschryven. Dat elk in des anders stede zo vry koopmanschap doen mag, als d'inwoonders en poorters doen mogen. Dat elk in des anders stede mag in en wederom uittrekken zonder eenig pond geld te betaalen: ook niet van erffenisse en besterffenisse. Alle kennissen en vonnissen die ymand op hem heeft zullen in d'eene stede zo veel machts hebben als in d'andere.

Die van der Goude verklaaren by certificaatie in den jaare 1485. den laatsten Maert, dat de stede van Leyden van oude tijden altoos haare poorters, Ter Goude om eenige penniklijke schulden gearresteerd, afgeschreven heeft, en wederom als dan by die van der Goude geremitteerd aan die van Leyden: van gelijken dat die van der Goude altoos haare poorteren tot Leiden om eenige penniklijke schulden gearresteerd, afgeschreven hebben, en worden by die van Leyden als dan geremitteerd by die van der Goude.

Certificaat:
sie van een
oud ver-
drag tus-
schen die
van der
Goude en
Leyden.

Lade L.

In den jaare 1566 den laatsten Maert verdroegen die van der Goude met de stede Leyden voor tien jaaren, en tot voordere ontzegginge toe, dat de burgeren van Leyden Ter Goude koomende metter woon, en oock die van der

Verdrag
over het
pond geld;
met die van
Leyden.

Goude te Leyden koomende van hunne goederen geen exugeld, pondgeld, ofte eenigerhande ongelden betaalen zullen.

Diesgelyk zullen de Burgeren van beide steden vrywezen van alle die goederen hen aankomen by bestersfenisse, huwelijken, of anders, en t'zelve goed vry na hen mogen neemen, en vervoeren daar het hen geliefd. behoudelyk dat de persoon die de voorsz. vryheid zal willen gebruiken gehouden zal wezen borch te stellen van zes jaaren achter een in eene van beide stede metter woon te blyven, op verbeurte van anderzints van deze vrydom versteeken te zullen wezen, ten ware zy binnen den voorsz. tijd dezer wereld overleden, ofte in andere plaatzen trokken metter woon daar de stad daar zy uitgetrokken waren van de voorsz. exu vry en exempt ware.

Rotterdam.

Met die van Rotterdam maakte Der Goude in den jaare 1507. den 18den December een verdrag van wederzijdsche vryheid van exu of pondgeld, op de wijze als vooren.

Middelburgh en Armuiden. Hoorn. Hage. De Schippers van der Goude mogen te Zierikzee allerhande goeden laaden. Schippers boek. Fol. 11.

Met die van Middelburg en Armuiden in den jaare 1566. den laatsten maert. Met die van Hoorn in den jaare 1525. den 7den augustus:

Met die van den Hage in den jaare 1537. den 12. Julius.

In den jaare 1601. den 22sten ... deeden die van der Goude certificaatsie, dat de schippers, poorters dezer stede, van der Goude te Zierikzee mogen inneemen en laaden allerhande goeden, niet tegenstaande waar de zelve t'huis behooren.

Zodanig verdrag was'er mede van te laaden te Middelburg en Armuiden.

Lade L. Middelburgh en Armuideu

Ter Goes en door geheel Zeeland mogen de poorters van der Goude koorn voor hun provisie koopen zonder ter vryemerkt te koomen: in dato den 5. Febr. 1538.

Die van der Goude door de Heemraden van Schieland in

in den jaare 1693. uit hun Collegie gesloten gaven een bevel waar by zy Stads-poorte voor den Dijkgraave en Hoog-heemraden koomende om te schouwen zoude toehouden: aldus luidende,

„ De Schout, Burgermeesteren, en Schepenen in de-
 „ liberatie genomen hebbende, nademaal die van der Goude
 „ gefecludeert sijn uyt het Collegie van de Hoog-heym- Verdrag
 „ raeden van Schieland, niet tegenstaende hare interces- tusschen
 „ sie, ende goede pretensie, ende dat men verstaet, dat Heemra-
 „ den Dijkgraef, en Hoog-heymraden morgen sullen den van
 „ comen schouwen, is over sulcks met goede deliberatie Schieland
 „ geresolveert, en verstaen, dat men deselve schouwe niet en die van
 „ sal admitteren, nog gedogen, dat sy luyden met heur- der Goude.
 „ luyder wagens, of te voet binnen der stad sullen mo-
 „ gen comen, om redenen en consideratien, die mijn
 „ Heeren ter geleender tijt meenen te verantwoorden, en
 „ is den Secretaris gelast hem op morgen goets tijts aen
 „ de dijkspoort te laten vinden, ende op de aencomste
 „ van den voorsz. Dijkgraef en Heymraden de poort te
 „ doen sluyten, ende haerlieden de resolutie voorsz. aen-
 „ tefeggen, maer ingevale sy versogten binnen te mogen co-
 „ men teeren, dat hy henluyden als dan sal seggen, indien
 „ sy de Potters-poort begeeren in te comen niet als Heym-
 „ raden, maer in haer privè namen, dat mijn Heeren
 „ sulcks wel lijden mogen, maer zo de Dijkgrave ver-
 „ soecke, dat hy de regte mogte incomen, dat men 't sel-
 „ ve sal toelaten. Actum ter Camere XVI. Jun. 1593.
 „ Present de Schout, *Gerrit Huygense Hopkoper, Dirck*
 „ *Janse Louck, Gerrit Franse Kegeling*, Burgermeesteren
 „ *Harmen Dirckse, Gerrit de Lange, Pieter Pieterse Trist,*
 „ en *Adriaan Jansé*, Schepenen.

De zaak in de Staatsvergaderinge gebracht zijnde, wierd-
 'er goedgevonden, dezelve by der hand te neemen, en
 te bevorderen dat zodanige inbreuk in voorregten ge-
 weerd werde, en hersteld; ofte dat anderzinds ter be-
 geerte

Geregr.
fol. 104.

geerte der Regeerders van der Goude, ten hunnen ge-
noegen, voor deze male, doch zonder eenige rechtsbe-
neeminge ofte gevolge, ordre zoude gesteld worden, dat
een bequaam en gequalificeerd persoon, uit de voorz.
stad, als boventallig Hoog-heydraad aangesteld en gemach-
tigd werden.

Priv. bock.

Voorts moesten de reekeningen van Schieland, en van
de ommeslagen gedaan worden, ten overstaan van twee
uit der *Goude*, en vier uit *Rotterdam*, en *Schiedam*.

Ingevolgen stelde Prins Maurits in den jaare 1600. op
den rol der benoemde tot dat Heemraadschap den Hr.
Emilius van Rosendael, waar op het geschil geslicht
wierd: de Burgermeesters van der Goude, *Moel*, en *De
Lange* na dezen de Heemraadschap binnen *Rotterdam*
spreekende, wierd het voorgaande ter vergeetendheid o-
vergeboekt, en hield d'aloude gewoonte van 't verwel-
kommen en onthaalen der Heemraden Ter Goude stand,
en bleef eene Heemraads plaatze altoos voor die van der
Goude, wordende thans door sijne Excell. *Bruno vander
Dussen*, Afgesant wegens den Staat van Holland op de
Vredehandelinge t' Utrecht bekleed.

Philips, Hertog van *Burgondien*, en Graaf van Hol-
land overdroeg met *Rudolf van Diepholt*, Bisschop 't U-
recht en sijne kerken, wegens sijne steden en onderza-
ten van Holland, Zeeland en Vriesland, involgens ook
wegens de stad der Goude, (in welkers Raadhuys kassede
overdracht beruift) in wijze als volgd:

Vergun-
ning van
Bisschop
Rudolf van
Diepholt
aan de ste-
den en On-
derdanen
van Hol-
land.

„ *Roedolf van Diepholt*, by de genade Gods, Bisschop
„ t' Utrecht, doen cont alle Luyden, dat onse gemeente
„ Heere en Hertoge van *Burgondien*, Grave van Hollant,
„ ons heeft doen thoonen, en te kennen geven, dat zijne
„ Onderfaten van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, da-
„ gelijx seer beswaert ende belast worden mit onser geeste-
„ lijke jurisdictie, en sonderlinge van de Provisoiren ende
„ Deecken in de voorz. Landen wesende, 't welck wy
„ im-

„immer niet gehengen en willen, maer daar inne doen
 „versien, soo dat onse liefs Heeren onderfaten immer van
 „ons en onsen dienaren niet beclagen en sullen, ende
 „sijn daeromme overmits die groote liefde die wy dragen,
 „en hebben, tot onsen lieven ende Genadigen Heere,
 „ende *Hertoge van Burgondien*, Grave van Holland, en
 „tot sijnen landen, ende onderfaten van Holland, Zee-
 „land, ende Vriesland minlicken overdragen ende ge-
 „sloten goeden ryphen rade, ende by goedduncken van
 „onsen beyder raden, sulcke punten als hier na beschreven
 „staen, om onse geestelicke jurisdictie onser kercke van
 „Utrecht voortaan daer op te regieren, ende doen regie-
 „ren op zijnen onderfaten van Holland, Zeeland ende
 „Vriesland.

„Item in den eersten soo sal men die Deecken en Pro-
 „visoren over al in voorsz. landen regieren alleen met eenen
 „notabelen man in elke Provisoire ende Deeckenie, die
 „hem des geestelijcx rechts verstaen, ende die daer nut
 „toe sijn.

Land-de-
kenen met
eenen gee-
stelijk
rechtge-
leerden.

„Item soo en sal geen man die vryheyt van der clerck-
 „schap genieten, die geene cruyne, noch clerckelijke
 „habyt en drage, als 't behoorlijk is: die niet en leeft
 „als een clerck schuldig is van doene. En waer dat ee-
 „nig paep of clerck eenich overdaet bedreef, binnen de
 „Graeffelijckeyt van Holland, Zeeland, en Vriesland 't
 „waer vredebraecke, ofte in vechten, in dronkenschap
 „oft in eenigen ondaadelijcken saacken die geen redelijc-
 „ken clercken toe en behooren, die sal onse lieve Hee-
 „re die *Hertoge van Burgondien*, Grave van Holland, Zee-
 „land en Vriesland, mogen doen vangen, by sijnen Bail-
 „liu, of sijne Rechteren, en die leveren onsen Deecken,
 „of Provisoor, daer die saecke geschiet waere, als 't ken-
 „nelijck waer, dat zy clercken waren, ende die misda-
 „dige paep of clerck en sullen wy, noch Provisoor, noch
 „Deecken, niet uytlaeten eer zy onsen lieven Heere den

Kerkelijke
vryheid,
voor wien
alleen.

d' Uitspo-
rige geeste-
lijken mo-
gen door 't
wereldlijk
regt ge-
vangen,
en den De-
cken over-
geleverd
worden,
en moeten
den Grave
breuken
betzelen.

R

„Her-

„*Hertoge van Borgondien*, Grave van Holland, van breucken, die zy binnen sijne Landen misdaen hadden, gebetert hebben.

Geen Hollanders
mogen, zo
zymet willen,
t' Utrecht voor
t' geestelyk recht
gedaagd worden.

„Item soo en sullen zy die ondersaten van Holland, Zeeland, en Vriesland, niet dagen t' Utrecht om rechte te komen, om eeniger saecken wille, al soo verre, als die men dagen wil te recht staen willen voor den geestelijcken of waerlijcken Rechter dat zy ondersaten, of ondergeseten is, ende die saecke alsoo is dat die geestelijcke Rechter daer van kennen ende rechten mach, en oock dat die Rechteren mit vreden haer rechten vorde-

De daging
doorbannen
moet ter kennis
gekoomen
zijn van den ge-
daagden.

ren sullen mogen.

* Heeft
mijn voor-
schrift.

„Item soo en sullen niemant mit monitien moeyen, mit bannen, ten zy dat zy eerst gedachtich zijn, en dat men bewijsen mach preoffelick dat die dagingen tot (der) geenre kennisse gecomen zijn diemen monieren of bannen zoude, ende de Deecken of Provisor en sullen om geen misdaden wille, die eenich persoon gedaan hadde, by sententie van der Jurisdicctie * *sal. mineren*.

Verklaring
over de
vryheid der
kerken en
kerkhoven.

„Item of imant om eeniger misdaden wil, die hy misdaen hadde in de kercke, ofte op den kerck-hove ginge, dien die vryheid van der kercken niet en souden mogen beschudden volcomelijcken nae beschreve rechten, die misdadige sal onsegeliefde Heere, die *Hertoge van Borgondien*, Grave van Hollant mogen doen nemen van de kerck-hoven, of uyten kercken, sonder die kercken ofte kerckhoven daeromme te violeren, ofte interdicht te wesen. Oock mede soo en sullen die vryheden van der kercke niet te bate comen den geenen die met ingesetter lagen imant doorsloege, dat kennelijck op hem geproeft waer, noch oock den geenen, die van onsen lieven Heere den *Hertoge* voorsz. of van den ge- rechten in den lande heerlickheyt gebannen zijn om dadelijcke feyten als misdaen te hebben tegen den Prince

„van

„van den landen, oft tegens sijnen hande dat men hie-
 „ten mach, *Crimen lese Majestatis*, oft andere dierge-
 „lijke, maer onse lieve Heere den *Hertoge van Burgon-*
 „*dien* voorz. sal die mogen doen nemen uytter kercke,
 „of van den kerck-hove, sonder die kercke oft kerck-ho-
 „ve daer mede te beslagen te wesen, oft interdict te mo-
 „gen comen.

„Item soo en sullen die Deecken oft Provisoiren nie-
 „mant moeyen, overmits dat zy op H. dagen gewrocht
 „hebben eenich werk dat hem nootdrustich waer, daer zy
 „die Vier-dagen medegebroocken hadde, dat is te ver-
 „staen, van noots of gebodts wegen op ten dijk
 „of waterschap oft in den ougft, dat coorne sijn oirbaer
 „te doene, ofte anderen gemeenen noot oirbaer, soo dat
 „gebeuren sal.

„Item van den geenen die in overspel sitten, oft in for-
 „nication, ende diesgelijcke andere dingen, daer oft
 „sal men houden die maniere ende gewoonte als sy tot
 „daer toe gehouden zijn. Behoudelijcken dat men wij-
 „ven die gemannet zijn niet beschamen en sal, noch daer
 „aft moeyen, ten zy dat zy sitten in openbaer overspel,
 „oft dat zy daer af in Sinodo beschuldigd zijn.

„Item soo en sullen die Deecken oft Provisoren die
 „onderfaten van Holland, Zeeland en van Vriesland niet
 „vorder beruften in gelden te nemen van citatien, van
 „sententien, ende andere saecken in den recht dienende,
 „maer zy zullen hen daer in gelijcken en conformeeren
 „den Hove van Utrecht; maer want men in Zeeland dat
 „recht wel pleecht, soo en sullen die Deecken; noch
 „Provisoren aldaer van den onderfaten van dach-brieven
 „te schrijven, ende te segelen niet meer nemen dan een
 „Engelsche, sulcx payment als men nu munt in Vlaen-
 „deren; ende gelijk in Hollant, ende alsoo voort van
 „Maen-brieven, ende andere brieven van Banne-brieven
 „na den beloop alsoo daer toebehoort. Ende waer dat

Vrydom
om by
nood te
werken op
Vier-da-
gen.

Ordenant-
tie belan-
gende o-
verspel-
ders, enz.

Citaats-
geld
enz. niet te
verzwaa-
ren.

„ymant storve, ende in den banne waer voor schulden oft
 „andere saecken, dat men kennelijk ende openbaer proe-
 „ven mochte, dat hy dat wel gebetert soude mogen heb-
 „ben, ende dat hy dat gelaten hadde in de verfmadenis-
 „se der Heyliger Kercke mit ten wille, dien sal die Deec-
 „ken oft Provisoir ommegeaen redelijk ende bescheyde-
 „lijk nae ouder gewoonten: maer arme luyden die ster-
 „ven ende andere te banne wesende van schulden oft an-
 „ders dies niet beteren condon, daer oft sullen die Deec-
 „kenen ende Provisoren nemen van heure Erfgenamen
 „dubbelde contumatie gelt, dat is te verstaen twee wer-
 „ven soo veel gelts, als sy levendich souden gegeven heb-
 „ben van der contumatiën en correctiën cermen hen ab-
 „solveert soude hebbengelijk van outs gewoonlijk placht
 „te wesen, ende datatiën useren in elcken lande ende
 „Provisoren nae ouder gewoonte.

Ordon-
nantie we-
gens de
geboden
der huwe-
lijkende,

„Item wat veele Luyden in Holland, in Zeeland ende
 „in Vriesland hylicken ende trouwen malkanderen eer zy
 „haer geboden hebben in der kercken, soo en sullen
 „die Deecken oft Provisoren niet meer nemen van der
 „absolutiën van eenen man ende wijf, die alsoo mal-
 „kanderen trouwen sullen by haren vrienden ende magen,
 „oft mit hare moetwille, die tot haeren mondigen jaren
 „gecomen sijn ten hoochsten dan eenen engelichen no-
 „bele, ende daer beneden voort bescheydelijk na den
 „state van den persoonē, die sullen trouwen in der ma-
 „nieren voorz. maer met deser Ordonnantie en sullen
 „niet beswaert wesen die onderfaten van Holland, Zee-
 „land, ende Vriesland, die seeckere Ordonnantien ende
 „Costuymen hebben, dat zy mijn hier af te geven plegen,
 „die sullen heur oude gewoonten ende haircomen ge-
 „bruycken.

ontrent de
vervoerde,

„Item en sullen die Deeckenen ende Provisoren geen
 „absolutie geven die vrouwen of maechden ontvoeren
 „buyten haren wille, ten zy dattet hare naeste mage te
 „wille

„wille sy, noch geen papen en zullen die trouwen ten
 „ware dat zy beyde met haren vryen wille des begeerden
 „sonder bedwongen wesende, ende hier op sullen wy ge-
 „bodt doen aen allen Proviforen, Deecken en de pa-
 „pen: ende waer eenich Provifoir, Deecken of pape die
 „hier en boven deede dien Deecken of pape of Provifoir
 „sullen wy, of onse Officialen daer oft alsoo openbaere
 „corrigeren ende punieren, dat zy andere exemplen we-
 „sen sullen tot alre tijt als wy oft onse Officielen des ver-
 „maendt wesen sullen.

„Item soo en sullen wy noch onse Dienaren van den over insti-
tutie-geld,
enz.
 „onderfaten van Holland, Zeeland, ende Vriesland niet
 „meer nemen van institutien, proclamatie, absentien,
 „noch permutatie dan van outs gewoonlijk plach te
 „wesen over xx. of over xxv. jaren.

„Item wanneer men onse Suffraganen ergens behouven wijden van
kerken, enz.
 „sal in Holland, Zeeland, ende Vriesland omme kercken,
 „kerckhoven, of outaren te weyene ende anders, soo sul-
 „len onse Suffraganen daer comen opter geenre cost rede-
 „lijk die hy behouven sal; ende hy sal hen lieden voor
 „zijn dienst en arbeyt mit een redelicke heuscheyt, die
 „hem gegeven sal worden by den geenen die des behou-
 „ven nae gelegentheit der saecken.

„Item soo en sullen die Deecken en de Proviforen die verdren-
ken van
kinderen
enz.
 „onderfaten van Holland, Zeeland, en Vriesland niet moe-
 „yen om dat ymant sijn kinderen by ongevalle, of ver-
 „suymenisse van water, van vier, oft anders verloren
 „hadde.

„Ende wantter noch veele andere saecken sijn onser
 „geestelijcker jurisdictie aengaende daer die onderfaten
 „van Holland, Zeeland, ende Vriesland mede beswaert
 „sijn of beswaert mochten worden, die men nimmer wel
 „en weet te noemen, soo sijn wy overdragen mit onsen
 „lieven geminden Heere den *Hertoge van Bourgondien*,
 „Grave van Holland, waer dat in de voorsz. punten, of

Verbijsfin-
geval van
verschil.

„in eenigerhande punten onser geestelijcker Jurisdictie
 „aengaende eenich geschil of stoot viel, soo sal onse lie-
 „ve Heere den *Hertoge van Borgondien*, Grave van Hol-
 „lant daer toe nemen en setten twee van onse Raden, en-
 „de twee van sijne Raden, onse voorsz. Jurisdictie te mo-
 „dereren, ende of die vier niet eens en conden worden
 „soo sullen zy kiezen ons lieven Heere des *Hertoge van*
 „*Borgondien*, sijn Cancelier van Bourgondien in der tijt
 „wesende, tot eenen over-man, ende waert dat hy af-
 „lyvich geworden waere, soo sullen die vier dan kiezen
 „eenen ygelijken over-man die ordonneren en modere-
 „ren sullen in onser voorsz. Jurisdictie, dat sullen onselie-
 „ven Heere de *Hertoge* voorsz. ende wy van waerden
 „houden. Ende mits desen overdracht en sullen niet ver-
 „niellet wesen die oude soenen gemaeckt tusschen de
 „Graefflijckheyt van Holland ende onsen Crisdom van U-
 „trecht, maer sullen in haren volcomen machten blyven,
 „gelijk zy voortyts bedanckt ende bebrieft sijn.

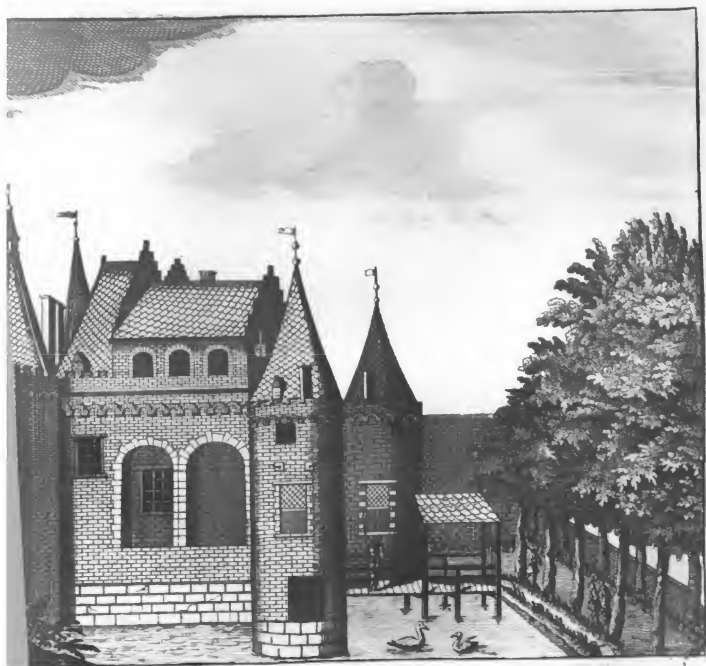
„Ende om dat wy dese voorsz. overdrachten in alle
 „punten gelijk voorsz. staet geloofd hebben onsen lieven
 „ende geminden Heere den *Hertoge van Borgondien*, Gra-
 „ve van Holland ende sijnen naercomelingen ende oock
 „zijnen lande van Holland, Zeeland ende van Vriesland
 „vast, gestade en onverbroocken te houden, ende te doen
 „houden besonderlijke in allen anderen saecken hierbo-
 „ven niet begrepen, ons eedts, die wy den Stoel van
 „Roomen, ende der kercke van Utrecht gedaen heb-
 „ben, wy des eenen oirconden onse segele hier aenhan-
 „gen, gegeven op ten lesten dach van February in 'tjaer
 „ons Heeren Duyssent vyer hondert vier en dertich nae
 „cours van Utrecht. Ende want tot onser kennisse ge-
 „comen is als dat sulcke tractaet ende overdracht van ee-
 „nigen van onsen Dienaaren ende ondersfaten, ende mede
 „by de Deecken en ende Provifoiren alhier in onsen lan-
 „den niet onderhouden, maer dat dagelijckx daer tegens
 „ge-

„gedaen ende gegaen wort, anders dan dat selve tractaet
„uytwijfende is tot grooten hinder en achterdeel onser
„landen, goeden steden, ende onsen gemeenen onder-
„saten inwoondere der selver landen, dewelcke boven
„ende contrarie den selve tractate geschat ende gepactio-
„neert worden in veele diversche manieren, ende in sul-
„ker vougen dat ons dat selver langer niet te lijden noch
„te gehengen en staet in eeniger wijze.

„Soo is 't dat wy u daeromme ontbieden ende bevelen,
„ende elcken van u bysondere nae sijnen toebehooren als
„dat gy terstont treckt over al in onsen voorfz. landen
„van Holland, Zeeland, ende Vriesland binnen onser
„goeden steden, ende daer buyten, ende aldaer in der
„gewoonten plaetsen openbaerlijcken leset ende vercon-
„diget desen onsen tegenwoordigen brief, ende uyt mach-
„te der selve gebyet ende beveelt allen onsen dienaren, of-
„ficieren, ende ondersaten ende goede luyden onser
„voorfz. landen, als dat zy dat inhouden van den voorfz.
„tractaet, hier boven geincorporeert, navolgen ende on-
„derhouden en doen navolgen en onderhouden in allen
„sijne punten ende articulen sonder daer tegens te doene,
„oft yet anders daer inne te trecken, oft te foucken in ee-
„niger manieren op alle dat zy van ons houdende zijn,
„ende seer strengelijk van ons gecorrigeert te wesen,
„ende desgelijcx, soo beveelt en gebiet allen den voorfz.
„Deeckenen ende Provifoiren overal binnen den voorfz.
„landen als dat zy deuchdelijk dat voorfz. tractaet on-
„derhouden, ende hen des daer nae rechten ende wach-
„ten daer boven yet te doene of te hantieren of anders
„wy sullen dat selven doen houden en doen verhalen aen
„alle haer tempereele waerlijcke goedere over al binnen
„onsen landen voorfz. gelegen, sonder yet daer innete
„sparen ofte te verdragen oock wie hy zy. Bevelen voort
„seer scherpelijcken allen onsen dinaren, officieren voorfz.
„op die verbeurnisse van haren diensten dat zy also scher-
„pe-

„pelijck daer toen zien , oft ymant wie hy ware geeste-
„lijcke of waerlijcke perſoonen boven en contrarie den
„voorſz. tractaet ginge ende dede doen , als dat zy dat
„ſelve terſtont beteyckenen , ende aenbrengen onſen ge-
„trouwen Stedehouder om daer van onſer wegen , als
„recht en redenen dat eyſſchen zullen te voorſien. Ende
„dat dit te doene ſoo en zijt in geenen gebreecken , want
„wy 't alſoo gedaen willen hebben , ons , of onſen Stedehou-
„dere en Raede van Holland certificeerende wat gy hyer
„inne gedaen ſult hebben. In oirconde deſen brief ende
„onſen zegele hier onder aengehangen. Gegeven op ten
„xxviiſten dach in September in 't jaer ons Heeren Duy-
„ſent vier hondert twee ende 't ſeſtich. Aldus geteyckent
„by mijnen Heere den *Hertoge* , ter Relatie van den Ste-
„dehoudere ende Raden van Holland. J. LODIJK.

NGENDE HOOFD-STUK.

STADS VOORNAME

GEBOUWEN.

SLOT, RAADHUIS, VLEESHAL,

WAAG, BOTERHUIS en DOELEN.

STADS SLOT.

Gebouwd door Jan van Henegouw, ontrent den jaare 1330. Verbrand 1438. Herbouwd. Oude Schrift-gaarde dezzer Lande. Lijst der Slotvoogden. Onderneeming van den Schout op 't zelve. Bezet door van Swieten. 1572. Geslaakt 1577. Verkoopung der Slots-Erven 1681.

Ian van Henegouw (Jonger Broeder van Wilhem de Goe-
de, Grave van Holland) Heer van der Goude, by
gifte geworden, rechtde aldaar Tollen op, en boude
ten dien einde een Slot (andere meenen dat hy het voor-
afgeboude slechts vermeerderde, en verbeterde, 'tgeen
Bor en van Leeuwen tegenspreken) aan den Yssel-stroom
op de Oostzijde van de Haven, bestaande, met sijne voor-
hoven en pleinen, al wat thans van de nieuwe veer-stals-
poort, d'uiteerste brugge tot aan de zijl achter de Minne-
broeders-steeg en Vijver-sstraat betimmerd is. Het slot had
sijnen ingang en poorte op de Spiering-sstraat. *Bor* ver-
gift hem, wanneer hy steld stat dit Slot by *Jan Grave van*
Blois, in den jaare 1439. zoude gesticht zijn, waer op
hy ingevolgen dit verjaarde Jaar-schrift toedicht.

't Slot door
Jan van
Hene-
gouw, on-
trent den
jaare 1330.
gebouwd.
S. van
Leeuwen;
Bat. ill.

Bor vergift
hier zich.
Bor. Ned.
Hift. Bock
II.

*'t Slot ter GoVde bII Ian graaf Van bLoIs WeLgeMaeCt, 1577.
es na hondert aCht en dertIch jaar tot niet geraeCt.*

Doch de groote Historie-Schrijver noemd verkeerdelijk voor *Jan van Henegouw*, *Jan Grave van Blois*, na-of klein-zone van den eersten. Vervolgens dwaald hy in 't sterf-jaar van den laatsten, overleden, niet in 't jaar 1439, maar 1381. op sijn Slot te Schoonhoven.

Het Slot
door het
vyer ver-
nield in
den jaare
1438.
Word her-
bouwd, en
heeft vier
Toorens,

Een deerlijke brand als voor verhaald, verslond in den jaare 1438. den 25. Augustus, niet alleen de stad, maar vernielde het Slot zelve; 'tgeen herbouwd zijnde zich heerlijcker na dezen met vier Toorens vertoonde. De ten noorde staande wierd de *Tooren van Arkel* genoemd.

Kemp verhaald het geval in sijne *Beschrijvinge van Gornichem. bl. 196. 203.* 'tgeen die Tooren dus benaamde.

Heer *Jan*, laatste Heer van *Arkel*, Heer van Mechelen op de begraavinge van Hertog *Antonis*, in den jaare 1415. word zo als hy van *Veurne* wederkeerd, by d' Arpenbrug, op de kant van Brabant, gevangen, het witte kleed der Duitfche Ordre aangetrokken, te Zevenbergen, en van daar in den Haag gebracht by Hertog *Willem van Beyeren*, daar in der gevangenis-stok geworpen, en bleef daartot dat Hertog *Willem* met sijne Dochter *Jacoba*, Bruid van den Dolphijn, na Vrankrijk reisde, wanneer *Jan van Arkel* op 't Slot Ter Goude gezet wierd. Na Hertog *Willems* overlijden wierd *Jan van Arkel* van 't Slot Ter Goude gebracht op het Slot te Sevenbergen, daar hy noch acht andere jaaren zat.

is 's Lands
gemeene
Schrift-
gaarde.

S. van Leeuwen gift, dat eene van Slots Toorens thans overig, de Tooren van *Arkel*, van het vyer ongeschonden, van ouds diende om 's Lands gemeene handvesten, brieven, en papieren veilig te bewaaren, (men ziet'er thans nocheene binnen-muursche plaatse daar toe dienende, by onkunde het *Kruid-huis* genoemd,) dewelcke in 't jaar 1586. door bevel der Staaten, met toestemminge van stads Regeerders, vervoerd, en in hande van *Jan vander Does*, Heere van Noordwijk, gesteld, na 's Gravenhage overgebracht zijn.

Van

Van den ontfang dezer Handvesten gaf de Register-meester van Holland deze quijtinge: „ Ontfangen by my „ ondergefz. als Register-meester van Holland sodaenige „ cofferen en laden met de brieven en monumenten als tot „ noch toe beruft hebben op de Toorn van 't Slot van der „ Goude, en by my in qualité als vooren, door voorgaen- „ de bevel van mijn Heeren de Staeten, beneffens den Tre- „ forier *Leone*, mitsgaders den Ontfanger *Kegeling*, al- „ daer gelicht, en alhier in 's Gravenhage getransporteert „ op den 5. April 1590. en dat uyt hande van *Glaude Janse*, „ gefwore Bode der Stede van der Goude, en *Dammes* „ *Gysberse* Schipper. In kenniffé van dien heb ik dit, ter „ begeerte der felve met mijn gewoonlijk handt- fchrift „ gefubfigneert, datum als boven. En was ondertekent

quijting
van d'ont-
fangene
Hand-ves-
ten uit het
Slot.

JAN VANDER DOES, ende van
NOORTWIJCK.

Een oud Gedenk-fchrift, onder den Heer *Damianus Abbesteege*, Burgermeester dezer stede, meld, dat voor heen het meeste dezer Handvesten na Walsch-Vlaanderen vervoerd waren,

Na de dood van *Ghuy van Blois*, laastten Heere van der Goude, wierd dit Slot aan Slot-voogden en Kasteleinen toevertroud. D'eerste dezer was *Jan van Blois*, Heer van *Treslon* in Henegouw, van den lande van *Stein* enz. Bastard van den voornoemden *Ghuy van Blois*, des doorgaans Heer *Jan de Bastard* genaamd, hy stierf 1435. Het oude gedenk-fchrift uit het Regulieren Convent in 't land van *Stein*, waagd'er aldus van: „ Heer *Jan die Bastart van Bolois*, „ Ridder en Heer van *Treslon*, creech dat Sloth van der „ Goude met dat Castelijnschap by versoeck aen de Graef- „ schap van Holland.

Heer *Ian van Uytkerken*. Ridder. 1440

De Heer van *Brugdam*. 1466

S 2

In

De Ridder
Catz word
van 't Slot-
voogdom
ontheven.

In den jaare 1485. was de *Ridder Cats*, Bevelhebber der Kabbelliausche party, Slot-voogd Ter Goude, doch tot misnoegen der Burgeren, die eene volle rekeninge der Heeren begerende van alle stads middelen. Sterk gedrongen verftaken hen de hier zijnde Kabelliausch-gezinden, gints en herwaarts, terwijl de Burgers goede Hoeks-gezinden hen meester van de Stad maakten, en zulks meest door gunst van de Princesse *Maria*, een verbond ingingen met Heer *Jan van Montfoort*, en den Heer *Engelbert Grave van Nassau* tot hunnen Burgt-voogt verworven.

Lijst der
Slot-voog-
den.

Lijst der volgende Kasteleinen.

Klaas van Hambroek. 1477. uitgekocht voor 33. pond.

6. sch. 8. gr. om 't Slot te ruimen.

Cornelis van Suytere. 1471

Ian Verdussen. 1480.

Van de Burgeren en Schepenen wegen gezonden na Brugge tot den Prins van Orangie en *Grave van Nassau* wegens zekere zaaken.

Iakob van Cralingen 1489

Iakob van Borselen. 1494

Floris Kijfbouck. 1521

Floris van Assendelft.

Oth van Assendelft. 1555

Bailliu en Kastelein van. 1525

Iohan van Dorp. 1564

Cornelis vander Mijle. 1571

Adriaen van Swieten. 1572

Iakob van Wijngaerde. 1573

Jakob van
Wijngaer-
den van 't
Kastelein-
schap afge-
zet.

De Heer *Iakob van Wijngaerden*, in den jaare 1575. Den van Goverwel-fluis gewekenen *Willembem van Angeren* willende 't Slot inneemen, verviel in ongunst der Burgery, die het hem hier te bang maakte, waar na de Prins *Adriaen van Swieten* wederom tot Slot-voogd aanstelde.

Adriaen van Swieten. 1577.

Kerstant
Hermanse
Schout

Kerstant Hermanse, Schout van der Goude, gezegeled met *Godewaert Cley*, had in den jaare 1481. het Slot den

Sou-

Souvereinen helpen ontweldigen, hunne Officiers vangen, de stad Leyden, en veele wederhoorige gestijft; des wegens voor den Hove van Holland gedaagd en gevonnist, wierden zy ten eeuwigen dagen op lijfs verbeurte verbanen, hunne goederen verbeurt, en vervallen verklaerd, den 30. Junius des jaars 1481.

overwel-
digt het
Slot voor
de Kabel-
liausche,

By de Stads verassinge in den jaare 1572. poogde *Cornelis vander Meyle*, die bevel over 't Slot, en veertig mannen, Goudsche keurlingen daar op hadde, het voor den Koning te houden. Doch zich te zwak gevoelende liet hy eenen sijner knechten aan den Yssel uit, met bevel om van Utrecht bystand te bezorgen. Dan sijn bode werd gevangen, en door hem des Slot-voogds aanleg ontdekt. Thans was men in de weer om het Slot van de westzijde des Havens ontrent daar nu de Brouwerij het *Offenhoofd*, staat, met een geschutje, anderhalf, en van de Spieringstraat met een slange, ontrent vier en een halfsponden yzer laadende, te beschieten. *Vander Myle* verstekten van de verwachte hulpbende, en alles tot eenen aanslag gereed ziende, werd benodigd, gelijk getal volk als hy in had, van den Heere *van Swieten* boven te laten, in schijn of het daar by blijven zoude; maer 't grauw rustde nieter hy beneden quam. Ontboden op Raadhuis by de Burgermeesters, had hy sijnen voet zo haast niet van 't Slot, ofte het trok'er in, en hield hem voor altoos daar uit.

Ingenom-
men 1572.
door A.
van Swie-
ten.
Hoofd
Ned. Hist.
B. 6.

De Burgermeesters en gemeene Vroedschap van der Goude in den jaare 1577. verstaande dat de Sloten en Kasteelen van Antwerpen, Gent, Utrecht, Doornik, Valenclijn, en andere geslaakt waren, beslooten het afbreken van het Slot Ter Goude, zonder ymand anders kennisse hier van te geeven, of verlof te vraagen.

Geslaakt
1577. door
de Regeer-
ders en
Burgers.

De Slot-voogd *van Swieten*, thans te Vianen, werd hier van door de Magistraat verstendig, en verzocht om zelve, ofte door eenen gevolmachtigden, sijne daar op zijnde goederen en huis-sieraaden in bewaaringe te neem-

Bor Ne-
derl. H. elf-
de Bock.

Brief door
den Slot-
voogd des-
wegens aan
de Magi-
straat ge-
schreven.

Hun ant-
woord op
den zelvi-
gen.

men. Doch de gaande zijnde Burgery had geen uure geduld : noch op den zelfigen dag, ('t was de naaft laet-
iten van October) smeeten zy het Slot ter aarde. De
Burcht-voogd, door eenen sijner huis bediende in der yl
hier van verwittigd, nam het euvel, schreef aan de Re-
geerders, „Dat hy verwonderd was te verstaan hoe men
„sijne woonplaatze, goederen, brieven en schriften dus
„met een hoop volks had derven aan doen, en zulks zon-
„der sijn voorweeten, daar hy noit hunne vrydom had
„betwist, en ten allen tijde met hen in der minne geleest.

Het antwoord, hier op aan hemaanstonds afgevaardigd,
behelsden, „dat'er niet als op 't bevel der gemeene Vroed-
„schap was geschied. Dat hunne inwoonders geen Slot
„langer willende zien, dewijl men niet alleen de binnens
„lands maar op de grensen zelfs gelegene Burgten reeds
„hadde geslaakt, aan 't morren geraakt waren. En wat
„sijne woonplaatze belangende, men hadde alleen twee
„Burgermeesteren, eenige weinige uit de Vroedschap,
„met een Burger hopman *Cornelis Vlacq*, gelast, diemet
„alle geschiktheid het werk hadden verricht, doende de
„voorpoorte en 't voorhof door een rot-schutters bezet-
„ten, ten einde niemand indringende tegen hunnen dank
„iets ondername, zo dat zy sijne goederen en papieren
„met meerder zorg dan of 't hunne eigen geweest waren
„bewaard hadden.

„Voorts erkennen zy geerne sijne hen bewezene heus-
„heid en vrindschap, waar voor zy hem nu en altoos wilden
„danken, verkoopende dat hy het gedaane zal aanzien
„als om gewichtige redenen en niet uit eenige verbitte-
„ringe tegens sijnen persoon geschied te zijn. Zy bid-
„den hem geen gehoor te geeven den geenen die hem an-
„ders zouden willen doen gelooven, zulks zy by tijd en
„wijlen hem zouden doen blijken, zo in 't bezorgen van
„een bequame woonstede, als hy andere vergeldingen,
„waar door hy geen reden zoude hebben van zich over
„hen

„hen te beklagen. Eindelijk verzoeken zy niet qualijk
 „te willen duiden, dat zy op *zijn* begeeren het voorder
 „afbreeken niet en staaken dewijl de werkluiden in 't werk,
 „en hungereedſchap by hande waren; doch *ſijne* verblyf-
 „plaats zoude voor *ſijne* overkomſte, die zy hem baden
 „te willen verhaaften onaangeraakt blijven, terwijl men
 „onder des werks genoeg zoude vinden met den *Tooren*
 „*van Arkel*, de Stove, en *ſijn* aankleeven, met den muu-
 „re ten noorde gelegen.

De *Graaf vander Mark*, Vryheer van *Lumey*, door de Delfſche Wethouders over het moordadig ombrengen van hunnen Burger, en Ste *Agathaas-Klooster-voogd*, *Cornelis Muſius*, by de Staaten aangeklaagd, wierd te Delft vaſt gehouden, van daar na het *Slot Honingen*, voorts na dat van der Goude (noch nat van 't door hem vergoten Prieſtersbloed) in 't begin van 't jaare 1573. vervoerd, van waar hy den 20. Februarius aanvolgenden *ſijne* ſchriftelijke verdedinge den Staaten toezond, doch zonder ander voordeel dan dat de paapen en moniken-moorder van *ſijne* laſt-brieven ontheeven, en ten Lande uitgezet wierd. *Sijn* woest leeven ſloot hy alwoedende op *ſijne* goederen in 't Land van Luyk den 1. May 1578. begraven in de Parochie-kerk van *ſijne* Heerlijkheid.

Het Slot dus geſlaakt zijnde heeft men dien hoek van de Stad, *de punt* genaamd, in den jaare 1582. aan de buienkant met een ſtevige muur bewald, ter zijde eene breede *Kade aan den Iſſel*, het *nieuwe veer-ſtal* genaamd gelegd, en in den jaare 1645. eene ſtads-poorte daer by gebouwd.

Kort na de ſlaakinge verkogt de Stad de na by gelegene erven, en gronden.

Op den 4. November 1581. verkogten de Heeren Burgermeesters met de Treforiers aan *Agnes Frederiks* dochter, weduwe wijlen *Pieter Cornelisse Houtman*, een huis en erve ſtaande en gelegen op de d'oofſtzijde van de haven, op den hoek van de zijk aan 't Slot, met het erf, daar

Verkoop-
ping van 't
Slots
grond en
erven 1581.
Stads-boek.
verkoop-
der ſtads
goederen.

daar bezijden aanleggende, soo breed als de muur van de zijl is, voor de somme 785. gulden.

Op den 18. May 1583. heeft *Gerrit Teunisse Kegel*ing in 't openbaar van de Heeren Burgermeesteren en Treforiers gekogt een erf leggende op d' oostzijde van de Haven naast de zijl met de visscherye van de zijl, zoo breed als afgepaalt was tot aan de dwersfloot, en soo voorts alle erven den hoek om by de zijl henen, zo ver bemuurd is, om van hem een bequaam huis opgesteld te worden voor de somme van 410. gulden.

STADS RAADHUIS EN VLEESHAL.

*De grond van 't Raadhuis gekogt 1365. Opgebouwd 1449.
Gestalte. Verbetering. De Vleeshal konstig overwelfd.*

Inkoop
van 't
Markt-veld
in den jaare
1356.

Stads Secr.
Lade A. A.

IN den jaare dertien honderd vijf en zestig op den eersten Julius kogten stads Regeerders van Grave *Ghuyl van Chastillon*, Heere, vander Goude, het Markt-veld en de vryheid om het te betimmeren, als blijkt uyt stads Handvest. *Privilegie ende koop van dat Markt-veld van Ghuyl Chastillon Grave van Blois*, enz. Voor drie hondert oude *Vranckrijcxe Vrancken* in gereede penningen betaelt; ende voor noch veertich schellingen *Hollant* goets gelts 's jaers te betaelen op St. Ian te mid somer; des mach men op 't voorsz. Markt-veld wel timmeren, een Halle, Raethuys, Wantthuys, ende Vleeshuys, al soo groot als 't die stede oirbaer ende nut dunckt te wesen, tot der stede behoef. De plaets leggende ontrent de Halle sal onbetimmerd blyven. Geven te *Noyon* in *Tirasse* den eersten Iuly 1365.

In den jaare 1398. Oct. 3. wierd by de Regeerders besloten, het Markt-veld onbetimmerd te laten. Stads secret.
D'Op-

it.

D'Op-

D'opbouw van Stads Raadhuis ging na dezen inkoop laat en langzaam, wegens stads onvermogen aan; want in den jaare 1449. wierd dat werk eerst aangevangen, en na dezen, door haar bekostigd, met eene somme (als uit Stads Kronijk blijkt) van zes duizend twee honderd, drie en veertig guldens tot 40. groot Vls. drie st. en twaalf penningen; waar tegen d'ontfang, zo uit accijnfen, als anderzints, tot de voorsz. timmeraafie verstrekt, bedroeg 8321. ponden en vyf schellingen: Bouwmeesters waren *Henrik Aelbrechtsz.*, *Louis Gerbrandsz.*, en *Klaes Huygensz.* Hier blijkt dat het gemeen gezeg als of Vrouw *Jacoba* het Raadhuis op haare kosten doen bouwen had een ongegrond verdictzel te zijn; dewijl die Gravinne in den jaare 1436. overleed, en de grondvestinge van het Raadhuis in den jaare 1449. eerst gelegd wierd.

Het Raadhuis gebouwd, in den jaare 1449.

Kost de Stad, 6241. gl.

Voor den opbouw, zegd men het Huis, thans de Brouwery de Zwaan op de Gouwe, Stads gemeen Raadhuis, geweest te zijn.

Het oude Raadhuis word gezegd de Brouwery van de Zwaan geweest te zijn.

Het Raadhuis, (in 't midden van 't drie hoekige by na ovaals Markt-veld gelegen,) gelijk ook de Hoofdkerk, zijn op geene vasten grondslag gevest, ook niet geheyd op paalen, maar staan op enkele vlotten van wijd uitgestreckte zwaare eyke balken, zo ver uitgespreid, dat die van 't een en 't ander gebouw by na elkanderen raaken.

Stand en gelegenheden van 't Raadhuis.

Men verhaald dat het Raadhuis tot het jaar 1603. rondom in 't water lag, van vooren met eene val-brugge voorzien, om in tijd van nood, gedurende de Hoekx en Kabelliausche verdeeldheden, ten Burgt te strekken.

Verbetering van 't zelfve.

In den jaare 1603. wierden aan den ingang de steene Balie en trappen gebracht.

In een Lijst rontom voor alle de vensters
van 't Vroetschaps Kamer.

*Getrouwelicken Raedt vervorder het profijt deser Stede
Ghy die tot Vroetschap gaet uwen eedt salveert,
Schuyt eigen baet dat groot quaet oyt dede.
Jongen Raedt oock verlaet die Roomen misleden.
Heimelicken haet, versmaet 't welck het welwaren cedeert:
't best gevoelen voorstaet, niemant excipieert,
Het secreet sijt verdacht niet te reveleeren:
Op eendracht slaet acht, in wijsheit regeert;
Want accoort, geeft consoort te doen floreren,
Dat tweedracht, in onmacht doet declineren.*

Voor Burgermeesters Kamer in 't Latijn.

*Vir videas, quod tu jubeas, dum magnus habetis:
Aspicias, quem despicias dum ledere queris.
Et caveas, ne forte ruas, dum stare videris:
Dat varias, fortuna vias, non ergo mireris.*

Voor de Schoorsteen in Burgermeesters Kamer.

Festina Lentè.

In 't Nederduits,
Voor Schepens Kamer.

*Man wel insiet, wat ghy gebiet,
Soo gy tot staet wort gebracht,
Wel gadeslaet, wien gy versmaet,
Wanneer ghy te krencken tracht.
Behoed u wel, voort vallen snel,
Als ghy schijnt te staen in kracht,
Fortuyn die sweeft, veel mid'len geeft
Daerom dit geen wonder acht.*

VLACQ MICHELSE.

1584.

In

In de jaaren 1690. en 1691. herbouwde men het Raadhuis dusdanig, dat'er van binnen niet ter weerd onverbeterd bleef, zelfs de voor-zijde en achter-gevel wierden zoodanig naar de Bouwkunst geregeld, en versierd, dat het geen oud, maer nieuw gebouw thans schijnt te weezen.

Op de herbouwing van 't Stadhuis.

*Stads Raadhuis, aen gestigt door Burger-Vader trouw,
Mind waarheid; eert verstand: hoed vrome, loond goe daden,
Haat laster; hoond bedrog; doemd ondegd; straft de kwaden.
Zoo boVVD Men WIL en recht op 't CapltouL ter GoUW.*

1693.

Het onderste gedeelte op steene zuilen gegrond, zo konstig overwelfd, dat wie het ziet het vernuft van den Bouwmeester lichtelijck bespeurd, is tot een *Vleeshalle* geschikt.

Vleeshal
konstig overwelfd.

Het achterste vertoond de *Lijfstraf-plaatze*, op steene pilaren gebouwd, wel eer vervallen. is met de laatste verbetering mede aanzienlijker hersteld.

Steene Lijf-
straf-plaats
herbouwd.

Onder deze strafplaatze is eene *Kooren-beurs*.

Op de Nieuwgebouwde Koren-beurs rijmde de Dichter *Christ. Pierfon*, dese Jaarschriften.

(Het gebouw spreekt.)

*Benein Versprekt MILN kap Voor Graan-beVrs Van Der GoVw,
En boVen 't SCboV-tonceL Van straf en na-beroVw.*

Anders.

*Voor 't LeVen strekt MILN Dak, een KorenbeVrs benein.
Van boVen 't SCboVw-geboVw Voor sterVen en geween.*

Anders.

*MILN granD Is 't KorenbVILs, Voor 't LeVen opgeflgt.
Waar boVen 't SCboVburg staat, Voor 't sterVen na 't gerlgt.*

1697.

Christoffel Pierfon.

BESCHRYVING VAN
STADS WAAG,
EN
BOTERHUIS.

Oude
Waag.

Nieuwe
Waag.

Pachters-
boek des
jaars 1697.

DE stad had wel eer een Waag op de markt, noord-
waarts het Huis de Salm doch deze was slecht en laag.
Waarom in den jaare 1668. een nieuwe Waag gebouwd
wierd, ontrent d'eigene plaatze; doch tot meerder ruimte
voor de zelve wierden verscheide huizen, zo op de markt,
als achter op het water van de Zeugen-straat, ingekogt,
en afgebroken. Geen gering voordeel brengt deze Waag
ten gemeene beste in. In den jaare 1697. wierden daar
34609¹/₄. ponden aen Kaes alleen gewogen. Boven is een
ruim vertrek dienende tot Stads gemeene Wapen-kamer.

Voor d'Oude Waag, las men wel eer dit gedicht.

*Gewigt, te ligt, te swaar,
Is gruwel voor den Heer;
En valsheid in de waar
Quetst Menschen Siel, en eer.*

Stads groo-
te school,

affchrijft
van een
oude
handvest
dezer stede
onder den
Burgermr.
Louif.

Wachthuis,

nu Boter-
huis.

Het geen thans het stads *Boterhuis* is, was wel eer haar
groote school. De stad kocht het in den jaare 1407. voor
vijf en dertig goude Engelsche Nobelen, als by dezen
blijkt: „Anno 1407. heeft die stede van der Goude ge-
„cocht *Lauwe Iakobsz* zijn huis *in de Regenboog*, daer een
„school afgemaect is, en wort gecocht om 35. goude En-
„gelsche Nobelen, en op 't huys sal blijven staen 4. pondt,
„beurse-gelt en vijf schellingen jaarlijks renten goet gelts
„en 's Heeren pacht.

Ten tijde van d'Inlandsche Oorlogen wierd stads school,
stads wachthuis; doch naderhand het handelhuis van bo-
ter, kaes, en zuivel.

In den jaare 1616. wierd'er een nieuwe *voorgevel* aan
gebouwd, agter op het water van de Zeugen-straat is der
Goud en Zilverfmeden Gilden-kamer.

In

STADSDOELN.

De St. Joris oft d' Oude Doelen. Wanneer, en waar gesticht. Door de Gravinne Jakoba begunstigd. Regels den gilden-broeders voorgescreven.

DE Stad had wel eer, tot oeffeninge der Burgers in den wapenhandel, twee Doelen, eene oude, en eene nieuwe Doelen. D'Oude van den voerbooge, die *St. Joris* schuts-heiligen titeld, was reeds voor 't jaar 1428. in stand, gelegen van 't noch zo genaamde Doele-poortje en-straat af tot den Tienden-weg toe, langs stads muur, thans gebruikt tot Lijnbanen. Het getal der Schutters bestond op 't gemelte jaar in tachtig, op 't jaar 1455. in honderd Burgers.

's Jaars, als zy de Papegay schoten, reikte hen de Rentmeester van de stad, ten vervallen hunner onkosten, volgens een handvest van Vrouw *Jakoba* van Beyeren, Gravinne van Holland, gedagtekend 1428. op belokene Pinxteren, veertig paar Reigers uit. *Hertog Philip van Bourgondien* vergroot de gifte, 1455. 1. Maert. tot honderd Reigers, ofte voor yder Reiger vijf grooten Vlaams, onder behoorlijke quitansien door de Schutters van Stads Rentmeester t'ontfangen.

Vrouw *Jakoba* sprak by handvest, in den jaare 1428. alle Schutters van den voerboog, die by ongeval in den Doelen ymand doorschooten, verlemden, of questden, met hunne boogen, vry van alle Bruke in lijve of goederen. Men ziet noch ten dezen tijde een zilvere vergulden kop, of drinkbeker, door gemelte Gravinne den Schutters geschonken. Deze maatschappij diende niet ten verzet ofte wapen-oeffeninge alleen, maar ter godvruchte zelve, als by haar ordonnantie blijkt, pag. 19. en 20. van dit tweede deel vermeld.

Twee Deelen in der Goude.

De St. Joris Doelen, voor boogschutters, was in 't jaar 1428. reeds in stand,

Vrouw *Jakoba* schenkt Schutters 's jaars veertig, *Hertog Philip* honderd paar Reigers.

By geval van questzinge vry gesproken.

Vrouw *Jakoba* verleen een zilvere vergulde Drinkbeker.

DE ST. SEBASTIAANS,

Oft nieuwe Doelen, in 't jaar 1504 tusschen het Vlamingpoortje en de verlooren kost Tooren, aangelegt. Hun getal en Regels. Vergunbrief van Keyser Karel.

De Cloveniers of St. Sebastiaans Doelen voor Buschschutters. Gelegen aan de wal by het Vlamingpoortjen. de Lade K.

Opgerecht in den jaare 1504.

DE nieuwe, anders de Cloveniers, of St. Sebastiaans Doele, lag aan de westzijde van den raam, onder de walle, van de Vlamingstraet tot by, of ontrent over het Convent der Reguliere Nonnen van de H. Maria.

Het erf wierd in den jaare 1504. van de stad door de Deekens van 't Gilde onder het volgend beding overgenomen. „Wy *Claes Iansz de jonge*, *Mr. Cornelis Jacobsz*, „en *Dirck Jacobsz*, Schepenen binnen der Goude, Oir- „connen ende kennen, dat voor ons quam *Ian Iansz* „*Isaack Pieter van Beest*, *Adriaen Iansz*, *Dirck Kars*, „*Lomen Tsbrant Allert Willemsz*, *Pieter Aelbertsz*, ende „*Goosen Dircksz*, als acht gecoren van St. Sebastiaens gil- „de, ende *Hendrick Wittenz*, *Ian Iansz Pierlam*, *Ian* „*Iansz*, en *Hendrick Boenen*, Deeckens van 't voorz. Gil- „de, ende lijden voor haer, ende haren nacomelingen te „doen timmeren en maecken een proper nieuw huys op't „erf, dat der stede van der Goude voorz. tot proffijte „van hun lieden gecoft heeft, gelegen in de Vlaming- „straet naest *Vranck Pietersz* westwaerts, ende beloofden „deselve bovengenoemden personen op 't voorz. erf tot „heuren coste te doen maecken seeckere Doelen, ende die „mitsgaders het voorz. huys t'onderhouden, in raecke „ende daecke ten eenwigen dagen, die jaerlijcx renten „daer op staende te betaelen, buyten ofte van de voorz. „stede: ende indien zy des van 't gunt dat voorz. is in- „gebreke vielen, soo consenteerden zy lieden dat de stede „voorz. erf weder tot haer proffijte sullen mogen aen- „vaerden. Mitsgaders alle het gunt, dat sy daer op ge- „maeckt mogen hebben, ende haer wille daer mede doen „als der stede toebehoorende alle dinck sonder arglist, in „ken-

„kennisse der waerheid onsen zegelen hier aengehangen
 „op ten een en twintichsten dach in Octobri, in 't jaer
 „vijftien hondert ende vier. Aldus ondertekent.

Wetten der
 gilden-
 broeders.

De Broeders van dit gilde moesten uit de rijkste, aanzienlijkste, en bequaamste der stede, ten getalle van drie honderd, verkooren worden.

Allen Maendag met hunne Vier-roeren ten Doelen koomen, en 's Maands eens schieten. Op H. Sacraments en St. Jans dach in 't Borst-geweer en hartenleeren-kolder met hunne bussen in de Processie koomen tusschen de Sluis en St. Jans brugge, eer d'achterste van de schuttery verby getrokken waren, alles volgens den onderstaanden vergun-brief.

Vergun-
 brief van
 Keyser Ka-
 rel.

Stads Secr.
 in de Lade
 K.

Zy beston-
 den in drie
 honderd
 aanzienlijk-
 ste Poor-
 ters.

„Octroy van *Kaerle Roomsche Keyser*, enz. omme te
 „mogen opstellen ende ordonneren een schuttery van Bus-
 „geschut ofte Cloveniers uit die rijcxste, notabelste, nutste
 „ende bequaemste Poorters tot drie honderdt personen,
 „die gehouden werden als 't heur maent-schut is 's maen-
 „dachs ter Doelen te comen eer die clocke acht geslagen sal
 „wesen met sijn bos, loot, lonck ende cruyt sulcx hy sijn
 „cavel schieten wil op die verbeurte van twee stuvers.

„Item dat elke schutters sijn maent schooten en cave-
 „lingh schieten sal op die boete van een stuver.

„Dat die geene die sijn maentschut wesen sal gehouden
 „wesen des middaechs te comen eetten daer 't maentschut
 „geleyt sal wesen op de boete van twee stuvers.

„Item dat die Bode ymant de wete doen en sal van sijn
 „maentschut te schieten dan Sondaechs nae de hooch-misse.

„Item waer 't saecke dat ymandt van de schutters nae
 „de wete uyter stadt oft van huys reysde sonder ter Doe-
 „len oft ter maelteyt te comen sal verbeuren een Caro-
 „lus gulden.

„Item dat alle de schutters van de voorsz. schuttery
 „sullen gehouden wesen te comen op H. Sacraments dach
 „en St. Jans dach met heurluyder harnas, of leerenharten-

Moesten
 op H. Sa-
 craments
 en St. Jans
 dag ter

„col-

proceſſie
koomen in
hun ge-
weer.

„colderen, ofte geweer in der proceſſie der voorſz. ſtede
„ruiſſchen die fluis en St. Jans brugge, wel eer bezuiden
„de molen-werf gelegen, eer die achterſte van de ſchut-
„terye in ordonnantie die ſelve brugge gepaſſeert ſullen
„weſen, ſoo wel die rouwe dragen als andere, uytgeſon-
„dert wiens Vader, Moeder, huisvrouw binnen een maent
„geſtorven ſal weſen, in de proceſſie moeten comen in
„zijn rouwlederen op die verbeurte van een Carolus gul.
„als die proceſſie omme es ſal elck ſchutters gehouden we-
„ſen te comen op 't Stadthuys, om aldar uytgeleſen te
„worden oock op de boete van een Carolus gul.

By overlj-
den in den
Lijk dienſt
ter kerke.

„Item als ymandt van de ſchutters ofte zijne huisvrouw
„geſtorven ſal weſen, ſullen alle die ſchutters gehouden
„ſijn te comen met heurluyder ploer in heurluyder Hoff-
„manſchap eer 't Lichaem met die baer opgenomen wert
„ten ware dat zy rouwe droegen, omme 't dooe Lichaem
„eerlijck te comen op de boeten van ſes ſtuvers.

„Item wat ſchutters, als die Papegay afgeſchoten ſal zijn,
„oft oock maer den tijt bevonden wert ſonder ploer te
„te hebben ſal telcken reyſe verbeuren tien ſchellin-
„gen vls.

„Sullen alle de ſchutters elcx in zijn maentschut alle de-
„ſe boeten verdrincken.

„Item men ſal die Bode van alle weten gelof geven op
„zijn eedt.

„Sullen die maentschutten van deſe ſchutterye jaerlijcx
„alle maendage gehouden worden van den eerſten maen-
„dach nae St. Joris dach geduyrende tot kermiſſe daer aen-
„volgende.

„Alle ſchutters ſullen gehouden weſen elcx in ſijn ſchut-
„terye al ſulck geweer als die Burgermeeſteren in der tijt
„weſende ordonneren ſullen, by elck van hem te hebben,
„ende dat die ſchutters zullen gehouden weſen by eede
„tot vermaninge van de Burgermeeſteren te verclaren dat
„alſulck geweer, ende wapenen, daer op zy geſtelc
„ſul-

„len zijn henluyden eygen toebehoort sonder simu-
„latie.

„Die schutters sijn gehouden eedt te doen, die Stede Moeten alle
„te helpen bewaren voor alle inconvenientien by invasie Seftaiffen
„van Vianden ofte Faulteurs van eenige nieuwe seften, helpen
„lasten van water, ongeluck van brant, ofte andersints. weeren.

„Die schutters soo veel als by den Bailliu ende Burger-
„meesteren, in tijden van eenigen onraet ontboden zul-
„len werden gehouden sijn henluyden te vergaderen niet
„hoor geweer, ende doen dat hem by deselve bevolen
„sal worden op peyne van elcx arbitralijck gecorrigeert te
„worden.

„Onse Genadige Heer mach dit Oñroy tot sijne be-
„lieften revoceren.

„Datum 1542. nae Paesschen den xx. April.

„Weinige jaaren bleef deze Doelen in stand: want in Het erf
den jaare 1594. wierd'er het erf van verkogt voor 300. gls. dezer Doe-
len in den

„Den 28. Meye 1594. is vercocht het erf dat eertijts den jaare 1594.
„niewwen of Cloveniers Doelen plagt te wesen, gelegen aen verkogt.
„de vesten aen 't Vlaminx-poortge aen *Hendrick Lambersz*, Stads-boek
„boven de belastinge van 8. gls. St. Jans te lossen te- verko-
„gens den penning thien, die in 't vercoopen daer opge- ping der
„houden word, en nog 8. st. 's jaers gemortificeerde renten stads goe-
„voor de somme van 300. gls. deren.

TIENDE HOOFD-STUK.

GODSHUISEN, voor ZIEKEN, en GEBREKKLYKEN. St. KATHARINE GASTHUIS. *Door eenen der Heeren van der Goude, of althans onder hunne Regeeringe voor den jaare 1391. gesticht Gering van inkomsten in den jaare 1408. Nonnen ten Gasthuise ingebracht. Haar Klooster, en Kerk-gebouw. Besprekken aan't Gasthuis. Regeling der Provenirien in 't Gasthuis.*

Yver der oude stedelingen tot het sichten van Godshuizen.

DE Godvrucht der oude bewooners van der Goude, konde met eene heerlijke Hoofd-kerke, veele kloosters en kapellen te sichten en te begiften, (als in het tweede deel te zien is) geen betere bewijzen van haare welge-regelden Godsdienst geeven, als met het medestichten van een ruim geral Gods-Gast Ziek-Leproos, en H. Geest-Armenhuizen, en Wooningen voor oude behoeftige en gebrekkelijke menschen.

Het groote of St. Katharine Gasthuis.

Het aanzienlijkste, en wellicht der eerste dezer Godshuizen is het *groote of St. Katharine Gasthuis* op de Haven, ten dienste thans van Zieken, Hersseleosen, Krankzinnigen, en gering bemiddelde Kostgangeren gebruikt.

Ten tijde der Graven van Blois gesticht. H.H.G.M. B. bl. 1. Oude besprekken, enz.

Dat sijne eerste grondlegging het jaare 1391. Voorging, ziet men in een besprek door den Grave van Blois, Heere van der Goude, in dat jaar gesteld; waar in begeerd word, dat, van 't inkoomen der Kapelle van Blois, „alle „maanden vier mengelen wijns, drie mengelen witte, en „een goede roode wijn, den besten dien men Ter Goude, te te koop vond, *den zieken in 't Gasthuis* telken termaa-, de van een pint geeven sal. Uit een ander besprek van Mr. Willem Sonderdank van den tienden May des zelvigen jaars blijkt, dat'er toen al *Gasthuis-meesters* waren, die alle jaaren benevens die der Godshuizen verzet wierden. Hier uit gisse ik dat het *Gasthuis* door ymand der Graven van

ib. bl. 40.

van

van Blois, en Heeren van der Goude, of, althans by hunnen tijdt gesticht is: en wel licht kort na de eerste stadsbrand.

D'Inkoomsten moeten in den eersten niet al te ruym geweest zijn; want, op 't verzoek der *Gasthuis-meesteren*, werd by Stads Regeerders in den jaare veertien honderd en acht in May-maand goedgevonden, niet meer als vier Proveniersten koste van 't Gasthuis t'onderhouden: stierf'er een van, die hem zoude opvolgen, moest vijftig jaaren, ofte daar boven, oud zijn, en aan 't Gasthuis 't negentig Engelsche Nobels, of meer, maar niet min, goeddoen. De Priester, die de zieken en de Proveniers, onder zekere wedde bediende, werd, met de dood van eenen Heere *Jan Camerlinx*, ontheven; en bessoren geen Priester op 's Gasthuis kosten weder aantenemen. Al 't welk nader uit de bygaande acte en consent (het eerste dat my wegens het Gasthuis in hande is) te leezen staat. Uit welk mede te verstaan is dat'er reeds toen eene kerk of kapel by het Gasthuis was.

Schraale
inkoomsten
in den jaare
1408.

Consent van den Stede worff, Catrijnen-Gasthuis en ander overdracht.

SCHOUT, BORGEMEESTERS, SCHEPENEN
ende RAADEN der STEEDE van der GOUDE.

„D Oen cont allen Luyden hoe dat ons Gasthuysmeesters
„vervolgh, ende by gebrocht hebben, een ordonnantie te hebben in den Gasthuysse, om oirbaer ende profijt
„der Gasthuysse ter armen behouf, by heuren eede, welcke
„ordonnantie wy geconsenteert hebben ende consenteer
„re by der steele wegen by opdracht van den Vroetschap,
„dat is te weten, dat men niet meer Proveniers in 't Gast
„huys aennemen en sal, op 't Gasthuys cost, dan vier
„Proveniers, ende soo wanneer dan een Provenier aflyvich
„geworden is, soo magmen een ander Provenier inneen
V 2 „men,

„nemen, by consente van den Gasthuysmeesters, met al-
 „ dusdaenige voorwaerden, dat so wie out is, vijftig jaer
 „ ofte daer boven, dat die geven sal onsen Gasthuysse 't ne-
 „ gentigh Engelse Nobels, of daer en boven en niet min.

„ Item soo sullen dese Proveniers al te samen aen een tae-
 „ fel eeten ende drincken, ende hen laeten genoeghen met
 „ sulcke spijsse ende drancke, als'die Bode van den huysse,
 „ eten ende drincken sullen, van goeder gaeve spijsse, als ree-
 „ delijck, ende taemelijck is.

Regeling
 wegens
 de Prove-
 niers, enz.

„ Item soo en sullen dese Proveniers, niemand vreemders
 „ uit Gasthuis nooden ten eeten, ten sy, dat sy daer voor
 „ betaelen voor elcken maeltijd voor elcken persoon 3
 „ batkens.

„ Item soo en sullen die Proveniers, niet langer by den
 „ vier sitten, winterdaegs, dan tot acht uren aen den Clocke,
 „ ende des somerdaegs, niet langer dan te 9 ueren aan
 „ de Clocke.

„ Item soo wanneer dat des Gasthuys Cnaape dat Gast-
 „ huys savonts gesloten heeft, ende te bedde is, soo en sal
 „ hy om des Proveniers wille niet opstaan, om uytlae te ten
 „ dede noodsaake.

„ Voort waar eenigh Provenier, die des Gasthuys Bo-
 „ den, om eenigh van alle dese punten, ende articulen
 „ voorsch. eenigh overlast dede, met woorden ende met
 „ wercken, dat woude wy hem alsoo afneemen, dat hem
 „ billicx een ander behoeden moghten.

„ Voorts is onse meeninge van der steede weegen dat men
 „ 't eynden Heer *Jan Camerlinx* dood af, als men hem aft-
 „ dadinct van sijne voorwaerden, geenens Priester aenne-
 „ men en sal op des Gasthuys costen.

„ Voort soo willen wy dat die Gasthuys-meesters, die nu
 „ sijn of naemaels wesen sullen, dat soo wanner in 't Gast-
 „ huys een doode is, dat sy 2 van de Gasthuys-meesters sul-
 „ len reede wesen, om die Priester te haelen, ende de doo-
 „ den in de kercke helpen te draegen, ende by den dooden

„ in

„in de kerk blijven staan, ende daer over te offeren, ende niet
 „van daarte scheyden eer die doode eerlijck ter aerde ge-
 „brocht is, ende want wy willen, dat men alle dese voor-
 „waarden ende articulen voornoempr, volcoomelijcken
 „houden, ende gehouden willen hebben, tot eeuwigen
 „daegen, om der arme zielen wille, diemen te bet hantee-
 „ren, ende haevenen mag, so hebben wy desen brief daar
 „op gegeven, met onse steede zegel uythangende, gege-
 „ven, op den negenden dagh in Meye in 't jaar ons Hee-
 „ren 1408. In de vijftewintigste Beun op Stads Raadhuis.

Het Gast-
huis ter be-
wind van
Nonnen
gesteld.

De schaarsheid van inkoomen gaf waarschijnlijk aan-
 leidinge om het bezorgen van de zieken aan eenige kloof-
 ster-zusters, (Gasthuys Nonnen) over te geeven, die de
 kerk naderhand vergrootden, met eenen tooren ter zuid
 zijde der kerke op de haven versierden, welke tot den jaa-
 re 1665. stond, wanneer de zelvige afgebroken, en voor-
 gevel der kerke vernieuwd wierd. Benevens de kerke bouden
 zy haar klooster, 'tgeen mede in den jaare als boven voor
 aan de Haven afgeworpen, en in een aanzienlijk gebouw,
 ten dienste der Gasthuis-vaderen en Heel-meesteren, ver-
 anderd is.

Had een
kerk-too-
ren,

en kloof-
ster-
gebouwen,
thans ver-
anderd.

'tJaar wanneer deze Zusters haar hier ter nederzatteden
 is my onbekend; maar niet wanneer dit Gasthuys den naa-
 me van *St. Catharine Gasthuis* droeg, 'tgeen al in den jaa-
 re 1447. was, als nader blijkt by eenen Fundaatsie-brief
 van twee Missen in 't Zieken-huis van 't Gasthuis Zo dat
 al in dien tijd, de Zusters, *St. Catharina*, voor haar schuts-
 heilige op haar klooster-sichtinge verkoren hebbende, al-
 daar zullen geweest zijn.

De H. Ka-
tharina
Schut-hei-
lige der
Nonnen;
van het
Gasthuis.
H. H. G. M.
B. bl. 151.

Oude be-
sprekken
enz.

In 'tjaar 1459. word *St. Catharine Gasthuis* het groote
Gasthuis genoemd. 'tLoopt en stoot het oog, dat de
 kerk en 't koor niet linie recht op elkanderen gebouwd zijn:
 doch dit heeft sijne reden uit d'aloude kerk-gewoonte,
 die alle kerk-kooren recht in den Oosten plaatзде; dewijl
 nu de nauwte van den grond door het na by en omstroo-

Reden van
't scheve
kerk-koor.

ib. bl. 29.
30.

mende water, geen plaatze overliet om op de maat-linie van 't koor den beuk der kerke voor te trekken, is men genoodzaakt geworden, dien wat zuidwaarts te drayen. 't Zelvige (doch met grooter misstand,) ziet men in de *St. Donaas Hoofd-kerke* te Brugge. *Guy van Chatillon Grave van Blois* en *Heer van der Goude*. Besprak in den jaare 1391. den zieken van 't Gasthuis vier mengelen wijn, als hier boven. *Mr. Godevaart Sonderdank* besprak in den jaare 1426. Den zieken van 't groote Gasthuis een stoop wijn, op *St. Martens* avond.

Besprekken
aan 't Gast-
huis. ib.
bl. 1.
ib bl. 33.
verso.

Inden jaare 1447. wierden voor de zieken in 't ziekenhuis twee Missen 's weeks eene op woensdag, andere op vrijdag by dezen instrumente gesticht.

„Wy *Jan Ockersz*, *Adriaan Jacobsz*, en *Floris Claesz*
„*Gaergoets zoon*, Schepenen binnen der Goude, oircon-
„de ende kennen, dat quamen voor ons die Gasthuis-
„meesters van *St. Catharine Gasthuis* Ter Goude, ende be-
„loofden van des voorz. Gasthuys wegen de Heiligen
„Geest-meesteren Ter Goude, dat sy ten eeuwigen dagen
„sullen doen doen, op den Autaar staende in 't siekhuys,
„daer die siecken bedde vast leggen, twee Missen,
„binnen elcken weeck, te weten des woensdaegs, ende
„des vrydaegs. Ende waer dat saecken dat die Gasthuis-
„meesters van den voorz. Gasthuise dese voorz. twee
„Missen niet en deden doen op het voorz. Autaar
„ende op ten voorz. dagen elken weeck, soo sullen sy
„die voorz. twee Missen, op 't selve Autaar op andere
„dagen, binnen der selver weecke doen doen, sonder
„eenige versumenisse daer in te laeten geschien. Ende
„waer 't dat saecke sy dese twee Missen op 't voorz. Au-
„taer, op ten voorz. dagen, tot eeuwigen dagen, bin-
„nen elcke weecke, of andere dagen binnen der selver
„weecken niet en deden doen, maer daer versumende in
„worden, (dat Godt verhaeden moet) soo belooven die
„Gasthuis-meesters, van des voorz. Gasthuis wegen, de
„Hey-

„Heylige Geest-meesters ter Goudetot des Heylige Geests
 „behoef van elke versumende misse , rechtevoort schul-
 „dig te wesen, andere halve schelling , goet geld, ende
 „dit hebben die Gasthuis-meesters verbonden op alle des
 „Gasthuis voorz. goederen, die voorz. Gasthuis nu ter
 „tijdt heeft, ofte naermaels verkrijgen mag. Alle dinck
 „sonder arg of te list, in kennisse der waerheid bezegelt met
 „ons zegelen ,gegeven op den vierden dagh in Augusto in
 „'t jaer ons Heeren duisent vier hondert seven en veertigh.
 In den jaere 1466: besprak *Diever Dirks, Jacob Fredericks* alle weeken zaterdags vier stuyv. nieuw gebakken
 wittebrood aan het Gasthuis.

ib: bl. 34.

In den jaere 1609. op den 29sten Junius werd ten voor-
 deele van het Oudeman en Gasthuis eene Loterye begon-
 nen, waar van het trekken duurde tot den 12. September.
 Geheel de inlaag was eene somme van 60863 ---- 6 -- 4.
 De prijzen beliepen - - - - - 24771 ---- 10 - 4.
 De prijzen waren gemaakt zilverwerk, opgetekend met
 deze woorden *voor 't Gasthuis, en d'Oudemannen ter Gou-*
de 1609. Restte ten voordeele eene somme van 3609 1-16-0.
 van deze genoot het Gasthuis twee derden, en het Oude-
 manhuis een derde.

Loterye
 ten voor-
 deele van 't
 Gast, en
 Oude-
 mannen-
 huis, in 't
 jaar 1609.

Het Tooneel om op te trekken stond voor 't Stadhuis.
 De Regenten wegens het Gasthuis waren *Mr. Lambert Sloos, Gysbert 't Hart, Cornelis Gerridsz. de Lange, en Gysbert in Antwerpen.* De Regenten van 't Oudemanhuis, *Mr. Cornelis Henriksz,* ende Burgermeesters, *Gysbert Aelbertsz, en Henrik Janse van Wourden.*

Het Gasthuis vertoond zich van buiten op straat zuid-
 waarts, de kerk aanzienlijk. Wederzijds van den ingang
 zijn twee ruime zaalen, ter rechter zijde is der Gasthuis-
 moederen, ter linker der Gasthuis-vaderen zaal, welke
 pronkt met de overkonstige schilderye van den beroemden
Dirk Barentse van Amsterdam, waar in men by de ster-
 vende Maria het afbeeldzel van eene Gasthuis Nonne naar
 het

Hoedanig-
 heid van 't
 gebouw
 zuidwaarts.
 Gelegen-
 heid van
 binnen.

het leeven ziet. Boven deze zaal is een even groote voor de Heel-meesters, en nevens die een tweede vertrek.

Het voorgebouw doorgaande ontmoet men een zeer groote lange plaatze, *Het Ruim* genaamd, zonder bedsteden, geschikt om'er by tijden van nood kribben voor zieken te zetten welke 39 in getal zijn. Achter dit *ruim* ziet men eene luchtige kamer zo voor zieke, als in kost besteede mannen, voorzien met 25 bedsteden. Op zijde is de stoof, of wermplaats; vervolgens 'tgemeene zieke, en in de kost gaande vrouwen huis, met 30 rustplaatsen, zuidwaarts komt men in een vertrek voor d'opzienster, of moeder. Noordwaarts vind men Stads en Gasthuis gemeene Apotheek, Brouwery, Bakhuis en eetplaats voor de binnenvader en moeder. Onder de kerke ziet men eenige duistere gaaten voor dulle zinlooze menschen. Alles word omstroemd en ververscht door het aflopend Yssel water.

L A Z A R U S - H U Y S.

Herkoomen der Lazaretten in Nederland. Onderscheid der oude en latere hedendaagsche Lasarissen. Het Goudsche Lazaret voor den jaare 1400. aan de Stads-vesten gesticht, naderhand buiten verplaatst. Kerk. Besprekken tot het zelve. Regeling der Lazarissen. Het Nood Gods zieken Gasthuis. Het Pesthuis.

DE kruisstocht na het Heilig Land bracht in Europa een besmetteijk quaal, 'tgeen men *Melaastheid*, *Leproosheid*, of *Lazary*, noemde. Den nam van *Lazary*, *Lazarissen*, *Lazarishuizen* ontleende men van 't Geneeshuis, 'tgeen voor de daar mede besmetten buiten Jerusaleem tergedachtenisse van den H. *Lazarus*, broeder van *Martha* en *Maria*, gebouwd was.

*Croissade
de Maimb.*

*Gloss. Lat.
du Cange.*

De

De geleerde willen dat de zogenaamde melaatsheid van onzen tijd vry veel van die der Joodsche verschild. Deze, spruit mit eene bedorvendheid van zappen voorts, en verroond alle haare quaadaardigheid buiten op den huyt, wiens koleur zy verbarfterd : maar de hedendaagsche is een' oprechte ziekte, die het innerlijk aandoet, en voor ongeneesbaar geacht word, daar de Joodsche meermaals geneezen wierd. Voor deze wederkeerende besmetten wierden geheel Europa door, meest buiten, zomwijlen ook in afgelegene hoeken binnen de steden, woonhuizen gebouwd, en onderhoud bezorgd. De Goudsche Burgers stichtden hen eene plaats, (naar gissinge al vry wat voor het jaar 1406.) aan Stads-vesten by *de verlore kost*, waar van de naam van *Lazarus-steeg*, (daar by gelegen) hervoorts koomt. Doch de reguliere Nonnen van *St. Marie*, haar klooster op de Gouwe oprichtende, schijnen het erf der Lazarissen onder stads vergunninge na haar genomen te hebben, mits hen buiten de stad eene gelegener en ruimer beschikkende, op d'eigene wijze als de Nonnen van *St. Augustijn*, 't Antwerpen, *Ter zieken* genaamd, deden. Althans 't is zeker dat buiten Potters-poort, ter plaats daar nu de Stads-Herberge, het *Huis der Liefde* staat (wel licht om zodanigere reden dusgheeten) de bygelegene *Lazarus-kade*, en de *Lazarus-venne* leggen, en een *St. Jobs-kapel*, en *Lazarushuis* gestaan heeft.

Hier in hadden de mannen en vrouwen elk byzondere vertrekken, zelfs plaatzen, en Altaaren in de kerke. By een besprek van *Divertje Hensbeek* blijkt dat het Altaar der vrouwen ter gedachtenisse van de *H. Elizabeth*, en uit den naame van de Kapelle, dat het Altaar voor de mannen ter gedachtenisse van den voorbeeldigen *Job* ingewijd waren. In een ordonantie der Wethouderen, op het verzoek der Heiligen Geest Meesteren in 't jaar 1408. gegeven, word ten blijk dat dit *Lazarushuis*, en de kapel reeds toen gesticht, en buiten de stad gelegen

Syn. Crit.
Bible
Franc. de
Mr. Saffon.

waren, gezegd. „Voorts willen wy dat onse Heiligh
 „Geest-meesters die arme lazarusche menschen voor sien
 „van alle gaven die sy geven, *gelijke of sy hier binnen*
woonachtig waeren.

De voornaamste bevelen den melaatschen in de zelvige
 ordonantie gegeven, waren.

1 „De zieke moest poorter van der Goude weezen, of
 „althans stedeling.

2 „Zy moesten bedelen ter plaatze daar het de Heiligen
 „Geest-meesteren schikten.

3 „Was ymand Melaatsch, en hy wilde niet bedelen,
 „deze moest een half jaar na sijne dood vijftig Engelsche
 „Nobelen doen betaalen.

4 „Al wie in 't huis overleed moest 'er het sijne laten.
 Wat voordere te doen stond, zegd de bygevoegde ordonantie breder.

*Ordonnantie van de Heyligen Geest-meesteren van
 't Lazarus-Huys.*

SCHOUT BORGEMEESTEREN, SCHEPENEN
 ende RAADEN, der STEEDE van der GOUDE.

„**D**Oen cont allen luyden, dat ons vervolgd hebben onse
 „Heilige Geest-meesteren ter Goude, om een goede
 „ordonnantie te maeken, van den besiekten menschen van
 „de Lazarie, om die by een te weesen in een huys, op al
 „sulcke ordonnatie, als hier maer beschreven staet, welcke
 „ordonnatie wy hen geconsenteert hebben, ende consenteren,
 „behoudelijk altoos onsen Genadigen Heer van
 „Holland sijn, recht, ende der Stede voorschreve heur
 „recht

„In den eersten soo en sullen der niet meer sicken
 „huysen weesen ter Goude dan een,

„Item

„Item soo en salre geen gesonde menschen innegewoo-
 „nen anders dan de boden, die de Lazarus-meesters,
 „daer inne huere sullen om die sieken te dienen,

„Voort soo en sullen geene vreemde luyden daar inne
 „herbergen ten sy besiekte luyden van de Lazarie, ende
 „die te herbergen eenen naght, ende niet langer, ten
 „waer of sy Legervast worden, ende dan souden sy der
 „aelmissen genieten, gelijcken ofte sy daer inne geproe-
 „vent waeren,

„Voort soo en sal men geen sieken luyden, aenneme-
 „men in 't voorz. huys, hy en waer Poorter ter Goude
 „ofte Poorters-Kint, ofte dat hy hier binnen woonach-
 „tigh waeren ende sy hier binnen eerst besiekt worden.

„Voort allen besiekten luyden, die aengenoomen wor-
 „den, ende van der aelmisse leven moeten, die sullen
 „hoogelijck bidden op de straaten, ende voor die kercke,
 „oft daerse de Meesters ordineeren te bidden.

„Voort soo wes een ygelijck bidt, 't sy eeten of drinc-
 „ken, oft cleynode, oft wat aelmisse dat 't sy, dat sal-
 „men geheel innebrengen ende dat geven den geene die
 „'t bevolen is, van des Meesters wege, tot des gemeen
 „geselschaps behouf, die des niet en dede, ende hem dies
 „overthuygen moghte, dat waer op sijn prove, ten waer
 „dat ymant vrienden hadden die hem goe doen woude,
 „bysonder, ende dat goed moghte hy bruycken tot sijn-
 „re dood toe.

„Voort waer datter eenigh geldt over bleeven boven
 „heuren cost dat sy gebeden hadde, dat soude die gee-
 „nen die 't bevolen waer deylen een ygelijck sijn portie,
 „sijnen vryen wille mede te doen, den geen den diet ge-
 „beden hadde.

„Voort waer dat saeke dat eenigh man, ofte wijf ter
 „Goude besiekt worden, die der aelmissen niet behoeven,
 „ende niet bidden en woude, die soude men verleenen
 „huysvestige, vier ende licht, ende onderhoude hy sijn
 „sels

„felfs leven, ende wes hy in 't siekhuys broghte, dat sou-
 „de 't eynde sijnre dood daer inne blijven, ende daer toe
 „van sijn gereets te goeden vijftigh Engelsche Nobelen
 „te betaelen, binnen een hallef jaer, nae sijn dood,

„Voort worde eenige Lazarus mensche siek, ende niet
 „bidden moght, die soude die aelmissē genieten, gelijk
 „of hy mede gebeden hadde.

„Voort soo sullen die besiekten, die van die aelmissē
 „leeven, te saemen sitten aen een tafel, ende hen laeten
 „genoegen, van des hen die Boden aenbrengen sal,

„Voort waert saeke, datter ymand oncuysheyd in dit
 „huys bedreve, uytgeseyd eghtschop, dat soude die Mee-
 „sters corrigeren, dat hen billicx een ander waghten sou-
 „de; by consent van de gerechte,

„Voort sal een ygelijck des smorgens by huys blijven,
 „ter tijd toe dat die Misse gedaen sijn, ten waer by oor-
 „lof van die Meesters en bidden, voor allen den geene
 „die den huysē goed gedaen hebben, oft noch goed doen
 „sullen,

„Voort als men nacht licht luyt soo sal een ygelijck op
 „sijn cnyen vallen, en spreken sijn gebet,

„Voort soo en salmen des winters niet langer by de vier
 „sitten dan tot 8 ure aen die Clocke, en des Somers tot
 „9 uren aen die Clocke, ten dede nootfacke van siekten,

„Voort soo en sal niemand den huysē cost doen, van
 „ymand vreemders te nooden, anders dan niet sijn sels
 „monde.

„Voort soo sal een ygelijck arbeyden tot des Godshuys
 „behouft, van des hy vermagh, ende die Meesters hem
 „gebieden.

„Voort willen wy dat onse Heylig Geest-meesters die
 „arme Lazarusche menschen voorsien van alle gaven die
 „die sy geven, gelijcke oft sy hier binnen woonachtig
 „waeren,

„Voort soo wes vreemde sieken, die ter Goude coo-
 „men,

„men, op het kerckhof coomen sitten met onsen sieken,
„die sullen haar aendeel hebben van den gelde, dat hem
„gegeven word, elck persoon gelijk,

„Voort als tijd is; soo sal der altijd een sitten, voor
„die sieke Capelle, die de caritaten waghten sal, tot hen-
„ren alre behouft,

„Voort waer ymand van die sieken, die verdienden,
„met woorden, oft met wercken, dat de Meesters hem
„daar uytsettende by goedduncken des gerechts, die en
„soude tot geenre daegen, daer weder innegenoomen
„worden, ende al sulck goed, als hy in 't huys gebrocht
„hadde dat soude daar in blijven al geheel,

„Voort waer 't saeke datter eenig persoon niet bidden
„en woude, ende hy vermoghte, die en soude der ge-
„bede aelmisse niet genieten,

„Voort soo wes sieken dat'er aflyvich worden in dit
„huys die sullen heur goeden, die sy daar hebben, erven
„ende laeren den huys tot heure alder behouft, ende
„daar toe, van heure ander gereeste goeden, so Engel-
„sche Nobels, binnen een half jaar, nae sijne dood, al-
„soo verre als hy die goeden heeft,

„Voort soo willen wy dat die Lazarus-meesters die nu
„sijn ofte naemaels weesen sullen, dat sy den huysinge en-
„Capelle houden sullen in goeden zaike, naer heuren
„vermogen, als sy schuldig sijn te doene, ende immers
„daer toe sien, dat sy winnen den devooste Priester die
„sy krijgen conne, omme die Misse te doen, in die La-
„zarusche Capelle, totter zielen behouft, ende niemand
„eygenschap daar inne te hebben, in geenre wijs, in geen-
„re daegen, alle dinck sonder argelift, in kennisse der-
„waerheyt, ende om dat wy willen, dat alle dese voorsz.
„punten houden volcomentlijk, alsoo hebben wy desen
„Brief daer op bezegeld, met onser steede Zegel, gege-
„ven des Donderdaegs naer St. Jans dagh decolatie, in
„'t Jaar ons Heeren 1408.

In den jaare 1426. besprak *Mr. Godevaert Sonderdanck* den Lazarusschen, des daar zieken zijnde allen St. Martens avond een mengele wijn.

H. H. G. M.
B. bl. 33.

Jacob Paen, Claes Pietersz, en Claes Gerridsz, Lazarus-meesters, ontfangen hebbende zekere penningen, beloofden in 't jaar 1497. alle weeken in de Lazarus kapelle eene Misse te zullen laten doen voor de zielen van *Machteld Wouters Claesen Weduwe*, en voor de zielen van haare Ouders.

ibid. bl.
152.

Dirk Gerridsz den Elsenbacker, liet den Leprofen in 't jaar 1540. 28. Junius eene somme van twaalf ponden groots Vls. onder beding dat voor sijne ziele allen Vrydag eene Misse in hunne kapelle gedaan wierd.

ib. bl.
153.

Ouden-
manhuis-
boek.

Maria en Divertje Henriks van Hensbeek, bespraken in 't jaar 1604. op den 21sten October 8 gulden jaarlijks voor eene weekelijke Misse te doen in het Leprooshuis op *St. Elisabeths* Altaar. Waar uit men kan besluiten dat de kapel der leproofen op 't gemelte jaar noch in weezen was.

HET NOOD-GODS-ZIE- KEN-GASTHUIS.

Achter de Nood-Gods-Kapel, zuidwaarts van de korte Nood-Gods-steeg, stond wel eer een Zieken-Gasthuis, deswegens het *Nood-Gods-Gasthuis* genaamd. Gesticht naar waarschijnlijkheid, gelijk de *Nood-Gods-Kapel* voor ziek wordende schippers en vaarende Luiden.

H. H. G.
M. B. B.
bl. 33:

Dat dit huis al in den jaare 1426. in weezen was blijkt uit het besprek van *Mr. Godevaert Sonderdanck*, „dat al „le St. Martens avond een mengele wijn als'er zieken in „lagen, uitdeeld. Het strekte zich, gelijk d' aldaar staande woningen noch heden eenigzinds uitwijzen, van achter de kapel tot op de Peper-sstraat. Men ziet'er noch heden een merkelyk overschor van, bestaande in drie woningen. onder een dak, met eene doorgaande solder, gebouwd

bouwd van zware mop-steen, en dik van muuren.

Met opzicht op dit kleine *Zieken-Gasthuis* wierd dat van *St. Catharine* op de Haven het *groote Gasthuis* genaamd.

HET PESTHUIS.

Het Pesthuis gebouwd in den jaare 1613. op dengrond van 't *Magdalene Convent*, aan 't einde van de Winter-steeg, is lang en lichtig. Een ingang in het midden laat aan de rechter en slinker zijden twee vertrekken, het een voor mans, het ander voor vrouws persoonen, beide ontrent vier en zestig voeten lang, en tusschen de wederzijdse bedsteeden ontrent zeventien breed. Yder vertrek heeft dertien bedsteden, en drie en twintig kribben. De twee laatste bedsteden zijn in 't mannen vertrek door een muur gescheiden van de elf andere, gelijk ook wel eer in dat der vrouwen. D' Eerste waren voor burgermannen die bysonder, en op hunne kosten, wilden gedient zijn, de tweede voor kraamvrouwen.

Aan d'oostzijde legd het gemeene kerkhof, ter begraafenis der zo aldaar als in 't Gasthuis gestorvenen, of anderzinds onvermogende geschikt.

HET

HET OUDE-MANNEN-HUIS

Het Oude-mannen-huis wanneer, waar, en door wien eerst opgericht. Twaalf Oude-mannen. Hun schaft ordre, en onderhoud. In den jaare 1600. ten getalle van vijf en twintig, in den jaare 1670. Vijftig Oude-mannen. Het huis verbeterd en vergroot. Lijst der Stichters. Regel voor d'Oude-mannen in den jaare 1555. Veranderd na de Reformatie. Lijst der Opzichters en Regeerders. Besprekken ten voordeele van 't Oude-mannen-huis.

't Oude-
mannen-
huis opge-
recht in
den jaare
1555.

Open brief
der Wet-
houderen
wegens de-
ze stichtin-
ge.

DE Goudsche Wethouders in overweeginge hebbende genomen, dat ten onderhoud van Oude arme Mannen, die noit hadden gebedeld, geen huis noch onderhoud was, maakten in den jaare vijftien honderd vijf en vijftig overslag om het zelvige op de bequaamste wijze te bezorgen. De Heer *Wilhem Wilhemsz Vroesen d'Oude*, gaf om zo goede zaake te bevorderen ter stichtinge van zodanig huis, sijne wooning en erf gelegen de Molen-werf, aan het water, over *St. Margarite Convent*. Al 't welk nader blijkt uit den bygaanden open brief in den jaare 1559, op den 23sten October by de Magistraat gegeven.

„Wy Burgermeesteren, Schepenen, ende Raedt der
„Stede van der Goude, doen condt een yegelijcken dient
„behoort. Dat op huyden datum deser uren voor ons
„in persone gecomen ende gecompareert is geweest *Wil-*
„*lem Willemsz Vroesen den Oude*, ende bekende mitsdesen
„voor hem en sijnen erven purelijck om Godts-wille ge-
„geven te hebben tot een wooninghe ende onderhoude-
„nisse van oude armen mannen dye noyt gebedelt en heb-
„ben dat huys ende erve staende by de Molen-werf be-
„sijden 't water over *St. Margareten Convent* met alle sijne
„ancle-

„ancleven ende toebehooren, midts conditie oft naemaels
 „gebeurde dat dit voorfz. huys niet bewoont en worde
 „niet oudemannen nae concept en fundatie nu tegen-
 „woordigh begreepen by de Vroetschap, dat als dan 't
 „voorfz. huys vry ende los sonder yemandts wederseggen
 „comen fal aen *Willem Vroesen*, voornoemt ende fijnen
 „erffen dan in levende lijfve wefende midts een ewige
 „renten daer op ftaande twee en dertigh fchellingen fcs
 „grooren Vls. Ende oft gebuerde dat nader tijdt weder-
 „om aengenomen worden oude armen mannen na defe
 „fundatie voorfz. foo fal dit voorfz. huys wederom co-
 „men ten prouffijte van de oude armenmannen in fulker
 „maniere als voorfz. ftaet. Des foo fal ten eeuwigen daghe
 „de outfte oock gecomen ende gedefcendeert wefende
 „van *Willem Willemsz* voorfz. ende *Machtelt Foppen* doch-
 „ter fijnder huysvrouw, 't zy man ofte vrouwperfoon daer
 „moghen fetten int 't voorfz. huys een oudtman om-
 „me aldaer gealimenteert ende onderhouden te wor-
 „den, ende dat na de fundatie voorfz. ende dat foo dick-
 „mael de oude-man overleden fal fijn eenen andere te mo-
 „ghen in de plaetfe eligeëren ende daer te fetten. Ende
 „wy *Jan Hey Gerritsz* ende *Simon Gheen-zoon* als Va-
 „ders van dit voorfz. oude-mannen-huys ende met con-
 „fent van de Burgermeesters voorfz. bekennen voor ons
 „ende onfe naecomelinghen dit voorfz. huys ontfanghen
 „te hebben van *Willem Willemsz*, voornoemd met alsulc-
 „ke voorwaarden ende conditien als voorfz. ftaet, ende ge-
 „loofden voor ons en onfe naecomelinghen *Willem Wil-*
lemsz, ende fijne naecomelinge ten ewighen dage, t self-
 „de te onderhouden als voorfz. ftaet. Alle dingh sonder be-
 „droch. t'Oirconde van defen den segelen ter faecken der
 „voornoemde Stede van der Goude hyer onder gehangen
 „opten xxiii. Octobris anno xvc. vijf en- de vijftich.

Het getal der oude-mannen had de flichter op twaalf
 gefield, doch d'inkoomften tot dezer onderhoud te fchaars

Het getal
 der Oude-
 mannen

twaaft tot
vier ge-
bracht.

zijnde, wierd het zelve in den jaare 1573. op vier, de moeder daar onder gerekend, ingekort, welkers mondkost aldus geregeld wierd.

Bestel van
den on-
derhoud.

„Yder zoude alle veertiendagen een pond boter, gere-
kend tegen drie grooten hebben. Koomt jaarlijks 7. 16. 0
„Alle drie weeken 't zamen een vat biers van 15. stui
„vers. Koomt jaarlijks 12. 15. 0

Oudemannen-
huis
boek O.
fol. 69. verif.

„De merkgangen van visch en vleesch zal weezen alle
„weeken acht stuivers. Koomt jaarlijks . . 20. 16. 0
„Alle jaars een verken van . . . 5. 0. 0
„De voornoemde vier perfoonen dagelijks voor hun
„potaagfie een halven stuiver. Koomt jaarlijks 9. 0. 0
„Tot haar licht jaarlijks . . . 4. 0. 0
„Tot haar wasschen en vringen . . . 1. 5. 0
„Tot haar brood jaarlijks . . . 2. 10. 0

Boven vaste besprekken bestond hun inkoopste ten deele uit aalmiffen.

„Zy zouden by het H. Sacraments gilde verschijnen.
„Alle t'ontfangene aalmiffen zouden tot mondkost be-
steed worden.

„Het huis had 's jaars eenen omgang onder de predikaat-
fie van 't H. Avondmaal.

„Op alle Hoogtijden een bord achter St. *Elisabets-Gasthuis*.

„Het huis zoude gelijk St. *Katharine-Gasthuis*, excijns
vry weezen.

„De Binne moeder wierd voor visch, melk, zeep,
warmoes, azijn, en diergelijke 's weeks een gulden
gegeeven.

Vijfen
twintig
Oude-man-
nen in den
jaare 1600.
Het huis
vergroot.

In 't jaar 1600. op den 20ften November wierd den Regenten op hun request door de Vroedschap toegestaan het getal der Oude-mannen te verhoogen tot vijfen twintig toe, tot welkers onderhoud de stad, zo veel als haar staat lijden konde, de hand bood.

Het verhoogd getal noodzaakte het huis te laten vergroo-

grooten, gelijk in 't jaar 1609. en 1612. op stads kosten geschiede.

Henrick Iansen van Wourden, Burgermeester leiden den eersten steen aan 't gebouw. Waar toe de in 't jaar 1609. op den 29sten Junius, begonne lotery, een derde van d' overgehoudene somme 36091. 16. o. besteed wierd.

En d' oude-mannen in den jaare 1670. vijftig.

Het vergroote huis wakkerde het stichten van plaatzen voor oude-mannen aan, zo dat in 't jaar 1670. het getal der plaatzen reeds tot vijftig was gegrond. Waar van de Stichters, gisters in den tijd, en somme daar voor betaald, in deze naam-lijst van 't oude-mannen-huis, te zien zijn.

Fundatien.

I.

„*Willem Willemsz Vroesen, d'Oude*, heeft gemaakt een „preuve voor een oud-man, daar toe gegeven zijn huis „en erve staande by de Molen-werf, belijden 't watertje „over *St. Margriete Convent* in 't jaar 1555.

Naamen der Stichters en begeeven der plaatzen.

II.

Jan Gysbertsz de Bruyn, ende *Elisabeth Dirksz van Hensbeek*, voor een preuve betaald in 't jaar 1555.

Reg. f. 16.

600 o. o

III.

De zelvige noch in 't jaar 1555. voor een preuve betaald

Reg. f. 16.

600. o. o

IV.

Harmen Michielsz, op den 16den Sept. 1558. voor een preuve betaald

Reg. f. 9.

300. o. o

o. f. 45.

V.

Mr. Gerard Hendrikx van Ravensbergh, op den 27sten August. 1559. gegeven 's jaarlijks voor een preuve aan renten

Reg. f. 2.

49. 17. o

Y 2

VI.

V I.

- Reg. f. 2. Dezelvige noch op den eigen tijd voor d'eige somme een
 preuve.

V I I.

- Reg. f. 5. Mr. *Claes Jacobsz d' Jonge Scaer.* op den 28sten No-
 vember 1559. voor een preuve betaald . . . 320. 0. 0
 o. f. 45.
 vers.

V I I I.

- Reg. f. 7. Mr. *Arent Dirks Hoensz.* op den 28sten May 1578.
 gegeven voor een preuve een jaarlijkse rente van 36. 0. 0
 een kustingbrief van . . . 420 0. 0
 aan geld . . . 11. 5. 0
 En naderhand vermeerderd.

I X.

- Reg. f. 7. De zelvige noch op den eigen tijd noch een preuve.
 9. 10.

X.

- Reg. f. 19. Heer *Simon Iacobsz.* Pastoor tot Capelle op d' Yssel,
 betaald voor een preuve . . . 600. 0. 0
 o. f. 55.
 vers.

X I.

- Reg. f. 11. Heer *Dirk Henriksz de Bruyn*, Capelaen alhier, op
 den 6den Junius 1585. voor een preuve betaald . . .
 . . . 600. 0. 0

X I I.

- Reg. f. 14. *Margareta Floris Docht.* wed. wijlen Mr. *Hendr. Iacobsz Lethmaat Zeepzieder*, op den 27ste May 1597.
 voor een preuve betaald . . . 1000. 0. 0

X I I I.

- Reg. f. 22. *Gysbert Harmensz Steenbacker*, op den 15. October
 1598. voor een preuve betaald . . . 1000. 0. 0

X I V.

- Reg. f. 17. *Geertruyd Pietersz.* Dochter wed. wijlen *Willem Pietersz Storm*, op den 29sten December 1600. voor een
 preuve betaald . . . 1000. 0. 0

X V.

- Reg. f. 16. *Dirk Ianse Cock*, op den 8sten Januarius 1601. voor
 een preuve betaald . . . 1200. 0. 0

X V I.

XVI.

Hr. *Cornelis Adriaensz van Diepenborst*, op den 15den Reg. f. 21
December 1603. voor een preuve betaald . . 1200. o. o

XVII.

Dirk Andriesz Bokkenburgh, op den 30sten Decem- Reg. f. 24
ber 1605. voor een preuve betaald 1200. o. o

XVIII.

Sophia Christ. Carren, Dochter wed. wijlen Mr. *Ger- Reg. f. 25.*
rid Gerridsz Bouwensz, op den 4den October 1606. voor
een preuve betaald 1200. o. o

XIX.

Alijt Hendrikskerken, Dochter wed. wijlen Mr. *Claes Reg. f. 27.*
Hendriksz, op den 29sten Julius 1607. voor een preuve
betaald 1200. o. o

XX.

Marten Iansz Moel, Burgermeester dezer stede, op Reg. f. 23.
den 18den Maert 1609. voor een preuve betaald . . . o. f. 89.
. . . . 1200. o. o

XXI.

Gysbert Aelbertsz, Burgermeesteren, op den 5den
Januarius 1616. betaald voor een preuve . . 1200. o. o Reg. f. 29.

XXII.

Marrtje Harmens Dochter *Conventuael*, op den 17den Reg. f. 40.
Julius 1616. voor een preuve betaald . . 1200. o. o

XXIII.

Pieter Pieterse Tristeyn, Burgermeester. op den 22sten Reg. f. 30.
Junius 1616. voor een preuve betaald 1200. o. o

XXIV.

Louf Iansz Schipper, op den 16den Aug. 1617. voor Reg. f. 32.
een preuve betaald 1200. o. o

XXV.

Emerentia, Ian Barentsz, Dochter *Verhouve*. in Reg. f. 61.
Augustus 1617. voor een preuve betaald

XXVI.

Mr. Illis van Olius, Doctor in de *Medicine*, Op den Reg. f. 31.
16den

16den September 1618. voor een preuve betaald . . .

1200. o. o

X X V I I.

Reg. f. 28.

o. f. 88.

vers.

Jan Ianse van Nimwegen, op den 19den Augustus
1619. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o.

X X V I I I.

Reg. f. 41.

Pieter Iansz, uit het Land van Steyn, op den 13den
December 1619. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

X X I X.

Reg. f. 29.

Gysbert Aelbertsz, Burgermeester, op den 13den
December 1619. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

X X X.

Reg. f. 29.

Corn. Hendriksz Camp, Thuinman, op den 31sten
October 1620. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

X X X I.

Reg. f. 20.

Pieter Willemsz Trommelaer Backer, op den 30sten
Aug. 1623. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

X X X I I.

Reg. f. 63.

Gerrid Dirksz Brouwersknecht, op den 9den Sept.
1624. voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

X X X I I I.

Reg. f. 100.

Ruth Govertsz Souburg, betaald voor een preuve
1200. o. o

X X X I V.

Reg. f. 64.

Leentje Ians, bejaarde Dochter, op den 27sten May
1627. voor een preuve betaald . . . 1300. o. o

X X X V.

Reg. f. 63.

vers.

Warbout Crijnen, ende *Weyntje Ians* Dochter, sijne
Huisvrouw, op den 25sten Febr. 1628. een preuve
voor . . . 1200. o. o

X X X V I.

Reg. f. 52.

Adriaen Cornelis de Lange, op den 6den Jan. 1632.
betaald voor een preuve . . . 1200. o. o

X X X V I I.

Reg. f. 90.

Pieter Doensz van Groenendijk, op den 11den May
1633 voor een preuve betaald . . . 1200. o. o

XXXVIII.

XXXVIII.

Gysbert Pieterfsz Pater, ende *Annetje Martens* Dochter, op den 19den December, 1633. voor een preuve Reg. f. 99.
betaald - - - - - 1200. o. o

XXXIX.

Aeltje Willems de Lange, wed. wijlen *Simon Jacobsz Schoonhoven*, op den 8ften Jan. 1638. voor een preuve Reg. f. 107.
betaald 1200. o. o

XL.

Annetje Floris Verharst, wed. wijlen *Dirck Jacobsz Schoonhoven*, op den 19den Sept. 1641. voor een preuve Reg. f. 101.
betaald 1200. o. o

XLI.

Dammus Cornelis van Buyren, op den 5den December Reg. f. 101.
1644. voor een preuve betaald . . . : 1600. o. o vers.

XLII.

Dirk Tymense Verharst, op den 6den Aug. 1645. Reg. f. 102.
voor een preuve betaald 1600. o. o

XLIII.

Dirk Leendersz Rotteval, op den 6den Aug. 1645. Reg. f. 102.
voor een preuve betaald 1600. o. o

XLIV.

Jan Angste van Leeuwen, op den 25ften Jun. 1646. Reg. f. 103.
voor een preuve betaald 1600. o. o

XLV.

Maria Dirks de Lange, wed. wijlen *Mr. Herman* Reg. f. 104.
Cinq, op den 17. Mart 1651. betaald . . . : 1600. o. o

XLVI.

Gysbert Gysbertsz Cinq, op den 18den Jun. 1655. Reg. f. 103.
voor een preuve betaald 2100. o. o

XLVII.

Adriana Gysberts de Lange, op den 22ften Novem- Reg. f. 104.
ber 1658. voor een preuve betaald - - - 2150. o. o vers.

XLVIII.

Doftor Martinus Bloncq, ende *Ariaentje de Jongh*, Reg. f. 105.
fijne huisvrouw, op den 19den Sept. 1659. voor een preu- vers.

ve betaald

2150. o. o

X L I X.

Reg. f. 105.
verlo.

Catrina Aerts, Dochter *Kaas*, huisvrouw van
Paulus Clock, Op den 19den Sept. 1662. voor een preuve
betaald

2300. o. o

L.

Reg. f. 106.
verlo.

Mr. Lambert Buys, Schepen. Op den 25sten April
1670. voor een preuve betaald

2300. o. o

Regel den
oude-
mannen in
den jaare
1555. voor-
geschre-
ven.

Op den 10. van April des jaars 1555. wierden den oude-
mannen van 't huis 'met goetvinden der wet-houderende-
ze regelen en bevelen voorgeschreven.

„Een ygelyk oud-man zal gehouden weesen in 't voorz.
„huis te brengen een goed bedde, met een peluwe, twee
„oorkussens, twee deekens, drie paar laakens, drie paar
„sloopen, zes hembden, twee goede habijten, met een
„dagelijks habijt, een tinne pispot, een tinne platteel van
„prie pond, een tinne kanne, een kopere kandelaar, en-
„de daar toe alle sijn goed, 't welk hy getrouwelijck den
„Regeerders aanbrengen zal, zonder yets daar af te ver-
„swijgen, mitsgaders al het geld en goed dat hy winnen
„zal, ofte dat hem by fortune, erffenisse, of anders aan-
„koomen zal mogen, ende zal daer van mogen leven, tot
„discretie van de Regeerders.

„Waar 't zaake dat ymand, in 't voorz. huis ontfan-
„gen zijnde, begeerde daar uit te gaan, of dat hy by sijn
„misbruik, by de Vaders daar uit gesteld worde, 't welk
„doende ten allen tijde in haar vermogen weezen zal, zoo
„wel van de gefundeerde preuven, als van de aangekog-
„te preuven, heur leeven lang geduurende, in zulken
„gevalle zal in het voorz. huis bijveen alle het geene hy
„daar inne gebracht heeft, zullen mede hen zelven laten
„genoegen met de plaatsen, woonstede die hen vergunt
„zal worden.

„Al'e d'oude-mannen sullen staan onder 't gebod en-
„de obediencie van de Vaders, op verbeurtenissen van
„haar plaatsen en preuven.

„Zoo

„Zoo wanneer de mannen ter tafelen zijn gezeten, en-
„de de benedictie geleefsen sal weezen, zoo zullen de
„mannen silentium houden, en geen woorden over tafel
„bruyken, van eenige dingen, dan te eyschen wat zy
„van nooden hebben, op peyne van te verbeuren ses
„weeken haar preuen.

„Zullen ook met malkanderen vreedfamig leeven, en-
„oft gebeurde dat daar eenig twist, ofte kijfachtige woor-
„den onder hen luiden gevielen, dat zal weezen op ver-
„beurnisse van die woonstad des persoons die schuld daar
„toe heeft, 't welk zal staan tot kennisse ende discretie
„van de Vaders. D.

„In den zelven huize zal niemand ontfangen worden,
„ten zy hem gevryd zal hebben van alle sijne schulden,
„en waar 't zaake dat ymand aan hen ten achtere ware
„van schulden, dat de zelve gehouden zal weezen. sijne
„schulden de Vaders aantebrenge, binnen een quartier
„jaars, na dat hy ontfangen zal weezen in 't voorsz. huis,
„en dat op pene van versteeken te weezen van sijne schul-
„den, en den tijd verstreken zijnde, zal die persoon
„gehouden worden voor gevrijd.

„De voorsz. mannen na dat zy ontfangen zijn indezen
„huise, en zullen van heure goeden by testamente niet moo-
„gen disponeeren, of yets weg geeven, maar sullen alle
„heure goeden, boven heure noodelijke onderhoudenisse,
„ende alimentatie koomen en verblijven ten profijte van
„den huise. Men zal in de keuken een kaerse branden,
„en die kaerse zal de moeder op haar tafel setten, om de
„spijze daar by te regten, en 't huis verlichten, en in 't
„midden van 't huis zal branden een lampe, die men ten
„9 uuren des avonds, uit doen zal, en of ymand by kaer-
„sen eeten, ofte te bedde gaan wilde, die zullen zelfs kaer-
„s kooppen.

„Een ygelijk zal gehouden weezen, ten 8. uuren des
„avonds te bedde weezen, ende zal 't voorsz. huis ach-

Z

„ter

„ter die tijd geen kost van vier ofte licht hebben.
„Men zal 't voorfz. huis fluiten, des avonds ten 7. uuren, ende achter die uure niemand innelaten. K.

„Die Meesters van den huise zullen geauthoriseerd wezen, te ordonneeren eenige goede poinften, ende artikulen tot oirbaar, ende profijte van den huise ter eere ons Zaligmakers en verlosser, Jesu Christi, dewelke kracht, ende autoriteit zijn zullen als of zy in deze ordonnantie verklaard en geexprimeerd stonden. M.

„Men zal in dit huis geen vier barnen, dan tot een der haerdsteede.

„Zoo wanneer ymand van de mannen geraakten afliyvig te worden, zoo zal men sijn achtergelaaten goeden verkoopen en te gelde te maaken ende de penningen daar van koomende employeren ten profijte van den huise ende die plaats van den aflijvigen zal de gifter van dezelve plaats wederom een ander bequaam persoon, wezende een burger mogen noemineren, zonder daar voor eenige penningen van ymand te genieten, ende zal die zelve by de meesters ontfangen worden, mits weefende een persoon zonder reproche, 't welk zal staan tot discretie van de meesters in den tijd. P. Q. R.

„Als men ymand ontfangd zal men deze ordonnantie hem voorlezen, ten fine zy weeten mogen hoe zy hen in den huise gedraagen en leeven zullen. T.

„Geen van de mannen en zullen in eenige Herbergen, nat of droog mogen proeven, ofte daar men wijn of bier verkoopt, noch tot geene vrienden huize yvers gaan eeten, dan by consent van de vader of moeder binnen den huize, ende tot geene tijde, dronken drinken, al 'tgeene op privatie, of verbeurtenisse van een ygelijk sijne preuve, of anderzinds gecorrigeerd te werden, tot discretie van de vaders in den tijd, noch ook 's avonds ter tafel koomen zoo wanneer ymand 'smiddags te gaste
„ge-

„geweeft is, ten ware by consent van ymand van de
„vaders.

By de veranderinge van Religie wierden de voorsz. Regels hervormd in de volgende pointen. D.

Verander-
ring in den
regel na de
reformatie.

„De mannen zullen 't einde van de gratie van de maal-
„tijd altijd bidden voor die zaligheid en de zielen die haar
„aalmoeffen tot dezen huise gegeven hebben. K.

„Ende alzoo het voorsz. huis, niet voor dezen tijd
„wel van renten en jaarlijks inkomsten tot volkomen on-
„derhoudenisse van de voorsz. mannen voorzien is, is
„geordonneerd dat bygevalle dat ymand van 't voorsz.
„huis geraakt ziekelijk te bedde vast te worden, ende
„hem met de preuven van den huize niet en zoude kon-
„nen onderhouden, zoo zal men die zelfde in St. Catha-
„rine Gasthuis bestellen ende met hem doen als met an-
„dere poorter ter tijd toe dat hy van sijne ziekte genezen,
„of overleden zal weesen, 't welk duuren zal ter tijd toe
„dat die dertien preuven ten volle gefondeerd en gedo-
„teerd zullen weezen. M.

„Alle aalmiffen die gegeven zullen worden tot dezen
„huise, zullen gemployeerd worden, na wille en goed-
„dunken der geener die aalmiffen geven, ofte bespree-
„ken. P.

„Als men met de processie gaat, zoo zullen de man-
„nen blijven staan in ordonnantie voor de deure van 't
„huis ter tijd toe, dat die processie gepasseerd zal wee-
„zen, zoo verre zy des machtig zijn. Q.

„Als ymand van de voorsz. vaders aflyvig is geworden,
„zoo zullen die Burgermeesteren ten verzoeke van die
„andere, die te lijve gebleven zijn, een ander goed man,
„die zy begeeren, stellen tot vader van 't huis voornoemd
„in des dooden stede, met alzulke macht ende last als
„die andere was, ende dat alzoo navolgende ten eeuwi-
„gen dage. R.

Vroed-
schaps-
boek 1577:
fol. 303.
verso.

„Ende waar 't zaake dat by brand, sterfte, dieren tijd,

„of Oorlogen, dat God verhoeden moet, dat die voor-
 „noemde renten ende die huizinge, die daar toe zijn,
 „ende noch koomen moogen, ende dat Regiment van
 „de voorfz. oude mannen ftel ftond, ende zullen dan die
 „drie vaders, dat bewaren tot die mannen behoef, ende
 „tot anders geen profijt ter tijd toe dat zy wederom on-
 „derhouden mogen worden, ende dan zullen alle die goe-
 „deren wederom aan die mannen koomen, ende anders
 „niemand. T.

„Of namaals gebeurde, dat dit voorfz. huis niet met
 „oude mannen bewoond worde, naar de ordonnantie
 „voorfz. zoo zal als dan 't voorfz. huis, vry en vrank,
 „los, zonder ymands wederzeggen aan *Willem Willemsz*
 „*Vroesen*, ofte fijne erven koomen.

Onderftond.

„Deze ordonnantie is in alle fijne punten ende articu-
 „len by mijne Heeren van de Gerechte en gemeene
 „Vroedschap dezer stede van der Goude geapprobeerd,
 „ende gearresteerd op den x. April An. xvc. vijf en
 „vijftig.

„In kenniffe van my getekend.

PIETERS, 1555.

Lijst der
Opzich-
ters en
Regeer-
ders van 't
oudeman-
nen-huis:

Het bewind van dit huis wierd van fijn eerften aanleg
 af tot het jaar 1616. toe van drie, en na van vier aanzie-
 nelijke Mannen meest Regeerders dezer Stede gelaaten.

De Lijst der zelvige is,

1555.
Ian heye gerridz,
Ian cornelisz loos,
Simon geenen.

1558.
 Simon geenen gestorven
 verkozen
Dirk cornelisz hensbeek van
 Oudewater.

1564.
Ian cornelisz loos ge-
 storven, verkozen
Ian huigenz de jong.

1568.
 Dirk cornelisz hensbeek,
 gestorven, en verkozen
Ian aertse moel.

1573.
Ian heye gerridz, gestor-
 ven, en verkozen
Mr. Cornelisz henrik van
bensbeek.

1584.
Ian huigenz de jong, ge-
 storven, en verkozen
 Mr.

- Mr. Cornelis henrikfz van
bensbeck. 1584.
Ian huigenfz de jong ge-
storven, en verkozen
Mr. Gerr. gerridfz bouwens.
1590.
Ian aertfz moel gestor-
ven, en verkozen
- Dirk dirkfz boensfz gestor-
ven, en verkozen
Gysbert aelbertfz.
1610.
Mr. Gerrid bouwensfz
gestorven, en verkozen
Henrik jansfz t'bert van
woerden.
1611.
Henrik jansfz t'hert ge-
storven, en verkozen
Pieter pieterfz tristeyn.
1616.
Mr. Corn. henrikfz hens-
beek gestorven, en ver-
kozen
Dirk jacobfz schoonhoven.

Alzoo het huis dagelijks sterker wierd van oudemannen zo is
goedgevonden dat'er vier Regenten zouden zijn, ende is in
December 1616. tot den vierden aangesteld.

- Gysbert aetfz sloos.
1623.
Pieter pieterfz Tristeyn
gestorven, en verkozen
Dirk jansfz steenwijk.
1626.
Gysbert aelbertfz gestor-
ven, en verkozen
Pieter wouterfz crabeth.
1630.
Gysbert aertfz sloos ge-
storven, en verkozen
Pieter fransfz douw.
1631.
Pieter fransfz douw ge-
storven, en verkozen
Gerrid adriaanfz cool.
1634.
Dirk jansfz steenwijk ge-
storven, en verkozen
Gysbert henrikfz antwer-
pen.
1636.
Gysbert henrikfz antwer-
pen gestorven, en ver-
kozen
Anthonis cloots.
1639.
Pieter wouterfz crabeth
gestorven, en verkozen
Steven doenfz groenendijk.
1641.
Dirk jansfz schoonhoven
gestorven, en verkozen
Gerrid adriaanfz cool
verlaten, verkozen
Francois herberts,
Corn. jacobfz van steyn.
1643.
Anthonis cloots gestor-
ven, en verkozen
Dr. Martinus bloncq.
1646.
Corn. jacobfz van steyn
gestorven, en verkozen
Daem willemfz abbesteege.
1649.
Steven doenfz groenen-
dijk gestorven, en ver-
kozen
Mr. Anthoni vossenb.urg.
1659.
Dr. Martinus Bloncq ge-
storven, en verkozen
Mr. Floris cant.
1661.
Francois herberts ge-
storven, en verkozen
Mr. Nicolaas vander graaf.
Mr. Anthoni vossenb.urg
gestorven, en verkozen
Ian wouterfz immerzeel.
1663.
Daem van abbesteege ge-
storven, en verkozen
Adriaen vereyck.
1668.
Mr. Nic. vander graaf
gestorven, en verkozen
Gerrid gerridfz sterre.
1671.
Gerrid gerridfz sterre ge-
storven, en verkozen
Æmilius cools.
1679.
Mr. Floris cant en
Ian wouterfz immerzeel
aftand gedaan, verko-
zen
Dr. Iohan de vrye,
Donatus van groenendijk.
1676.
Dr. Iohan de vrye ge-
storven, en verkozen
Dr. Corn. de lange.
1682.
Adriaen vereyck en
Dr. Corn. de lange ge-
storven, en verkozen
Mr. Arend vossenb.urg,
loof verschuyre.

1688.
Æmilius cools gestorven, en verkozen
Iacob vander dussen.
1693. *Gesurrogeert*
Dr. Hugo vander werve, den 6. October 1693. present.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1694. Regenten.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1695. Regenten.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1696.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1697.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1698.
D'Heeren Donatus van groenendijk, *Obijt*
28. July 1698.
Pieter van someren van vryenes, *Gesurrogeert*,
den 8. September 1698.
looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
1699.
D'Heeren looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve, *Obijt*, den 30. January 1699.
Gesurrogeert.
Mr. Melchior gerard van rietvelt, den 21. February 1699.
Pieter van someren van vryenes.
1700.
D'Heeren looft verschuere,
Iacob vander dussen,
Pieter van someren van vryenes,
Mr. Melchior gerard van rietvelt, *Obijt* den 21. April 1700.
Gesurrogeert.
Matthys de grande, in Juny 1700.
1701.
D'Heeren looft verschuere,
Iac. vander dussen, (*Obijt*)
Pieter van someren van vryenes,
Matthys de grande,
1701.
Gesurrogeert.
Boudewijn jongkint.
1702.
D'Heeren looft verschuere,
Pieter van someren van vryenes,
Matthys de grande,
Boudewijn jongkind.
En nog dezelve tot op heden toe.

Boven de aankoomende gelden tot den inkoop van 't recht om eenen of meerdere oudemannen in 't huis te stellen, welke voor af te zien zijn begiftigden verscheide dit huis met besprekken waar van my de navolgende bekend zijn. Mr. *Gerrid Henriksz van Ravensberg*, besprak elf oudemannen een grootje mits zy de Misse hoorde en ten grave stonden. In 't jaar 1594. Gaf Mr. *Corn. Heur. van Hensbeek* drie guld. vier st. omme jaarlijks in te maanen vier st. spreekende optwee viertelen Lands in Hekendorp met 20. jaaren verloops. Doch 't oudemannen-huis zoude

Besprekken
ten voor-
deele van 't
huis.

Reg. f. 70.

de dit wanneer d'oude Religie hersteld wierd schuldig zijn aan de Vicarie van St. Anne t'Oudewater. Reg. f. 59.

In 'tjaar 1593. Heeft Pater *Willibrord Gillis*, Regulier binnen der Goude, en Pater van St. Agniete Convent t'Amsterdam, d'Oudemannen alhier gemaakt om op alle Lievevrouwe dagen, zijnde Vrouwe Licht-Misse, Boodschap, Hemelvaart, Geboorte, Presentacie, Ontfangkenisse t'eeren zoetemelk met wittebrood. Onder beding dat d'oude Religie weder ingevoerd, en 'tRegulieren Klooster opgerecht wierd, hen uit te keeren 12. guldens 'sjaars hier voor betaald 300. o. o. Reg. t. 54.
o. 69.
vers.

In 'tjaar 1598. besprak *Maritje Gerrids Dochter*, wedue wijlen *Cornelis Corn. de With*, het huis 144. o. o. waar voor zo d'oude Religie weder geoeffend wierde in St. Jans Kerke alle vrydagen voor 'tChoor moeste gezongen worden. Reg. f. 53.

In 'tjaar 1601. maakte *Martijntje Cornelis*, wedue wijlen *Claas Cornelis van Hillegom* tot een gedachtenisse voor haare ziele aan 'toudemannen-huis de somme van 100. o. o. Reg. f. 56.

In 'tjaar 1602. gaf een onbekende het oudemannen-huis 300. o. o. uit te keeren aan 't Klarissen Klooster by herstellinge der oude Religie. Reg. f. 57.

In 'tjaar 1602. maakte *Swaan Dirksz Dochter*, d'oudemannen om by weder veranderinge der Religie uitte-reiken zes en dertig guld. aan de Minnebroeders negen guld. aan de Fraterheeren, en drie guld. aan d'oudemannen, de somme van 48. o. o. Noch 6. schilden 'sjaars die de oudemannen behouden zo lang de Katolijke Religie binnen der Goude en de Lande van Haastregt niet word ingevoerd, als wanneer daar van 21. guld. aan St. Jans Kerke, en aan die van Haastregt 48. guld. uitgekeerd zouden worden. Reg. f. 78.

In 'tjaar 1603. Heeft *Jannetie Gerrids Dochter* 't Convent van de Nonnen Ter Goude by wederoprechtinge van Reg. f. 35.

van 't zelfve besprooken de somme van - - 100. 0. 0.

Op 't zelfve jaar gaf *Elsie Dirks*, weduwe van *Gerrid Andriesz vander Heede* aan 't oudemannen-huis 24. 15. 0. tot een jaarlijksen merktgang van 1. 10. 0. Op den 21sten October 1604. hebben *Maria* en *Divertje Hendriks van Hensbeek*, besprooken een eeuwige wekelijke Misse, by herstellinge der Religie, in St. Jans Kerk, 'sjaarliks aan den Priester 13. guld. den Autaer daar de dienst opgedaan word, 1. guld. tienst. drie guldens tot eene memorie van haaren Broeders *Claas Henriksz* sijne ziele, eene Misse. Laastelijk noch 8. guld. jaarlijks voor eene wekelijke Misse te doen het Leprooshuis, op St. Elisaberths Altaar voor de ziele van *Divertje Hensbeek*,
 Reg. f. 33. voornoemt, en een guld. voor 't branden van 't licht. Daar voor gegeven aan Capitaal de somme van - - 550. 0. 0.

Hier van word alle jaars uitgekeerd aan d'Executeurs de somme van 17. 13. 0. Noch heeft *Divertje Hensbeek* gegeven een Capitaal van - - 1032. 0. 0. waar van jaarlijks 48. 0. 0. zouden uitgekeerd worden voor eene beurse van een jongman in de Katolijke Religie te laten studeeren te Ceulen of Leuven. Maar al-zoo de voornoemde Religie niet weder hersteld is hebben de Leprosengenoten van 't voorfsz. Capitaal 432. 0. 0. d'oudemannen - - - - 600. 0. 0.

 1032. 0. 0.

Dezelvige besprak noch by weder invoeringe van d'oude Religie aan 't Convent der Clarissen - 9. 0. 0. te weten 3. guld. 'sjaars aan de keuke vooreen jaargetijd van *Annetje Jacobs Moelen* Dochter, eene Misse, en eene recreatie - - - - 1. 10. 0. noch als voore in de vaste voor de ziele van *Maritje Jacobs Moelen* Dochter - - - - 1. 10. 0. Aan de Minnebroeders - - - - 31. 0. 0. om eene Misse te doen als voore. Het *Heilig Sacraments*

ments huisje in St. Jans Kerke de helft van - 8. 12. 8
Daar van 't Capitaal bedraagd - 312. 8. 0 Reg. f. 42.

Noch om waslicht te branden voor 't *Sacraments huisje*
in de voorsz. kerke de helft van de renten over-191. 0. 0

In 't zelfige jaar 1604. besprak *Aaltje Kerffen* jaarlijks
18. guld. aan lijwaat voor d'oudemannen, waar voor zy Reg. f. 37.
betaalde de somme van - 288. 0. 0

In 't jaar 1612. besprak *Cornelis Hillebrandsz* Maake- Reg. f. 48.
laar 'sjaars voor d'oudemannen een $\frac{1}{2}$ beste bier en ge-
braad op Zondag na St. Jansdag daar hy voor betaalde

- 150. 0. 0

In 't jaar 1615. besprak *Christina Gysberts*, weduwe wij-
len Mr. *Floris Letmaet*, jaarlijks voor d'oudemannen 12. Reg. f. 49.
guld. aan lijwaat, betaalde daar voor - 200. 0. 0

In 't jaar 1616. besprak Mr. *Cornelis Hensbeek* voor Reg. f. 38.
d'oudemannen 12. guld. aan lijwaat, betaalde - 350. 0. 0

In 't jaar 1620. besprak *Maritje Michielsz*, Dochter,
weduwe wijlen *Jan Hubertsz Hertog*, voor d'oudeman-
nen 10. guld. aan lijwaat, betaalde daar voor - 200. 0. 0 Reg. f. 39.

De volgende besprekken en giften zijn zonder dag, of
jaartekeningen. *Pieter Willemz Rommelaer*, besprak jaar-
lijks voor d'oudemannen 25. guld. aan lijwaat betaalde
500. 0. 0 waar van 300 guld. het St. Catharine Con-
vent by veranderinge van Religie moest goed gedaan Reg. f. 29
worden.

Heer *Gerrid Aartsz* Priester, maakte den oudeman-
nen de vruchten van twee huisjens, staande op de *Spie-
ring-sstraat*, by het invoeren der Katholijke Religie aan Reg. f. 35.
't Fraterhuis over te draagen. O. f. 34.

Pieter nelle Sebastiaans Dochter, weduwe wijlen Mr. *Jan
Adriaansz*, tot Schoonhoven, heeft besprooken alle
jaars een Misse voor haare ziele by weder oeffeninge
der oude Religie daar voor gegeven 400. 0. 0 waar
van het half inkoomen als dan den Priester moest ge- Reg. f. 45.
worden.

Maritje Isbrands maakte den oudemannen de renten van vijf losrenten-brieven bedraagende het Capitaal 404. o. o welke by herstellinge der religie aan St. Jans Kerke uitgekeerd zouden worden.

Reg. f. 60.
O. l. 46.
verlo.

Aeltje Willems Dochter de Lange, weduwe wijlen *Simon Jacobsz Schoonhoven*, besprak jaarlijks aan lijwaat voor d'oudemannen 32. guld. waar voor zy betaalde 800. o. o.

Jan Janse van Nimwegen, besprak alle jaaren op St. Agnietedag yder der oudemannen een pint Rijnschewijn, gaf de somme van - - - 200. o. o

Maritje Dirks, besprak den oudemannen 6. guld. 'sjaars voor twee maaltijden, en yder oudman een pint bier met een wittebrood van $\frac{1}{2}$ st.

Govert Florisz, Scheepmaaker, besprak jaarlijks den oudemannen een hamme op Zondag na aller Kinderendag, daar voor betaald de somme van - 50. o. o

Jobje Simons Dochter weduwe wijlen *Hendrik Cornelisz Camp*, besprak 'sjaars den oudemannen zes halve vaten biers yder half vat van 2. guld. gaf daar voor de somme van - - - 200. o. o

Clara Aelberts van Oudewater maakte een eeuwigerente van 13. guld. jaarlijks, waar van d'oudemannen 'sjaars op den 10. November tien guld. moeten uitkeeren aan de schamele vrienden van *Jan Dirksz van Hensbeek*.

ST. ELISABETHS GASTHUIS.

OP wat jaar dit Gast of oude vrouwen-huis, gelegen op 't zuidoosten van den kleyweg, ter zijde, en voor het Klooster van *St. Maria Magdalene*, eerst gesticht wierd vinde ik niet; maar wel dat de Conversen of Huys-begijn-ties

ties van St. *Maria Magdalene* haare woonplaatze op den kleyweg veranderden , en dus aan dit Gast-of kost-huis voor oude vrouwen haar erve ruimden. Dat het reeds voor den jaare 1485. volkoomelyk in weezen was, sijne Moeders, ofte Regenten hadde, blijkt: want *Druert Klaas*, besprak aldaar in dat jaare op den twintigsten dag van Decembermaand dertien plaatsen voor arme vrouwspersonen, in dezer voegen. „Wy *Rommert Jacobsz*, „*Aelbert Dirksz*, en *Hendric Iansen*, Schepenen „binnen de Goude, oirconde en kennen, dat quaem „voor ons *Alijt Ians Jacobs* weduwe, *Geertruyt Gerit*, „de Schemakers weduwe, en *Bely Coman*, *Adriaens* Döch- „ter, met haer rechte Voogden, als Moederen van St. „*Elisabeths Gasthuis*, ende kenden ende lijden, van 't „voorz. Gasthuis wegen ontfangen te hebben van *Die- „ver Claes*, de Smits weduwe, vijf hondert schilden, ge- „reket acht en twintigh groote vlaems, voor elcken „schildt, die sy dat voorz. Gasthuys puierelijck om Godts- „wille gegeven heeft, met al dusdanige conditien ende „voorwaerden, dat, dat selve Gasthuys, ofte de Moeders daer af ten eeuwigen dagen, sullen innemen ende „houden, dertien arme vrouwspersonen, ende waer „dat saecken dat daer eenige vrouwspersonen van haeren bloeden waren, die reckelijck, eerbaer ende be- „quaem waren, ende begeerde ootmoedelijck daer in te „weesen, soo sal men haer daer in ontfangen voor een „ander, ende andere personnen die van haeren bloede „niet en sijn. Ende oock waer dat saecken, dat sy eenich goet hadden dat zullen sy mede daer inbrengen, „voorts sijn 't voorwaerden, waer 't by alsoo, dat dese „dertien arme vrouwspersonen allegader aflyvig worden, „soo sullen de Moeders, die dan ter tijt sijn, dertien arme vrouwspersonen weder innemen, ende alsoo voort, taen eeuwighlijck durende: ende waer dat saecken dat „de Moeders daer in versuimelijck en vergelijck waren,

Begistigd
in den jaare
1485.

„foo kennet sy voor haer en haere naerkomelingen, van
 „het voorsz. Gasthuis wegen, dat dan die Heyligh Geest-
 „meesters Ter Goude die voorsz. vijf hondert schilden,
 „van dat voornoemde Gasthuis nemen sal, tot profijt
 „der arme menschen, daer sy het gewonelyck sijn te
 „deelen, voors soo beloven de voorsz. Moeders, voor
 „haer, en haere naerkomelingen van het voorsz. Gasthuis
 „wegen dat zy van nu voortaan, tot geene dagen meer
 „aennemen sullen eenige manspersonen, die by de
 „vrouwpersonen comen ofte woonen zullen: alle dinc
 „sonder arrich ofte list, in kennisse der waerheyt bese-
 „gelt met onse segelen gegeven op den negen en twin-
 „tichsten dagh van December in 't jaer ons Heeren
 „M CCCC. vijf en tachtich.

Wel licht zal dezede eerste stichtinge voor arme vrouw-
 personen geweest zijn, en 't huis voor heen slechts een
 gemeen kost-of provenier-huis voor oudemannen, en
 vrouwen.

De Prove-
 nieren op
 excijns ge-
 steld zijnde,
 Stads Secr.
 in de Lade
 I pleiten
 die van St.
 Elisabeths
 Gasthuis
 tegen de
 Stad.

De Goudsche Vroedschap maakte in den jaare 1538.
 eene ordonantie waar by alle proveniers haar kost koo-
 pendende in eenige Kloosteren, Godshuizen, ofte in eeni-
 ge Geestelijke Collegien gelast wierden excijns te betaa-
 len. Hier tegen beriepen zich de Proveniers van St. *Elisabeths Gasthuis* by den Hove van Holland, doch zy wier-
 den op den 7den Julius 1544. verweezen om alle jaaren
 te betaalen van excijns twee Karolus gulden, te weeten
 yder quartier jaars tienst. niet tegenstaande haare posses-
 sie contrarie, als mede in de kosten van 't proces.

De gele-
 gentheid
 van 't huis.

Het huis heeft wederzijds den ingang twee kamers,
 voorts eene kleine tusschenplaats, waar op een gang, ter
 rechter en linker hand vertrekken hebbende voor oude-
 vrouwen uitkomt. dezen doorgegaan zijnde ziet men
 eene ruimer plaats met een blijkveld: ter linker zijde is
 de geemene eetzaal, vier en twintig voeten lang en ach-
 tien breed, waar het oud Altaar tafereel met toeslaande
 deu-

deuren, doch van geen konst, noch te zien is. Ter zijde van d'eetzaal legd eene bequaame keuken, alwaar in een glas, het laatste Avondmaal, en eenen Apostol met een Monikskap en Roosenhoetje, of *Paternofter*, aan sijnen gordel, verbeeld word.

Op de meetsnoer en hoogte van d'eetzaal legd de groote en oude gemeene vrouwen kamer lang ontrent twee en vijfzig en een halve voet, breed tusschen de wederzijdsche bedsteden ontrent dertien voeten.

In de kamer teldmen vijf en twintig bedsteden. Veertig
bedsteden.

De eerste, De tweede, De derde, De vierde,
De vijfde, zijn aan 't Gasthuis.

De zesde stichtde *Christina Gysberts* 1606. waar aan zy Namen
der Stichters.
1623. noch acht honderd guld. legateerd.

De zevende, *het Gasthuis*.

De achtste, *het Gasthuis*.

De negende, *Susanna Heerenbras*.

De tiende, *het Gasthuis*.

De elfde, *Margrita Gerrids vroesen*, 1631:

De twaalfde, *Maria Ermbouts*, 1606.

De dertiende, *Maria Hermans*, Conventuaal, 1612.

De veertiende, *het Gasthuis*.

De vijftiende, *Hr. Ian Fransz*, 1620:

De zestiende, *het Gasthuis*.

De zeventiende,

De achttiende, *Adriaan Ioppen de Reus*, 1628.

De negentiende, *Cornelis Henriksz Camp*, 1624.

De twintigste, *het Gasthuis*.

De een en twintigste, *Herman Michielsz*, 1608.

De twee en twintigste, *Adriaan Cornl. de lange*, 1631.

De drie en twintigste, *Elisabet en Neeltje Rijcken*, 1620.

De vier en twintigste, *het Gasthuis*.

De vijf en twintigste, *Maria Pieters van Huycken*, 1621.

De dertien, nu het Gasthuis geworden e plaatzen, zijn

ongetwijfeld d'eigene dertien wel eer in 't jaar 1485. door *Diever Claes*, als vermeld is gesticht.

Het vertrek ter linker zijde van de tweede deur van de straat, de *grootē kamer* geheeten heeft acht bedsteden.

De eerste kooft van *Annetje Martens Blok*, 1649. in October.

De tweede, *Maria Diephorst Ariens*, 21. November 1653.

De derde, *Juffr. Maria Dirkx Loncq.* 1682.

De vierde, als boven.

De vijfde, *Adriana Gysberts de Lange* huisvrouw van *Donatus van Groenendijck*, Raedt en Schepen dezer stede. 22. Febr. 1658.

De zesde, *Elisabeth Gerrids Rijnevelt*, 1643.

De zevende, *Hr. Pieter Kievijt.*

De achtste, *Frans Davidsz Elikkourt*, 1649. 7. Aug.

Voor de Schoorsteen dezer kamere ziet men het afbeeldzel van *Leentje Ians Zuiker*, die zoo als men verhaald met linnenayen haar onderhoudende, gewoon was te zeggen; *wanneer'er zes en dertig bloedvrienden van my sterven, zal ik, haar Erfgenaame geworden, het vrouwenhuis met een voorgevel, ingang, en zijde kamers verbeteren,* gelijk zy, deze stervende, en erfgenaame geworden, in den jaare deede.

De kamer ter rechter zijde van den tweeden gang heeft zeven bedsteede.

De eerste is van *Leentje Ians Suycker*, 1607. Dec. 7.

De tweede, *Gerrid Ianse Bonzer*, 1629.

De derde, *het Gasthuis.*

De vierde,

De vijfde, *d'Erfgenaamen van den Hr. Burgermeester Adriaen vereyck*

De zesde, *Agneta ander Niesje Floris verharst*, 1642.

De zevende, *Clara Floris verharst*, 1651.

Achter op eene ruime zijl of watertocht, is eene luchtige

tige eetkamer voor proveniers. Voor wien zeven nieuwe woningen aan d'overzijde van de zijl, en noch negen aan den waterkolk voorby het Pesthuis leggen.

Onder het zelzaamste 'tgeen men in dit Gasthuis, en Zeldzaame
keifteen. het verwonderwaardigste 'tgeen men in de Stad ziet, is (indien men eene aloude overleveringe de dezer stede geloof wilde geeven) zeker stuk van een opgesneden Roggen-tuimelaar, ontrent drie en een halve duim hoog, in eenen kegelsteen, de koleuren van een Roggenbrood zo natuurlijk behoudende, dat d'Aanschouwer (van die zaak zy wat het wille) met verzettheit het beoogd. Men verhaald de reden dezer veranderinge geweest te zijn, dat zekere arme vrouw, overlade met kinderen, haare vermoogende en welgestelde zuster, (zy zoude op de Hoogstraat Ter Goude, de Beschrijver van Rotterdam zegd bl. 83. Leiden gewoond hebben) om brood bad; waar op deze antwoorde: dat zy wenschte, dat het brood, hadde zy het, steen wierde; gelijk dan geschiede. Een geheel stuk, zegd men wel eer op Stads Raadhuis, bewaard geweest te zijn.

„*Harman Michielsz*, Kerkmeester besprak St. Elisabets „Gasthuis drie pondt vlaams 's jaars t'sheren domeynen. „Hier van sal 't voorfz. Gasthuys uytreycken ten eewygen „daghen tot haer selfs behouyf, alle jaers hondert pond „rijft. Die minrebroeders alhier hondert ponden rijft. „Die Clarissen hondert ponden, ende die Leproesen „hondert ponden rijft, tot vier hondert ponden rijft „'tsjaers toe. Wel verstaende, waert saicke dat den rijft „voorfz. meer gelde dan drie Karolus guldens en twaelf „stuvers 't hondert, zoe sal 't voorfz. Gasthuis zoe veel „rijft te min leveren.

H E T

HEILIG GEEST-WEESHUIS.

Gesticht voor den jaare, 1391. Insameling der Aalmissen, voor het zelvige in den Parochie-kerk. Maandelijke, en Weekelijke omgang, voor arme zieken, door de Stad. Regels ter bestieringe van 't huys gemaakt. Veele en rijke besprekken. De Ridder Pieter Pot, en David Nuyts, Antwerpsche Kooptuyden. Priesters en andere Roomschegezinde, zelfs na de veranderde Religie, begiftigen dit huys, Stads Regeerders verstrekken in nood-druft daer aen merkelijke gelden. Aelmoesseniershuys. Eerven, en Wooningen voor Huys-armen.

Eerste
stichting
van 't H.
Geesthuis
voor den
jaare 1391.

WAnneer ofte hoe, eerst, eene Heilig Geest ter Goude werd opgerecht, is onbekend. Alleen weet men uyt zeker bevel-brief, door *Ghuys van Chatilljon, Grave van Blois*, Heere van der Goude gegeven, dat'er reeds eene voor den jaare 1391. in wesen was, de brief begind aldus.

In 't jaer ons Heeren duysent drie hondert eenen 't negentigh, in de naame Gods, ende orbaer der geenre zielen, die den Heiligen Geest goed gedaen hebben, ende noch goed doen zullen ende zonderlinge de Heilig Geest-meesters die ter Goude geweest hebben, nu zijn, enz.

De H.
Geest-mee-
sters, ge-
machtigd
door Ghuys
Grave van
Blois, om
alleen op
Zon-en
Heiligda-
gen in de
Parochie-
kerk ael-
missen in
te zamelen.

Vervolgens worden de Heylig Geest-meeesters gemachtigd om op alle Zon-en Heyligedagen in de Parochie-kerke, ten behoeve der armen alleen, om te gaan, en hen gelast den ontfang alle *veertien nachten* den armsten te deelen, en 'smaands eens met drie mengelen witten, en een roodenwijn, zoo men ter Goude rooden vond, anders alle witten, rond te gaan, en den zieken in 't Gasthuis 'telken eene pint; enen Gevangen, zoo hy'er is mede eene, zoo'er meer is, een mengelen, te geven, het

ove-

overige zoude gedeeld worden aan zieke armen. D' onkosten hier toe nodig moesten uyt de renten van de Kappelrijen landen, daer toegezet, goedgegaan worden. Het voordere der renten zoude tot inkoop van brood, vlees, schoenen, platrinen, laken, en brand besteed, en by wintertijd den meest behoeftigen uitgereikt worden. De Heilig Geest-meesters jaarlijks afgaende moesten den volgende geen gereede penningen, doch enkelijk de leege zakken en brieven, overlaaten.

Maandelijke omgang met wijn voor arme zieken.

D' omgang ter onderhoud der armen, en zieken, eerst alle maanden eens geschikt, wierd ingevolgen door besprek van Mr. *Willem Sonderdank's* Graven heel-meester, en *Wouter Claesz*; wekelijks allen Zaterdag gedaan.

Op desen voet wierden de armen door de Heilig Geest-meesters tot op 't jaar 1495. bediend, wanneer op den elfden van Januarius, eenige, doch weinige wetten, ontrent achtergelatene kinderen, ouders der vondelingen, erstocht tot de goederen der opgevoerdene in 't huys, den drank, en onderzoek over vondelingen, wierden vastgesteld, te lezen in den volgende bevel-brief.

Weekelijke besprek van s'Graven heel-meester.

„Op den xi. dach in Januario 1495. so is overdragen „by de gemeene Vroedschap, van 't Weeshuis in manic- „ren hyer naer beschreven, te weeten, waert saeck dat'er „iement quam van buyten, het waer man of wijf mit een „kindt t' huys leggen, het sy in een Herberg of after- „straet, en dan des morgens opstaet, ende laet dat kindt „daer blijven, soo moet die waert en waerdinne, man „of wijf daer dat kindt geleyd is, dat kint houden seven „jaren lang; en waert saeck dat die waerde of huisman „arm waren dat sy het kindt nyet houden en mochten, „soo sellen sy seven uyren gefloten staen aen die Kaeck, „ende daer t' enden seven jaer uyt'er stede wesen, ende „die correctie sal geschieden by goerduncken van den „Gerechte.

Eerste Reglement in 't jaar 1495.

„Item soo wiç een kindt leydt tot vondelingh, ende

Bb

„bc-

„bevonden word, dat sal staen tot correctie vander stede na gelegentheyt der saecke, ende is 't dat sy rijk genoech sijn, hair kinder selver te houden, dat swaer gecorrigeert worden so dat behoort, maer sy mogen alsoo arm wesen dat men 't soetelijck corrigeren sal, mer daer sal correxio of geschien als men 't bevinden can groot of cleyn na dattet werck eyft.

„Item soo wie die Heilig Geest-meesters aldus opvoeden, ende sy worden man of wijf, ende sterven sonder kinder afterlaten, so wat sy afterlaten, dat sal erven, ende comen aen Heiligen Geest.

„Item dat voorsz. Heylige Geesthuys dair dese voorsz. kinder aldus in gehouden worden sal vry wesen van alle excijs van alle dat geen dat sy behouwe sonder eenige verlos van te bidden of briefkens te halen, nyet dat de kinder byer drincken sullen, ten wair sy sieck waren.

„Item tot wat tijden als dair een vondeling geleydt wordt dair en sellen die Heiligh Geest-meesters geen gelt an sparen, om versoeck te doen ende te vernemen, wie dat gedaen heeft, ende van waer dattet gecomen is, ende konnen sy 't vernemen so sellen sy 't wederom senden van daer dattet gecomen is sonder toeven.

Verbeterd,
en ver-
groot, in
't jaar 1555.

Doch alsoo van tijd tot tijd meer, en meer ongemaken by gebrek van geregelde ordre opquaamen, wierden in den jaare 1555. op den derden April deze 26. nieuwe ordonnantien, en regelen 'sjaars te voeren door de Werhouders bekrachtigd, opgesteld.

„Alsoo in lange voorgaende jaren 't Heilig Geesthuys deser stede gestaen heeft sonder ordonnantie en regule, waer wt dat dagelijckx veel inconvenientien gespro- sijn, ende noch meerder soude mogen rijfen werde hyer inne niet voorsyn. Ende want men alle goedertieren en redelijke saecken behoort te vorderen, soo hebben wy Heeren van de Wer en Vroetschap gestatueert, sta-

„tue-

„tucren ende ordonneren by dese 't geene hier na
„volcht.

„In den eersten sullen tot den voorsz. huysen jaerlijcx
„na die vernieuwinge van de Weth , by electie van de
„Wethouders geordonneert werden (zulcx tot noch toe
„gedaen is) ses notabele mannen die het voorsz. huys
„regieren, ende die aelmisse distribueren sullen na or-
„donnantien van desen, en heurluyden consientie, ende
„sullen de voorsz. my Heeren van nu voortan van de
„voorsz. ses personen alleen drie vernieuwen, sulcx, dat
„altoos drie van de oude meesters, die in 't voorleden
„jaer gedient hebben, sullen continueert bliven, ende
„met die andere drie van nieuws geëligeert t'aenstaende
„jaer bedienen.

„Die welcke die renten, pachten, testamenten, ende
„aelmissen sullen naerstelick doen innen, omme dair me-
„de te voldoen allen eeuwige fondation, ende eeuwi-
„ge jaerlijcx delingen.

„Die voorsz. meesters en sullen die onroerlijke goeden
„renten, en anders van den huysen niet mogen vercoopen
„in eeniger manieren, mer wel beswaren ofte connen dair
„op doen by consent van de Vroetschap, ende anders niet,
„ende ingevalle den Heiligen Geest eenige renten geloft
„worden die zelve penningen weder an renten of landt
„te imployeren.

„Aengaende de delinge van wijn op St. Maertens avond,
„ende die delinge van vleys op Pinxter avont sullen die
„Heylich Geest-meesters hen reguleren na inhoud van de
„fondation daer van sijnde, sonder meer te delen of te
„geven dan dair toe besproken is; sonder die teyckens
„te mogen coopen ofte vercoopen op die correctie van
„der stede.

„Item nopende die jaerlijcx delinge van turf sullen die
„voorsz. meesters (alsoo die selve delingen noyt gefon-
„deert en sijn) hen reguleren nae 't vermogen van den

„incomste van den huysse, allen eeuwigen lasten of gesla-
 „gen, sonder die teyckens te mogen coopen of vercoo-
 „pen als vooren.

„Item die Heylich Geest-meesters sullen eens te wee-
 „ke op Saterdach omme gaen met den budel, ende sul-
 „len nae inhouden van der fondation daer van sijnde,
 „met hen draegen een stoop wijns, ende sullen dair me-
 „de laven die arme Craemvrouwen ende siecken * die
 „in hair Oly-bedde leggende, mits gevende dair toe
 „yegelijcx van hen luyden een stoter, wel verstaende
 „dair twee kinderen t' eender drachte sy, mits gevende
 „twee stoters ende dubbelde portie van wijn.

„Sullen mede ten selven dage geven andere miserable
 „persoonen die aelmissen, die hen luyden by 't merendeel
 „van 't Collegie van der Camer op Sonnendach gecon-
 „senteert sullen sijn.

„Item die Heylich Geest-meesters sullen in allen an-
 „deren fondation reguleren in der forme en inhouden
 „van dien, sonder die eenichsins te buyten te gaen.

„Item alle die geene die eenige aelmissen van den Hey-
 „ligen Geest ontfangen ende genieten, als te weten lin-
 „nen, wollen, ofte gelt, die selve sullen heure goeden
 „t'eynden heur overlijden, ende soo verre sy luyden
 „sonder kindt ofte kinderen sterven, comen aen den
 „Heyligen Geest, ten wair sy luyden heur goeden an-
 „den Heyligen Geest-meesters gevryt sullen hebben,
 „soo dat sy by Testamente ter contrarie nyet sullen mo-
 „gen disponeren.

„Sullen dair omme die Heylich Geest-meesters naer-
 „stelick die namen van den genen die de voorsz. ael-
 „missen ontfangen in een register op doen teyckenen
 „ten eynde men weten mach wie aelmissen ontfangen
 „hebben.

„Item die Heylich Geest-meesters sullen yegelijck ar-
 „me miserable craemvrouw geven voor haer kindeken
 „eens een wolle luyr.

„Item

• Die in
 hunne
 Oly-bedde
 leggen:
 dat is, die
 volgens
 gebruik der
 Roomsch
 Katolijke
 kerke ge-
 vaertlijk
 ziek zijnde
 de laatste
 zalvinge
 ontfangen
 hebben.

„Item van nu voort an sal mogen gaen bidden voor
„eenige cramen, oly-bedden, pelgroms, ofte andere
„miserabele personen by den huysen, dan by consent
„van den Heylich Geest-meesters, die dair toe geven
„sullen een teycken, gelijk als van St. Quirijns Pelgroms,
„op peyne van een croon, en voorts op arbitrale cor-
„rectie.

„Item die beseyeckte ofte bysinnige personen, die sulx
„sijn dat sy heur broot niet bidden mogen sullen onder-
„houden worden van den Heyligen Geest-meesters en-
„de 't Gasthuys.

„Item aengaende het Weeshuys daer inne sal men geen
„kinderen nemen van vondeling of poorters kinderen
„beneden thien jaren out wesende, ende als dan sal va-
„der en Moeder beyde aflyvich wesen.

„Item dat allet goed dat by den Wefen-Ouders ach-
„ter gelaten sal worden, en die kinderen daer of comen
„in 't Weeshuys, sal comen ende blijven tot proffijt van
„'t selfde Weeshuys, sonder dat men 't selfde goet sal
„mogen eenichsints verminderen tot achter deel van 't
„Weeshuys voorsz. ende oft vermindert ware soo en sul-
„die Regenten van 't Weeshuys voorsz. die selfde kinde-
„ren nyet aennemen ofte het wair gerepareert, sullen
„dair omme soo wie kinderen in 't Weeshuys brengen
„wil eer die laestlevende van die Ouders begraven is, ge-
„houden wesen te roepen die Voochden van 't Wees-
„huis omme die achtergelaten goeden te laten inventa-
„riferen.

„Item soo wat Weesen in 't Weeshuys gewoont heb-
„ben aflyvich worden sonder wettige geboorte achter
„hen te laten dair of salt voorsz. Weeshuys erfgenaem
„wesen sonder dat sy hen sullen mogen vryen.

„Item die Wefen sullen in 't voorsz. Weeshuys blijven
„soe lange die Regenten dair of goetdunckt.

„Item is by de Vroetschap geconfermeert, gevesticht

„die ordonnantie by de Vroefschap gemaect en geor-
„donneert op den x1. dach January, Ann. 1495. alhyer
„geincorporeert enz.

„Op den 3. Aprilis Ann. 1551. stilo com. hebben mijn
„Heeren van de Gerechte, en gemeene Vroefschap deser
„stede dese ordonnantie ende dit statuit in alle sijn poin-
„ten en articulen geaprobeert, geavoyeert, ende gelau-
„deert, approberen, avoyeren, ende lauderen mitsdesen.

Die dan weder op verscheide tijden by de Heeren van
de Wer verklaard, en vermeerderd zijn, als by het vol-
gende blijkt.

„Van nu voortaan sullen geen kinderen ontfangen wor-
„den in dat Heilich Geesthuys ter ware die Ouders van
„den kinderen voorsz. seven jaren aen een dureade poor-
„ters binnen der stede geweest hadden, ende anders nyet.
„Ende soo wie hen vervordert poort-recht te winnen bin-
„nen een ander stede, ofte vrydom, ofte ook geen poort-
„recht gewonnen hebben den tijdt van twee jaren bin-
„nen een ander stede ofte vrydom woonplaats gehouden
„hadden, dat men hare achter gelaten kinderen mede
„in den selfden huys nyet ontfangen en sal. Actum
„1562. den 7. Febr.

In den jaare 1567. op den 14. October, wierd by de
Vroedschap verstaan geen weggeloopene jongens boven
de veertien jaaren oud zijnde weder in 't huis te nemen.

In den jaare 1571. op den 29sten December, wierd by
de Vroedschap beslooten wegens een verschil tusschen
het Gast- en Heilig Geesthuis over het onderhouden der
byzinnigen, dat het Heilig Geesthuis daar toe zouden
gehouden zijn.

Rijke ge-
schenken
aan het H.
Geesthuys
ter Goude
gedaan.

De mildadigheid der oude inboorlingen heeft dit huys
wel eer rijkelyk bezorgd. Onder deze vroomen besorgers,
verdiend hier uytzonderlijk gemeld de Heer *Pieter Pot*,
die ter Goude, zoo als men verteld, op een doorvarend
schip van eenen kinderloofen handelaar in eenen ysren-
pot, die hem het wapenteken, en toenaam, zoo men
zeid,

zeid, naderhand gaf, ten vondeling gelegd, of geworpen, van zijnen eersten herberger, den Schipper opgevoeid, en zo verre door Gods zegen, gebracht, dat hy een der rijkste, en 'tzaamt der deugdsaemste Koopluyden 't Antwerpen geworden, Ridder geslagen is, en d'Abdye van St. *Salvator*, onder den regel van den *H. Bernardus*, noch heden naar hem *Piere Pots Abdye* vernoemt, gesticht heeft.

Onder de-
se een van
den ver-
maarden
Koopman
't Antwer-
pen, *Pie-
ter Pot*.

Deze, sich zijner geboortens-stad niet schaamde, liet hy sijn afsterven eene goede zomme de Heilig Geest-kamere alhier, waar voor eene Hofstede met veertien mergen Lands, nogh heden gelegen in de Landen van Streyn over Haastrecht, aan de Veerlaan, volgens dit bescheid van de Magistraat dezer stede, aan sijn Weduwe gegeven, gekogt wierd.

„Wy Burgermeesters, Scheepenen, ende Raden der „stede van der Goude, maecken kondt ende kennelijck „alle luyden, dat voor ons gekomen sijn, die Meesters, „Regierders, ende Bewaerders der tafelen, ende der ga- „ven van den Heyligen Geest binnen onser stede; beken- „de ontfangen te hebben, van de eerbaare Jonckvrouw „*Maria*, weduwe wijlen *Pieter Pot*, inwoonderse, por- „tresse der stadt van Antwerpen, alsulcken hondert No- „len eens, elcken Nobel gerekent voor acht sch. gr. vls. gelts, „als die selve *Pieter Pot*, wiens ziel Godt genadich zy, „in Testamente gegeven hadde, den voorz. Heyligen „Geest, tot den inwoonende armen behoefte van der „Goude voorz. om daar mede te koopen erfgoede, ofte „erf-renten, ende die pachten ofte renten daer of koomen- „de, alle jaers den armen binnen onser stede voorz. te ge- „ven in aelmoessen, het waer in gelde ofte in provande, „aldermeeste den armen aldaer dienende, ende alle jaer „die te distribueren, ende te deylen op alderkinderen- „dagh, dat is op den vierden dagh van den Heyligen- „Kersdagh. Bekennende voorts met desen open brief, „dat sy met de voorz. honderd Nobelen ende met ander- „halve

Open brief
van dit ge-
schenk.

„ halve Nobel, die sy daer toe geleyt hebben, gekocht,
 „ ende vercregen, ende betaelt hebben veertien mergen
 „ Lands, luttel min ofte meer, die alle gelegen sijn aen een
 „ stuck in onse stede heerlijkheyt van onsen Landen van
 „ Steyn, neffens Haestrecht over, aen de Veer-laen, stree-
 „ kende van den Ysel met sijn voorlandt, after wegh tot
 „ aen die rec-wegh toe, en sijn gelegen met erve, *Claes*
 „ *Evertsz*, die Schoolmeester aen de oostzijde, ende
 „ *Emont Gerridz* kinderen aen de westzijde, welck
 „ Landt voorsz sy gekocht, ende vercregen hebben, te-
 „ gen die regulieren in de Lande van Steyn die tien mer-
 „ gen, ende die andere vier mergen tegens Heer *Jan van*
 „ *Blois*, Canonick t' Oudemonster t' Utrecht, ende *Ja-*
 „ *cob Rommerz*, ende coste elcken morgen seven Engelsse
 „ Nobels, ende een quartier van een Engelsse Nobel, en-
 „ de gelt nu ten tijde elken mergen in huiereene Goude
 „ Gwilhelmus Hollant schilt 168, belovende voor hen,
 „ ende haere naercomelingen, Heylige Geest-meesteren
 „ binnen onser stede, dat sy alle die pachten die jaerlijcx
 „ van de voorsz. veertien mergen Landts koomen, ende
 „ verschijnen sullen, alle jaers erfelijck op alderkinderen-
 „ dagh, de voorsz. armen binnen der Goude zullen dey-
 „ len ende geven in Brooden, daer die eerste distribu-
 „ tie of geschieden sal, op alderkinderendagh nu naestko-
 „ mende, ende alsoo voort van jare tot jare, erfelijck en-
 „ de eeuwelijck geduerende, dit hebben die selve Hey-
 „ lige Geest-meesters voor ons beloofd, voor hen, ende
 „ voor hunne naercomelingen Heyligh Geest-meesteren,
 „ dat sy alle jaers binnens jaers na den alderkinderendagh
 „ met een bezegelden brief der stede van der Goude, sul-
 „ len op haere costen kundigen ende oversenden t' Ant-
 „ werpen, spreekende aen die Prior van St. Salvator,
 „ van de ordere van St. *Barnaert*, t welck de voorsz.
 „ *Pieter Pot*, en Jonckfrou *Mary* voornoemt gesticht heb-
 „ ben, als dat die aelmoessen, ende jaerpachten ten voorsz,
 „ da-

„dagen gedeylt sijn. Ende voorsbeloven, ofte die deylin-
 „ge ofte oock die weete met de voorsz. brieven niet ge-
 „daen en wierde ten tijde voorsz. dat sy dan tot allen
 „tijt, als gebreeken daer invalt, binnen der eerster maent
 „daer naer, sullen schuldich wesen te betalen, den Hey-
 „ligen Geest-meesteren van ons Lievevrouwen-kerck
 „t' Antwerpen, van des voorsz. Heyligh Geest-meesters
 „wegen, een jaer pacht van de Landen voorsz. dat ge-
 „kocht is met hondert Nobelen voorsz. ende die men
 „dan sal deylen, den armen van den Heylighen Geest van
 „onse Lievevrouwen-kercke t' Antwerpen daer voor sy
 „verbonden alle des voorsz. Heyligh Geest-goederen der
 „stede van der Goude voorsz. ende soo wy Burgermee-
 „steren, Schepenen, ende Raden, der stede van der
 „Goude voorsz. anders niet weten, naer alle onse ver-
 „standennisse, de voorsz. veertien mergen Landts, ge-
 „kocht met hondert Nobelen voorsz. en sijn daer voor
 „goergenoegh, ende dat den Heylighen Geest ende arme
 „luyden daer wel mede bewaert sijn: soo belooven wy
 „goedt, gestandich en van waerden te houden, die te
 „houden, die te stercken ende alle hulpen ende voorder-
 „nisse te doen inne ende tot alle punten voorsz. nu ende
 „tot allen tijden, sonder argh ofte list, ende dus oircon-
 „den hebben wy hier afgemaect, twee brieven alleens
 „inhoudende beyden, wthangende bezegelt, met onse
 „stede signet, dat wy in onse stede saecken dagelijckx ge-
 „bruycken, ende daer af den eenen brief, der Jonckfrou
 „der weduwe overgesonden om die geleyt, ende gedaen
 „te worden, ter meerdere sekerheyt, van aller der voorsz.
 „saecken, daer het haer gelieven sal, ende den anderen
 „brief, onder ons voorsz. Heyligh Geest-meesteren, ge-
 „daen op den vier en twintichsten dagh in April in
 „tjaer ons Heeren dusent vier hondert een en vijftich.

Een ander rijk Koopman, *David Nuyts*, t' Antwer-
 pen in tjaer 1568. geboren, en in s' Gravenhage, den 24.

Legaat
van David
Nuyts.

September 1631. gestorven, volgde, en ging het voorbeeld van zijnen steedeling te boven, latende aen den armen van seventien stemmende Hollandfche steeden by Testament gedagteikend den 16. Aug. bevorens, de volgende Legaten bestaande in kapitaale actien zo op d'Ooftals-West-indische Maatschappye.

’t Vervolg van de beschrij- vinge van Delft bl. 508.	In d’Oost- Indische.		In de West- Indische.	
	Dordregt.	: . . . 3000	.. 1000	.. .
	Haarlem.	 3000	.. 1000	.. .
	Delft.	 3000	.. 1000	.. .
	Leyden.	. . . : 4000	.. 1000	.. .
	Gouda.	: . . : 1500	.. 500	.. .
	Rottterdam.	: . . 1500	.. 500	.. .
	Gornichem.	. . . 1000		.. .
	Schoonhoven.	. . . 1000		.. .
	Schiedam.	. . . 1000		.. .
	Briele.	: . . 1500	.. 500	.. .
	Alkmaer.	. . . 1500	.. 500	.. .
	Hoorn.	. . . : 1500	.. 500	.. .
	Enckhuysen.	. . . 1500	.. 500	.. .
	Edam.	: . . 1500	.. 500	.. .
	Monickendam.	. . . 1000		.. .
	Medenblik.	. . . 1500	.. 500	.. .
	Purmerent.	: : . 1000		.. .
	Middelburg.	. . . 3000	.. 1000	.. .
	Haga.	. . . : 1000		.. .

Zijnde zamen 43000. Een weldaad alle getieugenisse waerdigh.

Talrijk waren wel eer d’openbare, witte, en Roggebroods, ook linne, en wollenaken, deeling op verscheide feest, en bysondere dagen voor d’armen alhier besprooken.

De

De Pastoor, ofte een sijner Kappellanen maakten die in de groote kerke van den preekstoel voor af bekend.

D'Openbaare veranderden Godsdienst veranderde geensinds de liefde tot d'armen, zelfs niet in de gemocdereden der Roomschegefinden als nader by de volgende wel-doenders blijkt.

Stichtingen
voor ar-
men na
den veran-
derden
Gods-
dienst.

Deze waren, *Dirck Cornelisz van Oudewater*, anders *Hensbeeck*, in 't jaar 1580. op den laaften van Decemb. -- H. G.M.B.

Dirvertje Henriks Hensbeeck, in 't jaar 1604. op den 18. Octob. -- bl. 79.

Dirck Andriesz Bokkenberg, en zijne huysvrouw *Agnes Gerritsz de Zwaen*, in 't jaar 1604. op den 12. December. -- bl. 82.

Agnes Gerridsz, weduwe wijle *Dirck Andriesz Bokkenberg*, in 't jaar 1609. op den 1. Maart. -- bl. 96.

Jan dirksz Rolloois, in 't jaar 1612. op den 2. Feb. -- bl. 100.

Christina Gysbertsz Hensbeeck, weduwe wijle *Mr. Floris Letmaat*, in 't jaar 1615. op den 14. Mey. -- bl. 106.

Mr. Cornelis Henriksz Hensbeeck, in 't jaar 1617. op den 15. Novemb. -- bl. 111.

Elysaabeth Aerts de Zwaen, weduwe wijlen *Cornelis van der Beys*, in 't jaar 1626. op den 10. Jan. Ende meer andere wiens geloofs-belijdenisse men oordeelen kan uyt de vastgestelde dagen tot bedeeelingen als allerzielendag, den dag van haar jaargety, goeden Vrydag, op onze Lievevrouwe ontfangenisse, enz. De Roomsche Priesters zelfs lieten merkelyke gelden ook ten dien tijde aan dit huys. De Hr. *Jan Fransz Basson*, Roomsch Katolijk Priester, en bedienaar der zelve ter Goude zeder de tijden der veranderinge, gaf in 't jaar 1615. op den 11. September aan 't H. Geesthuys een somme van 1600. gl. waar van de volgende brief gemaakt wierd.

„*Wy Gerrit Ariensz Cool*, ende *Dirck Jansz Steenwijck*, Scheepen binnen der Goude oirconde dat voor ons gekomen ende gecompareert sijn geweest, *Pieter*

Cc 2

„*Cor-*

„*Cornelisse de Lange, Pieter Doensz van Groenendijk,*
 „*Jan Reyniersz Valckenaer,* ende *Gerrit Harmensz*
 „*Hooghzwout,* voor heur selven, ende vervangende heu-
 „re medebroeders, *in officio,* als Meesters ende Regen-
 „ten van 't Heylig Geesthuis deser stede, ende beken-
 „de naer voorgaende advijs, consent ende approba-
 „tie van de Heeren Magistraeten der voorsz. stede,
 „ontfangen te hebbe uyt handen van *Jan Dircksz*
 „*Rooloos,* Porter deser stede, de somme van sestienhon-
 „derd gulden tot xl. groote stuck, aen gelde gereer, waer
 „vooren sy comparanten van wegen ende tot laste van
 „'t voorsz. huys aengenomen en belooft hebben gelijk
 „sy beloven by desen, naer de doodt van Heer *Jan*
 „*Fransz,* te doen, een eeuwige Roggebroodts declin-
 „ge, ten behoeven van alle armen, die daerom komen
 „zullen, ende dat alle jare, op den Maendagh in de goe-
 „de weeck, daer van d'eerste Roggebroodts deelinghe
 „gedaen sal worden, soo wanneer de Meesters ende Re-
 „genten, een jaer renten van de voorsz. sestienhondert
 „gulden ontfangen sullen hebben, op den eerste Maen-
 „dagh in de goede week, daer aenvolgende, ende dat
 „ten overstaen van de E. „*Frans Ariens* ende *Martyna*
 „*Ariens,* Neef en Nichte des voorsz. Heer *Jan Fransz,*
 „mitsgaders ten overstaen van de voorsz. *Jan Dircksz Rooloos,*
 „ende by heur overlijden ende afsterven ten overstaen
 „van hun lieden wettige kindt, kinderen, ende descenden-
 „ten, mans oor wese daer inne altoos d'ourste geprefe-
 „reert; ende dat sy luide Comparanten middelertijt soo lan-
 „ge de voorsz. Heer *Jan Fr.* in levende lijve sal sijn, aen de-
 „selve Heer *Jan Fr.* van de voorsz. sestienhondert gulden
 „sullen uytkeeren, ende betalen de rente ofte winste je-
 „gens vijf ten hondert 'ts' jaers bedraegende tachtig gul-
 „den, ingaende op dato van deses, behoudelijck noch-
 „tans, soo verre naermaels door dierte van Rogge, de
 „rente van de voorsz. sestienhondert gulden niet bestandt
 „en

"en waeren, nochte strecken mochten, om daer mede
 "de voorfz. Roggenbroots deelingte te doen, dat in fulc-
 "ken gevalle fy luyden comparanten in de voorfz. qua-
 "lité vermogen fullen de renten van de voorfz. fectien-
 "hondert guldens, met de renten van andere Roggenbroots
 "deelingte invoege, ende te accumuleren, om daerme-
 "de een behoorlijke Roggenbroots deelingte te doen, en-
 "de gedaen te kunne worden, ende hier voore ende tot
 "verfekerheyt van defen hebben zy comparanten in qua-
 "lité voorfz. verbonde alle de goederen van dit voorfz. H.
 "Geesthuys prefent ende toekomende, egeene uytgefou-
 "dert, alle fraude gefecludeert. Ten oirconde hebben
 "wy Scheepenen voornoemt, elck ons zegel hier on-
 "der aengehangen op den xi. Septembers duſent ſes-
 "hondert ende vijftien.

Twee Fraater-heeren begunftigden mede, hoe wel
 niet met zo groote ſomme, het Heylig Geesthuys Ter
 Goude.

Mr. Jan Janſz van der Goude, eertijds Pater van 't
 Kloofter Nazaret in de beurtwijck, binnen Haerlem o- bl 110.
 verleden beſprak in 't jaar 1615. op den 9. Julius by uit-
 erften wille tweehonderd guldens het Fraterhuis Ter Gou-
 de, te ſtellen in handen der Heylig Geest-meefteren al-
 daar, te gebruiken zonder renten te betaalen, ter tijd
 toe het voorfz Fraterhuis geſteld zoude wezen in gelij-
 ken ſtaat als voor defen.

Hr. Jan Cornelisz. laafte der overgeblevene Frater-
 heeren, gaf op den 20. Decemb. des jaars 1629. eene
 ſomme van honderd guldens om jaarlijks op den dag van
St. Paulus bekeeringe, den 25 Jan. zijnde de Patroondag bl. 162.
 van 't gewezene Collaatsiehuys, den kinderen in 't Hey- verfo.
 lig Geesthuys een pot Rijſtenbry te geeven.

De Vroedſchap der ſtede ſchoor in 't jaar 1664. op den Twaalf-
 21. November ten onderſtand van 't ſelvige huys duyſent gl.
van Stads

wegen ten
onderstand.
bl. 11.

duysend guld. gelicht uyt de Bank van Leeninge tot aflossinge der penningen by het voorschreeve huys opgenomen. De meenigte van armen en behoeftigen dwong eindelijk de veelvuldige algemeene brood, linnen, en wollen bedeeleinge te inoejen. By de ses Regeerders notable mannen volgens ordonantzie des jaars 1555. wierden naderhand vijf Wees-moeders gevoegd die mede jaarlijks verzet wierden.

Het oude H. Geesthuys stond eertijds achter de Waag, was een hoog, dog geen groot gebouw.

Het Collaatschhuys veranderde, met het omsetten der Religie, in een Weeshuys, wanneer het oude eerst tot woningen gemaakt, naderhand met het maken van de Nieuwe Waag wierd afgebrooken.

A A L M I S S E N I E R S H U Y S :

Stigting, eerste Meesters, en voorname Weldoenders van 't selvige.

Aalmis-
sieners huis
gesticht in
den jaare
1587.

't **W**As in 't jaar vijftienhonderd en zeven en tachtigh wanneer Ter Goude een *Aalmis-seniers-kamer* wierd opgerecht, en ter woonplaatsse voor arme Weezen de grond van 't afgebrande St. *Margarite* Klooster in de Hofstraat verkooren. Het gebouw wierd in 't jaar 1642. met een ruimen ingang en portaal van vooren, aan de noordzijde met een aanzienelijk stuk vergroot.

Vergroot.

Zes bestier-
ders.

Het bewind en opzicht dezer kamere wierd aan zes mannen gegeven. D'Eerste waren.

Adriaan Cornelisz Snyder, Cornelis Veen Adriaansz, Gerrid Cornelisz de Lange, Adriaan Jansz, Cornelis Jansz Vlacq, Joris Fransz.

Wien vier
moeders
by ge-
voegd wer-
den.

In 't jaar 1598. wierden by de zes mannen vier Moeders toegevoegd. D'Eerste waren.

Marichje Dirks, weduwe van Cornelis Veen Adriaansz, Elisabeth Aerts, weduwe van Cornelis Verbies, Maritje Ermbouts, Dogter Iannetje Gerrids, Vroesen Dogter.

In

In dit, jaar verkregen d'Aalmisseniers-meesters, op hun ernstig verzoek van de Heeren Burgermeesteren 'en Rade dezer Stede een *nieuw Weeshuys* tot verlichting der arme vreemde Weezen.

Nieuw
Weeshuis.

Het getal der Wees-moeders wierd in 't jaar 1603. met eene vijfde, zijnde *Geertje Jans* Dogter, weduwe van *Cornelis Iobfsz* Scretaris, en in 't volgende jaar eene zesde, *Elisabeth, Pieter de Gruyters* Dogter, huisvrouw van den Burgermeester *Gerrid Iansz Kegelng*, verhoogd.

In 't jaar 1610. wierd de schaft ordre by de Magistraat op den voet van die des Heiligen Geesthuis geregeld. Onder de byzondere begunstigers dezer kamere, word genoemd *Maritje Cornelis* Dochter, weduwe wijlen *Ian Claefsz Cinq*: Deze gaf in den jaare 1593. op den 17sten en 18sten November aan de kamermeesters over al haar recht't geen zy had spreekende op de Staten van Holland, wegens haar mans diensten en verzuim in 't maaken van de nieuwe fluis, bewesten dezer stede, mitfgaders de intresten der groote penningen die haare man uit sijn eigene beurse verstrekt en verlohoten hadde. Na veel naloopens is den Aalmisseniers-heeren eindelijk voor gemelte diensten, enz. toegelovogd 570-10. Deze vermeerderde de gifteresse tot op 600. guldens toe.

De schaft
ordre ge-
regeld.
Begifters.

In den jaare 1619. op den 16. December vereerde *Iakob Cornelisz Bosch*, aan 't huis, in verscheide Rente-brieven, een somme van 1602. o. o. mits dat daags voor Kers avond aan verscheidene benoemden, een loot, om een tonne Turf te haalen, uitgekeerd werde.

Voor 't Aalmoesseniershuys.

Ons Magistraat
En wijzen Raet
Met de Regenten al

Haar eer en lof
Nimmermeer in 't slof
Verrotten zal;

Op

Op datse weer
 Voor wesen teer
 Zoo Gouds als vreemde kin-
 deren

Hier in ter Gouw
 Dit schoon gebouw
 Doen stigten zonder min-
 deren. 1642.

Van binnen voor de Galderye.

Of 't opregt kind
 Verliest of wind
 't Sal ongenugt bedelven
 Die wint met list
 Veroorzaekt twist,
 En onheus deeld hem selven
 Die zig genoegd
 Zoo God het voegd
 Leeft vroom in 't swerelds
 plekken
 Die onrustig sterft,
 En vreemd goed erst

En sal sijn zaet niet strek-
 ken.
 't Zy wat gy doet
 Dan in 't gemoed
 Dog God der Wesen Va-
 der
 Koomt gy tot staat
 't Zy vroeg of laat
 Dees Armen geen versma-
 der.
 Niet sonder VLAK. 1660.

Erven ter bewooninge van be-
 hoefligen gesticht.

Op de Noordzijde van de Nieuwe Haven.

I. **G**ysbert Pieterisz de Lange, en Cornelis Willemsz de Lange, kogten in den jaare 1648. van Gysbert Iansz t' Hart, sijn achterhuis en olymolen op de nieuwe Haven strekkende van sijne huysinge staande op Galgekamp tot de huysinge van Willem Govertsz Hout-aan-hout. D'olymolen en 't achterhuis afgebroken zijnde deden zy daar op bouwen vijf huysjens : nog ten westen een poort met een erf voor aan de nieuwe Haven, en boven de poort.

poorte eene wooninge, t'einde de poorte vier wooningens. De vijf laatste zijn ten gebruik van behoeftrigen, en wierden onlangs besteld en begeeven door Mr. *Johan Meerman* Rentmr. generaal van Noord-Holland, en door Juffrouw *Catharina Bonzer*, weduwe wijle *Willem de Lange*.

II. Zes huisjens achter en drie woningen voor aan de straat op de nieuwe Haven door *Christina Gysberts Hensbeek*, weduwe van *Floris Gerritsz Lethmaet*, by uitersten wille in den jaare 1623. den 12den Augustus gesticht, en in den jaare 1625. opgebouwd, de zes achterste worden bewoond in tweeën van eerlijke arme weduwen zonder kinderen, en andere ongehuwde vrouwpersonen: De drie voorste door weduwen met kinderen, zo lang zy ongehuwd blijven. Hier toe besprak de Stichterse vier duizend vijf honderd gulden tot onderhoud der arme bewoonsteressen: tot vermaaken en by nood tot vernieuwingen der huizen twee duizend vijf honderd andere guldens. Tot opzichters en bestellers van deze stichtinge benoemde de stichterse d'oudste en naaste mans van haere vaders en moeders zijde binnen der Goude woonachtig; quamen deze t'ontbreeken zouden de naast aangehuwde manspersonen het bewind hebben. De vrinden van de stichterse worden voor andere ter inwooninge gerechtigd. De penningen ten voordeele van 't erf gelaaten worden ten overstaan van den oudsten Burgermeester en Weesmeester belêgd en uitgezet. De brieven in eene kist onder een dubbeld slot, waar van d'oudste Weesmeester eenen sleutel, en d'oudste Erf-opziender den anderen bewaard. Quam'er schade of verlies daar voor waren d'opzienders niet aanspreekelijk wanneer de penningen met kennisse der oudste Burgermeester en Weesmeester uitgezet waren. Al wie der bewoonderssen haar onhebbelijk gedroeg konde zonder ymands tegenzeggen verzoonden werden. De bestellers van 't Erf zijn thans *Paulus Donker*, en *Daniel Stuit*.

III. Een huis verder oostwaarts, staan twaalf nette wooningen in den jaare 1700. door den Heere *Cornelis Cinq*, met eenen rentenbrief van twee duizend guldens, voor arme weduwen, of getrouwde luiden zonder kinderen, gesticht.

IV. In den jaare 1657. stigteden *Henrik* en *Helena t' Hart*, op dezelve Haven tien wooningen voor weduwen, met twee huizen voor den onderhoud.

V. In 'teigen jaar bouwde *Maria Tams*, even zo veel wooningen dicht by de voorgaande, met twee huizen tot onderhoud voor weduwen van de Luthersche gemeente, waar by zy jaarlijks zes tonnen turf, vier ponden boter, en twee hemden yder besprak.

Op de zuidzijde van de nieuwe Haven.

VI. Op de zuidzijde van de nieuwe Haven, alwaar wel eer het Klarisse Klooster lag, stigde *Marten Bos*, woonende t' Amsterdam in den jaare 1651. zestien huisjens, yder in twee bewoond voor behoefte Mennoniste weduwen, of vrysters. Ter onderhoudinge gaf hy zes huizen daar nevens voor op de nieuwe Haven. De bewoonsters hebben jaarlijks twee hemden, tien tonnen turf, acht ponden booter, zes ponden vleesch.

VII. Op de noordzijde van de nieuwe Haven, beoostwaarts het Erf van *Cinq*, staan vijf huisjens langs de straat voor behoefte zo getrouwen als ongetrouwen, ter bestelling van 't Heilig Geesthuis.

Op de noordzijde van de Turfmerkt.

VIII. Tusschen de vuil-steeg en turf-brugge stigde . . . in een gang vijf woonigen voor armen, zo getrouwde als ongetrouwde.

IX. Beoosten de vuil-steeg stigtede *Geertje Henriks van der Hilt*, zes woningen voor weduwen van haar geslacht, wanneer deze verfoeken. De huizen ten oosten en westen van den ingang op de turf-merkt dienen tot onderhoud van het Erve.

In de Lange Groenendaal.

X. *Baertje Sanders*, gestorven te Zevenhuizen in den jaare 1686. maakte by uitersten wille 25000. guldens voor een erf, 'tgeen in den jaare 1688. in de Lange Groenendaal schuins over het Choor van St. Jooft Kapel gesticht wierd, bestaande uit vijf woningen, voor haare, en haar eerste mans behoefte bloedverwanten. Ten onderhoud van deze woningen gaf de stichterse een huis ten westen van den ingang, en duizend guldens ten voordeele der bewonderen. Het bewind heeft de Remonstrantsche kerk van der Goude en Zevenhuizen.

Op de westzijde van den Raam.

XI. *Dirk Hermansz Feel* bouwde, en liet by uitersten wille op den 6. Junius des jaars 1676. in de Messmakers-steeg, zes huisjens, yder tot twee woningen, voor ongetrouwde dochters, de twee voorste voor weduwen met kinderen. Ten onderhoud en eene bedeeleing gaf hy een huis staande in de koorte Nood Gods-steeg een ander in de Lange Geuse-sstraat by St. Katrine kerke. Het gebruik van het nevens leggende Tuintie heeft de besteller en opzichter van 't erf.

XII. Den 29sten Augusti 1651. kocht *Gysbert Pietersz de Lange*, van de stad een Turfschuur staande t'einde van de verlore-kost strekkende van 't verlore kost tot de Lazarus ofte Nonne-steeg, beneffens een huis belend ten oosten, ten westen de watering van Stads Vesten, op welk erf getimmerd zijn

zes huisjens om by arme luyden bewoond te worden , uitgesonderd t' een in de Lazarus-steeg dat verhuurd werd ten onderhoud der vijf voorsz. Zedert het overlijden van den Burgermeester *Donatus Groenendijk* , en den Secretaris. *Adriaan van Groenendijk* blijven deze huisjens met *Gerriid Verryn* in sequestratie.

XIII. *Johan Buitenweg*, Hr. van *Nieuwkoop*, stigtede in den Hage een prinselijk gebouw op de Prinsegracht, en Ter Goude, op de westzijde van den Raam een aanzienlijk erf voor behoefte Roomsch Katolijke weduwen en dochters: welke twee hembden jaars, van Allerheiligen tot Paesche yder week twee beste brooden, twaalf tonnen turf voor brand, zes ponden boter, acht ponden vleesch, en zes gulden alle jaar wel eer wierden uitgedeeld. *

XIV. *Ian Adriaensz de Jonge*, Oud Schepen dezer stede stigtede in den jaare 1642. a 1643. zes wooningen in 't Klooster op den Raam, en besprak jaarlijks vijf tonnen turf voor yder. *Margarita Bonser*, weduwe *Storm* is'er de begeefers van.

Op de Zeugen-sstraat.

XV. *Adriaan Jongkint*, Notaris en Procureur deed in den jaare 1702. acht nieuwe wooningen voor behoefte weduwen, met twee huizen voor aan de Zeugen-sstraat tot onderhoud van de stichtinge, bouwen.

Op de Hof-sstraat.

XVI. Op den grond van 't verbrande St. *Margarite* Klooster deed *Lysbet Natams* weduwe van ... *Swanenburg* in den jaare 1693. zestien wooningen voor weduwen, lidmaaten der hervormde kerke, maaken; 'terf gafze den naam van *Swanenburg*, ten onderhoud van 't erve liet zy een huis voor aan sstraat,

Bui-

Buiten Kleywegs-poort op den weg na Bloemendaal.

XVII. By d'eerste brugge over 't water staan vijf wooningen, door een . . . Koor, van Stolpwijk afkomstig voor armen gesticht.

ELFDE HOOFD-STUK.

Stads Schoolen, Boek-zaal, en Beurſen voor Studenten.

Stads gemeene Schoole opgerecht door Grave Ghuy van Blois 1365. in den Regenboog. Kinderen in den Kerkzang onderrecht. Aanmoeding tot de Katechismus leere. Latijnsche School onder de Collaatſie Broeders geſteld 1447. Woon-en Koſthuis voor arme Studenten onder opzicht des H. Geest-meesters. School-recht verweerd. Hoedanige Leer-meesters. De vervalle Schoole herſteld 1573. Voorna-me Mannen, wel eer Oppervoogden dezer Schoole. Het Cellebroeders Convent word de Latijnsche Schoolplaats.

DE goede onderrechtinge en opvoeding der Jeugd namen die van der Goude al van ouds, niet minder dan 't ſpijzigen, en onderhouden der behoeftigen ter herre. De ſtad in 't jaar 1365. van Ghuy, Grave van Blois, en Heere van der Goude, het Merkt-veld met de vryheid tot het betimmeren ingekogt hebbende, bouwde op d'oostzijde van 't zelve in den zo genaamde *Regenboog*, ter plaace daar nu het *Boterhuis* ſtaat, haar gemeene ſchoole, welkers meelter zy beſoldigde. „Ao. 1407. heeft die ſtede van

Stads ge-
meene
Schoole
door
Ghuy,
Grave van
Blois, in
den jaere
1365. op-
gerecht
in den Re-
genboog.

Oud Hand-
fchr.

„der Goude gecocht *Laure Jacobsz* *zijn huys in de Regen-
boog*, daer een school afgemaakt is, en wort gecocht
„om 35. Goude Engelsche Nobelen, en op 't huis sal
„blijven staen 4. æ . 6. guld. 8. b . jaarlijkx renten goet
„gelt, ende sHeeren pacht.

Bequame
scholieren;

wierden
onderwe-
zen in den
Kerk-zang.

Ib. 88. vfo.

Of men in dezelve toenmaals al de latijnsche taale
leerde is my niet bekend; maar wel dat de jeugd, die
bequaam geoordeeld wierd, in den Kerken-zang en Dienst,
aldaar onderregt wierd, en voor Choraalen in St. Jans
Kerke gebruikt.

Graaf *Ghuy*, beval Stads Schoolmeester, in 't jaar 1393.
*vier matelijke Clerkens die zingen konden uyt de school toe
te senden in de Prochiekerck om de weekelijke Misse*, terecere
den H. Geest, door Mr. *Willem Sonderdanck* gesticht, te
helpen zingen. 'Tzelvige begeerde Hr. *Jan de Bastart
van Blois*, op de weekelijke Misse van hem in sijne Kapelle
gesticht.

Besprekken
ter aan-
moedinge
van arme
kinderen
tot het lee-
ren van den
Katechis-
mus,

Ib. bl. 74.
vfo. 75.

Voor d'arme kinderen dezer schoole gaf *Aeltje Cor-
nelis Dirks van Oudewater* eene jaarlijkse renten van zes
ponden, vijf schellingen, van veertig grooten vlaams
het pond.

In 't jaar 1561: den 16den van Januarius besprak Mr.
Gerria Henriksz, een jaarlijkse rente van twee Nobelen
achtien Carolus guldens, en drie Carolus guldens en zes-
tien stuyv. welke alle Zon-en Heilige dagen in St. Jans
Kerke onder de vespers aan acht arme ambachtsknechten
uit het Heilige Geest, of ander bequaam huis, van d'Erf-
genamen of gemachtigde verkooren, yder een roggen
brood van vijf ponden zouden deelen, onder beding,
dat deze leezen en schrijven, en Zondags hunne lessen
leeren, en opzeggen moesten. 's Jaars hierna op den 4den
Janarius gaf *Dirk Cornelisz van Oudewater*, den H.
Geest-meesters eene jaarlijkse rente van 21. Carolus gul-
dens en vier stuyv. om aan zes ambachts knechtjens in
het Heilig Geest of andere bequaam huis onder beding
als

bl. 77. O. H.

als vooren , in de Prochie kerke onder de vespers uit te deilen een Roggenbrood van vijf ponden. In 't jaar 1569. op den 19den May bracht *Henrik Dirk Cornelijfsz van Oudewater* Zoon, den H. Geest-meesters een Renten-brief van negen guldens 'sjaars, met 32, 14, 0 aangeld, by Testament van sijnen Vader gelaaten, waar voordrie Jongens, op d'eige wijze als de voorfz. alle Zondagen een Roggenbrood zouden ontfangen.

Stads Wethouders hadden haare jeugd, uit zucht tot de goede wetenschappen, Leermeesters van de Latijnsche Taale, en een schoole bezorgd, eenige vroomme ingezetenen bedsteden zelf hunne goederen om ook onvermogens daer toe behulpzaam te weezen. De *Fraterbeeren*, hier *Collatiebroeders* genaamd, zijn waarschijnlijk d'eerste geweest, gelijk zy 't Utrecht, Deventer, Emmerik, en elders waren, die met hun inkoomen in 't jaar 1447. Ter Goude het bewind der Latijnsche Schole op hen naamen.

Stads Latijnsche Schoole.

Onder opzicht der Collatie Broeders in den jaare 1447. gesteld.

Hunne arme en onvermogene leerlingen hadden, om des beter in tucht en wetenschap te vorderen, eene gemeene woonplaatze, gelegen wel eer op den Groenenweg op den noorder hoek van de Doele-steeg, waar van d'oude toegestopte en vermetzelde muuren noch heden een klein nateken laaten, en wierd het arme *Fraterhuis* van de voorfz. arme en onvermogene Studenten, *arme Fraters* geheeten, benoemd. In dit huis was eene Kappelle of gemeene bidplaats. Mr. *Roelof Iansz Onderpa-*stoor dezer stede besprak in 't jaar 1546. *deze arme Fratres binnen hunne Kappelle alle jaars op sijne sterfdag zelfs eene vigilie van drie Lessen, en daags daar aan van eenen Priester aan hun Altaar eene Zielmisse voor hem sijne Ouders en weldoenders zouden doen leezen.* Het opzicht in tijdelijk stond aan de H. Geest-meesters. In 't jaar 1468. moesten zy, volgens besprek, 'sjaars aan de arme *Fratres* uitdeelen een zijde spek, een voet vleesch, een last turf,

Woonhuis voor arme Studenten,

niet een Kappelle.

Ibid. fol. 38. vfo.

Het bewind van dit huis stond aan de H. Geest-meesters.

Ibid. bl.
22. vfo.

Giften aan
dit huis.

Ibid. bl.
38. vfo.

Regt der
fchoole
verdedigd.

Stads-boek
Laide J.

Goudsche
Chron.
1544.

Jaargeld
van den
Scholaster.
Stads Secr.
Keur der
School-
meesters.

De verval-
lene La-
tijnsche
Schoole
weder her-
steld in den
jaare 1573.

turf, en, (zo zegd hun boek,) *de H. Geest-meesters zullen tot deze kinderen een toezicht hebben*, gelijk zy tot den anderen arme menschen doen, waar voor betaald was vijftholve schild. De voorgemelte Mr. *Roelof Iansz*, maakte hen vijf Carolus guldens 'sjaars.

Om bequaame doch onvermogene Studenten in hoogere wetenschappen op te trekken, besteedden ook noch verscheide andere luiden aanzienelijke geld sommen.

Hoe veel Stads Regeerders hen aan haare schoole gelegen lieten zag men in een rechtgeding tusschen den Rector *Cornelis Iansz*, de schole ter eenre, en den Pastoor, Vicarissen, en Memorie Heeren van St. Jans kerke ter andere zijde, in 't jaar 1541. wegens de vruchten en 't inkoomen der openstaande Scholastery, waar in de stad de zaake voor den Rector op nam. De secrete Raad des Keizers gaf in 't jaar 1541. op den 3. November sententie provisioneel waar by den Rector toe gewezen wierd de reeds vervalle vruchten, onder borgtocht, te trekken.

Op den 22sten December 1543. vonniste de Raad, dat de Rector niet gehouden was eenige vruchten weder te geeven, en wierden de Pastoor en sijne medestanders veroordeeld in de kosten. Welk vonnis Stads Pensionaris op den 5den Julius des jaars 1544. lichtde.

Keizer *Karel V.* ordoneerde den 2. May 1554. dat men van der schoole wegen alle toekoomende Scholasters jaarlijks zal uitreyken twaalf Carolus gulden, zo verre die Scholasters zelfs hunne residentie binnen der Goude niet en zouden willen nemen. Als mede dat men tot een Schoolmeester stellen zal een bequaam persoon, niet besmet met kettery by goedvinden van den Pastoor.

Onder de School-voogden voor de veranderinge der Religie vind ik in den jaare 1521. den vermaarde *Petrus Nannius*, na hem in den jaare 1536. eenen *Alexander*. Na stads omzettinge verviel de Latijnsche School voor een luttel tijds, want den in jaare 1573. Brachten de Heeren

Bur-

Burgermeesteren haar weder in stand. Op den laafsten Januarius des voorsz. jaars verkoozen zy ten dien einde Mr. *Paulus Traudenius* tot Rector, Oppervoogd dezer schoole onder beding dat hy de zes achtervolgende jaaren voor de somme van honderd en vijftig guldens 's jaars die bedieninge zoude waarneemen, mits dat yder leerling van de derde en vierde schoolrang, *Classe*, hem drie guldens voor schoolgeld gawe. De schoolplaats was thans noch niet vast gesteld, doch de stad verbond haar tegens de volgende maand May die te verzorgen. De Rector zoude onder des twee ondermeesters, sijne medehelpers, aanneemen, welke twee by-schoolen de Burgermeesters zouden beschikken. De jaarlijksche Schoolvoogds wedde was in den jaare 1642. zes honderd guldens, van den Onder-schoolvoogd vier honderd en vijftig, van de vordere Leermesters drie honderd en vijftig guldens.

Mr. Paulus Traudenius eerste Oppervoogd Stadsboek. Tractementen.

Mettwee ondermeesters.

Stads Reken-boek

Lijste van de Namen der Rectors die binnen der Gouda successivelyk sijn geweest.

Petrus Nannius. 1521.

Mr. *Alexander*. 1536.

Mr. *Pouwels Traudenius*. 1573.

Mr. *Dirck Traudenius*. 1602.

Mr. *Willem Traudenius*. 1607.

Mr. *Gerard Traudenius*. 1614.

Jacobus Hovius. 1623.

Mr. *Cornelis Traudenius*. 1634.

Johannes Woudanus. 1648.

Jacobus Tollius. 1666.

Johannes Hellenius. 1672.

Johannes Verwey. 1678.

Anthony Fabre. 1687.

Henricus Arnoldus Westerhovius.

Predikant. 1712.

Stads Boek-zaal.

Wanneer, en door wien aangelegd. Door wien vermeerderd.

In beteren stand gebracht zo wegens boeken, als plaatze.

Byzonderheden van Erasmus brieven, en borstbeeld.

Den grondslag tot eene stadsgemeene boekkamer leide in 't jaar 1516. de groote voortzetter der goede wetschappen de Hr. *Roelof Jansz*, van Monnikendam, Licentiaat der Godsgeleerheid, en Onderpastoor van St.

E c

Jans

Lijst der
weldoen-
ders op de
boekka-
mer.

Janskerke. Hy liet'er by uitersten wille eenige boeken aan. de Pastoor *Joh. Tsantius*, mede Licentiaat der Godgeleerheid, vermeerderde dit getal in 't jaar 1554. In 't jaar 1599. liet'er de H. *Herman Jacobsz Bly*, gewezen Regulier van Steinaan deze boekkamer ook zommige boeken. Mr *Cornelius Leonardi*, anders *Cusanus*, weler Onderpastoor van St. Jans kerke en Notaris bracht'er in 't jaar 1611. eenige by; doch al deze hoop boeken was niet bequaam om eene boek-zaale te maaken, waar in goede letterkundigen hun lust konden scheppen, veel min verzadigen. De vermaarde *Tollius*, onze Opper-schoolmeester klaagde ontrent het jaar 1664. dat d'opzichters dezer boek-zaale, door 't zamen stellen alleen der boeken, deeden zien, dat zy geen liefhebbers van wetenschappen waren. Des wierd d'oude kraam ontrent het jaar 1690. opgeveild, en verkogt. De jaarlijksche mildadigheid der Wethouders, en beter toezicht der volgende Opzichters dezer boek-zaale, hebben nadien tijd zo een grooten luister aan de plaatze gegeven en zo eene veranderinge onder de boeken, en boek-zaale gemaakt, dat beide kamer en boeken ongemeen net en keurlijk zijn, en die van andere gelijke steden ver overhaalen. De plaats na den laatsten kerkbrand tot een boekkamer ter zuidzijde van St. *Jans kerk-koor*, gebouwd is lang $37\frac{1}{2}$. en 15. voeten breed, boven overwelst, onder met wit marmere, en blauwe steenen gevloerd. De boeken, alle folianten tot 776. in getal, voor dezen aantekeningen oplessenaren leggen staan nu volgens hunne leerstoffe in langs de muren opgeslagene kasten. In 't midden van de kamer worden onder een toegeslote lessenaar bewaard twee *afgesette Nederlandsche Stede-boeken*, en een kistje, waar in twee brieven van *Erasmus*, een van *Martinus Dorpius*, twee van *Albertus Piggbius*, twee van *Florentius Junius*, een van *Viglius Zuicheumius*, een van *Joannes Oporinus*, drie van *Joannes Fijsscherus*, Bisschop van *Roffe*, alle van d'eigene

*Toll. prae-
f. Aufon.
c. 45.*

ne hand, door *Henrik Lethmaet*, *Hermas Neef*, aan de Goudsche boek-zaale vereerd, worden opgesloten. Op het kistje leeft men dit latijnsch gedicht.

Iliadem quondam servaret ut arca Darii

Iussit Alexander, iussio digna viro.

Perfica non latet hic gaza, aut sublinus Iaspis:

Non Cræsi, Cræssi, Pigmalionis opes.

Scripta manu magni, si quis non vidit, Erasmi,

Hæc verum ac vivum cistula parva dabit.

Erasmus aangezicht, en borst-beeld, plat verheven, uit het Regulieren Klooster *Emmaus* gekomen. en door Hr. *Cornelis Diephorst*, laatste Regulier der Steinsche Kanoniken gelaaten, hangd tegen den muur. De geletterde *Almeloveen*, prijft het beelden vertoog der geleerden zeer hooggelijk, en wencht dat alle boekkamers daar mede pronkten, om rechtschapene verstanden door het aanzien der zelvige tot leerlust op te wekken, en aantezetten *Cicero* zegd het hem wedervaaren te weezen, en *Plinius* verhaald zulks het gebruik der ouden geweest te zijn. De rede is zodanig goed, datze overtuigd, dat de beelden des Zaligmaakers, sijner Moeder, en der Apostelen in de naastaangelegene kerke ten spoor tot deugd en vroomheid, doch niet ter aanbiddinge, of overtollige erbewijfinge, wel mochten gebleven hebben. Op het een groot berd boven de boekkassé der Godgeleerden staan de namen der herstelders dezer boekkamer, en de jaaren wanneer zy in beter stand gebracht wierd in dezer voegen.

Æternæ Memoræ.

Ad loci ornatum, & communem usum commoditatemque omnium

Quotquot literas & bonam mentem amant.

Bibliotheca collabescenti

Novam & decoram hanc faciem induit

Edituorum Liberalitas

Curantibus & operam commodantibus.

E c 2

Mar.

W. Tomé.
Goudsche
Arc.

Almel.
amen.
Theol. Phil.
fol. 37.

Cic. Or.
pro Archia
Pœta Pl.
Libr. 97. 2.

(Martino Herculano Bloncq. M. D.
Jacobo Scepero Ecclesiae Past.
Dominis { Hieronimo van Beverninck, J. V. L.
Gerardo Cincq Pharmacopoeæ, &c.
Joanne Heinio Ecclesiae Pastore
Illis Anni M. D. C. XLVII. & XLVIII. His Ann.
M. DCXLIX. Bibliothecæ Constituentæ III. Viris.

Tafelkosten voor Goudsche inboorlingen, te Loven studeerende besprooken.

Christianus
 de Beka,
 geweest
 Pastoor van
 der Goude,
 sticht vier
 beursen.

C*hristianus de Beka*, van Diethmarsche, van Keizers Karel V. Kerkzanger, Pastoor van der Goude, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, en Kanonik ter Hoofkerke te Loven geworden, stigde in 't jaar 1540. by uitersten wille vier beursen van 28. Rhijns gulden (sijn Testament, zeer wijdoopig in de pedagogie, het *Castrum*, berustende, zegd 25.) 'sjaars, voor vier Studeerende of in de vrye konsten, of in eene van beide de Rechten, of in de Godgeleerde wetenschap. Tot deze gerechtigd de stichter eerstelijk sijne naaste, dan verdere bloedvrienden (in sijnen tijd meer als duizend sterk, blijkende by 't Testament.) Deze ontbrekende gaan sijne vaderlanders voor anderen. Deze niet gevonden wordende (gelijk by den veranderden Godsdienst naderhand geviel) wild hy, gelijk by sijnen voorsz. uitersten wille blijkt, dat de beursen als dan sullen in hoofdsomme oploopen, ten ware dat'er ymand *vander Goude*, (ter erkenenisse van al 'tgeen hy Ter Goude genooten hadde) daar toe bequaam te vinden ware. Sijne woorden luiden: *Si contingat esse de Gouda posse frui his Foundationibus, eò quod multos fructus ibidem perceperim.*

StadsKron.
 over 't jaar
 1565.

Stads oude jaarboeken verhaalen, dat *Christianus de Beka* vier beursen tot Loven voor arme Studenten van der Gou-

Goude stigde, waar van de brieven beruften in de veertiende beun van Stads geheimkassé.

„Deze beursen zijn, volgens *Valerius Andr.* tegenwoordig voor de Faculteiten der vrye konsten in het *Castrum*, „der Geestelijke Rechten, en Godsgeleerdheid. *Burse ab eo fundata; deficientibus consanguineis, aut ex Diithmarsia oriundis, obambulant per Facultates S. Theologiae, Juris Canonici, atque Artium in Pædagogio Castr.*

Fast. Ac.
S. 14.
Coll. Theol.
Majus & Minus.

De in onze ouden hoog geprezen Hr. *Rudolphus van Monikendam* Leermeester der Godsgeleerdheid was der tweede, die arme Goudsche Studenten te Loven met eene beurse in 't jaar 1546. bezorgde, waar van een openbaar instrument, thans ter H. Geestkamer Ter Goude noch beruftende, maakte.

Rudolphus van Monikendam sticht eene beurse in den jaare 1546.

Joannes de Hamalia, van Bergeyk (een Dorp in de's Hertogenbossche Meyery, niet ver van Eindhoven, ontrent Eersel, en d' Abdy Postel) Bachelier der Godgeleerdheid, Burfier voor heen in 't groot Collegie te Loven, ontrent den jaare 1530. Pastoor van der Goude, vervolgens Kanonik van Harlebeek, (tusschen Gent en Kortrijk) stigde eene beurse in 't groot Collegie te Loven verrentende 's jaars 40. guldens, by welke noch 15. zijn toegekoomen.

Joannes de Hamalia sticht eene beurse in den jaare 1568. Pastoor van der Goude.
Liber. Fundat. Maj. Coll. Sc. Spiritus.

Die van Bergeyk zijn voor alle tot de beurse gerechtigd, by gebrek van deze staat het den Gifsters, de President en Opzichters, *Provisores*, van 't voorz. Collegie, vry ze uitte geeven naar hun beliefte. In 't Fundaatsieboek van 't Collegie word van geen Gouwenaars uitzonderlijk gemelt. By deze stichtinge is een jaarlijksche geldbedeeling. *Joannes de Hamalia* stierf te Loven in 't jaar 1568. den 24. May, en wierd aldaar begraven in St. Pieters kerke voor 't Altaar van den naame Jesus. Dog sijn grafchrift is'er heden niet te vinden.

Fast. Ac.
Val.
Andr.

Judocus Bourgeois van Anguien, in 't jaar 1539. onder 126. promoveerende Philosophen de twaalfde, Licen-

Judocus Bourgeois Pastoor

van der
Goude een
wel-doender
van Goud-
sche Stu-
denten.
1571.

Jannetie
Gerrit
Jans, be-
spreekt in
den jare
1571. vier
en twintig
guld'sjaars
voor arme
Studenten.

Adrianus
Bonzer.
Pastoor en
Kanonik
van Ype-
ren.
Cornelius
Reineri,
sticht twee
beursen in
den jare
1609.

Divertie
Henriks
Hensbeek,
sticht eene
beurse in
den jare
1604.

Fund. Boek
van 't oude-
mannenhuis
ter Goude.
H. G. M. B.
bl. 107. 107.
Christina
Gysberts,
laat 1600.
guld. voor
arme Stu-
denten, in

of Leermeeſter der Godſgeleerheid, Paſtoor van der Goude, word van *Valerius Andreas* geſteld onder de wel-doenders van 't groote ofte kleine Collegie.

Jannetie Gerrit Jans, beſprak in den jare 1571. op den 13. Septemb voor vier ſchamele Studenten van der Goude, bequaam om t' Utrecht of te Leuven te ſtudeeren vier en twintig guldens'sjaars ter vergeeving van den Paſtoor, Pater van de Collaatſiebroeders, en den ouden Bur-germeeſter in den tijd.

Adrianus Bonzer, van der Goudē, Leermeeſter, Li-centiaat der Godſgeleerdheid, Kanonik en Paſtoor van Yperen, heeft in den jare 1593. een altoos duurende jaar-miſſe in 't Paus Collegie, doch geen Beurſe geſticht.

Cornelius Reineri, van der Goude, wiens geleerdheid, bedieningen en leeven wy elders breeder gewagen, te Lo-ven in 't jaar 1690. oud 84. jaaren overleden, ſtigde eene beurſe in 't Paus Collegie'sjaars 60. guld. verren-tende. Eene andere in 't Collegie van *Standonk*, waar toe hy 1400. guldens liet. De Gifters zijn de Preſidenten der voorſz. Collegien.

Divertie Henriks Hensbeek, telde in 'den jare 1604. den Regenten van 't Oudemannenhuis Ter Goude dui-zend en twee en dertig guldens, om eenen jongeling te Keulen ofte te Loven te laten ſtudeeren.

Chriſtina Gysberts, weduwe wijlen Mr. *Floris Lethmaet*, liet den H. Geeſtmeeſteren in den jare 1615. den 14. May twee duizend zes honderd guldens; waar voor deze be-loofden uit te keeren aan de Regenten van het Fraterhuis, terſtond wanneer dat huis met bewilliging van de Magiſtraat weder „opgerecht wierd, als voor dezen, de ſom-
„me van honderd guldens'sjaars om by de Regenten
„van de zelve huizen tot onderhoud en opvoedinge van
„arme, onvermogene, goede, eerlijke, verſtandige
„kinderen, in ſtudie, ſo binnen dezelve huizen, als
„voorts in d'openbare latiynſche ſchoolen dezer ſtede,
„ten

„ten dienste van de Republieke en gemeente verstrekt den jaare 1615.
 „worden.

Petrus Blyenberg, van der Goude, in 't jaar 1565. in Petrus Blyenberg, Deken van Horst, in de Pedagogie de Valk, Filosoof, Deken van Horst, in 't Sticht van Utrecht, ... gestorven in 't jaar 1617. maakte by uitersten wille drie beursen in 't Paus Collegie te Loven. sticht drie beursen in den jaare 1617.

Schoneus dichtde voor P. BLYENBERG, sijnen vriend en stedeling.

*Schon.
 Epigr. li-
 bro, ad Mr.
 P. Blyen-
 burgium.*

*Heu quos dissidii novi tumultus
 Insanum Furiae cient per orbem?
 Heu quantâ rabie, quibusque turbis
 Humanas agitant ubique mentes!*

*Legum jura nefas, furorque præcep-
 Oppressit, pietas refrixit, omne
 Regnat nequitiae genus, removit
 Atum perfidiae dolus, pudorem.*

*Fallor, non Furiae movent tumultus
 Hos, sed nequitiam scelusque nostrum
 Exosus graviter Deus nocentem
 Ultrici populum manu flagellat.*

*Illi seu Zephyris tuae secundis
 Res cedant, valida ratis procellae
 Seu vi dissiliens gemat, sereno
 Persolves patienter ore grates.*

De Hr. *Nikolaus Collart*, Officiaal binnen Emmerik, stigde op den dertienden Julius des jaars 1656. eene beurse tot het bevorderen der studie van ymand sijnner bloedverwanten, die ontbreekende voor ymand van der Goude, latende aan den Pastoor van der Goude in den tijd de beschikkinge dezer beurse. Nikolaus Collart, Officiaal van Emmerik sticht eene beurse in den jaare 1656.

TWAELFDE HOOFDSTUK.

Goudsche Geleerde Mannen. Schriverius Lof-digt der Goudsche Schrijvers. Hun algemeenen naem rol.

DEr Goude, hoewel geen der oudste of grootste Hollandische steden, moet echter voor weinige oude en groote in 't voorbrengen van geletterden in alle taalen, en geleerden, in alle wetenschappen, wijken. Zoo als ik eene Naam-lijste dezer Mannen volgens den rang der eeuwen en jaaren opstelde, vald my het Lof-gedicht van den vermaarden *Schriverius* tot dezer eere gezongen, in hande.

*Boek.
Almel.
Amen.
Theol. Phil.
pag. 119.*

*Sanguinis Hollandi Proceres simul Urbis & Arcis
Auctores possem Gauda referre tuos;
Blefiacos possem Comites; cineresque beatos,
Publica marmoreo quos tegit urna sinu:
Has possem exequias: praegressaque tempora longe,
Cum pius in pretio Caius esset eques.
Cum vicina tibi Princeps concederet arva
Allueretque tuos Isala vasta lares.
Possem Aedes sacras, molemque extollere Templi,
Hortosque, & leti jugera multa soli,
Possem Mercatus, Portoria, pristina jura;
Sic ut Mordrecht nulla fuisset putes.
Aemula Leidanis possem velamina telis,
Possem & Appellae flamina texta manu.
Sed neque textores, nec opes, neque caetera curo;
Inclita doctorum nomina pluris erunt.
In quibus a patrio dictus Cornelius Auro
Clarus Apollineis, Caesare dante, comis.
Quique Palatinas quondam illustrabat Athenas
Henricus, sacri gloria prima chori.
In quibus aeterni Cultor Guilielmus Erasmi,
Ille inquam Hermannus, Gauda, Poeta tuus.*

In

In quibus & Snoyus, quo Consule Brassica gaudet
Patriciusque sui Civis adorat opus.
Burgundus Medicum, Legatum Scotia vidit;
Historicum Batavi: cetera turba Sophum.
Hoc unum doleo, fœdis erroribus ausum
Historiam patriæ commaculare suæ.
Adde quod hæc Tragoras non corrigit, indice vero,
Omnia sed Lernis turbidiora facit.
Sed quo, quo raperis Scrivere candide? credas
Parcius hac doctis objicienda viris.
Hæc fanti assistit Cythereia mater, aitque
An nescis lusus, delitasque meas?
*Quæ septem gemino sit * Margaritis edita monte,*
Nescis Hollando quæ Dea nata solo?
Vulnificos nescis oculos, & dulce venum,
*Blanda quod * Eutrappeli circuit ora mei?*
Dui quidem in offensu nostris fuit ille sagittis;
Margaridis tandem captus amore suæ,
Succubuit puero: Domine, nec turpe putavit
Vincula in ingenuo pectore serva pati.
Quid juvat austeri flammæ prohibere parentes,
Provenit heu cæco majus ab igne malum.
Tunc furta, & taciti meditantur gaudia læti;
Non permissus amor fanda nefanda patrat.
Sic Roterodamum Gaudâ juvat ire relicta,
Sic tuus externâ natus Erasmus humo;
Gauda tuus, sed quem totus desiderat Orbis,
Varronemque suum quem pia Roma vocat.
Verum aliâ heic sacrâ dignissima nomina Cedro
Plura licet poteram non meliora darem.
Unice tu Schonæ veni, redivive Terenti,
O quantum est uti munere posse Dei!
Usus tam pulchro nisi præceptore fuisset,
Non faveat numeris pulcer Apollo meis.

• Erasmus
mater.

• Prætor;
Patre
Erasmus
dissus.

Naam , Wetenschap ,

En

Tijd-rol der Goudsche Geleerde.

1435. *Henricus Goudanus* , Auguftiner Monik , Godgeleerde.
1450. *Magdalenus Jacobus* , Dominicaner Monik , Godgeleerde , Hebreufche en Griekfche Taalkundige.
Walterus de Gouda , Prooft van St. Pieter t' Utrecht.
- Jacobus Nicolai de Gouda* , Kanonik.
1466. *Gerardus Stempelius* al. *Stempels* , Wis-en fterrekundige.
1470. *Gerardus Leo* , al. *Leen* , Historie fchrijver en Drukker.
1475. *Mr. Walterus de Gouda* , Prooft van St. Pieters t' Utrecht.
Mr. Jacobus Nicolai, de Gouda , Kanonik te St. Pieters aldaar.
1500. *Jacobus Mauritiij* , Rechtsgeleerde.
1504. *Guilielmus a Gouda* , Franciscaner Monik , Godgeleerde.
1505. *Jacobus Goudanus* , Dominicaner Monik , Poeët.
1510. *Cornelius Aurelius* , *Lopsen* , Regulier , Historie fchrijver , en Poeët.
1510. *Guilielmus Hermannij* , *Lopsen* , Regulier , Letterkundige , en Poeët.
1510. *Franciscus Trici* , Regulier , Letterkundige , en Poeët.
1525. *Reynerus Snoy* , Magiftraat , Arts , Godgeleerde , Historiefchrijver en Letterkundige.
1526. *Theodoricus Gerardus* , Arts , en Letterkundige.
1526. *Joachimus Martinus Gregorius* , Arts , en Letterkundige.

1530:

1530. *Desiderius Erasmus*, Godgeleerde en Letterkundige.
1540. *Hermas Lethmatius*, Deken van St. Marie t' Utrecht, Godgeleerde.
1550. *Antonius Schoonhovius*, Kanonik, Historie schrijver, en Letterkundige.
1550. *Nicolaus Florentii*, Jesuïet, afgesant van Paus Pius IV.
1554. *Henricus Iunius*, Letterkundige.
1554. *Arnoldus Durstenius*, Poët,
1570. *Albertus Hermannus*, Pastoor van Waalwijk, Poët.
- . . . *Daniel van Broekhuysen*, Arts.
1574. *Petrus Slupicius*, Franciscaner Monik, Godgel.
1580. *Cornelius Reineri*, Deken van de Godgeleerde Faculteit en van St. Pieters te Leuven.
1580. *Rutgerus Sebastiani*, Wijsgeer.
- . . . *Petrus Sloos*.
1584. *Joannes Raso*, al. *Raes*. Godgeleerde.
1584. *Adrianus Bonzerus*, al. *Bonser*. Deken van Middeburg, en Pastoor van Yperen, Godgeleerde.
1590. *Guielelmus Bonzerus*, al. *Bonzer*. Rechtsgeleerde.
1590. *Cornelius Loofseus*, *Loos*, al. *Callidius*. Godsgel.
1590. *Bontius*, Historie schrijver.
1600. *Petrus Cornelissonius Bokkenberg*, Historie schrijver van Holland en Zeeland.
1600. *Cornelius Schoneus*, Letterkundige en Poët.
1600. *Emilius*, en *Jacobus Rosendael*, Rechtsgel.
1600. *Jacobus a Cortgena*, al. *Reigersberg*. Historie schr.
1600. *Adrianus Mangotius*, Jesuïet, Godgeleerde.
1618. *Florentius Schoonhovius*, Rechtsgeleerde en Poët.
1630. *Adrians Cool*, Jesuïet, Godgeleerde.
1660. *A. Basson*, Rechtsgeleerde.
1660. *Hieronimus van Beverning*, Rechtsgeleerde, en groote Staats amptenaar.
- . . . *Cornelis en Frederik Houtman*, Eerste uitvinders des Hollandfche Oostindifche handels.

1650. *Iacobus Triglandius*, Godgeleerde en Leidſche hoog Leermeeſter.

D'eerſte, op de lange naamrol en rye der brave geleerden, die der Goude uitleeverde, *Henricus*, van ſijne geboorte ſtad, volgens d'eenvoudigheid der voortijden, *Goudanus* bygenaamd, begaf zich onder 't getal der Kloosterlingen, die men d' *Eremeiten van St. Augustinus* noemd. Sleet ſijnen tijd in Godgeleerde boeken, waar door hy wel haalt den voorrang onder ſijne tijdsgenooten, geleerden behaalde. Hoog leermeeſter in de Heidelbergſche ſchool geworden, overtrof hy alle, in 't ſchrijven van Godgeleerde boeken ſtak hy boven andere uit. Onder deze teld men,

1435.
Henricus
Goudanus.
Trit, de
Script. Eccl.
Herex in
Alph.
Aug.
Val.
Andr.
bibl. belg.
Boxh.
Theat.
Holl.
Augustiner
Monik.
Hoogleer-
aar te Hei-
delberg,
ſchreef
verſcheide
Godge-
leerde boe-
ken.

Librum in ſententias P. Lombardi, „een boek over *P. Lombardus*: beginnende *Fons horiorum* enz.

De Celebratione Miſſæ, „van 't offeren der Miſſe.

Quæſtiones diſputatas, „betwiſte ſchool-ftukken: en noch andere boeken.

D'Abt *Trithemius* zegd'er van *tum legendo, tum docendo, tum componendo facile ſuo tempore principatum obtinuit*. „*Henricus* had, door ſijne ſtudie, in leeraaren, en boeken ſchrijven verre de voorrang boven ſijne tijdsgenooten. Hy was in aanzien ontrent het jaar 1435. Doch wanneer hy in 't leven quam, of het wederom verliet, is my noch onbekend.

Magdaluſ Iacobus, ter Goude geboren, begaf zich in d'orde der Predikheeren; hier beſteede hy ſich in de oefeninge der Hebreuſche en Griekſche taalen, en in 't leezen der Heilige ſchrifture. *Boxhornius* verheft hem volgens ſijne Hebreuſche en Griekſche taalkunde. *Græcæ & Hebraicæ linguæ cognitione excellens*. Deze wetenſchap diende hem in 't verklaaren des Bybels. Hy ſchreef *Correctorium Bibliorum*, Col. 1050. „Bybels verbeterde o-
„verzetting. *Compendium Biblicum metricum*. „Twee hon-
„derd

1450.
Magdaluſ
Iacobus,
Dominica-
ner Monik
boven ge-
meen inſte-
de grond-
taalen en
H. ſchrift.
geleerd.

„derd zeven en vijftig rijm-dichten in 't kort vervatten-
 „de geheel den Bybel. Keulen 1508. *Vitam Solomes ma-* Sijne boe-
 ken,
 Val. And.
 bibl. belg.
tris Machabeorum 63. *distichis*. Het leven van Solomes
 „moeder der Machabeen in gedicht, Keulen 1517. *Se-* Boxh.
 Thear.
 Holl.
cundum Chronicon Dominicanorum Par. 1585. „Tweede
 jaarboek der Dominicanen. Hy leefde ontrent het mid-
 den der vijftiende eeuw.

Het Ziel-boek van St. Pieters kapittel t'Utrecht noemd
 eenen Mr. *Walterus de Gouda*, die'er Proost van was, en
 aldaar overleed in 't jaar 1479. En noch eenen Mr. *Ja-*
cobus Nicolai de Gouda, beide geleerde, en hoogachtbaa-
 re mannen. Walterus
 de Gouda.
 Fund. &
 Fest. Eccl.
 Ultr.
 Jacobus
 Nicolai de
 Gouda.

Der Goude gaf in de vijftiende Eeuw aan *Gerardus*
Stempelius, anders *Stempels*, sijne geboorte, en in 't
 jaar 1466 plaatse onder haare Schepenen en Raad. Sijn 1466.
 Gerardus
 Stempel.
 Goudsche
 Wethouder
 in 't jaar
 1492.
 Zoon *Dirk Gerridsz. Stempels*, wierd benevens *Jacob Leeu*,
 en *Klaas Florisz.*, het bevel over zes en dertig keurlin-
 gen, (aangenomen tot Stads bezettinge wanneer de Vrie-
 sen Haarlem innamen) gegeven. Korts na desen zond
 hem de Stad met twintig mannen om eenige quaadwilli-
 gen te vangen, en Alkmaar te helpen herwinnen.

In 't jaar 1507. trok hy van Stads wegen met 83. knech-
 ten in Oudewater om hem tegen de Geldersche, daar voor
 gekoomen te verweeren.

In de jaaren 1512, 1515, 1517, 1522, en 1530. was hy een
 der Wethouders van der Goude. *Gerrid Stempels*, was een
 ervaren Hemel-loop-kundige en wiskundige. Hy vond een
 nen Hemelbol van een nieuw fatsoen uit, en een lichter mid-
 del om de sterrehoogte te meeten. Sijn werk wierd t'Aern-
 hem in 't jaar 1619. in 4. gedrukt, onder den titel, *Astro-*
labii Fabrica tam universalis, quam particularis stellari.
 „Sterrehoogte Meeter van 't algemeen en bysonder ge-
 sternte. Erva-
 ren
 wis- en He-
 mel loop-
 kundige.
 Val. And.
 bibl. belg.

Ontrent den zelfigen tijd was Ter Goude een andere *Ge-*
rardus Leo, *Leeu*, bygenaamd, gebooren en woonachtig.
 Ff 3 Gerardus
 Leo. Het

van aanzienlijk
volk, Ter
Goude ge-
sprooten,

Het geslacht, 't geen dien naam voerd, heeft veel
jaaren aanzienlijke ampten bekleed. *Jan Leeu* was in
de jaaren, 1449, 1452, 1456. Schepen, en in de jaaren
1461, 1467. Burgermeester, 1469. Schout van der Gou-
de. *Jakob Leeu Jakobsz.*, wierd in den jaare 1492. van
Stads wegen, beneffens Mr. *Jakob Commyn*, na Meche-
len, over beswaarnissen eenige sluifen en spuyen aan-
gaande, gezonden. Hy had het opzicht over d'aan-
genomene keurlingen, wanneer Haarlem door de Vrie-
sen overrompeld was. *Jakob Leeu*, was in 't jaar 1493.

by onkun-
de Hollan-
der ge-
noemd.

Val. And.
bibl. belg.
loci incerti
van een
onbekende
plaatse.

Schout van der Goude. *Pieter Leeu Jakobsz.*, volgde hem
in dit ampt in den jaare 1509. en wierd 1515. Burgermee-
ster. Mr. *Frans van Leeuwen*, (nu vind men in de jaarboe-
ken *Leeu*, dan de *Leeu*, ook van *Leeuwen*) wierd in
den jaare 1517. Stads *Pensionaris*, loontrekkende Raads-
man. Onze *Gerrit Leeu*, word van *Valerius Andreas*,
(apud *Batavos vixit*) Hollander in 't gemeen genoemd,
waarschijnlijk om dat hy, noch sijn schrift-bezorger
* *Boxhorn*, geen kennisse van dit geslacht uit onse oude
geschrevene jaarboeken hadden. *Gerardus* schreef, zegd

Val. And.
bibl. belg.
Boxh.
Theat.
Holl.

Valerius, *Dialogum Creaturarum moralisatum*. „Eene
„zederijke zamen spraake der schepselen. *Gesta Roma-
norum moralizata. Fol.* „Daden der Romeinen ter ze-
„den toegepast. Men vind'er, die hem zelfs eenige *Pre-
dikaatsen*, toeschrijven. *Leo* hield veel gemeenschap met
geleerden; *Erasmus*, *Jacobus Canterus* waren siine Let-
tervrienden. Hy bracht den eersten ia kennisse by den
laatsten, en stelde hem'er eenen brief, en voorreden van
terhanden, die *Erasmus* beide wonderlijk behaagden.

Schreef, en
drukte Ter
Goude een-
nige boe-
ken.

Gmil.
Tomb.
Goudsche
Arc. M. S.

Erasm. Ep.
396. Iac.
Cantero
app. Ed. L.

Tantum enim, zegd hy, *mehercule veteris tum eloquentia,
tum eruditionis praeferunt, ut nisi jam ubique gentium tuo-
rum natalium splendore nobilitata esset Frisia, nemo te ne-
que barbarà regione, neque his natum saeculis crederet.* *Leo*,
was volgens *Erasmus* zeggen, een Snaak, boertig, aar-
tig, en vrolijk, *vir sane lepidus*: die zomtijds met hem in

't Steins

't *Steins Convent* eene wandeling deede: Van hantee-
 ringe was hy een Boekdrukker, waarschijnlijk d' eerste
 in der Goude, want die konst door *Laurens Koster* te
 Haarlem eerst in 't jaar 1430. voor den dag gekoomen,
 was weinig jaaren daar naar Ter Goude in zwang: men
 verhaald dat zeker oud hoog huis staande by de kraale
 brugge, aan de noordzijde van 't water 'tgeen achter de
 Vismarkt schiet, eerst daar toe gebouwd, en gebruikt
 wierd. Althans 't is zeker dat *Gerardus* boek *Gesta Roma-*
norum moralizata Ter Goude in 't jaar 1480. by hem ge-
 drukt is. Zo dat men onzen *Gerardus Leo*, Drukker en
 Schrijver, op de lijste der geleerde Boekdruckers mede
 sijne plaats moet verleenen.

Was Eras-
 mus
 vrend.

Val. And.

Jacobus Mauritiu, Goudsche inboorling, verdiend,
 hoewel hy, dat men weet, geen boeken schreef, we-
 gens sijne kennisse van rechraken, en bedieninge, onder
 onze groote Mannen, al was 't alleen op 't woord van
Erasmus, geplaatst te worden. Hy was Leermeeester, Li-
 centiaat, in beide de rechten, en zo'er in ervaren, dat
 hem *Erasmus Hooggeleerd* noemd, *Doctissimum*. De Goud-
 sche Wethouders verkooren hem tot hunnen loontrekken-
 den Raad. In den jaare 1501. was hy van stads wegen
 in den Haage op de beschrijvinge van de reis na Spangie.
 In den jaare 1505. deed hy aan den Raad der landen,
 zaamt den Hofmeester van den Grave van *Buren* bericht,
 dat de Heer van *Montfoort* d'Yssel met schot-deuren ge-
 sloten hadde. In den jaare 1507. verzocht hy t'Antwer-
 pen zes of acht mannen ter bewaarnisse van 't Slot Ter
 Goude. In den jaare 1510. verweerde hy te Meche-
 len, en voorts t'Antwerpen by den voorlitter van den
 Raad, stads recht tegen die van Woerden wegens het
 soutwater.

Jacobus
 Mauritiu
 Licentiaat
 in beide de
 Rechten,
 een zeer
 geleerd
 man, Pen-
 signaris
 van der
 Goude.

Erasmus schreef te Leuven eenige schriften voor Mr.
Jakob Mauritsz. af, en betuigde door eenen brief dat hy
 zulks (hoewel hem niet lastiger en ondienstiger viel als zo-
 danig

Was Eras-
 mus wel-
 doender;
 en byzon-
 deren
 vriend.

Ep. Ep. danig werk) echter voor *Jacobus* zeer geerne dede. *Meus in te amor effecit, ut neque molestus esset mihi, neque inutilis videretur, quando mihi semel dicretum est meo Jacobo per omnia morem gerere, non solum officiose, verum etiam libenter.* *Ep.* 462. *Erasmus* maakte hem zijn' overkomst tot

Londen in 't jaar 1497. of 1510. den 2. April, en gezondheid, met een zeer beleefden brief bekend, waar in hy hem *Jacobus* alleroprechtsten vriend noemd, dien hy noit vergat, of zo lang hy leefde vergeeten zoude. Hy klaagde met een dat *Jacobus* beurs ledig wierd, waar uit te gissen is, dat *Jacobus* dien somwijlen stijfde. Dat hunne onderhandelingen verder als in briefwisselingen bestonden; blijkt uit den brief, waar aan hy de geheimen aan *Jacobus* mede te deelen, niet wilde vertrouwen. *Futurum spero, ut te hac astate sim visurus. Tum omnia coram & inferiorum mysteria prodemus. Nam in regno Plutonis oportet de redeundo cogitare, cunctaque cautim agere.* *Ep.* 463. Den laatsten brief schreef hem *Erasmus* uit *Florentien*, den 4. van November, met betuiging van onkreukbare liefde, en verzoek van den *Jacobus* aan *Joannes Obrecht* te bestellen.

Goudsche
jaarboeken,
stierf.
in 't jaar
1516.

Uit d'oude jaarboeken ziet men dat *Mr. Jacob Mauritsz.* in den jaare 1516. zijn Pensionarischap verlaten hadde, niet dat hy te gelijk deze wereld verliet, ofte tot hoogeramp ten in den raad van Holland verheeven wierd. Althans der Goude kreeg in 't jaar 1517. *Mr. Frans van Leeuwen* tot haren Pensionaris.

Ep. Erasmus.
615. ed.
Lugd., *Ep.*
630.

D'Opsteller van 't Register achter *Erasmus* te Leiden gedrukte brieven, maakt verkeerdelyk van onzen *Mr. Jacob Mauritsz.* eenen anderen *Mauritius* in den jaare 1522. te Leuven, leerling van *Ludovicus Vives*, op welken tijd d'onse overstak na Engeland.

1504.
Guilielmus
van der
Goude
Minre-
broeder
schreef
over de
Misse.

Guilielmus a Gouda vermaard Minrebroeder, schreef in 't jaar 1504. *Expositionem Mysteriorum Missæ* Fol. Daventr. 1504. Antv. 1567. Uytlegginge der Misse geheimen.

In

In 't laatste der vijf, en 't voorste der zestiende Eeuw schreef *Iacobus* van der Goude, *Gaudanus*, Predikheer te Keulen. *Poëmata Moralia*, zede-dichten. *Valerius Andreas* geruigd dat ze indien tijd, zeer hooggelijk geprezen wierden. Eenige had'er wel eer te Leiden *Boxhornius*, in schrift onder hem.

1506.
Jacobus
Gaudanus,
Dominicaner Mo-
nik.
Geestelijke
Poët.

De boeken, die hy met den druk gemeen maakte zijn. *Passio Iesu Christi Magistralis*, gelijk hy titeld, waarschijnelijk om dat „*Christus lijden door verklaaringen en aantekeningen der kerk leeraren en meesters der schoole* werd opgehelderd. *Quintelius* drukte het te Keulen in 't jaar 1504. Noch, „*Correctorium Bibliorum, & Compendium metricum eorundem Col. typis Quintelii*, 1508. „Bybels „verbetering, met een kort begrip van des zelfs inhoud op rijm.

Eenige misleid door quade overschrijvinge van 't woord *Gaudensis*, voor U, een N, aanzien, hebbengemeend dat *Iacobus* geen Gouwenaar, maar *Gentenaar*, *Gaudensis* geweest waare, doch *Boxhornius*, die de schriften zag, heeft *Valerius Andreas* van den mislag gewaarschouwd.

Verkeerde-
lijk voor
eenen Gen-
tenaar ge-
houden.

Doch of de twee *Bybelboeken* van hem zijn, mach met rede getwijfeld worden. *Boxhornius* wijst die hem af, *Valerius Andreas* die beiden, *Magdalius Iacobus*, en dezen *Jacobus* toe. *Boxhornius*, die de schriften onder hem hadde, konde best weeten wat'er van was.

Die onzer Stads naam *Goude*, niet van haaren water-vliet, maar van 't naam-woord *Goud* afleiden, hebben het vermaak, dat zy haar nu *Chrysopolis*, dan *Aurelia*, en haare inboorlingen nu *Chrysopolitani*, dan *Aurelii* noemen. Van deze, hoewel ongegronde bevattinge, was *Cornelius*, zich *Aurelius* bynaamende, om dat hy Der Goude voor sijne geboorte-stad hadde, en misfchien om dat hy *Augustinus* regel belijdende, *Augustinus* voornaam *Aurelius*, liefde; daar hy anderzints zich *Lopsenus*, uit de *Lop-*

1510.
Cornelius
Aurelius

Lopsen.

*Ep. Corn.
Aur. ad
Ioh. Be-
rium Gym-
nas. Rot-
terd.*

Regulier
in den
Hem,

*Myr. El.
belg.*

*Matth.
Fund. &
Fat. Eccl.
Ultr. de
mon. Can.
Reg.*

Letterkun-
dige, Poëet,
en Historie
schrijver.

sen gesproken, genoemd moest hebben. In de vijftien-
de Eeuw quam hy ter wereld, die hy wel haast verliet,
zich in d'ordre van St. *Augustinus*, by de Regulieren
van 't Klooster *Hem*, *Hemdonk*, ook St. *Michielsberg*,
onder de Schoonhoofsche wallen wel eer westwaarts aan
de Lek gelegen. Aan deze Kanoniken of Regulieren
moet geheel Nederland bysonderlijk dank weeten dat zy
de schriften der ouden in haare boekkameren heden vind.
Onder veele Kloosters, in Holland, was dat van den
Hem, niet alleen het eerste in rang van 't Sionsche Capittel
na het Klooster Sion, maar ook het vruchtbaarste in ge-
leerde en deugdzaame mannen.

Cornelius, hier de lust tot wetenschap inzuigende, oef-
fende zich met veel vlijt in de latijnsche taalkunde, poë-
sye, en Hollands oudheden. Van d'eerste slag schreef hy
Orationum L. II. & Epistolas varias. „Twee boeken met
„redenvoeringe, verscheide brieven aan de braafste man-
„nen van dien tijd.

De gloria & miseria septem artium liberalium. Luister
en elende der zeven vrye konsten.

Sijne bekende poezyen zijn. *Gratiarum actio ad Henr.
Com. Nassovium Caroli in Holl. Vicarium ob victoriam adver-
sus Gelros.* „Dankdicht aan Graaf Henr. van Nassauw,
„s'Konings Stedehouder over sijne overwinninge op de
„Gelderse behaald. *Apocalypsis, sive narratio facetissima
super obitu Ludovici Regis Gall. & Maximiliani Imp. Rom.
qui in unum contendentes nepotes suos felici fœdere pacifica-
runt.* „Koddig dicht op den overleden Louis Koning
„van Vrankrijk, en *Maxim.* Keizer hunne Neven geza-
„melijk door een gelukkig verdrag bevreedigende. *De
Obsidione urbis Schoonhoviana per sicambros Carm. Elegiaco.*
„Schoonhoven van de Geldersche belegerd, in dicht
„vertoond.

*Dialogus Vestæ & Neptuni de Imindatione, Carmine
Elegiaco.* „Zamenspraak tusschen *Vesta* en *Neptunus*
„over

„over den watervloed, in dicht. *Belli Trajectensis historia*. „Verhaal van den Utrechtsen Oorlog. *Liber de Morte*. „Van de dood. *Em. ep.* 407.

Querimonia Pacis, „wecklag der vrede. *Prognosticon, sive Caroli V. Cas. praecognia*. Keizer Karels Lofgedicht. *D. B. virginis Despare doloribus Ode*. „Rijmen „over de smerten van de Moedermaagd. *De SS. Cornelio Pont. & Martyre, de SS. Martino & Nicolao*. Wat Hollands ouheden, en voorrechten belangd, deze helderd en verdedigd hy door verscheide schriften, waar onder meest bekend zijn, *Defensio gloriae Batavinae*. „De Batavische luister verdedigd. *Elucidarium variarum Quaestionum super Batavina Regione, & differentia*. „Verscheide twijfelingen over het Batavische Land, en haar onderscheid verklaard. Van ouds was tusschen de Hollanders en Geldersche krakeel waar *Batavia* eigenlijk gelegen hadden. Yder wilde zich den luister, dien *Julius Caesar, Corn. Tacitus*, en andere, aan dien landaard geven, toeschrijven. *Gerardus Geldenhavrius, Noviomagus* anders gezegd, stond voor de zijnen, en wilde, dat de Landstreek, de *Betuwe* geheten, eigenlijk het oude *Batavia* geweest waare.

D'Amsterdammer *Alardus, Cornelius* boezem-vriend, hielp hem door eenen brief, uit Leuven, in 't jaar 1515. tegens dezen Gelderschman, aan 't voorzegde werk, welken brief ik hier ten deele inlasse.

Grandis Lovanii est contentio inter plerosque doctos, Hollandiam non posse vocari Bataviam. Istud nisi tu refellas & improbes, nemo est qui poterit, ut tui totius Hollandiae reconditissima sunt perspetissima. Nam & huius auctor opinionis Noviomagus te solam veneretur, teque unum Hollandiae doctissimis viris praefert. Cupit amice refellas rationes suas, & cito cupit, quod ni feceris pudeam ego, constanter asserens, te ut facillime, ita & verissime posse manifestam ejus insitiam ostendas. Wilhelmum Hedanum Trajecti ad St. Johannis Decanum consule, si opus est, ut huic Gelro, ac proinde non satis Hollandiae faventi resistas.

Sijn boek
de Situ &
laudibus
Bataviae
te Leiden
in 't jaar
1586.
door Bo-
nav. Vulca-
nius uit-
gegeeven.

Doch dit prijsbaar werk van *Cornelius* had in de duisternisse gesmoord, ten waare de vermaarde *Bonaventura Vulcanius*; leermeeſter der Griekſche taale te Leiden, in 't jaar 1585. het aan de wereld had hervoorſgebracht, en beide de gemelde ſchriften van *Cornelius* onder eenen titel, *De ſitu & laudibus Bataviæ*, by *Raphelengius* in 't jaar 1586. met eenige andere ſtukken en brieven van den zelvigen, had laaten drukken. Het hoofd van dit boek kroonde *Vulcanius* met dezen lauerkrans ter hoog prijsbaare geheugenisse van den ſchrijver.

*Magna fuit quondam Battavæ gloria gentis,
Roma triumphati dum caput orbis erat.
Scilicet hujus ope Urbs, & viribus, Induperatrix
Oppida subjecit regnaque multa sibi.
Imperii hinc socios, merito Fratresque vocavit,
Haud tutam sine eis se satis esse putans.
Privarat sed eos aternâ hac laude Sitamber,
Vicinis faciens & Betuis Batavos.
Credita res multis. Ita fluxæ munere Suae,
Fucum etiam doctis fecerat ingeniis.
Id ratus indignum patriis Cornelius ausis,
Quondam, ô slos Batavum, doctor Erasme tuus.
Ille inquam quò se ter felix jactat alumno -
Gouda, olim eximiis nobilis Historicis.
Hosti congressus, non impar, vindicæ pennâ
Hollando asseruit Battaviam populo.*

*Dicito id. Hollandi, vestroque Aurelius ore
Personet; hinc vobis laus rediviva venit.*

Onze *Aurelius* vreef onder ſijn werk ſijnen tegenſtrever dit onder den neus

*Hiscere num contra perges! Non cedere fas est,
Credere & his viteres quæ posuere patres.
Si tibi profuerint quæ scribimus; ito, valeque:
Sin minus, est mecum pugna gerenda, cave.
Sæviet Aurelius, grandemque ardeſcet in iram
Carminè, bile, ſiſilo, Theſpiadumque manu.*

Van

Van zijn verdedigd *Batavia* afscheidende, spreekt hy het dus aan,

*Dulce solum natale vale. Tuae praelia gessi,
Nunc galeam abjicio. Quisquis amicus ovet.*

Onder sijne historieboeken teld men :

De Hollandiae illustribus viris & Locis.

„Hollands doorluchtige mannen en plaatsen. *Diadema Imperatorium.* „Van 's Keizers krooninsge en plicht.

Deze zo poëtische als historische werken maakten *Cornelius* alomtvermaard. Keizer *Maximiliaan I.* zijne gedichten leetende, zond hem door zijnen afgezand *Stephanus van Cracou*, eene lauwerkroon der Poëten. *Gerardus Noviomagus* rekend hem, hoewel zijnen tegenstrijder, onder de voortreffelijkste Nederlandsche mannen, en noemd hem, *Historicus & nobilis versificator*. „Eenen historie schrijver en edelen Poët. *Erasmus Poët*, titeld hem voor *Godsgeleerden*, en noemd hem een *allerwelsprekensten en geleerdsten man*.

Cornelius word van Keizer *Maximiliaan* met een poëtische krans vereerd. *Ep. Corn. ad Joh. de Heemstede Dm. de Lierveld.* Sijn lof.

Gerardus Vossius schijnt niet al te vast te gelooven, 't geen men nochtans doorgaans gevoeld, dat *Cornelius* de leermeester van den grooten *Erasmus* zoude geweest zijn, *videtur*, zegd *Vossius*, *præceptor fuisse magni Erasmi*. Tot deze twijfeling konnen reden gegeven hebben, de verscheide Conventen, in welke zy woonden, *Cornelius* in den Hem, *Erasmus* in 't Land van Stein; ook de brieven, die zy gewisseld hebben, welke op geen trant van eenen leerling tot zijnen meester, noch van eenen meester tot zijnen leerling, schijnen geschreven. Doch men word 'er van overtuigd, wanneer men in *Alardus* brief aan *Cornelius* van 'tjaar 1515. leest: *Erasmus Basileæ agit. Miramur omnes quod tui, sincerissimi semper amici, & Præceptoris, nusquam meminit.*

Voss. de Hist. Lat. L. 3. Was *Erasmus* leermeester.

Erasmi Ep. 1. & 2. Ed. Ludg.

Bonaventura Vulcanius, wiens vader *Petrus Vulcanius* een van *Erasmus* beste vrienden was, dichte van *Cornelius*, *Quondam, ô flos Batavum, Doctor, Erasme tuus.*

Gg 3

Wat

Sijne brieven handel met hem.

Wat *Erasmus* vryborstig schrijven aan *Cornelius* belangd, hy selve lost deze zwarigheid af, met te zeggen dat *zijn Cornelius* met voordacht hem daar aan geholpen hadde om te zien hoe hy hem weeren konde. Hun spiegelgevecht was over de kroonen van welsprekendheid en poësie. *Erasmus* gedoogde niet dat men 't hoofd van *Laurentius Valla* van d'eerste zoude ontblooten, *En tibi me Laurentianae injuriae vindicem: ego illius doctrinam, quâ, meo judicio, nulla probatior, tuendam mihi sumpsi*, ende *Cornelius* wilde niet die der poësie *Hieronimus Balbus* vereeren, 'tgeen *Erasmus* hem betwistde. Al wat ze voordere schreeven was om haare vriendschap onderling t'onderhouden. Men vind in den Leidsche druk van *Erasmus* elf brieven, aan *Cornelius*, en vier van *Cornelius* aan *Erasmus* geschreven. Onder d'elf van *Erasmus* zijn de drie laatste, gelijk ook de vier van *Cornelius* in geen voorige drukken oit gezien.

Ep. Erasmi.
Ep. 1. 2.
407. 408.
409. 410.
411. 412.
413. 414.
415. *Corn.*
ad Erasmi.
416. 417.
418. 419.
Ed. Lugd.
app.

D'Eerste van allen *Erasmus* brieven draagd het opschrift aan *Cornelius Aurotinus*, (zo lustde het toen *Erasmus Cornelius* van zijne vaderstad der Goude, te titelen,) en de tweede aan den zelven *Cornelius* zonder meer, 'tgeen 'smiddag klaar uit den inhoud der zelvige, te zien is. *Cornelius* moet by de geleerde wereld des te liever en te geachtbaarder zijn, om dat hy den jongen *Erasmus* eerst tot het brieven schrijven (waar uit thans de taalkunde en historie zo veel nuttigheids erlangd) verlost heeft. *Erasmus* schreef den eersten in 'tjaar 1489. D'Uitgeever zet voor aan 't hoofd, *scripsit puer*, dat hy dien noch een kind, of jonge zijnde opstelde, doch indien *Erasmus* in 'tjaar 1465. (zo schrijft *Miraus*) of 1467. (zo leeft *zijn Rotterdam* pronkbeeld) geboren wierd, in 'tjaar 1489. noch een kind was, moet wel lang een kind gebleven, en schielijk een man geworden zijn, daar hem in dien tijd onze *Cornelius* voor hield, aan hem opschrijvende, *Erasmo Viro undecumque doctissimo*, „aan den welgeleerden Man

Man Erasmus. 24. of althans 22. jaaren *Erasmus* oud zijnde, hadde zekerlijk sijne kinder schoenen al lang weggeworpen. *Erasmus* brieven handel met onzen *Cornelius* in 't begin der zestiende Eeuw, begon geheel te stremmen, alle sijne bekenden waren hier over verzet, *Miramur omnes*, zegd *Alardus*, doch ik gisse dat het *Cornelius* eerst naliet gelijk sijn Neef *Guilielmus*, om geen haat der Kloosterlingen op sijnen hals te haalen. *Cornelius* heeft sijn woord geen stand gedaan, zo dat dit de rede van verwijdering was, want hy had wel eer dit vers aan *Erasmus* geschreven.

In nos ore fero Livide garras,

Consumens proprios invidia sinus:

En summos sequimur per studium viros.

Nec sentit pulices æquis.

De Regulieren van den Hem hadden onzen *Cornelius* hunnen Klooster beschikker, of ontfanger gemaakt, doch hier van ontslagen zijnde schreef *Erasmus* . . . *Quid igitur potissimum mali imprecet his, qui te procuratorem fecerunt? nempe ut ipsi procuratores fiant.* Wanneer *Cornelius* sijn leeven eindigde hebben noch *Myraeus*, noch *Valerius Andreas* noch *G. Vossius* aangetekend. *Moreri* gist, dat het ontrent het jaar 1520 was zekerlijk niet eerder, want *Cornelius* schreef een lofdicht voor *Karel V.* Keizer geworden in 't jaar 1520. *Martinus Visscherus* geschrift stelde de ontrent het jaar 1572. een verhaal op van de stichtinge, aanwas, en verwoesting van sijn Klooster den Hem, in 't welk wel licht het rechte bescheid van 't leeven en sterven van onzen *Cornelius* zoude te vinden zijn. Het ongedrukt afschrift van dit werk heeft *Boxhornius* wel eer onder hem gehad.

Guilielmus Hermannus, of *Hermannii*, Broeders Zoon van *Cornelius Aurelius*, uit het geslacht der *Lopsen*, Ter Goude gebooren, wierd Regulier in 't Land van Stein ontrent ten zelvigen tijde als *Erasmus*. Hy was kloek, levend, en vlug van geest. *Erasmus* (bequaam, zo het oyt ymand

Ep. 415.
Ed Corn.
Goud Ed.
Lugd.

Sijne
vriend-
schap met
Erasmus
verkoeld.

Hy over-
leed ont-
rent 't jaar
1520.

1510.
Guilielmus
- *Herman-*
nus Lops-
sen, Neef
van *Corne-*
lius Aure-
lius.

Sijne be-
quaamig-
heden.

ymand ware,) om van verftanden te oordeelen , zegd ; dat hy hem altoos over 't groot vernuft van *Guilielmus* verwonderde. *Mibi doctissimi , modestissimique adolescentis ingenium semper admirationi fuit.* Hier by was hy arbeidzaam , en ongemeen leesgierig. Zijn voorbeeld maakte fijnen Kloostergenoot , *Erasmus* , zo gaande , dat'er geen latijnsch Schrijver van aanzien gevonden wierd , of zy doorbladerd fijne fchriften. Dag en nacht hadden zy hunne neufen in de boeken. Den tijd , dien hunne Spijsbroeders met boerten , brassen , flempen , slaapen en luyeren , fleeten , brachten zy met studeeren en blokken door. Zo getuigd *Beatus Rhenanus* , *Hoc socio (Guilielmo) adjutus & accensus nullum Latinorum autorum volumen non excussit* , *Erasmus* , *Diu noctuque erant in litteris: Tempus quod aequales alii jocis , sommis , commensationibus ignaviter absumebant , hi duo libris evolvendis & exercendo stylo impendebant.*

Guilielmus had een inborst , niet alleen door 't bestier der reden , maar zelfs van natuurs halven vervremd van quaad. Hy was een vyand van alle grootsheid en eerzucht , tegen alle pluimftrijkeryen ingenomen , zedig , en vrolijk van geest. Deze voortreffelijke hoedanigheden dedden hem van *Erasmus* zo geacht zijn , dat hy rond uit hem zegd , „u alleen acht ik meer als al den hoop , *te unum pluris facio quam ceteros omnes.* Hy getuigd , zelfs volgens andere gevoelden , dat van zo eenen , niets als iets groots te verwachten stond , *Nihil unquam mediocre , nedum humile , nihil non egregium , a tali indole expectandum judicavi . . . meo tamen unius judicio non steti.* *Erasmus* derfde zelfs ons Steinsche Land , om *Guilielmus* latijnsche dichtkunste , nevens de Mantuaasche velden , (zo gelukkig vruchtbaar in de tweede grootste poëten , *Virgilius* en *Bapt. Mantuanus*) plaatzen. *Steinense illud rus quandoque habiturum , quod Mantua jam bis felix nequeat contemnere.* Ja hy ontziet hem niet te zeggen , dat

Hy helpt
Erasmus
aan 't leez-
zen van
goede boe-
ken.
*R. Rhen.
Carol. V.*

Van wien
hoog ge-
acht en ge-
prezen.

Ep. 395. ad
Henr. de
Berg. Ed.
Luzd. app.

Guilielmus Hollands meeste en grootste verwachting, en hoogste luister zijn zoude; *Prima, ac summa Hollandiae nostræ spes, summum decus*. En dit alles was *Guilielmus* in een land, zegd *Erasmus*, daar men toenmaals taalvreemd was, geen verlicht van Meesters hadde, daar de studie niet geacht wierd. *Ad miraculi cumulum facit patriæ barbaries, præceptorum penuria, honosque nullus apud nos studiis habitus.*

Erasmus liefde tot *Guilielmus* week geenzints voor zijn grootachtinge. Hy schrijft aan den Aartsbisschop van Kamerijk, dat *Guilielmus* van jongs af aan zijn eenigste vriend was. „Gy zoud zweeren, zegd hy aan *Cornelius*”, *Guilielmus* Oom, „dat wy eene ziele in beide onze lichaamen hadden. „Hier uit quam de smert, die *Guilielmus* met zijn treurdicht over *Erasmus* afscheid, gaande (zo men meende) met den Aartsbisschop de Berge na Romen, betuigde.

*At nunc sors nos divellit, tibi quod bene vertat,
Sors peracerba mihi.*

*Me sine solus abis, tu Rheni frigora & Alpeis
Me sine solus abis.*

Italiam, Italiam, letus penetrabis amœnam. &c.

Alen 'om waar *Erasmus* na dezen zich bevond zocht hy zijnen vriend bekend en geacht te maaken. Hoogelijk prees hy hem by den Aartsbisschop van Kamerijk, by alle geleerden te Parijs, en Leuven. Hy bezorgde hem de gunst van *Jakobus Battus*, kennisse aan den leermee-ster van Hertog *Philip*, den Franschen Poët *Faustus*, den vermaarden *Budeus*, ende den Engelschen *Montjoyus*. Hy placht te zeggen, dat de naam van *Guilielmus* als by noodlot zijne vriendschap ingewijd ware, en hem gezegend. *Nomen hoc mihi ceu fato quodam amicum ac prosperum esse video.*

Guilielmus, hoe wel niet gezind om door veel schrijven zijnen naam doorluchtig te maaken (waar over *Erasmus* H h hem

en bemind
wierd.

*Ep. 395. in
app. Ed. L.*

ib. Ep 410.

*B. Rhen.
Carol. V.*

*Ep. 36. ad
Batt. Ed.
Lugd.
App. Ep.
454. Ep.
203. Ed.
Lugd. Ba-
dæ.*

*Ep. 394 ad
Guil. Cro-
jum Card.
Ed. Lug.*

Sijne poc-
fien.

Val. An-
dr. Bibl.
belg.

Ep. 34.
Henr. a
Berg Ed.
Lugd.

hem mispreeſe) gaf eenige ſijner werken in handen van goede vrienden, die ze buiten ſijn weeten op de pers leiden. Zo deed *Erasmus* ſijne *Sylva Odarum*, *Boſch van Lierdichten*, hem om het te ziſten, of aan een kant te helpen te Parijs overgezonden in ſtilte met een opdracht aan *Henricus van Berge*, Aartsbiſſchop van Kamerijk, in 4. in 't jaar 1494. drukken. Yder was, als 't in 't licht quam, in de Parijſche ſchoole even begeerig, om het te leezen, te houden en te prijzen. *Tanto ardore*, ſchrijft hy uit Parijs 1498. *meus Guilielmus, ab univerſis hujus Academiæ alumnis legitur, rapitur, tenetur, ut dictu prope ſit incredibile: jam paſſim in publicis auditoriis, in Collegiis Guilielmi nomen perſtrepit.*

Guilielmus maakte verſcheide andere gedichten, als *Expoſtulatſio Chriſti morientis*. „Een verwijt-klagte van „den ſtervende Chriſtus. T' Antwerpen in 't jaar 1559. by *Johannes Bellerus* in 16. gedrukt. *B. Hieronis vita & Paſſio, verſu Heroico*. „Het leven en lijden van den „*H. Jeroen*. In de boekkamer der Regulieren te Leuven te vinden. De *Sto. Bavone carmen*. „Een dicht van „den *H. Bavo*. waar van *Erasmus* gewaagd. *De bello Gelro-Germanico*: „Een verhaal van den Gelderſchen „krijg in Nederland. T' Amſterdam met ſlechte letter gedrukt. Hy vertaalde eenige fabelen van *Æſopus* uit het grieks. Schreef eenige *Apologos*, of verdedigingen. *Verſcheide brieven*; waar van *Erasmus* laaſte druk ons'er veele mede deeld, eenen aan *Jacobus Battus*, twee aan *Erasmus*, eenen aan *Johannes*, leermeester van Hertog *Philip*, en twee aan *Servatius Rogerus*

Erasmus brieven aan *Guilielmus* zijn'er vijf overig. Twee den 1ſden in 't jaar 1497. en den 83ſten. in 't jaar 1499 getekend, de andere drie zonder jaarrekening, zijn de 444. 445. 446ſten in *app. Ed. Lugd.* D'eige druk deeld ons ook eenen voor heen nooit gedrukten brief van *Fauftus* aan *Guilielmus* mede.

Ep. Erasmus.
1499.
app. 394.
ep. ed.
Lugd. Ep.
447. ed.
Lugd. app.

Erasmus

Erasmus, die *Guilielmus* best kende, konde sijne nederigheid en vermijdingheid om iets groots uit te geeven, niet verdraagen; maar schreef hem, dat hem geen macht, maar slechts moed ontbrak. *Crede hoc mihi, Guilielme, nihil non poteris, modo animus non desit.* Terwijl *Erasmus* te Parijs, en naderhand te Leuven was, begon men hem by *Guilielmus* tegen te maaken, *multa de me renuntiari auditu neutiquam jucunda*, men begon hem zelfs over *Erasmus* luister scheel aan te zien, *scribis te gloriae meae invidiam sustinere.*

Ep. 448.
Ep. 454.
app. Ep.
491. 492.
app.
Ep. 449.
app.
Ep. 15. Ed.
Lugd.
men maakt
Erasmus
by hem
verdacht.
ibid.

Erasmus, dit gewaar geworden, schreef hem uit Leuven op den 27. van November des jaars, 15... „Ik „laat my voorstaan dat gy al willens onze vrindschap af „snijd uit vrees van met en om my gehaat te worden. „All' uwe beleefde verschooning en gelden by my niet, „indien ik het te recht geraaden heb, dewijl gy toond „voor uwen alouden vriend, met u in de studie opgewiegd „(om niet anders te melden) zo veel niet over te hebben, dat gy om zijnen't wille het gesnater van een deel „kapdraagers wilde verdraagen, of 't gekef van vrouwluiden aan uwen elleboog zetten, die gy, denkende het „verstand en wetenschap, dat gy bezit, niet meer als „eene vlieg had moeten achten.

Ep. 445.
app. Ed.
Lugd.

Dat *Erasmus* niet al mis tastde blijkt uit *Guilielmus* raadvragen van *Servatius* over 't boek van *d' Adagia*, 'tgeen *Erasmus* hem, met verzoek van zijn oordeel over 't zelvige te mogen weeten, uit Parijs had doen toekoomen: „Ik weet niet, zegd hy, hoe ik onzen *Erasmus* zal antwoorden. Ik ben bevreesd, 't zy dat ik spreek ofte „swijge. *Quomodo Erasmo nostro satisfaciam hæreo. . . . Dicam, an sileam vereor.*

Ep. 492.
app. Ed.
Lugd.

Servatius maakte aan *Erasmus* te Calais, en op reis na Basel en Romen zijnde *Guilielmus* dood bekend; doch die schreef hem wederom, dat hy ze van *Ratbondus*, en sijne Huisvrouw, reeds verstaan hadde. Wanneer de-

Erasm.
Servatius
in prolog.
Epist. Ed.
Lond.

sterft in
't jaar
1510.

ze voorviel blijkt noch uit deze, noch andere brieven van *Erasmus. Valerius Andreas*, nochte ymand anders, teekenen den tijd'er niet van aan. Doch uit het ziel-of doodboek van 't Steynsche Convent ('tgeen de laatste dezer Regulieren, *Cornelius Diephorst* aan de Goudsche boekkamer liet,) blijkt dat *Guilielmus Hermanni* in zijn Klooster overleed in 't jaar 1510: op den 18ten van de maand Julius.

1510.
Necr. Stein.
Franciscus
Theodorici.
Val.
Andr.
Erasmus
Klooster-
gezel.
Sijne poe-
sie, en brie-
ven.

In prolog.
Ep. Ed.
Lond.

Sterft in
't jaar
1513. Prior
in den
Hem.
Necrol.
Stein.

Franciscus Trici, of *Theodorici* in 't Steinsche dood-register bygenaamd, van der Goude, wierd Regulier in 't Klooster van Stein, *Erasmus* mede Kloosterling, bekende en vrind. Hy schreef ontrent het uitgaan der vijftiende Eeuwe. *Poematum Liber unus*. „Een dichtboek, 'tgeen hy zijnen Neef *Reynier Snoy* te Leuven studeerende, opdroeg. *Volumen Epistolarum familiarium*. „Brieven „aan vrienden, mede den zelvigen opgedragen. Zijne noit gedrukte handschriften had wel eer *Boxhornius* te Leiden.

Servatius, Prior der Steinsche Regulieren, verwittigde *Erasmus* van zijne dood door eenen brief, waar op hy hem antwoordt, *De morte Guilielmi, Francisci, & Andreae, sciebam ex Ratbondo*: „Ratbondus had my het sterven „van . . . *Franciscus* geboodschapt. Hy overleed in 't jaar 1513. op den 8ten van September, Prior zijnde van den Donk, in de Dortsche waart.

* (*Bernard*
Snoy schild-
knaap,
Arnoud
Snoy,
eschilderen.)

1525.
Reynier
Snoy was
hard lee-
rend.
Theodor.
Snoy. On-

Reynier Snoy wierd Ter Goude uit een aanzienlijk geslacht * ontrent 1467 geboren, hy was, noch een kind zijnde, zo dom bot van begrip, dat geen vlijt van zijnen arbeidzaamen leermeeester het konde scherpen. Zeven jaaren oud wiste hy noch geen A. voor een B. De zwaarhoofdige vader zag het voorts eenige jaaren, zonder hem school te zenden, in, om dus de braakleggende hersenen beter na tijd en wijlen te bebouwen. Hy mochte zich onderwijlen troosten met te denken dat de eerst traag vruchtdraagende boomen, de meeste met-

ter

ter tijd voortbrengen; dat men met meer moeyte in hardsteen, als 't zand insnijdt, maar dat het'er blijft zo veel te langwijliger in staat.

Na verloop van jaaren vraagde de vader wat de zoon in 'tzin hadde, op een ambacht, dan aan de studie te gaan. Hy kiest het ambacht, de vader besteld hem by eenen groffsmid, met last, hy zoude hem eenen groven mooker in den vuyst, en 'tzwaarste werk in de hand geven. Wel haast bad de Jonge, dit werken moey, om school te gaan, 'tgeen zo wel gelukte, dat hy binnen kort alle sijne medescholieren te gauw wierd. Te Leuven in de Philosophie en Artskunde eenige jaaren gesleeten bebbende, trok hy na Italien, en wierd te Boloigne leermeester in die wetenschap, zijnde met een aanzienlijk geschenk, begiftigd. Hier toonde hy in veele aanspraken en school oeffeningen, dat hy, niet tegenstaande de rauwe geschaafdheid dier tijden, een doorslepen wijsgeer, en een taalkundige Redenaar was.

In sijn vaderland gekeerd wierd hy lijfarts en gunsteling van *Adolf van Burgundien*, Heere van Ter Veere, die hem met aanzienlijke goederen verrijkte. *Karel*, Heer van de Nederlanden, zond hem voor sijnen afgezand na *Jacobus IV.* Koning van Schotland, en *Chriesternus*, Koning van Denemarken. De goudsche Wethouders namen hem onder hun hoogachtbaar getal, en gezelschap aan. Hy had ten vrouwe eene *Aleidis*, by wie hy twee Dochters won, *Aleidis* en *Maria*, beide naderhand in 't Klooster van *St. Margariete* Ter Goude Nonnen. Alle bedieningen en waardigheden na dezen afleggende, besteedde hy het overige van sijn leeven Ter Goude in Godgeleerde studien. *Petrus Aurelius*, droeg aan *Snoys* sijn boek *De situ & laudibus Bataviae*, op, Bataviaas plaats, stand en lof. Zelfs schreef hy verscheide boeken. Onder sijn letterkundige teld men:

derdiaken
en Kano-
nik van St.
Salvator
't Urecht.
Necrol. S.
Salvas;
Brass. in
prol. Hist.
Bass.

gaat op
een am-
bacht,

verlaat het
en begeeft
zich tot de
studie

te Leuven,
te Bolo-
igne,
alwaar hy
leeraard,

In Neder-
land ge-
keerd word
hy Lijfarts
van *Adelf*
van Bur-
gondien,
afgezant
na Schot-
land en De-
nemarken,
goudsche
Wethou-
der,

hy was
letterkun-
dig,

Hh 3

Li-

wijsgeer , *Liber de arte Poetica*. Rijmkonst. *Paranition ad Carolum Quintum*, carmine elegiaco. „Vermaandicht aan „Keizer Karel, V. Onder de Philosooffche. *Liber de Essentia animæ*. „Van der ziele weezen, van haare krachten, en hertstochten; doch van deze niet ten volle, waarom hy sijnen *Adolf van Burgundie*, op 't einde van 't eerste deel, dus aanspreekt, *Dimidiatum opus accipe, dictis faceffo*. *Secundus Liber de Potentiis animæ*, *Tertius de Passionibus animæ*, in *Spongia*, quod ajunt, incubuere, hocse aliquando editurus, si operam & oleum non perdidisse me hac lucubrationculâ perspexerim. *Liber de Ideis*, „Van de denkbeelden. *Liber de summo bono*, „Van 't Hoogste goed, gevoegd by dat van 't weesen der ziele. *Liber de Fato*, „Van 't noodlot. *Sophologia*, „Wijze redevoering over de natuurkunde. Van dit boek gewaagd hy in 't zevende sijner historien. Onder sijn medicijn boeken teld men: *Liber de Ile*. . . . *Liber de arte Alcumistica*. „Van de scheykonste. *Twee stukken van sijne Artsoeffeninge*. *Acolastus*. „D' Uitgelatene, in dicht onder sijn geschicht boeken. *Historie Batavica Lib. XIII*. „De Bataviesche historien in 13. boeken. *Scrutinium historicae veritatis*. „Naspeuring der historishe waarheid, waar in hy de zes wereld-tijden, en vier Monarchien doorloopt.

genees-
kundig ,
historie-

Onder sijne Godgeleerde en Godvruchtige schriften: *Antilutherus*, „Luthers tegenstrijder: waar in, een dwa-
ze, en een wijze zaamen spreekken van 't geloof en de werken, en het zot gevoelen der geener die den mensch van sijnen vrijen wille ontblooten, en 't geloof alleen ter zaligheid noodig stellen, word wederlegd. *Paraphrasis in Psalmos Davidicos*. „Uitbreiding over Davids Psalmen. Deze is in verscheide steden meermaals gedrukt, en taalen overgebracht. *Jacobus Cool, Brassica*, bracht dit, sijn oudooms werk in de Nederduitsche taale eerst over. *Laus Deiparae Virginis*, carmine saphico. „Mariaas lof-
„dicht

en Geschied-
schrijver ,

geeft eene
uitbreiding
ge over de
Psalmen
in 't licht,
en andere
Godgeleer-
de stukken,

dicht op Saphische maat. *Poemata Sacra.* „Heilige gedicht-
 „ten. *Preparatio ad sumendam dignè Eucharistiam.* „Be-
 „reiding tot het waerdig nuttigen van 't H. Sacrament des
 „Altaars, voor sijne twee Dochters als zy het Klooster-
 „leeven aanvaardden. *Concio sacra de Publicano & Phari-
 „sæo in templo orantibus.* „Heilige redevoering over den
 „Tollenaar en Farisee biddende in den tempel, opgesteld
 in sijne ziekte

hy sterft
 in 't jaar
 1537.

Uit het zien van sijn water voorspelde de man sijne
 dood, en eischte voorts wat hem lustde, zeggende *Se-
 rum est amici.* „'T is gedaan mijne vrinde. Hy overleed
 op den 1sten van Augustus in 't jaar 1537. oud ontrent
 zestig jaaren, wierd onder eene met koper beslagen zark,
 waar in sijn afbeeldzel stond, in St. Jans kerke Ter Gou-
 de ten grave besteld. Doch dezen grafsteen vernielde
 wel haast de volgende kerkbrand. De vermaarde Am-
 sterdammer *Alardus* dichtde hem dit grafscrift.

van veele
 geprezen.

*Ecquid in omnigenis naturæ dotibus usquam est,
 Ingenii præses, quidve Minerva parit,
 Quod non ingenio Svoius, studioque frequenti
 Prendit, & absolvit non sine judicio?
 Quicquid habent nitidi divina poemata cultus,
 Exprimit hoc doctis undique carminibus.
 Instar apis, variis ex libris plurima carpsit,
 Mellens hinc blando manat ab ore liquor.
 Scivit inurbanum lepido seponere dicto,
 Plusquam civili præditus ingenio.
 Reddere personæ scit convenientia cuique,
 Et quod justitiæ est, jus dare cuique suum.
 Omnia Rhetorici tenuit præcepta nitoris,
 Astrorum motus, commemoratque situs.
 Novit Atlantiaci metiri pondus Olympi
 Quæque sub ambobus tenditur ora polis.
 Quicquid ab expertis Medicis aliquando repertum est,
 In numero habuit, si quis habere potest.*

*Nemo vir hoc Medico fuit experientior uno,
 Et plures medicâ nemo levavit ope.
 Quicquid in historiis sacris juxtaque profanis,
 Scriptum est; excussit, calluit, edidicit.
 Abdita Scripturæ penetrans mysteria sacræ,
 Obscurum verbis explicat omne tribus.
 Ornandis studiis natus, natusque juvandis,
 Pauperibus, summo quos fovet obsequio.
 Latus uti semper vixit, sic latus obivit,
 Quod bene confidit de bonitate Dei.
 Ut cinis ut pulvis, terræque est reddita terra,
 In cælos rediit spiritus, unde venit.*

van Doufa
verkleind,

Valerius Andreas schrijft hem dit volgende:

*Historicus, Medicus, vates; hæc singula Snoyus,
 Unus homo, pariter munia sustinuit.*

Sijn leeven en lof hebben beschreven *Cornelius Aurelius*, *Alardus Amstelredamus*, *Dulcanius Bonaventura*, *Albertus Miraus*, *Jacobus Brassica*, en *Valerius Andreas*. Nooit prees hem *Doufa*, noit laakte hem in de geschiktboeken *Jurius*. De laatste druk van *Erasmus* werken geeft ons eenen brief van *Reynerus* aan *Erasmus* over 't schrijven van *zijne Batavische historien*, dewelke hy tuschen sijne bezigheden te loops op 't aanraaden van *Guilielmus Hermmani*, by een gesteld, zegd te willen achterhouden. Hy doet een kort verslag van den inhoud der vijftien daar toe geschikte boeken, en zegd dezelve zo wanstellig te vinden, dat hem best dachte die niet te voorschijn te brengen. Hy betuigt, dat hy altoos liefde tot de goede wetenschappen, en van jongs af sijn best gedaan hadde om eene geleerde welspreekendheid te bekomen. *Ego disciplinas semper politiores amplius, doctam eloquentiam pro mea virili ab unguiculis dilexi.*

Erasm ep.
474. app.
ed. Lugd.
riis

Ep 564. ed.
Lugd. app.
ad Medic.
vide ind.
Ep. ad no-
men Rey-
nerus
van Eras-
mus
geëerd.

Dat *Erasmus* zomwijlen van *Snoyus* was bygestaan erkend hy zeer dankbaarlijk in sijnen onder den titel *van voor zekeren vrind aan eenen Geneesmeester geschreven brief*. In dezen noemd hy hem eenen Medicijnmeester *in arte prin-*

principem, fide rarâ & pene incredibili, curâ & sollicitudine plusquam paternâ, humanitate incredibili. Arte, zegd hy, doctus es miraculo, fide magnatibus places, diligentia curâque laborantibus, humanitate, mirâque morum suavitate univêrsis.

Uit Londen aan Mr. *Jacob Mauritsz* schrijvende, Erasm. Ep. 464. app. Ed. Lugd. noemd hy onzen *Reynerus Alterum litterarum Hollandicarum Decus.*

Theodoricus Gerardus, van der Goude, ervaren in de griekſche taale, en geneeskunde, leefde ontrent met den voorgaanden, hy bracht eenige ſtukken van *Galenus* uit het grieks in het latijn, en onder andere: *De Curandi ratione per venâ ſectionem.* „Van 't geneezen door aderlaaten. *De Hirudinibus, Revulſione, Cucurbitula & Scarificatione. De ſimplicium Medicamentorum facultatibus Libros xi. Paris. folio, 1530. & 1543. 8. Item Baſil. apud Frobenium, cum latinis Galeni operibus. Joachimus Martinus, (Martianus noemd hem *Erasmus*) Gregorius, ſtaat by *Boxhornius* voor een geleerden Gouwenaar te boek. Hy was in alles *Theodoricus* ſijnen tijd-en land-genoet, in kenniſſe van taale, geneeskunde, en zucht tot *Galenus* gelijk, van wien hy in 't latijn overzette, *Libros de alimentorum facultatibus.* „De boeken van d'eygenſchap des voedzels. *De attenuante Viſtus ratione.**

1526.
Theodori-
cus Gerar-
dus Taal en
Genees-
kundige,

1520.
Joachimus
Theod.
Gregorius;

vertaald
uit het
grieks ver-
ſchide
werken
van Gale-
nus.

Introduktionem in pulſus ſectione ſecunda.

Alle te Baſel met andere werken van *Galenus* gedrukt. *Joachimus* was *Erasmus* vriend, deze ſchreef hem in 't jaar 1528.

Valerius Andreas, ſteld hem om rede van dezen brief, waar in *Erasmus* hem *Medicus Gandavus*, „Gendſch Geneesheer titeld, onder de geleerde van die Stad, doch 't is niet ongehoord dat een elders gebooren, van ſijne woonplaats daar hy ſijne wetenſchap oefnend den naam voerd. En het woord van *Boxhornius* zoude my by ſijn

Was Eras-
mus
vriend.

Boxhorn,
ſteld hem
onder de
Goudfche,
Erasm. ep.
1014 ad
Joach. Med.
Gandavo,
ed. Lugd.

Val. Andreas onder de Gentfche geleerden.

Eras. ep. 1014. Ed. Lugd. ad Andr. & Christ. a Conritz.

1540. Hermanus Lethmatius van aanzienlijke ouders, taalkundig studeert te Parijs, word hoogleeraar in de Sorbonne.

Eras. L. ep. 17. ep. 6. Zijne begaafdheden,

Mart. Dorp. Ep. ad H. Lethm. M. S. bibl. Goud.

gevoelen, tegen dat van *Valerius Andreas* doen blijven, ten ware, dat *Erasmus* hem in zijnen 1014den brief ronduit noemde *Joachimus Martianus Gentenaar*, 'tgeen meer op eene geboorte als woonplaats duid.

Hermannus, anders *Herimas Lethmaat*, Ter Goude uit een zeer rijk en aanzienlijk geslacht, in 'tjaar 1492. gebooren, besteedde zijn eerste jaaren met veel voortgang in de fransche, latijnsche en grieksche-taalkunde, zijne voordere te Parijs in de studie der Godgeleerheid, waar in hy alle zijne mede leerlingen van 'tSorbonne (eene schoole in deze wetenschap buiten tegenspraak d' allereerste) den loof afstak.

Ita se gessit, getuigd van hem onze *Erasmus*, schrijven de aan *Nicolaus Everardi*, voorzitter in den raad van Holland, *in hoc cursu Sorbonicae Theologiae ut omnibus punctis primas meruerit, idque in ea schola quae sine controversia in hoc studiorum genere semper primas tenuit*. Op schoolstreeken of spitsvinnige vitteryen had hy het heel niet geladen, maaar des te meer op al wat oude Godgeleerden en historie schrijvers hadden nagelaten. Fluks en snel was hy van verstand, noit verzadigd van leeren, vaerdig en rijp van oordeel, en dat ('tgeen vry zeldzaam is) zonder trots, fier, of haastig te weezen. Hy was ongemeen beleefd, spraakzaam, zoetaardig, en had alle de wellevendheid der franschen ingezogen. Zo beschrijven zijne hoedanigheden. *Erasmus* en *Martinus Dorpius*. *Ingenium*, zegd d' eerste, *velox ac rapidum, discendi aviditas inexplebilis, judicium praesens & expeditum. Quodque in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiae, nihil bilis, nihil supercilii. Mira comitas, mira modestia. Audit patienter quoslibet, cedit etiam inferioribus. Est corporis valetudo prospera, quae hoc magis pollicetur vivacitatem, quod ipse victus sit temperatissimi*. De tweede schrijft aan hem, *tu me aliquanto junior es, gallice nosti, graece ac latine; comis es, affabilis, suavis, gallicis moribus,isque profecto elegantissimis assuevisi*. Om deze voorrechten beval hem *Erasmus* op 'tallerhoogste aan den gemelten voorzitter

ter

ter *Nicolaus*, schoon hy qualijk dertig jaaren bereikte, *Non tibi*, zegd, hy, *commendo Hermannum*, *non enim dubito, quin tibi notior sit quam mihi*; neque me praterit quo studio soleas ejusmodi prosequi, tantum rogo, ut eum & reliquis Hollandiæ nostræ proceribus commendare studeas. Sic citius parabit sibi opinionem apud universos, si primorum suffragiis commendabitur, & eorum judicio probabitur, qui apud omnes sunt probatissimi. Ipse quidem non ambit gloriam, sed hoc magis promeretur. Et ad publicam utilitatem pertinet, ut de viris optimis optime sentiat & populus.

Reist na
Romen, 1

Adrianus VI. eerste der Nederlanders, die oit op *Petrus* stoel verheven wierd, trok wel haast het puik sijner Landsgenooten na Romen, dat hen noit zo na was. Onze *Hermannus* in 't jaar 1522. derwaarts vertrokken had eerst sijn verblijf in 't Hof van Keizer *Karel*, (in familia *Cesaris*,) naderhand te Rome, voorts in dat van den Aartsbisschop van Palermo *Joannes Carondiletus*, eenen man van verziende voorzichtigheid, en doorgeleerd, *perspicacissimæ prudentiæ, eximie eruditum*, aan wien *Erasmus* sijnen *Hilarius* opdroeg.

Erasm. ep.
I. ad H.
Leth. M.S.
Bibl. Goud.

Op den 21sten Februarij begroetde *Erasmus* sijnen *Lethmaat* te Rome in 't Hof des Keizers met eenen brief uit Basel. 't Zaaft leerd hy hem het Hof volgen. Hy had hem zelfs aan den Paus met veel lof bekend gemaakt. *Proximis ad illum litteris honorificam tui mentionem feci.* Doch al wat onze brave *Lethmaat* te Rome kreeg was maar een Kanoniksy van St. Marie t' Utrecht, waar over *Albertus Piggechius* hem uit Romen op den 12sten van Augustus der jaars 1525. gebeigd, schreef, *cum adhuc viveret Adrianus te additum fuisse illi Panormitano, non protua dignitate, quod mihi displicebat vehementer.*

word Ka-
nonik van
St. Marie
t' Utrecht,
Alb.
Piggech ep.
1 ad H.
Leth. M.S.
Bibl. Goud.

Paus *Adrianus* verliet qualijk deze wereld, of de Nederlanders wel haast Romen, die men onder *Clemens VII.* den volgenden Paus, aldaar loens aanzag. Onder deze was onze *Hermannus*, die voorts t' Utrecht sijne dagen flect. *Intellexi* schrijft hem *Piggechius* uit Romen, *tere-
sidere Trajecti in tua Prabenda D. Virginis. Piggechius* op

d' Alkmaarsche Pastory recht van verwachtinge (gelijk zy het noemen) hebbende, hadde hem geerne in die bediening gesteld. Doch *Lethmaat* bleef by sijne studie, en en Deken, Kanoniksdye. Men kan uit *Valerius Andreas* rekeninge, afmeetten, dat het ontrent het jaar 1530. moet geweest zijn, dat sijne Medebroeders hem tot Deken van dat aanzienelijk Capittel verkoozen. Geleerde en groote mannen tot hoogen trap van eere geklommen laaten meetten tijd hunne voorgige studie rusten, *perinde quasi jam defuncti sint omni studio, in ocium se recipunt, aut neglectis libris, sacerdotiis accumulandis advigilant*, en slijten hunne dagen in ledigheid, of in 't bekuipen van grootere, en meerdere kerk-ampten; doch onze *Lethmaat*, nu sijn eigen meester, blokte thans niet minder als toen hy hem eerst begon tot de wetenschappen te besteedden, *tam avide versatur in evolvendis optimis auctoribus, quasi non dimissus a studio, sed nunc demum admissus sit ad seria studia. Sic autem amplectitur has humaniores litteras, ut suae professionis tamen non sit desertor*, zeide *Erasmus*, van hem noch jonger zijnde. Sijne brieven-wisselingen, en onderlingen handel met de geleerden van dien tijd, sijne staats- en Lands-bezigheden, en wederwarigheden hielden hem gestadig bezig. *Erasmus* zich van *Bedda*, wegens sijn verklaard Nieuw Testament, wreekende, zegd dat hy deswegens met sijne schoolhelden, *scholæ proceres*, en onder die met *Hermannus Lethmannus*, veel en naarstig hadde raad gepleegd.

Het boek het geen de doorluchtige Bisschop van Rochester, *Joannes Fisscherus*, wel eerL eermecster van den ondankbaaren Leerling, Koning *Henrik VIII.* tegens *Luther* schreef, van onzen *Hermannus* doorlezen, zag hy eenige zwarigheden, die hy aan den doorluchtigen schrijver ontdekte.

Luther leerde dat de mensch in sijne beste werken zwaarlijk zondigd. Sijn bewijs was: yder was tot eene volmaak-

besteed
hem tot
het schrij-
ven van
boeken.
*Erasm. ad
Nic. Ever.
supra.*

*Ep. Ioh.
Fissch. ad
H. Lethm.
M. S. Bibl.
Goud.*

maakte liefde Gods, zoude sijne werken goed en onzondig zijn, verplicht; deze volmaakte liefde toonde hy uit *Augustinus* niet bekoomelijk te zijn op deze wereld, vervolgens moet yder mensch in sijne allerbeste werken zelfs misdoen.

Fisscherus dit wederleggende, onderscheid de menschen in hun doen in drie rangen. D'eerste zegd hy, doen tegen de liefde, gelijk Doodslaagers , Dieven , Overspeelders , enz. Deze zondigen doodelijk. Andere misdoen, niet tegen de liefde, maar om datze onder hun goeddoen eenige krankheden, of onachtzaamheden laten inkruipen , begaan ze eene dagelijksche of vergevelijke zonde; doch wanneer, zeide *Fisscherus*, ymand uit al sijne macht van Gods genade geholpen een werk van liefde betracht, schoon hy sijne begeerlijkheid voeld opwellen, die zondigd in geener wijze. Tot bevestinge van 't tweede, had de schrijver uit den H. *Hieronimus*, onder andere gezegd, dat d'Apostel de bespiegeling der hemel-geheimenissen ter zijden zettende om sijne winterrok te hebben eeniger wijze qualijk deede. Deeze manier van *Luthers* wangevoelen te wederleggen, gaf, naar 't schijnt, onzen geleerden Man geen genoegen , waar van hy door eenen brief den Bisschop berichtde. Hy meende dat de leere van den H. *Thomas* en *Egidius* medebracht, dat ymand in Gods liefd zijnde , om niet te zondigen sijn goed werk doen moest, *secundum totam latitudinem charitatis*, "geheel en al uit liefde. Ook konde hy hem niet laten voorstaan dat d'Apostel in dit bezorgen van sijne winterrok iets misdaan hadde.

Het eerste beantwoordt de groote *Fisscherus* met eene verklaringe over de woorden der bygebrachte Leeraaren; het tweede legd hy op *Hieronimus* schouderen, wiens woorden hy ontleend hadde; doch zegd sijnen vermaander toe, dat hy door het tusschen voegen, *si Hieronimo credidimus*, "indien men *Hieronimus* wild gelooven, zich van ergwaan zal redden,

Raakt in
groote on-
lusten over
't verwrem-
den van
een der
Eenhoorens
het
Capittel
eigen ,
Matth.
Fund. &
Fata Ecl.
Ultr. L. 1.
Fund. 3.
§. 11.

Sijne waardigheid wikkeld *Lethmaat*, Deken geworden van een der vijf capittelen (aan wien in 't Sticht deel in Staats bewind koomt) in verscheide onlusten en moeilijkheden.

Zware en langwijlige Oorlogen had de Stad Utrecht in 't vooreinde van de zestiende Eeuw tegens haaren Heere en Bisschop gevoerd. Alleen te machteloos had zy haar tot den Hertog van Gelderland gekeerd, die haar sijnen bystand verleende, doch de toegezondene krijgsbenden moesten betaald, en daar voor de goederen der Geestelijken in Gelderland gelegen, verpand blijven. D'oorlog raakte ten einde, en Keizer *Karel* aan den eigendom van 't geheele Sticht. Thans zoude men de verpande goederen lossen (zulks wilde de Keizer,) en den Hertog voldoen. Wederzijds gezanten zijn pas aan 't handelen, of men bespeurd dat het de Hertog om de bekende Eenhoorens, (onder het Capittel van St. *Marie* berustende, en tot de Hoogaltaarskandelaars gebruikt) te doen was. Hy maakt den Deken te krijgen aan sijne snoer, zend een stuk hoorens ('t geen hy hadde) na Utrecht, om dat quansuis tegen de hoorens van Utrecht te meeten, en te schatten; doch dit sijn stuk konde niet meer als een voet in de hoogte haalen.

word op
Vredenburg
vast
gezet ,

De Deken genegen om den Hertog in te volgen zend, zonder raadpleeginge met de *Koninginne van Hongariën*, of des Lands bevelhebber, den *Grave van Hoogstraaten*, buiten kennisse der Kanoniken, hem eenen hooren toe. Dit wierd zo euvel genomen, dat men aanstonds den Deken greep, en op *Vredenburg* in hechtenisse bracht. De Kanoniken dedden'er in een smeekschrift dit volgende beklag.

„Wordt voorgegeven by onsen Deken, en *Henrick van Montfoort*, hoe dat de Prior van Munnickhuizen „alhier t' Utrecht was met een stuk hoorens, begeerende „het selve te mogen sien by onse drie Eenhoornen om „al-

„alsoo te mogen weten , of sijn stuck onse Eenhoornen
 „oock gelijkten. Het stuck hoorns was lang ontrent
 „een voet. Hier uit wert geconjectureert , dat die Hee-
 „re van Gelre wel affectie hebben soude in een stuck
 „hoorns, of in geheel van onse Eenhoornen te hebben.
 „Dit hoorende die ruyghe die spreekt, beducht wesen-
 „de men die Eenhoornen in 't Lant van Gelre brengen
 „mochte, met alsulcken persuasie, heeft hy van stonden
 „aen geseyt: Heer Deken , en mijn Heeren; al mocht
 „ons onsen Eenhoorn in 't Lant van Gelre tot recupera-
 „tie van onse goederen , enz. noch soo veel strecken, so
 „en dunckt my niet geraden nu ter tijt , dat men sulck
 „doet buyten consent ons Stadthouders des Graven van
 „Hoochstraten, of anders mochten wy alle in grooten
 „last ende verdriet komen van 't Hof, dat wy alsulcke
 „keyserlijke giste also by ons selven alieneerden buyten
 „consent, allegeerende 'texempl van de Heeren van Ou-
 „demunster. war hem luyden wedervaren was, doe die
 „Keurfurst van Sassen een tijt verleden een stuck van de
 „Reliquien van St. *Frederick*, wilneer Bisschop t'Utrecht
 „was, enz.

Hoe euvel de Landvoogdesse, Koninginne *Maria*, dit
 werk nam, ziet men uit dit haar antwoord op 'tvoorzeide
 smeek-schrift gegeven:

„Die Coninginne Douagiere van Hungarien en Bohe-
 „men &c. Regente en Gouvernante van den landen van
 „herwaerts over, gesien hebbende in den secreten rade
 „der keyserlijke Maj. de Requeste gepresenteert by de
 „gedeputeerden van den Prelaten en capittelen van der
 „kercken van Utrecht , tenderende ten eynde dat Heer
 „*Herman de Gouda* Doctor in Theologien, en Deken van
 „Sinte Marien kercke binnen der voorsz. Stadt aldair op
 „Vredenburg gevangen, ontslagen worde op sussfante
 „cautie ende borchtocht, so heeft haar Conincl. Maj.
 „obtempererende heur lieder voorsz. begeerte geconsen-
 „teerd,

op borg-
tocht ont-
slagen.

teerd, ende consenteerd by desen, dat die voorsz. ontslagings geschien sal, behoudeliken dat de voornoemde Deken hem verbinden sal op pene van alle sijne beneficien te verliezen, dat hy sijn uyterste devoir doen sal binnen twee naestcomende maenden te recouvreren, ende der voorsz. kercke van St. Marien te restitueren den Eenhoorn, ende die II. duzent Philips gulden by hem in Gelrelant getransporteert, dair of questie is, ende daerenboven dat so verre hy deselve restitutie binden den voorsz. tijt van twee maenden niet en doet volbrengen, dat voor sijne voorsz. ontslaginge de voorsz. Prelaten ende capittelen achtervolgende hare presentatien geloven sullen, op te verbeurtenisse van alle hare temporele goederen den voorsz. Deken in rechten te presenteren omme te antwoorden op't gene des die Procureur Generael hem sal willen eyschen, so uyt faecke van de voorsz. restitutie van de voornoemde partyen, als ook misbruyck ende delicten geimponeert, dat sy luyden 't gewijsde voldoen sullen. Aldus geordonneert by hare Conincl. Maj. in der Stadt van Brussele den 6. Septemb. 1535. Onderteeckent *Marie*. My tegenwoordich Pensart.

Geeft sijn
boek
in 't jaar
1544. tit.
Val. And.
Bibl. belg.

De Deken aldus ontslagen sloeg de hand aan sijn geleerd werk. *De inflauranda Religione*, van *herkstellinge der Religie*, hy begreep het in negen boeken, waar van het eerste *van de Religie* in 't algemeen, het tweede *van d'afstanders en afvallige der Religie*, het derde *van de wankelbare*, het vierde *van d'opkomste der kerke*, het vijfde *van haaren wijsduchtigen voortgang*, het sesde *van de kerkelijke veranderinge*, het zevende *van 't bedinen der kerkerexhten*, het achtste *van 't gezag der H. schrifture*, het negende *van de kerk-plechtigheden* handelen. *Joannes Oporinus*, Drukker te Bazel leide het voor d'eerste maal in 't jaar 1544. onder de pers. D'opdracht houd aan Keizer *Karel V.*

Alar-

Alardus Amstelodamus meld in de voorrede van *zijn* schreef
 uit het grieks vertaalden *Theophylactus*, dat *Hermannus* noch an-
Lethmaat, noch vijf en dertig boeken, dien hy den naam dere.
 geeft van *Suspirium*, of *desiderium matris Ecclesiae super red-*
integranda Religione, „kerk zucht over het weder in staat
 „brengen der Religie heeft geschreven. *Alardus* versier-
 de deze boeken met een welgemaakt dicht. Noit wierden-
 ze, zo veel ik weete, door den drukgemeen. Ik twijfele
 echter geenzints, of 't zijn die van welke de Drukker Ioh. Opor.
Oporinus (na Straatsburg verhuist) in *zijn* brief aan on- ep. ad H.
 zen *Lethmaat* op de Frankfordsche Misse in 't jaar 1551. Leth. M.
 schreef, en waar van hy zegt het ontwerp, en eenige S. bibl.
 stukken, gezien te hebben, *vidi capita aliquot, seu spe-* Goud.
cimen operis a te instituti. Het weinige beviel *Oporinus*
 zo wel, dat hy betuigde niets zo zeer te wenschen als het
 voltrokken te zien, hy beloofde het voor September
 maand, indien het hem werd gezonden, af te drukken.
 Doch onze schrijver wilde *zijn* geheel werk eerst aan d'al-
 gemeene Kerkvergaderinge, te Trenten verzameld, ver-
 toonen, en haar oordeel van 't zelvige onderstaan. Hier
 toe wierden dagen en jaaren, gelijk hem de Drukker
 waarschoude, vereischt, „ut nostri ferè seculi mores hactenus abun-
 de declararunt, non ita citò futurum videtur ut quae in Synodo
 decernenda sunt, plenè constituentur, quin aliquot annis delibera-
 tionem illam producendam & perduraturam existimem. Maxime
 in tantà rerum, atque ordinum omnium perturbatione atque cor-
 ruptione.

Dit werk, aan de Kerkvergaderinge geleverd, gelijk Handeld
 het waarschijnlijk geschiede, zal daar, dewijl *Lethmaat* met Vig-
 kort na dezen quam r'overlijden, in andere handen, ge- lius over
 raakt; en elders vervlogen zijn, althans noit is 't door den geld-
 den druk in 't licht gekoomen. De staats zaken gaven tax door
 hem tot het laatste sijns leevens verdrietelijke bezigheden. den Keizer
 De Keizer, en de Koningin *Maria* hadden verscheide en Konin-
 geld-taxen van d' Utrechtse geestelijkheid gevorderd, ginne den
geestelij-
ken van
Utrecht
opgelegd.

over deze was in 'tjaar 1543. verdragen in diervoegen, dat haare goederen in Holland gelegen onder het verding begrepen wierden, doch wanneer in de jaaren 1546, 1547, en 1553. de geestelijkheid op dien voet weder wilde verdraagen, en de vijf kerken of Capittelen klachten over het afvorderen van gelden wegens haare in Holland leggende goederen, inbrachten, schreef in 'tjaar 1553. de President *Viglius Suichemius*, niet aan haar, maar aan *Hermannus Lethmatius*, verzochte hem sijne broeders tot het afstaan van zodanigen eyfch te bewilligen, en zegd dar'er veele met hem gelagchen hebben, om dat hy een rechtsgeleerde zijnde zich in 't eerste verdrag door eenen Godgeleerden had laten by den neus vatten.

*Vigl. Suich.
ep. ad Fl.
Leth. M.
S. bibl.
Goud.*

Na zo veel arbeids, lastige ontmoetingen, en verdrieltelijke wederwarigheden, sloot *Hermannus Lethmaat* sijne dagen in 't jaar 1555. op St. *Nicolaasdag*, in den ouderdom van vijf en zestig jaaren. Zijn lijk werd voor 't Choor in St. Mariekerke onder eene groore fark met koopere platen gedekt, naderhand door den moedwilder in de kerk legerende krijgsknechten afgerukt, ter aarbesteld. Heden leest men dit gröffchrift op den steen, *Joannes a Noortwijck Lethmatius, Canonicus, qui ætate abiens immaturâ, juxta patrum humatus Idibus Martii 1470. Molanus*, zegd, dat *Surius* van dezen veele levensbeschrijvingen van Nederlandsche Heiligen wel eer bequam. Een andere Neef van *Hermannus Lethmaat*, mede *Johannes* genaamd, Kanonik van St. Baafs te Gent, stierf in sijn 17de jaar by sijnen Oom, die hem in het pant van St. Marie aan de westzijde, boven eene deur, dit gröffchrift stelde.

Sterft in 't
jaar 1555.

*In nunc vive diu, me mors, quæ negligit annos,
Mox rapuit, rapiet te, bene vive, vale.*

DEO

Johannes Lethmatius, Jacobi F. Can. S. Bavonis Gandensis, juvenili aetate ad vitam evocatus meliorem, hic infelicitis vitae exuvias deposuit. Annos fere natus XVII. An. D. CIO. IO. XLVIII. Maii XI. Die.

Grooter maakte ooit een geleerde man zijne stad als de groote *Erasmus*, onze Burger, zijn der Goude; wat Rotterdam op zijne smuik-geboorte ook roeme, hy is, zijnen oorsprong en geest, niet aan haaren grond, maar den onsen schuldig.

1525.
Erasmus
buiten echt
Ter Goude
gewonnen.
Du Pin
Bibl. des
Ant. Eccl.
Tom. 13.

Dat *Erasmus* buiten echt ter wereld quam bekend hy zelve. Zijn vader *Gerard*, van geboorte en wooninge niet van Zevenberge (als veele, en onder die de geleerde *Du Pin* qualijk willen) maar van der Goude, was redelijk gegoed, en naar tijds wijze niet ongeleerd: hy was zo bevallig in zijn omgang, en glad van tong, dat de Gouwenaars (vlijtig om ymand te bynaamen) hem *Praet* in de wandeling noemden. Men verteld dat deze *Gerrid Praet*, in de *Vijver-sstraat*, ook in de *Peper-sstraat*, tusschen de *Kuyper-steeg* en 'thoute, of laatste brugge gewoond heeft *Erasmus* moeder *Margarite*, te Zevenbergen van een Medicijnmeester gesprooten, vergat haar op hope, en toezegginge, zo men meend, van houwelijk, *spe conjugii, sunt qui dicunt intercessisse verba*, met den gemelten *Gerard*, die haar ook, ten ware door vader, moeder en broeders gestuit, zoude geecht hebben.

Erasm. in
vita sua, a
Merula
1607. &
Scriverio
1615. Vul-
gata.

Wilh:
Tom.

Men zegt, (hoc wel eenige anders getuigen) dat zy op 't laatste van haar dracht, om haaren misval te verduisteren, na Rotterdam verzonden wierd, en aldaar geviel van eenen zoon, dien zy na zijnen vader *Gerrid* noemde. Indien d'oude Doop-en kerk-boeken van Rotterdam en der Goude in weezen waren konde men met kleine moeite navorschen waar deze zoon ('tgeen eenige betwisten) recht geboren is. Teffens zoude men den dag van zijne geboorte (die niet den 28sten, gelijk doorgaans te

Word, om
zijne ge-
boorte te
verduiste-
ren, te-
Rotterdam
gebooren
op den 27.
van Octob.
maand.

*Epist. L.
23. ep. 6.
Vigilia
SS. Simonis
& Iudæ.*

waarschijn-
nelijkst in 't
jaar 1467.

Erasmus
vader word
Priester.

*Theop.
Ertem. de
libr. p. 25.*

Hy leerd
in zijn vier-
de jaar lee-
zen,
word Choraal in den
Dom t' U-
trecht,

gaat in zijn
negende
jaar met sij-
ne moeder
an Devent.
alwaar hy
grooten
voortgang
in de la-
tijnsche
taale doet.

boek, en ook onder zijn pronkbeeld, staat maar 27sten SSsten *Simon en Judas avond*, volgens *Erasmus* eige aantekeninge was) en het jaar, tot noch toe onbekend, weeten. *Erasmus* zelv' schijnt in zijne brieven geen een en 't zelvige jaar altoos te noemen. Hier om stellen eenige zijne geboorte in 't jaar 1465. andere 1466. of 1467. welke laatste jaartekeninge het Rotterdams opschrift mede brengt. De vader, ondertusschen na Romen gestommeld, alwaar hy den kost met schrijven won, liet zich, op een valsch bericht dat zijne *Margarite* overleeden was, Priesters wijden, doch wedergekeerd vond hy ze met haaren zoon in 't leeven. Voorts sleet hy zijne dagen zonder haar, doch niet zonder d'opvoedinge van het kind te bezorgen. Zijn kennisse en bequaamheid besteede hy in priesterlijke bedieningen, en zelfs met te preeken. Hier uit spruit de schimplaster van den Jesuïet *Theophilus Raynaldus* op *Erasmus* uitgebraakt, *Erasmum, si joculari de joculari homine in scelere licet, non fuisse filium Regis, licet is, qui eum genuit, fuerit coronatus.* „*Erasmus* had het „geluk niet van een Konings kind te zijn, al droeg zijn vader eene kroone, hy wild zeggen *Priesterskrui*.

Erasmus leerde, vier jaaren oud, leezen by zijnen Oom *Petrus Winckel*, wierd *Choraal* in den Dom van Utrecht, leerde het musiek, en bleef aldaar doende tot zijn negen jaaren. De moeder, haare zoonen tot hoogere wetenschap opvoedende, bracht hem na Deventer, alwaar toenmaals de *Fraterheeren*, Ter Goude *Collatiebroeders*, eene vermaarde Latijnsche schoole hadden.

Hegius die het opperbewind der schoolen voerde, en zeer verstandig was, hield het oog ongemeen op *Erasmus*. Op een ogenblik vattede *Erasmus*, en onthield hy, al wat hem voorquam, alle zijne Schoolgezellen was hy Meester. *Terentius* en *Horatius* wist hy op zijn duim.

Rudolphus Agricola, te Deventer zijnen vriend *Hegius* bezoekende, nam het vermaak om te zien wat zijne Leerlin-

lingen hadden opgesteld, vindende dat *Erasmus* d'andere overtrof, wenschte hem te zien (hy was toen een kind van 12. jaaren) als hy hem wel bekeken had, zeide *Agricola*; gaa, gy zult noch een groot man worden. Tu eris olim magnus. Hy verloor in zijn dertiende jaar zijne moeder te Deventer. 's Jaars daar na keerde hy na der Goude by zijnen vader, dien de dood hem mede voortijdig ontrukte. De voogden, *Pieter Winckel*, (de Goudsche jaarboeken zeggen dat hy Onderpastoor, en niet slechts Schoolmeester was) zijn broeder, en een derde voogd, die haast stierf, geen groot goedvindende, woelden, praarden, knorden, keeven streelden zo lang tot dat zy eindelijk *Erasmus* in de kap kregen. Flux zenden zy hem na 's Hertogenbosch ter schoole by de aldaar latijn leerende *Fraterheeren*. Na een tweejarig verblijf verdreef hem de pest van daar weder na der Goude by zijne voogden; die plaatsen hem in 't Regulier hoofdconvent *Sion* buiten Delft, doch hier stond het *Erasmus* niet aan. Ter Goude vond hy lastige voogden, eindelijk raakt hy in 't Regulier Klooster *Emmaus*, in 't Land van *Stein*, door moy praaten van de aldaar woonenden *Cantelius*, (*Erasmus* te Deventer gewezenen Leergezel en vriend;) in de kap, 17. of 18. jaar oud, en doet in zijn 19den of 20sten zijne Klooster beloften. Sleet daar eenige jaren, schreef 'er zijn eerste stukje, *De Contemptu mundi*, „van 't versmaaden der wereld.

In 't jaar 1492. wijde hem de Bisschop van Utrecht op St. *Markusdag* Priester en korts hier opzeggen *Bokenbergs* gedenkchriften, zijne eerste Missie, *Erasmus celebrat primitias in Steyn*, oud ontrent 26. en een half jaar volgens het Doop-register van 't geslacht der *Lethmaten*, (‘t geen ik gezien hebbe.) in 't jaar 1465. en niet 1467. geboren, nu zes jaaren Kloosterling zijnde. In alles bracht hy daar, zegd *Val. Andreas*, ontrent tien jaaren door. *Erasmus* naam begon nu alentom bekend te worden.

B Rhen. ep.
Praef. ep.
Erasm.

Verliet zijne moeder, keerd in zijn veertiende jaar na der Goude by zijnen vader, die korts daar aan stierf.

Zijne voogden steeken hem, na eenig verblijf te 's Hertogenbosch, in Klooster 't *Sion*, eindelijk in dat van *Stein*, alwaar hy ontrent 20 jaaren oud zijnde de kloosterbeloften doet.

Wordt 't Utrecht in 't jaar 1492. op St. *Markusdag* Priester, en doet zijne eerste Missie in zijn Klooster van *Stein*. P. Bokenb. M. S.

Val. And.

Na een
tienjarige
wooninge
aldaar
word hy
van den
Biffchop
van Kame-
rijk ver-
zoekt, voor
reizege-noot
na Rome.
De reis ge-
ftaakt zijn-
de, befteld
hy Eras-
mus te
Parijs.

In 't jaar
1499. ver-
huisd Eras-
mus na
Orleans.

Reift in 't
jaar 1506.
na Italien.

Legd het
klooster-
kleed te
Boloigne
met ken-
niffe van
den Paus, af
en neemend
het prie-
fterlijk aan.
*Erafm. ad
Lamb.
Grun.*

Bezoekt
Venetien,
Padua,
Ferrare,
Sienoe,

den. *Henricus de Bergis*, Kamerijks Biffchop van mee-
ning Roomen te bezoeken, verkoor hem, met bewilli-
ginge van fijnen Klooster-overften, en den Biffchop van
Utrecht tot fijnen reis-genoot; doch zijnde van opzet
veranderd, geraakte *Erafmus* door fijn toedoen aan 't stu-
deren te *Parijs* in 't Collegie van *Standonk*. De flechte
kofft bracht hem na eenigen tijd eene ziekte by, die hem
altoos aanhing, en na Berge deed keeren, van daar we-
der te *Parijs*, alwaar hy fijn optrek van 't jaar 1496. tot
1499. meesten tijd bleef houden, zomwijlen een tocht
na Nederland, dan na Engeland (alwaar hy groote ken-
niffe maekte met voornaame mannen,) doende.

In 't jaar 1499 verhuisde hy om de pefte van *Parijs* na
Orleans, daar hy (geen lust hebbende tot de fchool God-
geleerheid aan de studie der rechten ging) doch deze
fmaakte hem noch minder als d'andere. Op 't zelfge
jaar fcheepte hy noch na Engeland, en van daar weder na
Parijs over. Altoos had hy lust om *Italien* te zien; ein-
delijk nam hy in 't jaar 1506. derize derwaarts aan met de
zoonen van den Koning van Engeland lijfarts.

Valerius Andreas en *Moreri* verhaalen dat hy te *Turin*,
andere dat hy te *Boloigne* hoogcleeraar aangefield wierd.
Een geheel jaar bracht hy in deze ftad met leeraaren door;
en 't was aldaar dat hy fijn kloosterkleed, hoewel over-
lang daar toe veroorlofd van kloostervoogd en Biffchop
om lijfgevaar r'ontvluchten (voor eenen Peflmeefters des
wegens aangezien, en met fteenen en deegens nagezet)
op vergunninge van Paus *Julius II.* afleide, en in een
priefterslijk veranderde.

Van *Boloigne* ging hy na *Venetien*, by den vermaar-
den Boekdrukker *Aldus Manutius*.

Prins *Alexander*, naturelijke zoon van *Jacobus IV.*
Koning van Schotland, en Aartsbiffchop van *St. Andries*,
nodigde hem na *Padua*, van waar hy hem geleide na *Fer-
rare*, voorts na *Sienne*, daar de Prins toefde terwijl *Erafmus*
na *Romen* fpoelde.

De

De Paus en Cardinaalen ontongen hem wonder wel. Men droeg hem het Opperboetmeester, *Penitentiarius*, ampt op, doch hy sloeg het af. De *Cardinaal de Medicis*, naderhand Paus *Leo X.* minde hem inzonderheid. *Erasmus* na *Sienne* by den Aartsbisschop *Alexander* gekeerd, en met hem weder te *Romen*, zoude waarschijnlijk een der aangebodene voordeelen hebben aangenomen, ten ware sijne Engelsche vrienden hem na hun land op groote toezegginge van Koning *Henrik VIII.* getroond hadden. Aldaar in 'tjaar 1509. aangeland zag hy zich van die versteken, *Warham*, Aartsbisschop van Cantelberg bood hem een Pastory aan, doch daar hing *Erasmus* hoofd niet na. Zijn optrek by *Thomas Morus* bracht zijn *Lof der zotheid* voor den dag.

eindelijk
Romen.

Sijn goed
onthaal te
Rome.

Tiekt van
daar na
Engeland
in 't jaar
1509.
maakt
vriendschap
met Tho-
mas Mo-
rus.

Doet in 't
jaar 1510.
een keer na
Parijs, we-
der na En-
geland,
word 't
Oxford
Leermester
van het
Gricks.

In 'tjaar 1510. was hy te *Parijs*, en van daar weder in Engeland. *Oxford* maakte hem openbaar Leermester van het Gricks, maar voor weinig tijd, hoewel hy niet als in 't jaar 1513. na Nederland overstak. Te *Leuven* ontrent een jaar verbleven, deed hy een tocht na *Engeland*, in 'tjaar 1515. na *Basel*, en indelijk wederom na *Engeland*.

In de jaaren 1516, 1517, 1518. was hy meest te *Brussel*, *t' Antwerpen*, en te *Leuven*. In 'tjaar 1518. vind men hem noch te *Basel*, en van daar weder te *Leuven* in 't eigen, en de volgende jaaren 1519, 1520, 1521. in welk jaar hy na *Basel*, en wederom van daar na *Leuven* quam, dit reizen weg en weder deed hy ontrent deze jaaren verscheidemaalen; ontrent welken *Karel*. Heer der Nederlanden, en naderhand Keyser hem tot zijnen Raadsheere van staat, met een jaarlijkse wedde van 200. guldens, aanstelde.

Brengt te
Leuven
verscheide
jaaren over.
Word door
Keizer Ka-
rel Raads-
heer met
een jaar-
lijkse
wedde van
200 gul-
dens.
Word te
Leuven
oprichter

Te *Leuven* kreeg hy het bewind over 't Collegie der drie taalen door *Bustidius*, Aartsbisschop van *Besançon* opgerecht.

Erasmus op 't gesprek te Worms, met *Ekkius* en *Cochleus*

van 't Col-
legie der
drie taalen.

Te Worms
met Ek-
kuis en
en Coch-
leus op het
gesprek
verzocht,
doch keerd
op reis
zijnde we-
der.

Verblijft
van 't jaar
1522. tot
1529. te
Basel.

Verlaat het
om de ket-
tery, en
staat zich
te Friburg
ter nedet.

Paulus III.
maakt hem
Prooft van
Deventer,
stond Car-
dinaal te
worden.

Gaat in 't
jaar 1535.
om sijne
boeken te
doen druk-
ken na Ba-
sel.

leus ontboden, was van Leuven derwaarts gereist, doch onder voorgeeven van besmettelijke ziekte quam hy te rug. Zedert 'tjaar 1522. hield zich *Erasmus* meest tot gerief van *Frobenius* Drukkery tot 1529. te *Basel*. Hevig kante hy zich tegen het aldaar in 'tjaar 1526. indringen-
de *Zwingeldom*, tot dat het meester geworden in 'tjaar 1529. de Misse afschaftde, wanneer hy *Basel* verliet, en te *Friburg* in *Brisgauw* zich ter woon begaf. Hier wierd hy met alle eertekenen onthaald, volgens last van den Koning van *Ongeren*, in 't Koningshof gehuisvest, doch dit hem niet gevallende kocht hy'er zelfs een huis. Hy schreef aldaar sijne meeste Godvruchtige werken.

In 'tjaar 1535. maakte hem *Paulus III.* Deken of Prooft van *Deventer*, met inzicht om hem van inkomste en voorts van een Cardinaals hoed te voorzien. *Bembo*, *Sadoletus*, en sijne andere vrienden te *Romen* begroetden reeds hunne *Erasmus* met sijn' aanstaande verheffinge. Doch de afgeleefde *Erasmus*, altoos van grootsheden vervreemd, wees deze waardigheid van de hand.

Friburg moey zijnde, ging hy in den zomer des jaars 1535. na *Basel*, meest om sijne werken in zodanige ordre te stellen, dat ze na sijne dood, in staat zouden wezen om alle gedrukt te worden, en als dan, van *Maria*, Koninginne van *Hongariën* ontboden, in *Nederland*, of te *Bezançon*, sijn leven t' eindigen. De hogeschoole van die stad verkoor hem tot haar Opperhoofd; geheel den winter ging hy quijnen, vijftien dagen voor sijne dood schreef hy aan *Cornelius Goclenius*, dat hy Religie's halven elders liever wilde sijne dagen sluiten. *Ob dogmatum dissensionem malim alibi finire vitam.* *Erasmus* schreef op den 17den May des jaars 1536. aan *Bonvalot*, 's Koningschatmeesters. Hier is van wegens de Sektengansch geen gevaar. Niemand doet ons overlast met het minste woord. En ik zoude niemand in mijn huis begeeren die met nieuwe leeringen be-

besmet was. In Junius maand boven sijne gewoonlijke zwakheden aangetast van een buikloop, stierf hy op den 12den van Julius des jaars 1536. Sijn lijk werd door al wat leeraarde, en geleerd werd, zelfs Stads-wethouderen, voor de Koor trappen van de Hoofdkerke, ter aarde besteld. *Amerbachius* was by uitersten wille sijn erfgenaam, met last van alles te besteedden aan oude arme en zieke mannen, ten huwelijks gifte voor arme dochters, ter studie van arme jongens; voorts maakte hy sijne vrienden eenige gedachtenissen, en tot uitvoeders van sijn Testament *Frobenius*, en *Nicolaus Episcopus*.

wordt
ziek, en
sterft al-
daar op
den 12den
Jul. 1536.

Sijn uiter-
stewille.

Het Graffchrift in eene marmersteene plaat recht
over sijne begraaf-plaatse luid,

Graf, en
graffchrift.

Christo Servatori S.

DES. ERASMO ROTTERODAMO

V I R O,

Omnibus modis maximo, cujus incomparabilem in omni disciplinarum genere eruditionem pari conjunctam prudentia posteri & admirabuntur & predicabunt; Bonifacius Amerbachius, Hier. Frobenius. Nic. Episcopus Hæredes, & nuncupati supremæ suæ voluntatis vindices, patrono optimo, non memorie, quam immortalem sibi editis lucubrationibus comparavit, iis tantisper dum orbis terrarum stabit superfuturo, ac eruditis ubique gentium colloquuturo, sed corporis mortalis quo reconditum sit ergò hoc saxum posuere. Mortuus est 4. Eidus IUL: Jam Septuagenarius, ann. a Christo nato M. D. XXXVI.

Ll

Men

Men ziet te Basel het huis daar *Erasmus* stierf, zijn kabinet, het zeldzaamste dat men daar vind (de stad kocht het van *Amerbachius* erfgenamen in 't jaar 1661. voorne- gen duizend Rijksdaalders, en vereerde het aan haare Hooge schoole) bewaard onder andere sijnen ring, zegel, degen, mes, priem, uitersten wille van hem zelve geschre- ven, en afbeeldzel halfs lijf door sijnen vriend *Holbein* geschilderd; waar op *Theod. Beza* met dit gedigt speel- de, 't geen al de wereld, maar niet *Mr. Bail* prijst.

Ingens ingentem quem personat Orbis Erasmus,

Hic tibi dimidium picta tabella refert.

At cur non totum! mirari desine leflor

Integra nam totum terra nec ipsa capit.

De Stad Rotterdam pronkte met hunnen gevonden *E- rasmus* eerstmaals op het inkoomen van Koning *Philip II.* verzeld met *Maria van Hongariën* in 't jaar 1549. Een beeld van hout voor zijn geboorte huis, als een Priester aangedaan, in d'eene hand eene penne, bood met d'an- dere een beschrevene rolle van dezen inhoud den Vorst aan.

Serenissimo Hispaniarum Principi

D. PHILIPPO à BURGUNDIA,
DES. ERASMUS ROTTERODAMUS.

Rotterodamus ego non inficiabor Erasmus,

Ne videar Civis deseruisse meos.

Ipsorum instinctu, Princeps clarissime, salvum

Ingressum precor ad limina nostra tuum,

Atque hunc, quo possum studio, commendo popellum,

Maximè praesidiis Caesare nate tuis.

Te Dominum agnoscunt omnes, te Principe gaudent,

Nec quicquam toto cbarius orbe tenent.

In 't jaar 1557. wierd dit houtte in een steene beeld ver- maakt, 'tgeen de Spaansche bezettingen tegen *Eras- mus* door eenen hunner Monikken opgehitst ter aarde smec-

Erasmus
beeld te
Rotterdam
op d'intre-
de van
Philip II.
in 't jaar
1549. van
hout,

1557. van
steen ge-
maakt,

smeeten; doch de Stad van hunne geweldenary ontsla-
gen', richtde het weder op, en maakte in 'tjaar 1622.
het schoon metaal beeld, 'tgeen alle konstenaars met ver-
wonderinge zien, en prijzen.

Onze luister der Poëten *Jooft van den Vondel* dichtde
over dit weder oprichten:

*Wat wijsheid Latium en Grieken bield beslooten
Begreep gansch Christenrijk zo haast Erasmus quam,
En gaf met sijnen naam aan 't Hollandschs Rotterdam;
Een naam, vermits hy was uit haaren schoot gesprooten.
Sy, als de nood het licht voor heen had afgeschooten,
Noch 't rottende gebeent', noch 't stuivende asche nam:
Maar rechte een steenen beeld: de Nijd spoog vier en vlam,
En socht geweldig hem van 't Altaar afstooten.
Dan laes! Geleertheyts pronk sich deert aen Nijd noch spijt.
Geen graf sijn faem besulpt, hy beldert met de tijdt.
Sijn krans groeyt onverwelkt, en bloeyd in afgunstig veylig.
Die onlangs was van steen, nu glinstert van Metael.
En soo de Nijd sich steurt aan deze pracht of prael
Soo giet men licht van goud den Rotterdamschen Heyligh.*

Op het agterdeel van 't voetsstut, staat dat men dit me-
taale beeld in 'tjaar 1674. om de breuk van den voetsstut,
en het bouwvallig brug gewelf afnam, en in 'tjaar 1677.
herstelde.

In 't voorste van den voetsstut leeft men.

D E S. E R A S M O

Magno Scientiarum, atque Litteraturæ

Politioris vindici & instauratori

Viro seculi sui primario

Civi omnium præstantissimo

Ac nominis immortalitatem scriptis

Æviteris jure consecuto

S. P. Q. Rotterodamus

Ne quod tantis. apud se suosque posteros

Virtutibus præmium deesset

Statuam hanc ex ære publico

Erigendam curaverunt.

van Span-
jaards door
Monniken
aangehist
ter aarde
geveld.

In 't jaar
1622. van
metaal we-
der her-
steld.

In 't jaar
1674. afge-
nomen, en
1677. her-
plaatst.

Opschrift.

Op 't flinker deel.

*Hier rees de groote Son, en ging te Basel onder:
 De Rijks-stad eer' en vier' dien heilig in sijn graf:
 Dit tweede Leeven geeft, die 'teerste Leeven gaf:
 Maar 't Licht der Talen, 't Zout der Zeden, 't heerlijk wonder,
 Waar met de Liefde, en Vrede, en Godgelcerdheid praat,
 Wort met geen grif geeert, noch met geen beelt betaalt:
 Dies moet hier 't Lucht gewelf Erasmus overdekken;
 Nadien geen' mind're plaats zijn Tempel kan verstreken.*

Erasmus
moet onder
de Goud-
sche geleer-
den gere-
kend wor-
den,

Men zie niet vreemd toe dat *Erasmus*, van geheel de wereld begeerd, op de rye der Goudsche Letterbaafen staat, wat daar ook de nabuurige Rotterdammers tegen swerzen.

Over de geboorte van groote mannen is altoos veel twist geweest. Franschen en Duitschen strijden over *Constantin* den Grooten, over *Homerus* wel eer zeven Grieksche steden, nu noch Mooren en Arabiers over de Koninginne *Saba*, Thrafers en Britten over *Carolus Magnus*, Mechelaars, Parisiënen, en Schoonhovenaars over *Christophorus Longolius*. Der Goude eigend haar den grooten *Erasmus* toe, niet slechts om dat haar Wethouder *Reynier Snoy*, groote vriend van *Erasmus*, 'sjaars na *Erasmus* gestorven, meer als eens in sijn leeven verklaarde, dat *Erasmus* hem en anderen verscheide maalen getuigd hadde, dat hy niet alleen Ter Goude ontfangen, maar ook ter wereld gekoomen was, korts na sijne geboorte na Rotterdam vervoerd, en aldaar in stilte opgevoeid. *Andreas Valerius* getuigd dit zelfs in de handschriften van 't Steinsche Convent geleezen te hebben. De Hr. *Cornelis Adriaansz Diephorst*, laatste Regulier van 't zelvige in 't jaar 1631. op den 21. May, in den ouderdom van LXXXIII. jaaren Ter Goude gestorven, die *Erasmus* afbeeldzel, uit sijn Convent gekoomen, aan de Goudsche boekkamer heeft geschonken, zaid men meermaals verhaald te hebben dat oude luiden hem verzeekerd hadden, welte weeten

ten, dat men *Erasmus* op den eigen nacht als hy geboren werd met een schuitje na Rotterdam vervoerde.

Hy of ymand sijner Kloostergezellen bebben een geschrift gelaaten, waar uit de Hr. *Almeloveen* dit heeft: *Multi fratrum nostrorum audire ex ore Regneri Snoii, Consulis & Medici Goudani, . . . hic solitus erat dicere fratribus nostris, quibus sepiissime aderat in die minutionum quia Medicus noster erat, dicens se maluisse pro ducentis florenis, quod Erasmus scripsisset se Goudanum, quem admodum scripsit se Rotterodanum. Nam revera, inquiebat ille (NB.) scio quod Goudæ natus sit, licet Rotterodami educatus.*

*Almel.
Amen.
Th. Ph.
pag. 61.*

Die van der Goude vertellen, dat zy wel eer eenen brief van *Erasmus* eigen hand aan *Hermannus*, wel licht *Leibmatius*, geschreven in hunne boekkamer hadden; waar in hy zich niet alleen opentlijk betuigde ter Goude gebooren te zijn, maar ook leetweezen te hebben, dat hy zich oit Rotterdamer, en niet altoos Gouwenaar genoema hadde. Doch deze brief, die men met geen mindere zorg als d'oude handvesten der stede en teekeningen der kerkglazen had moeten bewaren, is, zegd men, door eenen deugniet dieftelijk gestolen. Een onherstelbaar verlies. Deze alleen (was hy'er) wees het gedingten voordeele van ons uit, schoon *Erasmus* zelf den naam van Rotterdamer gebruikte; want die maar boeken heeft gezien, weet, dat de geleerdste en grootste mannen diwilks, ook om geringe reden, hun vaderland niet melden, en bynamen van hunne woonplaatsen ontleenden, als *Naudæus* met veele voorvallen bewijst.

Doch laat Rotterdam *Erasmus* geboorte en kinderwieg, hebbe, zal der Goude daarom *Erasmus* den haaren niet mogen noemen? De Hr. *Almeloveen* die zich veel aan 't recht bescheid over dit geschil liet gelegen, heeft met eenen sijne vrienden, groot Rechtgeleerden, *Bernardus Costerus*, daar over raad gepleegd, die hem zeer bestiptelijk volgens de regels der rechten dus antwoord:

alwaar hy ook te Rotterdam geboten.

„Ik oordeele dat men *Erasmus* geen Rotterdammer, „maar Gouwenaar moet noemen. Want het waarfchij- „nelijkfte, en meeft gemeengevoelen der geleerden is, dat „ymand by geval, of in het doortrekken geboren in ee- „ne ftad, daar d'Ouders hen niet denken ter neder te „flaan, maar als doorreizigers en vreemdelingen alleen be- „vinden, met meeninge van na hunne ftad te keeren, „of om verzet allen waren, geen borger of oorspronke- „lijk van die plaats uit hoofde van zo eene gevallige ge- „boorte mag gezegd worden; want om door geboorte fijn' „oorsprong van zekere plaatfe te ontleenen, moeten „d'Ouders reeds daar gewoond hebben, of koomen woo- „nen, en niet als doortrekkende zich bevinden. 't Geen onze Rechtgeleerde met verfcheide fijner fchrijvers en gevallen bevestigd. Waar onder aanmerkelijk is, dat ze- ker Rotterdamsch Rechtgeleerde, *A. Willemfen*, zelfs gooordeeld heeft, dat ymand, wiens Ouders van Rot- terdam waren, by geval buiten die ftad geboren, ech- ter voor een Rotterdamschen burger moet gehouden worden.

*Conf. Ju-
rifc. Bat.
pars. I.
Conf. 152.
Simon van
Leeuwen
Rooms Hol-
lands recht,
I boek, 10.
deel, 3. No.*

Al de wereld weet dat *Erasmus* Ouders nooit te Rot- terdam gewoont, of gedachten, om daar te woonen, ge- had hebben: maar dat de Moeder om 't bedekken van haare gefchonde cere daar alleen haar wilde verfteeken.

Hier na werpt de Rechtgeleerde zich twee zwaarighe- den op, dat *Erasmus* uit onecht geboren wierd, endehy zich zelve altoos Rotterdammer noemde, welke beide hy zeer effen beantwoord en oploft. Dat dan Rotterdam *Erasmus* haaren inboorling, Der Goude fijnen burger noeme. 't Waar te wenfchen dat der Goude zo tijdig haar belang en recht op haaren burger, als Rotterdam op haaren inboorling, hadde wereldkundig gemaakt. In zulke gelegendghed moet men gauw uit fijn oogen zien; want de tijd dekt met duizend duifterniffen diegerhijke voort- koomften. Wy zingen dan met *Scrivernius*, ter eere van ons der Goude.

Scriv.

Sic

*Sic tuus externâ natus Erasmus humo,
Gouda, tuus:*

En vander D O E S.

*Een stad die lichten aan de Wereld heeft gegeven,
Waar door zy, en ons Land in eeuwigheid zal leven.
Want schoon dat Rotterdam op zijn Erasmus roemt,
Ter Gou heeft recht dat zy hem half den haaren noemt.*

Jac. vander
Does in
zijn s' Gra-
venhage.

Erasmus
gestalte,

Erasmus was van gestalte klein, teder, blauw van oogen in zijn jonkheid blont van hair, statig van aangezicht, zeegbaar van gedrag, in zijn ouderdom met jicht en graveel gequeld. Hy had eene geheuggenisse zonder weerga, schreef zuiver en net, eenen stijl die voor den besten niet moeste zwichten, yder eerd hem voor 't braafste verstand, en den geleerdsten man van zijnen tijd. Hy richtte de vervallene letterkunde weder op, de voornaamste Oudekerkvaders zijn door hem uit de hoeken der boekkasten, daar hunne voortreffelijke schriften onder het stof schôlen, en van motten en muizen beknabbeld wierden, opgehaald, hersteld, met verklaringen verrijkt, en door de drukpersse in 't licht gegeven, zo dat, gelijk ook d'Engelsman Cave bekend, *De Westersche kerken aan Erasmus voor zijn verbeteren, en overzetten van d'Oudvaders hoogmerkelyk verplicht zijn.* De verdoofde oudheid wierd door hem weder smaakelyk, en de wijze zifkunde ten oirbaare aangelegd. Godgeleerde stoffen handelde hy eerst op eene deftige wijze buiten schoolgevir. Godvruchtige boeken schreef hy met eene stijl, die men by geen Myficken leest. De feilen van zijnen tijd, inzonderheid die der geestelyken, tastde hy hevig aan; tegen alle bijgeloof, en domme letter onkunde toog hy te veld.

geheugenis,
verstand,
geleerdheid,

arbeid en
betrachting,

van aard
was hy
haastig,
maar niet
lang,

Van inborst (om ook iets van sijne zeden te melden) was hy vry haastig, doch hy bedaarde lichtelyk, *irasci celer, sed ut placabilis essem*, zegd hy van zich zelve. Geen eerzucht had by hem plaats, de voortreffelykste waerdigheden wees hy van de hand. Zijn hert en zin was altoos

vervremd
van eer-
zucht, o-
verdaad

toos

en alle
pluimstrij-
kery.

toos op de studie. Overdaad mocht hy niet zien , hy was matig , recht uit en ongeveinds , heel geen pluimstryker , een onveranderlyke vriend , haast verzoend met al wie hem vermoeylykte. Een' anders verheffing liep hem noit in 't oog , niet gezind om gevoelen aan te doen , maar licht gevoelig als 't hem geschiede ; scharzig , doch wat haast geraakt als 't hem gedaan wierd. Die hem tegen hadde mochte vast staan , vinnig konde hy hem doorstryken. De dood die hy jong zynde schrikte , vreesde hy op 't laatste weinig ofte niet. Zeer Christelyk bereide hy'er zich zelve toe.

Erasmus
in , en na
zijn leven ,

Conrad,
Schuysen-
burg. Dift.
Moreri.

voor en
tegenge-
sprooken.

Terwyl *Erasmus* , zich altoos vasthoudende aan de Katoelyke kerke , tegen d' Onkatolyke , (die hem onder het geral der Kettens stelden) dus kloek en onvermoeid stryd , wierd hy van sijne eigene geloofsverwanten van achteren bevochten.

Al droeg hy zich zo vroom , dat hy in Italien , Vrankryk , Spanjen , Duitschland , Engeland , Poolen , Ongereren , Nederland , en alle gewesten van 't Christenryk door brieven geschenken , uitnoodingen en aanbiedingen ten vriend gezocht wierd. Al poogden Koningen en Vorsten hem tot zich te lokken ; Bisschoppen , Kerkvoogden , ja verscheide Roomsche Pausen hem betuiginge van achtinge en eere schreeven. Al was hy een sturmuur tegen het indringend Lutherdom , en als het vermaak en genoegen aller volkeren , al hoonde hy noit eenige Order. Noit , schryft hy aan de Leuven'sche Godgeleerden , *heb ik eenige Order gehaat , of beleedigd* ; echter konde hy het zo wel niet maaken , of hy haalde zich eene groote benede van bestryders op den hals , die hem zo vinnig aanranden , en met zo veelerleide betigtingen besprongen , dat het scheen , gelyk hy ergens klaagd , als of *het vergiftig schenden en schelden onder de zonden niet meer gerekend wierd*.

Noch heden heeft *Erasmus* onder d'onze sijne trouwe
voor-

voorstanders, en vinnige bestrijders. *Sweertius, Valerius Andreas, Guy Patin, Sentimens d'Erasmé, Huetius, Moreri, Du Pin, Mr. de Meaux, &c.* zijn *Erasmus* lofspreekers. Zijne lasteraars zijn, *Bellarminus* die hem onder de *halv-christenen* wild geteld hebben, *Possevinus* zegt dat men *Erasmus* naam uit alle boeken der Katolijken moet uitschrappen, *Stapletonius* noemd hem een *dolenden Muis*, *Forerus* verftout zich te vonniffen dat hy verdiend nit de geheuggeniffe aller menschen gekrapt te worden, ja men vind'er die hem vooreenen *halven-ariaan* uitkrijten. Tegen dusdanige kampvechters moet *Erasmus*, noch na zijne dood bloot staan.

Pope-
blionus
Cens. cel.
Auth.

Seer kragtig toond de schrijver van *Sentimens d'Erasmé*, in zijne derde waarheid, „dat geheel Duitsland tot het Lutherdom zoude overgevallen hebben indien *Erasmus Luther* begunstigd hadde. In zijne vierde waarheid, „dat de „Lutherschen altoos riepen, dat zy geen vervaarlijker „vyand als *Erasmus* hadden. Indien echter iets aan deze zo onwederleggelijke bewijzen mochte ontbreken, niet beter als dat deze onovertuigbare door reden de getuigenissen der Roomsche Pauzen, die by hen als onfeilbare te boek staan over *Erasmus* recht geloovigheid en vroomheid hooren. *Leo X.* noemd hem een zeer geleerd man, wiens vroomheid hem bekend is, voor wiens deug en geleerdheid hy eene zonderlinge achtinge hadde. Voor hem schrijvende aan *Henrik VIII.* Koning van Engeland zegt hy: *het zal ons geweldig aangenaam zijn, indien hy (Erasmus) ergens de gunst of goedertierenheid uwer Majesteit mocht begeeren, dat gy, behalven de weldadigheid, die gy hem van zelfs zoud bewijzen, ook toond, dat deze onze voorspraak een byzonder gewicht daar bygevoed heeft.*

Getuige-
nissen der
Pauzen
voor Eras-
mus.

„*Adrianus VI.* beantwoord *Erasmus* aldus, wat aan- „gaat dat gy schrijft, hoe gy in vreeze zijt, dat door haat „en oorblaazingen van anderen gy by ons mocht verdacht „zijn, als of gy van den Lutherschen aanhang waart,

M m

„wy

„wy willen dat gy des aangaande gerust zijt. Want al-
 „hoewel, om de waarheid te zeggen, uw naam op dit
 „stuk, misschien van den eenen of den anderen, die uw
 „niet zeer genegen waren, eenigzins by ons is aangedra-
 „gen, zo zijn wy doch zodanig van aard en inborst, daar-
 „enboven ook uit plicht van het ampt, 't welk wy be-
 „dienen, dat wy onze ooren niet lichtelijk leenen aan
 „het geene ons tegen geleerde en met deugd begaafde
 „mannen, averrechts verhaald word; als die wy zien
 „dat zo veel te meer voor de tanden der afgunst bloot
 „staan, hoe wy weeten dat zy met uitsteekender geleerd-
 „heid begaafd zijn. *In den eigen brief getuigd Adrianus*
van Erasmus, gy zijt voorzien met zo veelerleide ge-
 „leerdheid, en zodanige vaerdigheid in 't schrijven, als'er
 „by onze geheuggenisse zeer weinige andere, om niet te
 „zeggen geene, gevonden worden. *En wijders*, denk
 „dat het aan uw gesteld is, met Gods hulpe, een groot deel
 „der geenen die door Luther verleid zijn, weder op den
 „rechten weg te brengen; die noch niet gevallen zijn
 „doen staande te blijven, en die waggelen en aan 't val-
 „len zijn, tegen den val verder te beschutten.

„*In eenen anderen brief van den 23sten Jan. 1523.* Wees
 „verzekerd, dat gy ons niet aangenamer kunt bewijzen,
 „dan dat gy by ons kooft, en ook spoedig kooft.

„*In 't jaar 1535, een jaar voor Erasmus dood, schreef hem*
Paus Paulus de III. Wy zijn niet onkundig, hoe zeer
 „uwe uitsteekende geleerdheid, met gelijke welsprekend-
 „heid vereenigd, ons behulpzaam kan zijn om de nieu-
 „we dwaalingen in die gewesten (*van Duitsland*,) uit
 „veeler gemoederen uit te roeyen. *En naderhand*, waar-
 „om wy uw, zoone, des te meer vermaanen, dat gy,
 „wien God met zo veel lofwaardige gaven van verstand
 „en geleerdheid versierd heeft, in dezen godvruchtigen
 „arbeid, die uw ten hoogsten betaamd, ons ook wild
 „mede helpen: en met ons, zo voor, als in het Con-
 „ci-

„cilie, 't welk wy met Gods hulp zekerlijk voorhebben
 „te beroepen, het Katholijk Geloof met mond en pen-
 „ne aanneemd te beschermen. Is 't mogelijk, dat een
 man die zo veele, zo helderklaare blijken van zijn recht-
 zinnig geloof gegeven heeft, een man die met zo groo-
 te wolk van getuigen, zelfs van Pausen, omringd is in
 zijne dagen, en noch heden en dat by Katolijken voor
 eenen Ketter kan te boek staan. Dat is niet mogelijk dan
 by menschen; van de welken onze *Erasmus* zegd, *Quic-
 quid ipsi non faciunt, haeresis est.* „Al dat van hen niet ge-
 „daan (ik voeg'er by geleerd) word, „is kettery. 't Is
 niet mogelijk dan by zodanige, by wien het gezag der
 Pausen, als het hen ten voordeel diend, wanneer het hen
 ontelbare voorrechten beschikt en vergund, niet alleen
 geheiligd, maar ook by na meerder van gewicht als dat
 van Christus zelve is; doch wanneer de Pausen naar
 hunne pijpen niet en dansen, nietig en machteloos.

Over vijftig jaaren begon men te spreken dat *Erasmus*
 werken op kosten der Stad Rotterdam stonden herdrukt
 te worden. Dit gerucht deed den beruchten *Patin* zeg-
 gen, *Voila une nouvelle qui me rejouit fort. Il y a encore
 de la vertu au monde, & d'honnêtes gens qui ont du coura-
 ge. Je prie Dieu qu'il il soit vray.* „Zie daar eene tij-
 „ding die my ten uiterste verblijd. Zekerlijk men vind
 „noch vroomen en eerlijken menschen, die moed hebben.
 God geeve dat het waar zy. 't Geen toenmaals geenen
 voortgang hadde, kreeg het door *Petrus vander Aa*, in
 't jaar 1703. te Leyden, met zo heerlijken luister, dat
Erasmus zich over hem zelve, zo hy het werk zag,
 zoude verwonderen.

Erasmus geleerde werken zijn bekend als 't zonnelicht
 zelve, de Leydsche herdrukker geeft ons een seer effe naam-
 lijst dog wat te lang om hier ingelast te werden.

Nicol. Florentii, van zijne geboorte stad, *Goudanus*, byge-
 naamd, in den eersten Pastoor van Bergenopzoom, wierd te

Sijne wer-
 ken te Lei-
 den, def-
 tig in 't
 jaar 1703,
 herdrukt.
Afr. Patin,
Tom. 1.
Litt. 115.
datte dn
15. Aout
1657.

1550.
Nicolaus
Florentii,
 Pastoor van

Bergen-
opzoom ,
*Imago pri-
mi Saeculi
Soc. L. 6.
c. 5.*
word by
het leven
van Igna-
tius Iesuïet,
bracht die
maatschap-
py eerste te
Venetien ,
wierd hoog
Leeraar
der God-
geleerdheid
te Boloï-
gne , leer-
meester
't Ingol-
stad , na
te Weenen,
is op de
byeen-
komst te
Worms
*Allegambe
Cat. Script.
Soc. ib. L.
C. 3. §. 1.*
predikte
naderhand
zo de Je-
suïeten ver-
haalen , by
gelegend-
heid Ter
Conde.

Leuven Jesuïet, ten tijde dat hun instelder *Ignatius* leefde. Deze ontbood hem na Italiën, en gebruikte hem om zijne instellinge te Venetien in te brengen. Boloigne maakte hem Leeraar der Godheid, Ingolstadt gaf hem den leerstoel, wel eer door *Alfonfus Salmeron* bekleed. Keizer *Ferdinand* bracht hem te Weenen. Te Rome woonde hy d'eerste algemeene byeenkomst der Jesuïeten by. Te *Worms* verdedigde hy op 's Keyzers begeerte met veel yver en nuttigheid de zake der kerke.

Sijne tedere en swakke gezondheid deed hem na zijn Nederland vertrekken tot herwinninge der zelvige. Hier begon hy te Leuven de Sodaliteit (gelijk men 't noemd) der Philosophen. Hier van daan bezocht hy nu en dan zijne geboorteplaats. Onze Jesuïten vertellen dat de Goudsche Pastoor *Judocus Bourgeois*, hem als eenen Engel uit den hemel ontfong, dat men den preekstoel, als *Nicolaus* het woord zoude doen, met zijdestoffe bekleede, dat de geheele stad uitliep om hem te hooren, dat'er veele toehoorders onder zijne predikaatsie weenden, alle hem toejuichden, en preezen. De natuur, zeggende zijne broeders, en de geleerdheid hadden hem om strijd wel sprekenen gemaakt.

Doch onze Paters, gewoon hun waaren hoog te verkoopen, verdienen althans geen geloof wanneer zy zeggen dat de Pastoor *Judocus Bourgeois* hem dus feestelijk zoude onthaald en laten preeken hebben. *Judocus* wierd in 't jaar 1566. of op 't laaften van 1565. (Sijnen voorzaat *Geno Simonz* op den 5den van Augustus van dat jaar overleden zijnde,) eerst Pastoor van der Goude, dat is, ontrent den eigen tijd, gelijk zy zelve getuigen, dat Pr. *Nicolaus* te Leuven stierf. Wel licht hebben zy dit verzonnen om de Goudsche Katolijken wijs te maaken dat zy Paters hunne liefde en mildadigheid al van ouds verdiend hadden.

Dat *Nicolaus* een groot man geweest is, kan yder uit het

het gezantschap het geen hem Paus *Pius IV.* by *Maria Stuart* na de dood van *Franciscus II.* Koning van Vrankrijk in haar koningrijk Schotland gekeerd, aanbevoel, bezeffen. Zijne verrichting was deze Koninginne te bewegen om een haarer Bisschoppen na de Trentschekervergaderinge aftevaardigen, en haar Rijk tegen de naburige ketterye der Engelschen te schutten. Twee Jesuiten, Schorfe Edelluiden, *Edmundus Hay*, en *Guilielmus Critton* verzelden hem van Leuven op de reise. Nauwlijks waren sy op de rivier, of leikt van Edenburg, of hun' aankomst lekte door een onvoorsichtig woord, 'tgeen een Katholijk hem liet ontvallen, uit. d'Onkatolijke kerkdienaars maakten aanstonds alentom bekend, in 't Rijk was een afgesand van den Antichrist geland, men soude de Koninginne met gaven en listen omsetten, hunne leer en Godsdienst stond wel haast uitgeroeid en verdelgd te worden. *Mariaas* bastaardbroeder, Prooft van St. *Andrews*, het Rijksbewind in haar afweesen ter hande hebbende, hadde kerk en staat veranderd. Zonder goedkeuringe van een parlement konde d'oude Religie niet hersteld worden, doch hier was geen of althans weinige hope toe. *Nicolaus* konde niet als ter sluik, door eenen heimelijken trap de Koninginne, terwijl haar broeder ter predikaatsie ging, te spreken koomen, wanneer hy haar troost en moed voor de saake der kerke inboesemde. Niet een Bisschop aan wien des Paus bevelbrieven hielden derfde den afgesand spreken, en alleen, Bisschop *van Dunkel*, in 't noorde van Schotland, verkleed als een Italiaansch Koopman hield met hem een gesprek. Men speurde 's Paus afgesand alentom na. Zeker Fransch Koopman, daar voor aangesien, wierd so deerlijk gehavend, dat hy'er ter nauwer nood het leeven van bracht. Alle havens wierden beset, en schepen beslagen om den afgesand met de brieven der Koninginne t'achterhaalen. Doch de twee Schotsche reisgezellen, met eenen schip-

Pius IV.
zond hem
voor sijnen
gezand na
Schotland
by Koning-
inne *Ma-*
ria.

Sijne ver-
richting.

Slijt zijne
laatste da-
gen te Leu-
ven, en
sterft aldaar
in 't jaar
1565.

per versproken, brachten Pr. *Nicolaus* met een boot aan 't schip, dat in zee na hem wachtde. Voorts hield hy zich te Leuven bezig met preeken voor de Studenten, en de H. schrifture uit te leggen voor zijne Theologanten, alwaar hy, uitgeleerd en oud van jaaren stierf in 't jaar 1565.

Nicolaus Florentii, ter filosofie in 't Collegie, *het verken*, studeerende, behaalde den eersten prijs in 't jaar 1537. onder hondert acht promoventen.

1554.
Henricus
Junius la-
tijnsch
leermeeſter
te Delft.

Henricus Junius, van der Goude, leerde ontrent het jaar 1554. te Delft de latijnsche taale; tijdgenoot en vriend van *Corn. Musius*. Zijn schoonvader *Sartorius* had *Erasmus latijnsche spreken* in Nederduitsche overgebracht, zeker Letterschender had dit dertigjaarg werk heimelijk gelicht, en verſtoken om'er tijd en wijlen op ſijnen naame mede te pronken; doch *H. Junius* ſijn schoonvaders letterschat doorſnuffelende vond ſijne eigene hand, en gafze uit in 't jaar 1561. Onder den titel.

Adagiorum Chiliades tres, quæ Joannes Sartorius in Batavicum sermonem propriè ac eleganter convertit, & brevi ac perspicuâ interpretatione illustravit. Ant. typis Jo. Loci.

Corn. Musius maakte dit gedicht'er op.

Multa quidem magnus proverbialia scripsit Erasmus,

Quo non utilius condidit alter opus.

Si tamen in Batavam voluisset vertere linguam,

Fructus haud dubiè plus pariturus erat.

Quod tibi cum pulchrè præstat sartorius, usum

Rarè Teutonicum dexteritate docens.

Illi quid debes, quid buic, æquissime Lector

Expende, & laudem divide cuique suam.

Corn. Valerius, en *H. Junius* voegden hunne dichten daarnevens. In ſijnen opdragbrief voor het derde duizend tal toond *Junius* hoe kundig hy in de latijnsche en nederduitsche taale was.

Arnoldus
Durstenius
ter Goude,
Val. And.
Bibl. belg.

Arnoldus Durstenius opzichter van de Goudsche schoolen, maakt *Carmen de Nativitate D. Johannis Baptistæ*.

„Een

„Een gedicht over de geboorte van den *H. Joannes* den dooper.

Albertus Hermannus, ter Goude geboren, was Pastoor van *Baartwijk*, ontrent den tijd der Nederlandsche beroerten, groot liefhebber der latijnsche dichtkonste, schreef. *Sanctæ Matris Ecclesiæ Querelam, carmine Elegiaco*. Kerkklacht in gedicht, opgedragen aan den Ed: Heere *Jacobus de Jonghe*, Geheimschrijver van 't Hollandsch Hof.

1570.
Albertus
Herman-
mus Pastoor
van Baart-
wijk,
Poëet.
Val. And.
Bibl. belg.

Poemata miscellanea. Allerhande gedichten, in een groot stuk, opgedragen aan den Ed: H. *Cornelius de Jonghe*, Heere van *Baartwijk*.

Manuale S. Augustini, of de Contemplatione Christi. „Handboek van *St. Augustinus*, of *Christus* bespiegeling op dicht, om 't verlangen des Hemels te vernieuwen. De handschriften beruften wel eer onder *Boxhornius* te Leiden.

Men teld onder andere uitstekende mannen, die hunne geboorte Ter Goude hadden, eenen *Daniel Broekhuysen*, groote Arts en Geneesmeester, en steld hem ontrent dezen tijd, hoewel zonder jaartekeninge te boek. Wat den naam, *Broekhuysen* belangd, men vind den zelve op den Rol der Goudsche Burgermeesteren.

Daniel
Broekhui-
sen, Arts.

Met reden schikt zich by de Goudsche geletterden een man, die hoe wel niet binnen, echter in 't gezicht der Stadsmuuren is geboren *Petrus Slupicius* van 't nabuurig *Sluypwijk* bygenaamd. Hy was Franciscaner Monnik, en te Delft van de Klooster Nonnen, die men Klarissen noemd, voogd, en bestierder, een verig betrachter der volmaakte deugd, en een onvermoeide prediker van Gods woord. Men zegd van den man dat hy meer als ses duysend predicationen zo in Delft als Delfsland deede. Hier van daan door de soogenoemde geusen verjaagd, nam hy zijn wijk na Haarlem, alwaar hy d'eige bedieninge waarnam, en in den jaare 1574. op den 1. Decemb. overleed.

Petrus Slu-
picius.

Hy

Hy brachte met den druk in zijne moedertaale in 't licht *Geestelijke betrachtting over 't gebed des Heere*. Delft 1557. Antw. 1561. 8. blad.

1580.
Cornelius
ter Goude
in 't jaar
1525 ge-
boren,
Is d'eerste
in de Phi-
losophie te
Leuven,
word Li-
centiaat in
de Godge-
leertheid,
Pastoor
van 't groot
Begijnhof,

Cornelius Reyneri wierd ter Goude in 't jaar 1525. geboren. Te Leuven ter studie gekomen behaalde hy d'eerste plaats in de filosofie in 't jaar 1549. In 't Collegie van *Paus Adrianus VI.* vorderde hy in diermate in de Godgeleerdheid dat hy in den jaare 1565. Licentiaat der Godgeleerdheid, Professor der filosofie en *Pastoor* van 't groote *Begijnhof* te Leuven wierd, blijkende all' uyt dit aldaar thans nog overig glaschrift.

*D. ac M. Cornelius Reyneri, Goudanus S. T. Licentia-
tus, ac Pastor hujus Begginasii posuit. An. 1565.*

In den jaare 1566. was hy *President* van 't groot, en acht en festig van 't klein Collegie. In den jaare 1567. beswoer hy benevens d'andere Leuvensche Godgeleerden de besluyten van de Trentsche kerkvergaderinge. Op den tienden van Junius in den jaare 1568. wierd hy Doctor, hoogleeraar der Godgeleerdheid. In den selven jaare wierd hy Kanonik te St. *Pieters* van de nieuwe of tweede stichtinge, *Novæ seu secundæ foundationis*, en 1570. van de nieuwe stichtinge van St. *Andreas* Altaar. In den jaare 1570. is hy eersten leermester aangesteld van eene Theologische lesse over den Catechismus (door Konink *Philippus II.* in 't jaar 1567. gesticht) groote Kanonik en President der Sabbatinen, Zaterdagse Theol. dispuuten, in plaetse van *Judocus Ravesteyn*, en daar door Kanonik (Choor Heer) van eene Kanoniksdye, wel eer door *Adrianus de VI.* beseten.

*Fast. Aca.
sub tit. Coll.
Maj. ac
Min.
Fast. Aca.
tit. de Conc.
trident.
Fast. Aca.
D. F. theol.
en ops' Ko-
nings
stichtinge
eerste leer-
meester.
Choor
Heer van
St. Pieters,
Fast. Aca.
fol. 52.*

In 't jaar 1572. wierd hy *President* van 't Atrechts Collegie, in plaetse *Wernherus Aerdius a neomago S. T. L.* Professor van d' Ethica. Eindelijk verkoor men *Cornelius Reyneri* tot Koordeken van St. *Pieters* te Leuven, by welken, in afwesen van den Cancellier der Universiteit, de bediening van 't Cancellierschap, volgens *Pausse-*

*Fast. Aca.
sub tit.
Atreb.
Coll.
en Deken.
Fast. Aca.
fol. 41. 44.*

Pausselijke handvesten werd waargenomen. Hy was keurmeester der boeken, en tweemaal *Rektor Magnificus*, Opperschool-regeerder; eerst in 't jaar 1570. voor de laatste maal 1575. van de Faculteit der Medicijnen daar toe versogt,

ib. 36. 37.
Keurmeester der
boeken,
tweemaal
Hoogbestierder der
Academie,
sterft in 't
jaar 1603.

Hy overleed te *Leuven* in den jaare 1609. op den 16. December; vier en tachtig jaaren oud zijnde, en wierd ten zuyde van 't Koor in *St. Pieterskerk* begraven, alwaar men nog heden dit grafchrift, op eene kopere plaat van hem leeft.

D. CORNELIUS REYNERI, *Gaudanus*,

Sijn graf-
schrift in
St. Pieters
Koor.

*Artium, & S. Theologiae Doctor,
Et almae Universitatis Cancellarius in
Absentia Praepositi,*

*Migravit ex hoc seculo Anno MDIOCIIX.
Die xvi. Decemb. Etatis vero suae LXXXIV.
Cui deus donet ut misericordiam consequatur,
& gratiam inveniat in illa die Amen.*

Sticht by
uytter-
sten wille
in 't Stam-
donk.
en 't Paus
Collegie
beurfsen,
ib. fol 183.
is een der
beschik-
kers van
den Ko-
nings By-
bel.
prol. Bibl.
Reg.
Goedkeur-
der en on-
derteke-
naar van
de *Censura*
Lovanienfis
en harer
verdedin-
ge.

Stervende bestelde hy twee beurfsen: eene in 't Collegie van *Standonk* in getal de vijf en dertigste; eene andere in dat van *Adrianus* de VI. in getal de drie en twingtigste van 'tzelvige Collegie. De grootste kerk-belangen, door de *Leuvenfche* hooge schoole op het afgaaan van de sestiende Eeuw, gehandhaaft, waaren het oversien, en uitgeven van den Bijbel op s'Konings beschik, in verscheidene taalen; voor dit groot werk, was benevens andere, *Cornelius Reyneri*, aangesteld. Niet minder was'er de kerk aangelegen dat *Augustinus* leere van de verkiesinge en genade (door *Molina* en *Lessius* hevig bestreden) verdedigd wierd. Zulks deed de *Leuvenfche* Godgeleerde School door haar alom bekende strafvonnisfe, *Censura Lovanienfis*, in 't jaar 1587. die van *Henricus Gravius* opgesteld wierd, en na een naukeurig overleezen van yder Hoogcleeraar, onder andere van onzen *Cornelius Rey-*

neri , goedgekeurd , en van hem , d'oudste na *Michaël Bayus* , op de tweede plaats onderschreven en gerekend. *Octavio Francipiano* , Bisschop van Giazzo , en Nuntius te Keulen , in 't jaar 1588. op ordre des Paus over de *Censura* , het strafvonnis te Leuven gekomen , versocht dat de in twist zijnde stukken in eenige bestipte artikelen opgesteld , hem met een berichtschrift ter hande gegeven wierden ; deze door den Hoogleeraar *Lenseus* geschreven wierden in eene byeenkomst der Godgeleerde Faculteit in 't Atrechts Collegie , daar onse *Cornelius* Præsident van was , overzien , goedgekeurd ; en den Nuntius overgeleverd. Hy Nuntius versocht twee gevolmachtigden , die uyt den naam van de geheele Faculteit met hem over de zaken zouden handelen. By eenparig goedvinden worden daar toe by geschrift gevolmachtigd , *Gravius* en *Lenseus* en *Cornelius Reyneri* , hen , ingeval dat dat een dezer quam t'ontbreken toegevoegd.

Geheel de Societeit geeft deftige geruygenisse van deze goedkeurders , en ondertekenaars , en involgens van *Cornelius Gaudanus*. *Volitabat per omnium manus a tantis viris scripta Societatis infamia*. Hunne worden luyden : „ Het strafvonnis , zo smadelijk voor de Societeit opge- „ gesteld door zo groote mannen , was in al de werelts „ handen.

Cornelius dus yverig voor 't best der algemeene kerke , nam het belang sijner byzondere moeder kerke , de Goudsche niet min waar. Door de Goudsche Burgermeesters versocht om na de doot van den Heere *Judocus Bourgeois* , by den Koning (tot het instellen van eenen Pastoor ter Goude gerechtigd) eenen bequaamen opvolger te bezorgen ; ging hy selfs ten dien einde na Brussel , verzocht , en verkreeg *Leonardus Vechelius* , naderhand Pastoor van Gornichem , en een der Brielse Martelaaren , doch deze die zo gewigtige zielzorge thans afflaande , werd op het voorstellen der Leuvensche Faculteit *Cornelius van Schoon-*
ho-

*Fast. Aca.
Cont. inter
fac. Th. D.
& PP.
Societ.*

Word de
tweede ge-
volmaggig-
den tot de
onbehan-
delinge
met den
Nuntius
byge-
voegd.

Lof , hem
ook door
de Jesuiten
gegeven.

Im. pr. sec.
L. 8. C. 4.
Cornelius
R. bezorgd
eenen Pa-
stoor voor
der Goude.

*Besch. van
der Goude
2de deet
4de hoofd.
stuk.*

boven eenige maanden daar na in die bedieninge aangesteld.

Cornelius word onder de voortreffelijke mannen geteld, dewelke uyt de Leuvensche schoole der philosophie tot verhevender wetenschap met luyfter opgeklommen zijn.

Twee Goudsche gebroederen *Michiel*, en *Johan Noortwijk*, maakten hen door hun verstand doorluchtig. Onder een getal van honderd zeven en tagtigh Philosophen was in den jaare 1553. in de queekschoole het *Castrum* bygenaamd, *Michiel* d'eerste, en *Johan* de vijfde. Hunne bloedvrinden hebben my voor sekere waarheid verhaald, dat zy, de Regeeringe omgezet zijnde, na het Bisdum Paderborn wecken, en een, of beide, over 't zelve tot Wy-Bisschoppen verheven wierden, en groote kerk-ampten bekleeden. Een goed vrind schreef derwaards voor my om bericht, maar kreeg geen ander, als: „dat alles ten dien tijde, wegens de Lutherche kerk,, beroerten, onaengetekend gebleven was.

Adrianus Bonserus, anders *Bonzer*, *Janszoon*, Ter Goude, uit een thans noch bekend geslacht, in, of ontrent den jaare 1533. gebooren, voltrok sijne studien gelukkig te Leuven. Hy beklom onder een getal van honderd twee en tachtig Wijsgeeren, in 't jaar 1562. de drie en twintigste plaatze: En begaf zich ter Godgeleerdheid in 't Collegie van Paus *Adrianus VI.* De Raads-hoofdman *Viglius Zuichemius* had ontrent dezen tijd tot sijnen handschrijver, eenen Mr. *Adrianus vander Goude*, die drie sijner vijf briefboeken in Folio (alle die *Viglius* tot den jaare 1561. schreef) in drie boeken met eene nette penne naschreef, gelijk ze noch ten huidigen dage te Leuven, op de boekkerye van 't Collegie, 't geen *Viglius* naame voerd, gevonden worden. De naam, tijds en Lands toevallen doen my niet twijfelen (te meer terwijl ik onder de Goudsche Meesters, geen *Adrianus* ontrent die jaaren als Mr. *Adrianus Bonzerus* vinde) of hy was

Michiel en
Johan
Noortwijk.

1584.
Adrianus
Bonser ge-
boren 1533.
Studeert te
Leuven,

wordt hand-
schrijver
van *Viglius*
Zuichemius,

Licentiaat
in de God-
geleerd-
heid,

Pastoor en
Deken van
Middel-
burg, na
van Dix-
muiden;
eindelijk
van Ype-
ren.

Nade Stads
overwel-
dinge
komt hy
Ter Goude.

Bokk.ep. 15.

Word van
Bokken-
berg aan-
gezocht,

keerd der-
waards.

't die *Viglius* ten dienste stond. Niet zonder sijne vorderinge; want *Adrianus*, Licentiaat, of Leermeeſter der Godgeleerdheid gemaakt, wierd wel haast Paſtoor en Deken van Middelburg in Zeeland. Doch wanneer die ſtad in den jaare 1577. aan den Prins wierd ingeruimd, wierd hy met de bezettinge na de vlaamsche kant overgeſcheept.

Hier maakte men hem voor eerſt Paſtoor van Dixmuiden, en korts daar op Paſtoor en Kanonik van de St. *Martinus* Hoofdkerke 't Yperen.

Doch hy verliet die ſtad in handen van den Prinſe gevallen, keerde na der Goude by ſijne bloedverwanten. Hier ſprak hem *Petrus Bockenbergh*, in 't jaar 1583. Op den 16. Julius ſchreef hy hem uit Leiden om te weten, wie der oude ſchrijvers ſijns oordeels de Hollandschegeſchiedeniffen, en het bedrijf der Hollandsche Graven beſt beſchreef. In 't volgende jaar ſchreef hem *Bokkenbergh* den den 21. April. „Hoe hy verſtond dat onze *Bonzer* we- „derom na Yperen (thans hernomen door de Spangjaar- „den) ontboden en in ſijne voorige ampt-bedieninge was „herſteld. Hy verwittigd hem ſijne wederkoomſt te Lei- „den, en betuigd niets dan met ſijn goedvinden te willen „onderneemen; bied ſijn geſelſchap aan om na Vlaen- „deren over te ſteeken, zocht aldaar door hem in aanzien „te geraken: ofte wel zelfs voor af *Bonzers* bedieninge „tot tijd en wijlen waar te neemen, of zulks niet goedvin- „dende verzoekt hy hem om een getuigbrief van ſijne „volſtandige rechtgelovigheit.

Doch onze *Bonzer* wilde voor dat hy na Yperen keerde aanschrijf-brieven van het Kapittel en Stads Regeerders inwachten. Hy vertrok eindelijk, doch zonder *Bokkenbergh*; en quam, (volgens gedaadigde voorwaarden, by het overgaan van Yperen, dat de verdrevene Geeſtelijkheid in de ſtad, en tot haare goederen zoude keeren, wederom in ſijne bedieninge en waardigheit, weinige jaaren

ren bekleedde hy ze, stervende in den jaare 1592. in den ouderdom van ontrent zestig jaaren. Zijn lijk wierd in de Hooftkerke ter aarde besteld.

Men getuigd dat hy in zijn leeven een uitneemende Prediker was.

Hy stichtede by uitersten wille in 't Collegie van Paus Adrianus VI. te Leuven eene beurse voor eenen Godgeleerden.

Bontius, ter Goude in de zestiende Eeuw geboren, was een zeer geleerd, en in de Hollandsche geschiedenissen grondig ervaren man, byzondere kennis had hy van al wat, by s' Lands omzetten, in de steeden was voorgevallen, des ondernam hy, op 't aanraden van den Ed. *Petrus Opmeer*, eene beschrijvinge van 't gedrag, en uiteinde der Hollandsche Martelaren, zo als die op de plaatsen, daar zy leeden, was voorgevallen; een begin van 't werk gemaakt hebbende, overleed de geleerde man te *Groeningen*, eer dat hy de laatste hand aan 't werk leydde. *Petrus Opmeer* de Kerke door deze voortijdige dood van haare hoope en verwachtinge verstoken ziende, nam het werk op, en voltrok het onder den naame van *Historie der Hollandsche Martelaren*.

Guilielmus Bonzerus, reisde na Italien, wierd te Boloigne in 't jaar 1581. Hoogleeraar in beide de Rechten. Was te Romen handschrijver van den *Kardinaal van Navarre*; wedergekeerd in sijne Vaderstad nam hy ter vrouwe . . . *Rosendaal*, dochter van *Jan Jakobsz Rosendaal*, Burgermeester enz. zuster van den Raadsheer *Aemilins Rosendaal*. Hy overleed Ter Goude in 't jaar 1603.

Onder de verstandige en brave Gouwenaars steld men te recht *Joannes Raes*, anders *Raso*, *Pieterszoon*. *Cornelis Raes* was Schepen Ter Goude 1514. 1515. In 't jaar 1566. gaf hy blijken van verstand hebbende onder een getal van twee honderd achten Philosophen, in de queekschoole het *Castrum*, de dertiende plaarze, d'eerste van de twee-

Sterft in den ouderdom van zestig jaaren. Wordt 't Yperen begraven. Sticht te Leuven een beurse. *Fast. Aca. Lov.*

ontrent 1584.

Voorree den van Pieter Opmeer.

Guilielmus Bonzer der beiden Rechten Leeraar te Boloigne handschrijver van den Kard. van Navarre sterft 1603.

1584.

Lijst der Leuv. Prom.

de rijk, of Linie, gelijk men 't daar noemd. In de Godgeleerdheid wierd hy *Baccalaureus Formatus*. De burgerlijke oorlogen en onstaane Religie-vervolgingen dedden hem uitlandig benevens veele andere geleerde Gouwenaars, zwerven.

Eenigen tijd had hy zijn verblijf te Keulen in een Nonnen Klooster, *Nazareth* genaamd, ontrent St. *Geroens* kerke gelegen.

Petrus Bokkenberg groette hem daar in zijne terugkoomste uit Swaben en Beyeren, en deed hem verslag van zijne reize en overkomst in zijne vaderstad, uit Leiden den vijfden Julius in den jaare 1583. Zijne zorg voor den Godsdienst zijner landgenooten geeven *Bokkenbergs* woorden te kennen. „De Religie blijft, zegd hy, in zijn „geheel, het volk niet weinig Goddienstig: want de „waarheid is gewoon des te heerlijker haar hoofd op te „steeken, hoe ze meer gedrukt word, zo dat naar tijds „toestand d'oeffening noch redelijk vry is.

Bokk. ep.
13. Afro.
Joanni
Raes, fol.
107.

Ep. 26.
26.

Ep. 28.
fol. 121.

't Blijkt uit den zelve, dat *Joannes Raes* groot vermaak nam in geestelijke bespielingen, of *Mystieke Godgeleerdheid*. *Bokkenberg* om hem iets van sijner wegen aangenaam te boodschappen, schrijft hem: „Dat hy'er „ook meer dan voor heenen toe overhelde.

Ongemeen groot schijnt de vriendschap tusschen hen beide geweeft te zijn. „Ik houde u niet alleen voor mijnen vriend en broeder, wien ik al mijn doen en laten „geerne toevertrouwe; maar zoek al voor u te doen „wat ik kan, om te toonen hoe veel gy by my verdiend:

Ondertusschen dedde *Raes* al wat hy konde om *zijn* *Bokkenberg*, te Keulen buiten gevaar, en in eene bediening te hebben; doch deze ontzag de reize, en was met geene toezegginge, maar bezorgen en bezitten van wat goeds, derwaarts te trekken.

Ep. 26.
fol. 117.
vfo.

Raes nam in 't jaar 1576. (of daar ontrent) de reize na Brabant aan, en zijn optrek te Leuven. Hy schreef

1592.

1592. uit Mechelen, aan *Tilmanus Vosmerus* te Delft:.. Dat de Pastoor van d'oude kerke te Delft, *Fabritius*, anders *Smits*, sijn hof by den Bisschop van Doornik maakte, waar over hy hem, sijne schaapen ontweeken zijnde, doorstreek.

Joannes Raes overleede in sijne bedieninge op den 12. Novemb. des jaars 1603.

Op sijn Graf-zark staat noch heden te leezen.

Sepultura

R^{ai}. Dⁿⁱ.

Grafchrift
te Meche-
len in St.
Rombouts.

Mⁱ. Joannes Raesch,

bujus Ecclesiae Vicepastoris ab anno 1576.

usque ad diem obitus, qui fuit 12. Nov. 1603.

Een andere *Joannes Raes*, Neef, naar gissinge, van den gemelden, studeerde in den jaare 1586. te Leuven in de queekschoole, *De Lelie*, en was onder het getal der gepromoveerde Wijsgeeren de twaalfde.

Onder de groote verstandenen van der Goude moet eenen *Rutgerus Sebastiaanse* niet vergeeten worden, dewijl hy in den jaare 1574. in de Leuvensche queekschool, *De Valk*, de wijskunde leerende, onder honderd acht en vijftig de vierde plaatze beklom. Wat van dezen braven Wijsgeer na gewierd, ben ik (mits d'omzettinge van Regeeringe en Religie) als noch onbewust.

1584.
*Rutgerus
Sebastiani.*

*Promotio
Gaudani
in Artibus*

Goudsche
Wijsgeeren

*Petrus
Sloofius.*

Ontrent dezen tijd leefde *Petrus Sloos*, dien ik onder de Goudsche geleerden by eenigen aangetekend vinde, doch sijn geslacht-naam is my bekender als sijne schriften.

Cornelius Loos, anders *Loofeus*, en *Callidius* vernoemd, Ter Goude gebooren (waarom hy zich *Chrysopolitanus* titeld) ontrent den jaare 1540. had ten vader *Joannes Loos Corneliszoon*, Stads Schepen en Raad in de jaaren 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1552. 1553. 1554.

1590.
Geboor-
tenstijd, en
afkoomst
van Cor.
Loos.

De

Hy studeert Leuven in de filosofie ,

De filosofie leerde hy te Leuven in de queekschoole *De Valk*, en had, in 't jaar 1564. onder een getal van hondêrd en vier en zestig, de zestiende plaatze in de promootsie.

te Ments in de Godgeleerdheit, word daar Licentiaat,

De Godgeleerdheid hoorde hy in Duitsland te Ments, deshalven *Theologus Moguntinus* door *Valerius Andreas* genoemd; hy werd aldaar Licentiaat in die wetenschap, doch geen Hoogleeraar of Doctor, gelijk *Moreri* zegd (door 't woord *Theologus Moguntinus*) misleid: want sijn Neef *Petrus Bokkenberg* geeft hem lang na dezen geen en hooger titel als van Licentiaat, eenen brief aan hem opschrijvende.

wijkt met met zijnen vader ten lande en stede uit.

Het eed-verwandschap, 't geen de Goudsche Wethouders in den jaare 1574. na d'ontdekte onderneeminge op haare Stad afvergden, deed veele aanzienlijke Katolijken, en onder die *Jan Cornelisz Loos* met sijnen zoone uit der Goude wijken, eerst na Luxemburg, voorts na Ments, alwaar *Cornelius* reeds bekend was.

Kanonik zijnde in Holland,

Voor sijn vertrek had *Cornelius* eene Kanoniksdye in Holland, niet Ter Goude, maar elders: Zo dat *Moreri* dit te boek stellende, en 't woord van *Valerius Andreas*, in *Patria Canonicus*, niet voor sijn Land, maar Stad duidende, gemist heeft.

Schrijft in Duitsland verscheide boeken.

Wat kerkbedieningen hem Duitsland gaf weet ik niets maar wel dat hy sijnen tijd daar in 'tschrijven van verscheide boeken, waar van veele hem eenen goeden, andere eenen quaaden naame baarden, schreef.

Sijn eerste schrift, 't geen te Luxemburg in 't jaar 1578. in 't licht quam, was eene verdediging voor den Aartsheerzog, *Mathias* en de algemeene Staaten van Nederland.

Apologia in Orationem Philippi Marnixii pro Seren. Archiduce Austriae, Mathia, & Ordinibus Belgii, Wormatiae habitam. 4.

Het tweede, om den oproerigen opstand der Nederlanders te stillen, *De Spiritu vertiginis utriusque Germaniae*
in

in *Religionis diffidio*. „Hoog en Nederduitsland tuimel-
„geest in't stuk der Religie. 4. werd indezelve stad in
de jaaren 1579. 1580. en 1582. gedrukt.

Zedert te Ments verblijvende gaf hy verscheide stuk-
ken ter beweevinge en opbouwinge van den Katolijken
Godsdienst uit.

Van d'eerste slag zijn : *Defensio Urbis & Orbis adver-*
sus Christianum Frankenium caterosque sectarios, αἰτολα-
τῶν ἱμπερίᾳ *impie asserentes*. Mogunt. 1581. 8. „Verweerschrift
„tegens de onroomschen die de kerke van broodaanbid-
dinge betigten. *Duellum fidei & rationis ; an in Eucha-*
ristie Sacramento verè sit corpus Domini , adversus paradoxa
Vl. Frankenii. ib. 1581. 8. „Tweestrijd tusschen geloof
en rede over 't Altaargeheim. Van de tweede ; *Thuri-*
bulum aureum sanctarum precationum. Mog. 1581. „Goud
„Wierooksvat der gebeden. In 't zelve jaar quam sijn be-
kend boek, *Illustrium Germaniae utriusque scriptorum Cata-*
logus. Mog. 1581. 8. „Naamrol van Hoog-en Neder-
duitsche geleerden. De Jesuïet *Labbe* in sijn *Bibliotheca*
Bibliothecarum, zegd dat in dit boek de levensen wer-
ken, de doorgeleerdheid en godvrucht doorluchtige
mannen, die ten dienste van Hoog-en Nederduitsland de
letterkunde en wetenschap zedert het jaar 1500. tot het
jaar 1581. hersteld, en de geloofs-leer tegens de nieuw-
gesinde Leeraars gewraakt hadden, beschreeven worden.

Oordeel
over sijn
lyst der ge-
leerde
Duitschen.
Labbe Bibl.
Bibl.

Doch het gevald *Valerius Andreas* niet, dar'er van het
oprechten der nieuwe Nederlandsche Bisdommen wat
ongunstig en te voorbaarig, *calidè nimis*, gehandeld
word, en de geboorteplaatsen meer dan de schriften der
schrijvers daar in aangeraakt worden.

Val. And.
Bibl. Belg.

In 't volgende jaar 1582. leide hy te Ments twee boe-
ken onder de persse voor de Godgeleerdheids leeringen :
Epitomen Melchioris Cani de Locis Theologicis. 8. „Kort-
„begrip van *M. Canus* Godgeleerde handelingen. Voor de
„latijnsche: *Scopæ Latinae , ad purgandam linguam a bar-*
O o bari;

Eerste
brief van
P. Bocken-
berg aan
Loofseus.
Ep. Ined.
Bock. ep.
12. fol. 76.
vfo.

baris alphabeticâ serie. 8. „Schrobber om de latijnschetat-
„le van wanspraake te kuiffen. Alle deze schriften maak-
ten *Loofseus*, tot in Italien toe bekend. Zijn Neefen Goud-
sche medeboorling *Bockenberg* schreef hem in 't jaar 1582.
uit Milanen, „dat men'er in 't paleis van den. H *Caro-*
„*lus Borromeus (sancti Præsulis)* van wiste te spreken. Dat
„*Leoninus* loffelijk van hem en sijne alombekende schrif-
„ten had gesproken. Hy wenschte die te hebben om
„door den luister van zijn Neef hoog gezien te weezen
„by de Grooten, en hem van sijne wetenschap te be-
„dienen.

Loofseus
vertrekt
van Ments
na Trier.

Petrus Bockenberg vertrok in Februarius 1583. te wa-
ter uit Swaben na der Goude, langs Ments, alwaar hy
ontwifelbaar sijnen zo lang gewenschten en geliefden Neef
niet zoude nagelaaten hebben t' omhelzen, indien hy'er
zich had bevonden. Dat *Bockenberg*, hem den Rhijn af-
zakkende, niet en vergat, toond een brief aan *Joannes*
Raes geschreven: „als ik, zegd hy, een zoetpraatje hield
„met den Kapitein met wien ik quam afvaaren, en onder-
„anderen van eenen mijner Neeven thans zeer vermaard
„(*Loofseus*) sprak, begon hy my met veele beleefdheid te
„onthaalen.

Sijne God-
vruchtige
schriften.

Wellicht had de besmettelijke ziekte, waar mede Duits-
land toenmaals bezocht wierd, onzen *Loofseus* van Ments
doen wijken, en na ik meene, te Trier, of onder het Trier-
sche gezondere woonplaatze zoeken. Althans zedert het
jaar 1582. vind men geen sijner boeken meer te Ments,
maar wel eenige te Keulen, gedrukt. Onder deze waren:
Ecclesie Venatus. Colon. 'apud God. Campensem 1585.
8. „De kerk-jacht. *Apparatus Mensæ Dominicæ.* Col.
1591. 12. „Bereiding tot de tafel des Heere. *Officium*
Venerabilis Sacramenti cum precibus. Col. 1591. 12. „De
kerkdienst, en gebeden van 't H. Sacrament.

Schrijft te-
gens de
valsche
tooverye,

Loofseus zag ten tijde dat hy in Duitsland verbleef de
gerechtplaatzen rooken van 't branden der ten vyer ge-
doem-

doemde tovenaars en heksen. Hy was te wel in de kerk leere ervaren om niet te weten, en niet te gelooven, dat de H. Schriftuur, de gewijde en ongewijde overlevering, de kerk-en burger-wetten, zelfs d'ondervinding aller Eeuwen overtuigen dat'er tovenaars en toverijen zijn. Maar zijn Hollandsche, en inzonderheid Goudsche tedermoedige meewarigheid konde niet toelaaten, dat *Pieter, Paulus, Truy*, en *Griet* enz. van Duivel-konsterye beticht, en (zo men zeide) overtuigd, ten vyere gedoemd, en levend verbrand wierden. Hy was van gedachten dat onnozelen dikmaals daar mede beticht wierden, dat'er veele door zware en melankolicke gedachten hen inbeelden te kunnen toveren, 't geen zy niet en konden: dat de zware pijnen der pleyen meermaals onschuldige bekentnissen afpersen; en dat het doemen en branden dezer menschen niet zelden eene nieuwe schey-kunde was waar mede men uit menschen bloed goud wiste te trekken.

Dit deed onze *Loofseus* zijn werk, *De vera & falsa Magia*, van oprechte, en valsche toverkunste schrijven, bestaande in verscheide verdeelingen, en stukken. Van Trier dit in 't jaar 1592. na Keulen zendende om het onder de persse te leggen, verviel 't in ongunstige handen, die het den aldaar zijnde Pausselijken Nuntius, *Octavius*, Bisschop van Tritarico, overgaven, en het dus verre brachten, dat onze medogende Gouwenaar te Trier op zijn bevel in de Keizerlijke Abdy van St. *Maximin*, onder de Trierfche wallen, vastgehouden en in bewaaringe gezet werd. Wel haast was zijn rechtgeding opgemaakt; hy, die de kerkelijke en wereldlijke Rechters wat te na gekomen was, werd vervonnist, en tot het herroepen (by te leezen) van eenige sijner leerstukken op den 15 Maert des jaars 1592. gepraamd.

Moreri noemd de gevoelens van onze *Loofseus*, *des sentiments qui n'etoient pas bien raisonnables*, niet al te bescheiden; doch de Jesuïet *Delrio* gaat verder, en houdt

word des-
wegens
aange-
klaagd, en
in hechte-
nisse gezet.

Delrio
Disq. Mag.
Tom. 3.
L. 5. App.

Delrio in-
genomen
tegen
Loofseus.

*Delr.
Disq. Mag.
Tom. 3
L. 5. Sect. 4.*

*Apologie
pour tout
les grands
personna-
ges, qui
ont esté
faussement
soupconnez
de Magie.*

*Id. Delr.
App. ad
L. 5.*

Hy ver-
trekt van
Trier,
word On-
pastoor te
Brussel,
sterft al-
daar, en
word vol-
gens sijnen
uitersten
wille op 't
kerkhof ter
aarde be-
steld.

1650.

*Petrus
Cor. Bock-
enberg
geboren
Ter Goude
in 't jaar
1548.*

hem, en sijne gevoelens voor zo goed als ketterseh, en wenscht sijne ziele ter nauwer nood de vrede en ruste.

Indien onse *Loofseus* den weg had ingeslagen, dien na hem in Vrankrijk over dit toover-spook de geleerde *Gabriel Naudé* inging, een *verdedig-schrift* uirgeevende ter verweeringe *van alle de brave luiden, die van toverkunst in hunnen tijd valschelijk verdacht gemaakt sijn*, *Loofseus* hadde wel licht meer voorspreekers, als tegenspreekers gehad. Zedert het verhaalde voorval zag *Loofseus* van 't betoverd Duytsland af. *Delrio* zegd, doch hy brengd'er geen bewijs van by, *de pulsus*, dat hy'er uirgezet, en uitgedreven wierd. Dit zoude by gerichtvonnisse moeten geschied zijn, 't welk hy dan in sijn aanhangzel also wel, als de herroeping te boek zoude gebracht hebben.

Althans weet men dat *Loofseus* wel haast te Brussel in de Kapelkerke (van dewelke de laatste Paaftoor vander Goude *Cornelius Schoonhoven*, zedert sijne verbanninge Onderpastoor was) d'eige bedieninge bekleed heeft. *Delrio* zegd, dat hy te Brussel op nieuws in hechtenisse over sijne oude gevoelens (doch dit alleen op sijn woord) geraakte. Hy maakte in 't jaar 1597. sijn Testament, waar by hy sijne begraafplaatze op het kerkhof onder een kruisdraagenden Christus besprak, en stervende begraaven wierd.

Petrus Cornelissonius Bockenbergh, Ter Goude op Kersdag in 't jaar 1548. geboren, had ten vader, *Cornelis Dirks Pietersz.* tot Moeder, *Alijt, Floris Minne* dochter, *beide gedescendeerd*, zegd Srads opene getuigbrief van den jaare 1584. *van zeer treffelyke ende eerlyke geslachten dezer stede, gebruikende van oude tyden (gelyk haar voorouders gedaan hebben, in haar wapen en segel respective, te weten de voornoemde Cornelis Dirksz een Bock op een borgh, (nu tegen een dorre kromme struik) ende Alijt, sijn huisvrouw een Beer.*

Cornelis Dirksz was in sijn leeven Raad en Schepen,
gc.

gelijk ook *Alijts vader, Floris Minne* in zijnen tijd geweest was. uit Magi-
straats ge-
lacht.
M. S. P.
Bock.

Stads Pastoor, *Cornelis Schoonhoven*, getuigde van hen, in 't jaar 1575. dat zy „de Religie en Regeeringe ver- „anderende, uyt liefde tot den Katolijken Godsdienst, „van zelfs, deſtrige en groote goederen verlieten, en in ballingschap gingen leeven.

Hun eerste wijk-plaats was Utrecht, in den jaare 1575. Schoonhoven de volgende.

De Ouders hadden hunne zoone *Pieter* tijdelijk te Leuven ter ſchoolle beſteld. Daar vond, en had hy brave meesters. In 't jaar 1569. in de Pedagogie, *De Valk*, de Philosophie hoorende, had hy onder 144. promoveerende de vier en tachtigſte plaatze.

Sijn Lettermeester *Paulus Leopardus*, zag men, volgens de getuigeniſſe van *Petrus Nannius*, aan voor eenen man, die in wetenschap niemand ſijns gelijk, in beleefdheid geen wedergaa en hadde. Sijn Leermeeſter in de Godgeleerdheid was *Augustinus Hunnæus*, Hoogſchoolleeraar der Godgeleerde ſchoolle te Leuven, en door den Koning tot beſorger des Konings alom bekenden en gepreezen Bijbel aangeſteld.

Petrus Bockenbergh queekelingen Godgeleerde in 't groot Collegie, beklom onder opzicht van dezen *Hunnæus* in 't jaar 1573. op den 23ſten Octob. den eerſten trap der Godgeleerdheid, en in 't volgende jaar 1574. op den 2den Decemb. den tweeden, dat is (om ſchoolzwier en ſpraak te volgen) wierd *Baccalaureus Formatus*.

Petrus Priester op ſijn eigene inkoopſte gewijd, wierd Leermeeſter der Godgeleerdheid te Loo (een ſteedje in Weſtvlaanderen, onder 't Biſdom van Yperen wel eer gelegen, doch door d'inlandſche oorlogen verdelgd) in een Proosdy van Regulieren. Hier preekte hy om beurt beneffens den Paſtoor.

Doch dewijl de Biſſchop *Rithovius* de verplaatzinge van

Hy ſtu-
deert te
Leuven,

*Liſt der
Promov.
Phil. te
Leuven
onder
Paulus
Leopardus;
en Augu-
ſtinus
Hunnæus.*

Word
*Bacca-
laureus
formatus* in
de Godge-
leerdheid,
en Priester.
*Ep. 32. ad
Lamb.*

Na Leers-
meeſter der
Regu-
lieren te
Loo, in
Vlaand-
ren.

Profeß.
Bock.

van den Paftoor, (door den Prooft verzocht, met inzicht om *Bockenberg* daar mede te voorzien,) aflloeg, en het beloofde onderhoud hem niet en volgde, nam hy in Julius de reize na Keulen aan, om die ftad, en na eene bequamer gelegendheid, te zien.

Van daar
vertrekt hy
na Keulen,

Keulen was thans de toevlucht der uit Nederland gewekene Priesters, die hen aldaar zochten ter neder te ftellen. De Jefuïeten zeiden den onzen veel toe, onder andere een ampt in 't Hof van den Biffchop van Wirtzburg, doch een ander had het voor hem weg.

en fijne
ouders

Na een verblijf van twee maanden keerd *Petrus*, over 's Hertogenbofch en Nimwegen, na fijne ouders, toen noch t'Utrecht, doch op de reis na Schoonhooven ftande, alwaar fijn vader binnen weynige dagen overleed. De moeder, het verdrag tuffchen den Staat en Prinfé van Orangie over het wederkeeren der uytgevluchten geflooten zijnde, quam in 't zelfige jaar 1576. weder Ter Goude.

krijgd eene
Vicarie te
Tielt in
Vlaanderen,

De vrienden, die onze *Bockenberg* te Duinkerken, Veurne, Nieupoort (hier woonde fijn Oom) Dixmuiden, Hondskooten, en Loo hadde, beyverden fijne zaake.

Zy hadden hem eerst te Tielt eene Priester-prebende doen hebben, maar zo fchraale, dat zy de helft van fijn tafelkofft niet konde goeddoen, des ftapte hy'er in November van af, en wierd (tuffchen beide fijn moeder bezoevende) in 't jaar 1577. in Februarius door den Biffchop *Rithovius*, te Caffele tot Paftoor van St. *Nikolaas* aangefield.

word Pa-
ftoor te
Caffel,

Hier maakte hy kenniffé met den Opperschoolbestierder Mr. *Henricus Peltanus*, en een befluit om zamen na Romen te gaan. De reis ging den 3den September aan, doch te voet om reispenningen te fpaaren. t'Ulm raakte de reisgezel overhoop, en ter gang onbequaam; teffens verftonden zy dat'er wegens de befmettelijke ziekte geen inkoomen in Italien was, des befluiten zy op 't gemakke-

reift van
daar met
Peltanus na
Romen,
doch ge-
fuit, gaat
na Weenen,

kelijkste na Weenen den Donauw aftezakken. Aldaar ontrent het midden van October maand aangeland, namen zy hun optrek by *Franciscus Mererot*, 's Keizers Kapelaan, of Priester.

Een maand na dezen trok onzen *Bockenberg* Ongerens in, om te *Erlau* het schoolbewind aantevatten; doch voor eenen Turksen overval beducht, hield hy te *Presburg* zich in 't Hof van den Onderkoning en Bisschop van *Erlau* op. Hier raakte hy in des Onderkonings ongunst door valsche betigtinge van eenige Hovelingen (waar van hy zich naderhand by geschrift zuiverde) 't geen hem *Presburg* deed ruimen in 't jaar 1578. den 26sten van Julius, en weder na Weenen trekken, daar hy niet voor den 14den van September van na *Bruna* in Moravien verreisde, van voorneemen om zich onder de Vaders Jesuïten te laten inschrijven. Doch onder voorwendzel van onpasselijkheid wierd *Bockenberg* ontslaagen, en in 't jaar 1580. in Maert van hen uytgezonden met eene getuigenisse, door den aldaar zijnde Rector der Societeit, *Alexander Hollerus*, van sijn goed gedrag, en onverbintenisse tot enige belofte.

Den 6den Maert nam hy sijnen weg over Weenen na Praag, hield'er zich tot den 17den Junius op, wanneer hy nader bericht van onze inlandsche beroerten en vervolginge der geestelijken inkrijgende het na Munchem wendde by Vorst *Wilhem*, wiens huispriester hy tot den jaare 1582. was. Wanneer hy, de preekluft hem bevangende, Duitsland (wiens tale hy niet genoegzaam kundig konde worden) verliet, na Milaanen op den 17 van Maert dezes jaars met voorschrijvens van den Beyervorst aan den Kardinaal en Aartsbisschop *Carolus Borromeus* zich begaf. Sijne meening was om onder het bestier van zo heiligen man, zegd hy, zich tot het preekamp te bequaamen, of althans, in geloofs kenisse en deugd verder opgeboud, elders des te aangenaamer, en nutter te maaken.

Te

word
school-
voogd van
Erlau in
Honga-
rien,
vervald in
des Onder-
konings
ongenade;
vertrekt
na . . .
in Mora-
vien,
word Je-
suïet,
doch weder
uitgezonden.

Komt te
Munchem;
en word
's Vorst
Huisprie-
ster,

gaat na
Milaanen;
by den H.
Carolus
Borro-
meus;

Doch niet
zeer lang,
om dat
hem eene
verslag van
sijn bedrijf
aan den
Kard.
Petr. Beck.

een kort
verblijf we-
der na
Munchem.
Verant-
woord sijne
schielijke
terug-
koomste.
Word
slecht aan
't Hof van
Beyeren
onthaald.

Word
Leermee-
ster in
d'Abdy
Keizers-
heim by
Donawert.
L. Ep. fol.
98. ep. ad
Joh. Han-
negraeff.

Te Milaane van den Kardinaal ondervraagd wat wetenschap hy betrachte, wat ampten hy best bedienen konde, stelde hy daags daar aan een verslag'er van op te leezen onder sijne brieven. bl. 64.

Weinige weken bleef hy te Milaane stil; want den 17den van dezelve maand keerd hy weder na Munchem, zo hy zegd, op aanschrijvinge van den Vorst.

Sijne zo haastige wederreize gaf aan verscheidenen rede van sijne wispelturigheid uittekrijten. Om zich te zuiveren schreef hy te Munchem op den 18den October een wijdlopieg geschrift, by wijze van eenen brief, aan den Raad en Geheimschrijver, *Lodewijk Haberstk*, waar in hy sijne reis-gevallen te Milaane, den lof van den *H. Carolus*, en de reden van sijne wederkoomste voordraagd.

Ongelukkige *Bockenbergh*, die een heilig Hof verlaattende een wereldsch vond, 'rgeen veel toegezegd hadde, maar weinig gaf. Van April tot October maand liep hy (sijnen voortzetter en vriend *Haberstk* na Weenen verreisd zijnde) zonder eenig ampt, zelf zonder sijne vorige Hof kapellanie, te bekleeden; ja wierd zo slecht als oit in sijn leeven onthaald.

Ongenoegd van zulk een onthaal, gering ampt, en slecht inkoopmen, neemt hy de reize na sijn Vaderland, op den 8ten November des jaars 1582. over Augsburg aan. Hier word hem door *Joh. Hannegraeff*, Domheer een Leermeesters plaatse in d'Abdy Keizersheim (*Cesarea St. Bernardi*) in Swaben eenmijl van Donawert gelegen onder beding van de vrye kost, en dienst van eenen knecht, en honderd gulden's jaars aangeboden, en van hem met genoege aangenomen. Alles deed hem hier wel op.

Men staat niet zonder reden, verzet, ziende dat *Bockenbergh*, die het noit beter hadde, of hebben konde, deze gunstige gelegendheid zo haast verliet, om dat men hem geen knecht, maar maagd ten dienste toefschikte. Op den

den 4den Februarius ging de reize aan na der Goude; alwaar hy sijne moeder, zusters, en broeder op den 19den Maert dezesjaars vond.

Keerd na
der Goude,

De Hooge School te Leiden begon thans naame en achingte by de geleerde wereld te krijgen. *Ubi Musæ, ubi docti, ubi nobiles, ubi divites, ubi studii erudienda, moribusque complananda selectissima Patriæ nostræ juvenus est.*

werpt het
oog op
Leiden,
Ep. 1a. ad
Arn.
Theod.
Comm.
Leid.

Hier hong het hoofd van onzen *Bockenbergh* na toe. 't Was hem genoeg, meende hy, daar voet te krijgen om groot te worden. Geen beroep was hem hier in den eersten te gering. Metter tijd zoude hy groote dingen voor kerke, staat, en sijn geslacht, meenen te doen. Hy twijfelde des te weiniger aan een goeden uytflag om dat sijn vaders broeder *Arent Dirksz Bockenbergh*, zedert den jaare 1566. Commandeur der Duytsche ordre 't zaam Pastoor van St. Pieters hoofdkerke te Leiden, in hoog aanzien, en van groot vermogen was. Zonder uytstel zette onze *Bockenbergh* zich te Leide by sijne nichte *Maria Jans*, geestelijke maagd, ter neder, zonder iets anders te doen, als dat hy *Lipsius* hoorde, sijne boekkamer schikte, aan sijnen *Catalogus Comitum Hollandiæ*, „Naam-, lijst der Graven van Holland begon te werken, en 't gebed van *Azarias*, *Dan. 3*; in 't Nederduitsch overbracht, om by een *Psalmboek*, 'tgeen sijn Oom, de Commandeur; in 't licht stond te geeven, te voegen.

alwaar sijn
vaders
broeder
Commandeur en
Pastoor
was,
Orlers be-
schr. van
Leid. 1.
Deel 5. 1.
Hoorde
Lipsius,

In October maand quam sijn *Catalogus Comitum Hollandiæ* in 't licht. Eenem schonk hy aan *Martinus Duncanus*, thans t' Amersfoort, met verzoek van sijn oordeel over het werk, mede of 'them goed dachte een andere *Lijst der Utrechtse Bisschoppen* uyt te geeven. Doch *Duncanus* vreef hem in den neus, met een scherp latijnsch puntlicht, dat hy de nederziggende kerke, en het gemeene best meer nut doen konde met schriften, die na Godgeleerdheid en Godvrucht smaakten, als zodanige opstellen.

geeft sijn
Catalogus
in 't licht,
Comitum
Holl.
word'er
van Dunca-
nus gehe-
keld,

Pp

Bock-

*Ep. Mart.
Dunc. p.
116.*

antwoord
hem,

zegd hem
beïerschap
toe.

*Ep. 23. ad
I. Raes.*

zoekt on-
der Adr.
Bonzer
t' Yperen
gevorderd
te worden,
doch dit
niet geluk-
kende, en
by sij-
nen Oom
geen op-
trek klijf-
gende,
begint
huis-leer-
lingen te
zoeken.

*Cap. 25. ad
C. Schon.*

Wild na
Keulen om
eene Kerk
prebende.

*Ep. ad I.
Raes 26.*

Sijn yver
tot den

Kath.
Gods-
dienst.

*Ep. 27. ad
Th. Gey-
nium.*

Bockenbergh, geerne gestreeld, uytde over dit beschrob-
ben zijn gevoelen in eenen brief aan *Duncanus* zelve.
Hy leyde echter haast in, en zegd hem wat nuttiger toe.
Ondertusschen moest onze *Bockenbergh* zich sobertiens by
zijne nichte behelpen, en zag niet beters te gemoed voor
dat hy by zijnen Oom, den Commandeur ingeraakte,
daar hy zijne gissinge tegens d'aankoomende May 1584.
opmaakte.

Bockenbergh maakt onder des met *Adriaan Bonzer* ken-
nisse, en hadde geerne onder zijne vleugelen na Vlaan-
deren verreis, en zich daar ter nedergezet. Althans
verzocht hy van hem zeer ernstig eene schriftelijke ge-
tuigenisse van zijne volstandigheid in den Katolijken Gods-
dienst, om den quaadsprekkenden den mond te stoppen.

Doch die reis bleef achter, en *Bockenbergh* te Leiden,
zonder in zijn Ooms huis te koomen, 't geen hy zijne
Ooms ongestadigheid weet. Om zich te redden bestemd
hy huys-leerlingen, doch niet als welgestelde en aan-
zienlijke, te houden, waar toe hy *Schonaus* voorspraak
verzoekt, en *hospes pro hospite factus*, van kostgenoot by zij-
ne nichte, kosthouder, op de Breesstraat ten huys van
Gerrid Roelofz. vander Mey, een man van regeeringe,
Consulari viro, word.

Dit geen uytflag naar zijnen zin erlangende hong hem
het hoofd na Keulen, om te zien, of aldaar voor hem
niet iets satfoenelijks te bekoomen was. Waar toe hy
zijnen daar woonenden vriend, en Neef *Joannes Raes*,
krachtig aanmaand.

Thans toonde onze *Bockenbergh* noch ongemeenen yver
voor 't Roomsche geloof, en de zaake der kerke, schrij-
vende aan *Theod. Geynius*, Priester t'Amersfoort, thans
moet men vast staan, strijden, en wel licht het leeven daar
aan waagen.

Hy trekt in het begin van 't jaar 1585. van Leide in stil-
te na Varik, in Gelderland, ten huys van den Ed: Hee-
re

re *René vander Burch*, Heer van Varik, (eenen man aan de Godvrucht en studie overgegeeven,) en wierd'er Pa-
 floor. Hier scheen het alles hem wel te gelijken. Hy
 maakte zijn werk meer als oit van 'tgeestelijk. Om niet
 al te afgezonderd te zijn, besteede hy zijn overigen tijd
 in 't naleezen der geschiedenissen, wel meest Gelder-
 sche, van welke hy een kort verslag, benevens eene lijst
 dier Hertogen voorhad te beschrijven. Te Tiel, wierd
 hy, (verklikt voor eenen Priester) in 't huys van den
 Heere van Varik door den Bevelhebber van de stad, en
 't omgelegen land met eenige sijner krijgsknegten over-
 vallen; doch deze sijnen voorschrijf brief der Goudsche
 Wethouders gelezen, en zijn bedrijf verstaan hebbende,
 lieten hem zonder moeyen gaan. Hier maakte *Bocken-
 berg* kennisse met *Lambertus vander Burch*, Deken van St.
 Marie t' Utrecht, bood hem en zyn Capittel den opdracht
 van zijn, by na voltrokken geschrift, *Pontifices Ultrajecti*.
 Utrechtsche Bisschoppen aan, en zond hem een ander van
 't *Heilig Graf*, inhoudende de naamen der geener, die
 uyt onze landen (waar onder hy sijnen Oom... *Bocken-
 berg* telde) bezocht hadden.

Trutius, Lyrenaar, en Professor te Leyden der Wis-
 kunde, deed hem eene reize na Vrankrijk, met eenen
 zoone van *Kraek*, op; waar na hy luysterde, doch geen
 genoegzaame voordeelen konnende bedingen, liet hy die
 vaaren. De vrees van door de vyands benden gelicht te
 worden bracht onzen *Bockenberg* na eene omreize over
 Dort, Leyden, en Utrecht, by sijne oude moeder t'huis,
 na dat hy te vergeefs in den Haag een vrygeley, om na
 vyands landen te reizen, verzocht hadde; thans schikte
 hy ter Goude, hoewel 't'er niet rijkelijk uytquam, zijn
 optrek te houden:

Hier zijnde begon hy sijne „tijdboeken van s'werelds
 scheppinge af tot sijnen tijd toe, *Chronologiae ab Orbe
 condito volumina duo*. Deze noit gedrukt beruften in de

Word Pa-
 floor van
 Varik by
 Tiel,

Lib. Ep.
fol. 136.
Ep. ad fac.
Blondelium
Priorem
Egm.

word al-
 daar van
 stads be-
 velheb-
 ber aange-
 daan, en
 vryge-
 steld,
 zende aan
 Lamb. van-
 der Burch
 een ge-
 schrift van
 de H.
 Grabsbe-
 zoekers uit
 ons Land.
Ep. 34. ad
Lamb.
Burch.

Slaat eene
 reize na
 Vrankrijk
 af, en
 keerd na
 der Goude
 ontrent
 Julius
 maand
 1585.

Schrijft al-
 daar sijne

en eene
verklaar-
inge over
den 31.
Psalm.
Schijft aan
Sasboldus
om eene
kerkbedie-
ninge in
Holland,
laat sijne
Pontifices
Ultra-
jessenfes
drukken.

boekkamer van J. W. Ter Goude. Ook schreef hy een *verklaaringe over den eenendertigsten Psalm*, die mede ongedrukt bleef, en zoekt in de Hollandsche Roomsche Katolijke kerkbediening te geraaken.

In de maand Maert des jaars 1586. liet *Bockenberg* te Leiden by *Joan. Patius* 8. sijne „Utrechtsche Bisschoppen, en Egmondsche Abten, *Pontifices Ultrajectenses*, en *Antistites Egmondani* uytcoomen, onder opdracht aan den Deken, en 't Capittel van St. Marie t'Utrecht, die hy in April aan hen t'Utrecht, en in Julius aan *Th. Geynius*, t'Amersfoort na een ziekte van twee maanden overzond. Aan den laaften maakt hy bekend dat hy voorhad uytegeeven een *verhaal en geslacht-lijste van 't huys Brederode, Historia & Genealogia Brederodiorum*. Lugd. apud *Joh. Patium* 1587. 8.

Verzwakt
in sijne
God-
vrucht.

Het overige dezès, en 't voorgedeelte des navolgenden jaars sleet onze *Bockenberg* meest in den Haag ten huize van *Joannes van Teylingen*.

Beschijft
het geslacht
der Brede-
roden.
Houd zich
in den
Haag op,

Hier maakte hy heymelijke vrindschap met twee Predikanten te Woerden, *Joannes Ligarius*, en *Zegerus Koningsberg*, doch wel meest met den eersten, wien hy sijne verborgene hertstochten en gedachten van de veranderinge sijnes Godsdiens ontdekte.

maakt hei-
melijk met
twee
Woerdsche
Predikan-
ten kennis-
se, neld
na verande-
ringe.
van ge-
loof en
staat.
Ep. 55. ad
I. L.
Ep. 25. ad
I. L.

„Ik beminne U Eerwden, schreef hy hem, en andere van „dat beroep van dag tot dag meer en meer, en verzoekte „wederzijds bemind te worden. Hy smeekte hem om godvruchtige voorschriften en oeffeningen. Eene sijner betrachtungen onder dezen oeffentijd was, hoe *best, aan eene rijke vrouwe; op dat hy, die altoos godsalig leefde, noch godsaliger leeven zoude.*

Ligarius had'er eene voor hem op spoor, de dochter van *Joannes Wijkersloot*, opperlatijnsche School-voogdt te Woerden, en *Bockenberg* hier mede wel te vrede. Doch dit houwelijks geheim was groot, juyft niet in den zin van den Apostel, maar om dat 'smans grootachting, in dien

dien 'tvoortijdig aan den dag quam, niet ten spot zoude staan. Des moest de Predikant voor hem zonder sijnen naame te spellen by sijne maats dochter, uytvryen gaen, en andere heimelyke gunsteling van haar moeder gaande worden gemaakt om op het spoedigste de zaake te bekuypen. d'Aangezochte dochter met hooren praten niet te vryen, wilde haaren voorgedragenen verzoeker zien. Na de Cundert verreis om buiten 't oog te zijn, trekt haar *Bocken-berg* na; ziet, en spreekt haar, maar jong zijnde nam zy geen gevallen in hem, nu na de veertig jaaren, gaande. *Ivi Cundrie & Dordraci. Nihil egi. Etati teneriori displicuit firmior.* Evenwel hield hy moed, om dat hy niet geheel afgeslagen was.

Schikt zich tot trouwen, met des schoolvoogd van Woerden's Dochter, houdt sijn opzet lang verborgen, zet het onder des driftig voort,

Sijne moeder, ende de Goudsche vrienden, naar 't schijnt, erg opvattende, trachtten hem onder voorwendzel van tijdelijke boelverrichting uyt den Haag na der Goude te krijgen; doch hy antwoorde, op den 14. Jan. 1588. dat hy'er nu vijf maanden geweest zijnde, noch twee, drie, ofte vier weken blijven moest, en doet sels sijnen Oom, den Commandeur, door haar groeten.

spreekt de vijster, en word van haar koel onthaald.

Ep. 54. ad I. L.

Ep. fol. 136.

Onze vrijer raakte echter noch zo haast niet klaar. Dat werk, 't geen hy *magnum, sanctissimumque negotium à Deo... nobis datum* noemd, was te heilig, en van te groot gewicht om zonder proef jaar doortegaan. Wel licht wilde men des te meer hem deze verstervinge aandoen, ten einde sijne onderneeming wereldkundig zoude worden, en sijne standvastigheid gelouterd.

Sijne moeder ontbied hem te vergeefs van den Haag na der Goude.

Ep. 57. ad I. L.

De bomme barste eindelijk uyt. Sijne oude moeder voor 't oud geloof van haaren zoon yverende, deed hem zoo haast zy ter kennisse van sijn voorneemen quam, zodanig aan, dat hy haar niet dervende stand bieden, de tusschenspraak van sijnen neef, *Cornelis Jansz Bos* Burgermeester van der Goude door den volgende verzocht: „mijn voornemen tot een eerbare medegesellinne valt haer „in haere simpele en onnossele mening verdrietigh, ende „my van haerder liefde wegghen noch veel verdrietiger,

Sijn voorneemen word haar bekend, waar over zy hem krachtig aantast.

Ep fol. 137. v/o. 138.

Sijn ant-
woord aan
haar door
eenen Bur-
germeester
van der
Goude.

„haere meninghe ende wille is, ick zoude alleen blijven,
„enz. Waer op ick, gemerckt alle zaken die my beje-
„ghent zijn, zo buytens, zoo binnens landts, ende ten
„eersten voor God en mijn conscientie niet van over een
„jaar of twee, maer met langher tijt geresolveert zijnde,
„haere liefde antwoorde, datse met mijnen eerlijcken en-
„de godsaligen handel behoort geruyst en wel te vreden
„te zijn... Verder wat het ander aengaet daer sy onghe-
„rustigh om is, segge ick, dat is Godts werck ende wil-
„le, invoughe dat hare liefde my in sulx vry behoort te
„laten. Ja alwaer 't zake dat hare liefde meende dat het
„niet Goddelick en is, nochtans dunckt my behoortze
„selfs haer te vrede te stellen met een gheruyste conscien-
„tie, ende alfulcke groote zaken Godt te laten oorde-
„len, ende dencken, datse haer beste ghedaen heeft,
„om my ter eere, ende ter saligheit te brengen... ick
„bevoele mijn hart als tusschen twee molensteenē; te
„weten tusschen het gebot Godts, dat my druckt tot de
„gehoorsaemheyt, ende het gebot Godts dat my druckt
„tot de reynicheyt... Dese mijne grootsten noot over-
„langhe wel voorsien hebbe, wel wetende dat mijne lie-
„ve moeder van hare opinie niet te brengen en is, ende
„oock wel wetende de groote afgrijpselijcke schandalen
„van menschen, die men meent reyn van leven te zijn...
„hoewel ick my door Godts gratie moghelijk wel reyn
„mochte draghen. Vorder want aldaar veel onwijse per-
„soonen zijn, meenende onder 't dekzel van de Room-
„sche Religie Godt een aenghenaeme zake te doen met
„daer veel af te spreken... Bidde ick seer hartelijcken
„UL. wil mijne lieve moeder... hartelijcken rade, dat
„se dese groote zake, daerom de ganse werelt in roe-
„ren, ende tot meenighe desolatie gekomen is (so ick
„meene) Godt almachtigh opgeheve...

Ep. 57. ad
I. L.

Op den eigen 17. September schreefhy aan sijnen ma-
kelaar *Ligarius*, dat het hoog tijd was, dat de zake zon-
der

der draalen hoe eerder hoe liever vervorderd wierd; en klaagd, dat sijne allerzoetste met haar vertraagen die Goddelijke zake aan een allergrootste gevaar blootstelde.

'tSchijnt dat onze *Bockenbergh* niet lang na dezen het jawoord kreeg, en hy die altoos een man wilde weezen in de wereld, nu een man wierd van de wereld. Die in 't begin dezes jaars in den Haag sijne tafelkosten niet konde betaalen, nam sijne woonplaatze thans te Leiden over 't Stadhuis, in 't huis met de twee toorenkens, en kocht in 't volgende jaar een eigen op de Papegraft. Geen boek-nieuws quam'er gedurende dit jaar 1588. van hem uyt, want sijne groote onderhandelige trouw-zake maakte hem tot iet anders onbequaam. *Cogor magnis illis superatis illecebris graviora studia mea ad tempus postponere.*

Die weder opvattende leide hy 1589. by *Patius* op de persse, *Prisci Bataviae & Frisiae Reges. 8. Historia & Genealogia Wassenariorum. 8. Historia & Genealogia Egmondanorum. 8.* „Lijst der oude Koningen van Batavien „en Vriesland. „Verhaal en geslacht-register van den hui„se Wassenaar. „Verhaal en geslacht-register van den hui„se Egmond.

Voorts wende zich *Bockenbergh*, om des beter de gunst van 's Lands Grooten te betrekken, tot *Hollands Jaarboeken* van haare eerste grondlegginge af, te schryven; hoe verre hy in dit werk vorderde liet hy in verscheide brieven sijne vrienden weeten.

Janus Doufa d'Oude, een man van oordeel niet min als van geboorte edel, had, of nam het eigen werk in rijm en onrijm ter hande, en maakte zodanigen vaert'er mede, dat het ontbreekende van sijnen zoon, *Janus Doufa*, hoe jong die ook was, al voor 'tjaar 1597. voltrokken wierd.

Hier uyt onstond tusschen de twee *Geschied-schrijvers* een heevige en veeljarige letterstrijd. In 't jaar 1603. klaagde *Bockenbergh* in enen brief aan den Pensionaris van

Zee-

Hy klaagd over 't lang draalen van sijne houwelijs. zaake. trouw eindelijk,

Sijna schrijven met het trouwen gestemd,

Hy geeft in 't licht *Prisci Bataviae & Frisiae Reges Chron. Manufr. Boek. ad an: 1589. Historia & Genealogia Wassenariorum Historie & Genealogie Egmondanorum. Begind sijne Annales Hollandiae &c.*

Haald Ja-
nus Doufa.
op den
hals, die
hem hevig
doorstrijkt,
tot het
laaste sijns
levens toe.

Ep. 86.
Joan van-
der Wark.
Zelandia
Adv.

Ep. 81.
Kegeling:

Eidem Ep.
79.
ibid.

Zeeland zeer bitterlyk over *Doufaas* vinnigen en smaadelyken handel. Latijnsche, zelfs Nederduytsche punt-en hekeldichten (*Doufaas* geest-werk) hongen in de Leis- sche boekwinkels opentlyk te koop. Zelfs wierden ze by 's Lands toeflemminge eenen Drukker met voorrecht, alleen vergunt te drukken.

Bockenberg verzuymde niet om door machtige vrienden aan *Doufaas* overmacht het hoofd te bieden. Hy hadde den *Lammirald* van *Egmond*, door sijne *Historia & Genealogia Egmondanorum* met hem, eenen af komeling der oude Friesehe Batavische Koningen te maaken, zo gestreeld, dat deze voor hem tegen *Doufa* het harnas aantrok, en dien zo rouw onthaalde, dat hy in stilte na Amsterdam, en van daar na Vriesland overstak. Doch de Graaf, deswegens aangedaan, liet sijn yverdrift zakken, en *Doufa* met ruste wederkeeren.

Bockenberg, die te vergeefs met stil te zwijgen sijnen tegenstrever meende te verduuren, begon zich eindelyk in 't jaar 1601. schriftelyk te verweeren, zich hebbende te vergeefs laten voorstaan, dat *Doufa* door een Staats bevel zoude beteugeld worden. Sijn eerste werk was een vijftigtallig antwoord op *Doufa* spotterijen, het tweede, eene verweering aan de Staaten van Holland, Westvriesland, en Zeeland, opgedragen, van sijne, en andere *Hollandsche Jaarboeken*, door *Doufa* ysselyk gestrafvonnist. In deze dringt *Bockenberg* sterk aan om van hen te verwerven dat *Doufaas* stout spreken op hun ordre zoude beteugeld worden, ten einde sijne *Jaarboeken*, die hy met die van *Doufa* ten keure stelde, ongemoeid mochte in 't licht koomen. *Jakob Cool*, *Brassica*, hadde de *Jaarboeken* van sijnen Voorroom. *Snoyus* met sijne opmerkingen doen drukken, *Doufa*, den Goudschen afkoomeling, en in verwandschap *Bockenberg* bestaanden, *Snoy*, en *Cool*, niet ongemoeid latende, hadde hem *dignum tali patella operculum* getiteld. Dit hadde *Cool* sijne

Ep. 85. ad
eund.

Hy ant-
woord op
Doufaas
schimp-
dichten.

zijne penne doen scherpen om *Dousa* met vollen storm
 aantasten; doch *Bockenberg*, dien hy van deze onder-
 neeminge verstendig hadde, zette hem ter neder. In een-
 nen brief, dien *Bockenberg* aan den hem vermaagdschap-
 ten *Gerard Kegeling*, Goudschen Burgermeester, en sij-
 nen zoon *Frans Kegeling*, Ontfanger van der Goude schreef,
 tracht hy *Dousa* by hen, de Goudsche Regeerders, en
 inboorlingen als hunne eervertreeder uittekryten. Doch
Dousa hadde alle toegangen by Staatsperfoonen, in de
 Hooge Schoolen, en by het gemeen zo bezet, dat
Bockenberg, die zich zegd, *Barbaris Dousæ promotus flagel-
 lis*, ten langen laaste het tegenschrijven staakte, en dus
 geslingerd, geseleurd, getreden; eindelijk ontrent het
 jaar 1602. zijne penne opstak, en het strijdveld zijnen be-
 vechter inruimde. Hy liet al wat tegen hem uitquam on-
 geleezen, en schrikte selfs op het zien van een hunner
 schriften als van de pest. Al wat hy'er van wiste quam
 hem door sijne gunstige vrienden ter kennisse. Hy trok
 1603. uit den Hage, en verkocht sijn huis in 't Noord-ein-
 de, en keerde na Leiden.

Ondertusschen geraakte *Dousa* in het jaar 1604 ten
 einde sijns leevens, doch niet het geschil, 't geen hy met
Bockenberg gemaakt hadde. In 't jaar 1610. schreef deze dat
 de secte der *Antitragoreers*, *Antitragoreorum sectam* (om dat
 hem *Dousa Tragora*, schimpsegewijsnaame *Bockenberg* ge-
 doopt hadde) noch niet uitgeroeid was, die met stree-
 ken sijne *Jaarboeken* dwarspaalden, en van de persse weer-
 den. Wie, gelijk, of ongelijk, in stoffe van zaken, of
 schrijvens wyze, behaalde in dit wederzijds geknevel,
 wild *Boxhorn* in sijn *Theatrum Urbium Hollandiæ* niet, veel
 minder ik, vonnissen. *Quo jure, alii viderint.*

Al zo weinig voordeel, als rustgenoot *Bockenberg* na sijn
 veranderden Godsdienst, en beroep. In 't jaar 1688 klaag-
 de hy in eenen brief aan *Pieter Hanneman* over sijn uyter-
 sten nood, Holland stond eene jaarlykse rente hem te wille.

Ep. 82.
 Brassica,
 Gouda.
 Ep. 81.
 Kegel.
 Doch
 staakt het
 naderhand,
 ibid.
 Ep. 83.
 Jac. Franc.
 en stapt,
 sonder sijn-
 ne tegen-
 schriften te
 leezen,
 alles over
 na Dou-
 sas dood
 word hy
 van Dou-
 sas-gefin-
 den noch
 bestormd,
 Ep. 92.
 Jac. de
 Maldere.
 Boxhorns
 oordeel o-
 ver dit ge-
 knibbel.
 Boxb. Th.
 Holl. Gou-
 da.
 Ep. 66. P.
 Hann.
 Scriba
 Holl.

Bocken-
 berg, na
 sijne ver-
 anderinge,
 in verle-
 genheid,

krijgd van
Holland,
en na van
Zeeland,
eene jaar-
lijksche
wedde.

Verzoekt
's Lands
Geschied-
schrijver te
weezen,
doch het
word hem,
in den eer-
sten afge-
slagen, en
naderhand
verguud;

Ep. 74. 10.
ab Olden-
barn.

Na lang smeeken leiden hem ook de Staaten van Zeeland in 't jaar 1591. eene jaarlijkse wedde van twintig pondgroot toe, die zy tot vijfen twintig verhoogden, doch de betaaling quam schraal uyt.

De Staten van Holland hadden ontrent dezen tijd in overleg genomen of het niet ten gemeenen beste dienstig ware eene 's Lands Geschiedschrijver aantestellen, en wat penningen dien jaarlijks zouden toegelegd werden. Sterk hield *Bockenbergh* by den Pensionaris van *den ouden Barneveld* aan om deze waerdigheid en wedde te hebben, doch een mededinger was hem in den weg, en bekuipte by den Staat dathy tot sijn spijt thans te leur gesteld wierd. Echter wierd hem dien eertitel, en de daar toeberaamde wedde door de Staaten van Holland en Zeeland, meest op het aanhouden van den Hollandschen Pensionaris, den Heere van *den ouden Barneveld*, eindelijk vergund.

Onophoudelijk was hy thans met het verzamelen van sijne *Annales Hollandiae, Zelandiae, &c.* bezig. In dit werk sleet hy sijne laatste jaaren. Drie stukken hier van aan de Staaten van Holland aanbiedende schonken die hem twee honderd pondgroot, en vermeerderde sijne jaarlijkse wedde van honderd ponden met noch twee honderd guldens. Doch de Zeeuwen, by wien hy om verhooginge naar mate aanhield, waren vry tayer in gelt te schieten. De gunst der Hollandsche deede den nijd sijner tegenstanders herleeven, inzonderheid wanneer hy by de Staaten aanhield dat sijne *Jaarboeken*, tot vijf en meer groote stukken aangegroeid, en tot op de laatste tijden van 's Lands geschichten toe verlengd, onder Staats gezag, en op hunne kosten, zouden gedrukt worden. Dit alles kon niet helpen om het drukken der *Jaarboeken* op 's Lands kosten te vervorderen; des moet d'oude *Bockenbergh* sijn geliefste, grootste, en meest doorploegde boeken, sijne macht te klein zijnde, in haar duisternisse, zonder wereld gemeen te worden, tot sijn overgroot hert-
zweer,

doch geen
vermogen
om sijne
Jaarboe-
ken in vijf
groote
folianten
bevat, uit-
tegeeven.

zweer, zien smooren, en zonder dit genoegén zijne dagen op den 17. Januarius des jaars zeltienhonderd zeventien, over de acht en zestig jaaren oud, eindigen.

Bocken-
berg sterft
te Leiden in
zijn negen
en zestigste
jaar,
had eenen
zoone.

Uit eenen brief, dien hy in 't jaar 1603. aan den Heer Doublet zond, blykt, dat hy eene zoone uit zijn huwelyk hadde, die zonder nakomelingen stierf.

Sijn lijk wierd te Leiden in St. Pieterskerk (van welke zijn Oom *Arent Dirksz Bockenberg*, overleden 1592. als Commandeur der Duitsche Ordre, zes en twintig jaaren Pastoor geweest was,) onder dit Grafschrift op eene kopere plaat, van zijne overleevende Vrouwe ten grave besteld.

Sijn lijk in
St. Pieters-
kerk, ter
aarde be-
steld.

Orles be-
schryf. van
Leiden.

DEO OPT. MAX. S.

Sijn Graf-
schrift,

*Quid Fati invidiam queror
Aut multis moror hospitem?
Nomen nobile si loquar
Paucis omnia dixero :*

BOCKENBERGIUS HIC JACET.

PETRO BOCKENBERGIO.

HISTORIOGRAPHO

HOLLANDIÆ, ZELANDIÆQUE

ETC. PIÆ CONJUGIS OFFICIO-

SUS IN MARITUM DOLOR

MONUM. POS.

NATUS GOUDÆ Aº. CIOIOXLVIII.

DENATUS LEYDÆ Aº. CIOIOCXVII.

JANVARII DIE XVII.

EGRESSVS ANNVM VITÆ LXVIII.

NE VITA SIT TRAGOEDIA.

Qq 2

Waar-

Oordeel
der geleer-
den van
Bocken-
berg.

Val. And.
Bibl. belg.
Boxh.
Theat. Urb.
Holl. Lngd.

Waarlyk was zijn leeven een treurspel, vrolyker begonnen, als geindigd.

Aliquod fortasse nomenque, decusque laturus, zegg Valerius Andreas, nisi Sacerdos sese infami sacrilegio, & infandis nuptiis conspurcasset: „Bockenberg was, „zegg Boxhorn, Geschiedtschryver van Holland en West- „vriesland. Hier toe besteede hy veel arbeid, maar „te weinig oordeel.

* Anders
Geno Si-
monsz.

Onder de Goudsche geletterden teld men te recht *Eugenius Pereboom*. * Hy liet niets, dat ik weete, * by geschrift of druk na. *Corn. Schonæus* wijd hem sijne *Epigrammata* toe, teld hem onder sijne geliefste vrienden, en noemd hem eenen man *probitate atque eruditione insignem*: En zegg van hem in een sijner Punt-dichten:

Ex animo talemque lubens amplector amicum:

Qui nec secundo turgidus

Fortuna flatu, nec cognitione superbus

Scientiæ se venditat.

1600.
Cornelius
Schonæus
studeert te
Leuven.

Maakt den
Terentius
Christ.

Gedichten,
en eene
latijnsche
letterkonst.

Val. And.
Bibl. belg.
Word op-
zichter van
latijnsche
schoole te
Haarlem.
Had Scre-
velius ten
leerling,

Cornelius Schonæus, wierd Ter Goude in 't jaar 1550. gebooren, had te Leuven tot Leermeeester den hoog beruchten *Johannes Beverus*. Sijne lust volgende begaf hy sich tot de Poësie en Toneel-schriften, veranderde den Heidschen en *lossen Terentius* in eenen *Christelyken* en *zedigen*, eerst t'Antwerpen in 't jaar 1570. ten deele gedrukt, en te Keulen 1605. geheel. Hy maakte eenige *latijnsche gedichten*, en eene *latijnsche letterkonst, en noch andere werken*. Hy wierd opzichter van de latijnsche schoole te Haarlem onder de Nederlandsche beroerten in 't jaar 1575. bracht ze allenxkens op zijn' oude ploy. *Screvelius*, wiens Leermeeester hy was, noemd hem eenen *wonderbaren Bouman van kloeke verstanden, wiens gebeugnisse hy niet, dan met het leeven zoude afleggen*. Hy overleed te Haarlem in 't jaar 1611. op den 23sten van November. *Screvelius* zijn leerling, en nazaat maakte hem dit Graffschrift.

Reëtor

*Reſtor Juventa, Muſici doſtor Gregis,
 Schonæus egi fabulam fictam prius.
 Veram peregi: ſummus hic actus mihi.
 Scenam relinquo. Vos valetè & plaudite.*

Sijn Graf-
 ſchrift.

Screevelius vertaald het:

*Hier legg' ik nu in 't graf, betemmer van de jeugd,
 Schonæus eer genaamd, die 't ſpel wel eer met vreugd
 Begon, maar nu volbracht, dit 's laaſte levens end,
 'k Gaa uit het ſpel, adieu nu kommer en ellend.*

Hadrian. dichtde ter zijner en ſijner geboorte ſtede, eere:

*Gouda auro potior, referens & nomen ab auro,
 Officioſa bonis, ſtudiorum ſedula nutrix,
 Urbs pietatis amans, docilis paciſque modique,
 Debita naſcendi tribuit primordia quondam
 Auspicio meliore tibi Sconæ: ſed idem
 Uſuram lucis genitrici ritè reponis,
 Reque vicem reddis meritis: quando genitalem
 Belle urbem ſcriptis ornas, prodeſſeque curas,
 Sacraque das numeris cum laude adſtriſta profanis.*

Den volgenden 16den der zelve maand April antwoordde Schonæus, en zond hem eenige gedichten wegens d'Abdye van Egmont, 't zaamt zijn keurvonniſſe over Bockenbergh, toegezonden ſchrift. Corn. Schonæus maakte onder andere een latijnsch gedigt op de twee Goudſche Martelaaren Joannes Rixtelius, en Adr. Textorius door Lumey moordadig omgebracht. Sijn negende Treurzang voor de kerkruſte verdiend zijn leezen; en toond des Dichters geeſt.

Sijn dicht
 over het
 ombren-
 gen der
 twee
 Goudſche
 Collaſſie-
 broeders:

Emilius Roſendaël was in 't begin der zeventiende Eeuw een groot luifter van der Goude. Hy had ten vader Joannes Roſendaël meermaals Stads Burgermeester, door wiens beleid en aanleg d'omzetting der Reegeringe meeſt bekuipt, en volvoerd was.

1600.
 Emilius
 Roſendaël,
 Magiſtraat
 Ter Gou-
 de,

Emilius had in den jaare 1592. plaats onder Stads Schepenen. Prins Maurits ſtelde hem in den jaare 1600. tot Heemraad van Schieland aan. Eindelyk wierd hy Raads-

Heem-
 raad van
 Schieland;

en Raads-
heer in 't
Hove van
Holland.

Jacobus
Rosendael
groot
Rechtge-
leede.

1600.
Jacobus a
Cortgena
geboren
Ter Goude,

woont
t' Utrecht,
schryft een
verhaal van
stichtfche
zaken,
en van
d'eerver-
toogen al-
daar voor
Leicefter
opgcrecht.

Baldwinus
Ronsæus
geleerd
Arts.

1600.
Adrianus
Mangotius
ftudeerd te
Leuven,
word Pa-
ftoor, en
korts daar
na Jefuïet,
preekt te
Leuven
Alleg.
Bibl. Soc.

Raadsheer van den Hove van Holland, welk ampt hy tot zijne dood met grooten lof bekleed heeft.

Onder de deftige Rechtgeleerden rekende men in zijnen tijd *Jacobus*, broeder van *Æmilius*; van beide, zeide *Florentius Schoonhoven*, *cum Fratre tuo Jacobo Rosendalio patriæ nostræ Goudæ duo ornamenta*.

Jacobus van Cortgeen, à *Cortgena*, *Franszoon*, *Pars* in zijne Naamrol der Batavifche Ichreyvers bynaamd hem (*Reigersberg*) dien *Valerius Andreas*, by mislag, *Joannes* noemd, was Ter Goude van voorouders, door hunne ampten aanzienlijk, afgekoomen. Een *Jan Jacobsz van Cortgeen*, wel licht grootvader van onzen *Jacobus*, was in den jaare 1511. Scheepen, en 1531. 1532. 1534 1535: en 1536. Burgermeester van der Goude. Zijne woonstede nam hy t' Utrecht; alwaar hy in 't Nederduitsch fchreef en uitgaf, een verhaal van zaken het Sticht van Utrecht betreffende. En in 't latyn, d'Eervertoogen voor *Leicefter* op het aanvaarden van 't Stichts bewind, in 4to.

De Werhouderen van der Goude verftaande dat *Wilhem Janffonius* t'Amsterdam in den jaare 1613. de beschryvinge van Nederland door *L. Guicciardin*, herdrukte zonden hem uit hunne Stads fchriftgaarde eene brede- re beschryvinge van der Goude, die zy dus fluiten: „Grootc Mannen hebben Ter Goude hunne dagen „gefleeten. Onder deze waren *Baldinus Ronsæus*, en „*Paulus Traudenius*, die zo ervaren Arts, dat hy een an- „dere *Hippocrates* geleeck. Deze eerste herfteller, en groo- „te opbouwer der latynfche taalkunde tot grooter lui- „ster dezer stede.

Adrianus Mangotius Franszoon, in 't jaar 1554. Ter Goude geboren, bestede te Leuven in *Viglius* Collegie negen jaaren in Philofoofche en Theologifche ftudien, onder 150. wyskundigen behaalde *Mangotius* de 7. plaatfe. Pastoor geworden, verliet hy in 't jaar 1585. een en der- naat-

tig jaaren oud, zijne bedieninge, en werd een lid der Ignatiusche maatschappye te Leuven. Daar, en t'Antwerpen, was hy gestadig, zo voor de *Sodales*, als de gemeente, bezig met prediken. Niemand hoorde hem liever, en preeste hem meer als de groote *Lipsius*. De schrijfture, en Oudvaderen, waren de bronnen, waar uit hy zijne leeringen schepte. Deze hield hy (om *Augustinus* woorden te gebruiken) als nuttige vaten, en Gods heilige tempels, *quos sibi utilia vasa formavit, & sancta templa construxit*. Mangotius „was van gevoelen dat God zelve „door deze tot hem sprak, hem leerde, vermaande, „opwekte, versterkte, beloofde, en beloonde.

*Valerius
Andreas
Bibl. belg.
voor de
Sodales,
Dedic.*

Mon. Mar.

Geen schriften der Oudevaderen las hy vlytiger, en met meerder lust, als die van den H. *Augustinus*. De Jesuïeten verhaalen dat hy ze zodanig had ingezogen, dat hy beroerd en spraakeloos leggende, gevraagd, waar eenige weinig bekende spreken van den H. *Augustinus* te vinden waren, die in het ter hande zynde boek, met zijnen vinger aanwees.

meest uit
den H. Au-
gustinus.

*Imago pr.
seculi L. 6.
C. 3. § 1.*

Uit verzamelde spreken der kerkvaderen stelde hy zijne predikaatsien by een, die hy naderhand in de jaaren 1613. en 1614. onder den titel van *geestelyke vermaaningen*, *Monita sacra* in 't licht gaf.

Geest pre-
dikaatsien
in 't jaar
1613, in
't licht,

Wanneer het prediken van *Augustinus* leere over 't stuk der verkiezinge en genade als een euveldaad by zommigen genomen werd, liet een Priester der Cleresie, al wat Mangotius wel eer zijne toehoorders deswegerts gezegd hadde, in een geschrift, onder den titel van, *Adrianus Mangotius, Pr. van de Societeit der Jesuïten, getuige der waarheid in de leere van Gods eeuwige verkiezinge, van de genade des Zaligmakers, en van den vryen wille der menschen*, drukken, zaamt 't geen hy van 't leezen der H. Schrijfture gepreekt hadde.

stond Aug-
leer over
de verkie-
zinge en
genade,
voor,

Mangotius overleed geruust, en godvruchtiglyk, ge-lyk hy had geleefd, in 't jaar 1629. op den 15den van

sterft
't Antwer-
pen in 't
jaar 1629.

No-

November, t'Antwerpen, in 't professie huis der Jesuiten.

1612. *Florentius Schoonhoven* uit een der aloudeste en beste
 Florentius stamhuizen Ter Goude in of ontrent den jaare 1594. ge-
 Schoonho- gesproten, had ten vader *Dirk Jacobsz Schoonhoven* Raad
 ven af- en Vroedschap in den jaaren 1599. Fabrick Mr. 1603:
 komt, en Burgermeester en Raad ter Admiraliteit 1612. en onder
 geboorte. sijne voorouders *Simon Gerridsz Schoonhoven* Burgerme-
 ster in 'tjaar 1555. Zijne moeder was *Niesje Verharst, Flo-
 ris* dochter, die in den jaare 1569. Schepen, en 1579.
 Burgermeester van der Goude was. Zijne latynsche taal-
 kunde kreeg hy Ter Goude onder den Schoolvoogd *Wil-
 helmus Traudenius*: wien hy daar voor dus dankt.

Word Ter
 Goude in
 de latijn-
 sche taale
 onderwe-
 zen door
 G. Traude-
 nius,
 Poemata
 Schoonhov.
 adjuncta
 Emblem,

*Traudeni columen novem Sororum,
 Qui, me Socratico sinu exceptans,
 Mores, ingeniumque fabricasti,
 Quid te, dulce Decus meum, coegit
 Tam diu sollicitâ, morari in urbe?
 Non auri sitis, ambitusve, mentes
 Cogens quidlibet & pati & patrare,
 Sed mens sedula, gnava promovendi
 Tuos discipulos ad altiora.*

Studeert te
 Leiden in
 de Rech-
 ten,

Leiden onderwees hem noch jong in Rechtsgeleerd-
 heid, en gaf hem ontrent sijne vier en twintig jaaren den
 eertitel van Advocaat. Zijn geest tot dicht en deugd ge-
 zet neigde tot stilte en eenzaamheid.

sijn lust tot
 latijnsche
 Poësie.
 Door Bau-
 dius en
 Heinisius
 geprezen,

*Linquamus strepitus furentis Urbis,
 Secessus tacitos petamus horti,
 Musis dulcibus optimi Sodales.*

Noch jong, ja, naar zijn zeggen, maar een kind zyn-
 de, rymde hy dichten, die de deftigste onzer latynsche
 Poëten, oordeelden het licht te verdienen. *Baudius*
 versierde die, wanneer ze te Leiden in 'tjaar 1613. uit
 de persse quamen aldus:

*Primitias operum tibi dedicat, inclyta Leida,
Schoonhovius, genii pignora chara sui.*

*Hos si verè novo potuit producere flores,
Quam fecunda seges tempore messis erit.*
En de vermaarde Daniel Heinsius,

Schoonhovius indolisaltæ

Primitias fama dat tibi Phæbe tue.

Met hoogwichtiger studie in die Hooge schoole bezet,
brak hy dagelijks eenige uren uit om sijne geliefde Rijk-
kunst te oeffenen.

Ruim drie jaaren na sijne *Poemata* (de jaartekening op
het titelblad is van 1618.) gaf *Schoonhovius* sijne *Emble-
mata*, uit. In dit werk toond hy zich een Letterrijm,
en zedenkundig schrijver *Philologus*, *Vates Themidis*,
Phæbique Sacerdos. Een en Nederlandschen *Alicatus*.

Vidimus Alciati benè doctum Emblemata, nec illi

*Edidit aut simile, aut doctius alter opus;
Hunc tamen ad vivum, Schoonhovius indolis altæ,
Exprimi; huic primo, jure secundus erit.*

Sijn levensbedryf vervremd van Religie twist en geschi-
joeg vroomheid en deugd na. d'Opgereze kerktwist tus-
schen *Gommarus* en *Arminius* stiet hem dusdanig dat hy
tot sijne moederkerke wederkeerde.

Met *G. Traudenius* woorden roemen wy onzen *Schoon-
hoven*.

Florenti, Patriæ non infima gloria Goudæ.

Het aardfch verliet hy om tot sijn hemelsch vaderland
over te gaan ontrent den jaare 1648. nalaatende drie
dochters,

Celsior & vulgi catibus, astra petit.

Adrianus Cools, Ter Goude uit een oud en aanzien-
lijk geslacht geboren, werd Jesuïet, 'tgeen hy in schrift
naliert, is een lijkrede, die hy op 't afsterven van den
geleerden Antwerpschen Bisschop en Leuvenfchen Hoog-
Rr

Op sijn
vier en
twintigste
jaar sijne
sijnbeel-
den,
lof der sel-
vige.

Der gere-
formeerden
kerktwist.

Sterft on-
trent den
jaare 1648.

1630.
*Adrianus
Cools*,
Jesuïet,
doet de
lijkrede
over den
Bisschop
Malderus.

leer-

leeraar *Johannes Malderus*, in den jaare 1633. uitsprak. Deze vind men voor in het eerste deel van 't Bisschops Godsgeleerde boeken.

1660.
A. Basson
Rechtsge-
leerde,
schrijft een
boek.

Adrianus Basson, Rechtgeleerde, neef van den Goudschen Pastoor, *Jan Fransz Basson*, gaf Ter Goude in 't jaar 1665. in 't licht, *A. Basson Consilia*.

Florentius Cant, was ontrent dezen tijd door staatskunde, en ampten groot, op wien *Julius van Aitzema* dus dichtte.

Florentius
Cant,
Rechts- en
Staats-
kundige.

*Florenti, es Patria prudens, me judice, civis
Quo bona perpetuum consule pacis erunt:
Nempe tibi veteris Latii concordia cura est,
Nempe tibi priscae simplicitatis amor,
Libera quo salvo venerata est Roma penates
Quo segura suas sensit, & auxit opes.
Hoc tua tellis ait, vel erunt haec verba Nepotum,
Dicier id verè est, & patria esse patrem.*

1660.
Hieron.
Beverning,
Ter Goude
in den jaare
1624. ge-
boren,

doet groo-
ten voort-
gang in de
letterkun-
dige en,
Rechtsge-
leerde we-
tenschap-
pen,
word tot
stads rege-
ringe aau-
gesteld.

Onder de groote Staatkundige mannen die ons Hol- land voortbracht is geenzints de minste geweest de groo- te Staats en Stads-amptenaar *Hieronimus van Beverning*. Hy wierd Ter Goude in den jaare 1623. ofte 1624 geboren.

De vader voortijdig gestorven, liet sijnen jongen zoone ter opvoedinge sijner zusteren. Men verhaald dat deze hunnen neef, die ongemeenen voortgang in alle ta- len deede, en hoe langer hoe meerder blijken van eene overvliegende kennisse, oordeel, en schranderheid gaf, met al haare macht voortzette.

Dat zy haare zorgen geld wel besteeden, leerde d'uit- slag; want in den jaare 1644. reeds Advocaat zijnde, wierd hy in Stads Vroedschap, in stee van den overleden *Maerten Reyniersz Schoonhoofsman*, in den jaare 1647. Schepen, en Burgermeester 1668. Verscheide Gezand- schappen bekleede hy met luister.

In de jaaren 1653. en 1654. sloot hy voor afgezand na En- geland

geland gezonden, met *Cromwel* de vrede, waar over der Goude hem wederkeerende dus in haare stad verwelkoomde.

Bekleed
verscheide
Gezand-
schappen.

*Wees welkom Goude-tong, en Mond,
Die voor ons' vrye vryheyd stond,
En 't heylig recht noyt heeft gekrookt
Voor 't Eilands-bank, hoe fel het spookt;
Maar 't brakke vocht met zoete reën
Bepleyt te kruysen in 't gemeen:
Die Mars sijn wapentuyg ontruikt,
't Geen vloot, noch vlam oyt heeft gelukt.
Die vreed en vryheyd, door sijn' tong,
Te schaffen sijn' party haast dwong.
Die 't eerst getogen zwaerd van Zaen
(Om meerder rovery t'ontgaan)
Door redens kracht drong in de schee
Tot vreugd van d'Oceaan'sche Zee;
Tot troost en schut van meerder schaa
Van ons vermoeyd Batavia.
Geeft lof en eer den Opperheer
Ten eynd' sijn zegen weder keer;
Ten eynd' noyt eenig Goudsche Held
Genootzaakt zo ten stryd hem steld,
Maar steeds tot lof van Beverning
Een yder Goude zangen zing.
Laat andere stoffen op hun macht,
De klokkeheid uyt my voort gebracht,
Die donderd noch in 't hooge Hof,
Wees welkom Goude stof van Lof.*

Goudsche
aanspraak-
en wel-
komst-rijm
aan den
Ed: Heer
Hieron.
van Bever-
ning, enz:
Sluit de
Vrede met
Cromwel.

Ex tempore.

13. December 1654.

Hy sloot als Staatsgevolmachtigde de Bredaasche Vrede in 't jaar 1667. En de Nimweegsche in 't jaar 1678.

De Breda-
sche en
Nimweeg-
sche.

Rr 2

Ging

Ging ondertusschen voor Afgezand na het Hof van Spanjen.

*Clivia, Aquisgranum, Neomagnum, Breda, Madritum,
Londinumque queunt federa pacta loqui.*

*Hic Batavis Cyneas, Cicero, Cato, Nestor & Atlas,
Unus cui titulus, Sparta nec una satis.*

Sijne hoe-
danighe-
den.

Sterft in 't
jaar 1690.

Word Ter
Goude
staatelyk
ter aarde
besteld.

Cornelis en
Frederik
Houtman
eerste Hol-
landsche
reizigers en
handelaars
op d'Oost-
indien.

Sijne laatste jaaren sleet hy op *Oud Teylingen*, anders het huise *Lokhorst*, en eindigde ze aldaar in 't jaar 1690. oud ontrent 77. jaaren. Sijn lijk wierd Ter Goude den 6. Novemb. bygelegd in eene zeer prachtige begraafplaats door hem bezorgd, staande ter zuidzijde van St. Jans Koor. Hy was klóek van persoon, grys van hayren, en flux van leden ten laatste toe. Hy liet geene kinderen, maar aanzienelijke goederen na.

De twee Goudsche gebroeders *Cornelis*, en *Frederik Houtman* moeten op deze naam-rol hunne plaatze hebben; want schoon ze door geene letterkunde hun vernuft ten besten van 't gemeen besteeden, koomt hen echter d'eere toe dat zy door hunne schrander beleid en onvermoeiden arbeid d'eerste der Hollandsche inboorlingen waren, die na d'Oostindien zeilden, en aldaar ten onafmeetelijken voordeel der Landen koophandel eerst dreeven, en aanleiden. Des hoord hen het Horatiaans-gedicht boven anderen eigen.

*Hor. L. 1.
Od. III.
vers. 1.*

*Illi robur & as triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Adria
Major, tollere seu ponere vult freta.*

1550.
Antonius
Schoonho-
vius, ver-
maard Hi-
storijschry-
ver en taal-
kundige.

Ontrent de halve zestiende Eeuw, was *Antonius Schoonhovius*, Kanonik van St. Donaaskerke te Brugge, in groot aanzien by de geleerde wereld, wegens sijne uitneemende kennis van alle oudheden, geschiedenissen, en taalen

len. Zijne geboorteplaats word van *Valerius Andreas* niet gemeld. De Heer *Matthæus*, die in het eerste stuk van zijne *Analeſta veteris ævi*, twee zeer geleerde verhandelingen van *Antonius Schoonhovius*, by vorm van brieven aan *Cornelius Gualterus* geſchreven, *De Origine & Sedibus Francorum* en de *Etymo vocis Germanus* in 't licht brengt, noemd hem *Batavum*, van *Florentius Schoonhovius* gewagende, repte wy ſijn geſlacht en voorouders, en beroonde, dat het doorluchtig geſlacht van der Goude althans voor het gedeelte dat in Holland gevonden wierd afkoomt; zo dat ik niet zonder reden *Antonius Schoonhovius* onder onze Goudſche geleerden plaatſe. Hy herſtelde de *Roomſche Hiſtorien van Eutropius, Eutropii Hiſtorie Romanæ Libri X.* Baſil. 1546. 8. en met een byvoegzel, 1552. *Georgius Caſſander* dichte op het voorblad.

Val. And.
Bibl. belg.
Matth.
An. vet.
ævi Tom. I.
in Dedicat.
& Libro.

Hollander
en waar-
ſchijnlijk
Gouwe-
naar.

Sijne
ſchriſten.

Hadenus Eutropii titulum, nomenque, ſed ipſum
Nunc demum, Lector, conſpicias Eutropium.

Noch gaf hy uit, *De dignitatibus utriusque Imperii Orientis atque Occidentis, ac Provinciarum Romanarum.*, De waar-
,,digheden, van 't Ooſt-en Weſt-Keyzerrijk, en Room-
,,ſche Provintſien. *Bonaventura Vulcanius*, Bruggeling,
en beruchte Hoogleeraar te Leiden, getuigd dat'er by
A. Schoonhovius bloedvrienden in ſijnen tijd deſtige ſchriſten van hem, lagen.

Jacobus Triglandius, anders *Vereyk*, zoon van *Cornelius*, een der eerste Goudſche latijnsche Schoolmeesters na d'omgezette regeeringe onder den ſchoolvoogd *Mr. Paulus Traudenius*, wierd te, of ontrent Viaanen aan den Rhijn ontrent het jaar vijftien honderd drie en tachtig van Goudſche afkoomſte, op den eigen dag, en jaar als *Episcopius* geboren, van ſijnen vader in de latijnsche taale onderwezen, ging in 't jaar vijftien honderd acht en negentig te Leuven in de queekſchool, of Pedagogie, het *Verken* bygenaamd, ter philoſophie. Het Staats verbod van in geene Hooge ſchool-

1650.
Jacobus
Vereyk,
vernoemd
Triglandius
van
ſijnen va-
der in de
latijnsche
taale onder-
wezen,
te Leuven
in de Fi-
loſophie.

Fund.
Matth.
Tinx in
Pad. Porci.

Verlaat
noch jong
zijnde zijne
vaderlijke
Religie.

Orat. Fund.

Hy word
in 't jaar
1610. Pre-
dikant
r'Amster-
dam.

Brand
Hist. der
Reform.
Boek 21.

Legd daar
aanstonds
met Uiten-
bogaert en
Episcopus
overhoop.

len onder den Spaanschen Koning behoorende te studeeren, deed hem den naam van *Jacobus Triballenus* of *Triblandius* opvatten, hier liet hy hem voor eenen Gouwenaarte boek zetten. Zijne tafelkosten werd uit de stichting van eenen *Matthias Tinx* Edammer betaald. Hy volkrok deze studie zo gelukkig dat hy in 't jaar 1600. onder een getal van honderd zeven en twintig de veertiende plaats kreeg. Van Leuven wedergekeerd ging hy tot de hervormde Religie over, 'tgeen hem in den haat zijner vrienden bracht. Korts na het voltrekken zijner Theologische studien geraakte hy ter bediening oud 23. jaaren. Zijne eerste was ontrent het jaar 1606. die van Stolkwijk, dat hem eene vroege kerkbediening gaf, beschaarde noch in het tweede jaar voor dat hy'er Predikant was eene jonge bruid, *Styntie Henriks Stoof*, die hy naderhand, deftigheids halve, *Astophia*, noemde. Deze *Astophia* wakkerde hem tegen de Remonstranten, ten kampstrijd aan, vermaande hem tot stantvastigheid en verdraagszaamheid. *In his laboribus*, zegt *Coccejus*, *ad constantiam & tolerantiam se sensit adjutum ab Uxore*. *Triglandius* zelfstig jaaren oud, werd na een negen en dertigjaarg huwelijk, door de dood van zijne *Astophia*, evenjaarg met hem, beroofd.

Wel haast beklom *Triglandius* aanzienlijker kerkstoel, ontrent het jaar 1610. oud 26. of 27. jaaren r' Amsterdam beroepen. De strijdbare, en strijdzuchtige man, (dus titeld hem *Hugo de Groot*) raakte hier aanstonds in 't jaar 1613. benevens zijne medepredikanten, *Uytenbogaert* en *Episcopus* over 't voorgevallene onder het doopen van twee kinderen, 't eerste ten overstaan van *Uytenbogaert*, en 't ander van *Episcopus*, overhoop. Preekende, wierd hy van den laatsten, en van *Poliander*, Leidsche Professor, gehoord. *Episcopus* schreef al wat hy zeide op. *Poliander* oordeelde, dat het eene heerlyke predikaatsie was, die het een lust was te hooren. Nu pryze ik, zeide hy, die van Am-

Amsterdam, daar men zo vrymoedelyk spreken mag. Anders gaat het te Leyden.

„Als in den jaare 1615. De Magistraat te Rotterdam, „te raaden om tot eenig middel van verdrag met de Con- „traremonstranten te koomen, en ten dien einde met hen „in onderhandelinge wierd getreeden, quamen zy op, „zegd *Grotius*, met een geheelen troep van zeer strijd- „zuchtige mannen, waar onder *Triglandius* wierd geteld.

*Grot. Ep.
ad Ger.
Voss.*

Schryft te-
gen de
Remon-
stranten,
sijnen
Regtge-
matigen
Christen:

*Trigl. kerk-
gesch. bl.
627.
ibid.*

Brandende van yver om den Remonstranten tegen te staan, schreef *Triglandius* zekeren boek onder den titel van *Regtgematigen Christen*, waar in hy beweerde, dat de vijf verschilpunten, zo als ze van de Remonstranten wierden geleerd, in de kerke niet lijdelyk waren. Ook leide hy den Remonstrantschen predikanten te last, dat zy zich met bedrog zochten te helpen.

In den jaare 1616. schreef *Poliander* in de Fransche taal een boekje: *L'estat des principales questions & controverses, qui se disputent pour le jourahuy*: Dit wierd in 't Nederduitsch vertaald, en vergroot met eenige zeldzame dwalingen van *Nikolaus Grevinchovius*, en *Simon Episcopus*. Hier tegen gaf *Uytenbogaert* eene waarschowinge in 't licht, welke *J. Triglandius* wederleide met een boekje, dat hy den naam gaf, van, *Ontrouw des valschen waarschowens*: Doch hy verzweg sijnen naame, om dat de waarschouwer daar in hem was voorgegaan. Na dezen wierd door *Grotius* en *Uytenbogaert* een *Concept van Formulier* opgesteld, waar na alle Predikanten hen zouden hebben te regelen in preeken, met meeninge om het by de Staaten van Holland, te doen doorgaan, en bekrachtigen. Het *Concept*, door de Gecommitteerden ter dagvaart medegenomen, wierd aan hunne principalen overgegeeven: zeker Raadsperfoon van Amsterdam verzoekt *Triglandius* sijne bemerkingen daar over opstellen; doch het *Concept* door de Steden afgeweezen, wierd, hoewel zoetelijker opgesteld, en beschaaft, weder door *Triglandius*

*Trigl. kerk-
hist. bl. 635.
636. 637.*

dius tegengesproken, en op nieuws, door eenige Steden inzonderheid Amsterdam afgeslagen: Ook naderhand door den genoemden in een geschrift (*antwoorden op drie vraagen*) ten diensten van de Heeren van Amsterdam, wederlegd.

Uyttenbogaert yverende voor het *Concept*, 'tgeen hy *Resolutie* noemd, schrijft ter verdediginge van 't zelvige, waar tegen *J. Triglandius* „verdediging van de leere en „eere der Gereformeerde kerken en Leeraren, tegens „verscheide lasteringen, inzonderheid van Joannes Uyt- „tenbogaert, in zijn boek t' onrecht genoemd: *Verdedi- „ging van de Resolutie der H. H. Staten*, enz. uitgeeft, in 't jaar 1616. en opdraagd aan *Maurits Prince* van Oranje.

ibid. bl.
694.

bl. 695.

Uyttenbogaert schreef hier tegen, „eene klare Justifica- „tie van sekere passagien, daar in hy van *Triglandius* „was beschuldigd van ontrouwigheid, met eene nodige „ontschuldiginge over de grove lasteringen en beschuldi- „gingen niet getogen uit zijn tractaat, maar uyt sijne wel- „gestelde redenen verkeerdelijk aangewezen. Terstond daar op *Triglandius* in 't zelvige jaar 1610. een „klare „aanwijzing, hoe Joannes Uyttenbogaert hem geen- „zints en zuivert noch verontschuldigt in sijne genaamde „klare Justificatie, van die ontrouwigheid en onbehoor- „lijke maniere van doen, die *Jacobus Triglandius*, zo „in de Dedicatie-brief aan sijne Princelijke Excellentie als „in de voorreden, gelijk mede in zijn boek verdediging „genaamd, hem naaktelijk hadde vertoond: raakende „voornamelijk de punten van 't noodzaken tot zonde, „ende d'onderlinge verdraagzaamheid.

Poppius
Enge
Poorte.

In 't jaar 1616. gaf de Goudsche Predikant *Eduard Poppius* sijne *Enge Poorte* in 't licht, doch onze *Triglandius* zag deze niet, of hy schoor'er sijne pijlen op uit, en scherpte sijne tonge en penne daar tegen oordeelende dat *Poppius* de zaligheid in 's menschen eigen gerechtigheid

op

op zijn Sociniaans stelde , hervormde hy *d'Enge Poorte*, met een boek 'tgeen hy titelde , *de kracht der Godzaligheid, ofte de leere der waarheid die na de Godzaligheid is*. ibid. bl. 770-771. In 't welk hy *Poppius* eigene texten, doch in andere ordre gesteld, verhandeld. Hier kantden zich de Remonstranten tegen , en *Triglandius* weder tegen hen.

Alle sijne schriften van deze stoffe, en vordere kleine werken deed *Triglandius* t'Amsterdam onder den titel van *Opuscula Triglandii in Folio* onder de persse van *Marten Jansz Brant* leggen.

Ontrent dezen tijd in gesprek van Prins *Maurits* ontfangen, klaagde *Triglandius* aan den Vorst , dat zommige Magistraaten te zeer met Arminiaansche opinien waren ingenomen , en zich te hardelijk tegen de Gereformeerden stelden : verzoekende , dat sijne Excellentie, met sijne autoriteit, by zulke Magistraaten wilde te weeg brengen , dat zy doch den Gereformeerden vrye oeffeninge van hunne Religie zouden vergunnen ; ten minsten in byzondere huizen, schuuren, of diergelijke plaatsen, verhoopende, dat het dan wel wat beter zoude gaan. Daar de Prins op had gevraagd , *of dan de Gereformeerden in huizen en schuuren zouden gaan om hunnen Godsdienst te oeffenen?* Antwoorde *Triglandius*, dat hy wel wiste, dat het zo niet en behoorde, maar dewijl het nu zo lag, en niet anders weezen konde , zy Predikanten noch wel moed hadden, als sijne Excellentie de verzochte vryheid te weeg bracht, d'Arminiaanen dood te prediken , waar op de Prins in deze woorden uitborst: *Hoe, zouden wy in huizen en schuuren gaan? De kerken koomen ons toe, wy zullen ze ook hebben.* Sijn gesprek met Prins Maurits, Trigl. Hist. bl. 907.

Toen wenschte *Triglandius*, dat daar God sijn' zegen toe wilde geeven. Wanneer in 't jaar 1617. zommige Contraremonstranten groote vlijt aanwendden om geld by een te brengen tot vorderinge van hun voorneemen, hield *Triglandius* t'Amsterdam ter maaltijd gezeten den Hy zameld geld in voor afgezette Contraremonstrantsche Predikan-

Ss

gasten

ten en Studenten.

Brand, *Hijst der Ref. B.* 26.

gasten voor, dat'er geld moest geschaft worden tot onderhoud van afgezette Predikanten, en van jonge studenten, als ook tot verval van andere onkosten die de kerken hadden te draagen, waar op een der byzittende tekende voor twaalf, d'andere voor tien, twintig, dertig, en meer guldens 'sjaars, voorts dat men acht Hollanders, en acht Brabanders stelde om deze penningen in te zamelen.

Word van de Noordhollandsche Synode afgevaardigd, Synodale acten,

tot de Nationale, Hales 32. brief aan Karleton.

Schrijft een verhaal van de proceduren der Synode.

Het oordeel der Remonstranten over dit geschrift.

Brand *Hijst der Ref. bl.* 39.

Sijn spitsvinnigheid tegen Barneveld. *Trigl. Kerk. gesch. bl.* 1160.

In 'tjaar 1618. deputeerde de Noordhollandsche Synode, t'Enckhuysen verzameld, vier Predikanten, en onder die *Jacobus Triglandius*, om van hunnent wegen op de *Nationaale* Synode te verschijnen. In de Synode wierd hy benevens twee andere Predikanten verzocht om een gemeen leerschrift, in 't welk de leer der vijf artikulen volgens het gemeen gevoelen der Synode, en het begrip der gemeente in 't Nederduyts en Latijn zoude verklaard worden, in te stellen.

Het eerste deel van 't *Historisch verhaal*, aangaande de procedure der Synode met de Remonstranten gehouden; wierd *Triglandius* en *Schultetus* bevolen te schrijven.

In de nareeden van 't laatste schrift 'tgeen de Remonstranten aan de Heere Politiken op de Synode gaven, spraken zy van *Trigland* aldus: „Wy weten dat'er in de gantsche materie niet en is zo grof, zo plomp, en zo lasterlijk van ymand oit gezeid, of D. Triglandius, een lidmaat van de tegenwoordige Synode heeft sijn best gedaan, om dat te verdedigen, en met verdichte, elendige beuzelingen te verbloemen, te verontschuldigen, te bepleyteren, en dat noch veel erger is, heeft zich niet geschaamd dat opentlijk aanteprijzen als eeneleere der Gereformeerde kerke, om quansuys haare eere en aanzien te verdedigen, gelijk de titel sijns boek medebrengd.

Triglandius haat tegen d'Arminianen spatte de zelfs over den onthalsden *Oldenbarneveld* in dezer voegen uyt, „Die

„Die man, die in de kerke Gods domineerde, als of hy
 „macht over de herten en consciënsien der menschen had
 „gehad, die de Religie also wilde stellen, en stelde naar
 „sijn goedvinden, niet anders dan of hy meester in de
 „zelve ware geweest, gelijk, de Paus doet in het Paus-
 „dom also een politiek Pausdom, in de gereformeerde
 „kerke oprechtende, die de Religie veranderende, de
 „kerken had begost te verwoesten en den politieken staat,
 „daar mede, en nevens dien, in d'uiteerste verwarringe
 „stelde; die man, zeide hy, was om die sijne tlaaden,
 „van vier en veertig Rechters, naar alle recht en billijk-
 „heid, met den swaarde gedood.

De Dortsche Synode verstaande, dat op bevel der Staa- Hy word
 ten van Utrecht eene Provintiaale t'Utrecht, stond ge- van de Na-
 houden te worden, vaerdigde in 'tjaar 1619. den gewe- tionale Sy-
 zen, Voorzitter en de haare *Bogerman*, benevens *Triglan-* node afge-
dus, daar op af, daar het besluit op de afzettinge en vaardigd
 verbanninge van de Remonstrantsche Predikanten volgde, op de Pro-
 niet tegenstaande dat de Contraremonstranten 's jaars te vinciale
 vooren in 't Sticht niet sterker waren dan vijf in getalle t'Urecht.
 geweest. Brand.

In 'tjaar 1623. of weinig vroeger, gaf *Triglandius* in druk, Schrijft ee-
 eene *vermaning aan alle de Remonstrants-gezinden*, dienende ne verma-
 om hen tot de gemeenschap en eenheid der publieke Gere- ninge aan
 formeerde kerken te brengen. In dit schrift disputeerde alle Re-
 hy niet alleen over het stuk der leere in verschil staande, mon-
 maar beschuldigde hunne Leeraaren in 't gemeen, dat zy strants-
zaake by daatelijkheden te rechten: voorts beweerende, gefinden.
 dat het vervolg te kennen gaf, hoe verre de daatelijkhe-
 den by hen genoomen wierden: „Dat zy de Conspira-
 „tie niet ontkenden: dat de Confessien der gevangenen
 „t'onrecht in twiifel wierden getrokken: dat de fonda-
 „menten der Conspiraatsie al over drie jaaren geleid wa-
 „ren: dat veele onder hen konden en moesten van dat
 „boos

„boos voorneemen geweeten hebben: dat de Remon-
 „stranten geen reden hadden om te klaagen over vervol-
 „ginge ter zaake van Religie en Conscientie: dat de pro-
 „ceduren der Overheden tegens de Remonstranten wet-
 „telijk waren: dat de Remonstranten zonder reden meen-
 „den, dat hun geheele gezelschap niet moest telast geleid
 „worden 't geen by eenige weinige onder de hunnen was
 „gedaan. Het meeste oogmerk van sijn schrijven strekte
 om den *troost-brief* by de Remonstrantsche Predikanten
 na het ontdekken der Conspiraatsie, aan de gemeentens
 geschreven, en gemeen gemaakt, te wederleggen: ook
 was by sijne *vermaaning* een *korte aanmerking* gevoegd
op hun oodmoedig vertoog aan de Heeren Staaten en den
Prins van Oranje overgegeeven. Dit zocht hy te we-
 derleggen, zich kantende tegens de betuiging van hun
 ontschuld, en 't verzoek van vryheyd in 'toeffenen van
 hunnen Godsdienst.

En aan-
 merkinge
 op hun
 vertoog.

Orat. Fun.
 Cocc.

Triglandius vier en twintig jaaren en een half de
 Amsterdamsche kerkbediening waargenomen hebben-
 de worden ontrent den jaare zefstienhonderd en vier en
 dertig, thans by de drie en vijftig jaren oud, Hoog-
 leeraar (Professor) der hervormde Godgeleerdheid te
 Leiden, *Opperschoolvoogd* (*Rector Magnificus*) van die
 Hoogeschoole, en kerkbedienaar dier stad, even als
Arminius voor hem was opgeklommen.

Hier schreef hy in 't jaar zefstienhonderd en vijftig,
 oud zeven en zestig jaaren sijn groot en bekend werk,
Kerkelijke Geschiedenissen, aangaande de geschillen in de
vereenigde Nederlanden voorgevallen met der zelver be-
slissinge in vijf deelen, verhandeld.

Het oogwit van *Triglandius* is de *Kerkelijke Histo-*
rien van Uytenbogaert, na des schrijvers dood, in den
 jaare zefstienhonderd zes en veertig in 't licht ge-
 koomen, overhoop te werpen, om de hervormde lee-
 re, kerke en manier van handelen, inzonderheid in

't Na-

't Nationale Synode van Dordrecht, te recht vaardigen.

Isaja magnam partem, zegd zijn Lijkprediker, *Coccejus, explicavit; De gratia Dei scripsit; Adversarius os obturavit; Remonstrantium Apologiam examinavit; ad Capita Theologiae, in auditorio, graviter, cordatè, solidè, accurateque respondit.* „Hy heeft den Profeet *Isajas* voor „een groot, gedeelte verklaard; Over het stuk der „gennade Gods geschreven; Sijner tegenstreveres den mond „gestopt; Het verweerschrift der Remonstranten onder „zocht; Voornaame stukken der Godgeleerheid met „gewigt van reden, bondig en net behandeld. *Triglandius* stierf in den jaare 1654. een en zeventig jaaren oud. De beroemde *Johannes Coccejus* sprak zijne Lijkrede.

Orat. Fun.
Cocce.

VERMAARDE GOUDSCHE GLASSCHRYVERS.

Vermaarde Goudsche Glaschrijvers. Dirk, en Wouter Crabeth, Isenbout, Adriaan de Vrye, Alexander Westerhout, Daniel en Wilhem Tomberg. Gedachten over het Glas-schrijven. Goudsche Konst-schilders. Zwarte Jan, Cornelis van der Goude, Simon Jacobsz., Damiiaan van der Goude, Cornelis de Visscher, Pieter Pourbus, Cornelis Ketel, Wouter Crabeth, Jan Duiwe, Jan Govertsz. Verbijl, Aart van Waes, Jan Fransz. Verzijs, Jacob Rengersz. Blok, Jan, en Pieter Donker, Dirk Meerkerk, Aart Verharst, Gijsbert van der Kuil, Dirk de Vrye, Adriaan van der Spelt, Wilhem Keur.

Dirken
Wouter
Crabeth,

ZO de wereld oit Konstenaars in Glas-schilderkonst zag, waren het de twee gebroeders *Dirk en Wouter Crabeth.*

C. Ver-
mander
Schild.
boek.

Men verwonderd zich, en niet zonder reden, dat *Karel Vermander* in zijn bekend Schilderboek geen woord van deze doorluchtige Broeders en Meesters meld, doch des te meer diend hunne geheuggenisse van ons vernieuwd.

van af-
komst
Hollan-
ders,

Eenige hebben gemeend dat zy van afkomst Duit-sche waren; andere, dat zy uit Vrankrijk waren gesproten; doch hunne Nazaaten getuigen, dat zy van ouds uit Holland afkoomstig waren.

Vermander gewaagd van twee *Crabeths*, eenen *Adriaan Pietersz. Crabeth*, en *Dirk Pietersz. Crabeth*; waar van de laatste een Glas-schrijver, in zijnen tijd noch in leevende lijven was. De *Hr. Almelooven* gift, dat

dat *Claudius*, anders *Krepel Pietersz.*, volgens *Verman- Amelov.*
der, Vader van *Adriaan* niet alleen, maar ook van *Dirk* *Amen.*
 en *Wouter Crabeth* geweest is, involgens zijn *Adriaan*, *Theol. Phi-*
Dirk en *Wouter* alle Broeders. Hy sterkt zijn gevoelen, *tot. fol.*
 door dien de twee laatste, beide *Pieters* zoonen, zo *100. 101.*
 als d'eerste genoemd worden. Ook komt de tijdreke-
 ning van alle effen uit.

Wilhem Tomberg, Glaschrijver en zoon van *Daniel Tomberg* mede Glaschrijver van der Goude, is van ge-
 dachten, dat zy by eenige Kloosterlingen hunne eerste
 gronden zouden geleerd hebben. *Waar in de konst onderrege, W. Tomb. Gouds. Arc.*
 Van *Wouter* verhaald men, dat hy buiten 's lands
 reisde, Vrankrijk en Italien bezocht, voor eene ge-
 woonte hebbende een glas alleen ten bewijs van sijne
 konst te schilderen, en dan voort te trekken.

Deze is by alle konstverstandige altoos geoordeeld *Wouter overtrof*
 boven zijnen Broeder uit te steeken; voornamelijk in *Dirk, voor*
 het teekenen. Hy stak uit in konstig te hoogen; daar *al in het te- keuen,*
Dirk zijn werk wel zo krachtig en sterk in sijne verwen
 leide; zo dat men van ouds zeide, 't geen *Dirk* doet
 door sijne diepzels, werkt *Wouter* uit door sijne hoog-
 zels.

Beide waren zy Meesters zo in groot als klein werk,
 en dat met zulke vaardigheid, dat het byna ongeloof-
 felk schijnt; want, gelijk uit de jaartekeningen blijkt, *sijne vaar- digheid*
Wouter zijn eerste Glas van de *Koninginne van Saba* in
 't jaar 1561. afgemaakt hebbende, leverde 's jaars daar
 aan het grootē door *Margarita* de Hertoginne vereerd:
 in 't jaar 1564. het derde van Christus geboorte, en
 1566. zijn laatste van den Tempelroover *Heliodorus*,
 alles binnen den tijd van zes jaaren. En noch spoedde
Dirk met zijn werk meer, die zes glazen in drie jaaren *door Dirk*
 opmaakte van geen mindere grootte als die van zijnen *overge- haald.*
 Broeder. Want in 't jaar 1555. maakte hy dat van Chri-
 stus doopinge, 's jaars daar aan de twee volgende, en
 in

in 't jaar 1557. bracht hy drie glazen in, dat van den Koning van Spanje, van Johannes boetprekende, en van Philippus den Moorman doopende; zijde alle zes de grootste in rang. Tien jaaren daar na 1567. maakte *Dirk* het glas daar de kopers uit den Tempel gedreven worden, en 1571. sijn laatste in deze kerke verbeeldende *Judith Holofernes* het hoofd afslaande.

Oude luiden getuigen, zegd *Wilhem Tomberg*, dat deze Meesters hen de kosten noch moeite ontzagen, om, wanneer zy eenige panden gemaakt en ingezet hadden, en eenig gebrek'er aan bevonden, die daar uit te nemen, en te hermaken tot hun volkomen genoegen.

Hun op-
gevatte
nayver je-
gens eens.

Zy waren hoewel Broeders, zo konst nayverend op elkanderen, dat den eenen van den anderen wat vragende, zy gewoon waren te bescheiden; *ik heb 't gezocht, doe ook zo, enz.* Het geen zy elkanderen te zeggen hadden lieten zy schriftelijk weten: en by geval op elkanders winkel komende, dekten zy hun werk om niet bezichtigd te worden. Voor hun kerkwerk hadden zy weinig loon. Zy hadden beide de Glaasmakers winkel op, wezende het Glaafenmaken toen ter tijd meer konst als thans.

weinig
loon voor
hunne
kerkgla-
zen,
hielden
de Glaas-
makery
aan,
Dirk
sterft na
't jaar
1600.

Dirk bleef ongetrouwd, en woonde op de westzijde van de Gouwe over de Turfbrugge. Op zekeren tijd twee wijven aan d'overzijde, daar nu het Amsterdamch veer is, vechtende, teikende hy ze ter vlucht in haare volle furie uit, en hing ze ter klucht in sijne kamer op. *Dirk* leefde noch in 't jaar 1600.

Wouter
trouwd,
hun sterf-
tijd niet
te recht
bekend.

Wouter woonde achter de Vismarkt in het eerste huis op de noordzijde, als men van de Gouwe kooft, een hoog gebouw, daar naderhand *Jaspar Tournay* Boekdrukker heeft gewoond. *Wouter* trouwde aan eene uit het oud geslacht van *Proyen*, liet eenen zoon na *Pieter* genoemd, die Burgermeester wierd. Hy wierd in sijn-
nen

nen ouderdom beroerd. De rechte tijd van hun sterven weet men niet. De Plaatfnijder *Reinier van Persijn*, met *Wouters* klein zoons dochter getrouwd, liet naar de Conterfeitzels van hen beide gedaan, beide deze Broeders in prent uitgaan: daar de beroemde *Jooft van den Vondel* dit gedicht onder stelde.

Offert Wouter met Elias

Doove vers schijnt hemels yver.

Eet hy 't Paaschlam met Messias;

Sijn pinceel vol aart en swier

Draaft te moediger en te stouter,

Stel het beeld op 't Schilders outer.

Dideriks nurglas is verlopen,

Noch volherd hy met St. Jan,

't Volk te leeren en te doopen,

Daar het grimmelt om dien man,

Zo vol yver als boetvaardig,

Is die held geen kunst kroon waardig?

Adriaan Crabeth, hun Broeder was eendestig schilder, leerde by *Jan Swart* van Groeningen, toen ter Goude woonachtig, ging wel haast zijnen Meester te boven, trok na Vrankrijk en stierf, noch jong zijnde, t'Autun.

Dirk en Wouter hadden tot Discipelen gehad *Jakob Caen*, *Adriaan Gerridsz. de Vrye*, *Jan Dirksz. Lonk*, *Govert Henriksz.*, *Willem Jan Damansz. en Isenhout*. Doch geen van deze konde hen op verre na ophaalen, ik laate staan, gelijk worden.

Isenhout was d'eerste die na de dood der *Crabethen* 't opzicht over de kerkglazen hadde, om 't geen by ongeval brak te herstellen.

Adriaan Gerridsz. de Vrye nam het na waar; die ook verscheide kerkglazen in de kerk gemaakt heeft, hy

T t

stierf.

Adriaan
Crabeth
Schilder.
Carel Ver-
mander in
't leven
van Jan
Swart.
Dirken
Wouters
Discipe-
len.
Ysenhout
Glas-
schrijver,
en na de
Crabeths
opzichter
der kerk-
glazen.

Alexander stierf, blind in zijn ouderdom geworden, in 't jaar 1643.
 Wester- By zijn leven nam *Alexander Westerhout* van Utrecht
 hour neemd na hier getrouwd, het werk ter hande. *Westerhout* hadde
 hem dit t'Utrecht by *Jan van der Burch* de kunst geleerd, reis-
 opzicht de na Vrankrijk, bleef daar zes jaaren. Hy was net in-
 waar. zonderheid in 't klein. Stierf Ter Goude in 't jaar 1661,
 oud 73. jaaren. Hy hadde onder andere *Daniel Tombergius*,
 Zoone van den Predikant *Herboldus Tombergius*
 tot Discipel.

Sijn leer- *Daniel* oeffende zeven jaaren onder *Westerhout* deze
 ling Da- konst, trok na den Bosch by den Vader van *Antonie*
 niel Tom- van 'Dijk, die een Glaschrijver was. Hy wierdt, *We-*
 berg be- *sterhout* door ouderdom onbequaam zijnde, over het
 kleed ver- onderhouden der kerkglazen gesteld. Waar van hy'er,
 volgens onderhouden der kerkglazen gesteld. Waar van hy'er,
 sijne plaat- voornamelijk na het groot onweer van 't jaar 1574 ver-
 ze. scheide voor een groot gedeelte moest vernieuwen.
 Hy stierf in 't jaar 1678. oud 75. jaaren.

Wilhelm Sijn Zoon *Wilhelm* oeffende deze konst, heeft de Lu-
 Tomberg thersche kerk met geschilderde glaazen versierd, en
 leerd zijn therfche kerk met geschilderde glaazen versierd, en
 Vaders 't opzicht der groote kerkglazen eenigen tijd gehad.
 konst, *W. Tombergius* begromt ze die d'oude Glas-schrijvers
 maakt de *W. Tombergius* begromt ze die d'oude Glas-schrijvers
 glaazen in roemen over de schoone koleuren, en zeggen, dat men
 de Luther- nu zodanige verwen niet meer heeft, even of het glas-
 sche Sr. schilderen door verwen gedaan wierden met de penseel
 Joost kerk daar de koleuren aan 't glas gegeven worden door zil-
 en elders ver, yzer, koper, keysteen, rood krijt, bloedsteen,
 ter Goude. een vermengzel van menie en zand of andere minera-
 Men glas len, over 't glas gestreken en in de glas-ovens gebak-
 schrijft ken; doch op 't leggen in den oven en 't stooken,
 zonder diend om schoone koleuren te hebben naauwkeurig ge-
 verwen. let. Waar in *Diepenbeek* te Romen deze konst (daar
 door mi- zeer ongemeen) ter hande hebbende, zeer ongelukkig
 neraalen. was, en die vervloekte, verliet, en tot de Schilder-
Descart. konst zich begaf.
Princ. Pk.
Libr. I.
 s. 131.

Men denke echter niet, dat de Glas-schrijver zon-
 der

der penſeel ſijn werk verricht : want de ſchaduwē , diepzels , enz. worde door 't beſchilderde van 't reeds gekoleurde glas uitgewerkt ; welk glas niet bruinder wezen moet als de ſnelſte hoogzel vereiſcht , vermits het gekoleurde glas met d'op te brengen verwe wel bruinder , maar nooit lichter kan dooſchijnen , en diensvolgens geen bequame hoogzels daar op krijgen.

Dit is in 't glas het ontzet van Samariten verbeelden- de , treffelijk opgevolgd ; doch in verſcheide andere , of door onvoorzichtigheid , of by gebrek van glas verzuimd.

Doch *Tomberg* bekend , dat de hedendaagſche grondkoleuren by het oud gekoleurd glas geenzints konnen vergeleken worden , en zegd : dat noch nooit de ſtoffe gevonden is , waar van 't ſwart aan 't kleed van d'Abdiſſe van Rhijnsburg in 't glas van den Koning *Salomon* gemaakt is , als ook van de Religieus , ſtaande achter den Biſſchop van Luik , zijnde als een zwart , 't welk nochtans op 't glas (vermits alles van mineraal moet gekoleurd worden , door dien olie-verf het vyer van den oven niet kan wederſtaan) niet kan gebruikt werden.

Deze Meesters zijn geſtorven , en ook mogelijk zegd *Tomberg* , de konſt met hen. De Hr. *Almeloveen* ſchijnt echter van andere gedachten , en meld al of in de boekzaal van den Hr. *Joachim Fellerus* een of twee boeken gevonden wierden , waar in deze konſt te lezen zoude zijn.

De gemelte *Tomberg* verhaald , dat het *glas ſnijden* , wel eer door het gruis-yzer , in de zeventiende eeuw , met den Diamant hier onbekend , door eenen *Jan de Diamant* , ter dier tijde hier ter Stede eerſt in 't gebruik quam.

Doch ge-
bruikt den
penſeel in
't diepen
der koleu-
ren.

De heden-
daagſche
glas grond
koleuren
konnen
d'oude
niet halen,
voor al de
zwarte
niet.

De Hr.
Almeloveen
we-
derspreekt
dit gevoe-
len.
Het glas
ſnijden
door den
Diamant
Ter Gou-
deinge-
voerd.
Almel.
Amen.
Theol.
Phil. ſel.
102.

KONST-SCHILDERS.

Het glas niet alleen , maar ook doek en paneel be-
toonen dat der Goude Meesters van geest en konst
heeft voortgebracht , waardig om by verre nakomelin-
gen bekend te zijn.

Jan Swart
grontleg-
ger der
Schilder-
konst Ter
Goude.
Van Mand.
bl. 148.
Adriaan
Pieterfz.
Crabeth.

De roemwaardige *Jan Swart* , in de wandeling *Swar-
te Jan* genaamd , dien *Van Mander eene kroon der Schil-
derkonsten* titeld , quam ontrent het jaar 1523. van Groe-
ningen Ter Goude. Deze leide Ter Goude d'eerste,
althans de beste gronden dezer konste. Hadde ten Di-
scipel den voorgemelten *Adriaan Pieterfz. Crabeth* ,
wiens voortijdige dood sijner konst halven te jamme-
ren was.

Ten tijde van de konstrijke *Crabeths* , woonde alhier
een *Cornelis* , Discipel van *Marten Heemskerk* , van der
Goude geboortig: deze was treffelijk in 't conterfeiten.
De drank , dien hy in sijne jeugd haatte , bracht hem
in zijnen ouderdom by veele grooten in de Hoven ver-
keerende , heel tot verval.

Simon
Jacobsz.

In d'eigene konst was thans mede Ter Goude uitste-
kend *Simon Jacobsz.* Gouwenaar , Leerling van *Karel
van Iper* ; hy conterfeitte den beruchten Glas-schilder
Wilhem Tybout , met een stoute en kloek pinceel ; trok
benevens andere uit om Haarlem t'ontzetten ; doch
bleef'er in den slag.

Damiaan
van der
Goude.
Cornelis
de Vif-
scher.
Van Mand.
ibid.

Damiaan van der Goude was een vermaard Discipel
van *Frans Floris*.

Sijn tijdgenoot *Cornelis de Visscher* van der Goude ,
verstond zich mede zeer wel op 't Conterfeiten. Som-
tijds had hy het niet te vast. Hy verdronk op Zee ,
komende van Hamborg.

Doch

Doch alle deze overtrof de vermaarde *Pieter Pourbus*, Ter Goude geboren, deze ging noch jong zijnde na Brugge, wierd een groot meester in beelden en conterfeiten na het leeven, was ervaren in de landmeterye, stierf in 't jaar 1583. *P. Pourbus* beste werk was het bedrijf van *St. Hubrecht*, Ter Goude in de groote kerke. In de middel schilderye van het tot een toeslaande stuk ziet men twee perzoonen, die van eenen Bisschop gedoopt worden, met twee andere die toortzen houden in een kerk-verschiet zeer wel gedaan. In het te rechterhand toeslaande, word de Heilig van booze geesten door vertoonde schatten aangevochten, die hy afwijkt; en in het ter linkerhand toeslaande, word hy van hen door Vrouwen bekoord. Van buiten klimt aan d'eene zijde (in 't wit en zwart geschilderd) Maria de tempeltrappen op; aan d'andere groet zy Elizabeth. Dit deftig stuk raakte na de veranderinge der Religie te Delft, daar het in 't jaar 1604. noch was.

Pieter Pourbus.
Carel van Mand.
Schild.
boek.
Sijn stuk van St. Hubrecht in de St. Jans Hofstkerke Ter Goude.

Boven deze alle mag der Goude op haaren *Cornelis Ketel* roemen. Hy wierd aldaar in 't jaar 1548. op Pas-sie-zondag geboren. Achtiën jaaren oud, wierd hy te Delft Discipel van *Antonie Blokland*, na een jaar verblijfs vertrok hy in 't jaar 1566. na Parijs, van waar hem een verbod tegen alle Onderdanen van den Spaanschen Koning na der Goude deed wederkeeren; doch de konst hier wegens d'inlandsche beroerten slecht zijnde, ging hy in 't jaar 1573. na Engeland, en woonde te Londen tot het jaar 1581. wanneer hy herwaarts komende, zich t'Amsterdam ter neder zette.

Hy wierd in zijn ouderdom beroerd, en stierf t'Amsterdam.

Onder veele sijner konstige schilderyen is een groot stuk van de Allerheiligste Drie eenigheid, wel eer het Altaar-stuk der Goudsche Lakenbereiders, nu by den Overman van dat Gilde gehuisvest. Hy maakte zon-

Sijne schildery van de Allerheiligste Drie-eenigheid

Ter Gou-
de.

der hulp van penceel met den vinger, eindelijk met
sijn voet verscheide stukken, ook contereitzels. On-
der een groot stuk dus gemaakt, stond,

*Zitt, tegen de Costuimen,
Met vinger, voet en duimen,
Ben ik geschilderd heel.
Doen Ketels lust my naakte;
In geenerwijs geraakte
My borstel noch penceel.*

Hy was, als zijnde Bastard van Proyen, bloedver-
wands van *Wouter Pietersz. Crabeths* Vrouwe. *Dirk*
Pietersz. Crabeth, komende op den winkel van *Ketels*
Oom Ter Goude, daar hy leerde, en sijnen onver-
moeiden vlijt ziende, zeide; *dit wild'er een van hon-*
derd worden die tot volkomenheid raken.

• *Wouter*
Crabeth
kleinzoon
van *Wou-*
ter Pie-
tersz. Cra-
beth.
Een Ma-
riaas he-
melvaart
op de Pa-
stoors
kerke.
En gecon-
terfeitte
krijgsraad
op den
Doelen.

Een der voornaamste Discipelen van *Ketel*, *Wouter*
Crabeth, kleinzoon van den vermaarden Glaschilder
Wouter Pietersz. Crabet. Deze *Wouter* bezocht Vrank-
rijk, Italien, en de algemeene Schilderschoole Rome,
van waar hy na eene dertienjarige reis na der Goude
keerde, daar hy in 't jaar 1628. huwelijkte met *Adria-*
na Vroesen.

Onder sijne deftigste werken zijn een Mariaas He-
melvaart, het Altaar-stuk in de bidplaatze van I. W.

En sijn laatste groot stuk in contereitzels den toen-
maals bedienenden krijgsraad van der Goude, levens-
grootte verbeeldende, 't geen op de zaal van St. Joris
Doelen hangd.

Uit *Wouters* winkel zijn verscheide Goudsche brave
Meesters voortsgekomen, *Jan Dnyve*, *Jan Govertsz.*
Verbijl, *Aart van Waes*.

Jan Duive
schilderde
den doo-

Jan Duyve was vaardig in 't schilderen, meest in het
contereiten. Hy schilderden den Minrebroeder *Grego-*
rius

rius Simpernel na zijn dood, wierd rijkelijk door de me- den Pr.
nigte copyen, die hy te maken kreeg beloond; uit Gregorius
welk inzicht hy het principaal om niet deede, zeggen- Simper-
de; *dat die doode veele levende verwekken zoude*, gelijk nel.
ook geschiede. Hy stierf Ter Goude aan eene schielij-
ke beroerdheid in 't jaar 1649.

Jan Goversz. Verbijl trok na Italien, van waar hy, Jan Go-
eens wedergekeerd by sijne vrienden, en derwaarts ver- vertsz.
reist, sijne dagen eindigde. Verbijl.

Aart van Waes, Vrankrijk en Italien bezocht heb- Aart van
bende, stierf Ter Goude in 't bloeyen van zijn leven in Waes.
het jaar 1649. weinig maanden na sijnen medediscipel,
Jan Duyve. Hy ordonneerde en schilderde aartige boer-
terryen. Hy leerde by den Plaatsnijder *Reynier van Persijn* Print-
het etzen, en liet in print verscheide geëfte-snakeryen etzer.
uitkomen. Men ziet noch verscheide teekeningen, die
hy met potlood op parkement maakte.

Jan Franz. Verzijl, tijd en leergenooot der voor- Jan
gaande, sleet, na dat hy Italien en Rome bezocht Franz.
hadde, Ter Goude zijn leeven. In 't Aalmoesseniershuis Verzeil.
hangd van hem een groot stuk, vertoonende de Re- Conier-
genten aan eene tafel, beziende het model van de nieu- seilde de
we timmeraadje van 't doen gemaakte huis. Hy over- Aalmoef-
leed in 't jaar 1647. sediers
een stuk.

't Waar onverschoonbaar, indien wy van onze Goud- Jacob
sche Schilders sprekende, *Jacob Rengersz. Blok* met stil- Rengersz.
swijgen voorbygingen, vermits bekend is, dat d'Edele Blok.
PP. Rubens Holland doorreizende, en de Schilderka-
mers bezoekende, hem en sijne Konstkamer ziende,
getuigde, dat onder alle de treffelijke Meesters die hy
hier te lande had gevonden; in de teeken en schilder-
konste deze *Jacob* d'alleruitsteekste was, hy schilder-
derde alles in 't perspectief.

Hy wierd Ter Goude in de Lange Groenendeel in het
huis daarde *helbaarden* wel eer uithongen gebooren. Hy
reisde

Sijne han-
deling in
't perspe-
ctief.

en kennis
in de wis-
konste.

reisde jong zijnde na Italien en Romen. De wiskonste en vestingbouw zonder weerga verstaande wierd hy van den Poolfchen Koning in fijnen dienst overgenomen. Doch met den Koning gemeenzaam, en van hem zeer begunstigd, verviel hy in den na yver der Poolfche Grooten, 't geen hem fijn afscheid deed verzoeken. Onder andere onderreichte hy den bekenden Overften *Parfival*, die door fijne wetenfchap in de wiskonfte by den Prins *Fredrik Henrik* in aanzien en hoogachtinge quam. Op zekeren tijd een deel linien door een gehaald hebbende, deed hy fijnen Discipel een gat in 't beschot booren, daar door ziende vertoonden de verwarde linien eenen laftdraagenden Ezel.

Hy verhuylde met fijn gezin na Vrankrijk, en geraakte naderhand in handen der Spaanfche, in dienst by den Hertog *Leopoldus*, die hem byzonder zinde, en boven fijn gewoone foldy, in 't veld zijnde, daags noch zeven gulden toeleide. Ontrent Winox berge te paerd over een plank rydende ftruikelede het, en stortde ter aarde. In de ftaad gebracht, wende men op bevel van den Hertog alle vlijt tot fijne herftellinge aan; doch alles te vergeefs zijnde, reisde *Jacob Rengerfz Blok*, na zo veel reizens, na d'eeuwige rust, en wierd te Berge St. Winox in de Kerk der Predikheeren ter aarde befteld. Sijne weduwe, *Geertje Davids*, trok in Brabant, haar leeven lang, een jaarlijksche wedde. Sijn Zoon volgde in fijne plaatze, maar wierd gequetft, en ftierf.

Twee *Donkers*, *Jan* en *Pieter*, Broeders kinderen, hebben in hunnen tijd al vroeg blijken gegeven dat zy hunne Vaderftad met hunne konfte zouden verligt hebben indien hun leevens licht in 't reizen van haare Zon niet fchielijk waare verduiftered.

Jan Donker heeft de Regenten van het Tucht huis alhier in een groot ftuk, noch daar te zien, geconterfeit.

Pie-

Pieter Donker, t' Antwerpen by den vermaarden *Jordaans* besteed, vertrok na twee jaaren van hem on-
derrecht te zijn, na Frankfurt op de krooninge van
Keizer *Leopoldus* (welke reize in druk quam) in 't
volgende jaar 1659 na Vrankrijk, en van daar, in 't ge-
volg van den *Hertog de Crequi*, na Romen, daar hy veel
schilderde. Na zeven jaaren quam hy weder herwaarts,
alwaar hy stierf in 't jaar 1668.

Men heeft Ter Goude verscheide schilderyen van eenen
Dirk Meerkerk, alhier geboren in de gewezene Brouwery,
de Passer, voor in de Keizerstraat. Hy reisde op sijne Dirk Meerkerk,
konst na Italien, en Romen, en woonde langen tijd by
den Bisschop van Nantes. Onbekend sijne ouders we-
der t' huis koomende vraagde hen hoe het met hunnen
uitlandigenzoon ging, doch op het ontspringen van
des Moeders neus wierd hy haar bekend. Koomende van
eene begraaffenis liep hy, niet verre van sijn ouders
huis, by de langebrugge in 't water, en verdronk.

Onder de Discipelen van *Wouter Crabeth* waren mede
Aart Verharst, en *Gysbert vander Kuyl*, trouwe reisge-
zellen na Vrankrijk en Italien. *Verharst* op bedreiginge Aart Verharst,
van verstek sijner aangestorvene goederen, keerde her-
waarts na den tijd van elf jaaren; doch *vander Kuyl* bleef Gysbert vander Kuyl,
twintig volle jaaren uitlandig, keerde na dezen wederom,
en stierf Ter Goude in 't jaar 1673. wezende *Verharst* al-
voorens in 't jaar 1666. overleden.

Dirk de Vrye, van afkomst en geboorte uit der Gou-
de, en maagschap van *Adriaan Gerridsz de Vrye*, leerde Dirk de Vrye,
niet alleen de konste by *Wouter Crabeth*, maar ook t' U-
trecht by een anderen meester; reisde meermaals na Vran-
krijk, en verwisselde na de konstoeffeninge het pin-
ceel voor het Vroedschap-ampt, en Burgermeesterschap.
Hy stierf in 't jaar 1681.

Ik voege by de Ter Goude geboorent schilders twee, van der Goude sijn afkomstig, en aldaar gestorven,
die hoewel elders ter wereld gekoomen, hunne afkomst
aan

aan der Goude schuldig zijn, en aldaar hunne konst tot hun sterven toe geoëffent hebben.

Jan Dame
de Vet.

Jan Dame de Vet, d'eerste der gemelten, wierd te Leiden geboren, afkomstig van der Goude, hadde Vrankrijk, Italien en Rome bezocht, wanneer hy zich hier ter woon begaf. Men ziet van hem een aanzienlijk stuk van den Krijgsraad op den Doelen. Hy hadde voor het plaatsnijden te leeren, doch wierde in 't jaar 1625. oud ontrent dertig jaaren, van eene besmettelijke ziekte aangest, en overwonnen.

Adriaan
vander
Spelt uit-
steekend
bloem-
schilder.

Adriaan vander Spelt, was mede sijne geboorte aan Leiden, doch atkomst aan der Goude, schuldig. Hy was uitnemend in 't schilderen van bloemen. Verbleef eenigen tijd aan 't Hof van den Brandenburgschen Keurvorst. Keerde na der Goude, woonde in de Peperstraat het derde huis noordwaars de Komijnsteeg, troude voor sijne derde vrouwe een Groeningsch quaadaardig wijf, die sijn levenslamp, eer hy noch den middeltrap des ouderdoms bereikte, in 't jaar 1673. uitbloes.

Wilhem
Keur groo-
te Bouw-
meester.

Onder de groot konstgeesten van der Goude rekend *Guicciardien*, *Wilhem Keur*, en steld hem onder de uitsteekenste bouwmeesters sijns tijds.

Damiaan
vander
Goude.
van Mend.
bl. 162.

DER TIENDE HOOFD-STUK.

Stads-Raads-en-Kerk-wisseling.

Hertog
Alva zoekt
ongewoo-
ne schattin-
gen in te
voeren.

DE Landvoogd *Alva*, het stuk der schattinge van tien-den, twintigsten, en andere penningen met heftigheid willende doordrijven, deed de Staten van Nederland in Maert des jaars 1569 te Brussel beschrijven: stelde hen 's Lands geldnood te voor, wees teffens aan midde-

delen om dien te helpen met een hondertsten penning eens, van yders goederen, voorts tot last der verkoopers den twintigsten van onroerende goederen, zo dikwils als die verkogt wierden. Doch geen verwikken ziende aan 't slot der redenen hier over tegens sijnen eysch by de Staats gemachtigden ingevoerd, gaf eindelijk zo verre toe, dat men van elke waaren, slechts eens ter fleete, den tienden penning zoude heffen. Waar na de Staaten der aangëerfde Landschappen in den tienden, en twintigsten penning bewilligden. In deze dienden d'Edelen, en eerste Stad van Holland tot voorgangers. d' Andere Steden hielden 't noch een wijle tegen: Amsterdam ten uitersten toe, doch verklaarde mede te zullen voldoen als overstemd. De Staaten van Utrecht wilden liever den hoogsten haat des Hertogs op zich laaden dan hier in toestemmen.

Dit maakte aan andere gewesten wettigen uitvlucht, die, zich beroepende op de weigeringe des Lands van Utrecht, verklaarden niet verplicht te zijn tot den tienden en twintigsten penning. Men zoude dan by de aangëerde Landen hun aandeel toestaan in twintig tonnengouds, voor twee jaaren. 's Hertogs voorstellen en aandrijven der noit gehoorde schattingen, neven sijne vreemde manier van handelen, deed nu de Roomsche katoelijken het oog op den onderstand hunner wederparty, der onroomschen, werpen; doch de anxt deede weinige uyteren 't geen zy in hunnen boezem droegen.

De Prins van Oranje, rechts voor den nederlag by *Monten-*
court uit Vrankrijk na Duitsland geweken, paste het oog op alle zaaken, en verschieft van luiden aan sijn lijn te hebben; waar toe hem niet weinig de gemeene gene-
gendheid nu hielp. Ter Goude hong Mr. *Jan Jacobsz*
Roosendaal met noch eenige tot sijn Doorluchtigheid over, die daar van verstandigd aan de Goudsche Burger-
meesteren zelve, uit sijn huis *Dillenburg*, schreef. Ze-
ker

Maakt dus
d'ingeseten
aan 't mor-
ren,

en die van
der Goude
in heimelij-
ke onder-
handeling
met den
Prince van
Oranje
treeden.

ker *Willem Dirksz.*, eertijds Burgermeester van Yselfstein, met den brief overgekoomen, nam sijn verblijf ten huise van den Burgermeester *Cornelis Cornelisz.* Os genoemd, vader van *Gerrid Cornelisz. de Lange*, na dezen mede Burgermeester. Hier van daan bracht ze een *Wilhem de Brouwer*, burger van der Goude, beducht, niet zonder rede, na *Oudewater* op een merkt dag, *d'Eyeremaandag*, d'eerste na *Palmzondag*, genoemd. Na het eindigen van de merkt doet hy ze door een jongen, dien hy achternagting aan den schipper op der Goude leveren, en ziende dat die ze aannam trad hy in de schuit, oogt Ter Goude gekoomen den besteller na, die ze ten huize van *Jan Jacobsz van Rosendaal*, doenmaals voorzittend Burgermeester bracht. Deze dien ontfangende breektze op, leeftze, ende (d'andere waren niet zeer Prins gezind) mitze aan de gezaamde Burgermeesteren hield, en van zo een gewichrigen inhoud was, verslaat zich niet weinig. Opstaandenvoet stapt hy na *Cornelis Jansz Vlacq*, doet hem reeds gelegen zijnde opstaan, en zegd niets, dan hy wilde met hem een glas spaanschen wijn drinken, gelijk zy (de Burgermeester even onsteld blijvende) deden. *Vlacq*, die van 't werk wiste en den raad aan *Wilhem den Brouwer* tor het bestellen van den brief, invoegen als verhaald is, gegeven hadde, liet zich mede niets ontvallen.

Stads Regeerders ontbieden op hun Raadhuis de Schutterye, over de belastingen van den tienden penning. Hoofd 6. boek der Ned. Hist. bl. 111.

Korts na dezen, in 't eerste van 't jaar 1572. ontbooden de Wethouderen, Burgermeesters waren Mr. *Jan Jacobsz Roosendaal*, *Jan Gerriasz. Stempel*, *Gerrid Huijgen*, en *Jan Reyniersz.* Schepenen, *Govert Witten*, *Dirk Ottoz.* Mr. *Henrik Jacobsz*, *Dirk Jansz. Lonck*, Mr. *Cornelis Henriksz.*, *Dirk Clementsz. van Neck*, en *Jan Geen Simonsz* belemmerd, en beklemd over 't invoeren van den tienden penning (de twee jaaren der ingewilligde twintig tonnengouds nu verloopoen zijnde, wilde de Hertog van *Alva* ten allen prijze met den tienden en twintigsten penning door) een vierdedeel des Stads schuttery voor

voor hen op het Raadhuis. De vrage was, *ofte zy, bygeval het invoeren van den tienden en twintigsten penning eenigen onlust alhier verwekte, de Heeren Wethouderen voorgaande, gezind waren te volgen?* Heel verschillend antwoord gaven eenige der aanzienlijksten: *Kievit*, schoonzoon van eenen Burgermeester, zeide plat uit, *neen; noch om tienden, nochte om twintigsten penning verzet ik eenen voet.* De schoonvader gebelgd wilde hy zoude zwygen: maar hy wederom, *ben ik oud genoeg om uwe Dochster ten vrouwe te hebben, ik ben 't ook om te spreken: Jan Vlacq*, waarschijnlijk *Burger-Hopman*, nam het woord op, en zeide: „Neen, neen, Mijne Heeren, 't is niet geloofbaar dat sijne Majesteit van Spanje, zo goedertiere Vorst, „deze Erflanden van wijlen sijnen Heer Vader zal. met zo „zware lasten zoude willen drukken. 't Is niet als 't werk „van 't Spaansche Hof, altoos gewoon te geweldenaaren „over de landen van Sijne Majesteits gebied. Om dan „zodanigen aanleg in sijn begin te stuiten, en tot een „gewenscht einde de zaak te brengen, ben ik bereid, al „sloeg niemand de hand aan 't werk, de zake zodaniger „wijze aantasten, dat ze kome daar 't behoord. Ofte „dan de Koning het zo wilde, voerde de Slotvoogd en Stads Bailliu, *Cornelis vander Mijle* daar op in. *Ik zoude het evenwel wederstaan, antwoorde Jan Vlacq, waar mede?* vraagd de Slotvoogd; en toen de gezaamde burgery, *met de wapenen.* Dit vrypostig bescheid slaakte den opbod der andere vierdeelen der Schutterye. Men beval slechts den Wethouderen vreedzaamig met de gemeente te leeven, tot dat de noot'er op aanquam.

De zake lied zich na een korte tijd verloop vry slechter aanzien; want een der Burgermeesters den Slotvoogd bezoekende, toefde zo lang, dat de Burgery, in argwaan geraakt, al of men hem op 't Slot in bewaarnisse genomen hadde, 't zamengerot, 's Slots voorpoorte, met willige boomen, op de Spieringstraat voor 't huis van eenen

Hun vrypostig antwoord,

en opstand tegen den Slotvoogd.

nen stoeldrayer *Maerten Pauwen*, gelegen, opliepen, en zelfs derfden op 't Binnenhof staande sterkte uit naam der Burgermeesteren opeyffchen. Doch d'aldaar zijnde Burgermeester te voorschijn koomende, bedaarde de onderneemers. Het vermoeden dat de Slotvoogd by tijd en wijlen iets ergs tegen de stad mochte onderneemen, deed van doen af de Burgers een wacht in 't Minnebroeders-Klooster op hoede houden, om rede dat men van 't Slot door een achterpoort in dat Klooster en van 't Klooster met krijgsvolk ter stede in ter sluip geraaken konde.

Dewijl het de burgery nu ernst scheen alle geweldenaar, en invoeringe der ongewoone schattingen te weeren, nam de moed der Prinsgezinden hand over hand toe. Op den eigen tijd dat het slot, invoegen als gezegd is, wierd aangedaan, ging de Burgermeester *Rosendaal* na den gemelten *Cornelis Jansz Vlacq*, doch vrolijker van gelaat als voore, 't geen van *Vlacq* gemerkt hem deed zeggen. *Hoe nu zo veel vrolijker als voor eenige dagen doen gy my deed opstaan? Ik had'er*, zeide de Burgermeester, *toenmaals geen reden toe. Waarom doch*, vraagde *Vlacq*, en voortgaande terwijl de Burgermeester niet uiterde, *ik zal 't u dan*, zeide hy, *Burgermeester*, *zeggen*, *zegd gy het my niet*. En teffens voorflaande ofte hy geen brieven van den *Prins van Oranje*, op *Dillenburg* geschreven, ontfangen hadde, ontdekte hy hoe het bestellen van dien door hem was bezorgd. 'dOpgevatten haat van verscheide burgers brak nu dagelijks meer uit. Wanneer na aloude gewoonte de Schuttery op den Feestdag van 't Allerheiligste Sacrament omging, waren drie zo onverzaagd, dat zy den Hertog *Alva* opentlijk voor eenen geweldenaar uitschreeuwden, ende indien ymand, de aanleider van een opstand derfde zijn, zy de zelvige wel eerst gezind waren te stookten. Eene tale, die in bezadigder ooren vry onduitsch klonk. Hunne vyerroeren en wapenen zelfs had den zy ten spijt der *Alvaas-gezinden* met het afbeeldzel

van

van den Prinse van Oranje met een heyrkamer in de hand, den ter-aarde neergevelden *Alva* met den eenen voet tredende op de keel, en den anderen op de borst.

De Briel was nu met geheel het Eyland van *Voorne* zedert den eersten April dezes jaars in handen van den Graaf *Lumey*. Onderwijl hy daar bleef nestelen beraamden negen waaghalsen binnē in Holland (daar men minste op sijne hoede was) intedringen, om d'eene of andere Stad voor den Prins te verrassen. Deze moedige waren Jonkheer *Adriaan van Swieten*, sijn knecht *Dirk Vos*, *Simon Pietersz. van Velden*, Pater *Simon* bygenaamd om dat hy Ter Goude het Minnebroeders Klooster bewaard hadde, *Gerritje van Oudewater*, drie de *Munters van Oudewater*, en twee onbekende. Van den *Briel* voerēze op *Geervliet*, voorts in 't *Spuie*, van daar op *Pietershoek*, en zo op *Zwijndrecht*. Van hier zond *Simon Pietersz* te *Dordrecht* aan eenen *Dirk de Leuw* bericht van hunne koomste, die hen een kitte wijn schonk. Een aldaar leggende Vlyboot zettede hen, na zes uren gepleisterd te hebben op *Papendrecht*. Uit een op stroom leggend Oorlogschip riep hem ymand toe, gy zult op *Papendrecht* cer.e Prinsevlagge zien wayen. Hier huurdenze twee wagens op *Nieuwpoort*, daar ze dien nacht noch inquamē, door den wachter ontdekt, en nageroepen, namen zy 't een schuyt op *Schoonhoven*, doen de Stad niet aan, maar zeiden in 't omgaan der zelvige, *die van Dort willen hen omzetten*, waar op zy antwoorde: *dat's een praatje*.

Voor de Herberg staande aan de Kruispoorte : . . namen zy twee wagens op *Oudewater*. Hier ontrent gekoomen voeren *Simon*, *Gerritje*, en noch een, de Ysel over, en traden de Yselpoort in. *Jonker van Swieten* en *Sivert Munter* de . . . poorten in, en na dezes huis. Andere drie *Munters* spoedden na den Doelen, hier was reeds zeventig man t'zaam gerot. 't Was den 19. Juny en nu avond, 's Stads poorten waren zo haast niet gesloten, ofte *Gerritje*

De Briel overrompeld zijnde sluipen van daar eenige weinige Holland dieper in.

Oudewater vercraft.

ritje van Oudewater, het uur ter uitvoeringe van 't beleide zijnde gekoomen, beliep den Burgermeester *Dirk Dirksz* over tafel, lichtde 's Stads sleutels, die men wiste in dat vertrek aan een spijker te hangen, namze mede, en brachtze den Jonkheer *van Swieten*, tot den ontfelden Burgermeester niet anders zeggende, als men hadde daar toe last van den Stadhouder, den Prins van Oranje. Jonkheer *van Swieten*, dus meester van de Stad, ontboot Schout Burgermeesteren in den Doelen, opende sijnen last-brief, en stilde den ontzetten Burgermeester *Dirk Dirksz*, en genoegde d'andere Regeerders.

Het gerucht van de verrassing verspreide zich wel haast in 't naburige der Goude. Fluks schreef *Herman Sterre* een der Goudsche hoofd-misnoegden aan *Sivert Evertsz* *Munter*.

Weet Sivert Evertsz Munter, dat alhier alle dingen gereet is, wilt u morgen vroegh de klock vier uren voor de Kleywegspoort vougen, want sout faillieren, so sijns alle op de Vleysbanck, niet meer dan zijt gesont. En was onderteÿkent.

HERMAN STERRE.

Den 20. Jun. 1572.

Zonder uitstel leverde *Sivert Evertsz* dezen aan den Jonkheer *van Swieten* op het ontfangen der zelvigen ten huise. Inder yl wierd de knecht *Gerrid Vos* na *Simon Pieterfz* in den Doelen afgevaardicht, met bevel, hy hadde twee wagens te huuren, en klaar te maaken. Deze geen Voerluiden aldaar kennende, bequam eindelijk 'er twee. De bende bestond in negen en zestig. De Ridder *Hoofd* zegd, schaars zestig mannen, geraapt volk en ooylijk gewapend, veertien waren vremdelingen, de overige zommige Goudsche, andere Oudewatersche burgers, verdeeld onder drie vaandels, een Oranje wir, en blauw, nieuw

ondernomen door
schaars zeventig
mannen.

nieuw gemaakt door de dochter van den *ouden Munter*, de twee andere waaren Stads vaandelen van *Oudewater*. In 't uitrijden van de Stad, brak de valbrugge, zonder dat zich ymand bezeerde. Hunnen weg namenze benedensdijks langs den Tiendeweg, en quamen al vroeg mergens op den 21sten van Junius 1572. voor de Kleywespooorte. *Herman Sterre*, hen verneemende, riep over 's Stadsmuur, *wie daar?* *Wy zijn't*, antwoorden die van buiten. Hy weder, *zyt gy het, de bruts zal haast aangaan*. Zonder langer toeven braken de buiten hoop, en eenige binnen gereed staande burgers de poorte op. Hier ontfing een *Jan Kist* een lichte wonde met een hellebard aan 't hoofd, doch niemand anders het minste letzel. Den weg nu gebaad zijnde trok Jonkheer *van Swieten* verzel met Jonkheers *Uitden Enge* van Utrecht, en *Wenceslaus 't Serclaes*, uit den Haag gevolgd van sijne bende, (yder had een blauw lind om den hoed) met drie vaandels steewaarts in, spoeyde zich na de merkt, en hield voor 't Stadhuis stand. Onder de schutters, het Stadhuis bewaakende, was'er een alleen die dit volk zien-
Dringen door de Kleywegspooort ter Stede in,
bezetten het merktveld.
 de, en zo zwak speurende bestond te zeggen, men behoorde tegenstand te bieden, en ze met geweld ter stede uit te drijven; waar op hy sijne bus velde, en hadde al vyer gegeven ten waar sijn spits-broedereen *Job Daemsz*, strecks onder 't Slot woonende, hem het afdrucken belet hadde met te zeggen, *wat wildge schieten, 't zijn onze eygene burgers*. De machteloze trop sleepte binnen een uur of twee een getal van zes ofte zeven honderd mannen achter zich. Alle het paardvolk was een man, *Jan* of *Klaes Pietersz Watergraef* (deze waren elkanderen zo gelijk dat ze niet wel onderkend wierden, daarom broeders zijnde ook de *Broertjens* gezeid) zittende op eene zwarte merrie, met een touw in den bek zonder zadel, of toom. Hier mede reed hy van de merkt de haven langs, over 't Veerstal, door de Peperstraat, over de Gouw, en Turf-

merkt, en zo weder by sijn volk noch staande voor 't Stadhuis. Al wat hem op straat bevond, beval deze onverzaagde stoutterik te ruimen, en in huis te gaan, ofte anderzinds *hy wiste wat hy met hen te doen had.*

*Hoofd.
Ned. Hist.
6. b.*

Bor 6. Boek schrijft dit jaardicht op het innemen van der Goude :

*Die Heer van swieten CLoeCk, naM dlestds Van
der GoVde In,
Voor den PrInCe van OranIen, 't WeLck Was
GelWIn.*

Zeker Burgermeester, in deze dwerling, liep uit verbaastheid, ten huize eener weduwe, om lijfberginge, en geslooten van haar in een spinde, vraagde of hy daar al veilig was. Zy antwoordde; *gewisselyk, en dat haar man daar menigmaals geschuyld had, als hy van hem, en anderen gezocht wierd, en de Burgsvooagd daar voor stond.*

*De Heer
van Swieten
roept de
Vroedschap
te gader,
en doet
haar een
aanspraak.*

Thans riep de Heer van Zwieten de Vroedschap tegader, en deede hen dezen rauwgeschaaften aanspraak:

Eerwaardige Heeren, UE. is niet onbewust, dat weinige Keizeren hen voor dezen ten stryde gaven zonder raad en hulpe onzer vooriger Hollanders, den zegen die zy bevochten wierd dezen toegeschreven, zelfs eyschten en ontfingen ze soldie, als wel waardig, van de Romeinen. Doch thans wanneer het Maranischhond achtig Spaansch Joods gebroed, min geacht als blaffende honden, ingedrongen, door een ongelukkig huwelyk met d'onze, 's Lands vryheeden poogdt' overweldigen, ja de Hertog Alva, nauylks wie of wat Christus is, over onze Christus kennende gemoederen wild heerschen, om geene reden dan om dat den Spaanschen Raad 's Lands eer en welvaaren verdriet. Gedenkt dan, bidd' ik u, onzer onder eere en beroemder naame. Zijn wy, dus ging hy in sijne rede voort, door een goeden Philip aan dit geslacht geraakt, poogen wy onder een anderen Philip daar thans van aftekoome, zo doende zullen wy onze oude vryheden betrachten, en de bedroefde gemoederen onzer ingezetenen ontlasten.

laften. d'Aanspraak geeindigd zijnde deed hy hen eerst, daar na de schutteryen, aan den Koning, zaamt den Prinse als Stadhouders, eed doen. *Duc d'Alva*, zijn aanhang, tiende en twintigstenpenning zwoer men af. Spot en gekkens wijze noemden zich de burgers thans *Geus*.

Hoofd. ib.

Beedigd
hen voor
den Kon-
ning, en
Prinse.

Jonkheer *Cornelis vander Myle*, die bevel over 't Slot, en veertig mannen, Goudsche keurlingen daar op hadde, meende het voor den Koning te houden. Doch zich te zwak gevoelende liet hy eenen sijner knechten achter aan de Ysel uit, met bevel om van Utrecht bystand te bezorgen. Dan zijn bode werd gevangen, en door hem des Slotvoogds aanleg ontdekt. Thans was men in de weer om 't Slot van de westzijde des havens, ontrent de Brouwery, 't *Ossen hoofd*, met een geschutje anderhalf, en van de Spieringstraat, met een slange ontrent vier en een halfponden yzer ladende, te gaan beschieten. *Vander Myle* verstekten van de verwachte hulpbende, en alles tot den aanslag gereed zijnde, wierd benodigd, gelijkgetal volk als hy inhad van den Heer *van Swieten* boven te laten, in schijn of het daar by blijven zoude, maar 't grauwrustde niet eer hy beneden quam. Ontboden op 't Raadhuis by de Burgermeesters had hy zijnen voet zo haast niet van 't Slot, ofte het trok'er in, en hield hem voor altoos daar uit.

Stads Slot
ingenom-
men.

Thans hier alles ten belangen des Prinse dus verricht zijnde, wilde men de toegangen verzorgen, om van geen spaansche krijgsmacht uit het nabuurschap aangetast te worden. *Nieuwerkerk*, een Dorps langs welk de spaansche uit *Utrecht* krijsvolk en behoefte in *Rotterdam* wierpen, diende vooral bezet. Des vervaardigd men manschap die het in bezit namen; doch voor luttel tijds, want de Spanjaarden braken wel haast door, en overmeesterde deze aangelogene pas.

De toe-
gangen tot
de Stad
worden
verzorgd.
Rauwe
ontmoetin-
gen.

Onze Goudsche strijders hier van lucht krygende vloegen al woedende in zodanigen wanordren hoogen Ysel-

dijk uit, datze onvoorsien van lont, het garen van de boeren hespels, en schorteldoeksbanden der boerinnen tot lont breidden. Het spaansch krijgsvolk hen tegen, raakte te *Kortenoort* in gevecht, krijgde d'overhand, en zy veertien verslagene burgers, waar onder geteld wierden, *Jan de Landman*, lakenkooper, *Mr. Cornelis*, chirurgien, *Thomas Dirksz.*, schrijnwerker, *Jan Fransz.*, *Jan Bosken*, en *Jan Feysz.* Men verhaald dat'er onder den hoop, een boer? men meend een Waddinxveener, was, die van eenen spanjaard achtervolgd, veldwaarts in, en slooten over toog. De spanjaard hem achter na, tot dat de boer aan eene breede wetering gekoomen by tijds de wetering overraakt, den hem naswemmenden inwacht, ontrent den wal gekoomen by den kop var, onderdompeld, en met sijn mes strot en voorts den hals afsnijdt. 't Hoofd ter Goude ingebracht werd op de Galg gezet, en die dappere met zes gulden (een tax op yder hoofd van eenen spanjaard by de Stad gesteld) beloond.

Brief van
den Prins
aan Stads-
wethou-
ders,

De *Prins van Oranje t' Effchen* het omzetten van der Goude en haaren toestand verstaande schreef veertien dagen na dezen den Burgermeesteren, Wethouders en burgery deze volgende:

*Eersame, wijze, discrete, lieve, byzondere. Alzoo de eersame Willem Dirksz. eertijds Burgermeester van Iffelsein, bringer deses, alhier by ons geweest is, hebben wy ettelyke communicatien met hem gehad, daer die gemeine zaken, en UL. welvaert aengelegen is, ende hem belast UL. het selve te verklaren, ende van onsen 't wegen aen te dienen; willen UL. daerom geen breder verhael daer van alhier doen, maer alleenlyk bidden, dat ghy lieden den selven Willem Dirksz. daer op geloven wild als ons selven, ende u daer na reguleren, volgens de goede affectie die ghy hebt tot het welvaren van de gemeyne saken, ende van U zelven. UL. vrinde-lyk bedankende van 't goeds debvoir, 't welck ghy tot noch toe gedaen hebt, ende de vordering die ghy den gemeyne sa-
ken*

ken hebt bewezen, niet twijfelende ghy daer inne altydt voort-
vaeren sult. Waer toe wy u alle goede hulpe ende assistentie
doen zullen. Hier mede den Almogenden Heere bevolen.
Geschreven tot Esschen op den 5. July 1572.

En was ondertekend:

GUILLAUME d'NASSOUW.

Het opschrift,

*Den eersamen, wijzen, discreten, onse lieve bysondere, Bur-
germeesteren, Schepenen, Regeerders ende Gemeynthe der Ste-
de van der Goude.*

Wel haast ware thans de Stad weder onder de spaan-
sche heerschappye vervallen, en dat zelfs door het mid-
del t'geen ze nodig achtde om haar daar tegen te weeren,
ten ware een opperschikking zulks hadde belet. De Wet-
houders zonder bezettinge onweerbaar (want de weinig
geoeffende manschap was elders nodig) beslooten een ge-
regeld krijgsvolk tot vierhonderd toe van *Wilhem, Graave
vanden Berg*, 'sKonings Landvoogd van *Zutphen* enz.
onder besoldinge overtencemen. Ten dien einde wier-
den hem vierhonderd Rijksdaalders overgemaakt. Tot
Hopman der bedongene manschap stelde men (ofte het
by ongeval, ofte krijgslifte geschiede weet men niet) een-
nen *Marten Schets*. Sijn vertoonde last-brief, nageboetst,
zo nader bleek, was van dezen inhoud.

Stads ge-
vaar door
d'ingenom-
mene be-
zettinge.

„ Wy Willem, Grave vanden Berge, Vryheer van Box-
meer en Bylandt, Heere van Hendel, Hemer, Haps,
„ Wusch en Spalbech, vander Heeren des Furstendoms.
„ Gelre, Conink. Maj. Luytenant Generael, ende Gou-
„ verneur der Graeffschaps Zutphen, en op de Veluwe en
„ Twente doen Condt en bekennen, nadien den Heere
„ van Swieten by ons heeft aengehouden om een vaendel
„ knegten tot dienst der Conink. Maj. en dienst der Hol-
„ landsche steden, daer hy in is, metten eersten te be-
Xx 3 „ stel-

„stellen, hetwelcke hy daer oock wil besolden, en on-
 „derhouden laeten, dat wy dien volgenden den man-
 „haften Maerten Schets tot een Hoofdman besteld en
 „aengenomen hebben, bestellen en aennemen in craste
 „deses, alsoo en der gestalt, dat hy met sijn vaendel al-
 „daer wagen, het sy in der nagt of dag, in slagten, stor-
 „men, togten, en hoe het sijn toedraeghen werdt, on-
 „ses ende des Heeren van Swieten belten te bevoorde-
 „ren, ende argsten afweerten ende keeren sal na sijn
 „uyterste vermogen, insonderheyt dat hy sig Ter Gou-
 „de sal laeten gebruiken, ende hem met sijn vaendel on-
 „der den Heer van Swieten begeven, ende laeten ge-
 „bruycken, ende gelijk het voor Godt en voor de we-
 „reldt behoordt, ende gelijk een eerliedend eerlijke
 „Hopman betaemt, ende die Heere van Swieten, en die
 „vander Goude sullen het geen sy door Dirck vanden
 „Heuvel heben doen toefeggen haer conformeren, ende
 „henlieden oock het geene geven, doen, en verrichten,
 „wat den Heere Prince sijne Hoofdtlieden ende Capi-
 „teynen geeft, en verrigten, en niet daer afstrekken, dat
 „dit alsoo sy onder den Heere van Swieten en die van-
 „der Goude sulx aen ons hebben erlangt, en toefeggen
 „laeten soo hebben wy ditt' oirconden selfs ondergeschre-
 „ven, ende op 't spatium daer onder ons secreet zegel
 „drucken laeten. Datum Zutphen den VI. Augu-
 „stus 1572:

Onderstond met groote letteren,

WILLEM GRAVE

In den BERGE.

Ende bezegelt met een opgedrukten grooten
 zegel op papier in rooden wassche.

Maerten Schets met sijn vaandel Ter Goude gekoo-
 men, toond sijnen volmacht. Doch eenig ergwaan, je-
 gens

gens hem opgevat, deed, dat men beval, hy zoude met sijne knechten uittrekken, men zoude ze ordentelijk wederom inlaaten, monfteren, en na gedane monfteringe door de burgerye befolden. Onder des verspreide zich de hoop, tot *Waddinxveen* zelfs toe.

Hier ging ze aan 'tmoedwillen, brak den geldkist der Weefen, en pleegde andere uitspoorigheden meer. Hopman *Schets*, na der Goude ontboden (maar alleen) wierd, zo hy ter poorte intrad (doch buiten ordre) van den schildwacht voor eenen verrader aangetast, gehouden, en den Regeerders geleverd. Men ondervraagd hem (wie het deede is onbekend) op een lossen achterdocht, ende hy, meenende sijn aanleg was ontdekt, beleyd op heeter daad, heimelijk verstand met den Grave van Bof-fu, 's Konings Bevelhebber t'Utrecht, te hebben om de Stad onder *Alva* te doen keeren, dat drie voornaame Goudsche ingesetene, een Rentmeester, een Burgermeester, en een oud aanzienelijk burger, hem met geld en anderzinds, stijsden. De Wethouderen, om hen, in eene zake van zo zwaar belang, niet te misgrijpen, daagden dees drie betigten, vraagen den Hopman, wie van deze sijne medestanders waren, hy wijst'er drie, en effen dezelve die hy reeds genoemd had. Nader onderzocht, of hy 's Rentmeesters huis en gelegendheid wel kende, antwoorde, wel, en toonde, daar in gebracht, de zaale waar het geld hem geteld was.

Men leid den betigtiger en de drie betigtigen op 't Slot, zette in hechtenisse, doch de Hopman had zich den volgenden nacht verworpd, en wierd op eene horde na het Galgeveld gesleept en aldaar ondergestoken. *Schets* noch naar rechten niets hebbende bekend, 'tgeen hen ter bezwaarnisse konde strekken, wierden de drie gemelte ontslagen, en ontschuldigd zijnde, vrygesteld.

Thans lagen de vier honderd mannen van *Schets* te Waddinxveen, die men, om voordere ongevallen te

wcc.

weeren, door 's Stads-bevelhebber den Heer van Swieten, afwees door den volgenden:

Eerfaeme goede vrinden, my is van herten leet, dat ghy met soo eerloosen schelm en verrader, als uwen Hopman Schets bevonden is te wesen, soo onwetende bedrogen sijt, by u tot moort en verraderye van de toegedane vrinden van de Excellentie van de Prins van Oranje, door een valsche commissie aengenomen heeft, dat ick gewisselyck uwe vroomigheyt toe betrouwe, niet geweeten te hebben, ende alsoo ick uwe niet dan bederf en hebbe, en men de plattelanden soo niet mag laten bederven, sal 't best wezen om geen onrecht onder een verrader, den onnooselen huysman soude besteelelinge aandoen, dat hem ygelyck verstreckt tot sijnen beste, of moogt met malcanderen trecken na 't leger van mijn Heere die Grave vander Marck, om te besien of sijne Genade uwe van bederf hadde, of by weygeringe van dien sullen die gemeyne Staten, die de plattelanden niet en willen bedorven hebben genootsaackt wesen metten eersten daarinne te voorsien, waaromme het best wesen sal, mijnen Raed sonder verreck te achtervolgen, waar inne mijne goede vrinden wel doen sullen; dat kenne God, die uwe altesamen wil bewaren voor schade. Geschreven uyt der Goude, den VI September 1572.

En was ondertekend.

A. de SWIETEN.

Schaarsheid van
mondkost
binnen de
Stad.

Ontrent dezer dagen bevond men dat'er nauwlijks onder de gemeente alhier vooracht dagen monckoft was. De Wethouderen en de Hr. van Swieten, 's Stads bevelhebber, gelaften dan *Cornelis Jansz. Vlaccq*, koorenhandelaar, benevens *Adriaan Marcelisz.*, een nauw onderzoek deswegens te doen; en wierd bevonden, dat'er in 't geheel niet als honderd en zeventien lasten, zo tarwe, rogge, garst, als haver en boonen binnen Stede waren. Des
schik-

schickten zy gemelten *Vlacq*, en *Jan Henriksz.* in 't lam, bakker, aan die van Dordrecht om voor geld van hen kooren te bekoomen. Deze, hoewelze noch den Landvoogd niet tegengevallen waren, en de Spanjaards, leggende in Rotterdam, den mond der Ysele, met gesonken schepen gestopt hadden, verstonden hier gratiglijk toe. Thans lagen te Dordrecht, *Coomen Marinusz.*, en *Jan Jacobsz. van Welle*, Zomerdijsenaars, gewoon tweemaal 's weeks hun tarwē, garst en boonen, door den makelaar *Vlacq*, ter Goude te verkoopen. Fluks kocht men hunne ladinge, mits ze Ter Goude te leveren. 't Woey uit den zuid-westen, des zette men 'top Krimpen, ontscheepnze, laadze op wagens, en brengdze met veele andere te Dordrecht ingekogte goederen, tusschen Ouwkerke en Krimpen binnen door, met ongemeene verheuginge der inwoonderen, Ter Goude in.

Eenige der aanzienlijkste en vermogenste het insluiten der Stad by deze schaarsheid vreezende, waren reeds met achterlatinge van huys en erve ter stede uit, na *Utrecht*, andere na *Amsterdam*, zelfs den *Hage* geweeken.

Ook was op den 7den September Graaf *Maximiliaan van Bossu*, Spaansch-opper-bevelhebber t'*Utrecht* voor *Oudewater* gerukt, beschoot het geweldig, doch vermits 'er onder Hopman *Beeft* een bende Goudsche keurlingen was ingeworpen, en 't gerucht van meerder volk, uitden *Briel* ter ontzettinge koomende, gestroid wierd, trok de Graaf weder na *Utrecht* op, en verliet de plaats.

De Gouwenaars thans moedig, loopen een hoop onbedrevene krijgsknechten onder het bewind van *Jaap Core*, lijndraayer (een slag van volk 'tgeen meer achter als voorwaarts weet te gaan) op Schoonhoven los, toen met Spaansche bezettingen, onder den Nederlandschen Hopman *Losecoot*, ofte *Loosehaat* versterkt. Doch wel haast wierden zy, na eene kleine schermutzeling deerlijk afgewezen, eenige ter nedergeschoten, en van hen door

Oudewater
door Bossu
aangetaft,
door
Goudsche
keurlingen
gered,

die voor
Schoonho-
ven doerde
Spanjaards
betrappt, en
in de Lek
gesmoord
worden.

de Spanjaards ten getalle van twee en veertig betrapt, paar aan paar gebonden, in de Lek geplonst.

De Graaf
vander
Mark, ge-
sterkt door
Goudsche
burgers,
maakte zich
van
Schoon-
hoven
meester,
schend ker-
ken, moord-
geestelij-
ken.

Misnoegen
der Goud-
sche ook
onroom-
sche bur-
gers.

Beter gelukte het den Grave *vander Mark* kortst hier op voor die stad met zijn krijgsvolk gesterkt door Goudsche, Dordrechtse en Rotterdamsche burgery, in 't begin van October gelegerd. De stad, slechts met drie stukken, twee yzere, en een metaal, beschoten, gaf zich over onder beding dat de Roomschkatholijke Godsdienst, 's Stads voorrechten ongekrenkt blijven, geen kerken, noch kerkelijken eenig leed zouden wedervaaren. Doch 's Stadsvoogd geworden onteerde hy kerken, brak altaaren, schond de beelden; traden de sijne het geheiligste zelfs met de voeten, ja zetten ze het op een woeden en moorden der geestelijken. Deze handel misnoegde zodanig, zelfs aan Goudsche onkatholijken, dat eenige hunner aanzienlijksten den Grave deswegens indervoegen bejegende: „Het waare voortydig dus tegens priesters en „kerkelijken te woeden, die wraaklust diende ingebon- „den, althans tot dat men geheel Holland meester waare, „'t konde anderzinds niet dan tot verdere verweyderinge „der ingesetenen dienen.“

De waarschuwing scheen van indruk, immers voor wat tijds. Sijne trauwanten woedden alhier op 't voorbeeld hunner leidsman en opperhoofd. *Hans Aulterman*, 's Graafsgeweldigen ofte provoost, stak het Nonnenklooster van St. Margerite in de Hof straat na voorgaande plunderinge en bedrevene schennissen in brand.

Van Swieten, na het ophemelen der zaken, en bezorgen van bezettinge alhier, bearbeide door den Pensionaris Mr. *Paulus Buis*, en anderen, dat ook de Stad Leyde 's Prinzen zijde koor. Deze verovering wierd den tienden van December door den Grave *vander Mark* schandelijk bezoedeld in 't mishandelen, pijnigen, en hangen van den ouden, hooggeleerden, zelfs 's Prins be- minden, *Cornelis Musius*, Proost van St. Aagte Klooster te Delft.

De-

Lumey
over mis-
bedrijf,

Deze zo vervloekte handel was den pleeger zelf wel haast een trap tot zijnen ondergang, want *Entes, Lumey's* Stedehouder, over wanbedrijf te Delft in verzekeringe gehouden, en door *Lumey* in weerwille der Wethouderen byna ontveldigd, deed *Huig van Groenewegen*, thans voorzittenden Burgermeester de schuttery by klokklank te wapen daagen, die aanvoeren, en den Grave, zo wel als zijnen bevelhebber, verzekeren, en op 't Slot *Ter Goude* (Hoofd zegt by misverstand, *Te Woerden*) zetten. Hier wierden zijn lastbrief, 't zaamt de bestellingen, die hy uitgegeeven had, door den Prins wederroepen. De Staaten, 't zijnen verzoek zonden hem de punten zijner beschuldiging schriftelijk over; deze poogde hy te wederleggen, zich verschoonende met de mishandeling van de Roomschgezinde zijde gepleegd, met yver voor den zuiveren Godsdienst. Doch, hoewel'er stof t'sijner belastinge t'over was, en de verweernis grofflijk hinkte, woegen *zijn* misdaad tegens *zijne* verdiensten op, en ontsloeg hem van de hechtenisse. Thans schijnende met *zijne* Waalen cenich onraad te brouwen, werd hy weder gevangen, en op 't huis te *Honingen*, geleid. Doch middel vindende om t'ontkoomen, trok eindelijk, na verdere gepleegde, en meer gedreigde buitenspoorigheden, in *May*-maand, ten lande uit, en sterft drie a vier jaren daarna te *Luik* eenen dood passende by zijn raazend leeven.

Te Delft
verzekerd,

Ter Gou-
de in hech-
tenisse,

Hoofd
Ned. Hiff.
7. bock,

word van
zijn bewind
ontheven.

en trekt
ten lande
uit.

Den 15. Jul. 1572. vergaderen de Staaten van Holland over de veranderinge der Regeeringe voor d'eerstemaal. De gemachtigde van der Goude waren Mr. *Jan Jacobsz.* Burgermeester en Mr. *Pieter van Asperen*. Amsterdam volherdde in de gehoorzaamheid van *Alva*, en Delft ontzag zich noch uit den mond te spreken. *Bor 6. b.*

Haarlem in de maand December 1572. door *Don Frederico*, *Alva's* zoon belegerd, hadde nu by na zes maanden met een sellen vyand gestreden; meer dan tien duizend kartouw-schooten, allerley gevaar, eindelijk den

raazenden honger uitgestaan, wanneer de Prins om hun ontzet te weeg te brengen de steden van Holland en Ridderfchap verzocht haare manschap naar vermogen op den been te brengen. De Goudsche Wethouderen gaven hunne burgers op den vijfden van Junius by openbare afleezinge de volgende kennisse der van:

*Het publi-
kaatsfe-
boek der ste-
de Gouda,
fol. 110.*

„ Alfoo die Stede Haerlem seer geweldig van den Her-
„ tog van Alva , of sijnen soon , onser aller gemeeyner
„ vyandt met een groote heycragt van ruytery, en kneg-
„ ten , bykants een geheel half jaar belegert, en tot meer-
„ malen bestormt is geweest, daar tegens de burgers en-
„ de knegten daar in wesende met Godts hulpe hen soo
„ vroomelijk gedragen en behouden hebben, dat sy de
„ stadt met verwonderinge van al de werelt beschermt, en
„ ons algemeenen vyandt voor haarlieder poorten en deu-
„ ren van onsen hals geschut, en daer mede d'invafien des
„ selfs vyandts endetotale ruyne en vernielinge des landts
„ van Hollandt, die hy soekende is, tot nog toe belet
„ hebben, en nu wel te vermoeden is , dat die burgeren
„ der voorfz. Stede van Haerlem door 't verloop des tijdts,
„ en lang onverhoopt beleg, in meerder benautheyt en
„ noodt van overvallen te werden geschapen sijn te comen,
„ ten sy hen luyden van ons, alle haere medebroeders en-
„ de limaten met ten aldereersten en spoedelijkste be-
„ hoorlijk en broederlijk secours, hulpe, bystand, en
„ ontsettinge gedaen werde, soo hebben die Burgermee-
„ sters en Regeerders van Haerlem, mitfgaders die voo-
„ me burgers en inwoonders aldaer, dietot nog toe Rid-
„ derlijk den vyandt tegengeworpen en gestuyt hebben ,
„ tot haarluyder en onser aller bescherminge, bedugtende
„ in de uyterste noodt te vallen , by seeckere heure ge-
„ committeerde alle die van de Ridderfchap , Burge-
„ meesters, burgers en inwoonders van Steden , en van
„ platte landen, van wat staet, of conditie die sijn, hen-
„ luyden in desen noodt als trouwe medebroeders en lit-
„ ma-

„maten hulp en bystant te doen, met lijf en goet, in
„sulcker voege en mate, als een ygelijck begeeren soude
„hem selver, wesende in gelijcker nootd, gedaen te wer-
„den, om aftekeeren de onuytsprekelijke moorderye
„ende bloedgierige Albanisten ende aenhangeren, die sy
„die van Haerlem aendoen sullen, soo verre sy tot hare
„vermetelheyt sullen comen, waeromme die Burgermee-
„steren en Regeerders deser stede, bevindende de pro-
„positie en 't versouck van die van Haerlem, goddelijck,
„redelijck en billick te sijn; als niet alleen uyt natuurlijke
„redenen daer toe verbonden ende verplicht sijnde, ten
„reguarde dat die van Haerlem een van de principaelste
„Steden van Hollandt, ende ons aller liermaet is, gedra-
„gen hebbende tot noch toe de laste van onser aller be-
„scherminge, maer uytgesworen beloften by de Ridder-
„schap, en de Steden, soo wel cleyn als groot, tot Dordrecht,
„in 'taenvaerden voor de bescherminge van den landen
„tegens de Spanjaarden malkanderen gedaen, om met
„lijf en goet malkanderen in als by te staen, tegens den
„gemeenen vyandt, ende voorts aenschouw nemende dat
„het veel beters is sijn vyandt voor een ander mans deur
„te schutten, dan voor sijn eygen deur, hebben goet-
„gevonden die selve propositie en versouck der burgeren
„van Haerlem by openbare publicatie, de inwoonders deser
„steede voor te houden, en versoucken dat een ygelijck,
„die het gemeene vaderlandt lief heeft, en sijn eygen
„lijf en goet, mitsgaders sijn wijf en kinderen begeert
„tegen den aencomenden vyandt te beschermen, hem
„wil goedwilliglijck in persoon laeten vinden met be-
„hoorlijck geweer en wapenen in 't veld-leger te Sassem
„om die van Haerlem te helpen en te assisteren, alwaer
„mijn Genadige den Prince van Orangie selver in per-
„soon met al sijn heyr cracht sal comen, en tot ontfettin-
„ge ende verlossinge van die van Haerlem t'employeren
„sijn lijf en goet, verhoopende dat niemant verstandig

„ sijnde, en een druppel bloets, in 't lijf hebbende toela-
 „ ten sal dat die vrome burgers, wesende ons mede lit-
 „ maeten, door faute van behoorlijke bystand, vermoort
 „ en geworpt sullen worden, wiens bloed Godt almagtig
 „ sal eyschen van onse handen, indien wy daer inne ge-
 „ breekelijk blijven, ende dat mitsdien een ygelijck die
 „ daer toe gesint sal wesen, hem terstondt sal laeten vin-
 „ den by den Secretaris deser stede, 't sijnen huys, ofte
 „ ter Secretarje, om sijnen naem aldaer opgeteyckent te
 „ worden, die hem dan voorts sal verclaaren en seggen
 „ wat hem ten sine voorseyt voorts sal staen te doen. Ge-
 „ publiceert den V. Juny 1573.

Goudsche
 burgers tot
 het ontzet
 van Haar-
 lem,
 uitgeto-
 gen.

De goedwillige waren binnen vijf dagen honderd en
 twaalf koppen sterk. Hunne namen gaf *Cornelis Cornelisz.
 Vlacq*, de laastlevend uit hen (hy overleed in 't jaar 1656.)
 doorden druk in 't licht In 't vaendel stond *Gouda*, en onder
Gods onderstand verwindt de Albanisten.

Deez' burger-bende trok den 11den van Junius, des
 jaars 1573. onder het losbranden der schutters en 't geley
 der Schepenen, *Cornelis Vlacq*, *Barthout Willemsz.*, en
Willem Barthoutsz., door Kleywegs poorte te voet en wa-
 gen ter stede uit. De wagens, die de gemelte Regeer-
 ders, en 's Hopmans toerustinghe voerden, geraakten door
 't schiet gerommel op den loop, en plots in de weterin-
 ge; doch, ('t geen wonder was) zonder letzel ofte bezeer-
 ringe van eenen der opgezetenen. Den eersten avond
 sloeg zich de hoop t'Alphen, den tweeden te *Sassem*, op
 de gemeene zamelplaatze, ter neder. Hier stond men
 tot op den 8ten Julius stil, wanneer het leger tegens den
 avond zich na *Noordwijkerhout* begaf, met ontrent vier
 duizend voetknegten daar onder gerekend de vrywil-
 ligen uit de burgerey en in grooten getalle; zes hon-
 derd Ruiters, zeven veldstuden vier honderd wagens
 met krijgsmuig en lijftocht, om teffens den vyand, en
 en honger te verdrijven. De Prins, beducht voor 't erg-
 ste,

ste, zou liever zijn eigen persoon, zo als hy, (volgens inhoud der Goudsche bekendmaakinge) opgezet hadde, by deze opgezet hebben, en eenparig geluk met hen geloopen, dan den ondank der tegenpoet, en 't morren der onweetenheid verwacht. Maar de Ridderfchap en Steden, overweegende wat het den Staaten gold, zo hem in dat gewricht der zaken en tijden, iets euvels overquam, weder hielden. fiinen rochtzucht, invoegen dat het opperbewind den *Baron van Baatenburg* bevolen wierd. 's Middernachts sloeg men van *Noordwijkerhout* op weg. De voortogt bestond uit d'eene helfte der Ruiterye. Daar na volgde een gros van Hollanders en Zeeuwen, met het gescluit en de houte schermen, voorts de Fransche, Engelsche, Schotsche en andere knechten en de geladene wagens, de rest van 't paerdevolk tot achter hoede.

Doch in den aanval ontschaard, door den schok der Spaansche ruitery, en van 't voetvolk, zo ter rechterals linkerzijde besprongen, spatreden achter uit, en verstroyden. Daar bleef er op de plaats of in de vlucht ontrent zeven honderd, onder deze vijftig van der Goude, anderen uit andere steden. Onder de 13. of 14. veroverde vaandels, was mede dat van onze Stad. Deze nederlaag deede by na heel Holland beeven, en gaf waarsclijnelijk den Prinse reden van in de Steden om te zien na haare Regeerders.

Der Goude wierd thans by sijne oude Wethouders (onder 'tomzetten van de stad het bewind hebbende) noch geregeerd: doch na dezen nederlaag, en Haarlems overweldiginge quam'er onder hen groote verandering.

Deeze raads en kerkwisseling, stiet veele der aanzienlijkste Roomsckatolijken in der voegen tegen de borst, dat zy, ter stede uitgeweken, bestaken een vloek verwandschap, met wel twintig ingezetenen, om de stad, daar geen bezetting inlag, onder den Koning en landvoogd te brengen. Yder der medestanders zwoer: *Dit werk 't geen*

Vijftig van
hen voor
Haarlem
omge-
bracht.

De Regeer-
ring Ter
Goude
veranderd.

Eenige R.
Kat. wijkers
ter stede
uit, en
bestaan een
vloek ver-
wandschap
tegen den
Prinse,

't geen wy onderhanden hebben ter eeren Gods, ende ter liefde der koninglijke Majesteit van Spanje onzer aller genadigsten Heere, en onzer welvaaren, belooven wy noch man, noch wijve, noch kind t'ontdecken ende noit van elkanderen te scheiden voor al eer uitgevoerd zal wezen.

aanleg.

De Roervinken waren, *Jan Heye*, gewezen Raad en Vroedschap der stede, *Claas Diert*, *Claas Dirksz Verhous*, *Dirk Andriesz.*, Mr. *Cornelis Henriksz.* Onder de medegespannen ingesetenen waren *Adriaan Pietersz.*, behoude zoon van *Jan Heye*, *Aart Jan Teuwen* (niet *Leuwen*) en sijn broeder *Pieter Jan Teuwen*. *Aart*, eertijds 's Stad Slootemaker, hadde noch onder zich de sleutels van een waterpoortje, toen 't *Schutters*, (wegens de na by gelegene Cloveniers-Doel) nu het *Vlaminxpoortje*. Dit dacht men t'openen om zes honderd uitgelezen Buschieters van den vyand in te laten, die de kool hunner lonten met kookers moesten bestolpt houden. Zo dit niet vallen wilde, zouden de vloek-verwanten zekertoe-gemetst gat in den naast staanden Doeltooren, daar hunne verzaamplaats was, doorbreeken, en 't krijgsvolk over de gracht helpen, by middel van schuiten, daartoe gereed, aantehaalen met lijnen, om het plassen te verhoeden. Dit overleg was door *Adriaan Pietersz.*, t'*Alphen* aan *Claas Dirksz Verhous*, en door dezen, t'*Utrecht*, den vrienden aangediend. Men gaf'er den Heere van *Noircarmes*, als Stadhouder van *Holland* en *Utrecht*, in plaats van den gevangen Grave van *Bossu*, lucht van. Deze te dier tijd krank leggende, lastde de Heeren van *Gognis*, *Naves*, en *La Motte*, om den aanstichter en de hand te bieden. Men steld vast het zonder bloedstorten uit te voeren. *Jan Heye*, *Claas Dirksz Verhous*, Mr. *Henrik Jacobsz.*, *Dirk Andriesz.*, en Mr. *Cornelis Henriksz.*, zouden, ter stede met de keurbende ingelaaten, hen reppen na de markt, alle toegangen verzekeren, dan op 't Raadhuis getreden, de Schutterwacht hun leeven verzekeren,

keren, mits zy hen zonder gewag en wederstand hielden. *Claas Dirksz. Verhous*, en den gewezen tuin bewooner van *Jan Heye* zoude de manschap aanleiden. Teffens zoude men by trompetgeschal yder lasten huis en venster toe te houden, binnen te blijven, op straffe des doods. Den krijgsknechten was op galgesstraffe gelast geenen ingezeten eeniger wijze te beleedigen. Onder de hand zouden den Koningsgezinden worden aangezegd in 't geweer op de markt of Raadhuis te verschijnen, voorts de rest der burgers t'ontwapenen.

De Stad dus verzekerd zijnde, zoude men weder by trompet doen verkundigen: dat Zijne Majesteit van Spanje, goedertiere en genadig, niemand in weerwille in zijne landen praamde te verblijven, dat zy niet als onderdanigheid ontrent al wat goddelijk en cerlijk is verzoekt, dat dienshalven yder die vertrekken wilde met goed en have vry geley zouden bekoomen. Ingevolgen zoude, om de burgers gerust te stellen, een breede vergiffenis brief door *Noircarmes* verleend, van den Landvoogd, *Don Louis de Requesens*, oppercommandeur van *Castilie* onderteekend en bezegeld, 't geen ook van den Koning, des nood zijnde, aangeboden wierd te zullen geschieden, afgelezen worden. De vergiffenis brief was van dezen inhoud:

„Wy Philips, Heere van St. Aldegonde, Noircarmes, „Mingeval, Begnicourt, &c. Ridder en Commandeur „van de ordre van Alcantara, Gouverneur, Stadthouder, „en Capiteyn over Hollandt ende Utrecht &c. Generael „en Opperveldmaerschalk van zijne Majesteits leger nu „tegenwoordigh wesende in Hollandt.

„Alfoo van wegen die Burgermeesters, Wethouders, „Burgers, en de gemeente der Stadt Gouda, ons gere- „monstreert is geweest dat die quaedtwillige deur die per- „suasie en seductie van de rebellen ende vianden van Zij- „ne Majesteit geweken zijn van haere onderdanigheyt,

Z z

en

Vergif-
fenis. brief
door *Noir-
carmes* aan
die van der
Goude.

„en oude gehoorfaemheyt, ende henluyden gevoegt met
 „de confederatie en aliantie van de voorgenoemde re-
 „bellen: en bemerckende nu hun misbruyk en misdaden,
 „hebben ons oodmoedelyk gebeden heurluyden te ont-
 „fangen in gratie en genade van zijne Majesteit mit ook
 „te remitteren en quijtschelden alle misbruyken en mis-
 „daden die zy luyden misdaen mogen hebben jegens zij-
 „ne Majesteit, en jegens de Eedt van getrouwigheyt die
 „zy hem schuldig zijn, belovende dat zy de voorgenoem-
 „de Stadt zullen wederom stellen in zijne Majesteits macht
 „en hoede, en leven voortaan als goede en getrouwe
 „onderzaten, in oude onderdanigheyt, en onderhou-
 „van wetten, edicten, ordonantien, en statuten van sijne
 „Majesteit.

„Doen condt en laten weten eenen jegelijken dat wy
 „begerende te volbrengen die meeninge en wille van sijne
 „Majesteit, die welke is, te gebruyken en te bewijzen
 „alle goedertierenheyt, die hem om gratie en genade
 „verfoeken: hebben uyt onse speciale last en commissie
 „in dato den twee en twintigsten Octobris xvc. drie en
 „seventich laestleden, geaboleerd, quijtgescholden, en
 „en geremitteert, aboleeren, quijtschelden, en remitte-
 „ren mitsdezen, die voornoemde Stadt van der Goude,
 „met haer Burgermeesters, Wethouders en Regeerders,
 „Vroedschappen, Schutters, Deeckens, Gildens, Bur-
 „gers, en Gemeenten, mitgaders alle de inwoonders,
 „ende ingezetenen van dien, met heurlieder huysvrou-
 „wen en kinderen, van wat qualiteyt of conditie die zou-
 „den mogen wesen, niemandt uytgefondert, alle 'tgee-
 „ne sy luyden, en elc van hun byzonderd, 'tzy in 't ge-
 „nerael, of perticulier, of in deze laetste troublen tegens
 „zijne Majesteit eenichzints misbruykt en misdaen mogen
 „hebben, in wat maniere 't zelve gebeurt of geschied zou-
 „de mogen sijn, geen misbruyk of misdaedt geexcipieert,
 „'t zy van rebellie, confederatie, heymelijk verstande
 „, ofte

„ofte conspiratie, en communicatie, 't zy met den Prin-
 „ce van Orangien, of zijne aenhangers, en geallieerde,
 „in 't secreet, of in 't openbaer gehouden, ook van aen-
 „neminge van wapenen, uytfluytinge van zijne Majesteits
 „Soldaten, eedinge, verplichtinge, en contributien lec-
 „ninge, prophanatie, halinge, en opbrenginge, opbre-
 „kinge van geestelijke en geconsecreeerde goeden, 't zy
 „van kelken, ciborien, of andere van goud en silvere,
 „tot Godes dienst eertijds gedediceert ofte gedestineert
 „zijnde, en namaels opgebroght, en toegevoeght sou-
 „de mogen zijn, tot behouf van de Prince van Orangien
 „of zijne adherenten voorsz. mitsgaders van de toelatin-
 „ge ofte conniventie van de nieuwe predication, beeld-
 „stormerien, aenrechtinge van nieuwe religie en exerci-
 „tie van dien zonder eenich belet of resistentie, en ge-
 „neraelijk voorts van allen anderen misbruyken tegens
 „zijne Majesteit gedaen, ook alhier geomitteert, niet
 „geexpresteert zijnde, en dat voor zoo veel die voorsz.
 „Stad, of iemand van alle die Regenten, Vroedschap-
 „pen, Burgers ofte Gemeente, en andere voorsz. daer
 „van ofte in eenige poincten van dien bevonden souden
 „mogen worden eenichsins culpabel of accusabel te zijn;
 „ook alwaer 't van perduellie ofte lesie van sijne Maje-
 „steit, hebbende dien niet tegen henluyden in der gra-
 „tien ende genade van zijne Majesteit ontfangen, en
 „ontfangen mitsdesen, behoudens haerluyder lijve en goe-
 „deren, ende daar toe noch alle heure privilegien, ple-
 „besciten, en oude geswore gewoonte en costumen der zel-
 „ver Stede, voort de selve Stede, met hare Regenten,
 „Wethouders, Borgers, en Ingesetenen voorsz. stellen-
 „de, ende restituerende in heurluyder eersten, als zijl.
 „waren jaar en dagh voor de toekomst ende begin van
 „de voorsz. troublen, of van heur respectieve misbruyk,
 „daer toe de selve mede quijtscheldende alle corporele,
 „en criminele ofte civile penen, die zy luyden of elx van

„hun uyt zake voorſz jegens die Coninklyke Majesteit
 „eenichſins verbeurt zoude mogen hebben, zonder 't zel-
 „ve immermeer te gedencken of wrake daer van te be-
 „geren. Imponeerende daer op den Procureur Generael
 „van Hollandt of andere Advocaten of Procureurs, Fis-
 „calen, en allen andere zijne Majesteits Officiers, ende
 „Juſticiers van alle ſijne genade landen, een eeuwich
 „ſwijgen ende ſilentium. Belovende den ſelven mede niet
 „te belaften met eenige ſoldaten en garniſoenen dan van
 „twee ofte driehondert duytsche of walsche ſoldaten
 „van de eerſte acht ofte veertien daghen, en langer niet,
 „ten ware dat om zijne Majesteits dienſt van noode ware,
 „dat zy daer langer behouden en gecontinueert behoor-
 „de te zijn, 't welk, indien gevalle, geſchied zal, ten
 „laſte nochtans van zijne Majesteit, en niet van de
 „voorſz. Stadt, noch van de burgers en ingeſeten van dien:
 „maer ſullen de voorſz. ſoldaten daer weſen, en henlie-
 „den daer houden in den zelve maniere en vougen, als
 „die nu ter tijdt binnen de Stadt van Utrecht zijn, ſonder
 „'t ſelve mede te trekken in conſequentie, ofte dat de voorſz.
 „ingelate ſoldaten, binnen die voorſz. tijt, ofte ſoo lan-
 „die daer ſullen weſen de burgeren ofte gemeente eeni-
 „ge oultrage ofte overlafte ſullen mogen doen, noch heur-
 „luyden eenige ſervicen of leeningen afnemen, directe-
 „lijk op lijſtraffinge. Noch en ſal men ook op 't Casteel
 „aldaer in toekomende tijden eenige ſoldaten moghen
 „houden tot laſte van de burgers ofte ingeſetenenen van
 „dien, als de ſelve in deſen daer van eximerende en be-
 „vrijdende, en daerenboven henluyden tot meerder
 „vaſtigheyt en ſecuriteyt van deſe te doen hebben gelij-
 „kens opene brieven onder de handt en zegele van den
 „Commandeur Major van Caſtilien, als Gouverneur Ge-
 „nerael van deſe Nederlanden, ende van zijn Coninklyke
 „Majesteit ſelf, indien van nooden waer, op dat indien
 „de voorſz. Stede, met den heurlieden daer inne geruſt
 „mo-

„mogen wesen, ook met speciale gebodt en ordonnantie
 „van de hoofden van de finantie, Presidenten, Raden, 't zy
 „van den privè, secreten, grooten en andere Provinciale
 „Raden, Capiteynen Casteleynen, Bailliuwen, Schou-
 „ren en alle andere Officieren, en Justicieren van sijne Ma-
 „jesteits landen, henlieden van dese abolitie ende gratien
 „ten eeuwigen dagen te laten gebruyken, ende selve daer
 „inne te doen, alle hulpe en bystandt, op dat de voorsz.
 „Stede, met heur borgers, ende alle anderen hier voo-
 „ren geroert, hen dese abolitie en gratie van alle de voor-
 „genoemde poincten, jegens eenen jegelyk gestyft en ge-
 „sterkt mogen worden, ende van hen geweert alle lesfel
 „ofte empeschement ter contrarie. 't Oirconde ende in
 „teyken van de waerheyt van de welken hebben wy dit
 „aldus te samen van onsen 'twegen doen onderteykenen.
 „door de Heeren van Goignies, La Motte, en Naves
 „overmits ons niet mogelyk is te doen om onse groote
 „ziekte ende krankheyt. en met onsen secreten zegel be-
 „zegelt, t' Utrecht den xiiii. dag Januarius, A^o. xvc. vier
 „en 't seventich voor Paeschen. Ondertekent Anthoine
 „Goignies, Jean de Naves, Valentio de Pardieuz en de
 „La Motte, en bezegeldt met een opgedrukt zegel in roo-
 „den wassche.

Het authentiek afschrift dezes, den 24sten Maert 1574.
 gecollationeerd met het origineel door *Steenfel* uit den boe-
 del van *Jan Reyniersz. de Swaan* Burgermeester, gekoomen,
 berust by den schryver.

Adriaan Pietersz. had men een afschrift van dezen ver-
 giffenisbrieve doen geworden, 't geen hy eenigen sijner
 medestanders te leesen gaf, anderen verhaalde.

Als nu bestemd was, des nachts, na den vijftden van
 Februarius, tusschen vrydag en saterdag het bedachte ter
 daad te brengen, geviel het den derden, dat Jonkheer
Albrecht van Egmont, met een vaendel van anderhalf-
 honderd nederlandsche soldaten, binnen der Goude quam,

De samen-
 spanners
 gestuit,

't welk de zamenfpanners , ten zelveu tijde in den Doe-
len-tooren over het werk vergaderd , en door den broeder
van den floopmaker *Aert Jan Teuwen* , van dezen intocht
verwittigd , byfter verbaalde , duchtende hunnen aanflag
ontdekt te zijn. Zy hielden echter ftal ; en *Adriaan Pie-
terfs*. fchreef aan fijnen fchoonvader *Jan Heye* , hoe de toe-
leg haperde. Den zin bewimpeld hy met deze woorden.

Seer lieve en beminde.

*Alhoewel den tydt niet bequam en feer periculens is om yets
ontbieden , fo en hebbe ick dat niet mogen laten , tonende by
defe goede affectie , die ick t'wuaerts , ende t'onfer nichte
ben dragende ; want als ick aenmercke de groote defolatie en
cranckheyt daer fy in is gevallen , fo en can ick my van tra-
nen niet onthouden , overdenckende hoe lichtelyck fy te ge-
nefen is geweest , ende dat het recept fo goeet ombefigen was
sonder eenig peryckel , dat te beclagen is dat het felve niet te
werck gefteft en is , maer eensdeels verfuymt is by Mr. Claas ,
die als Medicijn de cranckheyt te cureren aangenomen hadde ,
ende oock by den genen , die dat briefje in den Apoteeck bren-
gen fouden , ende 't felve door onachtsaemheyt vertoeft heb-
ben , waer door een ander inconvenient haer overgekomen is ,
also dat fy met die recepte niet genefen kan werden ; maer de
vrinden hebben met een ander Medicijnmeester raedt gepleegt ,
die hem studie begeven fal om te fien of by eenige middelen vin-
den can , waer door onfe nigte door Godts hulpe mogte genefen
worden , 't welck ick op fijn tijdt laten weeten fal. Meyns is
betaelt , en bidde u Corneliem te fenden tot Jan de Hermens ,
ende Geertje om na haer clederen te fien , en wilt laten weten
of Daam nog sieck is. Ick fende u met den bringer tien Cruys-
daelders , geeft hem antwoort wederom.*

*Lieve en beminde , onfen Heere Godt fy met u lieden , ge-
fchreven den 3. Febr.*

Onderftond,

By my U wel bekend.

Tot

Tot Bode hadde hy bewilligd zekeren landman, die voor boere kleermaker ging. De brief, zeer kleingevouwen, was met een kluwen garen omwonden.

De gast treed, dus voorzien, na het Vlaminxpoortje ^{ondekt,} (heden noch het Verraderspoortje gebynaamd) doch bedeeft, en allenxkens bet achterwaarts peinzende, ging eerst een wijl ontrent het poortje trântelen, thans na het water toe, en bleef daar schryelinks schuit en oever bestapt houden, als niet weetende hoe hy wilde: tot dat de burgerwaakers een vrouwenfch, 't geen tegen Stadsbevel brood na buiten bracht, aandeden, en haar twee bollen afweldigden. Op het gestommel ter schuit uitstappende, drong geweldig om te zien wat'er te doen was. Dit deed een der waakers zeggen: *Wat, hoe dringt deze verbruide boer dus.* Teffens rukt hy hem 't wanbas op om hem gints heen te trekken, het kluwen daar uit, vald op 't straat. Een der omstaande die garen nodig hadde raapt het op. De man, onverzocht in lijfsgevaar, wien overtijd, zelf bevel gegeven wierd heentegaan, blijft staan, vraagd, 'tjengeld, kermt om fijn kluwen, en verwekt dus quaad bedenken by eenigen, 't geen, de draad afgedwonden zijnde, den brief te voorfchijn bracht. De fchrijver had fijne hand luttel, of niet verpoetft, dies wierdze terftond bekend, de boer gevangen en gevraagd, *wat hem zo bedremmeld gemaakt had?* Antwoorde; *dat hem water fchijnende, als baarbloed, tegens hem op te ryzen, hem in zich zelve had doen zeggen; Heere God, zoude ik wel een bloedige boodfchap dragen.* Als nu het gerucht ter fad, en felfs ten ooren van den fchrijver, *Adriaan Pieterfz.* inloeg, maakte hy zich uit den wege. *Aert Jan, en Pieter Jan Teuwen* gebroeders geraakten aanftonds in hechteniffe; noch anderen wierden gevat: *Adriaan Pieterfz.* gezocht, wierd in een hoyberg opgespoord. Twee der vloekverwanten, niet bekend, maakten hen tijdig weg, een by dag wanneer hy de poort bewaakte, d'ander, over Stads-
muur

en vastge-
zet.

Een ontsnapte, schrijft ter verschooning aan Stadswethouders,

muur by donker geraakt, ontzwom het. *Aert Jan Teuwen* wist middel om ten kerkere uittesnappen, en was noch lang na dezen Boelmeester in *Amersfoort*. *Adriaan Pieterfsz.*, hoopende den grond der zaken verhoolen te houden, met bekentenisse van yet min hatelijks, en 't geen hem mischien vergeeffelijk docht, zond den volgenden brief aan de Magistraat, om haar, uit dien aan sijnen schoonvader, te doen spellen, dat'er niet euvels schulde, nochte wyder gehandeld was dan tot stads oorbaar:

Eersame, Wijse, Voorsienige, en seer Discrete Heeren Burgermeesteren der Stede Gouda.

Om te vinden het verstandt, en intentie van 't inhouden van desen brief van my aan myn vader geschreven, so suldy by desen verstaen, dat daer geen verraderye in gepleegt en is, maer is maer gedaen om de welwaert van de gantsche Stadt ende gemeente. In den eersten, daer staet in, dat onse nicht is in groote desolatie ende krancheyt, dat is, dat wy ons selven alleen vinden, en van niemant geenen troost van ontsettinge sijn verwagtede, ende onsen Genadige Heeren den Coning ons te magtig is om tegens hem op te staen, so is de stadt, en wy allegader in groote desolatie, gelijk wy aen Haerlem gesien hebben, en om dat te verhoeden, door groote affectie die hy tot sijn vaderland heeft, so heeft *Mr. Claas Diert* aengenomen 't selve te remedieren, hoopende dat sijn reecht, 't welck te werck soude werden gestelt, dat is, dat hy een brief geschreven heeft aen *Dirck Jansz. Lonck* Burgermeester, om te comen ter plaetse daer het hem beliefde, ende te tracleren, ende hy soude hebben een vry en vast geley om te comen en te gaen, en dat hem sal verwonderen voor de groote gratie en genade verworven voor de voorsz. Stede ende gemeente, ende 't selve is niet te werck gestelt, overmits eenige oproerige geeften; also dat daer geen briefje in den Apoteeck, dat is, dat daer geen antwoord opgeschreven is, waer door onse nigte een ander inconvenient overgecomen, is dat is, daer en tusschen knegten in de stad gecomen sijn, also dat de vrinden raedt gepleegt hebben met en medicijn, die henstude

dio begeben, sal, dat is, daer sijn goede luyden geweest aen de Abdisse van de Claare Susteren, die na Uytregt gereyft is, dat sy bidden soude den Heere van Noortcarmes te senden alle de gratie en genade met 's Coninx zegel besegelt aen de Burgermeesters der voorsz. stede, hoopende dat gy, mijn Heeren dat in danck sult ontfangen, ende transporteren de stede onder de gehoorsaemheyt van de Coninkl. Maj. onsen allergenadigsten Heere. Ick hoope dat mijn Heeren verstaen sullen geschreven te sijn tot voordeel ende geen agterdeel der voorsz. stede, en wilt hier inne doen sulx gy wilt dat u op andere tijden mag geschieden, dit doende sult weldoen.

doch
vruchte-
loos.

Weinig mochte hem deze uitduiding baaten; want 't stuk beleidende, wierd hy, met eenige anderen gevonden, en op den twintigsten van Februarij, onthalsd, na gevierendeeld, en hunne hoofden opstaken gezet: de rest wierd verschoont om hunne jonkheys wille. De Burgermeesteren, die hier overzaten waren, *Govert Witesz. Dirck Jansz. Lonck, Adriaan Dirksz. van Asperen, Schepenen, Pieter Gerritsz. Gruyter, Floris Gysbertsz. Verharft, Quirijn Dirksz. van Raamburg, Gysbert Aalbertsz., Adriaan Hermensz. Hopkooper, Jan Gerriksz. Vroesen, en Cornelis Jansz. Bos.*

Doodvoun-
nis eeniger
vloekver-
wanten.

Het bovenverhaalde van het omzetten der Stad, en den aanslag der Spaansgezinden is opgesteld, uit een oud geschrift, van een der tijdgenoten alhier gemaakt, en getiteld: *Een pertinent verhaal op wat manier de Siede van der Goude is Geus geworden, de Coningh van Spangien afgewallen, en onder de gehoorsaemheyt van de Staten deser landen, onder beleyt van den Prince van Oranje, Grave van Nassouw, Hoogloffelijke Memorie, gecomen is.*

D'Oorspronkelijken brief van *Adriaan Pietersz. t'zaamt* het omgewonden gaaren beruift in den boedel van *Franco de Vry*, Raad en Vroedschap, dezer stede.

Men deed, na de te rechtstellinge der gemeldens zelfs

A a a

ccni-

De Stad
aan voor-
naame
vrouwper-
soonen ont-
zegd.

eenige vrouwen van uitgewekene Wethouderen, wat te onbesnoeyd van tonge, de Stad door een Bode ontzeggen, waar van ik dit authentiek uittreksel hebbe:

Extract.

„Den xvjden dach Martii 1574 Stilo Com. Is by
„den persoonen in 't hooft van desen genoempt, in den
„voorsz Raetcamer geordonneert, dat d'huysvrouwen
„van *Dirck Andriess*, ende meester *Heinrick Jacobs* zoon,
„mitsgaders 't jonckwif van de huysvrouwe van d'voor-
„noemde *Dirck Andries* zoon, *Heiltge* genaempt, haer
„uyter stadt zouden vertrecken voor den xxxi. Martii
„voorsz. zoe d'voornoemde heuren mans fugitijf zijn, en-
„de hen met den vyanden binnen de voorsz. stadt souden
„hebben gevonden, indien het verradelijcken anslach van
„*Adriaan Pieters* zoon, ende *Aert Jansz.*, voortganck
„gehadt hadde, uytwijfende huere ende andre huere me-
„dehulpers schriftelijke belijdinge, dat oock de voorsz.
„huysvrouwen met qualick spreecken, ende anders, haer
„tegens hueren medeburgers gewoonlijk waeren te drae-
„ghen, mits d'zelve huysvrouwen tot bewaring ende ad-
„ministratie van haere goederen souden moegen commit-
„teren, die haer goet dochte, ende de voorsz. goeden
„souden blijven behouden, voor haer helft, mits we-
„derom dragende d'een helft van den lasten, en andere
„contributien, gelijk andere burgers mits oock men heur
„daer thoe souden verleenen palpoort indien sy 't selve
„versochten, ende is haer luiden hier van de weete door
„een bode gdaen.

Onderstond,

*Geextraheert, uyt zeecker verbael ter Secretarie van Gou-
de beruystende gedaen 't maecken by Cornelis van Borchorst,
ende Arthus van Brederode Raeden Ordinaris, en Com-
missarissen van den Hoeve van Hollandt, ter presentie
van den Gouverneur, Burgermeesteren ende Schepen-
nen*

men der stede vander Goude voorsz. ende is, naer voorgaende Collatie, daer mede bevonden accorderende. By my als geedt Clerq der Secretarie in absentie.

P. CLAXCLINT.

De genomineerde Mr. *Henrik Jacobsz.*, was, *Lethmaet*, sijn huisvrouw *Margarita Floris Isenoutsz.* Zie 't *Geslachtsregister*.

Zonder uitstel deeden na deze ontdekkinge de Goudsche Wethouders allen hunne Roomsckatolijke geestelijken en Kloosterluiden 't land en stad trouw zweeren; of anderzints voor zonnen ondergang ruimen. Onder de weigerige was de Pastoor *Cornelius van Schoonhoven*, die na Brabant week. Zelfs wierd, aan de beedigden alle oeffeninge van hunnen Godsdienst, op wat wijze diegepleegd wierd, ontzeid. Beklaaglijk gevolg van zo haghelijke onderneeming.

Eed door de Wethouders den R. Kat. geestelijken afgevorderd. *Stads-Vroedsch. boek over 't jaar 1574.*

Het omleggen en insluiten van Leiden begosten de Spanjaarden in de maand van May. Vijf Engelsche vaendelen bewaarden een' sterkte aan de *Goudsche-Sluis*, en het Dorp *Alfen*. Die van de Sluis werden, na het afflaan van drie hevige stormen, benodigd den rug te keeren, en ontgosten, met de hunne, ook de vlucht hunner landsluiden, die tot hun ontzet van *Alfen* getogen waren, deze quamen eenige naakt, meestendeel in 't hemd, Ter Goude binnen.

Leiden door de Spanjaarden ingesloten, de Goudsche-Sluis door hen vermosterd,

Eetlijke Leidse uitgereisde burgers, dien 't pad na huis, door 't schielijk beleg, was afgesneden, poogden dertig schuiten met rog en tarwe, by nacht, van der Goude, na Leiden te voeren. De wegwijzer, een huisman, voor uitgetrokken, om zekere kaade door te steeken, ging, na het volbrengen van dit werk, daar nevens leggen slaapen. Waar over de schuitluiden, en soldaten hen bygesteld, hem niet vindende, na dat zy tot den dag toe gedwaald hadden, en dubbelheid op den boer begosten te vermoeden, na Ter Goude keerden.

toevoer van der Goude na Leiden te vergeefs geschikt,

toeleg om
Leiden van
den Yffel-
kant t'ont-
zetten ver-
eideid,

In 't eerst van Augustusmaand werd d'Yfeldijk, ontrent *Kapelle*, tot zestien plaatzen, opgedolven. Thans ging het *Ter Goude* op een krioelen en woelen, met toerusten van platbodemde schepen, soldaten en wapenen. De schuiten vaerdig zijnde, werd het opdelfen der binnendijken, door de vrybuyters van der *Goude*, aan den *Hildam*, tot zeven plaatzen, begonnen, met kleine vrucht, alzo de Spaanschen 's anderen daags de gaten, met hoy en hout wederstopten.

Leiden, den derden van October, den Spanjaarden uit den vuyft gewrongen zijnde, wierd de Goudsche-Sluis wel haaft van hen verlaaten. De Prins quam den derden dag na d'ontzettinge terstede in, grootelijks bedankt, en, op 't sterken der Goudsche-Sluis, ordregesteld hebbende, van daar na der *Goude*. Weinige dagen na sijne Doorluchtighheids overkomst liep een Oorlogschip, het *Haantje* genaamd, door een lock in den Yfeldijk, ruim een musketschoot van de stad, met volle zijlen uit de stroom, achter de ruinen in de *korte akkeren*, tot in de Waddinxveensche wetering, voorts aan geen zijde van Leiden om de Spanjaarden, van Haarlem derwaarts willende, te stuiten.

Klokkeid
der Goud-
sche bur-
geren,

Het jaar 1575. gaf dien van der *Goude*, door noch naburigere belegeringen, gelegenheid, om hun ongekreukten yverzucht voor 't gemeen, en vroomme dapperheid wereld ruchtbaar te maaken.

Men verwittigde hen door verscheide wegen, dat *Hierges*, versterkt door drieduizend knechten, vierhonderd paarden, vijftien vaandelen Luiksche-delvers, nu het oog op hen hadde, schoon hy het elders scheen te munten. Die van der *Goude* deede het den Prinse verstaan, die hen ried op hun hoede te zijn, en 't land hoewel in Julius, blank te zetten: hy zoude hen noch twee vaandelen krijgsvolk toevaardigen.

Onder hunne waarschuwers waren die van *Oudewater*; slechts

flechts met hunne gebuuren bekommerd , tot dat zy de Spanjaarden schielijk zamengerukt, gewaarschuwd met den slag, op den 19den voor de stad kregen. Het doorsteeken van den Dijk, wierd, hoewel wat laat, uit zorg voor ^{in de belegeringe van Oudewater,} 't hoy, door die van der Goude, volbracht, doch van die van Oudewater verzuymd. Het water niet hooggenoeg vloeyende deed de verwagte uitwerkinge niet. Hier by quam, dat een *Willemken van Angeren*, het blokhuis, aan *Goverwel*, schandelijk ruimde. Zijne knechten vertrekken zich na *der Goude*, daar de bevelhebber, de Heer van *Wijngaarden*, hen gaerne zou ontfangen hebben; maar de burgery, die het anders, verstond, sloofop, en dreigde hem te lijf.

Dies wierd het hem hier te bang; en zond de Prinstot Stedevoogd, in zijne plaatze, Heer *Adriaan van Swieten*, die de stad, drie jaaren verleden had ingenomen.

De belegerden vaerdigden langs onbekende wegen *Dirk Arienfsz. van Dam*, verzeld van een landman, met brieven na den Prins te Delft; die hunne behoude reize en wederkomst te Ter Goude, gelijk zy beloofd hadden, door van de tooren uithangende vyerpannen kundig maakten. Om binnen te geraaken was alle toegang hen verspard: Zijne doorluchtigheid, quam midlerwijl *Ter Goude*, om althans die stad, *Oudewater* verloren zijnde, te bewaren. Men gaat aan 't verschanfen van Dijk en Poorten, waar toe, volgens 't zeggen van ooggetuigen, hy zelve d'eerste schans-wagen aarde aanvoerde.

Hierges, *Oudewater* vermeersterd hebbende, vervolgde ^{en Schoonhoven.} zijn geluk, en veinsende na *der Goude* te willen, wendde na *Schoonhoven* 't hooft, 't geen hy na dertien dagen beleg, op St. *Bartholomeus*, 's stads schuts-heiligen-dag, machtig wierd.

De Prins des verwittig, schikte, van twee vaendelen knechten, derwaarts verordend, het eene na *Woerde*, het ander na *der Goude*, die het naaste ten aanstoot schee-

nen, en deed hier onttrent op nieuw verscheide kaden en dijken breeken. Doch *Hierges*, dingende na de heerschappy der stroomen taltde eenige schansen, onder andre die van *Krimpen*, aan, en kreeg ze. Hier mede waren de *Maase*, *Lek*, en *Isel* onvry, en genoegzaam t'sijnen verdoen. Veele burgers wierden, de *Isel* afna *Rotterdam* vaarende, door uitlopende stroopers gelicht, en na *Schoonhoven* vervoerd. Een dezer vrybuiters, *Jan Rook*, betrapte in de *Snel*, op d'*Isel*, *Gerrid Reyniersz.* van der Goude: de gevangen wierden met geld gerantzoe-neerd. In weerwraak der Kerkfchennissen staken de Schoonhooffche-bezettingen de kooren (plaatzen daar het voornaam altaar wel eer stond) der omleggende Dorperkerken van *Polsbroek*, *Haastrecht* enz. in brand, 'tgeen de als noch staande muurbrokken getuigen. De landen, alles rontom plasleggende, zakten thans tot zo geringen prijs, dat zeker stuk lands, in den *Winterdijk*, voor eenen Endvogel werd verkogt, en noch, zegd men, was de verkooper gelukkiger dan de kooper, want die stierf van gebrek; deze, 'sdaags een Ey van sijnen endvogel krijgende, hield het leeven. Althans 't is zeker, dat een reep lands achter de Boelekade, langs de wetering leggende, vooreen Schildvink werd overgedaan, waar van 't noch heden den naam van de *Schildvink-kamp* draagd, 't geen nu 'sjaarliks acht en dertig gulden doet.

Ongemeen goedenkoop waaren thans d'eetwaaren, een endvogel ging voor een stuiver, de visch om niet. Die een halvenstuiver besteede, konde een groot huisgezin met visch spijzen. Arme zelf walgden van den snoek, zo dat die gerookt, en in tonnen gezouten, elders verzonden werd.

De Spanjaarden nu de naburige vestingen bezittende wierpen voorts, na het neemen der Krimpefche-schansche, het oog op *Woerde*. De graaf van *Megen*, trok den achtsten van September daar voor, het belegeren, mits het

Woerden
omlegd
door den
Koning.

het overwaterde land, viel kommerlijk, dees liet hy zich genoeg zijn de Stad met zeven schansen te prangen op hoope van haar, door schaarsheid van toevoer, gedweeg te maaken Braband, 's jaars daar na aan 't schudden noodzaakte de Spanjaarden hunne benden derwaarts t'ontbieden, onder deze waren de beleggers van *Woerde*, die op den vierentwintigsten van Augustus des jaars 1576. doorgingen hebbende vijftig, andere zeggen 46. wecken voor die stad 't zoek gemaakt, zonder wegens het overvloedend Yselwater, 'tgeen de Goudsche doorgraafde dijk aanbracht, iets te vorderen.

De Heer van *Swieten*, Slots en Stads-bevelhebber, kundig van de slechte bezettinge t'*Oudewater*, beleide in den winter een aanslag op de Stad met twee vaendelen knechten, daar van 't een was hy, van het ander *Baak*, Hopman. *Dirk Ariensz. van Dam*, wierd voor Opperbevelhebber over beide gekooren, 't was 's avonds ten tienuuren, dat dit volk, met sleeden, ladders, en vorder krijgsgereedschap wel voorsien de Stad uit langs den Yfeldijk na *Oudewater* trok, door dien het schielijk dooyen de laag weegen onbruikbaar maakte. Onder de Stad gekomen hield men halte; dertig of veertig man stapten den dijk af, en naderden van ter zijde onder het geboomt. Hier hoorden zy de schildwacht, een Hoogduitscher, met het aanbreken van den dag, zingen:

Den dag wilt nich verborgen zijn,

Het word'er schoon dagh, das dunket mijn.

* Ziende hem fluks afstappen na de lijfwacht, gaat *Dirk Ariensz. van Dam* 't gracht-ys over, bevind het vastgenoeg, keerd tot de sijnen, neemde eene der dubbelde van onder met yzer gepinde ladders, doet zich van andere drie ofte vier volgen, plaatze onder de wal, en beklimd aller eerst den muur. Inder yl verdeeld men den kleinen hoop, gevaarlijk veertig man, in twee, en laat de een na de Broekerpoort, om de daar staande wacht te lichten, d'an-

en verlaten,

Oudewater door beleg van den Goudschen-Slot-voogd overmand.

d'ander na de merkt voorttrekken: hier by een gezameld bloefsen de trompetten : *Wilhelmus van Nassouwe* , enz. sloeg men de trommelen , en maakte een grooten kreet. De Bevelhebber ontwaakt , vraagd verbolgen , wie zulk een toon derfde speelen , en dreigd de daaders met de galg , die hem wierd toegezed indien hy zich met de sijnen niet gewillig overgaf. De Duitschen op het geraas schooten half gekleed uit hunne hutten en kelders toe , doch ziende wat ter gaande was , kregen lijfsgenade , en verlof om 's anderendaags , met hunne pakkaasje , veilig uittegaan , 't eigen wierd den burgers , des gezind , aangeboden. Daar optoogen zy door na het platte land van *Utrecht*. Hier mede begon men ter Goude adem te schepen , en wy het

EYNDE DES EERSTEN DEELS.

BESCHRYVING
DER STAD
G O U D A,

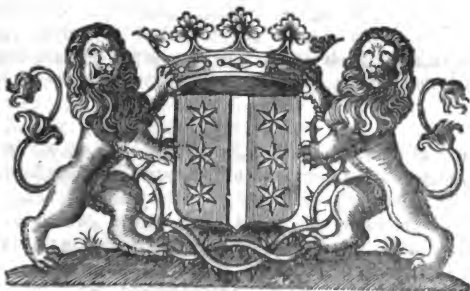
*Bevattende een Verbaal van Stads
Kerken, Kloosteren, Kapellen, en
Beruchte Vrome Mannen.*

D O O R

I. W.

T W E E D E D E E L.

Met kopere Platen verciert.

T O T G O U D A,

Gedrukt by JOHANNES en ANDRIES ENDENBURG, Stads Drukkers.

En tot L E Y D E N,

By CHRISTIAEN VERMEY, Drukker en Boekverkooper.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

B E R I C H T

Tot den

L E E Z E R.

Alle, zo Oude, als Jongere, Steeden Beschryvers, (van welk geloove zy ook belydenisse deden) hebben het Kerkelyk in hunne Boeken, niet min dan 't wereldlyk behandeld; dus wilden zy de eerbied, en liefde hunner Voorouderen tot God vereeuwen. De Beschryving van *Delft*, door den *Hr. Dirk van Bleyswyk*, beslaat met deze stoffe by na een derdendeel van 't geheele werk. De Predikant *Pars*, haald in zyne *Katwyksche Oudheden*, enz. het oud Kerkelyk, uyt den grond keurlyk op.

Verwonder u dan niet, Oudheid-lievende Leezer, dat men het Kerkelyke indeze Beschryvinge, ook zyn uytgestrekte plaatze geeve. Wie, onze alom vermaarde Hoofdkerke hier niet vindende, nam genoeg in 't werk? van 't Slot, tot aen de Kleyweg-poorte toe, beoosten de Stad, zag men wel eer by na anders niet, dan Kloosters, en Geestelyke gestichten. Wie is niet lustig het Steinsche Regulier Convent (de Bakermat van den grooten *Erasmus*) te beschouwen? 't waere dan pas eene halve Stad beschreven, indien men 't Kerkelyke niet en melde. Om echter 't gewyde, met het ongewyde niet zamen te morssen, heeft men 't elk, in deze Beschryvinge, een afzonderd Deel toegeschikt; op dat yder zyne Lezens-lust dus na genoeg te gemakkelijker voldoe.

Veele oude Bescheiden, Herkoomen, Handvesten, en Brieven van Stichtingen, die men ter hand hadde,

heeft men met goede voordagr, om den Leezer het verdriet, zo veel doenlyk is, van die na te zien, te onneemen, agter gehouden.

Een verhaal van *Lumeys* gruweldaden, *tegens zyn Eed, en Commissie*, zegd *Bor*, aan verscheide vroomge geestelyke Goudsche Inboorlingen gepleegd, door *Vorst Wilhem van Orangie*, Staat, en alle Vaderland-lievelenden betreurd, gedoemd, en van onse aanzienelykste Schryvers hooglyk gelaakt, sluyten het werk, zonder breeder verslag van andere groote mannen, van der Goude gesproten, te doen. Onder deze had men mogen stellen, *Jacobus van der Gonde*, Pastoor van *St. Hippolitus*, of Oude Kerk, te *Delft*, door *Opmeer*, Dec: 1. L: 10. *vir vere aureus*, een oprechte Gonde Man, genoemd, in 't Jaar 1557. onder zyne bedieninge, door de toenmaals woedende Peste, weggerukt; *Corn: Musius* betreurdde sijne dood, met een deffig Lykdicht: *Ioannes Iacobi van der Gonde*, opvolger van *Martinus Duncanus*, in de Rotterdamsche Pastory; die hy, na de veranderde Religie, op 't huys Kapelle aen den Rissel, geweken, verscheide Jaaren waarnam: *Cornelius de Gonda*, laatste Hoofd Pastoor van *Utrecht*, in de Buur, of Burgerkerke, in den Jaare 1612. in den ouderdom van 67 Jaaren, aldaar overleeden: *Jacobus Francisci Gondanus*, die met zyn Latynsch, en Nederduitsch Gedicht in den Jaare 1576. de *Katechismus*, door den Hoogwaarden Heere *M. Joachim van Oprode*, *Suffragaan van 't Utrechtsche Aartsbisdom*, en *Bisschop tot Hebron* opgesteld, en aan Stads Regeerders opgedraagen, goedkeurde, en vercierde. Doch het bedryf dezer, en andere voorname Goudsche vroomge, en aanzienelyke Mannen, heeft men hier niet laten invloeden, om het werk niet boven peil te doen opzwellen.

6. B: El:
430.

Hoofst: 6 B:
Brand-ijst:
der Ref:

Bleysw:
Besch: van
Delft Bl:
357. 437.
438. &c.

EERSTE HOOFD-STUK.

S T A D S

H O O F D - K E R K ,

Ter gedachtenisse van den H. Joannes, den Dooper. Grootte, en voortreffelijkheid der Kerke. Lag eerst in Bloemendaal, ter plaats thans noch het oude Kerkhof genaamd. Tsselwaarts verplaatst in de Stad, waarschijnlijk door Jan van Henegouw, eersten Heer van de stad. Tusschen de jaaren 1335. en 1375., met de stad verbrand. Word herbouwd. Haar gestalte. Weder in 't jaar 1438. door het vyer verteerd. Opgebouwd met een Koor, en verwulsd. Had verscheide Kapellen, Vicarien, twee en vijftig, andere zeggen twee en zeventig, Altaren; Beelden, en konstige Schilderyen.

Stads Hoofd-en-algemeene Parochie of Burger-Kerk, aan God almachtig ter gedachtenisse en eere van den H. Joannes, Voorlooper en Dooper des Heere, ingeweyd, moet als het viercijsel der zelve stad aangezien worden.

Petrus Bokkenberg, voorlezzer der geschiedenissen in de Leidsche Hooge-Schoolc, een man die Duitsland en Italiën doorkruist hadde, schrijft'er van: *inter maxima Europa templa referendum censeo. Mijs dunkens, moet men de Goudsche Hoofdkerk onder de grootste van Enrope tellen.* Dit is althans zeker, dat zy nu, na haaren laatsten opbouw, cenige voeten langer als de groote Dom van Keulen is. Het geheel werk rust op houtc grondvesten, die haar, vleugels gewysc, zonder hyen, onder de na by gelegene huisen tot een stuk weegs op het merktveld, uitspryen. De konstryke glase lichten, waar mede dit gebouw pronkt, zyn zo weergaloos, dat om die alleen, niet slechts de Kerk, maar de

Stads
Hoofd of
Burger-
Kerk ter
gedachte-
nisse van
den H. Jo-
annes den
Dooper
ingeweyd.

Haar
grootte
Bokk. in
ann. ma-
nuscriptis.

Deftig-
heid.

B

Stad

Stad zelve by de wereld beroemd is, en haar pryzende met den Hollandſchen Poët *Vander Does*, zingd.

Vander
Does
s'Graven-
hage.

Verzien met zuik een kerk,

Dat Holland nauwlyks heeft een weerga van dat werk.

*Almeloveen Amen. Gaud. pag. 7. Templum quod Dianam Epheſi-
nam, non cultu, ſed ſtructura poſſet quadantenus, dici amulari.
Pag. 10. Dignum revera templum, ſi non argento, ut quondam Ephe-
ſinum, exprimatur, digniſſimum tam quod ari ſolido ac perenni,
quam exactiſſime inciſum, aut potius excuſum, cuius artiſci, ac
bonarum artium cultoribus, & incolis, civibusque, maxime Gouda-
nis, exhibeantur in domibus, etiam ſpectandum.*

*Een Tempel, zegd de beroemde Almeloveen, die den Diaanſchen
van Epheſen by na, niet door Godsdienſt, maar bouwkunſt, eve-
naard.*

Had eer-
tijds een
hooge
ſpits.

Zie Verh.
van den
Laatſten
Kerk-
brand.

*Waardig om, is 't niet in 't ſilver, gelijk wel eer die van Diane,
althans in koper geſneden, en geprent, aan alle kunſt lieveden, en,
bouwkundigen vertoond, en voor al in yders inwoonderen burgershui-
ſen ten pronk geplaatſd te worden.*

Oulinx gaf eene verheve naald, of ſpits, van de tinne des nog
ſtaanden toorns, behalven het klok-en ſlag werk dat 50 trappen
hooger uit ſteekt, nu 152 trappen, thans opgaande, met loot
bekleed (en als eenige willen verguld) geen kleinen luſter aan
ons groot kerk gevaarte.

De beginzelen van deze Hoofdkerke waren, gelijk die van de
ſtad, zeer ſlecht, en gering. Een deel naburige land-be-
woonders, zich aan den zamenvloed van Gouwe en Yſel, on-
trent den jaare 1272, ter nederſtaande, hielden eenigen tijd haar
eerſte kerke tot het gebruik van hunnen Godsdienſt, ontrent
een half quartier uur gaans buiten de tegenwoordige ſtad, in
Bloemendaal gelegen, op eene plaatſe ten huidigeſen dage noch
het *Oude Kerkhof* genaamd. Alwaar voormaals in de aarde de
veſtigen en gronden der zelvige kerke gevonden, en gezien zijn.
Om dit geheuzbaar te doen blijven, pleegden de Goudſche in-
woonders jaarlijks, op den laatſten kruis-of algemeenen biddag,
voor den Hemelvaarts dag des Heere, hun bedegang jaarlijks
derwaarts te doen. Tot het jaar 1672, op dien tijd ſtond de
weg in *Bloemendaal* tot het Kerkhof toe, nog vol kraamen, die
men onder den oorlog binnen de ſtad op de kleyweg in trok,
en zedert, als te veel na de paptery rickende, heel en al heeft
doen opkraamen.

d'Eerſte
Hoofd
Kerk ge-
legen in
*Bloemen-
daal.*

De

De twee volgende verklaringen in den jaare 1569 op den 21sten April, op 't verzoek der Goudsche Wethouderen, zijn zekere bewijzen van 't voorgemelde.

Verklaaringen des
aangaande
gegeven.

d'Eerste was:

Wy Claes Maertensz, Govert Wittefz, end Dirck Andriefz, Schepenen binnen der Gonde, doen condit en certificeren een ygelijcken dien 't behoort, dat op huyden voor ons gecomen ende gecompareert sijn geweest, Pieter Pieterfz oudt 85, Cornelis Meese oudt 85, Tjbrandt Michielsz oudt 82, Hendrick Adriaensz. oudt 77, Pieter Janfz 73, Augustijn Hendrickfz oudt 72, Gerrit van Wieringen oudt 71, Jan Thomasz oudt 65, Cornelis Willemsz oudt 74, Tjbrandt Janfz oudt 62, of elck daer onirent, alle poorteren deser stede, ende hebben ten verzoecke van de Burgermeesters, alle rechtelijck daer toe verdachvaert sijnde, om getuygenisse der waerheyt te geven, geaffirmeert by heurluyder eede, dien den Bailliu, Schout deser stede benluyden solemnelijcken afgenomen heeft, waerachtig te sijn, in haerluyder jonckheyt, dickwils haer ouders, en andere Personen hebben booren vermanen, als dat ontrent een half quartier nyr gaens buyten deser stede, op een plaats genaempt 't Oude Kerckhof gestaen heeft die Parochie Kercke deser stede, alwaer oock mede eenige huysen stonden, ende dat oock aldaer, in d'aerde voormaels ende noch onlank de vestigen der selver kercke ende huysen gesien ende gevonden sijn. Verclaerden voorts, dat tot een gebeuggenis ende memorie de voors. plaetse jaerlijcks met een Processie generael versocht werde op den laetsten Bedach inde Cruys dagen, ende dat sy deposanten over de veertig, vijftig en seftig jaren, ende langer in de selve processie mede gegaen hebben, Affirmeerden voorts, dat sy oock wel hebben hooren seggen, als dat de huysen staende binnen deser stede alhier door de bequaemheyt ende gelegentheyt van de doorvaert, ende om nader aen den Tssel te wesen, getimmerd sijn, ende die plaetse van 't voors. Oude Kerckhof daerom verlaeten is geweest, alle fraude gescludeert. i'Oirconde van dese hebben wy Schepenen voornoemt elcx ons zegel hier aengehangen, den 21 April. A°. 1569. ende hadden drie besondere zegelen van wasse, elcx hangende aen een dubbelde franchyne staert.

De tweede was:

Wy Claes Maertensz, Govert Wittefz, en Dirck Andriefz, Schepenen binnen der Gonde, doen condit en certificeren een ygelijcken, dat op huyden voor ons gecomen ende gecompareert sijn geweest Heer Cornelis Jacobfz oudt 68, ende Heer Cornelis Gillisse Deecken oudt 60.

jaren, beyde Priesters, ende hebben ten versoecke van de Burgermeesters deser Stede, rechtelijcken daer toe verdaccht zijnde, om getuygenisse der waarheyt te geven, verclaert by haer luyder Priesterchap in plaats van eedinge, verclaringe den Officier, hemluyden afgenomen heeft, waerachtich te zijn, dat sy in haer luyder jonckheyt, dickwils baar Onders ende andere Personen hebben hooren seggen ende vermanen, als dat ontrons een half quartier nyr gaens buyten dese stadt, op een plaets genaempt, 't Oude Kerckhof, gestaen heeft die Parochie Kerck deser stede, alwaer oock mede eenige huysen stonden, ende dat oock aldaer in d'aerde voormaels, ende noch onlancx de vestigen der selver huysen en kercke gesien en gevonden zijn. Verclarende voorts dat tot een geheugenisse ende memorie de voors plaetse jaerlijcx met een Processie Generael versocht wordt, op den lesten Bedach in de Crnys dagen, ende dat sy Deposanten over de dertich, veertich, vijftich jaren ende langer in de selve Processie mede gegaen hebben, alle fraude gescludeert. 't Oirconde van desen hebben wy Schepenen voornoemt elcx onse zegel hier by aengehangen, den 21. April, A°. 1569. ende hadde drie zegelen van groene wasse elcx hangende aen een dubbeldt franchijne staert.

Word Yf-
fel waarts,
en in de
stad ver-
plaaft.

De nieuwe stedelingen, aangroeyende in getal, wilden hunne woonplaatse met een Parochie Kerk aanzienlijk, en voor hen geriefelijk maaken.

Rein.
Snoyus
l. 7. Re-
rum Bar.
Onzeker
wanneer

De vermaarde Reynier Snoy, in sijnen tijd Burgermeester vander Goude, verhaald in sijn *Hollandsch Historie boek*, dat d'eerste bevolkers, de *transferenda Ecclesia cogitarunt*, hunne gedachten over het veranderen van hunne Parochie Kerke gaan lieten. Doch hy zegd ons niet op wat jaar zy die gedachten werkstellig maakten. Dat geen al-oude Stads-of Kerk-boeken hier eenig gewag van maaken, kan lichtelijk uit de voorgemelde verklaringen worden afgemeeten.

Waar-
schynelijk
door een-
nen der
Graven
van Hol-
land, ofte
der Hee-
ren van
der Gou-
de, Jan
hyge-
naamd.

Het waarschijnlijkste is, dat dit Kerkgebouw door Jan van Honegouw, Heer van Beaumont, van Schoonhoven, Der Goude, enz. eerst aangelegd, ende voltrokken is; ofte wel van Graaf Jan d'eerste gestorven in den jaare 1299.

Dat de Graaf, of een Opperheer van der Goude den eersten Kerkbouw op sijne kosten ondernomen heeft, schijnt te volgen uit het recht van verkiezinge der Pastoren, of 't *ius Patronatus*, altoos den Graven na desen eigen gebleven, als elders te zien is.

De tijds overeenstemming geeft niet alleen aanleiding tot de zelve

zelve giffinge, maar ook de naam van den Heiligen, dien d'eerste Stichter tot eenen Scuts-heiligen ter geheugenis zijns Doopnaams, *Patroon* zegd men, dezer kerke en Stede aangenomen heeft. Eene rede doet denken, dat *Jan van Henegouwe*, Heer vander Goude, enz. de stichter deser Kerke en geen ander mogte geweest zijn, door dien hy, volgens *Goudboven*, eerste opbouwer of hersteller van 't Goudsch Kasteel, of Slot geweest is.

Goudh.
Handvest.
Kronijk.

Tusschen de jaaren 1335, en 1375, waaren d'eerst aangelegde stad (als elders verhaald is) zelfs zijne stads handvesten, enz. door het vyer vernield, vervolgens ook de eerste Kerkbouw, indien z'er stond, doch nergens word van dezen kerkbrand, gelijk wel van twee andere, in eenige opene brieven, verklaringen, of oude Fundaatsien, enz. gerept. Zo dat het waarschijnlijkste gelijkt, dat althans een der gemelde Goudsche Opperheeren in zijnen tijd na den eersten brand dezer stede dit groote werk begonnen heeft. Ook vind men dat de volgende Graaven van Blois, Heeren van der Goude, byzondere rechten over deze Kerk gebruikt hebben. *Ghuys* graaf van Blois machtigde de H. Geestmeesters 1391, om op Zon-en-Feest-dagen in deze kerk alleen aalmislen in te gaderen. Hy veroorlofd 1393. Mr. *Willem Sonderdaenck*, dat hy in *zijne Parochie Kerke Ter Goude een Altaer stichte, en een blok daar nevens zette: Gebied den Schoolmeester met Choraalen te koomen zingen, den Koster het Altaar op en af te stellen.* Wat grootte ofte fatsoen deze eerste Kerk hadde is onbekend. Dat ze met een Koor voorzien was toond de Kapelstichting van *Hr. Jan de Bastart* een Koor. *van Bloys*, in 't jaar 1417. van het Koor uitdrukkelijk gewagende. Dat het Koor met *Kruispanden* van den buik of middelpand der kerke afgedeeld was, geeft d'eerste stichting van 't *H. Sacraments* Altaar, in 't zuider kruispand begrepen, genoegzaam te kennen.

De Hoofdkerk der Stad Blois, in Frankrijk voerd den eigen naame van St. Jan.

H. H. G.
M. B.
boek, bl. 1.
lb. bl. 12.

d'Eerste Kerk had een Koor.
lb. bl. 12.
fol. 9.
Kruispanden.

d'Oude Kerk had twee zye-panden nevens de buik der kerke, waarom de twee buitenste thans noch de nieuwe zuid en-noord-panden worden genoemd.

Twee Zye-panden
lb. bl. 147.
lb. bl. 17.
& 50.

De kermisse ofte kerkweyding dezer kerke wierd zondags na St. Jakobs dag (als nu) gehouden. In 't jaar 1417. zegd Hr. *Jan de Bastart van Bloys*, ende die kerkmisse sal men alle jaar op 't voornoemde Altaer ende Vicarie des sonnendags na St. *Jacob* dag &c.

Oude Kerkmisse
Zondagna op St. Jakob.

Deze kerk wierd, zaamt de geheele stad, in den jaare 1438,

Der Kerke eerste brand.

H. H. G.

M. B.

El. 146.

Schutters Outh.

Stichting van het Koor.

Dit coer is gesoun- deert anno 1485.

Had twee Orgels.

Twee en zeventig, waarschijnlijker twee en vijftig Altaaren.

op den 25 Augustus door een vervaarlijken brand in asche en puinhoopen gelegd. d'Ordonantse van 't H. Sacraments broederschap zegd dat d'eerste instelling van 't zelvige te niet ging om *des groote verderfelijcken brandts wille die binnen onser stede geschieden in 't jaer ons Heere duisent vier bonderi acht en dertich, in welker noot onser Parochie Kerke mede verbranden.* Hoe langen tijd men tot het weder opbouwen besteede, hoe hoog d'onkosten beliepen, wie deze goed deden, weet men niet. Het Koor zoude volgens het jaarschrift (buiten 't Koor op 't Kerkhof te leezen) vijf en vijftig jaaren na den brand, gesticht zijn. Een houte, op eenige plaatsen een steene verwulsel, dekte voor heen het kerkgespan van boven, de glaslichten waren doen al kostelijk en heerlijk. Twee Orgels, ende twee en zeventig altaaren telde men, volgens 't gemeen zeggen, voor den laatsten brand in deze kerke. In de latere kerktijden stelde men in een overvallige menigte van Altaaren (recht draads tegen de gewoonte der eerste, en noch huydendaagsche Grieksche Kerke) den pronk en luister van den Godsdienst in een kerk gebouw. d'Aartsbischop *de la Torre* noemd in sijn *verslag* aan Paus *Alex. VII.* niet meer als LII. Altaaren, 't geen wel 't waarschijnlijkste is.

De Kapellen (anders Kooren) Altaaren, Vicarien, enz. zijn ons (niet tegenstaande veel vlijt om die na te vorschen) voor het meesten deel onbekend, door dien het oude kerkboek in de kerkkamer niet word gevonden. Eenige in het H. H. G. M. B. oude opene, ook Gilden-brieven, en oude schriften uit de nalaatenschap van *Jan Reyniersz de Swaen*, in 't jaar 1572, Burgermeester dezer stede, my in handen gekoomen, zijn deze volgende.

CAPEL-

C A P E L L E N

IN St. JANS KERKE.

DE KAPEL VAN BLOIS,

Anders,

D'YZERE GENAAMD.

J*An Bastart van Blois*, Heer van *Treslonge*, en van de Landen van *Steyn*, getrouwd aan *Maria van Heemstede*, vrouwe van *Treslonge* bouwde in 't jaar 1417. eene Kapel en Altaar in St. Jans Kerke Ter Goude, ter zuider zijde van 't Koor, welke hy ter eere Gods, sijner Moeder *Maria*, ender *H. H. Martelaren Christophorus en Georgius*, liet inweyden. Te gelijk besprak, en bezette hy'er eene Vicarie by, om dagelijks aan sijn Altaar eene Misse te doen; Dijnsdags eene gezongene, ter eere den *H. Geest*, door den Schoolmeester en vier Koralen, binnen sijn, en sijnere vrouwe leeven, maar met beding dat een van beide gestervende, men na de Misse tot het graf zoude gaan, en het met geweyd water sproeien, de *Profundis*, een *Onze Vader*, met een gebed voor de ziele, ofte zielen, leezen; doch wanneer de Misse van den *H. Geest* in eene plechtige zielmisse, zoude werden veranderd, dan zoude men'er twee honderd, op dien dag der weeke, op de welke een hunner tweeen quam te sterven, doen. Kermis-zondag (toenmaals d'eerste na St. Jakobsdag) had hy aan sijnen Altaar een zeer feestelijke Misse gesticht.

De Vicarie bleef aan hem, ofte sijne nakomelingen te begaeven: De Vicaris was verplicht binnen der Goude te woonen. d'Eerste was *Hr. Barent van Hout*. De Brief der stichtinge luid als volgd.

Ik Jan Bastaert van Blois, Heer van Treslonge, ende van de Landen van Steyn, doen condit alle luyden, dat ick om d'eere Gods mede te mynnege, ende de zalicheit mijner ziele, en mijn wijs Maria

De Kapel van Blois gesticht in den jaare 1417. door Hr. Jan, Bastard van Blois.

Met eene dagelijkse Misse Dingsdag eene Hoo-ge Misse ter eere den *H. Geest*.

Kermis-zondag eene plegtige Misse.

De Vicarie wierd van de Nakomelingen begaeven.

Fundatie Brief.

ria

ria van Heemstede, vrouw van Treslonge, ende onses beyder ouders, ende alle den gener daer afgekomen is sonder moete lossen gesticht, fundeerts, ende ordineert, geornament, ende geboeckte ende doteert hebben, stichten funderen, ordineeren ende doteeren een Autaer, ende een eenwige Vicarie in de Kerke ter Gonde in de Choer staende, daer ick die gifte of hebbe, honde, en hebben sal, al soo lanck als ick leve, ende na mijn doot honde ende hebben sullen mijn naercomelingen ende rechte erfgenamen. Welck Autaer gesticht is in der eere Godts, zijnder Liever Moeder, ende der Heyliger Martelaren, Sinte Cristoffel ende St. Joris, ende tot dese voors. Autaer, ende eenwige Vicarie, hebbe ick Heer Jan voors. gegeven, ende geve voor mijn, mijn wijs, ende onser ouders zielen twalif engelsche Edewaerse Nobelen alle jaers voor desen tijdt geslagen, die ick bewijst heb te betalen alle jaers op die stede van der Gonde, daer ickse op gekogt hebbe om der reeder betalingers wille, welcke renten die stede pander Gonde overgeven sal met hare zegels ende brieven, ende voorts soo wil ick Heer Jan voors. dit Autaer ende eenwige Vicarie bedient hebbe van der priester, die dit Autaer hebben sal nu ende bier namaels, in alle manieren als bier naer geschreue staet. Dats te weten, dat de Priester op dit Autaer ende vicarie alle dagen Misse sal doen, als by het vermogh, ende van staden is, ende altoos na mijn of mijns wijs eynden, eenich van onser beyder levenden lijve tendend deser Misse mis eene quespel tot onse grave gaen, sellen een de Profundis met een Pater Noster, ende met een collect lesen, voor onse zielen, ende onse ouders, ende alle weeck sal die Priester die dit Autaer beest, ende namaels hebben sal een Misse singen van den Heyligen Geest, binnen onse levende live, op ten dinsdagh, ten waer, dat op dien dagh feest ende hoogtijt waer gelegen inder beylige Kerken, soo soude men die voors. Misse na singen mis de Schoolmeester ende vier arme Corale daer ick haer in toegeset hebbe en geordint van mijne goede dat die Heylich Geest Meesters van der Gonde eenwelijck ende erfelijk wi: reynen sullen de Priestere die de Misse singen sal eenen halven booddrager, ende den Schoolmeester met de vier arme Choralen, die, die Misse helpe singen eene booddrager: daer de Schoolmeester af hebben sal, dat darden deel, ende de vier arme Choralen de andere twee deel. Ende teynden onser beyder levende live, sal men die Heylige Geest Misse veranderen in CC Missen van requiem, te singen alle weeck op dien dagh, dat eenich van ons beyden afstijwicht wert, ten waer dat min op dien dagh feest hilde, in der Heyliger Kerke; soo sal

sal menſe ſingen des daeghs naest comende, ende op ons jaerheijde sal men Zielfiſſe ſingen alle jaer, ende die Cappelaen van onſe voorſs Antaer ende Vicarie ſal tot hem nemen een Diaeck ende ſub diaeck, die in ſwarte rocken om ter miſſe dienen, ende die heylige Geestmeesters ſullen deſe drie voorſs Priesters elck een mengelen wijs geven op dien dagh, ende den Schoolmeester met vier arme Choralen voorſs, die de Miſſe helpen ſingen op dien dagh twee boddraggers, daer die Schoolmeester of hebben ſal dat derde ende de vier arme Choralen de andere tweedeel, ende die kermiſſe ſal men alle jaar op 's voornoemde Antaer ende Vicarie, des sonnendaghs na St. Jacobdagh, feestelijc ſingen met Diake en Subdiake met eene priester, die met den Coſter provideren ſullen, met een Schoolmeester met acht Choralen, ende met de Organist, ende hier toe heb ick oock geordineert van mijn goeden, dat die Heyligh Geestmeesters voorſs ewelijck ende erfelijck ſullen geven, op ten kermisdag den Priester, die de Miſſe ſinge, een mengelen wijs, Diaecke en Subdiaecke een mengelen wijs, den Priester ende die met de Coſter provideren ſullen elck een mengelen wijs, den Schoolmeester met acht Choralen 1^e ſamen twee mengelen wijs, den Organist met ſijn blaſers 1^e ſamen twee mengelen wijs, iſt dat ſy den den dienſt doen als voorſs is.

En voorts ſoo wil ick hier in voorſs, dat die Priesters die dit voorſs Antaer ende Vicarie hebben ſullen, ende gegeven worden nu ende hier namaels van mijn, ofte van mijnen nakomelingen binnen der Goude woonen ſullen, en dat Antaer ende Vicary ſelfs bewaren ende bedienen, als daer toe behoort: ende waert dat ſaecke dat die Priester die 't Antaer ende Vicarie hebben ſal, ende heeft nu, ende hier namaels vander Goude metter woon trock, ende de voorſs dienſt ſelfs niet en dede, als voorſs. voorwaerde zijn: ſoo magh ick Heer Jan voorſs. ofte mijn naerkomelingen een anderen Priester dit Antaer ende Vicarie geven, ſonder ymants wederſeggen, want ick daer op geſundeert, ordineert, ende doteert hebbe, fundere, ordinere, en dote. ende want ick hier in voorſs van deſe voorſs Antaer ende Vicarie die collaci ende giſt hebbe, ſoo hebbe ick op deſe tijt om Gods wille, midts deſen tegenwoordigen brief ende fondatie dit voorſs Antaer ende Vicarie gegeven, ende geven, voor mijn, ende mijn naerkomelingen Heer Barent van Hont Priester, te bewaren ende te verdienen na inhoud der fundati en voorwaerden voorſs, ende bidde den Eerwaerdigen Vader in Gode Frederick van Blanckenheim Biſſchop 2^e Virecht, dat by deſe fondatie ende dotaci als voorſs is, wil confr-

C

meren

meren ende Heer Barent van Hont Priester als mitter eerste gift instimmeren, ende om dat ick Heer Jan voorfs wil dat dese voorfs punctuelijcke fundatie ende dotacie vast ende gestadich blijue, soo heb ick mijn zegel hier aengehangen, in 's jaer ons Heeren dusent vier hunders ende seventien op den vijftiende dag in September.

Het welke Frederik de LII. Bisschop van Utrecht door een brief heeft bevestigt in den jaere 1417. op den 21. October.

Nader-
band
Twee
Missen
daags.

Achtien jaaren na dezen vergrootde de Heer Jan van Blois sijne eerste stichtinge, en gifte. Bestelde twee Missen daags, vereerde verscheide Altaar- en Mis-gewaden, besprak renten op nieuws tot onderhoud der zelve, en het nodige licht, als by dezen sijnen openen brief blijkt.

Brief van
Instellin-
ge.

ick Johan Bastaert van Blois, Heere van Treslonge, ende van de lande van Steyn, doet condt alle luyden, want ick, ter eere Godts, Maria sijn lieve Moeder ende alle hemelsche heerschap in der Prochkerk ter Gonde, hebbe gefundeert ende doen maecken een Capelle daer men twee Missen des daegs in doet, dat ick daer toe gegeven hebbe, den dienst Godts mede te doen, kelk, misboeken, casusfel ende andere misgewaden en ouer laken tot hoogtijden, tot mindere heyling daghen, tot werckdagen, ende tot zielsmissen, ende wans alle dinc verganckelijc zy, sonder alleen de Goddelijcke genaden, ende dese ornamenten van dagen tot dagen verslijten ende te niet gaen, alsoo dat mijn Capelle voorfs by lanckheyt van tijden gebreck van ornamenten mochte krijge, ende om dat te behoeden, soo hebbe ick gegeven tot mijnre capelle voorfs die ornamenten die nu sijn mede te houden, ende als 't te doen is andere mede te koope, den coster van miinder Capelle mede te loonen, ende die Capelle mede te belichten, ende anders die capelle mede te houden, ende te regieren naer haere behoeven dartigen nobelen, die ick hebbe op 't goet tot Hillegons berge, die mijn Cappellaen van mijnder Capelle die nu is, ofte namaels sullen komen, jarelijck ontfangen sullen, ende daer af myt reychen tot behoefte der Capelle als voorfs is, ende dat van dese dartigen nobelen voorfs overkomt boven dat men tot voorscreue Capelle behoefte als voorfs is, dat sullen mijn Cappellanen voorfs by mijn levende lijue gheue by mine rade, daer ick het hiet geven, en naor mijn doods sullen sy geven by rade van Heer Johan mijn zoon, Kanonick tot Oudemonster i' Vyreghe na inhouts mijns briefs die ick daer af maecken ende ordineren sal. Ende om dat waer is, ende dese voorfs punten gehoude wil hebbe vast en gestadig voor mijn, en mijn naercomelingen tot eenwige dagen,

soo

soo hebbe ick in kennisse der waerheyt mijn zegel aen desen brief gebangen in 't jaer ons Heeren duzent vier hondert en xxxv op ten anderen dagh in Junio.

HET HEILIGE SACRAMENTS KAPEL,

EEn recks jaaren voor den eersten kerkbrand, in den jaare 1438. voorgevallen, stigte, *Jakob Pacuwe*, Poorter dezer stede, ter eere Gods, en des Heylig-waerdig Sacrament, een Altaar in de Parochie kerke van St. *Jan*, en begiftigde het gestichte met twee jaarlijkse Renten van vijf engelsche Nobelen, en twaal hollands. Hy stelde mede ten selvigen einde een broederschap in, 't geen daagelijks eene stille, en Donderdaags eene gezongene Misse statelijk bezorgde.

De goede Man, ten bedevaart tot de heilige graven verreyft, sterft op den weg; de kerkbrand hier op volgende, lag alles in d'Assche, tot ter tijd toe dat d'ersgenaamen, niet min van 's Mans godsvrucht, als goed, de hand aan 't vernield Altaar, en den vervallen kerkdienst sloegen, enze beyde, ten overstaan der Stads Pastoor, Overheid en Vroedschap, op eene destiger wijze als voor heen in den jaare 1457. weder oprichteden.

De voet-boog Schutters, tot dien tijd noch van Altaar, ten gebruike van hunne kerk diensten onvoorzien, overquamen met de gemelde Eersgenaamen, men zoude hen (Schutters) het H. Sacraments Altaar, alzo de H. *Georgius* hun Schutsheilige, mede aan 't selvige gevierd wierd, overgeeven, gelijk ook op deze voorwaerden geschiede. De Hoofdmannen met de Schutters zouden het Altaar met al sijne Cieraden, Kelken, Juweelen, Ornamenten, Boeken, Renten, Rentenbrieven, en landen daar toe staande, in hunne zorg en bewaarnisse neemen: Geene Renten ofte Landen zouden oyt gemortificeerd, ofte tot Vicarie besteed worden. Daagelijks moet een eerbaer Priester stille Misse ter eere van 't H. Sacrament leezen. Donderdaags eene met het gebed van hunnen Schutsheiligen, *Georgius*, met Diaken en Onderdiaken, onder het Orgelspeelen en zingen; wanneer op den tooren het

Eerste stichting van 't H. Sacraments Altaar voor 't jaar 1438. H. H. G. M. B. Schutters Outaer bl. 146. Door den kerk, en stads brand vervallen, Wederom in 't jaar 1457. Door de Voetbooge Schutters hersteld. Stads Secret. Lade. L. L.

Dagelijksche Misse. Donderdags een plegtige

waar onder de klokken op den tooren speelden. Broederschap van 't H. Sacrament, dit deelde 's maands 23. proven aan zo veel oude Mannen by het Altaar. Deze wierden op den Feest-dag verdubbeld. De Broeders ende Zusters moesten H. Sacraments dag 's avonds in de Vesperen, op den dag ter Misse en Vesperen, 's anderen daags in zielsmisse komen. d'Armen van 't broederschap wierden op gemeene kosten begraven. D'eerste stichting

klokspel ook moeste beyeren, waar van noch waarschijnlijk heerkoomt het heden gewoonlijk klokspeelen.

Deze Misse moesten de Broeders geheel uithooren, noodzaaken uitgenomen. Eens ter maand werd onder deze Misse ontrent het Altaar eene tafel gedekt, dertien proven aan brood, bier, visch, ofte vleesch, naar tijds gelegendheid, opgediſt, die aan dertien oude Mannen, teekens van den H. Geest Meesters mede brengende, uitgedeeld. Op den Feestdag van 't H. Sacrament wierden de provens verdubbeld. De Broeders en Zusters moesten H. Sacraments avond ter Vespere, en H. Sacraments dag ter Misse, en ter Vespere koomen op de boete van een groot. Vrydags daar aan werd eene Ziel-Misse voor d'Overledene Broeders en Zusters gezongen, in welke de Levende, op de voorige boete, moesten verschijnen. Verarmde ymand van de Broeders ofte Zusters, zulks dat hy legervast wierde, dezen leide men, op gemeene kosten, eene stuiver 's daags toc. Stierf'er een, deze werd onder 't gevolg, offeren, en bidden voor de ziele, was hy arm op koste van 't gemeen, begraven met vier toorſen.

De Misse met zang, werd aan 't Hoog Altaar, en de leezen-de aan dat van het Gilde (*volgens d'orde*) zegt de Fundaatsie Brief, *van Utrecht*, gedaan.

Om dese kosten goed te doen, gaf yder Broeder en Zuster ander halve groot vlaams yder vierendeel jaars.

Die stierf gaf den Gilde ſijnen beſten Schuts tabbaert; eene Zuster haaren beſten tabbaert, ofte een kroon daar voor. De Hoofdmannen moesten alle jaars kiezen twee Deekens en eenen Overman; deze alle jaars binnen eene maand na *St. Joris* dag (indien zy dan niet) en binnen d'eerste maand (zo zy dan schooten) rekeninge doen voor de vier oude, en vier nieuwe Hoofd-mannen, alles op de verbeurte van een loot zilver tot elke weeke. Hier van wierde op den 7den December 1457. twee al eens luidende Brieven onder 's Stads groot zegel gemaakt. By na honderd jaaren na dezen, 1536. den 3den January, wier d'eerste stichting by uiterſten wille van Mr. *Claas Jacobsz.* en ſijne Moeder *Agnes* merkelyk geſtift. Zo lang de donderdaagsche plechtige Dienſt ter eeren van 't Heiligſte Sacrament, op 't hoog Koor, *die nu ter tijd*, zeggen zy, *daer begrepen is*, gedaan wierd, beſpreken zy alle weeken zeven grooten vlaems, Diaken, Onderdiaken, Proviſeurs, elk een groot, dien de Misse zingt drie.

Voor

Voor dertien armen, als men de Misse zingt, elk een vier duits witte brood: mits dat die arme menschen binnen, ofte voor 't Choor koomen zitten op hunne kniën, en voor de zielen des bezorgers van deze aalmisse bidden.

Dat men 's weeks een Lof van 't H. Sacrament in de Parochie kerk zong, blijkt uit dit aangezekend in 't H. G. M. B., fol. 21. verso.

Sint Jans Kerk.

Item die Heylich Geest Meesters, zijn gebonden wys reycken Sint Jans Kerk, alsoo langen als men Sacraments lof doet anderhallif b. op Meys.

Doch de tijd en jaartekening hier verzuimd zijnde, blijkt het niet wanneer deze Kerkdienst alhier sijnen aanvang nam. Beken- der is 't dat de jaarlijkse Omgang op den Feestdag van 't Heilig- ste Sacrament Ter Goude zeer plechtig geschiede. Keizer Karel V. had in 't jaar 1542. den 20sten van April Ter Goude eene Schut- tery van Bus-schieters, of Cloveniers ten getalle van drie honderd, uit de rijkste, en aanzienlijkste Poorters doen aanstellen, dezen was onder andere bevolen, alle op H. Sacraments, en St. Jans dag met hun borst-geweer ofte Hartenleere kolderen en geweer ter Processie te koomen, en haar ten dien einde te verzamelen in lee- den tusschen de Sluis, en de St. Jans bruggen (deze lag omtrent zuidwaars de Molenwerf) op de verbeurte van een Karolus gul- den, en na den Omgang op 't Stadhuis onder d'eige verbeurte, om de naemlijkt der Schutters te hooren leezen.

Zeker godvrigtig Pricster, *Cornelis Jansz. Prenter*, Kanonik van St. Pancras te Leiden, liet binnen sijn leven in onze Paro- chie Kerke jaarlijks op witten donderdag den Kerkendienst ter eeren het Allerheiligste ten sijnen koste zeer plechtelijk doen, en stigtte in den jaare 1554. op den 5den van Maart een jaarlijkse rente, ten einde na sijn dood de zelfvige plechtiglijkheid altoos durig zoude weezen. Het H. Sacraments Altaar had van ouds een Koor (nu zegd men Kapel) bestaande het zuider kruispant, anders het H. Sacraments-pant van de Kerke.

De twee wederzijds staande, noit genoeg 't beziene, noit vol- preezene glaase lichten, van Koning *Philippus II.*, en sijn Zu- ster *Margaria van Parme*, geeven noch hedensdaags dit licht, ons Jesus voetwaschinge en sijn Avondmaal vertoonende. De Kerkmeesters ten tijde van den laatsten Kerkbrand verhaalen als

in 't jaar
1336. ver-
meerderd.
Fundatie
van Mr.
Claes Ja-
cobsz. van
't H. Sa-
craments
Misse
f. 25.
Weekelijk
Lof ter ee-
ren van
't H. Sa-
crament-
Plechtige
omgang
van drie
honderd
Bus-schie-
ters ver-
zeld.
Stads Secr-
Lade, K.
Stichting
ter eere
van 't H.
Sacrament
op witten
donder-
dag.
H. G. M.
B. fol. 155.
verso, en
156.
't H. Sa-
craments
Kapel
stond in
't zuider
kruispant.

Wonder
geval on-
treunt het
Taberna-
kel in den
laatsten
Kerk-
brand.
De Pa-
stoor her-
steld het.

yets' zonderlings , dat, niet tegenstaende de brand, eerst van al binnen de Kerke door 't beschote verwulffsel van 't H. Sacraments pant, bliksem vlamme, als een fakkel doorscheen, en ongelooffelijk schielijk voortvloog, waar door alles onder den voet viel, en niets heel bleef, echter de bewaarplaats van 't H. Sacrament (het *Sacraments huisje* noemen zy het) *staan* bleef, hoe wel zeer *ontvamponceerd*. De Pastoor *Joannes T'sanclius* deed op sijne beurs een nieuw Tabernakel, of Bewaarplaats van 't Heyligste Sacrament maaken, waar toe Mr. *Cornelis Jacobsz. Houtman* het hout schonk.

'tBoek van
't Oude
Mannen
huis
Reg. Fol.
42.

Dievertje Henriks Hensbeek besprak in den jaare 1604. jaarlijks de helft van 8 guld. 12 stuylv. 8 penningen ten gebruike van 't H. Sacraments huis, noch de helfte van een rente van 191.0.0. voor waskaarsen te branden voor 't H. Sacrament.

ONSER LIEVE VROUWE K A P E L.

IN 't noorder kruispand was een Koor of Kapel ter eere der Allerheiligste Moeder-maagd Maria al voor den jaare 1426. gesticht. Als 'tblijkt uit een besprek aldus aangetekend,

H. H. G.
M. B. bl.
26. versio.
De Heyligh Geest Meesters moeten alle jaers uytreycken de bewaerders van onser Vrouwe Choor, in 't Cruyswerck, een w Hollandis beurse geldt, verschene Meye, naervolgende een out register in dato MCCC XXVI.

In den jaare 1559. op den 22sten April bespraken *Andries Jansz. vander Hee*, ende *Gertruid Pieter Volpertsz.* Huisvrouw, zessecuwig jaarlijks duurende zielmisfen op 't Altaar van *Onze Lieve Vrouwe*, drie op yders jaargety; met eenen zouden dertien arme menschen dan yder een stuyver brabant's krijgen, ende de Priester twee stuivers. In een besprek van den jaare 1489. den 25sten September leeft men, dat men yder *Vrydag* op 't *hooge Choor* bes
Ib. bl. 125.
verso.
Vrouwen lof deede.

HET

H E T H. G R A F S K A P E L.

Aan de zuydzijde der St. Jans Kerk stond voor den laatsten brand een Kapel ter gedachtenisse van het Graf des Zaligmakers geboud.

In deze Kapel had het Gilde der Metselaars hunnen Altaar van de vier gekroonde. Eene Kapel ten Noorden van 't Koor, gestigt door den Hoog Agtbaren Heere, Joannes van Crimpen, Jans Zoon, negenmaal Burgemeester deser Stede, ende des Keyzers Maximiliaan Philip, en Karel de V. Rentmeester.

Fundaar.
Brief van
Jan Janz.
Moel.
H. H. G.
M. bl. 129.

Een Kapel onder het Orgel in het Noorderkruispand: wel eer den Heere Burgemeester Kant toebehoorende.

ALTAREN IN S. JANS K E R K E.

HET HOOG ALTAAR.

Het Hoog Altaar, staande in het groote Koor, was naar Kerk-gewoonte, ter gedachtenisse van den H. *Joannes* den Dooper, ingewijd. Tot nu toe is my niet als een besprek van eene jaarlijkche zielmissie aan het zelvige voorgekomen. *Ave Gerrids*, *Classe* Huisvrouw, fondeerde in den jaare 1457. op den 24sten October, in de Getijden van St. *Jans* Kerke eene eeuwige *Memorie*, 's Zondags voor St. *Martins* vervoeringe, en 's Maandags daar aan volgende eene Zielmissie met Diaken en Onderdiaken aan 't Hoog Altaar met drie stal kaarsen, en het bidden van de Psalmen *Miserere* ende de *Profundis*, op haar Graf. Voorts moest men allen Vrydag na de Nonen de Antifoon, *Domine Fabricator mundi* enz. voor haare ziele zingen.

De

H. H. G. De donderdaagsche plechtige Missie, ter eeren van 't Allerheyligste Sacrament, wierd aan 't Hoog Altaar gedaan.

M. B. bl. 23. Alle andere *plechtige Missen* met gezang, moesten mede, al waren 't Zielfniffen, *volgens d'ordre van Vtrecht*, aan dit Altaar geschieden. 's Vrydags deed men aan dit Altaar het *Lof van Onze Lieve Vrouw*.

H. H. G. M. B. bl. 125.

H. GEESTS ALTAAR.

H. H. G. D'oudste Altaar-stichting, my bekend, is die van Mr. *Willem Sonderdank*, Heelmeeſter van Grave *Ghny*, Grave van Blois, Heere vander Goude, enz. Deze stichtde in den jaare 1393, den 24sten van April, met verlof van den Souverein in St. *Jans* Parochie Kerk Ter Goude een Altaar ter eere des *H. Geests*, ende ter gedachtenisse der *H. H. Martelaren Cosmas en Damianus*, Schutsheiligen der heelkundigen; en op het zelve allen maandag eene eeuwig duurende wekelijſke Missie, van den *H. Geest*, onder welke de gedachtenisse der twee Martelaren gehouden wierd. Om de Missie te zingen wierd de Koster gelaſt vier jonge Klerken uit de Stads School te haalen, en de Schoolmeester die te laaten volgen. Het begeben van deze Vicarie stond aan den *H. Geest* Meesters, die den besten en godvruchtigſten Priester kiezen, hem om *Gods wille* na yder Missie vier groot, den Schoolmeester, Koster, en vier Clerken, die gezongen hadden, elk een brood, zo groot als men'er vier om een grootje kocht geeven; des moesten deze de Altaar goederen bereiden, en weder weg ſchikken.

Hier toe gaf de Stichter den *H. Geestmeesters* over een viertel Lands in den Lande van Steyn naast het Gasthuis land oostwaarts. Ook wierd den *H. Geestmeesteren* vergunt een blok te zetten nevens het Altaar. Het daar in geſtoken, gelijk mede het overſhot van 't inkoomen, wilde de Stichter, dat tot wijn ter laaſtenisse der zieken in 't Gasthuis, en door de Stad in hunne huizen, en der gevangenen uitgedeeld wierde. Deze stichting bevestigde Graaf *Ghny* in den jaare 1393. den 7sten October op ſijn huis te Chimay.

Op dit Altaar ſtigte Mr. *Govers Sonderdank* voor Mr. *Jan Sonderdank* en ſijner Vrouwe zielen in 't jaar 1423. twee eeuwig

Memo-

Memorien, ofte Zielfmissen, te doen Son-en Maandag na St. *Valentins* dag, daar toe vast zettende de helft van 25. gemeten lands, honderd en vijf en twintig roeden, gelegen in Westenrijk in Abbenbroek. Alle priesters op die dagen in St. Jans kerk Missē doende, of die in der Goude elders een Vicarie moesten waarnemen, wierd te gelijk twee ~~8~~ Hollandts gedeeld. Op Allerzielen wierden inhoudens d'eige stigtinge aan dertien arme Mannen elk een paar linne klederen gegeven van drie ellen lakens, en dertien vrouwen elk een hembde van drie ellen lakens. In 't Jaar 1541. op den 29sten December, stigften *Jacob Jansz Moel* en *Marietje* sijne Vrouw, op dit Altaar een altoos duurende Zielfmissē te zingen met Diaken en Onderdiaken op hunne jaargetijden. Op dit Altaar stigtte *Wouter Gerridsz* in 't jaar 1455. den 19sten van Julius een jaarlijkse Zielfmissē. *Dievertje Henriks Hensbeek* besprak aan dit Altaar, in 't jaar 1604., zo wanneer de oude Katolijke Roomsche Religie in St. *Jans Kerke* wederom geoeffend wierd, allen vrydagen eene Missē ter cere het H. Kruis, en stelde daar voor in handen van de Oudemanhuis-vaderen twee los-rentenbrieven; een van negen guldens 's jaars spreekende op *Jan Jansz*, ende *Pieter Jansz* in Gouderak verschijnende jaarlijks St. *Barbaren* dag van dato den 1x December *xvclxxi*. Noch een los rentenbrief van negen gulden 's jaars spreekende op *Willem Reyerz* mede in Gouderak, verschijnende den *xvi* Maert, van dato den *xxiiii*. Maert *xvclxxiii*. van welke renten veertien guldens tien stuivers, aan haare Executeurs uit te reiken, die daar van 12. gulden aan den Priester, en eenen gulden tien stuivers aan 't Altaar zouden uitreiken, daar de Dienst op zoude gedaan worden. By deze twee los-rentenbrieven was een derde gevoegd van drie guld. drie stuivers s' jaars, ten laste van *Anna Cornelis* met de haare t'Oudewater, gedagtekend den *xiiii*. febr. *xvclxxxii*. by haar overleden broeder Heer *Klaas Henriksz Hensbeek*, besproken tot een eeuwige gedachtenisse voor sijne Ouders, *Henrik Cornelisz van Hensbeek* en *Christina Jacob Molén*, jaargetijden.

H. H. G.
M. B.
Fund. van
Jac. Jansz
Moel.
fol. 28.
en 29. lb.
fol. 50. 51.

Codicille
van Die-
vertje
Henriks
van Hens-
beek.

St. PETRUS EN PAULUS ALTAAR.

Stads brief
van St. Pie-
ters Gilde.

Uit zekere vergunninge door den Pastoor dezer stede den Broeders en Zusters van St. Pieter in den jaare 1447 verleend, beginnende, *Ego Walterus de Boekhout, prbr, pastor &c.* Ziet men dat reeds voor dien tijd in St. Jans Kerk een Altaar ter geheuggenisse der twee Hoofd Apostelen *Petrus* en *Paulus*, zondags na hunnen feestdag, was ingewijd. Aan dit Altaar waaren twee Zichmissen, op de feestdagen van St. *Valentin* en St. *Gal*, besproken. Voorts alle maandagen eene gezonge of gelezene Missé voor de zielen van eenen overledenen uit het Broederschap. Dit Broederschap, in den jaare 1447. opgerecht, hadde de navolgende pointen na te koomen. In den eersten, moesten de Broeders en Zusters (wanneer tot onderhoud der Broederschap, by neederheid van stemmen het verstaan wierd 's jaars t'zamen eene Maaltijd te houden) zondags na St. *Pieter* en *Pauwels* dag, zijnde de Kerkmissé van het altaar, des 's noens daar op verschijnen, ten ware de Officier en Burgermeesters in der tijd om zaken de stad aangaande zulks niet wilden. Het overschot van de spijs was voor de Minrebroeders, Clarissen, Leprosen, den zieken in 't Gasthuis, en andere schamelen. De maaltijd wierd gedaan op gemeene kosten der Gildebroeders en Zusters, mits dat de afwezende zoo wel als de aldaar verschijnende, het gilde-geld van het loopende jaar alleen verteerden.

Wierd de maaltijd niet gehouden, dan moest het gilde-geld ten onderhoud des altaars, ende ter vermeerderinge van den dienst Gods aan 't zelvige besteed worden. Was ymand binnen stede, en welvarend, die ter maaltijd niet verscheen, deze verbeurde boven sijn gilde-geld een pond wach, of schelling, ten behoef van 't altaar.

Het Broederschap had twee Raadsmannen, een oud Deken met twee nieuwe. De Raadsmannen bleven haar leven gedurende, ten waarze met recht gewraakt wierden. Sierf'er een, of wierd'er een gewraakt, dan verkooren d'overige enen anderen uit

uit het zelve Broederschap, die hen oorbaarlijkst dagte. De twee Raadsmannen en drie Deekens kooren op de maaltijd uit de twee jongste Deekens eenen oud Deeken, ende uit de broederschap twee nieuwe Deekens, zonder daar toe ymand der Raadsmannen te neemen.

De drie Deekens hadden den ontfang en uitgift van 't broederschap, doch vermogten niets te doen maaken, ofte timmeren boven de waarde van eenen gulden dan by toestemminge der Raadsmannen. Van hun bewind moesten zy veertien dagen na den voorfs. kermisdag aan de op nieuw verkoorenen rekeninge doen, en dien het van de broederschap geliefde daar by te weezen, zonder kosten van 't voorfs. Altaar. d'Afgaande Deekens waaren verplicht alle schulden, in hunnen tijd vervallen, t'innen, zonder den nieuwen eenigen kommer over te laten. Een geheele stoel betaalde 's jaars zes stuyvers, een halve drie. Die uit het Broederschap wilde scheiden, betaalde tot behoef van 't Altaar vier schelling. grx. vlaems, en sijne vordere schulden. Alle maandagen moesten de Deekens op koste van 't Altaar eene zielmissie voor d'overledene Broeders en Zusters doen zingen ofte leezen, ten ware die dag wegens eenen Feest-dag volgens Kerk-ordre belet wierd. Overleed ymand van 't Broederschap, zo lieten de Vrienden den Koster de dood bekend maaken, die de Broeders en Zusters op den uitvaard dan moeste verzoeken. Voor den dienst, belichten, enz. betaalden de Vrienden vier schelling. grx. vlaems. Op 't leezen, ofte zingen der twee reeds gemelde zielmissien 's jaars, als andere in 't oude Privilegie van 't jaar 1447. verhaald, als andere met toestemminge des Pastoors noch te stigten, moeste acht genomen worden. Van al 't welke voorfs. de Vroedschap, Schout, Burgermeesteren ende Schepenen een bezegelden brief op den 30sten September des jaars 1568. op nieuws gaven.

St. ANDRIES ALTAAR.

Henrik Allartsz. stigte in 't jaar 1353, op den dag van *Pau-* Oud Ge-
lus bekeeringe aan 't reeds ter geheuggenisse ende eere van denk-
 den H. Apostel *Andreas* opgerecht Altaar eene Vicarie, onder schrif.
 beding, dat sijn Zoon, *Henrik*, reeds Onderdiaken, d'eerste

bezitter der zelve wezen zoude. Waar toe *Johannes*, Bisschop van Utrecht hem gerechtigde.

De gifte van *Henrik Allartsz* tot deze Vicarie bestond in twaalf rentenbrieven, staande op verscheide huizen en erven binnen der Goude. Waar van de Magistraat dezer stede in 't jaar 1536, een *Vidimus brief* maakte. In 't jaar 1420, wierd een nieuwe lijst der goederen ter Vicarie behorende (toen in elf rentenbrieven bestaande) opgesteld. *Claes Vißorfsz* stigtte in 't jaar 1518. op den 20sten Februarij eene altoosduurende wekelijkse Misse, waarna de Priester ten stigtters grave, of onder aan den voet des Altaars een *De profundis* voor sijne ziele bidden, en geweyd water op sijn graf zoude sprengen. Ende eene zielmisse op St. *Catharinaas dag*, sijn jaargetijd. Tot welken einde hy twee rentenbrieven, waar van een sprak op een huis binnen der Goude, d'ander optien en een halve mergen lands in Beyerse overgaf.

Oude
Mannen
Huisboek
Regt fol.
11. o.
fol. 5.

Voor het jaar 1511. was Hr. *Gijsbert Raedt* Vicaris van dit Altaar. Die toen gevolgd wierd door den Hr. *Henrik Wittefsz* Clerk, en voorts op dien titel Priester geweyd. Na sijne dood wierd Hr. *Dirk de Bruin* in 't jaar 1565. de laatste besitter dezer Vicarie. Deze leefde noch in 't jaar 1585. en gaf aan 't Oude Mannen-huys alhier 600. guldens voor eene plaatse.

St. JAKOBS ALTAAR.

IN St. *Jans Kerke* was een Altaar en Broederschap, ofte Gilde, van den H. Apostel *Jakobus*. *Ave Gerrids* in 't jaar 1457. op den 24sten dag van October een altoosduurend gebed voor haare ziele besprekende, begeerd dat ingeval van verzuim een derde deel van haare gestelde renten voor de St. *Jakobs Broederschap* binnen der Goude tot der Missenbehoefzal verstrekken *Gerrid Allertsz* van *Proyen* gaf in 't jaar 1528. op den 19. Sept. den H. Geest Meesteren vander Goude over een rentenbrief op de Stad, mits daar van twaalf karoli guldens jaarlijks aan den Deken en Gildebroeders van St. *Jakobs Altaar* in St. *Jans Kerk* betaalende om van hen in rechte aelmisse gedeeld te worden.

H. H. G.
M. B. l. l.
126. 127.

H. H. G.
M. B.
bl. 17.

St. MATTHYS ALTAAR.

Onder d'Apostel-Altaaren staande in St. *Jans Kerke*, was mede dat van den Apostel *Matthias* met St. *Joris*. Dit Altaar in 't jaar 1458. geweyd, doch onbegaafd, wierd op den 15den van Junius des gemelden jaars, door *Gheen Alaerts Zoon* begiftigd, eerstelijk met drie mergen Lands; voorts met drie brieven, 's jaarlijks een engelsche goude Nobel yder verrentende; en noch twee brieven yder van twee ponden Hollandsch 's jaars, onder dit besprek dat hy in sijn leeven, en d'oudste manspersoon van sijnen bloede, bevoegd wierden deze vruchten t'ontfangen, mits door eenen van hun verkoren Priester ten minste drie Missen ter weeke voor de zaligheid sijner en sijner ouders zielen op 't voors. Altaar te laten doen, en het overige der renten tot Ornamenten, Boeken, Kelken, en voordere behoeften des voors. Altaars te besteeden. Quam d'opziener dezer fundatsie een week de Missen te verzuimen, zo wierd hy verpligt den H. Geest-Mee-steren uit sijn' eigene goederen een gouden Burgonschen Philip-*pus* schild voor den armen te geeven. De Bisschop *David van Burgundien* bekrachtigde op 't verzoek van den besteller deze stichtinge.

In den jaare 1569. was Hr. *Cornelis Gerrit Bairisz* Vicaris van dit Altaar; die de renten en inkomsten der van aantekende welke aantekening als noch overig is.

Renten
register
van 't jaar
1569.

St. LUCAS ALTAAR.

AN 't reeds in St. *Jans Kerke* opgerichte St. *Lucas* Altaar besprak *Maritje Jans*, *Gysberts Weduwe*, in 't jaar 1488, op den negentienden van Julius, alle week 's woendags eene zielmissie, het beschik bleef eerst aan de Deckenen en Overmannen van St. *Lucas Broederschap*, deze in gebreken blijvende aan d'erstenamen van dese Stichterisse, by welkers verzuim de H. Geest-Mee-steren gemachtigd wierden brieven (bestaande in twee Landrentenbrieven, en inkomsten, bedragende zes schilden 's jaars) na hen te trekken, en den Armen uit te deelen.

Fundaat-
sie Brief.
H. H. G.
M. B.
bl. 130.
verso 131.
131. 133.

St. THEODORUS ALTAAR.

GOTfridus Wy-bisschop van Utrecht heiligde in den jaare 1478, dit Altaar. Dirk Dirksz Burger van der Goude stigte in 't jaar 1494, den 5. February eene Prove, of Vicarie, aan 't Altaar van St. Theodorus in de St. Jans Parochie-kerke, onder beding dat 's weeks drie Missen zouden gelezen worden, hy wees tot onderhoud van den Vicaris een viertel lands, gelegen in de Heerlijkheid van Stein, aan de West-zijde van 't Regulier Convent. Nog een viertel lands gelegen in de lange wijde. Nog twee ponden Hollands 's jaars te betaalen uit de huizinge staande op Kleyweg. 'T recht van aanbiedinge tot de Vicarie liet hy aan sijne naaste bloedvrienden.

David van Burgundien Bisschop van Utrecht bekrachtigde door sijne openen brief deze stichtinge den 6. February des zelvigen jaars: en stelde den opgegeeven Hr. *Theodoricus Theodoricus* Deken van der Goude tot eersten bezitter dezer Vicarie, waar in hem *Theodoricus Poelb*, priester en Notaris Ter Goude, den 10. February aenvolgenden, inleide.

HET METSELAARS
ALTAAR

TER EERE DER VIER GEKROONDEN.

IN de Kapel van 't H. Graf, staande voor den laatsten kerkbrand, ter zuidzijde der St. Jans Kerke had het gilde der Metselaars hun Altaar onder den naam der vier gekroonde broeder Martelaaren, *Severus, Severianus, Carpophorus en Victorinus*, alle onder Keizer *Diocletiaan* gedood.

Aan dit Altaar besprak Jan Janz Moel, in 't jaar 1509, op den 12den van Maert wekelijks, dijnstdags en vrydags twee Missen voor laavenisse sijner, en sijner vrouwe *Margriete*, en hunne beider Ouders zielen. De Dijnstdaagsche Missé zoude van Onze Lieve

Lieve vrouwe, de vrydaagsche eenzielmisse weezen; na ydere de Priester, als'er geen Feestdag geviel, ten grave gaan, en den Psalm, de *Profundis*-bidden voor hunne zielen. Hier voor bewees, en droeg de voorz. *Jan Jansz Moel* aan 't voorz. Altaar op twee Land rentenbrieven 's jaars doende een Engelsche Nobel en drie ponden Hollandsch. *Frederick*, Bisschop van Utrecht, bevestigde deze stigtinge.

St. QUIRINS ALTAAR.

Jakob *Jansz van Leeuwen* gaf in 't jaar 1487. op den 2den November den Deckenen ofte bewaarders van *St. Quirins Altaar*, staande in *St. Jans Kerke* Ter Goude, een jaarlijkse renten van zes H. H. G. en een halve guldens op een viertel lands gelegen in 't Land van M. B. Steyn, onder voorwaarde, dat yder Zaterdag volgens sijn begeerte eene Missie aan 't voorz. Altaar gedaan wierde door eenen Priester dien hy, of sijne Erven, daar toe zouden stellen. bl. 140. 141.

St. VICTORS ALTAAR.

DE Molenaars, die den Martelaar *Victor* (uit wat hoofde weet ik niet) al van ouds voor hunnen Schutsheligen eerden, hadden ter gedachtenisse van dezen heiligen een Altaar in de *St. Jans Kerke* opgerecht. Aan dit Altaar bewees *Jan Dirksz*, Molenaar, in 't Jaar 1495. op den 23sten van Februarus een Landrentenbrief op drie viertelen Lands, onder Moordrecht, 's jaars doende vijf fl. Hollands, gerekent dertig groote vlaems voor elk fl. mits alle week, 's woensdags, voor sijne, en sijner vrouwe *Wouter Claes Tyse* Dochter zielen, daar aan gedaan werde. *Gijsbert Reyniersz de Zwaen* was Vicarius van *St. Victors Altaar* in de Gestichte van de Zwaen. Parochiaale Kerke van *St. Jan Ter Goude*, hy stierf den 1. April 1592. en wierd begraven in de voorz. Kerke.

St. ELOYS, en St. NIKOLAAS ALTAAR.

H. H. G.
M. B. bl.
154-155.

DE Smits en Marsch-krameren, ofte schaal gebrukende gilden, hadden oulinx in St. *Jans Kerk* een Altaar ter eeren van yders Schutsheligen, al voor den jaare 1448. ingeweyd, doch dat dit altaar niet al te rijk begiftigd was, ziet men uit het geval, waar by *Jakob Gerrids* de smit, en sijne zuster *Katrijn Andries*, in 't jaar 1448 op St. *Andries* dag, stigten eene Zielmissie jaarlijks met vier brandende toortlen op het graf van *Lijfbets Jakobs Gerrids*, des smits vrouwe, van den Cappellaan des Altaars te leezen, als mede voor *Andries* de Smit ende voor *Jakob* en *Katrijne* sijne Zuster, wanneer zy aflijvig wierden.

Hier voor hadden zy gegeven vier en twintig overlandsche Rinsche Keurvorsche guldens, welke de Deeken en der beide gildens tot het inkoop van een Misboek op hun Altaar besteed hadden.

In den jaare 1457, op den 20sten December verleenden de Wethouderen van der Goude aan St. *Eloys Gilde* verscheide Keuren, en Voorrechten.

De Dekenen van 't Gilde moesten des *heiligen Sacraments* avond ommegaan, en allen den broederen den weet doen om 's anderen daags met de Processie omme te gaan, die niet en quam voor dat men de kærste hefte, verviel in de boete van twee *grooten*. En desgelijks den Broederen en Zusteren op St. *Eloys* dag, en in andere processien. Waar 't zaake dat'er een oude doode in 't Gilde waar, zo moesten de Dekenen, of hun bode, den Gildebroeders en Zusteren den weet doen, en deze ter Kerke koomen eer men den dooden opheft, en niet werken eer de doode gaerd is, op de boete wederom als voore. Was 't een jonge doode dan moesten de Gildebroeders koomen op de voorsz. boete eer men den dooden ophefte. Een oude doode gaf tien schellingen Hollands, een jonge vijf beurfegeld. Als men dronk, of een dooden hadde moest yder stoel een brood van twee penningen voor den armen geeven.

De

De dekkenen moesten St. *Eloys* dag avond den weet doen om 's avonds te voeren zo Broeders als Zusters ter Kerke in de Vesper, en 's morgens in de Missie te verschijnen. Aan het Altaar van St. *Eloy* besprak *Gofen* de Smit in 't jaar 1487. eene eeuwige Missie ter weeke. Voor *Onze Lieve Vrouwe* en St. *Eloy* te zaam 1. 18 grooten vlaams, als mede sijn tabbert met de silvere mouwen.

Uittrekzel
uit het
Test. van
Gofen de
Smit door
Dijk E-
verfz.
Onder-
p. stoor
van St.
Jaus, be-
rustende
by den
Overman
van 't
Gilde.

St. ALEXIUS ALTAAR.

DE Deekenen van St. *Alexius* Altaar vereerden in 't jaar 1552. Op den 16den April na den Kerkbrand eenen kerk, twee kopere blakers, en twee renten brieven van 19. schell. 's jaars.

St. ANNAAS ALTAAR.

IN 't oude Schutters koor van St. *Joris* stont een Altaar ter gedachtenisse van de Heylige *Anna*. Aan dit altaar besprak *Gheerborg*, *Frederik Adriaansz* Dochter, in 't jaar 1521. op den 12den van februarius eene altoosduurende dagelijkse Missie, en alle dingsdag een bedeeeling van dertien aalmissen aan dertien armen ter gedachtenisse des Zaligmakers en sijner H. H. twaalf Apostelen. Ten dien einde bewees, en gaf zy aan land- en huisrenten, 't zaamt eenige stukken lands alle in en ontrent der Goude, honderd vijftien ponden zeventien sch. van xl. grx. vlaams pond, 's jaars; van welke somme de H. Geestmeesters jaarlijks moesten uitreiken, den priester by d'executeurs (deze waren Mr. *Jakob Maurijsz*. thans Raadsheer in den Hove van Holland, en *Fredrik Adriaansz*.) en voorts by de naaste vrienden daar toe genoomd, de somme van zes en dertig guldens te betaalen op vier tijden, by gelijke portien; voor de wekelijke aalmisse vijftig ponden veertien schellingen; en nog aan *Frederik Adriaansz*, of sijne erven jaarlijks vijftien ponden drie schellingen tot onderhoud van 't voorfz. Altaar, en herstellen van Casuifelen, Alben, Wasligt, en anders. Het overschot moest na jaarlijkse afrekening bewaard worden tot op andere jaaren, als men meer

H. H. G.
M. B.
bl. 23. 24.

E

behoec

behoeven zoude. D'overige veertien ponden quam den H. Geestmeesters voor den armen.

St. BARBARAAS ALTAAR.

H. H. G.
M. B. bl.
142. 143.

Twee Fundaatsien op den eigen dag, en ure wierden in den jaare 1541. aan St. *Barbaraas Altaar* in St. *Jans Kerke* gemaakt. d'Eerste door *Gijsbert Bonwensz Verdeel*, en *Dievertje Simons*, sijne Huisvrouw, bespreekende twee altoos duurende Missen 's weeks, vrydags en saturdays (klaagende de Gildenbroeders van 't voorlz. Altaar dat zy onvermogen geworden waren de gewoonlijke diensten aan 't zelvige langer te onderhouden) mits voor af de namen der stichters, en na den psalm de *Profundis* met het gebed gelezen worden. Daar voor bezette, en liet hy jaarlijks twee halve ponden op twee verscheide huizen, drie schilden op verscheide andere huizen en landen.

De tweede Fundaatsie maakten twee Gezustersen, *Machteld en Neeltje van Nek*, volgens uitersten wille van haare ouders, inhoudende, dat, by gebrek van behoorlijken dienst aan Sinte *Barbaraas Altaar*, alle week aan 't zelvige twee Missen, woensdags en donderdags, zouden gedaan worden, onder de reeds gemelde voorwaarden. Daar voor bezetten, en verzekerden zy, een ⁸ grx. vlaams op een huis, drie schilden op land in Moordrecht.

H. H. G.
M. B. bl.
144. 145.

St. URSULAAS en St. ANTONIS

A L T A A R.

VAN Sinte *Ursulaas* en St. *Antonis Altaar* word by gelegendheid in H. H. G. M. B. gemeld. Onder de oude Kerkklederen is een zeer oud, doch ongemeen konstig met goud en zijde geborduurd Casuifel naar alle waarschijnlijkheid van dit Altaar herkomstig.

St.

St. ELISABETHS ALTAAR.

Die *leerijze Henriks Hensbeek*, bespreekt in haar Codicille aan dit Altaar, wanneer de Kat. Religie weder ingebracht mochte werden, zekere diensten.

HET VLEESCHHOUWERS
ALTAAR.

Dit Altaar word gemeld in 't Bock der H. H. G. M. B., en H. H. G. stond onder het glas van *Balaam*, by den Orgel, oulinx M. B. bl. 16. & 50:
het Koor van onze L. Vrouwe genaemd.

VOORNAAME BEELDEN

E N

SCHILDERYEN,

I N

St. J A N S K E R K E.

EEN NOOD-GODS BEELD.

In 't Kruis-werk stond een beeld van de H. Maagd hebbende den van 't kruis afgenomen Jesus in haaren schoot, welke men gemeenlijk *den Nood-Gods* noemd.

d'Oude Goudsche Katolijken hadden eenen zonderlinge devootsie tot deze droefwaardige geheimenisse, als niet alleen een aanzienlijke Kapel ter gedachtenisse van de zelvige, maar ook zekere stichting om dit verbeelde geheim met licht te vereeren, bewijst.

H. H. G.
M. B. bl.
16.

E 2

Comme

Comme Pieter gaf den Heiligen Geest-meesteren anderhalf pond Hollands beursegeld, spreekende op een huis, om op alle hoogtijden, daar voor licht van een pond wassche, aan drie kaarlen gemaakt, te doen ontfteeken.

Doch de voorzichtige liefde voor de leevende beelden Gods in nood van honger zijnde, deed den H. Geest-meesteren in 't jaar 1491. deze renten verkoopen.

EEN METAAL KRUIS.

Scriv. be-
scriv. van
Haarlem
1. Boek.
Pl. 22.

Voor 't koor stond van ouds een *Metaal Krus Beeld*, aar welkers voet een pellikaan van d'eige stoffe lag. Dit, door den laatsten Kerkbrand geschonden zijnde, wierd voor twaalf guldens hermaakt. Naar het voorbeeld der Haarlemmers die een kopere *Pellican*, seer konstig door *Mr. Johan Feri* uitgebeeld, boven voor 't Koor der hoofd kerke aldaar hadden doen maken.

De kopere tralie met twee Deuren opengaande, en den Beuk der Kerke van het Koor afscheidende, wierd voor de Kerk-hervorminge met hout-en sny-werk gemaakt. Men leeft'er thans noch buiten en binnen het Koor vijf Schrift-spreuken met vergulde letters, in 't hout gesneden, alle slaande op het Altaar-geheim, en den H. *Joannes den Dooper*.

In 't midden staat:

Ille erat lucerna lucens, & ardens.

Ter rechter zijde:

Panem Angelorum manducavit homo.

Ter linker zijde:

Hic est panis qui de caelo descendit.

In de zuider hoek:

Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista.

In den Noorder hoek:

Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes.

Boven dit werk stond het gemelde Metaal-kruis-beeld, 't geen de Reformaatse daar van deed neemen, en twee berden, aan den buiten kant een Latijnsch en Nederduits dicht van den Kerk-brand, en aan den binnen kant eenige Schrift-woorden, doen stellen heeft.

EEN St. JANS SILVER BEELD.

Onder voor 't Koor stond mede een Silver St. *Jans Beeld*, 't welk om d'onkosten van den laaften Kerk-bouw na den brand goed te maaken, in 't jaar 1552. op den 7den van Augustus gebroken, en na Dordrecht in de munte gebracht wierd.

Dit Beeld woeg 17. Mark, 5. Oncen, en 2. Engels. d'Once wierd van den Assaymeester aangenomen voor 29. stuivers, en des het zilver in alles waardig drie en dertig ponden vlaams.

De Beeld-stormery schond ter Goude geen een Beeld, door de goede voorzorge der Wethouderen, dieze by tijds in zekerheid hadden gesteld, waar voor Koning *Philip. II.* en de *Landvoogdesse* hen met eenen nadrukkelijken brief bedankten.

EEN KOPERE St. JANS
AFBEELDZEL.

OP DEN HUIF VAN 't KOOR.

Een beeld, ofte om beter te zeggen, eene gelijkenis naar een beeld, is noch op heden overig en te zien op den huif van 't Koor. Deze is een *Johannes*, voor hem eenen buigende Christus hebbende, dien hy doopt, en achter een Lam, uit gesneden in eene koopere plaat. De plaat in 't jaar 1552. op den 3den van September door een *d'Witte*, koperflager te Delft geleverd, weegd 16. ponden, 't pond tot 3. stuivers 8. penningen, *Herman Michielsz.*, oud Kerkmeester deede ze op sijne kosten vergulden.

St. PAULUS BORST-BEELD.

Onder 's Stads oudheden wierd noch onlanx op 't Raad-huis een Borst-beeld van St. *Paulus Apostel* vertoond, en met

overblijfselen van den zelfigen bewaard, 't geen men verzekerd uit de *St. Jans Kerk* (mitschien uit die der *Collaatsie*, of *St. Paulus broederen*) aldaar gebracht te zijn.

SCHILDERYEN.

St. Hubrechts leeven door P. Pourbus Car. van Mand. in't leeven van P. Pourbus.

Peter Pourbus schilderde voor sijne Vader-stads Hoofd-kerke in drie tafelen een heerlijk stuk, verbeeldende *St. Hubrechts* leeven en bedrijf in drie tafelen. De middel tafel verioonde twee personen, die van eenen Bisschop gedoopt worden, met andere twee toortsdraagers, alles in eene Kerk op sijn verschieft. In de rechter tafel word de *Heilige Hubertus*, door booze geesten, metaangebodene schatten; in de linker, door vrouwen bekoord. Het buiten werk, wit en swart, is ter eene zijde, *Maria* de tempel trappen opklimmende; ter andere, *Maria* haare nicht begroettende.

Na de veranderde Kerk en Godsdienst is dit deffig stuk vervoerd na Delft.

St. Jacobs ontthoofding door Antonie Blokland, 1. d. bl. 171.

In de zelfige Hoofd-kerke op *St. Jacobs* Altaar zag men een boven al uitnemende schilderije van *St. Jacobs* onthoofdinge, door den Edelen *Heers Antonie van Montfoort*, best onder den naame van *Blekland* bekend, gedaan. Men ziet dit kostelijk stuk heden op de Schepenskamer ter Goude, zo dat *Karel van Mander* mist, te kennen geevende dat het door de Barbarische handen der Beeld-stormers (die ter Goude noit woedden) den oogen der konstlievende nakomelingen zoude ontfroefd zijn.

Een deffig stuk door Jan Schoorel.

D'eigene misgedachten heeft hy van een deffig stuk door *Jan Schoorel*, in 't besten van sijnen tijd, en byzonderstten fleur, voor de Kerke van der Goude gedaan: doch wat'er in verbeeld wierd, of waar 't bleef, is my onbekend.

GRAF-SCHRIFTEN

IN DE

St. JANS KERKE.

An de Noordzijde van 't Koor ter rechter zijde
van 't wel eer daar staande Hoog-altaar op eene
blauwe zarke

*Joannes Tsanctius Atque
obiit ultima Aprilis Anno M. D. LIIII.
Spes mea Christus,
hoc regitur Saxo,
Pastor Goudæ
Alusti natus.*

Aan de Zuijdzijde van 't Koor
voor de Kapel.

Perillustis ac generosus vir
HIERONIMUS VAN BEVERNINK,
Theilingæ Toparcha.
Senator Judex, Consul Goudanus
In confessu præpot. Ord. gen. assessor
Idem aliquoties extra ordinem,
Communi Belgicæ Fæderat: Erario præfectus.
Lycæi Batavorum curator.
In Hispan. & Fæd. Belg. finibus regundis adjutor.
Legatus Wilhelmo III. in exercitu datus.

West-

BESCHRYVING VAN
*Westmonasterium, Cliviam, Bredam,
 Aquisgranum, Bruxellas, Madritum,
 Coloniam Agrip. Noviomagum,
 ad Gall. item Regem,
 Wetteræ morinorum castra habentem,
 Cum potestate res componendi missus,
 Ad Cæsarem vero designatus Orator,
 re nisi perfectâ, nunquam reversus.*
De maximi præterea momenti rebus domi,
De amicitiiis parandis
& fœderibus pangendis foris
a Patriæ Patribus passim
feliciter consultus & adhibitus.
natus Goudæ 25. Apr. 1614.
Mortuus Theilingæ 30. Octob. 1690.
satur honorum
hoc monumento conditur
cum
optima vitæ, fortunarumque socia
Joanna le Gillon.
nata Amstel. 11. May 1635.
mortua 17. Sept. 1706.

Aan de Zuidzijde van 't Koor by den ingang.

Singulos dies singulas vitas puta.
Justi a Balbian flandri Aloftani
philochymi,
ejusque 3. hæredum sepulchrum.
Ille heri, ego hodie, tu cras.

Aan de Noordzijde van 't Koor, in het glas
 van de Kapel van de Rosendaalen.

On-

Onder het wapen van *Æmilius Cool*.

Decus virtute merendum.

Sacellum hoc MDXVI. fundatum

Ab amplissimo viro Domino

*Ioanne van Crimpen, Johannis,
Hujus urbis novies consule, Cæsarisque Maxim.
Philippi, & Caroli V. quæstore,
Nobilis Dominus Æmilius Cool.
In Atavi sui memoriam reparari curavit
1687.*

Boven voor de Kapel.

Sacellum

Dñi Æmilii Cool,

ejusque Conjugis,

Dñæ Elisabethæ de Rutenburg.

*Ego in justitia contemplanor faciem tuam:
satiabor cum evigilavero imagine
tuâ. Ps. 17. v. 15.*

Binnen de Kapel, op de Graf-stede van
Alcid de Lange.

Memoriæ sacrum.

*Dñi Adelheidi Langix emendatiss. muliebrium virtu-
tum exemplari, quæ, ætate jam ingravescente variis de-
bilitatâ morbis supremum suum diem cum æternitatis natali
placidissimè mutavit: eo ipso consecuta quod Deum Opt. Max.
assiduus obtestata erat votis ne invita hanc vitam exiret.*

*Uxori incomparabili hoc saxum mæstus posuit Æmilius
a Rosendaël in Curia Hollandiæ Senator.*

Defuncta loquitur.

F

Cara

*Cara meo vixi per plures nupta marito
 Annos, viſta febris, mortua nunc jaceo.
 Ille maritali planget mea funera leſſo
 Sed nil deſunctæ triſtius acciderit.
 Soletur maſtum communis Filia patrem
 Magnaque fatalis ſit medicina mali.
 Imbutis Chriſto ſic ſunt humana ferenda,
 Velle nihil quam quod juſſerit ordo Dei.
 Chriſtus pax mea.*

*Et tu Lector quiſquis es in tali pace viam
 Lethi fortiter calca, atque interim vale.*

Nata Goudæ 8. Novemb. 1551. obiit Haga-comitis
 10. Novembr. noctu: corpus autem ejus ſummo cum honore
 a Magiſtrato Goudano ſublato in hoc ſacello conditum
 eſt 14. ejusdem Menſis ſtylo Novo. A^o. Domini 1613.

Chriſto Servatori ſacrum. Æmilio a Roſendael J. Conſult.
 integerrimo, Curia Hollandiæ Senatori in Domino
 quieſcente Magiſtr. Adrianus Cool J. Conſult. gener cum
 chariſſima ſua conjuge Margarita Roſendalii hoc maſti poſuere

Epitaphium.

*Patricius quem cinxit bonos, faceſque, ſupremi
 Quem toga, quem Batavi purpura Concilii.
 Qui ſua diſtribuit æquali jura bilance
 Terriculum reprobis, præſidiumque probis.
 Quem gravitas, quem priſca fides, quem conſcia recti
 Mens in perpetuum concomitata fuit.
 Hocce Roſendalii tumultantur membra ſacello
 Parvaque non parvum continet urna virum.
 Ergo animos ſubmitte Deo, ſaſtusque viator
 Heroas videas cum potuiſſe mori.*

Natus Goudæ 14. Sept. anno 1557.

Mortuus Hagæ comitis 14. Junii

Corpus ejus ſummo cum maerore honorificè Haga elatum,

*zum, Goudam apportatum, a Magistratu delatum, hoc in
 sacello conditum est 17. ejusd. mensis, stylo novo A. Domini
 1620.*

Aan de Noordzijde van 't Koor, op eene Graf-zark
 van Johan van Immerseel.

Nobilitas sola est atque unica virtus.

*Bemind gy lof en deugd, o vremdeling tree nader,
 Hier rust het waerdig Lijk van Goudaas Burger-vader,
 's Lands Zee-raad aan het T, tot veler druk en smert
 Gestorven, wijl hem ging 's Lands welvaard aan
 het hart.*

*Hy is het welkers naam van haat nog nijd besprongen,
 Ten luyster sijner Stam zal sweven op de tongen,
 Dat vry de zark sijn Lijk bedek, het minste deel
 Legd hier begraven van Johan van Immerseel.*

J. v. HOOGST. 1702.

Onder het Wapen van den Zee-Kapitein,
 DE SITTER, op d'eige zijde.

*Sicilië besluit de Sitter in haar schoot,
 Die schoot nog staal ontsag van ziekte word gedood.*

Op de Noorder hoek-pilaer van 't Koor.

Chronologica.

*In obitum Reverendiss. Graviss. Doctissimique Viri D. D.
 Pauli Traudenii, Rectoris Scholæ Goudanæ, dum vive-
 ret celeberrimi. Obit 1612.*

*Magnus in hac parva Paulus Traudenus urna,
 Chrysopoli Rector bis tria lustra, cubat.*

F 2

Aliud

Aliud

Felix Gouda tuo, Rector clarissime, ductu,

Quo pietas, arteis, quo viget ordo scholis.

Pentastichon in Obitum ejusdem.

Si bene de Batavis studuit quis, Paule, mereri,

Tu merito primos inter habendus eris.

Prorector Delphis lustrane, Woerdæque decennis

Rector, & hic Goudæ bis tria lustra doces.

Quid tibi non debet hæc nostra Batavia, multos

Palladiâ patriâ dum facis arte patres?

Qui clavum tenere, ratem jactantibus austris,

Quique hodie summâ non sine laude tenent.

Hic igitur corpus requiescit, gloria mundo,

Mens æterna Deo vivit, & astra petit.

In Obitum Doctiss. & Modestiss. Juvenis D. Theod.

Traudenii, P. F. ejusdem Scholæ Rectoris dum viveret

vigilantissimi. Obiit 1607.

Et tu successor patriâ virtutis & artis

Vix lustrum, heu! Rector hic Theodore jaces.

Ante diem raperis cælebs vernante juventâ

Ante diem patriâ contumelaris humo.

Scilicet hoc cæli placuit, terræque monarchæ

Sis. individuus ut patris usque comes.

In Obitum Doctiss. & Modestiss. viri D. Guilielmi Trau-

denii, P. F. ejusdem Scholæ Rectoris dum viveret vi-

gilantissimi. Obiit 1614.

Tu quoque lege pari hæc tegeris Guilielme sub urna

Goudanæ Rector vix duo lustra scholæ.

Tu Fratri, Frater Patri successit, & heu!

Mox raperis, fratris sis comes atque Patris.

Sic visum est superis, qui vos hoc ordine fati

Nolunt præscriptum transluisse diem.

Felices omnes quos tot labentibus annis

Pubis apollinæ cura laborque juvat.

Feli-

*Felices pater & nati quos carne solutos
 Participes regni vult Deus esse sui
 Et quibus aeternam post tot tantosque labores
 Inter Cælicolas donat habere scholam.*

In Obitum leſtiſſimæ fœminæ Theodori Gerardi, Pauli
 Traudeni uxoris. Obiit 1620.

*Tuque uxor Theodora tu chariſſima Pauli
 Traudenio, hic conjunx conjuge digna jaces.*

Annus 1622. quo hæc poſita ſunt

*Hæc Cæciliæ Charo patrI, MatrIqVe parentans
 NatVs, & hæc fratrI, frater, VirIqVe CanIt.*

Mœrens GERARD. TRAUD. D. F.

Tegen den Ooſt-muer van 't Noorder Kruis-pand.

Proſopeia.

Honeſtiſſimi juvenis Theodori Verwerf in ipſo vere
 ætatis rapti A°. 1624. Oſtob. Die 7°.

Fortaſſe cujus ſit tumulus celer

Necis viator, ni pigeat, mane.

Et diſce quid celata verba

Hac tabulâ doceant tacentem.

Meum ſorores Lanificæ cito

Traxere filiam; me Libitina atrox

Dum vernat aptæ flos juventæ

Non remorante manu peremit.

Crudele fatum, non virides mei

Anni, nec ætas candida, nec pius

Virtutis ardor dimovere

Propoſito potuère Parcas.

Crudele fatum ſceptra ligonibus,

Senem juventæ, ceſſa palatia

Æquans tabernis ſemper æquâ

Falce rapit, rapietque gentes.

J. LANGIUS.

Epi-

Epitaphium Consularis Viri, Joannis Joannis Conditoris hujus sacelli qui obiit A°. 1524, die postrema mensis Januarii.

Quo properas Cursum ? (res digna est) siste viator.

Digna tuis oculis, digna tuis lachrymis

Hic facet exanimis, cui (si cui parcere norint)

Parcere debuerant, fata severa nimis.

Hic facet exanimis, miseris, spes sola pupillis

Quis iterum verus jam pater oppetiit.

Quod Vidua auxilium, charo spoliata marito

Perdidit, hoc perdit bis miserranda iterum.

Fovit enim cunctas, nec erat desertor egeni.

Inque inopes verus, re, pater ipse fuit.

Dives erat si divitiis cognoverat uti

Pro causa parvus, munificusque fuit.

Hic locus est testis, dives pro teste sacellum est

Quod sibi sacratum.

Nimirum hinc factum est, ut ubique adamabilis esset

Qui pius hunc, nullus, non coluisse velit.

Regibus hinc charus, Caroloque, patrique Philippo

Quæstor erat; mores hoc meruere viri.

Quodque fere omisi, tum maximus Æmilianus,

Quæstorem hunc habuit tempus in omne sibi.

Jam quoque quod referam, minima haud est portio laudum

Cæpta sit auspiciis, quod schola docta viri.

Si quid credendum est, fundunt hic sæpe Camenos

Irriguos fletus hospitis ad tumulum.

Hic toties Consul, quoties non ipse Camillus.

Qui patria a Gallis vendicat exul hunc.

Bis duxit, bis & inde miser, bis & inde beatus

Atque habuit lachrymis, gaudia mixta thoris.

Felix quippe bonas quas duxit & inde Misellæ

Quæ cepit propere, mors inopina binæ.

Ipse

Ipse satis vixit sibi, si non vixit amicis.

Maturusque annis flebilis oppetiit.

Plura zelaturus fueram, nam plura supersunt,

Lingua, sed officium pressa dolore negat.

Hoc epitaphium a Clarissimo viro D. Petro Nannio Goudanæ olim scholæ Rectore in honorem defuncti conscriptum, & ab incendio summi templi, quod contigit 12. Januarij 1552. conservatum, ne tam vetustum proavi sui paterni monumentum cum injuria posteritatis intercideret, restitui curavit. Æmilius Rosendalius in. Curia Hollandiæ Senator. A°. Domini 1613. Calend. Novemb.

Agter 't Coor rond'om het bord van den
Zee Kapitein Verveen.

Den kloeken Zeekapitein Verveen.

Stout strijdend, en gequeest voor Wéén

Gestorven binnen Coppenhaven,

Is eerlijk hier gebragt ten graven.

Op desselfs Zark.

Hier rust Verveen, die om den Deen

In vryheid te herstellen,

Met bloege Léén, klok heeft gestreen,

Geen nijd hem meer sal quellen.

Aldernaest aen op een andere.

Hier Frederik Wijk leyt in de aert,

Was, 84, ruym bejaart,

Had 60, jaer in d'echte trouw

Geleest, en rust hier by sijn Vrouw.

Sterf den 2de Meert 1640.

Ger-

Gerritjen Tijnnagel hier leyt
 Te rust, en na d'opstanding beyt,
 Was over, 80, ses jaar out,
 En, 60, met haar man getrouwt.

Sterf den 6de January 1645.

Onderzoek van Verveen.

Leentgen Sanders vanden Brouk ruste den 28. Aug.
 Etat. 52. 1658.

*Hic Helena obdormit nobis Ancilla fidelis,
 Per quater octo annos, sit requies Helenæ.*

MBlonq lugens posuit.

Marritgen Diephorst Adriaens ruste den 26. April
 Etat. 77. 1636.

*Hic Maria Diephorst Adriano nata recumbit
 Somnus adest placidus, non opus est Opio.
 Ah! per lustra decem medicis hærentibus asper
 Calculus hic utero dira gehenna fuit.*

Tegen den zelven muur.

*Hic Adriana cubat de Jonge chara per annos
 Bis denos Medico MBlonq fuit uxor, over.*

*Obiit 24. May. A°. 1632. Etat. 45.
 Agricola, & Miles, Judex, Quæstor, Poliatros,
 Consul, Comarchus MBlonq fuit, ecce cinis.*

Ad arcem Poelgeest conceptus.

Oude Reerwijk natus, 24. 11. 1578.

Boskoop baptizatus.

Senis quasi renatus 24. 11. 1608.

Goudæ denatus 5. 11. 1659.

Lijdt en Mijdt.

By

By den Zuider ingang, onder het Wapen van den
Zee-kapitein *de Meyer*.

*Held Meyer lang befaamd aan Brits en Franse strand,
Streed voor Koopvaerd vloot in 't oog van 't Vaderland.
De dood wangunstig op dien roem van alle Braven,
Heeft hem niet in zijn graf, maar in de Zee begraven.*

Onder dat van den Zee-kapitein *Vlaq*.

*Vlaq Vrankens schrik, ontarmt! die storf.
Toulon dees Zee-leeuw's asch verworv.
Een Held die noyt verwinnaar kon
Voor dat hy alles overwon.*

Graffchrift

Wel eer op de Zark van *Dirk Folkersz Coornhert*, ter
Goude gest. in 't jaar 1590. Oct. 9. oud 68 jaaren.
Op de 32. Lage in het middelpand, 9. Graf.

*Nu rust
Wiens lust
En vreugd
Was dengd,
En 't waer
Hoe swaer
't Ook viel,*

*Noch sicht
Sijn dicht,
Geschrift:
Maer 't lijf
Hier blijft,
God heeft
De ziel.*

L A A T S T E K E R K - B R A N D.

Verhaal en treurdichten over dit ongeval. Herbouwing der verbrande Kerke. De Kerkmeesters verdubbeld. Eerste Gadering. Puinhoopen met vlijt opgeruimd. Het herbouwen aanbesteed. Inkoop van hout, steen, kalk, enz. Klokken aanbesteed. Tooren, en Dak bezorgd. Tweede geldgadering. Eerste Misse weder gedaan. Aanzoek tot het vereeren van Kerk glazen. Nieuw beding met de Werklieden. Klokken gegoten. De Klok St. Jan Baptist in den jaare 1691. verbroken. De Pastoor sterft. d'Offerblokken door alle Kerken geopend. Lotery. De Klok gewijd. De plaat van St. Jan op 't Koor, en het metaale Kruis voor het Koor hersteld. Gadering onder het Moniken Paasch-preeken. Kruisgang in de Kerk gedaan.

De Goudsche Hoofdkerke na haar eerste verdelginge uit d'afsche en puinhoopen in den jaare 1485. opgerezen, werd ontrent 70. jaaren na dezen, op den 12. Jan. des jaars 1552. door noch zwaarder ramp aangegrepen; want een gevaarlijk onweder, 't geen veele zware dijken doorstak, sloeg een dondervyer in de naalde van den toorn, verslond klokken, en 't geheele spits; vloog fluks door het zuid Kerkverwulfsel heen, en smeet het gantche Kerkgebouw met der haast te gronde.

Zie hier het eigen verhaal van deze treurige Kerkrampe by Kerkmeesters opgeteld en verklaard:

Akte en Geschiedenisse door de Kerkmeesters in den tijde, Witte Aertsz van Hoef, Herman Michielsz, Gijsbert Jansz Moel, Simon Geenen, Jacob Dircksz Zas, Aert Gijsbertsz na den Kerkbrand opgesteld.

't Jaer des Incarnatie ons Heeren Jezu Christi 1552. op den 12. dach van January styl. nov. 's avonds ontrent ten 9. nyren doe sonde den Almogenden Godt over de Stadt van der Gonde een afsulcke ^{Kerk-boek van St. Jans Kerke.} horrible onweer en tempeest van hagel, winds, blixem, donderslagen, schatering in de lucht met regen, dat alle de menschen verschríkt, beangst, en geturbeerdt waren, meenende dat den mysterien dach des Heeren ten vonnisse ons overvallen soude hebben, en door Godts commissie en toelaevinge soo is het opperste van de naelde van den toorn van St. Jans Parochie Kerck recht onder den appel van den blixem of donder onsteken, en in den brandt gestelt (Godt bekendt) en was met ten eersten anders niet aen te sien, dan of er een groote sterre staen blincken hadde onder den appel.

De goede burgers en gemeente dit gewaer wordende liepen nyt met meenigte op den Toorn met toorsen en sackelen hopen de brandt des naeldes te blussen, maer overmits de vehemente storm van winden hoe langer hoe meerder rees, en op het afdruppelen van loot, daer de naelde mede bekleeds was, welke druppelen van loot door de kleeven, vel, en vleesch droopen, sulcx da'er niemandt ontrent duuren noch bancken mocht, en stondt soo en brande, dat als de sackkloke twaelf nyren sloeg, eer sy viel met de andere klokken groot en kleyn, die'er in alles in 't getal waren, met voorsack welke alle se aen stucken vielen of smolten op 't steene verwulffsel, nygezonderi een beyer klokke, genaemt Gabriel, die in de lucht-gaten viel en bleef daer heel en gaef leggen, welke lange tijdt de sackkloke was, by soute dat'er voor de handt geen beter en was, en al 't houdt verbrande mee da'er in den Toorn was, het welck over de vijf hondert guldens gecosticht of gemaecht was, maer al het steenwerck van den Toorn van boven de Tinne tot de grondt toe bleef heel en gaef staen, terwylt de naelde met het hout in de Toorn stondt en bernde ontrent een quartier wyrs of bes, soo wist men noch van geenen brandt in de Kercke, daer en tusschen deden de Kerckmeesters, hier na beschreven, alle haer diligentie mitsgaders oock alle Deeckens, Hoofdmans en Kofsters van

a Een
Kerkvat
gebruikt
in 't uit-
stellen van
't H. Sa-
crament.

b Scho-
teljes, an-
ders pate-
nen die
men in de
Missena
den op-
dracht aan
de bywe-
zenden te
kussen
geeft.

Ofte wel
silvere Re-
liquie
huysjes,
by forme
van Re-
monstran-
tjes ge-
maakt,
'teen of
't ander
overblijf-
fel van

eenen hei-
ligen voor
een Cry-
stal ver-
tonende,
't geen tot
teken van
onderlin-
ge vrede
van de ge-
lovigen
gekust
wierd.

c Boe-
ken waer
in de Jaar-
lijcke ziel-
missen of

een ygelijcx Gilde, om nyt de Kercke te bergen, soo veels als in haer was. Niet lanck daer na worde gesien door het beschoot van 't verwulffel, recht voor onse Lieve Vrouwv Choor, in 't Sacraments pands een vlamme doorschijnen als of men een bernende sackel subijt door 't beschoot van 't verwulffel doorgesteeken hadde, en den brandt schoot voorts en voorts door de geheele Kerck soo haestelijck dat men qua- telijck eenich goetd nyt de Kerck bergen mochte. Dit naervolgende werds nyt de Kerck gebracht: eerst alle de silvere en vergulde 2 Mon- strantien, Kelcken, Pullen, en 2 paeschen met alle de Ornamenten, Mis-boecken, oock mede alle de Rentebrieven, Reeckenboecken, Graef-boecken, met de kist van de secreten van de Stadt, van de Kercke, van den heiligen Geest, van de Gesijden, en van alle de Gildens, met drie copere croonen, candeliers, blaekers, lastrijnen van koper, preek-stoel, 4 of 5 borden van Pornestuaen, en met sommige houte imagien en diergelijcke waren: voorts verbran- den alle die banken van Antaeren, twee orgelen, stoelen, banc- ken, en voorts al 't houthwerck dat boven en beneden in de Kerck was, met alle die pilleeren die omvielen, nygefondert 10. of 12. die staende bleven, maer waren alle gekneust, en gescheurdt, sulcx dat men se al heeft moeten afbreecken, en die gantsche Kerck van vooren tot achter toe was gantsch te gronde, onder de voet en niet heel over en bleef staen, dan de buytenste muragie rondt om de Kerck met 't heilich waerdighe Sacraments huysje, het welck seer ontram- poneerd was; voorts waren alle die costelijcke en heerlijcke glasen verbrandt, en aen twee geborsten en geslagen; maer waer 't verwulff was met steen, als de Sacrificie-broeders Capelle, voorts het voorpor- tael aen de Noordsijde en hadde sonderling geen noot, met de Kerk- ken-camer, die boven op de Librie folder bekent was. Het miracu- leusste, en dat meer te verwonderen was boven al het voorschreven is, dat van die groote helsche brandt, en vervaerlijcke storm die toe woey, en den groote hooge vloeds, die toe was, sulcx dat saemen innunderden en inbraecken en verdroncken veel dorpen, dieken, men- schen en beesten, dat'er niet een huysken, of verkenschoot om 't Kerck- hof of over de geheele Stadt van der Gonde, die overvloedich van weecke rietdack waeren niet onisteecken worden (Godt danck) dan alleenlijck ontsack het Torenje van St. Catharinen Clooster 's nachts ten drie nyen, en brande heel tot het dack toe af van de Kerck son- der eenige schade te doen; want de colen soo overvloedich groodt als haasnoten en ockernoten op die rietdacken, oock mede in de hoybergen,

en in de boesemen van de menschen woeyen, en worden terstonds ^{besprek-} van selfs doof en gingen wyt, sonder imands eenige schade te doen. ^{ken ston-} Insgelycx van de wijngaerden en boomen vast aen de Kerck staende ^{den aan-} niet en sengde, welck wonder was om te sien: soo dat den lanckmoedigen en goedertieren Godt op ons arme sondaers vergramdt en verstoordt sijnde, ons in 't generael corrigeren en straffen wilden, met dit wonderlijck spectakel en teycken van de executy, verbranding, ruine en desolatie van onse eenige Parochie-kerck op dat door 't selve spectakel een igelijck van ons tot penitentie en bekeering sijns levens keeren soude, 't welck ons Godt gunne door Jesum Christum.

Was ondertekend by de bovengenoemde zes Kerkmeesteren.

Kerks ongeval staat ter geheuggenisse voor 't Koor met deze Latijnsche en Nederduitsche dichten ten huidigen dagen te lezen.

Conflagratio hujus Templi.

*Mille & Quingentis & Quinquaginta duobus
A Christo nato tacite labentibus annis,
Bis sena fani luce hora vespere Nona
Dum ruit hyberno Tempestas horrida celo,
Aggeribus passim ventorum turbine ruptis
Decussisque polo, tonitru, nive, grandine, nimbis,
Concidit hæc Edes horrendo fulminis ictu
In flammæque abiit toti spectabilis urbi,
Finitimisque locis, vicinisque urbibus honor,
Arboribus tamen huic Edi domibusque propinquis
Omnibus illæsis, visu, audituque stupendum,
Omnibus intactis a flammæ & fluminis ira.*

Chronologicon.

*LVX orbI Vt LVXI It IanI bIs sena bI-frontIs
HorrIbILI hæC tanto fVL Mine teCta IaCent.*

't Jaar vijftien hondert twee en vijftig daer beneven,
 Den twaelfde, d'eerster maendt, sich s' avondts heeft verheven
 Een donder vreesfelijk seer, en schrickelijk Blixemslag,
 Dat Toorn en Kerck door dees, men hier af branden sag,
 Door hagel, windt, en vloedt, oock quam inbreuck van dijcken
 Dees waternoodt seer groot, kost menigh niet ontwijken.
 Danckt Godt met herten bly, dat desen brandt voorseyt,
 Huys, hut, veer of naby, noch 't volck deed eenigh leydt.

Jaer-gedicht.

*Ian Varl t VVaeLf des b LIkfe Ms Vler a Ls Godts VVerCk,
 Deer LIICK doe Verbrande 's aVondts bler de oVde kerCk.*

J. V. Von- Zoeter zal het rijmdicht, door den Prinsé onzer Nederlandsche
 del Treur- Poëten by anderen Kerkbrand opgesteld, ons Kerk-ongeval be-
 gedicht op treuren.

het ver-
 branden
 van d' Am-
 stel kerk.

*De Koningin van Goudaas hooft gebouwen
 Is nu, helaes! haer blaenwe sluier quijt,
 En moet bloots hoofts verkleumen en verkouwen,
 In 't hartje van den guren winter tijt.
 Zy klippertant, en zit met naekte scheenen,
 Haer pijlers, paers geschroeit, gequetst, gebrant.
 Zy treurt in asch, en puin van hout en steenen,
 Gemengt met loot, en stael, en glas, en sant,
 En koper van haer moë geluide klokken;
 Belemmert van haer eiken, zwart beroekt,
 De vlam heeft haer de pruik van 't hooft getrokken,
 Terwijl 't gebeent' der dooden braet en kookt,
 En steurt den slaep der Lijken, diep begraven:
 Och Burgers bouwt een achste wonderwerk!*

Het getal
 der Kerk-
 meesteren
 verdub-
 teld.

De Heeren Burgermeesteren en Wethouders aanmerkende, wat
 zorg en vlijt'er tot het redden van hunne verbrande Hoofd-kerke
 en het herbouwen noodig ware, dubbelden vijf of zes dagen na
 den

den brand het getal der Kerkmeesteren. De bygevoegde waren, *Dirk Hermensz., Frans Cornelisz., Claes Maertensz., Dirk Pietersz. en Cornelis Jakobsz.*

Den 19. van Januarius geschiede d'eerste gadering tot het herbouwen door de geheele Stad en haare vrydom by Burgermeesters, Schepenen, en Kerkmeesteren.

Deze bedroeg,

	Pond.	Sch.	Gr.		Pond.	Sch.	Gr.	Eerste gadering tot den opbouw der Kerke.
200 Jochems daalders.	48	6	8	16 Penningen van 9				
60 Goude Kroonen.	19	10	0	st. 't stuk.	1	2		6
10 Roosen Nobels.	8	0	0	4½ Philips Schilden.	0	16		6
1½ Konings Nobel.	2	8	0	2 Halve Philips Gulden.				
2 Henricus Nobels.	1	8	0	den.	0	4		6
8 Hungerische Ducaten.				1 Goudgulden.	0	5		0
3 Goude Leeuwen.	1	4	0	2 Halve Philips Gulden.				
13 Goude Engelen.	7	3	0	den.	0	4		6
21 Halve Realen en				1 Eemder Gulden.	0	3		8
1 Heele.	6	2	8	2 Battus Gulden.	0	6		4
6 Engelsche Kroonen.	2	0	0	½ Davids Gulden.	0	2		2
17 Philippus Gulden.	3	16	6	1 Carolus Gulden.	0	3		6
22 Karolus Guldens.	3	17	0	½ Eemder Gulken.	0	1	10	
1 Philips Gulden.	0	4	6	32 Snaphanen.	1	9		4
3 Souvereinen.	1	10	4	Een vremde penning.	0	6		0
16 Geldersche Reyers.	3	1	4	Aan vremd Silvergeld.	0	8		6
3 Goud Guldens.	0	15	0	Aan Fransche Stuivers.	0	16	11	
6 Crusaten.	2	0	0	Aan Stuivers.	13	8		0
2 Veldkroonen.	0	10	4	Aan vieryzers.	0	19		6
16 Eemer Gulden.	2	18	8	Aan elf penningen.	0	9		2
1 Locvensse Pieter.	0	4	6	Aan vijf Deuytzen.	0	19		2
½ Angelot.	0	5	3	Aan diverse payementen.	1	5		0
20 Hoorens Gulden.	2	0	0	Noch waren der bevonden 31 Goude,				
5 Huberts Gulden.	0	9	0	wegende zamen een				
1 Guilhelmus Gulden.	0	5	2	onze en vijf Engelsen, by den Goudsmit geschat op	28	0	0	
				Zes zilvere koppen wegende				

Pond. Sch. Gr.

Pond. Sch. Gr.

gende vijf onzen, vier Engelsen.	7 15 8	Twée volle Riemen genaamd Twijnen.	11 16 8
Twée Zoutvaten, twee zilvere koppen met een kopje wegende zamen 5 onzen 14 Engelsen.	7 18 2	Zekere Riemen vijfti- ge wegende 3 Mark 4 Onzen.	6 10 6
Allerhande zilverwerk als knoopen, spen- gen, en anders, we- gende zamen 10 Mark 5 Onzen.	21 5 0	Tien zilvere vergulde Ringen, wegende 2 Onzen, 3 Engels.	0 15 0
		Een Goude Ring we- gende vier Engels.	0 10 8
		Zes zilvere koppen verkogt voor	8 0 0

Gerrid Pietersz de Gordel te Dordrecht het Goud en Zilver ver-
wisselende, mocht'er niet meer als 56 ponden 14 schellingen
afmaaken, zijnde 't zelfige te hoog van den goudmit gewaer-
deerd geweest. Verscheide andere vereerden ten zelfigen einde
jaarlijkse renten, stelden eenige besprekken, als *Lijsbet Coomen
Jansz* Dochter, Weduwe wijlen *Huig Gerridz Hoopcooper*, be-
loofde schriftelijk voor Notaris en getuigen, alle jaar aan St. Jans
Kerke te geeven zo lang zy leefde, 6 0 0
- Waar van 't eerste jaar verschijnen zoude den 12. Januarius,
den verjaardag van den brand 1553.

Noch besprak zy na haare dood uit haar gereedste penningen
en goederen ten voordeele dier Kerke eens 100 0 0

Hr. *Willem Raes* Priester zeide de Kerke te geeven 0 15 0

De Weduwe van *Jan Gijsbertsz de Bruijn* met haare Dochter
Meyus zeiden te zullen geeven 8 6 8

Jan Cornelisz Loos beloofde binnen 's jaars ter herstellinge der
vier nieuwe pylaaren ontrent de Yfere Kapelle 4 3 4

Noch wierd de Kerke een Obligatie gegeeven, sprekende op
Trijn Luise, daar noch aan reste 5 10 0

Noch een Eigen van een Molen buiten Kleywegs Poort hou-
dende vijf schellingen. 4 0 0

Jonge Jan Bos gaf de Kerke een Schulden-brief, op jaaren te
betalen 7 0 0

De twee Maagden en Dochters van *Jacob Jansz Moel* gaven
een losrenten-brief te lossen de penning 16, en is 16 0 0

's An-

's Anderen daags, den twintigsten van Januarius quam'er van de geenen die men niet hadde t'huis gevonden in alles 19 9 0
Grietje Pieter Willems gaf een lijfrenten brief, houdende op haar lijf van drie ponden jaarlijks, doch zy stierf den 22. Januarius 1552.

Verscheide plichtige wierden in een geldboete voor den opbouw verwezen.

In alle kerken wierd op zon- en -seestdagen ten dien einde ingadering gedaan.

Het opruimen der steenbrokken en puin nam de gemeente uit liefde by de hand, die met pijpen en trommelen by beurten daar na toe en weder af toogen, ja zelfs *Appelen* van 15. 12. 6. 3. toebrachten. Deze beurten gingen niet als eens geheel om, en voor de tweedemaal alleen tot de Gouw. Den twintigsten van Januarius raadslaagde de gantsche Vroedschap over den kerkbouw, en beraamde het aanneemen der werk-baafen.

Navolgens dit besluit wierd *Cornelis Frederikz* van der Goude De kerk- tot opgebouwmeester over het geheele werk, en wierd uitdruk- bouw aan- kelijk bedongen dat hy borden ofte patroonen moeste maaken van het gebouw, opzicht hebben, en ordre stellen over steenhouwers, metselaars, timmerluiden, en vordere werkluiden, alles ten besten oirbaer. Hier voor zoude hy 's jaars genieten de somme van twee en twintig ponden vlaams, en tien schellingen, alle vierendael jaars een' gerechte vierdepart van dien t'ontfangen: des moeste hy twee uren voor, en twee na den middag in de kerke zijn. Af, ofte ziek wezende zou men hem voor yder dag tien stuyvers korten. Uit de stad vermocht hy niet als met believen der kerkmeesteren, en voor af den werkluiden hun werk besteld hebbende, te reyzen. Zijn loon zoude loopen zo lang'er noch twee of drie aan den kerkbouw doende waren. Des hadde hy geen bik ten dienste, tot dat het kruiswerk was gemaakt, hout en tras tot het jaar 1555. Onderhield hy het bedongen niet bestipeteljk, of bleek het by Burgermeesters dat het werk by dezen of geenen mismaakt wierd, dan stond het den Burgermeesteren vry hem af te danken. Trok hy onder de hand eenig voordeel van 't daggeld der werkluiden, zulks zoude hy van 't sijnen moeten mislen.

Claes Dirksz van der Goude nam men voor oppertimmerman
 H aan,

aan, sijne folde was winter en zomer als hy werkte op negen stuyvers daags, zonder spaanderen, of voordeel van de knechts. Hy was 2. jaaren en meer doende om 't *bellefrye*, daar de klokken inhangen, den *tooren*, en kap van 't koor te maken.

Evert Jakob Philipsz van der Goude werd voor den *eigen* dagloon van negen stuyvers, oppermetselaar gemaakt. Sijne knechts zouden zes stuyvers daags vry trekken, zonder hem iets 'er van uit te keeren.

Meester *Henrik vanden Berg* verkoor men tot oppersteenhouwer, hy zoude daags zeven stuyvers voor sijn hoofd winnen. Doch na het verloop van een half jaar van d'Amsterdammers gehaald, quam *Claes Aelberisz* van der Goude in sijne plaatse; de-ze bedong voor elken voet houwens der pedestalen drie grooten. De pilaaren in 't koor en kruiswerk leverde meester *Lieve van Maellen*, Gentenaar, maakten alle de boogen tot achtiën toe, den voet voor achtentwintig stuyvers.

Roelof de smit maakte al 't yzerwerk voor de kerk, met noch twee of drie andere meesters. *Roel* de sleeper diende de kerki, en hadde, naar eysch van 't geen aangevoerd wierd, hulp en loon. Een menigte *houzagers* wierden daagelijks yder met zes stuyvers beloond. Het *weselsbau* wierd te Dordrecht, het *vuure hout*, matten, sprieten, deelen, sparren, enz. t'Amsterdam gekogt. Zeven honderd vijftig voet *Benthammer bloksteen* leverde *Lambert Starman*, te Zwol, den zevenden van April dezes jaars, de hondert voet voor tien Philips gulden min een oort. Van Kampen quam een schip steen, *grootc stukken*, van vier, vijf, en zes voeten lang; een, en twee voeten breed. Deze bleven vier en meer jaaren onverbezigt leggen. De *gebakke steenen* wierden op den Yssel te Haastrecht en daar boven gekogt. Den tienden van Junius kogmen van *Cornelis*, steenplaatzen te Haastrecht, 13000 dubbele steenen, het 1000 voor 20 stuyvers, en gaf voor 't overvoeren 2 schellingen, en 't opbrengen eenen schelling, 3 grooten. Den zelden van Augustus kogmen te Leiden 13000 roode steen, het 1000 voor 26 stuyvers, de vracht een schelling, 3 groot.

Den eenentwintigsten September kogt men van *Jan Cornelisz Steenbakker* 22000 klinkers, het 1000 tot 22 stuyvers. De *kalk* te Dordrecht, de hoet voor tien stuyvers. Het schip *zand*, van Haarlem, of Leiden, koste acht schellingen, 8 groot. Verschei-

Inkoop
van bouw-
stoffen.

de klokgieters van Utrecht, Mechelen, Gent, en elders, wier- Klokken
aanbe-
steed.
den tot het vergieten der klokken door de Kerkmeesters beschre-
ven, doch deze konden geen voordeliger verdrag dan met eenen
Jan Jasperse Moen te 's Hertogenbosch sluiten. Hy zoude voor
sijnen arbeid, gevaar, en kosten 48 stuivers hebben voor de
honderd ponden; een derde gereed, en de twee volgende jaaren
yder jaar een andere derde, mits hem 200 ponden goede Stol-
wijkse kaeflen by het overzenden der klokspijze (op kerke ko-
sten) toequamen. Mits zoude hy de gegotene klokken op sijne
kosten Ter Goude leveren, laten hangen en luiden voor sijn
risque. Hier van passeerde men den achtsten van Julius 1552.
behoorlijke acte. Volgens stads register verreisden in 't jaar 1552. Tooren,
op ordre van den thesaurier, *Claas Dirksz* en *Jan Gijsbertsz* na
Amersfoort, om eene afteekening van den tooren in te haalen,
en naar die den tooren alhier te maaken.

Pieter de leydekker, reisde om *leyen* te koopen na Andern- en dak
besorgd.
ke op den Rijn, had daags voor reiskosten 3 stuivers, was tien
dagen uit, en had met eenig verschot in alles zes schellingen en
zès grooten verteerd. Deze *Pieter* en *Jochem Lambrechtz* namen
het koor, trans, en kruiswerk aan te dekken met *leyen* by
de roe, yder roe voor arbeids loon twee en twintig stuivers,
des moesten zy de gooten voor 't eigen geld met lood leggen.

Het lood wierd t'Amsterdam gekogt voor negen schellingen
het honderd: 12000 *leynagelen* t'Antwerpen en Amsterdam voor
10 schellingen, en daar ontrent: de *leyen* te Dordrecht, 'cou-
verdak de rift voor 26, 28, 29, en 30 stuivers, naar de tijd en koop
was. Het dak wierd op wagenschoot gedekt; welk wagen-
schot in een gegroefd was. 't *wagenschoot* wierd t'Amsterdam om
48 R. guldens of daar ontrent gekogt. In den eersten was men
van meening het overige der kerke met *riet* te dekken zeven
duimen dik, de roe voor 26 stuivers (zijnde de rietdekkers
Cornelis Meesen, met noch drie anderen) maar om 't gevaar van
brand t'ontgaan, en om dat het niet konden dicht maaken, liet
men sperren doorzagen, en pannen Ter Goude koopen, 't hon-
derd voor tien stuivers, en *Jochem* en *Pieter Lambrechtz*, 't dak
daar mede, 90 roeden lang, dekken, de roe voor 4 stuivers,
zonder strijken.

De Wethouders en Kerkmeesters bespeurende wat overgroot- Tweede
geld ga-
dering.
gelden tot het betalen der werkluiden, en inkoopden der werkstof-

sen nodig waren , wendcn , na hunne voorgaande bezorginge , nieuwen vlijt aan tot het inzamelen der vereiste sommen.

Den zestienden van April vereerden de Dekens van St. *Alaxius* een kelk , twee kopere blakers , en twee rentebrieven van 19 schellingen 's jaars.

Ter zelfviger tijd lieten de Burgermeesters en Vroedschap , door *Cornelis de Crael* , advijs inhaalen van den Raad in den Haag over zekere Hofstede in 't land van Stein om de zelfige en andere kerkgoederen te bewaren of te verkoopen , ter voortzettinge van het Kerkgebouw , om het aan 's Konings geheimen Raad te Brussel in te leveren ; 'twelk vergund zijnde is gemelte Hofstede belast met een hoofdsomme van twee duizend Rijsn guldens , opgeschoten door de Keulsche *Carmeliten* , waar van de kerk jaarlijks aan renten honderd en vijf en twintig Rijsn guldens betaalde , verschijnende het eerste half jaar den 8. van November 1553. *Tennis* de bode ontfong voor het inleveren van 't request te Brussel twee schellingen en tien grooten. Den eenentwintigsten van Augustus gingen twee in elke buurt met zakjes om , tot den opbouw van de kerk , zo binnen als buiten de stad.

Eerste
Misse den
vierden
September
zijnde
Kermis-
dag.

Den vierden van September , zijnde Kermisdag , wierd voor d'eerste maal weder de Misse en kerkdienst in 't koor gezongen , en wierden zes honderd kockjens den kinderen ter gedachtenisse uitgedeeld ; het honderd was gekogt voor vijf schellingen.

Den twee en twintigsten van Mey des jaars 1553, rekende de Kerkmeesters met *Cornelis Jacobz Houtman* over de doodkisten geleverd zedert den drie en twintigsten van Junius des jaars 1552. betaalden 80 kisten , 70 van eyken , 10 van boekkenhout ; yder eyken kist gerekend tot 16 stuivers , en boekken tot 8 stuivers het stuk.

Verzoek
tot het
vereeren
van ker-
glazen.

Den negen en twintigsten van October verreisden *Gijsbert Jan Martensz* , Burgermeester , met een bode , *Jacob Janz* , *Dirk Cornelisz* , Rentmeester , *Dirk Pieterz* , glascshrijver , en *Pieter Janz* , na Utrecht , om aan den Deken van St. Marie , den Heer *Hermas Lachmaet* , en voorts aan den *Suffragaan* en Mr. *Gornelis Ruysh* , eenige glazen , reeds van den Deken toegezegd , te verzoeken , om die te stellen in den trans van 't koor ; mede van de zangboeken van de ik denke *Brigitine* Nonnen , van Zoest. Tot de reis wierden zes dagen besteed ; kosten , loon , en voorts quam t'zaam op twaalf gulden en der-
tien

tien stuivers. Men begon nu na te speuren dat het in dagloon werken vry ten onprofijs strekte, en dierhalven ander beding te maaken. De steenhouwer *Claes Aelbertsz*, met de sijnen over 't jaar nu bezig om van de geschondene steenbrokken, pedestalen te houwen, had voor den voet 3 grooten, nu besteeden de Kerkmeesters dien voor 7. ook wel 6 duiten. In plaatse van de goudsche timmerluiden wierd een Mr. *Cornelis Freriksz* ontboden van Montfoort, deze nam aan met sijne twee zoonen en twee knechten by den hoop het timmeren van vijf vakken in den trans achter het koor, het vak tegen vijf en dertig Rijns gulden, mits leverde de kerk het hout. De goudsche timmerluiden hadden geweigerd het vak aan te neemen voor zelftig Rijns gulden; doch nu omzichtiger, nam *Claes Dirksz* vier vakken aan de noordzijde van den trans aan, het vak tegen 37. Rijns gulden. Insgelijks deede *Pieter Claes* met de andere vier vakken aan de zuidzijde. *Claes Dirksz* hadde, op dat deze panden niet zouden mistimmerd worden, voor sijn toezigt tien Rijns gulden. Noch wierd aan Mr. *Cornelis Freriksz* besteed by den hoop het geheele kruiswerk met het daar opstaande toorentje voor vier en veertig ponden vlaams. Waar by hem van ymand noch een pond vereerd wierd. d'Eigen maakte ook de afleuning met alle de banken in en om het koor, schoot het koor voor en achter af voor eens vijf en twintig Rijns gulden, de banken rondom de kerke en de afloofinge voor 25 Rijns gulden. d'oude kerkscriften zeggen van dezen trouwen werkbaas zeer veel goeds.

De metzelaar *Evert Jacobsz* verhoogde het nieuwe werk 24 voeten hoog op de oude steen, metzelde de pilaaren om 't koor, en het muurwerk tot boven toe, de vier pilaaren voor 't koor aan 't kruiswerk, en alle de zes boogen in 't choor met de pilaaren, alles tot groot nadeel zonder aanbesteden; want dit duurde meer als twee volle zomers, weshalven men te rade wierd een bestek te maaken; volgens dit wierd hem aanbested by den hoop het metzelen van vier pilaaren voor 't koor in 't kruiswerk, twintig boogen en al wat'er in 't kruiswerk te metfelen was, twee gevels twaalf voet af te breeken, het koor te pleisteren, en de posten te maaken voor de somme van 47 ponden vlaams, des leverde de kerk, kalk, steen, zand, enz. Om de zelvige rede wierd *Roelof*, smit, van sijn werk versteeken, en van de kerkmeesters tot bunnem smit aangesteld een *Jacob*

Janfz, om dagelijks van 't oude kerklyzer groot en klein nieuw werk te smeeden voor zes stuivers daags, winter en zomer, het huuren van nodige knechten bleef aan hem, des deed de kerk aan de zuidzijde van den tooren eene met pannen gedekte lootse opstaan, bezorgde hem aanbeeld, hamers, blaasbalken, koolen, en anders. Dus wierd al 't yzerwerk, zo van kerke als tooren van 't oude gesmeed.

Klokken
gegoten.
Goudsche
Chron.

Om het gieten der klokken te bezorgen was korts na de aanbestedinge *Dirk Willemfz* na 's Hertogenbosch verreist, in 't jaar 1554. begaven hen *Claes Marcufz* en *Jacob Janfz* derwaarts, om de nieuwe klok *St. Salvator* te zien gieten. Zy waren vijf dagen op weg, en verteerden 7 gulden 8 stuivers. De *St. Salvator* klok woeg 5993. ponden, de twee panden van 81 pond, daar deze inhangd, ingerekend. De klok *St. Martinus* woeg 4000 ponden, en 37 ponden voor de pannen. Deze koste van vracht, van 's Hertogenbosch tot der Goude, 6 schellingen, 5 grooten, wierd qualijk luidend bevonden, des moest de gietier die na hem neemen, die ze ontreft den Briel aan den man hielp. De nieuw gegoten was van binnen schilferig, ratelschillig en schreeuwend van klank, men brakze, verbeterde de spijs, en deed den meester, die men van vermangelinge der oude klokspijfe vermoeide, buiten dijkspoorte, daar toen d'eerste windmolen op den dijk stond, vergieten: wierd goed bevonden, woeg 9018 ponden, en voerde den naam van *St. Jan Evangelist*.

De derde klok van de kerks klokspijfe gegoten, *St. Jan Baptist* genaamd, was de *Sla-klock*, en woeg 7729 ponden. Deze klok 139 jaren in den toorn ghangen hebbende, is, op bevel der Regeerders, door *Frederik van den Berg*, horologiemaker, en *Dirk Schorel*, stads timmerman, op den 19. Junius des jaars 1651. in stukken gellagen, en aan *Oudcroge* geschtutgietier te Rotterdam verkogt.

Op den 25. November 1578. hebben de Heeren Burgermeesteren en Tresoriers der Stadt Gouda aanbestede aen *Mr. Hendrick van Nuyt Burger tot Hasselt in den Lande van Luyck*, en *Gerrit Smaeden Mattheijfz*, sijn swager om te maecten en te leveren een spelende Uyrwerck bequaem sijnde om te dienen tot speelwerck van 16 Clocken, yder Clocke twee hamers hebbende, en spelende drye en vier partijen, sulcks het uyrwerck tot Delft doende is, en sal het selve niet en puntich, beter en niet arger moeten geurocht wesen, dat alle die

rade-

vaderen soo swaar en groot , als 't werck eenigzins sal mogen lijden , en verdragen , spelende en wissende te maecten na behooren : daer voor betaeld sal worden voor yder hondert in de Stadts wage te wegen de somme van 19 gulden 15 stuivers , miss dat nyrwerck niet swaerder sal wesen als 12000 ponden , of 1000 ponden min of meerder , en indien 't selve nyrwerck de swaarte van 12000 ponden te boven ging of excedeerde , sullen in sulcke gevalle d'aennemers daer af niet genieten.

Op den vierden van Augustus dezes jaars , openden de twee Kerkmeesters *Clas Martensz.* , en *Simon Geenen* , alle de offerblokken en kisten , en wierd bevonden ,

Offerblokken geopend.

	p.	s.	g.
In den kist by de collatie broeders.	0	19	12
In 't blok achter de kerk.	0	8	2
In 't blok voor de kerk.	2	3	0
In den kist binnen de kerk.	1	10	0
In den kist van St. Catharine gasthuys 9 R. G. 17 ft.			

Op den tweeden van September wierd onder de hoog-misse , by *appelen* , door priesters , wethouders , kerkmeesters , gildebroeders , en gebuurten in alles geofferd zo aan geld , als zilverwerk.

43 0 0

's Daags na den Kermisdag trok men eene lotery , in een huis of lootsje opgeslagen op de markt , daar men 4 schellingen 2 grooten voor 't maaken van gegeven hadde. Van deze lotery quam ten voordeel der kerke.

64 8 4

Op den derden van September leverde *Witte* , koperflager te Kopere Delt de kopere plaat , daar *St. Jans beeld* in uitgesneden wierd , weegende zestien ponden , 't pond tot 3 stuivers 8 penningen. *St. Jan. Herman Michielsz.* , oud Kerkmeester , deede het op sijne kosten vergulden , waar na het op den huys van 't koor gesteld wierd.

Lotery.

Een metaal kruis en Pellikaan , 't geen voor 't koor plagt te staan , door den brand geschonden , wierd hermaakt voor de somme van twaalf gulden.

Het metaal kruis hersteld.

Den 18. November wierd de klok *St. Jan Baptist* gewijd , en 2 schellingen 2 grooten geofferd.

Van al zo kleine waarde was de gadering , die het monikpre-diken ontrent en op 't hoogtijd van Paaschen des jaars 1555. ten

Gadering onder het Monikge-

ken preek-
ken.

gemeene inbracht, waar van de oude kerkchriften deze aantekeninge hebben.

	P.	f.	g.
Op Wittendonderdag van de Monikken	0	6	7
Op dito dag in 't Avondmaal.	0	19	6
Op Goe vrijdag 's nachts onder de passie.	0	12	4
Op Paaschavond van de Monikken.	1	9	10
Op Paaschdag van de Monikken.	6	16	1
Op Paaschdag 's achternogens in 't sermoen.	0	6	4
Op den anderen Paaschdag van de Monikken.	1	13	1
Op den derden Paaschdag van de Monikken.	0	4	5

Voor preekloon werd den Monikken van de Kerkmeesters op den tweeden Paaschdag vereerd een half lam, twee lamf. . . . 12 stuivers, een half weer met een stuk kalfs vleesch van 11 ponden, koste alles 8 stuivers, aan eyerkoeken, appelen, noten 12 stuivers t'zamen 10 schellingen. De Kerkmeesters en Wethouders betaalden den wijn. Hier en boven haalden de Minrebroeders 's daags na Paasche voor de gemeene broeders hunne gewoonlijke acht kannen wijn.

De kruis-
gang in de
verbrande
kerke.

Op 's Heeren Hemelsvaarts avond ging men niet naar gewoon- te buiten op 's oude Kerkhof, maar men preekte in de verbrande kerk, doch der werd verzuimd om te gaan.

Op den Hemelsvaartsdag quam in de ochtent preeke 4 schellingen 1 gr. onder de hoog-Misse 1 sch. 2 gr. in de lade.

Tax op
besterf-
nisse ten
voordeele
der kerke.
Kerk-b.

't Schijnt dat by de Wethouders zekeren tax op erffenissen en besterffenissen ten opbouw der kerke gelast was: want een Jan van Wieringen alhier overleeden zijnde, gaf sijn erfgenaam, een Amsterdammer, 6 sch. 8 gr. van exsu. Eene Marritje Dirks dochter, ervende van haare ouders zes honderd R. guldens gaf 2 ponden.

Ook genoot de kerk jaarlijks de huur van de lijnbaanen, boogen, huisjens aan de Veerstals poorte, en eenige renten in Bloemendaal. Jan van Cleef was thans Rentmeester der kerke, en trok twee ponden vlaams 's jaars tot sijn salaris.

Lof der
Goudsche
Stedeling-
gen over
het her-
bouwen
haarer
kerke.

d'Edelmoedige mildaadigheid der Goudsche Stedelingen in 't opbrengen van zo veele en groote geldsommen, (hoewel anderzints klein van vermogen, en niet vet van rijke kerkgoederen) verdiend des te meer haren lof.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

KONSTRYKE
KERK-GLASEN.

Hunne verbeeldzels. By wien, wanneer gegeven. Door wat Glas-schrijvers uitgevonden, en gemaakt. Door geheel Europe vermaard. Bezichtigd en gepreezen door de grootste Konstenaars. Haare tekeningen beschreven. Welke, en waar overig. Opzichters en herstellers der geschonde glafen.

In 't jaar 1555. wierd het eerste kerk-glas recht achter 't koor en hoog Altaar ingezet. Het vertoond Christus door Joannes in de Jordaan-stroom gedoopt, den nederdalenden H. Geest, in de gedaante eens duyfs, en de woorden des Vaders, *Deze is enz.* De geever was de doorluchtigste Heer, *Georgius van Egmont*, zestiende bisschop van Utrecht, en Abt van *St. Amand*, tusschen Doornik en Valenchiene. Hy hadde dien bisschoppelijken stoel bezet 't jaar 1533. bezeten, en overleefde drie jaaren na dezen jaare 1555. Zijn hert wierd begraven t'Utrecht, sijn lijk te *St. Amand*. Sijn afbeeldzel, naar het leven, knield in bisschoppelijk gewaad beneden op den voorgrond. De *H. Martinus*, Schuttheilig van 't Bisdome, staat achter hem, een aalmis uitdeelende aan eenen lazarus bedelaar, die sijn napje toereikt, boven dezen stecken uit de wolken twee handen met goude stukken, en deze woorden.

Aperis tu manum tuam. Exerce pietatem.

De bedelaar, en nevens leggende hond, munten boven alles in tekening, en doorschildering uit. Men verhaald dat zeker Venetiaansch Edelman het hoofd van den bedelaar voor zo veel gouds, als'er nodig was om het te dekken, aanbod te koopen. De teekenaar en schilder van dit glas is *Dirk Pieterz. Crabeth*.

I

's Bif-

I.
Kerkglas
Christus
doop ver-
toonende.
Waar van
Georg
van Eg-
mont bis-
schop van
Utrecht
geever
was in den
jaare
1555.

's Bisschops geslacht wapenen hier te zien , zijn van Vaders kant : *Egmont* , *Meurs* , *Arckel* , *Kleeff* , *Liningen* , *Zarwarden* , *Gulick* , *Berg*. Van Moeders : *Werdenberg* , *Baden* , *Wirtenberg* , *Oostenrijk* , *Zimmeren* , *Nassau* , *Brandenburg* , *Lorraine*.

Het jaar 1556. bracht drie nieuwe glazen ter Kerke in.

II.
Kerkglas,
verbeeld
Christus
onder zijne
discipelen
by de Jor-
daan,

Het eerste , zuidwaarts naast het voorgaande , verbeeld Christus wandelende onder eenige discipelen , en in 't verschiet Joannes doopende aan de Jordaen. Deze duid het uit voor Christus eerste predikaatsie ; geene past het toe op het geschil over Joannes en Jesus doop tuschen wederzijds leerlingen gerezen , van Joannes den Evangelist verhaald , Hoofdst. 3: v. 22. De voorste personaeien heeft men altijd geacht naar het leven te zijn. Een , voor Christus staande met een kort manteltje , roode platte muts , en spaanschen broek , was (zo heeft men van ouds getuygd) *Jan Dirksz Lonk* , leerling van *Dirk Crabeth* (deze is de teekenaar en schilder van dit werk) hy wierd Secretaris van den Castelein van *Swieten* , en stierf op den eigen dag , als Leiden wierd ontzet. Onder is het afbeeldzel van den geever den Heer *Cornelis van Myrop* , proost , archi-diaken van Utrecht , en kanonik van St. Salvator , of oude Munster , met het wapen van *Cuyck* , sijn geslacht. Voor hem zit de H. Maagd Maria met haar kind , omringd met de zon , tredende de maan , en een wandrochtig serpent. Men prijst de konst en hooge koleur van haar purperen rok , en rooden mantel boven al dat in de kerk is. Achter staat de H. *Benedictus* met een staf waar op een zwarte rave zit , nevens vyer , koolen , en vlam : by teekeningen van wonderdaden aan en van dien heiligen uitgewrocht.

gegeven
door
Corn. van
Myerop,
Proost, en
Aarts-dia-
ken van
Utrecht in
den jaare
1556.

III.
Kerkglas,
vertoond
Joannes
den Kon-
ing He-
rodes be-
straffende,
gegeven
door
Wouter
Bylaer,
Balyer van
de Mal-
theeser

Wouter van Bylaer , *Balyer van St. Catharine* , *Commanderie der Maltheese Ridders* t' Utrecht , verceerde deze kerke in 't eigen jaar , het zuidwaarts aan volgende glas , waar in Joannes den koning Herodes over sijn bloedschande bestraft.

Voor het afbeeldzel van den *Balyer* zit een Maria met haar kind , achter hem *St. Jan* met een lammetje op den erm , en de H. *Catharina* met haar zwaerd en rad. Sijn spreuk , *moderata durante*. *Maat hond staat* , leeft men tuschen het boven en onderwerk.

De zes bystaande wapens zijn zonder geslachtsnaamen. De meester van dit werk word gezegd een Antwerpenaar , doch onbekend te zijn , deze , als hy'er mede quam , ziende de reeds gedaane

daane glazen door *Dirk Crabeth*, zoude gezeld hebben : *zijn hier zulke Meesters , dan behoefd men ons t'Antwerpen niet te zoeken.* Waar op hy, zonder op de maaltijd door de Wethouders hem toebereid te verschijnen, in stilte vertrok. Voor 't einde des jaars 1556, wierd de Goudsche kerk noch met een derde glas, ruim zo goed als 't voorgaande, verlicht. De bekostigers van 't zelfvige waren *Gerrid Hey Gerridzoon*, *Margarita Henriks*, sijne huisvrouw, *Frederik Arienst* en *Geerberg* sijne dochter, Goudsche inboorlingen, alle ten halve lijve onder 't werk te zien.

Het glas vertoond Joannes gevankenisfe en gefandschap tot Christus, een rol om hoog; met deze woorden : *zijt gy die koo- men moet, of hebben wy een' anderen te verwachten?* Op den voorgrond verschijnt een bezeten, ysselijk gewrongen, uit wien de booze geest ten monde uitvaard, een blinden van een hondtje geleid; den melaatschen kent men aan sijnen klap, den kreupelen aan den kruk. In 't verschiet bukken twee van Joannes afgezonden voor de traalie van sijnen kerker, hem de weder boodschap doende. De vermaarde *Rubens*, de Goudsche kerkkonst bezichtigende, nam de moeite van op een ladder te klimmen om dit werk des te nader te bezien.

Evenveel glaslichten wierden in 't volgende jaar 1557. ter kerke ingebracht. d'Eige konstenaar *Dirk Crabeth* ondernam en voltrok op ordre van den *Luikschen Bisschop*, het konstrijk glas van Joannes preekende aan de Jordaen. Een werk boven andere vol van ordonantse, 't geen de menigte van beelden, gestalte, aardige toefel van kleederen en mutsen sijns beziens waerdig maakten. De geever legd nedergeknield voor een *Salvator* beeld omringd met wolken waar in de vier Evangelisten onder gewoone zintekens te zien zijn. De troonjes zijn overprijselijk. d'Omhangende wapens des Bisschops zijn van Vaders wegen : *Bergen Boniersen*, *Saint Simon*, *Sarbourg*, *Brimeur*, *Rambure*, *Gridi-vre*, *Winxbergen* : van 's Moeders, *Croy*, *Lorraine*, *Luxenburg*, *Barre*, *Chateaubriant*, *Tonteville*, *Meurs*, *Tonteville*. De bygevoegde spreuk is :

Velis quod possis.

Wild dat gy kunt.

De noordzijde van 't kruispand wierd eerst buiten het koor met een Koninglijk glas gefierd. Dit glas noodzaakt den aanschouwer om sijne groote hoogte achterwaarts uit te treden. Het be-
staat

Ridders
t'Utrecht
in den jaa-
re 1556.

IV.
Kerkglas,
bekostigd
door
Goudsche
inboorlin-
gen,

verbeeld
Joannes
gevangen,
sijne leer-
lingen na
Christus
afvaardigende.

V.
Kerkglas,
geschon-
ken door
eenen Bis-
schop van
Luik, ver-
toond
Joannes
prediken-
de aan de
Jordaen.

VI.
Kerkglas
in 't noor-
der kruis-

pand gaf
Koning
Philippus
II, het
bovenste
deel ver-
toond Sa-
lomons
Tempel
weydinge,
het onder-
ste Chri-
stus laatste
Avond-
maal.

staat uit twee deelen : het bovenste vertoond d'inweydinge des Tempels door Salomon, die voor het offer-altaar met uitgestrekte armen nederknield, benevens staat het groote watervat by een hoop volks, boven staan de woorden : *Audiui orationem tuam ; & si ambulaveris coram me , sicut ambulavit pater tuus , ponam thronum regni tui sempiternum. Quicumque oraveris in loco isto , exaudiui eum.*

Laudate Dominum quoniam bonus , quoniam in saeculum misericordia ejus.

Ecce Salomon hic. Ecce plus quam Salomon hic.

Slaande het eerste op Koning Philippus, het tweede op Christus in dezen Tempel, en het Avondmaal. Dit Avondmaal verbeeldt de onderschte helft. Philippus Apostel, naam-heilig des Konings, heeft de voornaamste rolle, en zegd :

Domine ostende nobis patrem , & sufficit nobis.

En de Heer wederom, *Philippe qui videt me , videt & patrem meum.*

Men leest noch deze spreuken : *Exit aula proditor. Dominus mihi adjutor. Veritas temporis filia.*

Op de voorgrond knielen Philippus, Koning van Spanjen, en sijne Vrouw Maria, Koningin van Engeland, beide Koninglijk uitgedost.

Het onderschrift is : *Illustrissimus Philippus D. Caroli invictissimi Caesaris Augusti filius , Dei Opt. Max. gratia Hispania , Anglia , Francia , utriusque Sicilia Rex , Archidux Austria , Dux Burgundiae , Brabantiae , Gelria &c. , Comes Flandriae , Hannoniae , Hollandiae , Zeelandiae , ac Dom. Frisia , &c. P. P. Clementissimus & Religiosiss. princeps : Aedis hujus decoranda ergo donavit. Cujus Thronus tanquam Sol totum complens orbem stet in sempiternum. Servatoris Christi. anno 1557.*

Wederzijds staat een Engel ; de rechter houd een zwaard, met deze woorden : *Iusta impeto.* De linker een drinkschaal met deze : *Tempora tempore.* Op de grond leggen, maat, winkelhaak, passer, enz. Philip vertrok twee jaaren na dezen in 't jaar 1559. van Vlissingen na Spanje.

VII.
Kerkglas,
verbeeld
den Dia-
ken

De zelvige konstenaar Dirk Crabeth teekende en schilderde binnen dit jaar noch een derde glas, naast het zuider kruispand, waar in hy den Diaken Philippus verbeeldt, predikende en wonderen doende binnen Samarie. De Prins Philip, Grave van Zour,

Zour, Heer van Linges, Wassenaar enz. dit glas geevende zegden dat hy het ziende, op den Schilder misnoegen opvatte, oin dat men sijn afbeeldzel, niet onder, maar tusfchen de gemeene kreupelen, enz. geplaatst hadde. Sijne geslacht wapenen pronken des te lustiger. 't Jaar 1558 bracht niets nieuws van glaskonst in de kerke; dat van 1559, een, het tweede benoorden het koor, de Boodschap van den Engel *Gabriel* aan de Overheiligste Maagd vertoonende. Men weer'er geen Meester van, maar wel dat het *de Abt van Bern* (een Abdy van Norbertinen eertijds ontrent Heusden gelegen, gestigt in 't jaar 1134. door *Fulcourt van Bern*, eertijds Prins tusfchen *Maas* en *Waal*, en Graaf van *Teisterband*, die ter herstellinge van een doodslag, sijn burg, en zich zelve ten kloostere opdroeg. d'Abdy is vernield 1579. en d'Abt met de sijne na den *Bosch*, en na dezen na *Vilvoorden* geweken) *Theodorus Spiering de Wel* aan deze kerke verceerde, die'er in afgeschilderd was.

Wanneer, na het verloop van een geheele eeuw zonder glas verlodden, nodig geacht wierd zulks ter behoudenisfe der kerkglazen te doen, werd dit oude glas, die kosten niet waerdig geoordeeld, op besteedinge der Kerkmeesters door *Tombergius* glas schilder (van wiens aantekeninge ik my in deze glas beschryvinge der kerke bedien) heel vernieuwd, zonder echter het eerste verbeelde te veranderen. Zelfs op 't verzoek der vrienden vanden eersten geever zijn'er twee wapenen inbehouden: het een van den Grondvester der Bernse Abdy, *Floekholdus*, of *Fulcourt*; het ander van den Abt, en geever *Theodorus Spiering de Wel*. Hier op slaat dit latijnsch vers.

*Me dabat Antistes Bernhardi Wellius olim,
Ædiles senio jam peritisse vetant.*

Daniel Tombergius dit eerst verlooden en herstellen der kerkglazen by de hand hebbende, verceerde sijne aanbesteders met deze rijmen:

*Den Offerschat der konst en goist der Monarchyen
Hier in het rond der Kerk' van over honderd jaer
Noch zigbaer zich vertoond, als met gebooge knyen;
Dien Phenix stof en lof men waerdiglijk bewaer.*

*De Heeren Meesters van dees kerk' 't verval der ligten
Aenziende, doen het al herstellen in sijn stand
Daerom de rede riep: haer wapens hier te sligten
Tot eeuwig lof van haer rijk' konst biedende hand,*

Deze wapens zijn van de Heeren, Mr. *Nicolaas vander Graaf*, Heer van Hoogenveen, Raad en oud Burgermeester, Mr. *Anthoni Poffenburg*, Raad en oud Burgermeester, Heemraad van Schieland, *Albert Houtman* Raad en oud Burgermeester, *Herman Cincq*, Raad en Fabrick, *Gerard Sterre*, Raad en oud Schepen, *Lucas de Veth* Raad en oud Schepen, *Hans Felbier*, Raad en oud Schepen, *Dominatus van Groenendijk* Raad en Schepen, *Conradus de Wilde*, Rentmeester. Een ander Abt van *Marie waert* (d'Abdy lag wel cer tusschen Kuilenburg en Vianen, en wierd naderhand overgebracht t' Yzelstein,) wiens afbeeldzel, doch niet naam men hier vind, deed in 't jaar 1560, een glas, het vijfde benoorden het koor, verbeeldende den twaalf jarigen Jesus onder de Tempel bazen en leeraars, door den grooten konstenaar, *Lambert van Noort* getekend, en *Dirk van Zijl* t' Utrecht geschilderd. Konstken-

IX.
Kerk glas,
Christus
in den
tempel
ouder de
Leeraaren,
schoonk
aen Abt
van Marie-
waard.

X.
kerk glas,
Zacharias
offer,
gaf Dirk
Cornelisz
van Oude-
water,
anders
Hensbeek.

ners oordeelen, dat dit stuk werks een der voortreffelijkste onzer kerkkonst is. Alles zwierd na sijn Italiaans, zo in 't perspectief, beeldwerk, zamenstelling, aartige actien, vremde hulzels, als schoone en groots geployde klederen. *Karel Vermander* in de levens beschryvinge der nederlandsche Schilders, zegd van dezen tekenaar: *Lambrechts van Noord Schilder van Amersfoort was een goed Schilder, en Architecht*, enz. De eigene konstenaars maakten in 't volgende jaar den 30. October op kosten van *Dirk Cornelisz van Oudewater* (Burgermeester dezer stede in 't jaar 1551.) *Hensbeek* toegenaamd, het eerste glas aan de noordzijde van 't koor, uitbeeldende *Zacharias offer*. De conterfijtzels van den gever, sijner vrouwe, kinderen, en misschien ook kindskinderen tot vijftien in getal (waar onder twee geestelijke) ziet men onder het werk.

XI.
Konin-
ging Saba
voor Salo-
mons
thronon,
deed Ga-
briële van
Boetselaar,
Abdijse
van
Rhijns-
burg,
maaken.

Binnen 't zelvige jaar sloeg *Wouter Crabeth*, jonger dan sijn broeder *Pieter*, eerst de hand aan ons kerk-werk, daar toe verzocht door de Hoog Edele Vrouwe *Gabriële van Boetselaar*, Abdijse van 't Adelijk Stift te Rijnsburg. Men verhaald dat hy, een kleyn model van 't werk hebbende opgesteld, na Antwerpen trok tot den vermaarden *Frans Floris*, hem verzocht het in 't groot te brengen; doch dat deze hem antwoorde, dewijl *Wouter* hem onbekend

ons nader beschreven. De tekenaar van dit stuk was de reeds geprefen *Lambert van Noord*, en de Schilder *Dirk van Zijl*.

XIII.
Margarita
van Parma
ma deed
het groot-
te 13de.
kerkglas,
waar van
het boven-
ste deel
Elias offer;
het onder-
ste de voet-
wafchinge
voor het
Avond-
maal ver-
beeld,
maaken.

Margarite, Hertoginne van Parma, Dochter van Keizer Karel V. in den jaare 1559, Landvoogdesse geworden van de Nederlanden, betoonde wel haast haaren godsdienstigen iver voor gods-huizen, en toegedane genegenheid voor 't gieraad van onze stad: want zy deed in 't jaar 1562. op haare kosten het uitnemendstuk op ons kerk-glas-tooneel, door de konst van *Wouter Crabeth*, in 't zuiden van 't kruispand, recht over dat van *Philippus II.* haaren broeder, tekenen en schilderen. De verbeelde zaken schijnen weiniger als de verbeeldende glazen op elkandere te zien. Het boven deel van 's Konings glas vertoont *Salomons*, dat van de Landvoogdesse *Elias offer*; het onderste van 't eerste het geheiligd Avondmaal, dat van 't tweede d'oodemoeidige Voetwafchinge des Heere: onder het eerste het afbeeldzel van *Philippus* in zijn Koninglijk, onder het tweede dat van *Margarita* in een prachtig Hertoglijk gewaad; by den Koning staat zijn schutshelig *Philippus*, by de Hertoginne haare heilige *Margarita*, hebbende in de handen een kruis en evangelie-boek, onder de voeten een afschuwelijken Draak.

Het titel werk is:

Domina Margareta ab Austria. D. Caroli V. Imperatoris, semper Augusti filia, Parmae, ac Placentiae Castrique Ducissa, Novariaeque Domina, nec non pro Potentissimo Hispaniarum Catholico Rege Philippo fratre, Inferioris Germaniae Regens ac Gubernatrix, Christianae pietatis, divinique cultus observantissima, ad Ecclesiam hujus ornatum hoc vitrum donavit. Anno Domini. M. D. LXII.

Een naukeurig bezetter merkt op 't oog, dat het *Elias offer* en *Christus Voetwafching* met goeden voordacht hier geschilderd zijn wanneer de nieuwe religie drift, zo vele opschuddinge in Nederland reeds begon te baaren. *Elias offer* beschaamde *baals* leeraaren en leerlingen, en bevestigde hem en sijne leere, door een kenteken van een goddelijk wonderdaad. Christus diepe oodmoed beschaamd en overtuigd 's menschen hovaerdy, wortel en oorzaak van alle kerk' en staats verdeeldheden. De groote hoogte van dit glas gedoogd den aanschouwer geen net gezicht'er van, dan wanneer hy zich recht voor 't koor, in 't midden der kerke, plaatst.

Het voorbeeld van zo aanzienlijke voorgangeren, zo geestelijke,

lijke, als wereldlijke, nodigde in 't jaar 1563 de Kanoniken van *Benif. ep.* het aloud en doorluchtig *Oudmunster*, ofte *St. Salvators Kapittel*, 97. ad *Stepb.* 't Utrecht, door den *H. Willibrordus* gesticht, en begiftigd. De *Papam.* kanoniken, dertien in getal (voor heenen waren'er zes en twintig, doch de geheele helft wierd na Deventer verplaatst om aldaar met het oprechten van een nieuw Bisdom, een nieuw *Capittel* in *St. Lebuins* hoofd-kerke te stichten) ziet men onder in 't glas zeer levendig afgeschilderd met hunne wapens, benevens Christus hebbende de wereld onder sijne voeten, en 't Evangelie boek in sijne handen. Het glas, door *Wouter Crabeib* getekend, en geschilderd, vertoonend Christus geboorte. Al 't werk, inzonderheid de ezel sijnen kop rekkende om voeder te neemen, heeft zeer goeden stand, het gebouw is een aartige ruine.

Ontrent de glazen viel in 't volgende jaar niets, voor, doch ter eeuwige bestraffing der kerkfchenderyen in den jaare 1566, door geheel Nederland door een dolle woede tegens de beelden, enz. gepleegd, deed de *Hertog Erik van Brunswijk* den hemelwraak aan den Tempelschender *Heliodorus* door Gods Engel genomen, in 't glas door *Wouter Crabeib* (dit oordeelde de *H. Rubens* sijn beste,) tot op heden dezer kerke bezichters bespiegelen. De Hertog knield, en achter hem staat de *H. Laurentius*, gemarteld om dat hy de kerkfchatten niet wilde verraden, tusschen de historie en onderste beelden is dit opschrift.

D. O. M.

Illustrissimus Ericus, Dei gratia Dux Brunswicensis & Luneburgensis, Princeps Imperii, Baro Lijsveldii, Dominus in Woerde. &c. Catholica Religiois ergo D. D. 1566.

Sijn doorluchtig huis van 's Vaders kant, door wapens hier gequartieeleerd, is *Brunswijk, Baden-Wolfgang, Brandenburg, Beyeren, Srolberg, Zwartzenburg, Mansveldt, Saxen.* Van 's Moeders wegen: *Brandenburgh, Baden, Saxen, Bohemen, Denemarken, Brandenburg, Saxen, Beyeren.*

Hertog Erik, broeder van *Henrik* bygenaamd de Jonge, die d'eerste uit het huis van *Brunswijk* van Roomsche katholijk Protestantsch wierd, was Groot Commandeur der Duitsehe Ridderorde. Stads Burgermeesters het glas-gefschenk ontvangende, dankte sijne Furstelijke Genade, toenmaals te *Woerden*, schriftelijk, gelijk zulks uit oude aantekeninge blijkt.

K

Immid-

Diff. Hist.
de Moreri.

XVI.
 Wilhem I.
 Prins van
 Oranje
 gaf het
 glas, de
 uitdrijvin-
 ge der ver-
 koopers
 in den
 Tempel
 vertoon-
 ende.

Immiddelĳk na dit liet de Prins van Oranĳen, *Wilhem de eerste*, in 't jaar 1567, door *Dirk Crabesth*, een glas tekenen en schilderen, waar in de Heere Jesus te zien, doende is met de koopers en verkoopers ten Tempel uit te drijven, het glas heeft zijne plaatse in 't Ooste van 't kruispand boven de Consistorie. Het zeggen is dat *Prins Wilhem* de verbeelde historie tot een stekeligen schok 't glas van den *Hertog van Brunswijk*, 't geen ter andere zijde in 't kruispand staat, en *Heliodorus* kerkrovery ten toon steld, zoude uitgezocht hebben.

W. Tomberg schrijft, dat in het onderste deel yets wat te schimperigs tegen den Roomsche catolĳken godsdienst (tegen de misbruiken der Roomsche kerkelingen op sĳn hoogste meinc ik) zoude geweest zĳn, 't geen de Regeering (noch eenige jaaren na dezen) hadde weggeruimd. Wat hier van zy, ofte niet; 'tis zeker, dat zo lang de geheuggenisse van overouden kan bereiken, dit onder-vak altoos toegemetzeld is geweest, dat de kerkmodellen niets 'er van doen zien, maar dat het met een bord behangen was tot dat de Kerkmeesters in 't jaar 1657. goedgevonden daar de wapens der Achtbare Heeren Raad en Vroedschap der stad Goude door *Daniel Tombergius* te doen tekenen en schilderen. Des Prinzen titels zĳn: *Wilhelmus by de gratie Gods Prince van Oranĳen, Grave van Nassouw, Caisenelleboge, Viauden, Dieft, Lingen, Buren, Leerdam &c. Marckgraef van Ter-veer, Nostroy, Castelletijn &c. Erfsburggraef van Antwerpen, Besançon &c. Gouverneur van Brabant, Hollant, Zeelant, Vrieslant, Utrecht &c. Admiraal Generael van de Middellandsche Zee, en Ridder van 't gulde Vlies.*

De namen der Goudsche Wethouderen zĳn; *D. Martinus Blanck*, Raad en Oudburgermeester. *Mr. Gerrid Cing*, Raad en Secretaris, *Albert Houtman*, Raad en Burgermeester. *Jakob Verboom*, Raad, Oudburgermeester en Admiraliteit tot Amsterdam. *Mr. Anthoni Vossenburgh*, Raad en Burgermeester, Hoogheemraad van Schieland. *Jan van Immerseel*, Raad en Oudburgermeester. *Mr. Nicolaes vander Graef*, Heer van Hoogeveen, Raad en Oudburgermeester. *Dinck Benkels*, Raad en Burgermeester. *Mr. Florens Cant*, Raad, Oudburgermeester, en Raad van Staten. *Dauwms van Abbessteegh*, Raad, Oudburgermeester, en Gecommitteerde Raad. *Izaak vanden Bergh*, Raad, en Oudschepen. *Hans Felbier*, Raad en Schepen. *Herman Cing*, Raad en Kerkmeester. Mr.

Mr. *Anthoni vander Wolf*, Raad en Bailliu, *Adriaen Vereyck*, Raad en Oudburgermeester, *Amilins Cool*, Raad en Schepen, Mr. *Hieronymus van Beverning*, Raad en Threforier Generaal, *Gerard C. Cing*, Raad en Schepen, *Albert Sas*, Raad en Oudschepen, *Gerard Sierre*, Raad en Schepen, *Adriaen van Swaenswijk*, Raad en Schepen, *Govers Suys*, Raad en Oudschepen, *D. Joannes de Vrye*, Raad en Secretaris, *Lucas de Velh*, Raad en Schepen, *Herbert vander Mey*, Raad en Oudschepen, *Donatus van Groenendijk*, Raad en Schepen, *Gerard Cing*, Raad en Ontfanger. In 't midden dezer wapens en namen leest men dit gedicht,

Mente coli, puraque Deus cupit Aede, profani

Este procul, facto verbere, Christus ait.

Sola patent precibus sacrati limina Templi,

Hinc odor, hinc pecudes, æra, columba, popæ.

Pontifices sic Roma tuos, ritusque, Senatus

Abdicat, hoc posito stemmate signa probant.

Weinig dacht men by het eerst inbrengen van dit glas, dat'er zodanige voorspelling in te zien ware. Men vind niet dat'er eenige glazen in de jaaren 1568, en 1569, ten kerke gebruik waren; doch men heeft genoegzame reden om te gelooven, dat de dertien staande in de kap des koors, in, of ontrent die jaaren gemaakt zijn. Althans 't is onbetwistelijk, dat ze, ten tijde wanneer *Judocus Bourgeois* als Pastoor alhier het opper-kerk-bewind tusschen de jaaren 1565, ende 1571, hadde, gemaakt zijn, gelijk het ook blijkelyk is, dat een dezer dertien glazen, het vierde aan de Noordzijde, van dien Heer gegeven, en bekostigt is. 't Is dan een mislag wanneer men zegd, dat ze in, ofse ontrent het jaar 1556. zouden gegeven zijn.

XVII.
Dertien
boven
koorgla-
sen.

Deze dertien glazen vertoonen Christus, Joannes, ... en sijne Apostelen.

Men verhaald van ouds her, dat de Teken- en Schilder-meester der zelvige een leerling van *Dirk Crabeth* was, die, het werk gedaan zijnde, sijnen meester zoude gevraagd hebben, hoe het hem beviel; waar op die wederom, *alle de Apostelen zijn een voet te kort*. Woorden die de leerling dus ter herte trok, dat hy van doen af treurde, en het bestierf. Dit althans is zeker, dat'er van alle de dertien geene tekeningen, dan alleen van 's Pa-

Wih.
Tomb.
Goudsche
Arcadia.

stoors glas, overig zijn. De bygestelde wapens van de meestvermogende Goudsche Burgergeslachten, en niet d'opschriften, wijzen de gifters den wapenkundigen aan.

XVIII.

Het glas, Balaam vertoonende, gaven de vleeschhouwers.

XIX.

De viskoopers dat van Jonas.

XX.

De Commandeur der Malthezer Ridders te Haarlem gaf het glas van Joannes onthoofdinge.

XXI.

Het laatste kerkglas voor de veranderinge van rina.

Zestien wapens toonen yders doorluchtig huis. Die van 's Hertogs zijn: *Bades, Bergen, Halewijn, Sevenbergen, Burbançon, Saint Simon, Gistelle, Vianen, Abbeville, Brabant, Lantremouille, Croy, Rely, Sarbrugge, Crequi, Eemskerck*. Van de Gravinne zijn: *Marck, Egmont, Montfoort, Bergen, Bochout, Kulenburg, Naeltwijck, Sevenbergen, Vernenburg, Mewrs, Roefelaer, Saint Simon, Flandre, Neville, Rapors, Vianen*.

Dit glas was de laatste arbeid van *Dirk Crabbe*, in deze kerk, gelijk het naaste, van de Abdissé gegeven, de eerste van de twee konstrijke broeders. De verandering van Godsdienst veranderde in 't jaar 1573. geheel ons kerkgeleat, zonder echter de minste schen-

schennis aan d'oude kerkglazen te doen. Wat'er voorders ontrent het kerkgebouw onder de herbouwers viel, laat ik thans ongemeld, om het oog zonder tusschenpoozinge met het gezicht der volgende kerkglazen te vergenoegen. Van de negenentwintig beneden in 't ronde der kerke en koor staande glazen, waren reeds achttien in de kerke; het koor was al entom, uitgenomen twee kleine vakken aan de zuidzijde (naderhand met twee glazen in 't jaar 1581, uit de Reguliers kerke overgebracht) gevuld. Het kruis of middelpand, had mede de sijnen, in de beuk der kerke zaamt wederzijds den tooren, ontbraken'er negen.

De Reformaatsi gaf deze kerke in een reeks van jaaren geen nieuw licht, het eerste begon met de twee aanstonds gemelte koorglazen ter zuiden het koor, verbeeldende wat het van ouds vertoone: namelijk het eerste, oostwaarts, *Petrus* bedrijft met *Malchus*, *Judas* verraderye, *Jesus* doorne krooning. De afbeeldingen, onder geknielt, getuigen, dat de Hr. *Dirk Corneliszoon van Reinigom*, Rentmeester des Konings van Spanjen, over het Goudsche quartier, en Colonel der Schutterye, benevens den Burgermeester *Johan Hey*, dit glas op hunne kosten, naar men gist, door eenen discipel van *Dirk Crabeis* dedden schilderen. Het onderste deel vertoond Christus vrijzenisse en hemelvaart, en onder aan eenige halve beeldjens. Het nevensstaande, van d'eigen alloy, is in verscheide historien afgedeeld, waar van de eene *Jesus* vertooninge, ende *kruisdraaginge*, met de afbeeldzels van den eersten *Bisschop van Haarlem* den S. W. Heere *Nikolaas van Nieuuland*, *Nikolaas Ruysch*, Kanonik, als gisters te zien zijn. Onder is het Pinxterfeest, met eenige wapens ter zijde en troonen onder. Zo waar als het is dat deze twee glazen, uit verscheide noch kleinder glazen zijn in een gevoegd, zo onwaar is 't geen men doorgaans verteld, dat ze uit het klooster *Emans*, in 't land van *Stein*, quamen in de groote kerk; want de *Regulieren* hadden reeds in den jaare 1551, binnen der Goude, bezit van 't *Brigittiner* klooster, op de westzijde van den Raam genomen. Haar aldaar staande kerk wierd op den 8sten van Februarius des jaars 1580, op stads bevel, verkogt, afgebroken, en in de St. Jans kerk, daar ze aan 't koor ontbraken, geplaatst.

Zulks wijft het bygevoegde rijmtje aan:

XXII.
Twee glazen uit de Kerke der Regulieren kerke ter Goude in 't zuid-koor.

^a In 't Regulieren Klooster binnen der Goude, op den Raam, ^b Regulieren Convent Emaus in 't land van Steyn.

Deze twee glazen hier staende present, Zijn 't ^b Reguliers Convent eerst toegedoght; En als 't Klooster ter neer lach heel geschent, Nu hier Belend, ende ten oorbaer gebroght.

De jaartekening 1581. kan dan niet op het maaken, maar wel het inbrengen dezer glazen in de St. Jans kerk passen. Ook was *Jan Hey* in 't jaar 1574. al te Spaans gezind, al reeds uit de stad na Utrecht geweken, en den Bisschop van Haarlem al voor 't jaar 1581. van sijne waardigheid wegens den Staat, ontheft, involgens niet veel genegen om sijn eerste gifte aan eene hervormde kerke te besteeden.

XXIII. Kerkglazen met Stads wapen.

Stads wapens, door *Ariaan de Vry* gedaan, staan boven in het middel, ofte kruispand, sijn gejaartekend 1594. zo dat het ruim twintig jaaren na de Reformaetie leed, eer men hier iets nieuws ontrent de kerklichten zag.

XXIV. Kerkglas met de wapens der Heemraaden van Rhijnland.

In 't zelfige jaar wierd in 't nieuw noorder pand naast het glas van de Abdijle door de *Heemraden van Rijnland* het eerste groot kerkglas vereerd, vertoonende hunne wapens in een groot gesneden houtwerk op de oude tijds wijze, onderschraagd van twee beelden, als Engelen van eenen zwier, maar andere kleedinge. Boven 't houtwerk zitten twee vrouwenbeelden, *gerechtigheid*, en *Kloekheid*. In de twee ronden boven de wapens, staat in het eerste, *Wilhem Rooms Koning*, in het tweede, *xviii. Grave van Holland*, tusfchen beide staan, yder in een Hollandfchen tuyn, het wapen van Holland, en een enkele Arend op een goud veld, het wapen van 't Rhijnlandsche Heemraadfchap onder:

Koning Willem van Roomen heeft de booge Heemraden van Rijnland geprivilegieers in den jare 1255. binnen Leyden, op den 5. Idus van October, de 14. Indictie.

Wapens:

Jonckheer Pieter vander Does, Bailliu, ende Dijkgraaf van Rijnland.

Jonckheer van Duvenvoorde en Woude, Heer tot Warmont, Admirael van Holland.

Jonckheer Gerrid van Poolgeest, Heer tot Hoogemade.

Pieter Kies, Burgemeester tot Haerlem.

Nicolaas Ruyghaver, Schout tot Haerlem.

Jonck

Jonckheer Andries van Bronkhorst, Heer van Vliet.

Jonckheer Arent van Duvenvoorde.

Jonckheer Nicolaes van Matenes, Heer van Wibisma.

Foy van Brouckhoven, Rentmeester.

Dirck van Egmont, Secretaris van 't Heemraadschap van Rijnland.

De helmteekenen dezer wapens, staan alle tot een toe op zijde, en echter zijn'er onder van den edelsten en oudsten adel des lands.

De Ed. Mog. Heeren *Staten van Zuid-Holland* deden in den jaare 1596, de *vryheid der consciencie* in de kerkglazen, beelddgewijze, praalen.

Het werk Noordwaarts naast den tooren, in 't weste van de kerke, is een Triomfwagen, waar op de vryheid der consciencie in gedaante van eene maagd, een menschen hert houdende ter rechterzijde zit van eene met een bloot zwaerd, verbeeldende, de *bescherminge tegens geweldnary*. De wagen word getrokken door vijf andere vrouwbeelden, beduidende de *Liefde*, *Eendracht*, *Gerechtigheid*, *Getrouwigheid*, ende *Standvastigheid*. De onder by leggende kindertjes, hond, gebroke kolom, zijn tekenen der eigenschappen der voorttrekkende Maagden. De *Geweldnary* met een *bloedrok* aangedaan, legd onder den wagen, steekt het hoofd wat op, doch sijn gebroken zwaerd vertoond sijn' onmacht. Tot verklaringe staat in een *Compartement* gehouden van twee naakte kindertjens,

XXV.
Kerkglas
verbeelde
dende de
vryheid.
der con-
scientie,
gegeeven
by de
Sraaten
van Hol-
land.

Nae bescherminge van Tiranny, en vryheid der consciencie,

Dees Nederlanden men langen heeft sien haken,

Waer nae gevolgd sijn menigvuldige dissientien

Met moorden, rooven, doodslaen, branden en blaken:

Maer Heer, gy die een Rechter zijt in alle zaken,

Nu Liefde, Eendracht, met volstandigheyd verwekt

Die met Gerechtigheyt, en trouwe des herten waken

Op dat Tirannye onder den wagen blijft subject,

Waer op men Vryheid der consciencie ziet triumpheren:

De Landen zijn gelukkig daer de deugden regeren.

Joachim

Joachim Wtewael was t'Utrecht de uitvinder van 't werk ; en *Adriaan G. de Vrye* de schilder. Konstkenners oordeelen dat het achterwerk , bestaande in bouwkonst , als de Triomfboog , enz. van een ander getekend is , zijnde een andere handeling , en niet zo goed als de beelddetekening ; de kolommen zijn veel te kort na maate der dikte , en staan , naar het schijnt , vlak op de vloer zonder pedestaal. Gaande voorders langs de noordzijde ziet men drie toegemetzelde vakken , en den nieuwen noorder pandshoek een weinig omgetreeden , het glas 't geen de stad *Haarlem* in 't jaar 1597. door hunnen inboorling , *Wilhem Thybaert* , geschilderd , hier plaatsde. Haar aloude heldendaad in 't bemachtigen van 't E-gyptische *Damië* , ontrent het jaar 1188. word hier in een groot ronde vertoond. Het ontsukken zeylen der haven-fluitende ketenen , 't gevolg van een talrijke Scheepsvloot , de tegenweer der Sarazenen , naar den ouden oorlogs trand , is hier , in een menigte kleine figuren te zien. Boven vliegen twee Engelen , d'een *viëtorie* , d'ander *glorie* , kroonende d'eerste *kracht* , de *tweede volständigkeit* , toegerust als krijzshelden , houdende op d'eene zijde het oude wapen van Haarlem , een *dorren boom* , en op d'andere het nieuw en tegenwoordige. Onder hunne voeten staat

Kracht met volständigkeit verzeld

Hebben oyt verwonnen het veld ;

Daarom zijnze door viëtorie ,

Hoog geeert met glorie.

Weinig laeger ziet men *Mars* aan d'eene , en *Neptunus* aan d'andere zijde (het beste van 't geen in dit glas is) tusschen beide deze woorden ,

Vicit vim Virtus.

Het om-werk , van zaagen , ketenen , enz. in 't grauw is aangenamer , als het gekoleurd , 't geen men dezen Schilder zegd eigen geweest te zijn. Haarlems voorbeeld volgde de stad *Dordrecht* noch in 't zelfvige jaar 1597. Haar glas is de Dordsche Maagd , gezeten in den Hollandischen tuyn onder een regenboog , haar eene hand draagd eenen palmtak , d'andere houdt 's stads wapen : vier , door maagden verbeelde , deugden , alle nodig tot eene welgestelde reggeringe , verzellen haar ; de boven op 't gebou sittende zijn , de *voorzichtigheid* en *matigheid* ; onder by het opschrift staan ter wederzijde de *gerechtigheid* , en *standvastigheid*.

Het

XXVI.
Het be-
machti-
gen van
Damië
in een
Kerkglas
verbeeld,
door
Haarlem.

XXVII.
De Dord-
sche
maagd in
een kerk-
glas ver-
beeld door
Dor-
recht.

Het opschrift luid,

Dive Amicitia.

Cum S. P. Q. Gondano habitus culta, sancteque deinceps colenda, hoc vitrum sacrum esse voluit Senatus Populusque Dordracenus.

De veertien daar by staande wapens zijn, van Naerden, Leerdam, Hoorn, Schoonhoven, Muzden, Medenblik, Grootenbrink, Gertruidenberg, Enkhuysen, Asperen, Schiedam, Vlaardingens.

Die het hen verstaen, prijzen in dit stuk den marberen pylaer, daar de zegenboog op steund, zijnde op eene byzondere wijze gekolereerd, en niet wel na te schilderen, doch haar ontbreekt een pedestaal. Eenige zeggen, dat de Meester der van onbekend, andere dat het de bekende *Adriaan de Vrye*, is.

Het Noorde der kerke kreeg met dit laatste sijn volle glazen XXVII.
 licht; het Zuiden hadde noch vijf duistere vakken. De stad *Amsterdam* opende een der zelvige, noch in dit jaar, en versierde De stad Amsterdam
 het met een schriftuurlijk licht, 't geen de twee tempel, doch schonk het glas
 niet even goede bidders, den *Farisee* en *Tollenaar*, in de Evan- van de tempelbidders.
 gelieboeken bekend, den ziender vertoond. *Henrik Keyser* ver-
 maard en konstig bouwmeester, ende beeldhouwer van *Amster-*
dam (hy maakte in 't jaar 1609. de heerlijke begraafplaats van
 Prins Wilhem I. in de Nieuwe kerk te Delft, en was in 't jaar
 1520. bouwmeester van 't herbouwd wordende Stadhuis) tee-
 kende dit werk; men verwondere zich dan niet, dat de verbeel-
 de Tempelbouw, het inzien en verkorten des vloers beter als er-
 gens waargenomen is. Doch het beeld des Tollenaars drayd te
 sterk, latende het boven-lijf van vooren, en het onder van ach-
 teren zien als een wenteltrap. Het glas schilderde *Cornelis Is-*
brandts Cussens; van sijn werk zijn alhier in 't Oudemannenhuis
 verscheide parken met omwerk. *Karel Vermader* noemd hem in
 sijn Schilderboek, het leven van *Goltzius* beschrijvende, de *uit-*
nemende glaschrijver. Hy woonde in 't jaar 1604. noch te *Haarlem*.

Alle deze glazen wierden binnen den tijd van vijftig jaaren; XXVIII.
 onder zo veele groote wisselvalligheden, ter kerke luister ver- Rotterdam geeft het kerk-
 gund. Vier alleen bleven'er voor de beginnende zeventiende glas van
 eeuw open. Waar van de stad het eerste met het laatste van die de in over-
 Westwaarts na den tooren, met het eerste jaar, 1601, schonk, spel be-
 mede een Tempel-bedrijf, doch een ander verbeeldende, name- vondene
 lijk, de aanklagende *Fariseen*, en de verdedigde overspelige vrouw. vrouwe.

L

On-

Onder ziet men de wapens van *Holland en Rotterdam*. Het *perspectief* is nergens na het beste, het oog is al te hoog, en de vloersteen en schijnen eer te staan als te leggen, zijnde hooger als breed. Of *Klaas Jansz* dit glas te *Rotterdam* schilderde, is onzeker; zekerder dat al het werk hard, en zonder eenige bevalligheid is; en schoon de beelden (zegt *W. Tomb.*) ons hunne geboorteplaats wilden loochenen, men zoude ze echter aan hunne groote hoofden lichtelijk afmetten.

XXX.
Leiden,
dat van
't ontzet
van Sama-
rie.

De stad *Leiden*, deed in 't zelfve jaar door haaren Burgermeester *Swanenburg* het ontzet van *Samaritanen* tekenen; en het hunnen inwooner *Cornelis Clock* schilderen, ter eeren Gods (zo luid het opschrift,) ende ter gedachtenisse der wonderbare verlossinge van *Samarie*, van de benaauwde belegeringe des Konings *Benhadad*, geschied naar de *Troyaensche* verwoestinge 273, en voor het gebouw van *Romen* 158, jaren. 2. Reg. 7. Tot bewijs van eenigelyke benaauwde stadt, in den jaare 5536, naer des werelds scheppinge, ende 1574. naer Christi onzer eeniger *Heylands* geboorte. In de welcke klaerlyck blykt sijn mogende bandt in 2481, jaren tusschen beyden verlopen, geen sijn verkers te sijn.

Wederzijds staat een zinnebeeld, het een voerd een rijkstaf, en een gekroond omstraald hoofd, het ziet opwaarts, en verbeeld de *Hemelmacht*, treed kroonen en zwaerden, dat is allen macht der aarde onder den voet; het ander draagt een lauwerkroon om het hoofd en palmtak in de hand, en beduidt de overwinne; ziet mede na den Hemel om alle ere en glorie God alleen toe te eigenen.

Onder het eerste staat:

Alle macht is alleenlyck van Goddelijk vermogen.

En onder het ander:

's Heeren werck is wonderlyck in onze oogen.

W. Tombergius zegd van dit glas: Dit (t welk ik alijs mer vermaak aanschouw) is zo schoon in naakten, kleedinge, en landschap, zo schilderachtig en naturel, als'er een in 't rond dezer kerke te vinden is.

XXXI.
Delft dat
van 't ont-
zet van
Leiden.

Die van *Delft* stelden in 't jaar 1603. Oostwaarts nevens 't voor- gaande het reeds gemelt en vermaard ontzet van hun nabuurig *Leiden*, waar toe zy niet weinig deeden. Voor aan 't werk staat de *Prins van Oranje*, die eenen brief ontfangd, nevens hem d'Ad-
miraal

miraal *Boisot*, in 't verschiet leggen *Leiden*, *Leiderdorp*, veel schansen, redouten, een meenigte vaartuigen; schuiten, galleyen, vreemd toegetakeld, met voorraad en ververschingen; eindelijk d'optrekkende *Baldens* met sijne Spanjaarden. De twee, van Leeuwen gehouden, wapens, zijn 's Prinse, en dat van *Delft*. De tekenaar van 't werk was de Leidsche Burgermeester *Swanenburg*, de schilder, naar men voorgeeft, *Cornelis Clok*; doch *W. Tembergius* verhaald, dat de dochters dochter van *Dirk Reyniersz vander Don*. Delvenaar in 't jaar 1693, op den 21sten Junius, met andere by dit glas staande, hem verzekerde, het by hunnen grootvader gedaan was.

Het einde der kerke brengt ons ten einde onzer glazen beschrijvinge. De Staten van Noordholland, gaven het laatste glas ter Zuidzijde van den tooren in 't westerdeel der kerke. Het vertoond den Profeet *David*, en nevens hem niet den Profeet *Nathan*, als sommigen willen, maar den *Christelijken Ridder* volgens de verklaringe die'er deze onderstaande rijmen van geeven:

XXXII.
Het laatste
kerkglas
gaven de
Staten
van
Noord-
holland.

*De kroone des levens en vrede zal hy ontfangen,
Die als David met leedwezen sijn sonden beschreyt heeft;
En als den Christelijken Ridder met groot verlangen
De wapenen des geloofs altoos ter strijd heeft.*

Dus vind men de Staten van 't Noorde aan 't Zuiden, en die van 't Zuiden des lands aan 't Noorden dezer kerke; beide nevens den tooren, den ruimen ingang der kerke openen, en bewaaren.

Niemand sehreef, of sprak oit van onze stad, niemand zag, of bezochte haar, of hy prees de stad om haare schoone kerke, de kerke om haare weergadelooze, nu aangetoonde, glazen.

Wy hoorde den edelen *Jakob vander Does* reets voorheen in sijne *Gravenhaagsche Beschrijvinge*, der Goude aanroerende, van onze kerke in hoofde der glazen, zeggen;

*verciert met zulk een Kerk,
Dat Holland nauwelijks heeft een weerga van dit werk.*

Onder verlof van den edelen Dichter.

*Niet nauwelijks. G'heel Euroope en heeft geen eene kerk
Die ons een weerga toond van 't weergalooze werk.*

Guilelm. Hornius Epigr. L. 20.

De vitris Goudæ in templo majori affabre factis

Gauda, tuis pictis, es late, cognita vitris:

Dat tibi res fragilis perpes ubique decus.

Wat getal van konstbeminnaars en oeffenaars zijn niet al, voor en by onzen tijd tot ons kerk-glastooneel toegevlodt?

Onder deze was de beroemde *Henrik Goltzius*, een man uitsteekend in teekenen, en schilderen zo met olie verwe, als op glas. Een man die het plaatfiniden in onze eeuw zijn aart en luister gaf. Deze door 't gestadig blokken ongezonder, en van de geneesmeesters ter dood verwezen, wilde voor zijn dood Italiën, en 't geen'er de inboorlingen van de konst te voorschijn brengen, eerst bezichtigen; na kort beraad, stapt hy'er te voer, door Duissland heen; komt te Rome; beziet, en doorsnuffeld daar, en in andere steden van dat gewest, al wat de konst met een verstandig oog naukeurig wil opgemerkt hebben. Binnen eenige maanden keerde hy in zijne woonstad, *Haarlem*, doch niet vergenoegd, voor dat hy ook onze kerke, en al wat'er in was aanschoude. *W. Tombregius* getuigd, dat oude luiden hem verhaald hebben, dat deze *Goltzius* hoogloftelijk van deze glazen, inzonderheid van *Crabeths*, *Christus onder de geleerden*, *Zachariaas* *boodschap*, en *Johannes geboorte*, sprak.

Van Petrus Paulus Rubens.

d'Edele *Petrus Paulus Rubens*, onsterflijker gedachtenisse by alle konstgezinden, nam zijne reis herwaars om ons konsttooneel te zien. Hy deed eenige tekeningen, onder andere die van *Heliodorus*, (welk werk hem uitzonderlijk geviel) op den kerkvloer nederleggen; klom zelve op den ladder om (als gezegd is) 't glas van *Johannes Discipelen tot Christus gezonden*, van naby te bezien en verklaarde, zo glazen als tekeningen van zo een waarde te zijn, dat ze met geen geld te betalen waren.

Hier op maakte *Daniel Tombergius* dit vers:

Ha! wonder dezer Eeuw, o Phenix op de aerde:

Dit 's Goltzens, Rubens lof gegeven van haer waarde.

Van eenen Neurenburger

Zeker *Neurenburger* Beeldhouwer, die een geruimen tijd zo in Rome; als andere steden van Italiën met werken gesliten hadde,

ver-

verftendigd dat'er ter Goude in Holland overkonftige glazen wa-<sup>konfte-
naar.</sup> ren, nam fijnen te rug reis over Holland in 't jaar 1669, quam in onze kerke, en daar alles naukeurig beoogd hebbende, zeide tot eenen van de konft (Daniel Tombergins, die het ons meld) *Ik heb in Holland, inzonderheid t'Amsterdam, veelc vreffelijke gebouwen, voornamelijk het nieuw Stadhuys gezien, wel konftelijk, maar niet zonder misgrepen, en tegen 't geen eenige Roomsche Lusthoven rijkelijk opkonnen, doch de venfterglazen van de Goudsche kerke overtreffen alle raarigheden, en konftige werken, die ik oys in Holland, of andere Landen zag.*

Verdienden onze kerkglazen dezen lof, na dat ze reeds voor een gedeelte een Eeuw, ofte halve, verduurd hadden; welken zouden ze dan, als haare fchoone kolcuren noch in vollen glans en luifter waren, niet gekregen hebben?

Toen praalde deze kerk met heerlijke lichten,

En deed voor haren glans al 's werelds luifter zwichten.

• Dat de tijd, die alles flijt, den luifter dezer 'glazen niet weinig beneveld heeft, wat yder lichtelijk, wanneer hy opmerkt hoe door het weer van buiten met ter tijd een grauwe huyt zich vast zet op 't glas, en de doorzicht veranderd. Daar toe heeft hagel, storm, onweer, en de moedwille der jongens (niet tegenftaande <sup>De tijd be-
neemd
den luifter
dezer
kerkgla-
zen.</sup> verfehede daar tegens gedane publikaatfien) niet weinig fchade veroorzaakt. Noit ftonden deze glazen zwaarder ftoot uit, dan door het vervaarlijk onweer des jaars 1674, op den eerften van Auguftus's avonds, waar door ze allen ten Zuiden der kerke wierden doorhageld, hoe hooger hoe meerder, als voornamelijk aan 't groote glas der *voetwaffchinge* bleek, dat tot boven toe doorlucht was. De wind trof ook in een der glazen met het Goudsche wapen ontrent den tooren om hoog, in dievvoegen dat vijf panden met posten ende al uitvlogen.

Hun on-
geval.

Om na dusdanige ongevallen het gefchonden met ftopftukken (zo goed als doenlijk is) te herftellen, hebben de Burgermeesteren *Vereyk* en *Snys* (d'eerfte was een fchilder, de tweede een groot liefhebber van de konft) d'oude en eerfte deftige tekeningen en modellen met eene hoopprijsbaare zorg van haar gedreygd verderf bewaard. Want alle de tekeningen plachten opgerold, <sup>De teke-
ningen.</sup> Verachte-
loosheid, zamen in eene pak-mande binnen in 't koor te ftaan. Zeker boek.

verkooper , op de jaarmarkten trekkende , leende de mande wanner al dit goed op den vloer ter neder stortde , en elk een der in konde grabbelen zo hy wilde. Zelfs eenige Kerkmeesters waren zo konstvergeeten , dat zy (t'geen *W. Tambergius* verklaard hem van oude luiden verhaald te zijn) deze tekeningen als onnutten papier-ballast het vier waerdig oordeelden. De gemelte Burgermeesters zo veel lof , als die Kerkmeesters vergeetendheid verdienende , bezorgden- ontrent het jaar 1650. in 't voorste der Kerkmeesters kamer eene zolderinge met tralien afgesloten , en deden de noch behoudene tekeningen , yder byzonder opgerold , en t'zamen gebonden daar in leggen. De daar zijnde , zijn zommige minst bebezigd , noch zo gaaf al waren ze eerst nieuw gemaakt.

door Bur-
germee-
sters be-
zorgd.

Beschrij-
ving der
tekenin-
gen.

De tekening van het bovenste gedeelte van 't glas , door de *Hertoginne van Parma* verceed , is gansch ongeschonden. Het geheel is om sijne groote hoogte in achten rollen verdeeld. De tekeningen zijn lichtjes met grau aangelegd , de diepzels , zeer aartig met zwart crion geartzeerd , al 't werk heeft een stouten en vasten omtrek ; de naakten , inzonderheid de troonjens , hebben door geestige doutjes , neepen , en toetzen een werkelijken en leevenden welstand. De snelste hoogzels zijn , dewijl het papier niet heel wit is , met wit crion uitgehoogd. De troonje van de Hertoginne is net en konstig opgemaakt.

Zo is ook de troonje van d'Abdisse van Rijsburg , welkers tekening met zwart crion gereuzeld , en geartzeert is , en met wit crion gehoogd , doch deze is beneden , inzonderheid daar het hondje legd , zeer vergaan.

De tekeningen van *Heliodorus kerksehennisse* gestraft , ende *Christus geboorte* zijn mede uitnemend konstig , ende op d'eige wijze als die van de Hertoginne gedaan. Dit is 't al wat de vermaarde *Wouter Crabbe* in deze kerke gedaan heeft. Sijn broeder *Dirk* tekende op een andere maniere. Sijne tekening van 't *Avondmaal* is op wit papier met zwart crion , en overzulks zonder hoogzels , doch is door vochtigheid bedorven , gescheurd en gebroken , voornamelijk daar het Avondmaal gezien word , zijnde de twee middelste weinig van *Petrus* , *Christus* en *Johannes* beelden te zien. De tweede Engel , ter zijde het opschrift , is geheel weg , van den anderen is niet dan het bovenhoofd. Verscheide andere rollen zijn heel flau , en als uitgeweekt : zo dat de ge-
heele

hoele tekening byster onttakeld is Een klein môd'el' van hangd in de Kerkmeesters kamer.

De drie achter het koor door den zelfigen *Dirk Crabeth* gedaane glazen zijn getekend met geoliet zwart krijt, sterk en net opgemaakt; een weinig gereuzeld, doch meest met artzeeringe zeer net opgemaakt, zijnde de beelden vlak naar het leeven, en dat van Christus, volgens een oud zeggen, naar een zakkendrager zo in figuur staande, getekend. Doch het onderwerk van deze glazen is buiten en binnen op de rollen (mogelijk uit zuinigheid, en om papier te spaaren) maar ten deele, 't een aangewezzen; het ander een weinig opgemaakt: alles echter is in de glazen schoonder en deftiger uitgewerkt dan in de tekeningen. De wapens zijn zo in deze als andere niet te vinden.

De tekeningen der glazen door den Prins van Oranjen, den Graaf van Zour, en Hertog van Aarschot, gegeven, zijn op de maniere als de voorgaande. Edoch die van *Johannes Discipelen tot Christus gezonden*, is al vroeg verdweenen, hoedanig is onbekend. De tekening van *Johannes Herodes bestraffende*, is maar een omtrek zonder schaduw. De *Mariaas troonje* is ingefneden; en daar op geplakt, beter, waarschijnlijk door een ander, gedaan. De twee tekeningen der glazen van *Johannes onboosdige*, en *d'inneeminge van Damiate*, door *Wilhem Thybaut*, zijn met de penfeel omgetrokken; gewasschen, en opgemaakt met grauw, gelijk roet en inkt, zeer sterk, hard, en onaangenaam.

Die van *Dorarchi* is met een roetachtig koloriet, redelijk sterk gewasschen, en met wit crion gehoogd. De kleine zijn wel zo goed als de groote. Die van het *Rotterdamfche* glas is met zwart crion gereuzeld, en met wit gehoogd; korte beelden, en slecht getekend: van 't *Amsterdamfche*, op wit papier, schijnt met roet gewasschen en opgemaakt; het beeld van den Tollenaar is afgezonderd getekend, alzo de Tempel-gebouw in sijn geheel staat.

Geen van den minsten welstand hebben de tekeningen van de *Delfsche* en *Leidsche* glazen door de konstige hand van den Burgermeester *Isaac Zwanenburg*, zo goed noch als nieuw, op een licht grauwen grond zoet en aartig aangewasschen, hier en daar met gewreven wit een weinig met de penfeel gehoogd, en dus op eene byzondere maniere uitgewrocht, als of het met wit en zwart gefchilderd ware.

Adriaan

Adriaan Gerrijsz de Vrye tekende het glas van *Rijnland* met zwart crion. 't Boven en onderwerk is in 't geheel, van 't houtwerk maar een helft, en van de helmen maar een, om de minste moeite. Zijne andere van *den Christelyken Ridder* is wat aangewaschen, en met wit verhoogd.

Joachim Vuidewaal, Utrechtsch schilder (wiens leeven *Karel van den Mander* in zijn schilderboek beschrijft) tekende met geoliede kool, of zwart krijt, de verbeelde *vryheid der consciencie*, zeer kloek en meesterlijk, gercuzeld en geartzeerd, en met wit crion gehooft. Het perspectief gelijkt een andere handeling, die niet zo goed is, doch de beelden zijn beter in de tekening als in 't glas. Zeker grilvink heeft deze tekening niet weinig met olie beklad. De tekeningen van *Mariaas doodchap*, van *Christus lijden*, van *den Pastoor Bourgeois* zijn met zwart crion op wit papier gedaan.

Alle de tekeningen van den konstenaar *Lambert van Noordt*, *Christus onder de Leeraars*, *Johannes geboorte*, en *Zacharias offerhande*, zijn met een rotschtig koloriet, redelijk sterk, zonder eenig crion, 't zy in diepen of hoogen, aangewaschen, zy zijn zo goed als nieuw, alleen de tweede middelrol van 't bovenwerk, daar *Johannes* geboren word, zijn mede door den gemelten grilvink jammerlijk met olie beklad. d'Omtrek der tekening, vry wat breed en grof, is met de penseel gedaan ten behulp des glazemakers, want het gekleurde glas donkerachtig zijnde, moet op de tekening gebroken worden.

Van *Jonas* en *Balaams* glazen zijn ooit tekeningen geweest.

Andere tekeningen by de Kerkmeesters in bewaaringe, Buiten deze, de kerkglazen aangaande, tekeningen, zijn'er noch in Kerkmeesters kamer twaalf andere, meest alle op een steengrauwe, ofte wit en zwart onder een gemengde grond, met zwart crion getekend, en wit gehooft. Sommige schijnen noch half nieuw, andere zijn wat vergaan, maar met kleven zorgvuldig by een gehouden. Zijn alle voor *Crabets* tijden buiten gemeen wel gedaan, doch zonder naam des meesters en tijdtekening. Men wil dat eenige oude kloosterlingen (van wien men noch hier en daar eenige oude perken ziet) deze zouden gedaan hebben; wat'er van zy; ofte niet, een middelmatig kenner van oude konste, ziet'er zo in kleedinge, als hulzels en ordonantien eenen *Lucas van Leiden* zo natuurlijk in, al hadde hy die zelfs opgesteld.

Deze

Deze tekeningen verbeelden het bedienen des Doopzels, Vormzels, de zendinge des H. Geests enz., alle beter aan een karispel ofte Parochie, als Klooster-kerk eigen, des giffen ze (mijns dunkens) niet ongerijmd, die ze als afbeeldzels van de hooggeprezene glazen, in onze kerke voor den brand des jaars 1552, gevonden, aanzien, van welke de Kerkmeesters in dien tijd deze getuigenisse gaven; *vooris waren alle die costelyke en heerlyke Glazen verbrandt, en aen twee geborsten ende geslagen*, zonder ons vordere omstande der zelvigen bekend te maaken, wie'er de meesters, ofte giffers, en welke de verbeeldzelen daar van waren. Dat deze getekende glazen geene volslagene vakken konnen gevuld hebben, wederpreekt het voorzegde niet, want het ouderkerkgebruik was, een gedeelte geschilderd, de rest onbeschilderd te laten, en met witte ruiten (daarom noch kerkruitenoenoemd) te vullen, even als noch heden in de bovenglazen der Apostelen in 't koor gesien word. Ook zijn deze twaalf rolletekeningen altoos met andere in deze kerke bewaard. Noch vind men onder de ter kerkkamere berustende tekeningen, twee door *Dirk Crabeth* wel eer gemaakt, d'eene verbeeld eenen *Hollandschen Graaf*, of *Ridder* met het wapen van Holland boven sijn hoofd, d'andere een zittend beeld, op den rug.

De *Crabetsen* hielden in hun leeven het opzicht der kerkglazen, (*Dirk* leefde noch na het jaar 1600.) Deze aflijvig geworden, nam dat een *Isehbout* (*Crabets* gewezen Discipel) waar. Hem onderschepte *Adriaan Gerrijsz de Vrye*, een ander discipel van den zelvigen konstenaar, door wien eenige glazen, en meest alle de Goudsche wapens om hoog in den beuk der kerke geschilderd zijn. Hy overleed den 25sten van Maert in 't jaar 1643. doch vooraf blind geworden zijnde, had *Alexander Westerbout* sijne plaats, en bedieninge waargenomen. Deze geboren 't Utrecht, had de konst aldaar by *Jan vander Burg* geleerd, die, van adellijke afkomste zijnde, zich meer in wapenkonst, als in andere oeffende. Dit deede hem reizen na Vrankrijk, alwaar hy zes jaaren sleet, zo 't *Orleans*, als te *Parijs*. Sijne gronden waren op sijn Fransch sterk, en sijne hoogzels daar in op eene vaste en gezette wijze. Hy stierf alhier in den ouderdom van 73. jaaren op den 9. December in 't jaar 1661.

Daniel Tombergius, zoon van den uitgezette Predikant *Herboldus Tombergius*, zevenjaarg discipel van dezen *Westerhout*, en

M

na

na in 's Hertogenbosch by den vader van den allerdeftigften *Anthonie van Dijk*, nam het onderhouden en herstellen der kerkglazen by het leeven van zijn ouden meester aan:

Kerkglazen in 't klein uitgekend.

Christoffel Pierson tekende in de jaaren 1673, 1674, 1675, en 1676. de patroonen der kerkglazen, yder op een blad parkement zeer net in 't klein, berustende in de Kerkmeesters kamers, tusschen de wapens der regerende Vroedschappen, waar onder hy dit gedicht, en tijddrijm stelde.

*Dit zijn de wapens van de Heeren, wiens beleyd
Aan Gouw' - en IJelstroom in haar ontwalde grachten,
Niet 's vyands dwang alleen gewapend heeft ontzeyd,
Maar in dien wapenkreect haer kerk-glaskunst trachten
Te waap'nen, met geheug voor tijds verderstijkheyd,
Ten spoor van wapenzorg aan hare na-geslagten,
Zo wel tot konst als krijg, die alle konsten scheyd;
Maar hier door wapendwang geen konsten kan verkragten
Het Lof haar's VVapenreeks tot eLk is afgesprellid
Zo Lang Men kenbaarheen Van kVnsten t'ilt zlet agten.
1676.*

CHR. PIERSON.

Ook zong dezelve deze *glasloonen* over de glase-schilderyen der kerke.

Ik (die lang tot eer en lof
Van de stad en haar Bezorgers
Zong voor vreemde en voorborgers)
Zoek gestadig meerder stof,
Om op hoop van welbehagen,
Aan den Raad in Gonds-stad
Mijne diensten op te dragen,
Langs het steyl Parnassus-pad.

Nu begin ik 't kort beslag
Van yets groot doorlugt en kunstig;
Zoo ik oor' en oogen gunstig
Tot mijn vaarzen vinden mag.

'k Zal een gladde glas-lijst boorden
Om den rand van koor en kerk
In een kleynce kring van woorden
Voor zoo noyt-volprezen werk.

I.

Zie de Tyranny verplet,
En de Vryheyd, door de deugden,
Op de zege-koets vol vreugden,
Heerlijk in haar staat gezet,
Midden in Zuydhollands Steden
Door de Vry en Vryswael,
Die dit Glas met kunst bekleeden
Op der Staten zegenpraal.

II. Hier

II.

Hier verwon der Heldendeugd
 Het geweld van *Damiasen*:
 Oyt van keten-breuk te praten,
 Maakt ook dat men *Haarlem* heugd,
 Welker voorbeeld in het seylen
 Neven and're *Tibout* houdt,
 Om de kunst aan elk te veylen
 Daar men 't zee-gezag op boud.

III.

Dordrechts onverwonne Maagd
 Hoed in Hollands Tuyn uw' muuren,
 Langer als de Glazen duuren,
 En *De Vry* uw' vryheyd schraagd,
 Met sijn schilder-kunst-vertooning:
 Sorgt voor vriendschap en voor vree:
 Overal is Godes wooning
 Daar 't geweer roeft in de schee.

IV.

Rijnlands Heemraadſchap, zoo mild
 Door Graaf *Willems* gunst verheven.
 Ziet den Roomsſen Arent zweven
 Neven Hollands Leeuwe-schild.
 Boven naam en wapen-schriften
 Op het Heere glaze perk,
 Daar men *Gouda* mee begiften
 In haar wijdvermaarde Kerk.

V.

Wouter, die Vrouw Boetzelacr
 Eerst op glas-kunst deed gelijken,
 Laat mijn volging na u blijken
 Over elfmaal twalef jaar:
Zabaas Koninging, verwonderd
 Over *Salamons* verſtand,

Hem groot ſcharegeſchenk uytzonderd
 Uyt den rijkdom van haar land.

1. Reg. 10.

VI.

Het verloſt *Bethulia*
 Dankt Prins *Jan* en Vrouw *Katrijne*
 Nog in glas te mogen ſchijnen,
 Tot een teecken van gena,
 't Geen den hemel wou bewijſen
 Over *Judits* heldendaad,
 Die, om na waardy te prijſen,
Diedricks kunst ons overlaet.

Jud. 15.

VII.

Hier vereyft een hooger trant;
Salomon geeft God ſijn eere,
 En het *Avondmaal des Heeren*
 Staat hier in ons 't hoogſte pand:
 Laat zig Koningen verkleenen,
 Want al 's werelds praal-gewaen
 En haar dwinglandy vliegt heenen
 Voor die God recht bidden aan.

1. Reg. 8.

VIII.

Hertog *Erick* heeft niet vreemd
 Deze Tempelsroovers plagen
 Aan de Godsdienst opgedragen:
 Niemand Godes eer dan neem
 Om aan minder zaak te geven:
 Zoo hy kerk-roof ſtraffen zal,
 Wat zal dan dien Heer van 't leven
 Doen aan die hem 't ſijn ontſtal?

Luc. 21.

IX.

ô *Van Noord* uw' offer-cer
 Van den Priester-*Zacharie*,
 En de Boodschap vol verblijen
 Van *Joannis* en zijn' leer,
 Door *Van Zijl* geschildert staat'er,
 Waar in 't koor voor 't eerst van al,
 Uyt de mildheyd van *Onwater*,
 Met zijn wijf en kindertal.
 Matth. 3.

X.

Berner Abt uw' Boodschaps kunst
 Mist men laas door storm en donder;
 Maar dit is geen onweers-wonder
 Dat de Teykening geen gunst
 Aan het oog meer kan bewijzen,
 't Glas is weer op nieuw hermaakt,
 't Geen der Heeren zorg doet prijsen,
 Maar *Van Noord* is voord geraakt.
 Luc. 1.

XI.

Dankbaar' Erven doen, zoo 'thoort,
 Hier Heer *Leismaat* van der Gonde
 In het Glas geheugen houden
 Met dees *doopers Jans* geboort';
 Die, door 's Vaders tong ontbonden)
 Tot den lof des Heeren strekt,
 Mids, voor *Jesús* uytgesonden,
 Sijnen zoon Gods komt ontdekt.
 Luc. 1.

XII.

O doordringend' Eng'le vreugd
 Klinkend' in der Herd'ren ooren!
 Haar beschermmer was gebooren,
 Hier huyfd armoe d'opperdeugd.

Laat *Kanonikken* vry onder
 Met haar kleen en wapental;
Wouter maakte boven wonder,
 En om laag die 't hem beval.
 Luc. 1.

XIII.

Wat een smert is 't eer men vind
 't Geen ons alderlieffst' kan wezen!
 En voor Ouders onder dezen,
 't Zoeken van een waardig kind?
 Maar, ô *Moeder*, treurd niet meerder,
 Hy neemd 's *Vaders* zaken waar
 In den Tempel, als een leerder
 Van der Schriftgeleerden schaar.
 Luc. 2.

XIV.

David zond beleefd om spijs:
 En *Joannis* raad Soldaten
 Allen overlast te laten,
 Vreedig met haar zoldy prijs;
 Diz gaat boven kunst, en verder:
 Leerd, ô krijgslie'n hier de Wet
 U van deze *Luyken Herder*
 Voorgesteld door *Dirck Crabeth*.
 1. Sam. 25. Luc. 3.

XV.

In dit Choore middelglas
 Ziet men *Jesús* 't middel gronden
 (Ons ten voorbeeld) om de zonden
 Door een heylig Doopgewas
 Af te wiffen van zijn leden,
 Die, vernieuw' in den Geest,
 Tragten na Godvrugthigheden,
 Agtend' liefde mildheyd meest.
 Matth. 3.

XVI.

XVI.

Merkt voort op *Joannis* doop,
 En hoe *Christus* zijn beveelen
 Wil tot leer en doopen deelen
 Aan zijn' trouw Apostelhoop,
 Tot der volkeren bekeering:
 Als Heer *Nierop*, door de hand
 Van *Crabeth*, na schriften leering
 Toond in Glaskunst aan 't verstand.
 Marc. 16.

XVII.

Laat *Joannis* yver straf
 Van *Herodes* bloedschand preken;
 Boozen breken snoo gebreken
 (Lief aan haar) zoo ligt niet af:
 Dieze tegenspreken derven
 Loond de haat met dwang gekwel;
 Maar die zig verharden, erven
 Licht door zulk een doen de hel.
 Matth. 14.

XVIII.

Wie betwijfeld *Jezus* magt
 Die bewijs heeft van zijn daden?
 Daar men klaarlijk uyt kan raden
 't Waar' bewijs van die men wagt,
 En *Joannis* grooter heete
 Dan men oyt Profeet bevon,
 Toen zijn komt 't gevolg liet weten
 Van een meer dan *Salamon*.
 Matth. 11.

XIX.

Maar, wat loon des grooten mans
 Van dien rijk- en Vrouwe-roover?
 't Hooft geeft hy ligtvaardig over
 Voor den loon der Dogter-dans.

Die komt alle menssen leeren
 (Op Heer *Henriks* zinne-woord)
 Om zorgvuldig te begeeren
 In al 't geen ten goede hoord.
 Marc. 3.

XX.

Overdubbeld' overmaat
 Van des Zaligmakers lijden,
 Laat den dag door Glasen glijden
 Waar men bey zijn' oogen slaat:
 Vanging, krooning', en bespottung,
 Geesfel-wee en kruysle-smert
 Tot de dood; maar geen verrotting
Jesus oyt verwinnend' werd.
 Marc. 14. Luc. 22. Jean. 19.

XXI.

Josef leyd hem wel in 't graf,
 Dog het duurde geen drie dagen
 Dat z'em weer verresen zagen,
 En hy haar zijn vrede gaf:
 Na beloft van 't weder komen
 Sijner heyl'ger Geeste-vier
 Wierd hy van haar opgenomen
 Op een lugtig wolk-gezwier.
 Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23.

XXII.

Ziet hier Vader *Willems* gift
 't Zuyv'ren van den Tempel toonen,
 Door den yver van Gods Zone,
 't Voorbeeld van oprechte drift
 Voor des Heeren dienst en cere:
 Prinslijk is het volgen van
 Dingen die de deugd vermeerren
 In een hoog doorluchtig Man.
 Luc. 19.

M 3

XXIII.

XXIII.

Merkt hoe 's Heeren hemels-gloed
 Is'rels outer op doet branden,
 Dus ontsteekt den Geest off'randen
 In een dankbaar vroom gemoed,
 'tGeen vermeert door Gods vermogen,
 Zig de mint' der mind'ren draagt,
 Als ons *Iesus* steld voor oogen
 Dat hem best in liefd behaagt.

1. Reg. 18. Joan. 13.

XXIV.

Slip geneest bey ziel en lijf
 (Met sijn leer' en Moore doopen:
 Ziet een kreupel vrolijk loopen
 Door Gods zegen) op 't bedrijf
 Der Apostels; als voor dezen
Iesus by Barzaydaas bad,
 Den lang-gigigen genezen
 En van zond' ontraden had.

Agor. 8. Joan. 5.

XXV.

Leyden van 't beleg verligt,
Swanenburg en *Kok* ons toonen,
Delft wou hare kunst beloonen,
 Die w'ook danken voor 't gezigt;
 Maar byzonder Gods genade
 Die den Vyand heenen dreef,
 En Oranjens wijs beraden
 Door sijn hulp tot land-heyl streef.

XXVI.

Lang benuwd *Samaria*,
 Uw' verlossing, boven wenssen
 Word gehengd by God en Menssen,
 Zoo veel honderd jaar daar na:
Leyden, uyt het eygen lijden
 Door des Heeren hand gered,
 Heeft het voorbeeld van die tijden
 By haar tijd ten toon gezet.

XXVII.

Slimme *Farizeesse* schijn
 Die uw' Godsvrugt wil verheffen;
 En op nedrige keffen
 Uyt een vals vermömde grijn:
 Roemd van bidden en van vasten
 By die geen' die gy verleyd,
 God, die 'talles kan doortaften,
 Ken uw 's herten ydelheyd.

Luc. 11.

XXVIII.

Waarom (Schriftgeleerde schaar)
 Toond gy *Iesus* uw' geboden
 Om een zondig wijf te dooden?
 Zijt gy zelf van misdaat klaar,
 Neen, de schaamte sluyt uw' monden,
 En de Heer veroordeeld' niet,
 Maar tot afstand van de zonden
 Strekt sijn zalig end' gebied.

Joan. 8.

XXIX.

Zonde die den Geest bestrijd,
 Moet men Ridderlijk verdrijven;
 Om na ziel en lijf te blijven
 Van de Tyranny bevrijd:
 Zoo 't Zuydholland heeft begonnen
 Eynd Noordhollands Glas-toneel;
 Vryheyd blijv'er ongelchonnen,
 En haar wapen-recks geheel.
 Met den wens van 't Vaderland,
 En de welvaard van der *Goude*,
 En die 't Vader-regt daar houden
 Voor den vryen Burger-stand,
 Eyndig ik deez' Gas gezangen,
 Eyndeloos gedienslig, aan
 d'Agtaarheeden die voor 't belangen
 Van de goe bestiering staan.

Chr. Pierson.

VIER-

VIERDE

HOOFDSTUK.

De Goudsche Pastory stond ter begeevinge der Overheeren. De Pastoor was ook Land-deken. Predikbeeren en Minrebroeders hadden in sijne kerke preekbeurten op Hoogtijden. Hy hadde twee Onderpastooren tot sijnen onderstant. Eenige sijner inkoomen. Naamen en bedrijf van verscheide Pastooren en Onderpastooren zedert den jaare 1447.

De Souverein van der Goude, in sijnen tijd stichter, of zo niet, althans grondbezorger en voornaam begunstiger der Parochiale kerke van St. Jan Ter Goude, behield (volgens kerkrecht en gewoonte in dit vers bevat,

Patronum faciunt dos, edificatio, fundus)
aan hem, en sijne wettige erven, de macht om aldaar eenen Pastoor te stellen.

Deze waren by afsterven des Heeren van der Goude, de Graven van Holland, als uit 's Lands Register-boek, het recht en bezittinge der voorz. Graven behelsende, noch heden te zien is.

De Pastorye van der Goude begeeven by den Heere, der stede. *Gloss. du Cange.* voorts by de Graven van Holland.

LYST DER KERKEN

Ter begeevinge der Graven.

De kerk van Haerlem, van Velsen, van Oostzanen. De kerk van Wormer, van Westzaenen, van Hoorne. De kerk van St. Gommer tot Enkhuysen, Hoogkarspel, van Graefft. De kerk op 't West van Texel, van Edam, van Middellyc. De kerk van Lantsmaer, van Zonderdorp, van Ouderkerke. Noch een Personaet van Naerde, die Curreis van Naerde, en te confereren

Verklaaring van de Hoogen, heden, Authoriteiten, en Rechten den Graheeft

ven van
Holland
competere.
Geregistreerd in
't derde
geluwe
Register.
f. LXVII.
verso.

heeft de Prochiaenschappen van vier Dorpen in Goylandt; niet so min is'er verschil over de collatie van deze beneficie tusschen den Keiser en 't Capittel van St. Jan tot Utrecht. De kerk van Weesp.

IN NOORDHOLLANDT.

d'Oude kerk tot Delft. De nieuwe kerk tot Delft. De kerk Ter Ghoude. De kerk tot Haestrecht. De kerk tot Stolwijk.

IN 'T LAND VAN VOIRNE.

De kerk of Prochiaenschap van Oostvoirne. Het Prochiaenschap van Nieuw Helvevoet. Het Prochiaenschap van Nieuw Hoorne. Het Prochiaenschap van Rugge. Het Prochiaenschap van Goercede. Het Prochiaenschap van Outdorp. Het Prochiaenschap van Dirkxland.

IN 'T LAND VAN PUTTE.

Het Prochiaenschap van Geervliet. Het Prochiaenschap van Westenrijk.

Hier op volgd in 't Register-boek noch langer lijste van Prochiaenschappen, staande tot de collatie der Graven van Holland; die een Stadhouder van Holland geeft, en conscreerd in den naame van sijne Majesteit.

De Pastoor was
Land-
deken.

Het opzicht en rechtepleging der Goudsche Pastooren, strekten zich niet alleen uit over haare stad, maar te gelijk over eenige naburige steden, en karspelen; want deze kerk was van ouds met den cernaame van een Aartsbischopendom of Land-dekeny, en de Pastoor met dien van Aartsbischop, ofte Land-deken vereerd.

Relatio
Miss. exh.
Al. v. 11.
ab Illu-
strissimo
Eph.
A. 1636.

Onder het Goudsche Aartsbischopendom stonden de steden *Gon- de, Schoonhoven, Oudewater ende Nieuwpoort*; alle met haare onderhoorige dorpen en karspelen, en noch boven deze de kerken *van Bodegrave, Polsbroek enz.*

Onder mijne oude kerkgeschriften is'er een van 't jaar 1511. beginnende, *Prap. & Archidiaconus Ecclesie sancti Salvatoris Trajecten. dilecto nobis in Christo Domino Decano Ecclesie sancti Johannis Opidi Gondenfis, salutem.*

d'AF-

d'Atbeeldzels der oude Goudsche Pastooren thans noch overig, verbeelden hen wegens deze waardigheid met een bonte erm-lap op de hand.

Niet alleen hadden de Goudsche Minrebroeders, maar ook d'Utrechtsche Predikeeren, in deze kerke hunne preekbeurten ter verlichtinge van den Pastoor.

Den Minrebroederen wierd jaarlijks voor hun preekloon, daags na Paaschen gegeven acht können wijn, een half Lam, twee Lams . . . 12 stuivers, een half weer, een stuk kalfs vleesch van 11 ponden, eyerkoeken, appelen, nooten.

Broeder Harmanfz Dapper gaf in 't jaar 1407. den Predikeeren voorsz Ter Goude, ten dienften van hunnen beurtprecker een huis in de *Commars Allaertsstege*, nu de dubbelde buurt achter het Weeshuis, onder den volghenden open brieve,

Wy Gherit Jacobfz, Jan Bcyn, ende Hugo Niclaefz, Scheepenen binnen der Goude, oirconden ende kennen, dat quaem voor ons broeder Harmanfz Dapper vander Prediker ordere, met synen rechte voogt, ende heeft overgegeven broeder Jacob den Prior van Uytrecht, van der zelve ordere, tot des voorgenoemde Convents behoefte van Uytrecht, een vryen eygendom van synen huys ende erve, dat hy nu ter tijt staende heeft in Commars Allaertsstege, naest Jan die Nuyers westwärts in deser manieren, dat die terminarius, die nu in onse voorsz stadt is, ofte hier naermaels komen sullen woonstadt ende erve waer, daer in hebben sullen haer termijn, mer waer dat zaecten dat eenich Prior, ofte Terminarius van de Convent voorsz. tot eeniger tijt dat huys ende erve voorsz verkocht, soo sijn 's voorwaerde, soo wat gelt, ofte eenige waer, dat daer af quamen, hebben souden die Heyligen Geest ter Goude; tot den armen behoefte, ofte sy souden dat voorsz huys vry, aen hen nemen, met alsulcken pacht als'er nu tijt op staet, sonder wederseggen, ofte yets tegen den Heyligen Geest te doen met eenige recht, geestelijck ofte waerlijck alle dinck sonder argb ofte list, in kennisse der waerheyt bezegelt met onse segelen, gegeven op den negentiende dagh in April in 't jaer ons Heeren duysent vier hondert en seven.

Doch vierenzeftig jaaren na dezen verkogten d'Utrechtsche Predikeeren dit huis aan de Collaatsie broeders, en eigende ter zelve tijde, met bewilliginge der H. Geestmeesteren, een ander gelegen op de Spieringltraat, als uit dezen volgenden blijkt,

Wy broeder Jan van Houdaen, Doeloor der heylige schrift, Vi-

N

CATINUS

Predikeeren en Minrebroeders hadden hunne preekbeurten in de kerke. Kerkmeestersbock. Bespreken tot dien einde. H.H.G. M. B. bl. 115.

H. H. G.
M. B.
bl. 116.

carius dees naciën van Hollandt, Prior des Convents van Utrecht van der Prediker-order, Broeder Thomas leesmeester, Broeder Rolof superior, met allen andere broederen, Munnicken ende oock des Convents voorsz; bekenne by dese opene brieve, voor ons en onse nacomelinge, dat wy gesien en gelezen hebben een autentijcke copie eens Schepen brief, verlijt voor Gerijt Jacobfz; Jan Beyn, en Hugen Nicklaessen Scheepens in der stadt van der Gonde in de jare M cccc ende seven, op den negentiende dagh van April Ende wans onse huysinge voorgenoemt streckt rechte afte aen dat Erve dees Broederen van sint Pauwels, die men noemt Collage broederen, daerom hebben de Broederen voorsz, by raeden ende toedoen seckere eerbaere mannen, als Henrick Aelbrechtz, Jan Stempefz, ende andere goede vriden onser order, oock by consent van de Meesteren der Heyligen Geest, ons een goet huys, wel gelegen in de Spieringhsfraet weder gekocht, welck huys gelegen is tegen de Nonnen over, westwaert, ende hebben belegen met erven Weinrick Henrick Melyes ende weduwe aen die Zuidzijde, en Gervit Claefz de Bronwer aen de Noordzijde, ende dese oversettinge deses huys, orberlijck ende proffijtelijck is onser orden als wy daer af wel geïnformeert zijn, daerom is dat wy eendrachtelijck ende volkomenlijck consenteren in de oversettinge der beyde huysen ende des Scheepen brief, wy honden willen onder den anderen als het van de eerste gemaecte is, vast ende volkomenlijck, want het onser aller meyninge is, dat de huysinge in geener wijs, van der orden verdravelt sullen worden, ende want wy des voorsz saecken dencken volkomenlijck te houden, als goede broederen schuldigh sijn te doen ende te willen oock danckbaer wesen, alle de geene die ons hier in behulpelijck geweest sijn, met onse gebeden naer onser vermogen, soo hebben wy tot eenre meerder vastigheyt welbedacht onser gemeener Conventszegeel hier aengehangen, in de jare ons Heere M cccc lxxi. op den xix. dagh February.

Hier uit ziet men dat deze Moniken haar preckbeurt Ter Goude niet wilden afstaan, maar ten uitersten handhaven.

De Pastoor heeft twee Kapellanen.
H. H. G.
M. B.
bl. 47.
en bl. 48.
enz.

Doch sijne meeste stut had de Pastoor aan twee, of wel licht meer. Onderpastoors, anders *Capellanen*. De woorden in den Fundatie-brief van *Kerstian Albertz* des jaars 1453. ten voordeele van den armen, luiden: *voorts* soo sullen de *Heylig Geestmeesters*, alle jaers als sy aldus deylen, de Prochiepaep of sijn *Capellanen*, op de stoel der waarheyt, den gemeene volckeren doen *bidden* voor die geene daer de aelmoesen . . . ofte gekomen sijn.

Van

Van 't inkoomen des Pastoors is my niets als 't geringe navolgende ter kennisse gekoomen.

DIE PASTOOR.

H. H. G.
M. B.

Item die Pastoor van die kerk ter Goude, v. pond hollands boter op Meye.

Item die Pastoor ter Goude, van die Prochierkerk van Maelt Dirricksz van Elten gräft te vifiteren, ende des sonnendaeghs op stoel te nomineren, vi. placken op Geertsmen dagh.

Item de Pastoor heeft noch van Claes Dircksz die Backer en A-lijt fijn wijf, ende Dieuvertie Volpart Henricx Dochter, ende Gerreborch Frederickfz Arienfz huisvrouw om dat men se noemt in 't zielboek XII. fhuivers.

Item Gerreborch Frederickfz Adriaense huisvrouw om dat men se noemt in 't zielboek, daer geeft die Heiligen Geest alleen voor VII. fhuivers.

Pastoors
inkoo-
men.
Ib. bl. 31.
verfo.

Mr. Govaert Sonderdank besprak in 't jaar 1393, of daar ontrent jaarlijks den Pastoor op St. Martins avond een mengelen wijns.

Mr. Roelof Jansz Licentiaat in de Godsgeleerdheid; Vicaris van St. Jans kerke, bewees en gaf in 't jaar 1546. jaarlijks een schild voor de memorie fijnen ziele.

Ib. bl. 39.
verfo.

By verdrag in 't jaar 1449. moesten de Nonnen van St. Margriete Convent ter uitkoopinge van kerk en begraaffenis recht den Pastoor 3's jaars op de beloooken Paaschen geeven *ander halven fransche schild*, en na meerder naar vergrootinge haarer goederen.

Jannetje Gherrit Jans besprak in den jaare 1571: den 13den September, voor vier schamelijke studenten van der Goude, bequaam om t'Utrecht, of te Leuven te studeren, vierenzwintig guldens H. H. G. 2's jaars, *ter vergewinge van den Pastoor, Pater van de Collaatfie* M. B. bl. 50.
broeders, en den oudste Burgermeester in den tijd.

De Heiligen Geestmeesters waren gehouden aan St. Jans kerke, zo lang het *H. Sacraments tof* aldaar gedaan wierd, uit te keeren *anderhul pond Hollands boter op May.* Ibid. bl. 21. verfo.

d'Eerste der Goudsche Pastoren, voor als noch tot onze kennis gekoomen, is, *Walterus van Bouchout*. Hy nam deze bedieninge in 't jaar 1440, ofte daar ontrent, waar.

Naamen
van yer-
scheide
Goudsche
Pastooren.

Met eenen openen brief in 't jaar 1447. gaf hy den broederen

Walterus van *St. Petrus en Paulus* gilde verscheidene voorrechten ; elders van Bouc breder gemeld.

Ook maakte hy in 't jaar 1449. op den 29sten May over het Parochie-recht met het *St. Margaritha Convent* een verdrag.

Pr. Petrus d'Enguechin, Predikheer , was Pastoor vander Goude in den jaare 1470. Hy vergunde in 't gemelte jaar aan eenige Dochters van den derden Regel van *St. Franciscus* t'samen woonende in een huis onder den naam van *St. Clara* , eene kapel , altaaren , en een kerkhof. Stads Regeering bekrachtigde sijne vergunninge in den jaare 1475.

In dien tijd waren Onderpastooren *Adriannus Walteri* meester der vrye konsten , en Doctor in de Medicijne , en *Joan. Berwaldi*.

Theodoricus Theodorigi was in den jaare 1494. Deken ter Goude , en eerste bezitter van eene Vicarie door Dirk Dirksz. aan *St. Theodoricus* Altaar gesticht.

Ontrent den jaare 1475. bekleedde *Artur van Bourbon* het Pastoor ampt van der Goude. Een man in aanzien by *Karel de Stoute* , Hertog van Burgundien , Graaf van Holland , enz. wiens Hof hy volgde , en belang hy hier te lande waarnam , als uit het volgende zal blijken ; een man geheel niet vies om moedig het beroepen der Hollandsche Monikken op den Paus in 't stuk van belastinge tegen te spreken , en omver te zeilen.

't Schijnt dat deze Pastoor van hooge en aanzienlijke afkoomste sproot. Althans een *Louis van Bourbon* , Neef van Hertog Philip den goeden , was in 't jaar 1452. Deken van *St. Donas* te Brugge , en na Bisschop van Luik , alwaar hy in 't jaar 1482. vermoord wierd.

Van *Artur* gewaagen onze jaarboeken en historien het volgende.

Hertog Karel beval in 't jaar 1474. dat alle goederen der Geestelijken , zedert zestig jaaren van hen bezeten , in geschrift zouden gesteld , en den volmachtigden tot een ontwerp der belastinge overgeleverd worden. Eenige gehoorzaamden , de meeste niet : maar hielden op den 5den van Februarus 1475. een gemeenen dagvaard in 't klooster van *St. Hieronimus* , buiten Leiden , en besloten eendrachtig geen schattinge te geeven. Men zocht hen te dwingen : Zy beriepen hen op 't Parlement te Mechelen , of , was hen dat niet geoorlofd , op den Paus. De Brabanders en Zeuwen wierden daar toe voor het meestendeel bewogen ; maar die

die van Holland hadden hier geen ooren toe. Des wierden zy door *Mr. Antonis Hanneron*, Deken van St. Donaas te Brugge, eerst in den Hage, daar na tot Woerden gedaagd. In den Hage verschenen zy zonder iets in te willigen. Na Woerden, vreezende voor het slot, zonden zy eenen brief. Daar op trok hen *Hanneron* voor Bisschop *David* van Utrecht, tot Wijk te Duurstede. Na het hooren van reden en weerreden, werd'er niet gevorderd. Toen sprak *Artur van Bourbon*, Pastoor vander Goude, en Protonotaris van den Paus, uit 's Hertogenhof mede gekoomen, om *Hanneron* de hand te bieden, den Geestelijken met deze woorden aan : *Ghy Heeren, wilt geen quaeds hert, ofte vermoeden hebben op Meester Anthonis ; want hy doet noch veel min dan hem is bevolen. Ook duchte ik, is 't zaakke dat gy hem niet gehoorzaemt, dat anders hier in den Lande van Hollands Executeurs sullen komen, die geen onderscheidt sullen maken tussen de kerk en den stal, den kelk en den pot, den papeu en den schuttel ; want sulks is, eilaes ! in Vlaenderen geschiet. De kerkelijke zeiden, dat zy niet gelaft waren iet toe te zeggen : dat hen noch Keizer, noch Koning, nochte eenig wereldlijk Heer tot schattingen dwingen mochten, buiten toestand van den Paus, daar zy zich wijders op beriepen. Edoch dit mocht hen weinig baaten, want des niet tegenstaande raakten'er eenige in hechtenisse. Andere verzochten en kregen eenigen uitsfel, midlerwijl Bisschop *David* van Utrecht by hen te weeg bracht, dat zy het beroep op den stoel van Rome achter lieten. Geperst zijnde, beloofden zy het geeyfchte in twee payen te voldoen. Doch den Hartog dood en verslagen zijnde, raakte de Regeering haare klem quijt, en 't verheffen van die verhaatte schattinge bleef achter.*

Adam de Kraenleide was Pastoor van der Goude in den jaare 1477.

Uit zeker afschrift van een Testament door een *Mr. Gosen Smit*, gemaakt ten voordeele van *Sr. Eloys* altaar in de *St. Jans* kerke, ziet men, dat in 't jaar 1487. *Dirk Evertsz* toen *Vicecurat*, Onderpastoor *dezer kerke van der Goude* was.

Het zelfig ampt bediende met, of kortst na hem, *Mr. Pieter Winkel*, deze reisde in 't jaar 1501, met 's stads Burgemeester *Dirk Dirksz* na Amsterdam en Leiden, om van den Bisschop van Doornik het honderjaarg jubilee van stads wegen te verkrijgen.

Dirk Evertsz Onderpastoor in den jaare 1487. Open afschrift bevestigende by den Overman van St. Eloys, ofte Smits gilde. *Mr. Pieter Winkel* Onderpastoor in den jaare 1501.

Goudsche Chron. 1501. *Erasm.* Hy was Oppervoogd over *Erasmus*, die hem wegens het verkoopen van eenige boeken een brief schreef. *Erasmus* levenbeschrijver noemd hem, een *Goudschen Schoolmeester*, *Ludi Literarii Magister*, doch hy heeft het qualijk. Hy heeft stads *Schola*-Ep. 4. Ed. *ster*, eene waardigheid in de kerke, t'zaamt met het Onderpa-
Lond. stoorschap, konnen zijn, en dit wel licht aanleidinge tot het
Vita *Erasm.* in voorz misverstand geeven.

Ed. Ep. Lond. Adam de Moordt Pastoor In 't jaar 1511. den 27. Juny schreef d'Archidiaken van Utrecht aan *Adam Moordt* Land-deken (en diensvolgens Pastoor van der Goude)ijnen openen brief, waar mede hy hem beval na voorgaande onderzoek, *Henrik Wittenfz* tot Vicaris van *St. Andries* altaar in *St. Jans* kerk aan te stellen.

re 1511. *Christia-* nus de *Beka* Pastoor *Christianus de Beka*, uit Diethmarfe, wierd van zangmeester des Keizers *Karel V.* Pastoor van der Goude, ontrent den jaare 1525. Naderhand Hoogleeraar der Godheid te Leuven, en Kanonik te *St. Pieters* aldaar. Hy stichtde vier Beürsen ook onder andere voor Goudsche Studenten, om dat hy veel goeds Ter Gonde genoten hadde, *eo quod multis fructus ibidem perceperim*, dus luid zijn uiterste wille. Hy stierf te Leuven op den 21. September des jaars 1540, alwaar hy aan de Noordzijde van *St. Pieters* koor, onder een lang grafchrift op eene groote kopere plaat begraven legd.

Mr Rudolphus Joannis Ouder-pastoor in den jaare 1546. Een der Onderpastooren was toenmaals *Mr. Rudolphus Joannis*, van Monikkendam, Licentiaat of Leermeeſter in de H. Godsgeleerdheid. Deze overleed in 't jaar 1516. op den 11den Junius, volgens de lijst der stads boekkamer, doch volgens 't Heilig Geestmeesteren boek in 't jaar 1546. op *St. Margarite* avond den 19den Julius.

Deze yverige en geleerde man maakte by uitersten wille eene beurse in 't *Standonk*, of 't *Collegie van 't Verken* te Leuven, waar van den oudſten Burgermeester van der Goude, de oudſte H. Geestmeester, en de Pater der Collaatſie broederen Ter Goude in den tijde, de gifters waren. Hy gaf den H. Geestmeesteren negen rentenbrieven op landen en huifſen, onder verband van 's jaars den regent van 't verken uit te keeren vier pond groot tot onderhoud van eenen student, aan d'arme Fraters Ter Goude vijf karoli guldens, het Convent van *St. Clare* een pond groot vlaams, *St. Jans* kerk een schild voor een' eeuwige memorie, ende eene jaarlijkſe brooddeelingte te doen voor sijne

en

H. G. M.
B. bl. 35.
36. 37. 38.
39.

en zijner ouden, op den eersten donderdag na Nieuwjaars dag
 Aan 's stads boekkamer (waar van hy d'eerste aanlegger schijnt
 geweest te zijn, door diens zijn naam voor alle andere op de naam-
 rol der weldoeneren gespeld word) liet hy verscheide boeken.
 In den jaare 1568. op den 24sten May, stierf te Leuven *Joan-*
nes de Hamalia, Pastoor van der Goude, geboren te Bergheyeck,
 een dorp in de Meyery van den Bosch, Bachelier in de Godge-
 leerdheid, naderhand Kanonik van Harlebeek in Vlaanderen.

Eerste
 aanlegger
 van Stads
 gemeene
 boekkamer.

Hy stichtte te Leuven eene Beurse voor eenen Student in de
 Godgeleerdheid, en legd begraven in St. Pieters te Leuven in
 de Kapel van den naame Jesus. Doch zijn graf-zark en opschrift
 is'er thans niet te vinden.

Joannes
 de Hamalia
 Pastoor
 voor den
 jaare 1568.

Mr. Joannes 't Sanctius Pastoor in den jaare 1544. Onder
 hem viel 's stads Scholasterie open. Hy, de Vicarissen en Me-
 morie heeren van St. Jans, achtende de vruchten dier bedieninge
 hen te behooren, voerden tegen *Cornelis Jansz.*, Rector der
 Schoole, en de stad, proces voor den Hove van Holland, en
 verkregen uitspraak in 't jaar 1544. in Julius.

Joannes
 't Sanctius
 Pastoor
 in den
 jaare 1544.
 Goudsche
 Chron.

's Mans wijze voorzichtigheid kan men zien in een geval van
 twee Toveressen, in 't jaar 1546. gevangen, over welkers von-
 nisse hy den Raad van Holland wilde gesproken hebben.

Ibid.

Hy stiftde d'eerste aangelegde boek-kamer met verscheide boe-
 ken.

In zijnen tijd, in 't jaar 1547. op den 24sten May, wierd een
Lambert Franken, Poppemaaker, geboortig van Delft, met aan-
 aan zijner goederen ter dood gebrachte, om dat hy drie jaaren te
 vooren de Katolijke Religie hadde verlaaten; doch of *Joh. Tfan-*
sius doormaals Geloofsbezorger, of Kettermeester was, is my
 onbekend.

Hy zag in 't einde zijns levens zijne kerkverwoesting, en y-
 verde ongemeen om dezelve noch heerlijker als voor de vernie-
 ling, te herstellen, doch hy overleede eenige jaaren voor heenen.

Joannes 't Sanctius legd begraven aan de regtere, ofte Noord-
 zijde van 't Hoog-altaar binnen het koor onder eene blauwe graf-
 zark, hem met gevouwe handen in een koorkleed verbeeldende,
 met dit schrift (thans noch in wezen)

Joannes Tfanctius atque obiit ultima Aprilis 10. MDLIII.

Spes mea Christus.

Hoc regitur Saxo, Pastor Gouda, Alusti natus.

By

By het hoofd van sijne uitgehakte beeltenisse staat 1559. 't jaar waarschijnlijk dat de grafsteen gelegd wierd.

Mr. Geno
Simonfz.
Pastoor
in den jaa-
re 1560.

In 't jaar 1560 wierd tot Pastoor aangesteld *Geen Simonfz.* Vicaris van den Heere van Blois. Hy bequam deze bedieninge niet meer dan vijftientwintig of daar omtrent bereikende jaaren, waar toe hem sijne bequaamheid, en 's vaders aanzien, toenmaals Kerkmeester, opzichter van der kerk-bouwinge, en Magistraat dezer stede den weg zullen gebaand hebben; doch hy bekleedde die niet lang, na een verloop van vijf jaaren, wierd hy door de pest, dertig jaaren oud, weg gerukt op den 13den van Augustus des jaars 1565.

Sterft op
den 13.
Augusty
des jaars
1565.

Sijn afbeeldzel eertijds op sijne grafstede, nu ten huize van I. W., heeft deze twee opschriften,

*Geno sacer juvenis, Goudanâ natus in urbe,
Patre Simone, probus, nisi bis tria lustra peregit.
Hic pavit, pastorque suo requiescit ovili
Peste ferâ raptus, Gregibusque, Deoque, fidelis,
Redde, quod optabis, quæso, post fata viator.*

En lager,

*Hier ley begraven, Meester Geen Simonfz vander Gonde, Verno
Pastor deser kerke, Vicarius van de Heere van Baloy, binnen der
Gonde, ende starf den XIII. Augusty Anno 1565. God heb de syel.*

1570.

Judocus
Bourgeois
van En-
ghien;
Licentiaat
in de God-
geleert-
heid,
word in
't jaar
1565.
Pastoor
van der
Gonde.
Hy was
een ern-
stig be-
straffer
van quade
kerkelij-
ken.

Sijn opvolger wierd Mr. *Judocus Bourgeois* van Enghien in Henegouwe, Theologant wel eer in 't groot Collegie te Leuven, na Licentiaat, of Leermeeester in de Godgeleerdheid. Hy was een ernstig bestraffer van de quaad levenden; inzonderheid Geestelijken, en een dappere voorstander van sijn oud geloof.

Wegens het eerste word van hem verhaald, dat hy op zekeren tijd uit de handen van eenen Priester (gansch den sijnsten niet) gereed om het Altaar geheim te heiligen, den kerk rukte, zeggende: *weet ge wel van wat plaats dat ge koomt?*

De ontugt der Geestelijke spattede doenmaals ook Ter Gonde uit. Men verhaald, dat zeker Priester, wiens beurt het was den vroegen kerk-dienst waar te neemen, zich bleef in een Herberg achter de Vismarkt, *bes Kalf* (niet te eerlijk befaamd) ophouden; en dat men hem, het uur verlopen zijnde, dronken op de straat vond leggen. Men voegd'er by, dat op St. Jans kerkhof een kroegje

kroegje was, waar in de kerkelijken zich onder 's Pastoors predikaatsfe ophiielden, en onder elkanderen opwierpen, wie'er van hen het wywater na de predikaatsfe geeven zoude. Wanneer zy den Pastoor van daar hevig op stoel hoorden roepen, was hun spreukje: *hoord hem al weer tieren.*

In 't jaar 1566. werd in der Goude eenen Calvinus-gezinde alleen, zijnde een heelmeeſter, gevonden; wanneer deze de weet kreeg, dat een Predikant met ſijn gezelschap over Dordrecht herwaarts quam om buiten de ſtad te preeken, en onder 't volk het uure ende plaatze, daar deze eerſte predikaatsfe zoude gedaan worde, uitſtroide, was'er goen een enkel burger die zich derwaarts begaf; zelfs liepen eenige van 's Predikants gezelschap binnen gekoomen, gevaar van hun leven 's Barbiers glazen wierden uitgeworpen door kinderen, dien eenige kerkelijke kock, om ze daar toe aan te moedigen, hadden gegeven.

Dit baarde zulk een ſchrik, dat het gezelschap, 't geen den Predikant tot geley hadde geſtrekt, na Amſterdam vertrok, en hy zonder preeken na Waterland.

's Mans en ſtads Regeerders voorzichtigheid ſchikten aan een kant alle beelden en kerk-boedel, ten tijde dat een *ongoddelijke meedwil* (dus ſpreekt de Ridder Hoofd Ned. Hiſt. 3. B. 58. bl.) *tegen al wat heilig is begonnen, als een blixem door ons geheel Nederland voorvuloog*: en ontgingen dus als zeil minderende in onweer, en gebouwen nederſmijtende in eenen brand, die raazende woede.

Dit geviel Koning Philip van Spanjen zo wel, dat hy de Goudſche Wethouders door een brief te Segovia den 3. October 1566. geſchreven, en by hem ondertekend, hoogelijk prees en dankte, begeerende, dat zy dus zouden voortgaan. By dezen voegde de Landvoogdeſſe den haaren den 25ſten van de voorſz maand gedagtekend, betuigende; dat het ſijne Maſteit zeer aangenaam ware geweest te verſtaan, dat het Goude niets tegen d'oude Katolijke religie gebeurt ware, en beveelende voorts toe te zien ten einde d'eenvoudigen niet wierden verleid. De be- roemde en geleerde *Martinus Duncanus* ſchreef 's jaars, na dit beeldſtormen een boek, getiteld. *Kort onderscheid tusschen Goddelijke en afgodische beelden.* Het eerſte deel draagt hy de ſtads Regeerders, Pastoor, en Inwoonders op, van wien hy getuigt: *qui Auspice Deo, & optimi Pastoris aſſeſſu M^r. Indoci Bourgeois ab*

Yverig
voorſtan-
der des
geloofs.

Hoofd
Ned. Hiſt.
3 B. 5. bl.
Draag
voorzorg
voor het
beeldſtor-
men.

Word van
Martinus
Duncanus
verreerd en
geprezen.

Angia cunctis lucetis in hisce mundi tenebris tanquam luminaria quaedam. d'Opdragt van het tweede deel aan den Pastoor uitzonderlijk, is van den volgende inhoud:

Dottissimo Viro ac Domino. M.

*Judoco Bourgons ab Angia, Gaudensium Pastori vigilantissimo,
Sacra Theologiae Licentiate meritisissimo,
Martinus Duncannus.*

Quod hic vivus, loquensque una concione predicaveram, idque ex parte aliqua apud nonnullos, cui concioni omnes, quorum etiam salutis referebat, neque intererant, neque interesse vel potuerant, vel voluerant, id ipsum sumptio calamo cum literis tradidissim, & minus magister docere statissim, quicumque essent lecturi, tu mihi occurrebas dignissime Domine Pastor & Collega, cuius gratia & amore hoc opusculi vestro Magistratui & populo, atque adeo tibi nuncuparem. Verum ne credas quod sus Minervam, ut dicitur, id equidem facior ingenuè, te multo doctius hoc ipsum, si integrum fuisset, aut in mentem venisset, potuisse prestare. Accipe igitur placito vultu, & meam temeritatem apud Magistratum vestrum placidis verbis purga. Pale, Delphis Pridie Cal. Febr.

De Goudsche Wethouders beschonken den geleerden Schrijver voor het hen ingewijde boek in Octobermaand des jaare 1568. met een silveren beker, zesendertig guldens waardig.

Sijn ampt van Geloofsbezorger, anders kettermeeſter, drong hem twee wedergedoopten, *Faes Dirsz*, en *Enwis Gerridsz*, die hünne geloofsbelijdenisse over 't stuk van 't *H. Sacrament des Altaars* hadden afgezworen, de Wethouders bekend te maaken, om die te doen ofte van gevoelen veranderen, ofte de stad ruimen. Ten dien einde wierden zy beiden verscheidemaalen uit last der Wethouderen aangesproken, en gewaarschouwd. Doch zy, hen van deze goedwilligheid niet bedienende, maar stoutelyk in de stad en by hun gevoelen blijvende, zijn eindelyk voor de Vierschaar ontboden, in diervoegen nochtans, dat hen beiden tijd en gelegenheid in overvloed gegeven werd om voeten te maaken, gelijk *Enwis Gerridsz* dedde, en de tweede *Faes Dirksz*, noch op 't Stadhuis, zelfs konde, doch mer versteldheid der Bevelhebberen, niet wilde doen, 't welk hem na onderzoek en bekentenisse de dood op den laatste May des jaars 1570. koste.

Onder sijn kerkglas in 't koor verkóos hy aan de rechter of E-
van-

vangelie zijde van 't Hoog-altaar sijne begraafplaatse. Haast
vond hy ze daar; want hy scheidde op den des
jaars 1571, van deze wereld. Op sijn krankbedde ontbood hy ten sijnen huise ('t stond op de Spieringstraat, en word nu
het Maagdenhuis, om dat'er een jonge dochters school over eenige
jaaren wierd gehouden, genaamd) de vier toenmaals regeer-
ende Burgermeesters, aan wien hy de kerke op het allerhoogste
aanbeval, dewijl hy de opdringende onheilen te-gemoed zag, en
't geen wel haast te geschieden stond voorzeide, en dat met zoda-
nigen ernst en beweeglijke reden, dat een dezer vier Burgermee-
sters zodanig (zeid men) ontzettende, dat hy het in 't kort bestierf.
Waarschijnlijk was 't *Mr. Dirk Willemse*, in 't jaar 1571. voor-
zittend Burgermeester, also sijn naam na dezen op 't Vroedschap
boek niet meer word gevonden.

Hy word
ziek,
Ontbied
en ver-
maand de
Burger-
meeste-
ren,
En sterft
in 't jaar
1571.
Falt. A.
cad. fol.
174.

Dus overleed de *Hr. Judocus Bourgeois* geen hooger jaaren als
ontrent negen en veertig bereikende.

Die hen *wraak en weerlooze Christenen* noemen, zagen zo haast
de stad niet in hande van den Prins, of zy begonden (wet en
kerk als noch onveranderd zijnde) zodanig tegen de beenderen
van den voor een jaar begraven Pastoor te woeden, dat zy die
aan de galg, en die van *Faes Dirksz* in sijne doodkiste wilden
verplaatsen. Dit wierd door de Wethouders gestuit; maar hun
gezag was echter niet machtig om de mishandeling van het doo-
de lijk te beletten, en dat van *Faes Dirksz* van de galg gelicht,
boven 's Pastoors niet te laten plaats.

Sijn lijk
nader-
hand uit
weder-
wraak
mishan-
deld.
Oud
hand-
schrift van
een Gouds
Magi-
straat.
Historie
der Doops-
gesinden
bl. 560.
Aanschrij-
ving voor
een be-
quaam
Pastoor.

Judocus Bourgeois slichtde in 't Groot Collegie ten behoeven
van eenen Godgeleerde eene Beurse, *Valerius Andreas* tekend het
dus aan: Num. 43. *Judocus Bourgeois, Angianus, S. Tb. Licen-
tius & Pastor Goudanus, vir doctus, pius, & amabilis, moritur*
ann. 1571 LXXI. VI. Kal. Julii.

De Wethouders maakten dit afsterven aan het Hof te Brussel,
en te Loven aan den Doctoor *Cornelius Goudanus*, hunnen inboor-
ling bekend, ten einde de Leuvenfche Godgeleerde faculteit van
hunnen 't wegen den Koning drie bequaame Godgeleerden zou-
de voorstellen, en die Majesteit eenen derzelvigen verkiezen.
Onder door die van Loven opgegeeven was *Leonardus van Vechel*,
geboortig te 's Hertogenbos, die acht jaaren in de Theologische
studien in 't Collegie van Paus *Adrianus VI.* gesleeten hadde. Al
't welk nader blijkt uit den volgende brief door den Kapellaan

Leonardus
van Vechel
door den
Koning
daartoe
aange-
steld.

van den President des Hofs aan den Hr. en Mr. *Jakobsz. Rosen-
dael*, toen voorzittend Burgermeester, den 10. van Augustus
1571. uit Brussel geschreven.

*Eerfame, wijse, voorsienige Heere Borghmeestere, goede Heere
ende vriendt, navolgende uwer liefde begeerte, ende mijn geloefte,
hebbe ik met alle vlietighe neersigheyt gesoliciteert op dat men der
Stede van der Gouwe geven zonde eenen goeden bequamen Pastoir.
Ende hebbende tot Loven geschikt die brieven om advis, ende 't sel-
ve wederom ontsaen hebbende nyt hande van mijn Heere den Docteur
Gaudanus, die my 't selve advis in persone overbrachts ende gele-
vert heeft, hebbe ik vooris gesoliciteert te Hove, zoo dat ten eynde
der voornoemde stadt tot een Pastoor is gegeven eenen van de drie by
der Faculteyt der Godheydt genoemdt, te wetene: Heer Leonard
Vechel van 's Hertogenbosch, ende hebbe tersfnd die brieven van
Collatie doen expedieren, die nu al bereet zijn, maer en mach die
niet lichten, ten zy dat de voornoemde Heer Leonard, eerst, ende
voor al verclaere, onder eed in persone hier te Hove, oft by Procureur,
dat by, om tot dit beneficite te kommen, niemanden niet en
heeft gegeven, noch geloofte te geven; navolgende die nieuwe ordon-
nantie van de Coninck. Ende hebbe aen de voornoemde Heer Doctoir
Gaudanum geschreven: dat hem believe my den voornoemde Heer
Leonard hier te schicken, tot dien eynde, ofie dat by my procuratie
seynde, om de voors eeds in sijnen name te doene, wands zoo ik niet
en weet waer die voornoemde Heer Leonard hem houdende is, zoo
en hebbe ic hem niet kunnen schrijven, waer op ic tot nu toe egeene
antwoorde ontsaen en hebbe van de voornoemde Heer Gaudanum.
Ick hope die cortis te ontfanghen. Ende daer en binnen hebbende
d'middel vonden van desen bode, hebbe ic UL. hier van willen ad-
verteren. De zelve den Almogende Heere bevelende, van Brussel den
x. Augusti 1571.*

Onderstond,

UL. goedwillige Dienaer

*Hendrik van de Broeck Capellaen van
mijn Heere die President.*

⁊ Opschrift was,

*Den eerfamen, wijfen, ende voersienighen Mr. Jan Jacobsz
Bourghmeestere van der Stads Gonde, mijnen gunstighen
Heere ende goeden vriendt. Ter Gonden.*

Den Boden drie groet.

Doch

Doch de Goddelijke voorsienigheid, de welke *Leonardus* tot kleiner Pastory; doch grootere kroone schikte, flookte deze verkiezing, waarfchijnlijk door tegenstand van hem zelve, zy drong hem kort na dezen de Gorkumsche Pastorye, in fijnen weerwille op, en verheerlijkte hem door die met den lauwerkrans van een marteldood, door *Lumey Graave van der Marke*, in den Briel den. . . van Julius des jaars 1572, in den ouderdom van vijfenveertig jaaren, hem aangedaan.

Est. Hist.
Marr. Go-
re, 1. 3.
c. 13. &c.

Deze verkiezing thans geen voortgang hebbende, wierd'er op nieuws voor een anderen gearbeid, en door de Faculteit van Looven bezorgd, dat *Cornelius van Schoonhoven*, *S. Th. Baccalaureus formatus*, geboortig van Antwerpen, op 't laast van Octobermaand, door den Koning Pastoor van der Goude verklaard wierd, als uitden volgenden door hem zelve mede gebracht, blykt:

Eerfame voersienige Heere Borgmeestere, wy hebben ten laetsten zoe veel gedaen, datter eenen Pastor genoemt is by de Coninck voer die stad van der Gonwen: ende is die bringer van desen, die genaemt is Heer Cornelis van Schoonhoven, Bachalaureus formatus in Theologia, geboren van Antwerpen, die welke my dunckt te wesen een goed syn jonckheere. Ick hebbe binnen vier ofte vijf daghen eerst die brieven van der Faculteyt van Looven ontfanghen, en op den zelve dag dat ick ze ontfinc, hadde ick een resolutie. Bidde, dat VL. wil in 'i goede nemen het cleyn debvoir by my daer inne gedaen, ende zal alijt bereet wesen, der gemeyner staet en VL. dienst te doene. Hier mede u eerfame, voersigtighe Heer Borgmeester den Almogenden Heere bevelende, ende my bertelike gebiedende in VL. goede gratie.

Van Brussel den 11. Novembris 1571.

Was ondertekend,

VL. goedwillige Dienaer

*Hendrik van de Broeke
Capellaen.*

't Opschrift was,

Aen de eerfamen ende voersichtighen Mr. Jan Jacobsz. Bourgmeester der stadt van der Gonwen, mijnen goede gunstige Heer.

Beide de Origineelen dezer brieven beruften onder de Archiven der Goudsche Pastorye.

Weinig tijds bleef *Cornelis van Schoonhoven* in vreedzaam bezit dezer bedieninge; want in de maand November des jaars 1571. die aanvaard hebbende, wierd hem de stad uit name van *Prins Wilhem I.* (op den 21sten van Junius 1572. door den Hr. *van Swieten* bezet) ontzeid; hoewel binnen 's jaars geene veranderinge in de Regeeringe, en naar 't schijnt ook geene in de openbare oeffeninge des ouden Godsdienst wierd ingevoerd, soo week egter gemelte Pastoor binnen kort ter stede uit.

Vroedschaps
boek in
't jaar
1574.

Profectio-
nes Petri
Bockenb.
Man. scr.

Hier toe zal hem waarschijnlijk de ontdekte zamenzweering in 't jaar 1574, genoodzaakt hebben. Althans ingevolgen der zelvige wierd by de Vroedschap dezer stede verstaan en besloten, dat men alle geestelijke personen zoude beëdigen, en dat men de weigerende voor sonnen ondergang doen vertrekken, ende allen verbieden de Roomsche Religie directtelijk ofte indirecttelijk te exerceren.

Immers uit een schriftelijken getuigbrief door den Pastoor in 't jaar 1575, op den eersten Augustus, ten behoeven van den op reis gaanden *Mr. Petrus Cornelis Sonius Bokkenberg* gegeven, blijkt, dat hy als toen Onderpastoor binnen Brussel van de Capelle kerke was. Zijne onderteekening luid:

Cornelius Schoonhovius D. Joannis Baptista apud Goudanos Pastor; nunc vero Catholica Religionis ergo proscriptus D. Maria in Capella extra antiquos muros Bruxellenses, Mechliniensis Diocesis, Vicepastor.

Ten tijde der veranderinge was *Mr. Cornelius Leonardi*, toegeennaamd *Cusannus*, Onderpastoor van St. Jans kerke.

Deze bleef Ter Goude, en liet in 't jaar 1611, op den 14. May aan stads boeckkamer eenige boeken.

Namen der Predicanten, die sedert den tijd der Reformatie ter Goude hebben gestaan, of op een andere plaats zijn beroepen, gelicentieert, of gedeposteert.

Van waer

Oudewater.

Westmaas.

Eerst. *Joachim Adriaensz.* 1573.

Huyg Dirksz. 1575.

Willem Gerardi Leydecker.

Gravius. 1576. gestorven.

Cornelis Ingelsz. 1576.

Cornelis Braeckelsz. 1577.

1580.

Pals

<i>Pals.</i>	<i>Johan Bachusius.</i> 1578.	na <i>Yffelsein</i> vertrocken en aldaar gestorven. 1581.
<i>Appenbroeck.</i>	<i>Everhard Bemmelijs.</i> 1581.	na <i>Yffelsein</i> vertrocken 1585. of ontrent.
<i>Haerlem.</i>	<i>Gerrit Blockhove.</i> 1581.	gedeporteerd. 1581.
<i>Dordrecht.</i>	<i>Hermannus Herberis.</i> 1582.	gestorven. 1607.
<i>Ameyda.</i>	<i>Johan Andelius.</i> 1595.	na <i>Meerkerck</i> vertrocken. 1597.
<i>Rocroort.</i>	<i>Herbolet Tombergh.</i> 1598.	gedeporteert. 1619.
<i>Amsterveen.</i>	<i>Theodorus Herberis.</i> 1607.	gedeporteert. 1619.
<i>Ter Heyde.</i>	<i>Eduard Poppius.</i> 1607.	gedeporteert. 1619.
	<i>Bartholomeus Piscator.</i> 1619.	na <i>Reeuwijk</i> vertrocken. 1638.
<i>Zeeland.</i>	<i>Ysaacq Heynbergen.</i> 16	gestorven. 1625.
<i>Berg Ambagt.</i>	<i>Antipas vander Borre.</i> 1622.	gestorven. 1634.
<i>Zevenbuysen.</i>	<i>Johan Petrus.</i> 1632.	gestorven. 1636.
<i>Haserswoude.</i>	<i>Ysaacq Planius.</i> 1622.	gestorven. 1631.
<i>Berkonde.</i>	<i>Petrus Stermonds.</i> 1635.	gestorven. 1635.
<i>Vyigeest.</i>	<i>Ysaacq Abbama.</i> 1635.	gelicentieert. 1638.
	<i>Abdia Witmaans.</i> 1638.	na <i>Herderwijck</i> Theologia Professor. 1644.
<i>Bersingerhorn.</i>	<i>Nathan. van Vogelesanck.</i> 1638.	na <i>Vianen</i> vertrocken. 1646.
<i>Oostzen.</i>	<i>Jacobus Schepers.</i> 1638.	gestorven. 1678.
<i>Monster.</i>	<i>David Boxtel.</i> 1647.	emeritus. 1660.
<i>Vlaardingen.</i>	<i>Johan Heynsius.</i> 1647.	gestorven. 1653.
<i>Pynaacken.</i>	<i>Petrus Broëlius.</i> 1647.	na <i>Amsterdam</i> vertrocken. 1652.
<i>Amersfoort.</i>	<i>Johan Valckius.</i> 1652.	gestorven. 1673.
<i>Gorcom.</i>	<i>Johan Zas.</i> 1655.	gestorven. 1671.
<i>Kuylenburg.</i>	<i>Barnardijn de Moor.</i> 1661.	gestorven. 1680.
<i>Benschop.</i>	<i>Johan van Benschom.</i> 1673.	gestorven. 1673.
<i>Swammerdam.</i>	<i>Anthony van Houten.</i> 1674.	gestorven. 1685.

Maa-

Van

Maastrigt.

Theodorus Colvins. 1674. na Dordrecht ver trocken. 1680.

Uyt de Franse Kerk tot Jacobus Casteleyn. 1679. gestorven. 1711.

Gouda.

Meeus.

Jacob Strefe. 1680. na Delft ver trocken. 1681.

Gornichem.

Georgius de Mey. 1681. emeritus. 1708. gestorven. 1712.

Breda.

Caspars Wagtendorp. 1682. gestorven. 1700.

Alcmaer.

Zebastiaen Borstius. 1686. gestorven. 1700.

Ouwkerck op d'Yssel.

Cornelis van Beveren. 1700. gestorven. 1708.

Warmond.

Johannes van Henven. 1700. Dit volgens de lijst van de Heer Burgermeester Damiaans Abbesteg.

Westwoldingerland.

David van Zeyst. 1700.

Brenkelen.

Leonardus Beels. 1708.

Maaslandsluis.

Bernardus de Moor. 1713.

VYFDE HOOFDSTUK.

HET MINREBROEDEREN
KLOOSTER.

Der Goude ongemeen klooster en kerkrijck. Onder de kloosters was dat der Minrebroederen het oudste. Gebouwd 1439. Verding der steden met deze Moniken. 's Kloosters stand, en verbetering onlanx voor 1572. Bespreken ten voordeel. De laatste Guardiaan geprezen, door Lumey vervolgd. Ontkooimt, sterft te Parijs. Een ander kloosterling opgehangen. De Minrebroeders verlaaten de stad, brengen hunne handvesten na Antwerpen. Hun klooster geslaakt, en verkogt.

In

In 't vereenigd Nederland, zegd d'uitmuntende *Bentivoglio*, was Het vereenigd Nederland stak boven andere landen in Godsdiens uit. En in dat; van ons her een ongemeene zucht tot den Godsdienst, al wat heilig was bloeide daar; alentom vond men menigte van kerk- en klooster-gebouwen, en doorgaans eene groote godvruchtigheid by ieder. Hun ingeborene oprechtheid was gezaamd met een zuiver overvalst geloof. En de stad der Goude, alwaar naar maate meer kerken, kloosters enz. als in andere steden waren.

Deze losgetuigenis eigend *Petrus Opmeer* den Goudsche stedelingen by uitnemendheid toe; en wel zo verre dat hy der Goude noemd, *het heilighdom der Vrechtsche kerke*. Althans dit is'er van, dat in geene stad van Holland, naar maate, zo veel Godshuizen en Kapellen als wel hier ter stede waren.

Onder de mannen kloosters was dat der Franciscanen het grootste in omkring, het oudste in stichtinge, het aanzienlijkste in gebouw.

De *H. Franciscus* (van wien deze kloosterlingen hunnen naam en regel ontleenden) zond in 't jaar 1217. eenige broeders na Duitland, om aldaar sijn instellinge voort te planten, doch de-ze keerden eerlang onverrichter zake weder na Italien. *Cesarius* van Spiers ondernam in 't jaar 1219. eene tweede tocht die beter gelukte. Hy vat te Keulen post, en richt aldaar een hoofdklooster op, waar uit dat van Utrecht in 't jaar 1246, (twintig na de dood van den H. Instelder) en van Dordrecht in 't jaar 1302. voortsprooten.

Een eeuw verliep'er zonder aanwas dezer kloosters in Holland. Doch de hier op volgende vijftiende bracht geheele legers van die kloosterbroeders hier te lande in. Leiden nam hen in 't jaar 1413, der Goude 1418, Alkmaar 1448, Delft 1449, Gornichem 1454, Haarlem 1455, binnen. Nergens vonden zy meerder tegenstand dan t'Amsterdam, alwaar zy eindelijk in 't jaar 1462, in weerwille der Wethouders, door den beruchten *Jan Brugman* (eenen Monik hard van voorhoofd, stijf van kaaken, glad van tong (onder geley van 't Hof met veel onrust ter stede indrongen.

Rosweidis verhaald uit *Sedulius Minrebroeders Chronijk*, dat een Minrebroeder *Christiannus Rolnis*, of *Rolois*, ten tijde der Constanfche kerkvergaderinge in 't jaar 1418. op den achften van Februarij, met goedvinden van Paus *Martinus V*, twaalf Minrebroeders by zich hebbende, Ter Goude gekoomen, en van de

Zy worden in den jaare 1439 hervormd.
Rel. Miss. Arb. la Tour.

Wethouders ontfangen is. Dus verre wel, maar de man mist wanneer hy'er by zegd, dat deze de reeds aldaar weezende Conventualen quamen hervormen; want voor 't jaar 1418. was Ter Goude noch geen Franciscaner Conventuaal te vinden.

't Was in 't jaar 1439, dat de *H. Bernardinus* die verbeteringe te St. Omer in Artois ondernam, wanneer de Conventualen van der Goude zes van de nieuwe hervorminge verzoekten, en bequamen.

De Franciscaner kloosters in Holland over-tallig.
Klachte van Hertog Philips. Brand Hist. der Ref. 1. boek.

Holland wierd toen door d'over-tallige Franciscaner kloosters zodanig overladen, dat Hertog *Philips* in 't jaar 1445. op den 28sten van October in sijnen openen brief klaagd, dat'er reeds meer als te veel waren. *Philips . . . want binnen onze landen van Hollandt en Zelaudt binnen korte jaeren, gesfundeert, gemackt en begrepen sijn, soo veel kloosteren en vergaderingen van Regulieren ende Regulierissen, en van broederen, en van Susteren van Sinte Franciscus Orde, dat veel te veel is na grootheyt van onsen voorschreve lande, en noch meer dagelijke van den selven begrepen worden.*

's Hertogs voorzorg stuide het vermenigvuldigen der kloosteren in Holland wel niet, doch bracht'er te weeg, dat de Wethouders der Steden uit hunne oogen zagen, en den kloosterlingen wetten voorschreven, waar door zy niet weinig wierden ingeteugeld.

Verding van de stad Delft met de Minrebroeders. *Priv. boek*
 Die van Delft wilden ze niet dan onder de volgende bedingen door den klooster-opervoogd Provinciaal *Giellis Fluel* zelfs ondertekend en toegezegd.

Wy Giellis Fluel, Vicaris Provinciael der Minrebroederen van Priv. boek
Observantien in die provincien van Kolen, ende gemeen Convent der der stad
selver Minnerbroederen van Delft, doen kondt allen layden, en belij-
Delft in de
Lade E.
 den mit desen tegenwoordigen brieve, dat wy mit onsen vryen wille, onversoft en onbedongen van yemend, geloven voor ons en onsen nakemelingen ten ewigen dagen, dat wy in onsen Convent binnen der stede van Delft staen sullen ende leaven in gehoorsamheyt onser Prelaten, en in Apostolike armoede, na inhoud der Regulen van Sinte

Mogen Francisus, niet eigens te hebben ofte koopn, noch land, noch gold, maar eens noch rente, noch erve beuren heimelijk, noch openbaer, maar onse brood te bidden, elke straet niet meer dan eens te weeke. Voorts be-
 knnen wy, en belijden, dat wy niet eigens en hebben, noch en sul-
 len hebben aen de stede, of timmeringe des kloosters, daer wy in

woonen sullen, oft wy inwoonen, maer dattet ons geleent is, ende dat wy daer in geherbergt sijn om Gods willen; ende wairt sake, dat wy of onse nakomelingen niet en leveden naer der heiliger observantien van onse voorsz. Orden, ende die Vroedschap en Rijckheyt der stede voorsz. dat bewijssen mogte mit eerbaere, geestelijke, geleerde personen, soo mogten die Heilige Geestmeesters van Delft voorsz. die in sijn, oft naemaels wesen sullen, wys ten bevel van der Vroedschap ende Rijckdom voorsz., mitten voornoemden personen, vrylijck en sonder misdoen, die broeders voorsz. wytsetten, ende andere broeders van der selver observantien weder insetten, indien dat het die Vroedschap ende Rijckdom alsoo beliefde; ende wairt dattet die Vroedschap ende Rijckheyt niet en beliefde eenigh andere daer in te setten, soo soude die Heilige Geestmeesters van Delft, wys bevel der Vroedschap ende Rijckdom voorsz., die selve erve en huysinge die de broeders na ter tijdt of hier namaels besitten mogen aantasten in rechten vryen erven ende eygendom tot der armen huysfitten behouf der voorgenoemder stede dan Delft, sonder eenigh weer te doen, oft dat te wederstaen, mit eenighen rechten, geestelick of weerlick. Voort zo geloven wy, dat wy, of onse nakomelingen, geene brieven of privilegien van den Paus, of van eenigh andere Prelaten, sullen selve impetreren, of doen impetreren tegen dese voorsz. poincten tot ewigen dage, ten sy met wille, rade en consent van der Vroedschap en rijckheyt der stede voorsz. Ende wairt dat yemant, 't waer by onser weeten, of mit eenige brieven of privilegien, dese voorsz. poincten tegens gaende, impetreerde, daer geloven wy voor, in manieren voorsz., dat wy tot geenem dagen ons daer mede behelpen sullen. Voort en sullen wy tot geenem tijden ontfangen binnen onse Convent meer dan twintigh personen; ten waer by consent ende goedduncken der Vroedschap ende Rijckdom voorsz.

Ende wairt dat de Vroedschap ende Rijckdom voorsz. in toekomenden tijden meer pansen in desen brief begeerden te hebben, tot meerder vastighet dienende, dat wy altoos verbonden wesen te besegelen.

In kennisse der waerheyt, soo hebben wy Broeder Giellis Flinweel, als gemeen Vicaris, den gemeen zegel van onsen Officie, mitten zegel des Convents van Delft hier openbaer aengehangen, in 't jaer ons Heeren 1449. op ten veertienden dagh in Mayo.

Het byna eige zelve verdrag maakten verschide andere steden met dese kloosterbroeders, Antwerpen in 't jaar 1450. der Goude in 't jaar berustende benevens al 't geen het Min-

Geenrecht tot huis of grond te hebben. Misdoende mochte de wereldlijke Overheid haar de stad ontzeggen.

Zy ver-mogten zich van geene Pauselijke vergunninge daer tegens te bedienen. Niet dan twintigh personen ontfangen, Voorts alles, wat des meer, hen wegens d'O-verheid belast zoude worden t'achtervolgca.

Andere steden

maaken rebroeders klooster aangaat in de Lade M. M. doch my niet ter gelijk verding.

Mudf. Kerk. Hift. van Nederland 1446. *Reden van zodanig verding.* *Geleghendheid van hun klooster Ter Goude. Rel. Miff. Arab. de la Torre.* Onlangs voor den jaare 1572. vernieuwd. *Philips van Burgundien* zegd in fijnen voorgemelten brief, dat deze kloosterlingen, zo Mannen als Vrouwen, meest alle ambachten en neringen deden, en dat zy, alhoewel dus geordend, hen tot dien tijd onderwonden *erven van hun' ouders te neemen, en te behouden.* Zo dat niemand denke, dat zonder gewichtige reden onze fteden met die broeders dus omsprongen.

De Goudfche Franciscanen hadden hun klooster en kerke ten einde de Spieringftraat en Groenenweg, tot onder Stads flot en veften, daar nu de *Nieuwe zak* is, alzo genaamd in opzicht van d'Oude zak, welk als een zak tegen 't klooster ftuide. Men zegd, dat de onlangs gewezene vergaderplaatfe der Vlaamsche Menno-niften in de Hoofteleeg, de grond van het koor wel eer zoude geweest zijn; althans 't is zeker, dat de bezetrelingen van 't flot en de Monikken van dit klooster binnens erfs tot een konden komen, 't geen wel licht den Graaf Lumcy in 't jaar 1572. by het overgaan van de fad, reden gaf om ze eerst voor allen uit hun klooster te drijven. Pas voor deze overweldinge hadden de Goudfche burgers een nieuw en groot gebouw voor hen gemaakt, en hen al van ouds onderhoud bezorgd.

Onder de begunftigers dezer kloosterlingen waren in 't jaar 1459. *Gerrid Veenman.* Hy befprak hen op den 19den October tien fchellingen hollands 's jaars aan renten, om daar voor op fijn en fijner huisvrouw jaargetijden verfch vleefch te koopen. *Gillis van Beynen*, Goudfmit, liet hen in 't jaar 1467. een nobel 's jaars, te befteden voor den Miffè-wijn.

In 't jaar 1477. liet *Aleis Boffchers* hen een fchild 's jaars aan fruit.

Huig Dappers Schepen, maakte den Minrebroeders by uiterften wille in 't jaar 1449. zo lang zy Observanten bleven, vier pond hollands, om daar voor hen te befchikken het meest nodigfte.

In 't jaar 1556. gaf *Maritje Cornelis, Janfz de Jonge Dochter*, 's jaars 19. fchilden en een quartier, om daar voor ontrent Vrouwe Lichtmiffè te koopen een tonnetje wijn van 128, Goudfche kannen tot de Miffè.

Diverfte Henries Hensbeek liet 't Oudemanhuis in 't jaar 1604, 's jaars 3 guldens voor de Minrebroeders, om, als d'oude Religie

Befpreken voor de Minrebroeders.
H. H. G.
M. B.
bl. 19.
bl. 57.
bl. 22.
verlo.
bl. 28.

bl. 73.
verlo.

gie hersteld wierd, eene Missie te doen. Ook hadden deze broeders hun preekbeurten in de St. Jans kerke, waar voor zy een jaarlijkse *befoldinge van de Kerkmeesters* ontfongen.

Sinte *Elisabeths Gasthuis* moest by testament van *Harman Michielsz* aan de Minrebroeders Ter Goude 's jaars uitreiken honderd ponden rijst.

Onder hunne stads Predikanten prijft men hooggelijk den laatsten Gardiaan *Antonius Musculus*, Gornichommer, klein van ligchaam, doch groot van geest en welspreekendheid. Men verhaald, dat het getal sijner toehoorderen wel drie a vier duizende menschen by wijlen haalde.

Pr. Anr. Musculus Gardiaan en Predikant van Lumey vervolgde,

't Was deze met sijnen Vicaris, dien de Graaf *Lumey* van 't slot nu meester zijnde, by hem in hechtenisse hield, en die op 't stads Raadhuis geb acht, den Graaf moette te voet vallen, onderwijl hy deze woorden, *Papen en Monikken*, meermaals al bulderende herstampte. By gunste kregen de Gardiaan en sijn Vicaris het huis van eenen Rooms-katolijken Schepen tot hunne bewaarplaatse, uit welke zy het gevaar ontkoomen, 's Graafs woedend nazock verydelde, zo dat zy veranderd van klederen, door 't midden der stad bewaakkende soldaaten getoogen, de gevangenis ontkwamen. *Musculus* wierd Gardiaan binnen 's Hertogenbosch, daar na t'Antwerpen, eindelijk na Vrankrijk om sijne gezondheid verreis, sleet hy sijne dagen te Parijs.

ontkomen stierf te Parijs.

Een sijner Goudsche broederen liet doen hier zeer gealliglijk het leven. Zeker hopman van *Lumey's* bende, ingelegerd op de Zuidzijde van de Gouwe, op den hoek van de Keyfersstraat ten huize van eene *Lijstbet Henriks*, over tafel zittende, wilde, om sijne huiswaardinne in schijn te begunstigen; zy zoude by hem ter tafele aanzetten Monik of Paap, die ten haare huize mochte verscholen zijn. d'Eenvoudige sloof al te licht geloovig, brengt eenen verstoken Minrebroeder uit sijn schuilhoek aan tafel. De lust van dezen om t'eeten was zeer sober; waar op de krijgsman: *Monik eet, morgen zult gy hingen* (zedert wierd dit een zegwoord by d'onzen) als geschiede, want den volgenden dag al vroeg hing d'onnozele tafelenoot by het Stadhuis aan de galg.

Een ander door hem opgehangen.

Onder andere uittrekkende Minrebroeders waren twee broeders tweelingen *Pieter en Paulus Piek*, zoonen van *Cornelis Piek* (broeder van *Nikolaas Piek*, Gardiaan der Gornichemsche Minrebroeders, in den Briel door *Lumey* omgebracht) ter Goude getrouwd

Twee neven van den Marrelaar *Nik. Piek* trek-

ken mede met *Gertruid Klaasse Santslooper* in 't jaar vijftien honderd twee en de stad uit. veertig.

Geslacht- Deze tweelingen waren Ter Goude geboren in den jaare vijftienhonderd twee en vijftig op *Sinte Pieter en Paulus* dag; zy boom van Klaas werden beide den vierden October, *St. Franciscus* dag, des jaars Janfz vijftienhonderd een enzeventig, zeventien jaaren oud zijnde Minrebroeders Ter Goude. Santlooper.

Gevlucht uit der Goude na Antwerpen, eindigden zy in 't jaar vijftienhonderd acht en zeventig, acht dagen na elkanderen, aldaar hun leven.

Hun oudste broeder *Jan Cornelisz Piek* bediende van 't jaar vijftienhonderd vier enzeventig tot zefstienhonderd en twaalf de Goudsche katolijken als Pastoor.

In den jaare 1533. waren *Cornelis Schoonhoven* 's kloosters Gardiaan, en *Jakob Ondewater* Ondergardiaan.

Dit, en 't voorgaande bedrijf der nieuwe overheerschers, joeg deze kloosterlingen zodanigen schrik aan, dat zy klooster, stad en al verlieten, zelfs het bestier van hunne zusters *Clarissen*, die zedert tot de laatste toe by *Jan Cornelisz* Fraterheer, bediend zijn.

Vertrekkende namen zy hunne handvesten, en voordere kloosterbrieven en geschriften mede, waar van'er noch eenige volgens de getuigenisse van *Mudz'aert*, in hun klooster t'Antwerpen te vinden zijn; doch my niet ter hande gekomen, hoewel zeer ernstig door een aanzienelijk persoon, mijnen vriend, gevraagd.

Wel haast na hun vertrek wierd hun Goudsch klooster een puinhoop, waar van d'een steen niet bleef op den anderen.

d'Optal van de gaskamer wierd in 't jaar 1576, op den 29sten November voor eene somme van 152. guldens aan *Pieter Meesse, Rietdekker*, onder borgtocht van *Cornelis Michielsz*, Pottebakker verkogt.

Reeds was de kerk, de sarken daar, en in het pand en elders leggende, mitsgaders de vloersteen en altaarsteen in 't koor uitgezond, op den 23. Augustus des zelfigen jaars opgeveild, en kooper der van gebleven voor 400 guldens *Cornelis Jaspersz* van Leiden, borg *Adriaan Cornelisz Snijder*.

H E T REGULIEREN KLOOSTER E M M A U S,

Eertijds in 't Land van Stein , en na in
der Goude.

Het Regulier klooster gesticht in den jaare 1419. in't Land van Stein, gebouwd door Jakobus Gyrardi. Emmans bygenaamd onder den Schuttheiligen Gregorius Paus. Bevesting der eerste stichtinge. Besprek om 's heiligen daags na Vespertijd Ter Goude te preeken. Het Regulieren kapittel van Sion. Rang der Steinsche in het zelvige. Aanklag over den aanwas der klooster-goederen. Bevel der Goudsche Wethouderen deswegens aan de Regulieren. Het Steinsche klooster tapt vrye bier. Quade gevolgen dezer neeringe. Het verbrand in den jaare 1549. Word in der Goude , alwaar zy eene plechtige intrede doen, in den jaare 1551. vervoerd. Stand en gelegendheid van 't zelvige aldaar. Word in den jaare 1576. verkogt en geslaakt. Lijst der Prioren en Onder-prioren , als mede der overgeblevenen na de veranderde Religie. Oud klooster-schrift , belangende de Heeren van 't Land Stein. Brief van twee loot silvers. Brief van Heer Jan van Treflon , Kanonik t'Oudemunster.

Hr. Jan de Bastard van Blois , vergunde den Regulieren in den jaare 1419. om in sijne Heerlijkheid van Stein een klooster in den

Het Regulier klooster in den

jaare 1419. ster te stichten en op te rechten. Bisschop *Frederik van Blanken-*
 geslacht in heim bevestigde deze vergunninge met sijne opene brieven, en
 't Land de Pastoor van Haastrecht, *Huig Ellinc* stemden de stichtinge toe.
 van Stein. De plaats daar toe gekooren, was aan de rechter oever van den
 Copy van 't Testa- Ysel, een uur gaans van der Goude, schuins over Haastrecht
 ment van na beneden gelegen, en word noch op heden *het klooster* genaamd.
 Hr. Jande *Erasmus*, wel eer Regulier in 't zelfve, beschrijft de gelegend-
 Bastart, heid vry ongunstelijk. *Erat locus ille tam putris & insalubris, ut*
 legd in de *vix bubus alendis esset idoneus, ne tam delicato corpusculo.* De plaats,
 Stede kist. zegd hy, *is zo stinkend en ongezonder, dat'er kwalijk beesten, vele*
 's Kloos- *min menschen, voor al zo teere, en zwakke van ligchaam als ik, mo-*
 sters gele- *gen aorden.*
 gendheid
 ongunstig
 van Eras-
 mus be-
 schreven.

d'Eerste grondlegger, opbouwer en Prior van dit klooster
 was *Fr. Jacobus Gyrardi*, geprezen wegens sijne byzondere deugd.
Pius ultra modum Steyne monasterium multâ diligentia incepit, &
primus Prior noster; obiit senio confectus. Anno 1443.

Onder d'eerste Kanonikken en Broeders waren,
 gestorven gestorven

<i>Jacobus Gyrardi.</i> pr. 1443.	<i>Fr. Andreas Petri,</i> Dona-
<i>Boudewinus Petri.</i> pr. 1461.	tus. 1455.
<i>Petrus Werneri.</i> pr. 1452.	<i>Fr. Ermholdus Rodolphi,</i>
moritur in Poel.	Donatus. 1472.
<i>Johannes Pynardi.</i> pr. 1438.	<i>Fr. Simon Johannis,</i> Do-
<i>Fr. Christiaans,</i> Laicus. 1463.	natus 1455.

Het wierd Men gaf het klooster, wegens sijn nabuurschap met de stad,
 Emmaus den bynaame van *Emmans*, hoewel het tot Schutsheligen de H.
 byg- Paus *Gregorius* hadde.

Heer *Jan de Bastard van Blois*, overleed in den jaare 1435.
 den 31. October, en liet de Heerlijkheid van 't Land van Stein
 aan een sijnzoon *Jan van Treslong*, Kanonik tot Oudemun-
 ster t'Utrecht. Deze bevestigde met opene brieven in 't jaar 1436.
 op den 26. December, alles wat wijlen sijn Vader den Regulie-
 ren van Stein vergund hadde, en begiftigde hen zelfs met nieu-
 we voorrechten, van binnen de Heerlijkheid te mogen hebben
 en houden zes hoeven (een hoeve is vier tieltels of 20 mergen)
 en niet meer, lands; bequamen zy cenig land noch daar boven,
 't zelfve moesten zy binnen het jaar tot hun voordeel verkoo-
 pen.

Neerol.
 Eccl.-
 d'Oud-
 munster.

Voor

Voor d'ontlastinge van schattingen ofte beden, zouden zy's ^{Hunne} jaars ontrent *Bumis*, *St. Barvoos-dag*, den Heer van Steyn twee ^{gerechtig-} loot zilver geeven; en voor hem twee paar zwaanen houden: ^{heden.} waar by den Regulieren toegestaan werd ook twee paar oude, ^{Opene} doch ongekroonde voor hun gebruik te voegen. Ook liet hy ^{brieven} hier na ^{volgende.} hen toe eenen vrye watergang in de riviere.

In den jare ons Heeren 1128 soo was een edel en wijs Bisschop in ^{Extract} de stad van Utrecht, en heeten Heer Andries van Cuyt des Gra- ^{uit een} ven Soon van Cuyt, en hy was Bisschop ontrent 10 jaer, en sterft in ^{register} 't jaer ons Heeren 1138. op den 24. dag van der maendt Meje, en ^{gehouden} wordt met grooter eereveerdigheyt begraven in die Dom-kerck i' U- ^{in 't klo-} trecht: van desen Bisschop heeft die kerk van Oudemunster i' Utrecht ^{ster van de} de heerlijckheyt van 't Landt van Steyn eerst gekregen, als de Hee- ^{Regulie-} ren van Oudemunster seggen, en daer van wel haer betoocht souden ^{ren in} doen, oft van nooden was, dat Collegium der kercke voornoemt ^{'t Land} sijnde op te Rome aen den Paus die doen ter tijdt was; en begeerde, ^{van de} dat hy die Donatie des Bisschops voorsz. wilden confirmeren, 't welck ^{van't Land} die Paus dede, en heeftse geconfirmceerd, en dat dese Heerlijckheyt ^{van Steyn.} van Steyn eerst quam aen dat Collegium van Oudemunster, dat is geleden meer dan vierdalf honderdt jaer, als men scrijft 1530. soo sul 't wesen 400. jaer.

In 't jaer ons Heeren 1350. soo was een edel hooggebooren man, en hiet Heer Jan van Henegouwen van Bjaumont. Dese was gecomen van de rechte linie van Hollandt, en was die goede Graef Willem van Hollandt sijn jonger broeder, en hy hadde nyt de Graeffelijckheyt van Hollandt sommige goederen, als die stede van der Goude, Schoonhove, Oudenwater, en sommige andere goederen, hy hadde ook mede als leengoedt van die Heeren van Oudemunster i' Utrecht dat Landt van Steyn, en was daer Heer af, en hy gaf de inwoonderen van het Landt van Steyn sommige gratien of privilegien, waar van de brieven zijn in 't clooster van Steyn, en zijn bevelen de broeders om wel te bewaaren.

Dese Heer Jan van Henegouwen een eenige edele dochter, die hy hijlichte aen den Grave van Bolois in Frankrijck, en met dese dochter kreeg de Graef van Bolois de Heerlijckheden die Heer Jan van Henegouwen hadde, maer hy kreeg daer geen kinderen by, maer hy hadde een bastert soon, die heete Heer Jan de Bastaert van Bolois, en doe dese Dochter, de Gravinne van Bolois gestorven was sonder kinderen, soo quaemt al weder aen 't Graeffschap van Hollandt, dat ^Q haer

haer Vader Heer Jan van Henegouwen van Hollandt hadde gecregen: maer de Graef van Bolois gaf sijn soen Heer Jan de Bastaert van Bolois dat Landt van Steyn: 't welck van Hollandt niet was gecomen, en hem oock gegeven was met Heer Jan van Henegouwens dochter: Heer Jan die Bastaert van Bolois, Ridder en Heer van Treslon, creech dat Sloeh van der Gonde met dat Casteleynschap, by versoek aen de Graeffschap van Hollandt, en hy hadde dat Landt van Steyn by versoek van de kercke van Oudemunster, als oock die andere Heeren van sijn tijdt plegen te hebben: en doe hy Heer was van 't Landt van Steyn, soo gaf hy ons oorlof en consent te woonen in sijn Heerlijckheydt van Steyn, om te sonderen en op te rechten een clooster van geestelijcke personen ter eere an love Godts, en om der zyelen salicheyt, wy vercregen oock daer af consent van den Craet in Haestrecht Heer Huyg Ellinc, en van den eersamen Heer Vrederick van Blanckenheim, Bisschop tot Utrechts, en hier van soo hebben wy goede brieven, en dat onse clooster eerst werdt begonnen, dat was in 't jaer des Heeren 1419.

Deze Heer Jan de Bastaert hadde getroude kinderen, onder welke oock was een die beete Heer Jan van Treslon, en die werde Canonick tot Oudemunster t'Utrechts, en Heer Jan de Bastaert gaf sijn soone Heer Jan van Treslon die Heerlijckheydt van Steyn, en men seyd doe hy het dede, dat hy sprack aldus, ick zal den eenen Paep helpen aen den andere: Heer Jan de Bastaert sterft in 't jaer ons Heeren 1435. ontrent 10 dagen voor Alderheyiligen dach.

Doe sijn soen Heer Jan van Treslon was Heer van 't Landt van Steyn, soo confirmeerde hy ons, dat wy in sijn Landt mochten woonen, 't welck sijn Vader ons wel eer gegunt hadde, en hy gaf oock mede sommige graciën en privilegien, daer wy brieven af hebben.

Daer naer vercoste Heer Jan van Treslon by consent en believen der Heeren van Oudemunster sijn Heerlijckheydt van Steyn, die stede van der Gonde in een erfpacht, hooch en laech met al sijn toebehooren om 2800. Rhijnsche gulden, behoudelijk dat sy dat Landt voorsz. in sijn oude rechten soude houden, en niet vercarten in eenige dingen, met sommige andere conditiën, en dijs geschiede in 't jaer onses Heeren 1438. Doe worde van der stede wegen van der Gonde gemaecte een Heer van de Lande van Steyn, en hiet Jan Wouterfz, dewelcke een welgebooren man was van de geslachte van der Gonde, dese confirmeerde onse privilegien en brieven, die ons Heer Jan van Treslon Canonick van Oudemunster voorijds gegeven hadde, en van dese con-

confirmatie hebben wy brieven van Jan Woutersz voorsz., waer aen die stede van der Gonde oock haer groote zegel heeft gehangen, om dat het haer wel belyfde, en sy ons oock die privilegien gunde.

Hier nae als die stede van der Gonde dat Landt van Steyn aen haer hadde, soo is naemaels geschiet, dat het is verbeurt geweest, en dat Collegium van Oudemunster heeft het weder aengevat, om dat die stede van der Gonde die Heerlijckheyt hadde vercort, want sy hadde vercort den thijns van de Lande van Steyn, en was geloft van den geenen die se plegen te betaelen, vock was 't verbeurt om andere saecken: maer daer werdt een nieu contract en compositieweder gemaekt tusschen de Heeren van Oudemunster, en die stede voorsz., alsoo dat die Heeren van der Gonde dat Landt weder cregen aen hen, en sy gaven die Heeren van Oudemunster een groote somme van penningen 1000 Rhijnsche gulden, of daer boven; dese nieuwe brieven en voorwaarden werden gemueckt in 't jaer ons Heeren 1481. op den 19. dach van de maendt die men hiet Januarius.

Ick Johan van Treflon Canonik tot Oudemunster iⁿ Utrecht, Heer van de Lande van Steyn en van Papecoop, doen condⁿ en kentlick allen luyden, want die eere Gods seer gelegen is in diensten der heyliger Missen en oeffeningen, en in gebeden der geestelicker en oodmoediger menschen, op dat onse lieve Heer Jesus Christus te meer gedanckt, geeert, en geloeft moech worden, en de devote menschen Godt te vredelicker en devotelicker sallen mogen dyenen, soo hebbe ick Johan Heer voorsz. tot salicheyt, minne, gunst en liefde, die ick hebbe tot den geestelicken Heeren en broeders de Regulieren voor myn en voor alle mijne naercomelingen Heere van den Lande van Steyn, tot eeuwigen dage gecoorloft en geconsenteert, oorloven en consentieren met desen tegenwoordige brieven de geestelycke Heeren en broeders de Regulieren in mijne Lande en Heerlijckheden van Steyn, en alle haer naercomelingen, te woonen, te wezen, en te timmeren tot haeren nutschap en behouf, en oock haer Conventz voorsz. beste oirbaer en profijst binne mijnⁿ Lande en Heerlijckheyt van Steyn voorsz., in manieren hier naer beschreven, dat is te weten, dat de voorsz. Heeren en broeders binne mijne Lande en Heerlijckheyt van Steyn woonende sullen mogen hebben en houden 6 hoeven, en niet meer eygen Landts, ten waer by consent van mijn Heer Jan voorsz., of mijne naercomelingen, en waer dat sy eenig landt meer dan 6 hoeven buyten consent van mijn Heer Jan voorsz. of mijne naercomelingen binnen mijne Lande van Steyn vercregen, soo soude sy dat vercregen Landt boven de 6

Brief van
twee loot
silvers.

hoeven of beuren anderen landen in den lande van Steyn, soo veet vercopen binnens jaers, na dien dat sy dat vercregen hadde, waer by dat de somme van 6 hoeven landis niet vermeerders en soude wefen, en des soo sullen de 6 hoeven landis leggen tot beurrecht, dat is te verstaen, dat de broeders en Regulieren voorz. van haere landen sullen geven thienden, en thins, en sulcken gelden van dijcken, dammen, sluyfen, sijlen, bruggen, waelen, inlagen, watergangen, en alsulcke onraet en diergelijcken als voorz. is, mogen mergen gelijk en anders geen, en des soo sullen de Heeren en broeders voorz. voor dese vryheyt voorz., en voor andere schattinge of beden der Heerlijckheyt van Steyn, roerende mijn Johan voornoemt of mijnen naercomelingen Heeren des lands van Steyn voorz. tot eenwigen dagen geven alle jaer twee loot silvers, of payement dat daer goet voor is, in elcke tijt der betaelinghe, gelijckerwijs als men in de Ecclesie van Utrechts daer voor neemt en geeft alle jaer te betaelen op St. Baven dach, of binnen een maent tijds daer nae onbegrepen. Voort meer soo sullen de voorz. Heeren de Regulieren my en mijne naercomelingen der lande van Steyn voorz. houden twee paer swaenen in haere grachten, of binnen onse lande en Heerlijckheyt van Steyn voorz., die ick Johan voornocmt en mijn naercomelingen de Heeren en Regulieren voorz. besorgen sullen, die sy sullen bewaeren met haere vruchten, gelijckerwijs of sy haer selfs waeren, en de vruchten daer af sullen sy bouden tot onser en onser naercomelingen behoef ter tijds toe dat sy eedbaer zijn, en waert dat de voorz. Heeren en Regulieren aen de voorz. swaenen cenige cost leyden als van haver of gerst dat sal ick Johan voornoemt of mijn naercomelingen hen weder opleggen en betaelen nyt mijnen Heerlijckheyt van Steyn voorz. by haere simplen woorden alle dinck sonder argelst, en want ick Johan Heere van den lande van Steyn voorz. wille dat dit voor my en alle mijne naercomelingen ten eenwigen dagen op de Heerlijckheyt des lands van Steyn voorz. vast, stade, en onverbreeckelijcken wordt gebonden, soo hebbe ick mijnen zegel aen desen brief gebangen tot eenen oirconde. Gegeven in 't jaer ons Heeren 1436. op den 26. dach in December.

NB. Een hoeve lands is vier viertels, oft twintig mergen; want elk viertel is vijf mergen: en also zijn de zes hoeven 120. mergen.

Hr. Jan van Treflong, Kanonik tot Oudemunster, verkocht in 't jaar 1438. op den sijne Heerlijkheid van Stein aan de Stad van der Goude, met toetemminge en believen der Kanonikken van Oudemunster in een erfpacht voor 2800. Rhijn-sche

sche guldens , behoudens d'oude rechten van het Land in geenen deele te verkorten. De brieven daar van gemaakt zijn hier te leezen.

Ick Johan van Tresslon Canonik tot Oudemunster in Utrecht, Heere van de Lande van Steyn en van Papecoop, doen conde en kenlijck allen luyden, dat ick voor my en mijne naecomelingen Heeren van de Lande van Steyn gegeven, geoorloft, en geconsenteert hebbe, geve oorlof, en consentere met desen mijnen tegenwoordigen brieven om Godts wille tot een eeuwige testament voor my en mijne Onders sielen, en mede uyt minne en liefde, die ick drage en hebbe tot de geestelijken Heeren en Regulieren, geseten in mijne Lande en Heerlijckheden des Landts van Steyn voorsz., alsoo dat sy drijvende sullen mogen bouden of bem geliefte onbecroont twee paer ouder swaenen in haere grachten, en voort binnen mijne Lande en Heerlijckheden van Steyn voorsz., daer sy de vruchten, alle genot en proffijt vrijlijck of hebben en gebruycken sullen tot nutschap en nooddrust huers Convents voorsz., sonder eenich wederseggen van mijn of mijne nacomelingen Heeren des Landts van Steyn voorsz. in eenigerwijs, soo hebbe ick den Heeren en Regulieren voorsz. geoorloft en geconsenteert voor my en alle mijne naecomelingen Heeren des Landts van Steyn voorsz. een waterganck te bouden, en te hebben door den dijk, als van eenre zijlen, die hen voortijds geoorloft en geconsenteerts was, en gelegd words by mijns Heeren en Vaders tijden zaliger gedachten, welcke zij en waterganck voorsz. sy sullen mogen regieren, verleggen en toegraeven als dat noode is, sonder argelift, en want ick Johan Heere van den Lande van Steyn voorsz. wille, dat dit voor my en voor alle mijnen naecomelingen ter eeuwiger dagen in de Heerlijckheyt des Landts van Steyn voorsz. vast, staede, en onverbreeckelijck werde gehouden, soo hebbe ick mijn zegel aen desen brief gehangen in 't jaer ons Heeren 1436. op den 16. dach in November.

De Heeren van der Goude stelden van hunnent wegen Jan Wouterz over de Heerlijckheid. Deeze bekrachtigde met sijnen opene brief (waar aan de Stad ook haar groot zegel hing) alle de handvesten en vergunningen, door den Kanonik Hr. Jan van Tresslon verleend.

Hr. Jan van Tresslon stierf Thresforier tot Oudmunster in 't jaer 1451, op den 31sten van Augustus.

By de neven gaande lijste blijkt het geslacht van de mildadige, edele en vroomse Stichteren des Steinsche Convents.

Bekraching
by den
Heere Jan
van Tress-
lon ten
voordeele
der Regu-
lieren in
Stein.

Bekrachtigd door
de Stad der
Goude, de
Heerlijck-
heid van
Stein be-
koomeu-
de.

Lijst der jaargetijden en memorien voor Heer Jan den Bastaerd
van Blois, enz. in d'Oudmunster Kerke t'Utrecht.

Memorien in
t'Oudemunster
t'Utrecht
besproken
voor Hr.
Jan den
Bastard
van Blois
en de
sijnen.
Matth.
Fata v.
Eccles. Ultr.

Januarius xv. *kal. memoria Guidonis de Bloys canonici nostri.*
Februarius ii. *nona memoria Guidonis de Bloys canonici nostri.*
Martius *kal. Memoria Johannis de Treslong Canonici & Thesaurarii.*

vi. *Idus. Memoria Guidonis de Bloys, Canonici nostri.*

Aprilis *Nona. Memoria D. Johannis de Treslong Canonici nostri.*

xv. *kal. Memoria Guidonis de Bloys. Canonici nostri.*

Maji iii. *Non. Memoria D. Johannis de Treslong. Canonici & Thesaurarii nostri.*

xi. *kal. Memoria Guidonis de Bloys. Canonici nostri.*

Junii xiiii. *kal. Memoria D. Johannis de Treslong. Canonici & Thesaurarii nostri.*

Julii *Nona. Memoria D. Johannis de Treslong. Can. & Thesaurarii nostri.*

Augusti ii. *Idus.*

Anno 1451. *obiit D. Johannes de Treslong. Canon. & Thes. noster.*

Septembris ii. *Non. Memoria D. Johannis de Treslong. Can. & Thes. nostri.*

Octobris vi. *Idus. An. 1467. obiit 9. Oct. venerabilis vir Magister Guido de Bloys. Concanonicus noster.*

ii. *kal. A°. 1435. ultima die Octobris obiit Dominus Johannes Bastardus de Blois miles, unde dantur Dominis 35. sol. Sociis 10. sol. Item Dominus & sociis missam celebrantibus; prout in parvo Ordinario expressatum 15. sol. Ita quicumque in medio Ecclesia &c. Et hac recipiuntur de dono in Papencoepe.*

Novembris ii. *Idus. A°. 1430. mensis Octobris die 12. obiit Domina Maria de Heemstede uxor legitima D. Johannis Bastardi de Bolois, unde dantur Dominis 35. sol. sociis 10. sol. item Dominis & sociis missam celebrantibus, ut in parvo Ordinario expressatum 5. sol. & hac recipiuntur de Dominio in Papencoepe.*

ix. *kal. Memoria Guidonis de Bloys. Can. nostri.*

Decembr. xi. *kal. Memoria Guidonis de Bloys. Can. nostri.*

De geregeldheid, tucht en zeden maakten de Regulieren van Stein in den eersten zo achtbaar, dat zeker vroom Priester van der Goude, Dirk Florisz, in 't jaar 1425. zijn woonhuis en crve Ter Goude, zaamt verscheide goederen en renten ten einde twee ofte drie

vroom-

Besprek
aan het
klooster

vroomen Priesters Regulieren, ook uit het Land van Stein, daar woonende, des heiligen daags na Vespertijd eene Collaatie, aanspraak deden tot het volk. Doch deze, hun buitenleven en kloostertucht meer als het stads gewoel betrachtende, stapten in 't jaar 1443. den 24. Augusty onder den Prior, broeder Jan Klaassen, van deze stichting af, steldenze in handen der H. Geestmeesters, die ze den Fraterheeren naderhand beschikten.

Het getal der Regulieren kloosteren in Holland dagelijks talrijker wordende, besloot men 't jaar 1444. op den 4. May, naar de wijze van die van Windeschem in Overysiel, een kapittel op te rechten.

De Conventen en Priors daar in treedende, waren na d'aanteekeninge van den Hr. Maarsbeus

1. Frater Johannes Nicolai, Prior, totiusque Conventus St. Michaelis in den Hem prope Schoonhoviam.
 2. Fr. Johannes Nicolai, Prior, & totus Conventus domus St. Gregorii, dicta Emmaus in terra Steyn prope Gendam.
 3. Fr. Rudolphus Isbrandi, Prior, & totus Conventus domus St. Martini supra Donck.
 4. Fr. Jacobus de Poelgeest, Prior, & totus Conventus domus beatae Mariae Magdalene dicta Bethania prope 's Gravesande.
 5. Fr. Wilhelmus Obrecht, Prior, & totus Conventus domus St. Willebrordi in Heylige Loo prope Alcmariam.
 6. Fr. Theodoricus Theodorici totiusque Conventus domus St. Sepulchri Domini in Arumyden partium Walachrie in Zelandia.
 7. Fr. Balduinus Petri, Rector & Conventus Monialium lacus St. Mariae, prope Leyden.
 8. Fr. Petrus Gerardi, Rector atque Conventus Domus St. Agnetis, dicta Josaphat in Delft.
 9. Pr. Johannes Stella Rector & Conventus domus St. Dionysii in Amstelredam.
 10. Fr. Wilhelmus Visscher Rector & Conventus domus St. Margareta in Gonda, supra Goudam.
 11. Fr. Laurentius Vierwijck, Rector & Conventus St. Mariae Magdalene in Amsterdam.
 12. Fr. Johannes Veldert, Rector & Conventus domus St. Mariae Ter Zijl in Haerlem S. Augustini Canoniorum Regularium.
- d'Oude gedenkschriften van 't Steynsche Convent noemen in d'openen brief dezer zamenvoeginge fol. 5. Fr. Johannes Nicolai, Prior

om des heiligen daags na den mid-dag te preeken.
H. G. M.
B. bl. 117.
118, 119.
De Regulieren stelden hun kapittel van Sion aan.

Onder-hooriga Conventen.
Matth.
Fata &
Fund.
Ecl. Tra-jest. Fund.
111.

Prior B. Maria, totusque Conventus Syon prope Delft. Fr. Nicolaus Wits, Prior, totusque Conventus SCti Michaelis in de Hem prope Schoonhoviam. Gr. Johannes Nicolai, Prior, & totus Conventus domus SCti Gregorii, diöte Eman in terra de Steyn. Fr. Rudolphus Sibrandi & totus Conventus SCti Martini super Denck. Fr. Jacobus de Poelgheest, Prior & totus Conventus domus B. Maria Magdalena de Bethania in 't s Gravensande. Fr. Wilh. Obrecht, Prior & totus Conventus domus SCti Wilibrordi in Heiligloe prope Alcmariam. Et Fr. Theodoricus Trici, Prior totusque domus SCti sepulchri in Arnemuiden partium Walacra in Zelandia. Fr. Baldunius Petri Re-
 Lind. Hist. sp. Dav. cap. 2. §. 1.
 flor. Conventus Monialium Lacus SCti Maria prope Leidis. Fr. Petrus Gherlandi Reötor atque Conventus domus St. Agnetis diöte Josaphat in Delft. Fr. Joh. Stella, Reötor & Conventus domus St. Dionysii in Aemstelredam. Fr. Wilh. Visscher, Reötor & Conventus St. Margareta in Gouda. Fr. Ghisbertus Poel, Reötor & Conventus domus St. Maria in Gouda super Gondam. Fr. Laurent Vrouwijn, Reötor & Conventus domus St. Maria Magdalena in Aemstelredam. Et Fr. Joh. Veldert, Reötor ac Conventus domus St. Maria Zyl in Haarlem Ord. Aug. can. Reg.

De vroomen en yverige Steynsche klooster-voogd in den jaare 1442. het opperbewind hebbende over het gemeen kapittel der mannen en vrouwen Regulieren in Holland en Zeeland opmerkende de verslappinge reeds tegen d'eerste instellinge ingekropen, bezorgde by Rudolph van Diepholt, thans Bisschop van Utrecht eene verbeterde kloostertucht. d'Open brief den 31. Decembermaand des voorgemelte jaar door dien Bisschop ten dien einde vergund, begint in dezer voegen:

Acta Capituli generalis M. S. in Steyn

Rodolphus Dei & Apostolica sedis gratia Episcopus Trajectensis omnibus & singulis ad quos presentes nostra litera pervenerint, salutem in Domino sempiternam. Pastoralis cura sollicitudo continuis nos impulsat studiis etiam iis que Religionem sanctam concernunt intendere. Sanè dudum bone memoria predecessor noster Dominus Fredericus de Blanckenheim quosdam Canonicos & Canonicas Regulares utriusque sexus quoddam Capitulum generale cui tanquam superior Prior praeest, sicut per aliquot annos laudabiliter praeiit dilectus noster Fr. Johannes Nicolai, Prior domus & conventus SCti Gregorii, diöte Eman in terra Steyn prope Gondam, in diöta diocesi nostra, salubriter plantavit, ac certis privilegiis & gratiis decoravit. Verum quia nulla humana ordinationes seu adinventiones tam sagaciter ordi-

nari

nari possunt, & dispensari que aliquando pro loco & tempore ac personarum condicionibus mutatione non egeant aut reformatione. Hinc est quod praefati Prioris, Superioris & aliorum Priorum & Conventuum Capitulis antedicti piis desideriis & humilibus supplicationibus inclinati eo libentius annuimus, quo in ipsis gloria & animarum salus noscitur contineri. Eandem primariam fundationem praefati Domini Frederici subobscuram, ambiguam & minus lucidam eidem Capitulo Canonorum Regularium, prout comperimus in quam pluribus suis partibus inpraesentiarum minus congruentem, & omnem ejusdem Fundationis declarationem per quoscunque desuper confectam cassamus, annullamus, reprobamus, ac ex certa scientia revocamus, nulliusque roboris ac momenti esse decernimus, & pro infectis haberi volumus, ipsamque primam fundationem secundum tenorem & formam infra scriptis innovantes, instituantes, ac denuo declarantes. Inprimis, &c.

Deze herstelling en verbetering brachte in eene kapitulaire byeenkomst in 't Convent Sion by Delft verzaamd, de zake zo verre, dat de onderhorige zo Mannen als Vrouwen-Conventen hen in 't jaar 1444. den 4. May hen onderlings zo vast en onverbreeklijk aan een verbonden, in diervoegen zich geen een van die mochte, of konde onttrekken. *Quod ab hac colligatione, sol. 5.*
obedientiâ & unione nullum Monasteriorum nostrorum praedictorum se abstrahere, subducere, aut abscondere debeat aut possit.

De Kardinaal Nikolaas van Cusa, een Duitscher, vermaard door sijne taalkunde, geleerdheid, welsprekendheid, en stichtelijk leeven, wierd door Paus Nikolaas den Vijfden ontrent het jaar 1450. in Hoog-en Neder-Duitschland ten deele om de gebreken der geestelijken en kloosterlingen afgezonden. De devoot. *Boxh. Ned. Hist. bl. 130.*
 sic had den kerkelijken groote rijkdommen gebaard, maar die hadden hunne moeder verstikt; hier door was de rechte godzaligheid, certijs opgequeekt en onderhouden in den schoot der nederigheid en armoede, nu ver te zoeken.

De Hollandsche Regulieren, om hunnen verbeterden Regel ongeschonden t'onderhouden, oordeelden het dienstig hen van 't Windesheimse Kapittel t'onttrekken, en zelfs hun eigen Kapittel, met bewilliging van den Paus, onder alle voorrechten en vergunningen van 't voorgeeelde op te rechten. De Kardinaal Afgezant bezorgde hen 't begeerde, en gaf'er 1451. op den 20. September sijnen openen brief van.

R

De

De Kardinaal Afgezant vermeerderde zedert binnen 't eigen jaar sijne kerkgunsten op herhaalde reizen, en schreef ten dien einde uit Zwol aan de Regulieren van Stein den 20. Augustus des voorfs. jaars.

Philip van Burgundien, Bisschop van Utrecht, vernieuwde en bekrachtigde alle voorgaande instellingen, gegeve vergunningen, en voorrechten; en verleende dien van 't Syons Kapittel in den jaare 1518. den 30. April het recht om hunne misdaadige, en weglopende zo manne als vrouwe kloosterlingen t'achtervolgen, in hechtenisse te neemen, en te straffen; ook daar toe de behulpzaame hand van 't wereldlijk rechtsgebied te leenen. In den jaare 1481. den 13. Januarius verdadigde Paus *Sixtus* de Regulieren van 't Syons Kapittel tegen allen overval, mishandeling, vervreemding van goederen in het tijdelijk, en stelde tot beslissers en Rechters van sijntwegen over diergelijke geschillen de Benedictiner Abten van *St. Marten* te Keulen, en van *St. Laurens* in Oostbroek ontrent Utrecht, beneffens den *Deken van St. Marie* kerke in 's Gravenhage, zonder gemelte Regulieren te noodzaaken deswegens voor de Roomsche Rechtbank te moeten verschijnen.

Aanklag
over den
aanwas
der kloos-
ter goe-
deren.

Het goed der kloosterlingen groeide met de vijftiende eeuw, door erfbeuren en aankooopen zo sterk aan, dat de gemeente daar over dapper aanvongen te klaagen.

Die van Delft beschuldigden hen in 't jaar 1409. ten Hove over hunne onverzaadelijke begeerlijkheid, door de welke deze dagelijks verrijkt, en zy verarmd, en uitgeput wierden: waar op *Wilhelm van Beyer*, Graaf van Holland, hen dezen brief verleende: *Dat zo wat personen in Geestelijke huizen voortaan koomen zonden, en zonden niet vermoogen te verkoopen, sulkerenten, erven, ende huizingen als zy hadden; maar alleen de vruchten ende nut-* schappen daar af hebben ende gebruiken hun leven lang geduurende; ende na hun dood zonden de voorfs goederen koomen en erven die twee deelen op hunne rechtte erfgenamen, ende dat derde deel op den huize daar zy in sterven zonden. Dat oock de gedachte personen, in de gemelte huizen hunne professie doende, geene goederen noch erven van hunne doode mogen zonden mogen neemen.

Boxborn.
Ned. Hist.
over 't jaar
1409.

Philip van Burgundien, Graaf van Holland, sprak in 't jaar 1445. noch scherper taale. *Hoewel zy, zegd hy, aldus geordend ende begeven personen zijn ofte wezen zonden, zy hebben tot dezen*

tijd

tijd toe willen bewinden erven te neemen van hare Onderen, en dat
 erflijk te behouden zonder weder nit te erven. En indien het alzo
 lange staan zonde, zonder voorzienigheid daar op te hebben, zy wa-
 ren gefchapen, mits dat'er zo veele zijn binnen korte jaren gemaakt, Brand
 Hift. der
 Reform.
 1. boek,
 over't jaar
 1445.
 alle die Landen, Rechten ende Erven, in onzen voorfz. Landen te
 verkrijgen, hebben daarom geordonneerd, overgedragen ende geflo-
 ten, dat nu voortaan geen georde Liedes, van wat Orde dat zy
 zijn in onze Landen van Holland, van Zeeland, ende van Vriefland
 erven neemen zullen van haaren Onderen, Magen, of Vrienden in
 eeniger manieren, noch ook meer Landen of Erven en zullen koopen
 noch verkrijgen by Testamenten, noch anders in onze voorfz. Lan-
 den, voor dat by Commiffariffen een Overdracht ende Ordonnantie
 gemaakt zal zijn, hoe, en in wat fchijn zy voortaan erven, ende
 zy hen zelven hebben zullen in de punten voorneemd.

Deze wijze en nodige voorzorg der Graaven, deed de Wet-
 houderen van der Goude, nu Heeren van Stein geworden, by
 tijds toezien, ende, op dat 's kloofsters goederen tot geen over-
 maatigen rijkdom zouden aangroeyen, dezen bevelbrief in 't jaar
 1451. op den 13den December den Regulieren toekoomen.

Wy Schout, Borgemeesteren, ende Raaden der Steede van der
 Goude; doen condit, ende kennelijk allen luyden, dat wy by raaden,
 goedduncken, ende consent der gemeyner Vroetschap van onse Steede,
 omme alle rust, vrede ende minne houder, met onsen Poorteren ende
 Onderfaten van onse Landen van Steyn, op die eene fide, ende met
 ten Geestelijken Heere ende Regulieren gefeten in der felven Lan-
 den van Steyn, op die ander fide, op dat hyfoo veel te bes in rust ende
 in vrede Gode dienen mogen, ende trouwelijker voor faligheyd onfer
 Steede bidden, hebben wy een overdracht ende ordonnantie met hen
 gemaakt, roerende van die goeden diefe fullen mogen hebben, en van
 die erffenisse die fy neemen ende beuren fullen, in manieren als hier
 naar beschreven staat,

In den eerften, foo fullen meer alle mede gaven, die eenige Per-
 foonen met hen in dat Clooster brengen, daer blijven fal, maar wes
 daar meer waar in die mede gave dan vijf en seftigh engelsche no-
 bels, elke nobel vier dattet engelsche wegende, dat fal weder nyt
 erven als die persoon sterff, daar mede hy ingecoomen was totten
 eyfche, ende vermaninge van de erffgenacmen, alsoo datter vijf en
 seftig nobelen blijven fullen, ende by medegave verstaen wy buyfinge,
 erffrenten, ende geld, maer liiffrenten, ende wat ymand ter eere

Gods voor hen selven, ofte voor sijn ouders ziele tot een memorie, ofte ander diensken, in de heilige kercke schikte ende ordeneert, en alle giften in dengden gedaen, ofte aen cleeder ofte aen schoenen gegeven, sullen vry den Clooster blijven, ende wesen ongerekent in den somme van wijsff en sestig nobels voorsz. ende omme alle onmoorde ende twijffelachtigheyd die in toekomende tijden van dese medegaven gevallen mogien te verhoeden, ende om een claer verstande daer aff te hebben, soo sal elck persoon, die ten Clooster komt voor sijn professie coomen voor twee Schepenen, ofte twee Poorioren, ende bekenne dat alsulckx medegaven, als hy ter Clooster brenget, groot ofte kleyn, goed ofte niet, ende daer sal dat Clooster ern bezegelde briefff affneemen, ende nae inhoud des brieffs, sullen wy hen reghit doen, ende vonnisse als dat behooren sal, sonder vertreck.

Item soo wat persoon dat met hem niet in en brockt tot een medegave 65. nobels als voorsz. staet, die sal van der eersten erffenisse daer hy inne besterft, soo veel neemen ende houden, dat die 65. nobelen vol worden gemaect, soo veel als sijn aendeel van der erffenisse, soo goede waer gerckent op die medegave, ende waert soo goed niet, soo sal hy van elcke erffenisse die hem verschijnt, soo veel daer aff toeneemen, dat die 65. nobels vol worden, ende wes dan daer meer is, ofte tot eeniger tijd hem meer besterve, daer sal hy sijn lijffrenten aenhouden, in manieren hier naer beschreven, dat is te weten, dat alle erffgenaemen inbrengen sullen, ende incoomen ofte sy willen nae den reghie van der Stede met alsulcke goeden als sy uyt den boedel voor nyt gebadt hebben, ende soo sal men alle goeden, roerende ende onroerende waer dat sy gelegen zijn binnen der vryheyd van der Stede van der Goude, oft daer buyten, dien boel toebehooren, schatten by den beuren, reed geld waerdig wesende by heuren eede, naer der regten van der Steede, ende soo sullen sy hebben heuren lijfftocht van ruintich pennungen 's jaerlijcks eens, ende waert dat die beuren des niet vereenigen en conde, soo sal dat staen tot Schepenen schattinge, ende dat sal men doen binnen dat eerste quartier jaers, ende 't eynde dat quartier jaers, soo sal men binnen dat eerste jaer naestkomende, die renten van die erffenisse vercregen op die selve goed'en besetten, oft op ander goeden, ende daer sal men den Clooster schepenen briefff aff geven binnen de vryheyd van der Stede van der Goude, daer de Schepenen hen kennen aengehouden te wesen, ende desen lijfftocht sal duyren van den sterffsdagh des geens daer die erffenisse aff verschijnt een persons leven langh, daer 't op ver-

verscheenen is, ende niet langer, ende waert dat die goeden, daer die borghtocht aff spreekt, met branden off ander kennelijck ongevallen te niet gecoomen waeren, soo sal die borghtocht aff weesen, ende dat Clooster sal sijn aendeel van dien erve houte ter dood des persons daer mede ingecoomen is, ende ofte desen goeden niet verborch en worden, binnen dese voorsz. tijd, soo magh dat Clooster die goeden aenvaerden, ende aentasten, ende vrye eygen houden, boel eede te eysschen ende te neemen als die een Poorier van der ander doet, nae den regie van der Siede, oock mede sal dat Clooster vry wesen van alle pond-geld.

Item dese manier van erf te neemen, sal duyren ten tijd toe, dat dat Clooster gegoet sal wesen tot vijf honderd engelsche nobels 's jaars, vry aen erfelijcke goeden, den nobel vijff dalfte engelsche wegende, ende naer dier tijd soo en sullen sy geen erf meer beuren, noch daer naer taelen, met geenen rechie geestelijcke of weerelijcke, ende waert dat sacke, dat die 500. engelsche nobels voorsz. in toekomende tijden verargert waeren, by brande oft by waeter, oft by ander blykelijk oft kennelijck ongeval, soo sal dat Clooster weder mogen neemen alle erfissenisse in manieren voorsz. ter tijd toe, dat die 500. nobelen vervollet worden, ende niet langer, ende als alsoo dat Clooster gegoet is, tot 500. nobelen als voorsz. staet, soo sullen sy daer op houden 40. personen, dat is te weten 25. gehabitueert, ende 15. ander.

Item soo wat goeden dat enighe personen voor desen tijd in dat Clooster gebragt hebben, die sullen daer blijven alsoo sy daer zijn, ende die geene die niet ingbrocht en hebben 65. nobelen, die sullen erfissenissen neemen alsoo voorsz. staet.

Item soo wat renten sy nae desen tijd verrcregen hebben, binnen den vrybeyd van den Siede van der Goude, die geene die den eygen van huys off erven hebben, sullen die moogen lossen den penningk om 20, oft sy willen, voor hem selven, ende voor niemant anders, by heuren eede, ende want wy alle dese voorsz. punten gestadigh ende vast gehouden willen hebben, soo hebben wy geloofi voor ons ende onse nacomelingen, ende gelooven mits desen onsen tegenwoordige brieve, waert dat tot eenigh tijdt den Clooster voorsz. eenigh hinder oft onreeschap geviel in eenige van dese punten voorsz. dat wy hem dan trouwelijck bystand doen sullen ende vordaren in beuren regheten, nae uytwijssinge van desen onsen brieve, alle dinck sonaer argh oft list, ende wy Prior ende gemeyn convents der Regulieren in de

Landen van Steyn voorsz., want ons dese voorsz. punten ende ordonnantien wel geroegen ende believen, soo hebben wy geloofd voor ons ende onse naecomeling die te houden, ende ons daer nae te reguleeren, ende daer tegens niet te doen in eeniger wijs,

Item van dese ordonnantie sijn twee brieven van woorde te woorde, alleens luydende, ende gelijck inhoudende, beyde bezegelt met onsen stede groote zegel, daer wy den eenen brief aff onder hebben, ende dat Convent voorsz. den anderen, ende waeren beyde gemaakt op Sint Lucien dagh in 't jaer ons Heeren 1451.

Ende wy Prior ende Convent voorsz. in eene circonde onsen brieve, soo hebben wy onse Convents zegel hier mede aengehangen op datum voorsz.

In de aan de Stad gegeven Verleybrief door 't Oudmunstersche kapittel word onder meer andere bedingen ingelast, dat alle die geene, die van de vryheid der Stede van der Goude tot het klooster in den Lande van Steingelogen toe, tappen, kunnen uithangen, of drankers zetten om bier te verkoopen, zullen daar van excijs geeven, en betalen der Stede van der Goude. Indien in het Steinsche Emmaus bier of wijn voor geld getapthwierd (eene neering van ouds, en noch hedendaags in Duitsland, by kloosterlingen gebruikelijk) heeft dit beding den regel der Regulieren niet veel verbe-

Vry bier
tappen in
't klooster
Emmaus.

Ep. Erasmi
ed. Lond.
in prologo,
vitam ejus
continente.
Quade ge-
volgen
van zo
eene nec-
ringe.

ib. l. 24.
Ep. 5.
Grunnio.

terd. Erasmus althans aan den Prior Servatus, (die hem ernstig wedernodigde) schrijvende zegd'er van, *Litterarum isthic nullus usus. . . Quoties cogitabam de repetendo contubernio vestro, succurrebat invidia multorum, contemptus omnium; colloquia quam frigida, quam inepta, quam non sapientia Christum? Convivia quam laica? Men weet tot nuvent van geen letteroeffening. . . Ik dachtte noit om u weder by te koomen, of my quam de nijdigheid van verscheidene, de misachting van alle te voeren; wat slantwe redenen, wat beuzelachtige zamen spraaken worden'er niet al gebouden? hoe smaakt de taal na Christus die men daar onder malkanderen spreekt. Men brast'er niet anders als wereldsche luiden doen. Een elders, hoc ipsum fursum erat agendum, cum palam inebriari liceas, dranken drinken mocht men'er wel openlijk, maar studeeren niet als heime-lijk doen.*

Het klooster in
Stein ver-
brand in
den jaare

In 't jaar 1549. den 16den van Julius geraakte het klooster in brand, door den moedwille, zegd P. C. Bokkenberg, wel licht slechts door versluim van eenen Monik. Zedert hadden die Broeders niet veel lust tot het buiten leeven, maar zochten in der Goude

Goede eene verblijfplaats om veiliger onder de smoorende onlusten des Lands te mogen schuilen. Met Stads Wethouders over een gekoomen, werd hen het klooster der *Brigittinen*, in 't jaar 1551. toegelegd. Deze na een hunner kloosteren te Zoest tusschen Amersfoord en Naarden, de Stad uittrekkende schreiden, zo men verhaald; daar de Regulieren korts op des te vrolijker, en met groote plegtigheid inquamen, onder den Prior *Wouter Jakobsz Maas*, een man wegens sijn beleid en deugd zeer geprezen. Het beding was onder andere, dat d'Abdisse en Conventualen te Zoest eenen Rentenbrief, doende 'sjaars 239. guldens, verzekerd op 30 mergen Lands in 't Land van Stein, en verschijnende in May, gejaartekend 1551, tot laste der Regulieren, hielden.

Het klooster der Regulieren, eerst der Brigittinen, stond op de Westzijde van den Raam, over de lange Willemsteeg, noch op heden het klooster genaamd, schoon daar noch brok, noch steen van kerk of klooster thans is te zien.

De veranderde Religie bracht deze hervorminge wel haast te weeg: want in 't jaar 1576, op den 29den November werd eerst de afbreuk van hun huis, staande achter hun Convent by het bolwerk opgeveild, om by den kooper geslaakt te worden. Deze was *Adrianus de Vry* voor de somme van 142. guldens, voor wien *Fijs Pieterz.* borg bleef.

Op den 8sten van Februarius des jaars 1580, wierden de materialen van de kerk der Regulieren, zo van hout, yzer, steen en anders, de glazen en vloer uitgezonderd, door *Pieter Jakobsz* Metselaar ter somme van 220. guldens ingekogt, *Pieter Meese* en *Klaas Pieterz.* Spelde borg zijnde. De glazen, by de Magistraat aan zich gehouden, als elders verhaald is, wierden in 't volgende jaar 1581. in de groote kerk ten Zuiden van 't koor geplaatst, en vertoonen Christus Lijden, Opstandinge en Hemelvaart. Dit en niet anders wild het bygevoegde rijmtje, zo verkeerdelijk by veelen uitgelegd, zeggen.

*Deze twee glazen hier staende present
Zijn 't Regulieren Convent eerst toegedoght;
En als 't klooster ter neer lag heel geschent,
Nu hier belend, ende ten oorbaer gebroght.*

1549.
Cbr. M. S.
Bukkenb.
Word na
de Stad
verplaatst
in den jaare
1551.
Alwaarzy
plechtig in
koomen.
Magnā
cum so-
lemnitate
migrarunt
Goudam.
Ibid.
Hun over-
koomen
met de
verhui-
zende Bri-
gittinen.
M. S. by
den Hr.
Burger-
meester
Louff.
Gelgend-
heid van
hun kloos-
ter in de
Stad.
Geslaakt
en ver-
kogt in
den jaare
1576.
Stads
boek.
Verko-
ping der
Stads goe-
deren.

Op

Op den zelfigen dag van Februarius werd de schuur der Regulieren met de daar in staande Molen, zonder den grond, verkocht aan *Dirk Janse* voor eene somme van 166. guldens.

Een' onslaakbaaren luister hebben verscheide letterkundige, uit dit klooster voortgesprooten, aan hunne queekplaats gegeven.

Doch niemand maakte het beruchter als onze Goudsche afkoming en letterheld *Erasmus*.

Deze geboren in 't jaar 1465, volgens dit register, werd in 't jaar 1487, door dreigen en moy praaten sijner Voogden, en bedrog, hy zegd, van sijnen broeder, doch in der daad sijnen neef, den zoon van een zijner Voogden, in 't klooster van Stein gelokt, en gedrongen. Hier deede hy, naar de getuigenisse van *P. C. Bokkenberg*, in 't jaar 1492, sijne eerste Missie. *Erasmus celebrat primitias in Stein*. Dit is des te aanmerklijker, om dat mijns weetens nergens *Erasmus* in sijne schrifte, van sijn Missie doen, meld.

Prioren en Onder-Prioren der Regulieren in Stein.

Jacobus Gyrardi, eerste stichter en Prior, gestorven den 16. Maart 1443.

Timannus Johannis, derde Prior, gestorven den 9. Febr. 1439.

Johannes Nicolay, vierde Prior, gestorven den 23. Juny 1464. Hy hadde zo in 't tijdelijk als geestelijk het Convent ongemeen veel goeds gedaan. *Qui & temporaliter & spiritualiter Conventui nostro ultra modum profuit.*

Johannes Christiani, vijfde Prior, gestorven den 8. Aug. 1496.

Nicolaus Werneri, zevende Prior, gestorven den 5. Sept. 1504.

Servatius Rogerius, achtste of negenste Prior, na Nonnen pater te Mariepoel by Leiden. Gestorven den 3. January 1540. te Mariepoel begraven.

Robertus Johannis Goris, tiende Prior, na Nonnen Pater te St. Margarite ter Goude, gestorven den 30. May 1565.

Henricus Henrici, elfde Prior, gestorven 1549. begraven te St. Margarite Ter Goude.

Gualterus Jacobi Masius, laatste Prior, gestorven den 25. Febr. 1595. was met veel lof 45. jaaren Prior, legd begraven in St. Jans kerke Ter Goude.

Fr. Johannes Johannis de Goes, Onderprior. Een man van uitnec-

Erasmus
wel eer
klooster-
ling in
't Land
van Stein.
Dooptregi-
ster van
't geslacht
der Lech-
maaten.
Alwaar
hy in den
jaare 1492
sijne eerste
Missie
deed.
P. C. Bokk.
Chr. M. S.
ad ann.
1461.
1487.
1492.
Lijst der
Prioren en
Onder-
prioren
van 't
Steinsche
klooster.

neemende godvruchtigheid. *Vir maxima pietatis*, gestorven den 31. January 1468. van de pest.

Fr. Johannes Bartholomei, Onderprior, gestorven den 21. Juny 1475.

Fr. Herwicus Cornelis, Onderprior, gestorven den 5. Juny 1551.

Fr. Leonardus, Onderprior, gestorven den 16. Maart 1584. begraven t'Oudewater.

Naam-rol der overgeblevene Goudsche Regulieren.

Pr. Gualterus Jacobi Masius, Prior, gestorven 1595. en in St. Naamlijst
Jans kerk ter Goude begraven. der over-

Fr. Leonardus, Onderprior, gestorven 1584, en t'Oudewater Regulie-
begraven. ren na de

Pr. Nicolaus Allardi, Pr. en Can. Pater van de Magdalenen verande-
Ter Goude, gestorven 1578. begraven t'Amsterdam in 't Con- ringe der
vent van Bethanie. Religie.

Pr. Willibrordus Gillis, Pr. en Can. Pater van St. Agniete t'Am-
sterdam, gestorven 1592.

Pr. Cornelius Hermanni, Pr. en Can. Pater van St. Margarite Ged. Schr.
Ter Goude, gestorven 1587. begraven in St. Jans kerke. onder den

Pr. Theobaldus Brunonis, Pr. en Can. gestorven 1588. begra- H. B. L.
ven in St. Jans kerke.

Pr. Theodoricus Hermanni, Pr. en Can. gestorven 1576.

Pr. Hermannus Jacobi Bly.

Fr. Gyrardus Johannis, Pr. en Can. balling gestorven in Guli- Cornelius
kerland te Zoedigem 1585. laatste Re-
gulier,

De laatste der Goudsche Regulieren was *Pr. Cornelius Adriaan* ^{1611.}
sz Diephorst, deeze had sijne woonplaats op den raam op den noor- Ouden-
den hoek van de kloostersteeg. Hy hadde zedert de veranderingen man-buis-
ge den Pastoor en Goudsche katolijken getrouwelijk bygestaan, hock Reg.
en veele kerkstooringen geleden, besprak in 't jaar 1603. eene fol. 21.
plaatsze voor een ouden man in het Oudenmannenhuis ter somme Doodlijft
van 1200. guldens, liet verscheide boeken aan de Stads bockka- der Pasto-
mer, onder andere het dood- of ziel-boek van sijn klooster, en ryc.
stierf op den 15den May des jaars 1631.

Steyn is nu een Hofstede cierlijk opgetimmerd, en beplant by
Cornelis Schou.

HET

COLLAATSIE HUIS.

't Huis der Collaatsie in den jaare 1425. door Dirk Florisz. Priester, gesticht voor eenige Regulieren uit het klooster van Stem, om in St. Jans kerke Ter Goude op de Feestdagen der Heiligen na Vespertijd te prediken. Van deze in den jaare 1443. in handen der Heilig Geestmeestere gesteld, die het den Fraterheeren in den jaare 1447. opdraagen. Eerste Fraterheeren, wie en waar van daan. Verhaal hunner instelling; vermenigvuldigd. Haar verscheide benaaming. Lof dezer instelling. Hunne achting en goederen Ter Goude. Overblijfsel van de H. Hildegardis, wel eer by hen berustende. Deftige schildery. Laatste der Fraterheeren overleden in den jaare 1629. Zy wonnen de kost met schrijven en drukken.

Collaatsie
broeders,
waar van
benaamd.

Besprek
voor de
Regulie-
ren om in
St. Jans
kerkeene
Collaatsie
(zo noem-
de men de
namid-
daags pre-
dikaatsien
op de
feestda-

In den eersten wierd'er in de St. Jans kerke des Heiligen daags. Ina den middag niet gepredikt; dit deed zeker ziclyverend Goudsch Priester, Dirk Florisz. genaamd, beraamen, hoe het geloovig volk door stichtige predikaatsien best onderwezen, en vermaand zoude worden. Hy oordeelde de Regulieren van Sr. Augustijn daar toe wel de bequaamste; aan dezen gaf hy tot dien einde sijn woonhuis en erve, staande en gelggen op de Spieringstraat (thans de *Lakenbal* en 't *Weeshuis*) met sijn toebehooren, sijne boeken, en eenige jaarlijkse renten, in 't jaar 1425. op den 31sten van May vrywillig over: onder beding, dat het zelve huis van twee ofte drie vroomde Reguliere Priesters zoude bewoond, en van hen 's Heiligen daags ten Vespertijd, ofte even daar na het volk dienstige vermaaning (doenmaals *Collaatsien* geheeten) zoude voorgedragen worden. Zo nochtans, dat ingeval deze Kanoniken hier van afzagen, het huis en de vordere

ten-

renten en goederen van hen den H. Geestmeesters overgeleverd moesten werden, mits bezorgende, dat de vermaaningen door eenen bequamen persoon gedaan wierden. Al 't welke dit navolgend blijkchrift uitwijst.

gen der
Heiligen)
te doen, in
den jaare

1425.
Brief hiet
van ge-
maakt.

In den Name des Heeren, Amen. In 't jaer ons Heeren dusent vier hondert vijf en twintich, in die derde indië, op den lesten dazh des Meymaents ontrent Vespertijt, der waerdicheyt des Allerheilichsten Vader ende onsen Heer, Heer Martijn de vijfde Paus, overmits de goddelijke voorsienicheyt, in 't achste jaer mijnre tegenwoordicheyt des gemeynen Notarien ende getuygen hier nae beschreven, daer toe sonderlingh geroepen ende gebeden, als dat een eerbaere ende onderscheyde man Heer Dirck Floris, ende Priester, geset onder dat Bisdom van Uytrecht, quacm uyt sijn selve by der graciën ons liefs Heere Jesu Christi, machtich ende gesont sijns gedenkenis ende redelickheyt, beyde in lichaem en verstant hebbende, een papiere ceel van der resigneringhe, ende overgevinge in sijne hande, welcke ceel hy gaf ende werpt in 't midden van ons, welcke brief inhoudende was dese naegeschreve woorden.

In de tegenwoordicheyt uwer onderscheyen en wijse mannen ende Notario, gy die hier staende zijt, ick Dirck Florisse Priester, resigneer en overgeve met mijne onbedwonge ende vrye wille, mijn huys ende erve, daer ick althans in woonachtich ben, in die Stadt van der Gonde, welck huys ende erve gelegen is in de Spieringhstraet met alle sijn toebehooren, ende met mijn boecken, welck toebehooren, ende beken ick tegenwoordich voor u allen, althans hebbe, ofte naermaels geniet te krijen ofte hebben den gemeynen Capittel der Canonicken Regulieren te samen, als by Schoonhoven ende in Delft, ende in 't Land van Steyn, met sommige renten, als met seve ponden, gelegen in die stede van der Gonde in 't Wijfstraet, ende vier ponden gelegen op de haven, naer de inhoudinge der Scheepenen brieven, welcke brieven ick voor u allen ghy die hier staende zijt, volkomentlik met eene levende monde, ende vrye wille, resigneer ulieden ende geest, behoutvelijk eenre conditie ende voorwaerde, als dat voorgenomde huys ende erve, ende renten, met die goederen, eeuwelijk en sonder eynde blijven sullen, geestlijk gemortificeert ende gedoodt, ende dat erve sal worden bewoont naer den raedt des voorgenomds Capittel van twee ofte drie devote Priesteren, ofte personen daer sullen exerceren ende doen als gewooneljk is heylighs daeghs te Vespertijt, ofte daer naer eenige Collatien, ofte eenige goede ver-

maningen, deswelcke oorbaerlijck, profijttelijck, ende nut menghen wesen die gemeyne volckeren, ende waer dat saecken, dat dese voorgenoemde Canunniken Regulieren dat niet en wilde doen ende volbrengen, soo soude dat huys ende erve, met alle sijne toebehooren, met mijn boecken, ende met de voorsz. renten worden geschickte ende getransfereert tot die Meesters, ofte behoeders der vergaderinge des Heyligen Geest in der Stadt van der Goude, welcke Meesters ofte behoeders sullen besorgen, dat die Collatien ende vermaninghen geschien by bequame personen als voore geschreve is. Ende oock waer dat saecken, dat Godt behoeden moet, dat dese Canunnicken, Regulieren, ofte de Meesters der vergaderinghe des Heyligen Geest, eenige moeyenis ofte verdriet worde gedaen, van de geene die myne te weesen mijn erfgenamen, als dat die voorgenoemde Canunnicken Regulieren, ofte die Meesters dat huys met andere goederen met rusten niet en mochte besitten ofte gebruycken, soo kenne ick nu schuldigh te wesen, ende belijde de voornoemde Canonicken Regulieren, ofte de Meesters des Heyligen Geest, drie hondert Vrankrijckse croonen, ende op al dat hier gesproken is, heeft Heer Dirck voorgenoemt begeert van my Notario een openbare instrument, ofte twee openbare instrumenten. Dit geschiede in de Stadt van der Goude, in 't huys daer Heer Dirck voorgenoemt woonachtich was, in 't jaer ons Heeren als voorgenoemt is, die getuygen die daer tegenwoordich waren was Heer Mattheijs Hobben Priester, Jacob Janse ende Jacob Willemsz. Leeken des voorgenoemts Bisdoms, hier toe sonderlingh geroepen ende gebeden.

Onderstond,

Ende ick Aelbrecht Gerrisz. openbare Klerk des Bisdoms van Utrecht, ende Notarius, want doen alle dese voorgenoemde dingen aldus worden geschickte ende gemaeckt, was ick selver tegenwoordich met die voorgenoemde getuygen, ende hebbe gesien en gehoort alle dese dingen aldus geordineert te wesen, daerom hebbe ick een openbaer instrument met mijn eyge handt geschreven, ende daer naer gemaeckt ende gevoeght, ende hebbe mijn teecken ende mijn naem getekent als gewoonelijck is, in gelooft ende getuygenis des waerheits van desen voorgenoemden dingen gebeden ende geroepen.

De Regulieren stelden het Collaatie huis met

De Regulieren hielden tot het jaar 1443. stede, wanneer zy het Collaatie huis met al sijn toebehooren in handen der Heiligen Geestmeesteren stelden, volgens inhoud dezes Opdrachts, Wy broeder Claes die Prior der Regulieren in den Hem by Schoonbo-

ven

hoven, ende broeder Jan Claesen Prior der Regulieren in de Lande van Steyn doen condt alle luyden, dat wy voor ons en onse gemeene Capistels wegen, overgegeven ende quijtsghescho'den hebben, ende mit deze onse brieven overgeven, quijtsghelden ende opdragen den Heyligen Geestmeesteren binne de Goude die Huyfinge, Hoffsede met alle haere toebehooren, die Heer Dirck Florisse saliger gedaen en beset heeft tot die Collatie daer in te doen, ende wy die een deel jaeren bewaert hebben, ende geve over alle recht, aenseggen ende toefseggen, dat wy daer aen gebaad mengien hebben in eeniger wijs, alle dinge sonder argh of sie list, in kennisse der waarheyt hebben wy Priores in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert en drie en veertigh, des daeghs naer onser Vrouwen Oefave Assumtie.

sijn toebe-
hooren in
handen
der H. G.
M. in den
jaere 1443.

Doch de Heiligen Geestmeesters de goede meeninge en uitersten wille van den eersten Stichter des huis willende achtervolgen, droegen wel haast het zelvige met renten en goederen, onder 's Magistraats bewilliging den Fraterheeren, anders Hieronimianen van Delft herwaarts ontboden, in den jaere 1447. op den 21. November, over. P. Bokkenberg rekend; doch qualijck 1418.

De stich-
ting word
door de H.
G. M. den
Fraterheee-
ren opge-
dragen in
den jaere
1447.

d'Open brief van den opdracht luid in dezer voegen,

Wy Henrick van Erp, Thomas van Aernem, Pieter vander Vee-re, Priesteren, doen condt alle luyden die desen brief sullen sien of hoore leesen, dat wy ontfangen hebben van den Heyligen Geestmeesters vander Goude, die huyfinge met haere toebehooren, die wel eer Heer Dirck Florisse beset heeft die Collatie daer in te doen, in allen manieren als die principael brief daer of begreepen heeft, als hier naer van woorden tot woorden beschreven staet: Wy Burghemeesters, Scheepenen ende Rade der Stede van der Goude, doen condt alle luyden, hoe dat in tijden voorghelede, een geheeten Heer Dirck Florisse, Priester, saliger gedachte, besette tot een eenwigh testament, de Regulieren, die huyfinge ende Hoffsede, met alle haer toebehooren, gelegen achter de kerck in de Spieringstraete, ende hebbe bele-gen met erve Gerrit Aelbrechtz. Weeskinderen aen Zuydzijde, ende der Stede Waterschap aen de Noordzijde, tot de Collatie daer in te doen, naer inhoud der Fandatie, ende want die Regulieren dese voorsz. huyfinge en hoffsede met alle haer toebehooren weder overgegeven hebben onse Heylige Geestmeesters ter Goude, met alle toefseggen ende recht dat sy daer aen gebaad mogen hebben in eeniger wijs, soo hebben onse Heylige Geestmeesters by consen en goetvinden van ons,

Waar ge-
legen.

ter eere Gods ende om Heer Dirckx Florisse nyterste wille te volbrengen, dese selvige huysinge ende hofstede met alle haer toebehooren weder overgegeven, en geven over met dese onse brieven, Henrick van Erp, Thomas van Aerenhem, Pieter vander Veere, Priesteren, met de Pater van de broederen te Delft in alle manieren, als onse Heilig Geestmeesters aengekomen is. Op al dusdanige voorwaarden ende manieren hier naer beschreven, in den eersten, dat dese voorschreue broeders ende nacomelinge, die Collacie in dese voorsz. huysinge bewaren zullen, ofte doen bewaren, sonder fant na ouder gewoonte, ende voort doen in alle manieren als die Fundatie daer af begrepen heeft, des soo sullen dese voorsz. broeders ende haer nakomelingen blijven in goede simpelheyt van leven na de manieren van Zwol ende Deventer, ende en sullen geen ordenen aennemen busten consent van ons ende van haere Vaders van Overysel, ende als eene van de drie personen voorsz. die binnen de voorsz. huysen nu woonen, afsijvich geworden is, ofte uyt de huysen voorsz. getogen is, soo sullen die ander met de Pater van Delft een andere kieszen meugen in des doode ofte uytgetogen plaets, die in de voorsz. huysinge wesen sal, in sulcker manier als die ander geweest heeft. Voorts om dese voorsz. broeders te vuster in denckden te blijven, soo sullen die Vaders van Overysel, als van Zwol, Deventer ende Thonimus berghe een tofsen en besorgh hebben tot dese huysen, ende de broeders gelijk sy doen tot hooren andere huysen, en sullen se visiteren by hen selven; ofte by andere Paters, die sy by haeren willen daer toe ordineren sullen, als gewoonlijk is. Voorts waer dat saecken (dat Gods verhoeden moet) dat dese broeders voorsz, ofte haer naerkomelingen dese voorsz. huysinge ende hofstede met haer toebehoore tot eenigher tijdt lieten varen, ofte die niet en bezuerden naer inhoud der Fundatie, soo sullen sy dese huysinge ende hofstede voorsz. met alle haer toebehooren, onse Heylige Geestmeesters (die dan ter tijdt wesen zullen, weder overleveren, als sy die ontfangen hebben, verbeterd ende niet veragert, ten waer by kennelijk ongeval, soo ofte van brandt, ofte diergelijke (dat Gods verhoeden moet) alle dingh sonder argh ofte list, ende want wy willen, dat dese voorsz. overgevinge, ende alle die voorsz. pointien ende voorwaerden stantvastelyck gehonden worden, soo hebben wy onse Stede signet aen desen onsen brief gehangen tot een oirconde der waerheyt. Gegeven op den een en twintichsten dach in Novembri in 't jaer ons Heere dusent vier hondert seven en veertich. Ende wy Henderick Thomasse ende Pieter voorgenoemt, beloven mit dese brieven voor ons en onse mede-

medebroeders ende naerhemelinge, dese voorwaerde vast ende stantvastigh te houden. In kennisse der waerheyt, want wy selfs geen zegel en hebben, soo hebbe wy gebede onse broeders te Delft, dat sy desen brief voor ons besegelt hebben met haer zegel in 't jaer ons Heeren mcccc seven en veertich op sint Thomas des Apostels avont 1447.

Zaamt met het bovenstaande gaven de Heiligen Geestmeesters den Collaatse broeders verscheide Rentebrieven over, waar van in den jaare 1555, eene nette lijst, jegenwoordig ter kamere berustende, gemaakt wierd.

d'Instellinge dezer broederen nam in den jaare 1376, en aldus een en zeventig jaaren voor hunne plaatsinge Ter Goude, onder den vermaarden *Gerardus Magnus de Groot*, sijnen aanvang. Deze te Deventer geboren, deed sijne studie te Parijs, wierd Hoogleeraar der Sorbonne, en weder koomende Kanonik t'Utrecht, voorts t'Aken; doch die waardigheden en voordeelen verliet hy korts, om zich geheel en al ter onderrechinge sijner evennaasten te besteeden, waar toe hy hem toen al onvermoedelijk begaf. Deze zielenyver deed hem in den jaare 1376, als gezegd is, eene vergaderinge van geestelijke instellen, die in 't gemeen zonder klooster-beloften en bedelen onder de gehoorzaamheid der Bisschoppen leefden, en met het overschrijven van boeken, onderwijzen der jeugd, en prediken voor het volk, hen bezig hielden. Noit wilde *Gerardus* in kerkorde hooger als tot het Diakendom klimmen. Hy schreef verscheide boeken, waar van deze drie alleen door den druk onder de schriften van *Thomas van Kempen* gemeen zijn.

Protestatio de veridica predicatione.

Conclusa & proposita.

De studio in sacris libris.

Hy stierf in 't jaar 1384, vier en veertig jaaren alleen bereikende. Verme-
Sijne instelling van den Paus goedgekeurd, nam wel haast in Nederland, zelfs in Italien en Sicilien grootelijks toe. In Holland quam ze in de jaaren 1383, te Hooru, in den Hem onder Schoonhoven 1396, te Delft 1403, t'Utrecht 1474. enz. Verscheide gevallen deden hen andere naamen draagen. Ter Goude noemde men ze *Paulinen*, van hunnen Schutheilig d'Apostel *Pavlus*; en *Collaatse broeders* om rede als voore. t'Utrecht, alwaar hen een deftig school ter onderwijzinge der jeugd in de taalkunde en niet min een aanzienlijke woonplaats gewierd, voerden zy den

Lindehorn
not. Ep.
Dav. c. 2.
§. 106.
Instelling
der Eracer-
heeren.

De broe-
ders by
eenige ge-
vallen ver-
scheide

benoemd.

den naam van *Hieronimianen*. In 't gemeen wierden ze *Fraterbroeders*, ofte de *broeders* genoemd.

Lof dezer instelling. Deze instelling heeft verscheide geleerde, en boven gemeen deugdzaame mannen, zelf ter Goude (waar van elders breeder verflag gedaan word) voorts gebracht, en d'eerste gronden van *Val. Andr. Bibl. Belg.* wetenschap aan onzen grooten *Erasmus* gelegd; doch hy bedankt *Opera Tb.* hem voorts wegens sijn opvoedinge niet zeer.

a Kempis in vitis Gerardi Magnific. Est. bish. Mart. Gore. Ep. ad Lamb. Grunium. Stads Secretboek Lade CC. De Drukkonst in den jaare 1430. te voorschijn gekomen nam veel kloosterlingen de moete en het voordeel van 't uitschrijven der boeken af; doch verscheide Conventen der Fraterheeren namen tot hun onderhoud het drukken en binden van boeken ter hande: onder deze waren de Goudsche Collaatse broeders, uit wiens persse men ziet, *die historie van den H. Patriarch Joseph Bruidgom van de Maget Maria, ende Opvoeder ons Heere Jesu Christi. Geprint Ter Goude tot die Collatie broeders 1496. in 8°. Sermones Jacobi de Koragine 1476.*

In wat aanzien die broeders Ter Goude wel eer waren, kan men eeniger wijzen afmeetten uit de bezegeling, door eenen van hen aan een *Vidimus* van *Vrouw Jakobas* privilegie-brief gehandelen.

Daar hen de gunst der gemeente niet ontbrak, blijkt uit verscheide stichtingen ten hunnen voordeele gedaan. Waar van my deze, door *Gertruids Aalbrechts* dochter hen gemaakt, ter hande is:

Wij Restoor en gemeene broeders van 't Collachhuys binnen der Gonde, maecken kondig allen de geene die desen brief sien sullen, ofte hooren leesen, dat wy voor ons ende onse nakomelingen, beloven ende verskeren met desen onsen eygenwoordighe brieve, te doen in dat voorsz. Collachhuys ter eere Godts ende zaligheyt der ziele van Gertruidt Aalbrechts dochter, haere moeder, ende der geener daer sy des voor begeert een Misse ter weeck ten eenwighen dage duerende: ende waer het saecke, dat dese Misse als voorsz. is, van de voorsz. broeders niet gedaen en werde, ende dat sy se niet doen, het waer by sterfte ofte brande, ofte by eenich kennelyck ongeval, dat dan de broeders voorsz. schuldich wesen sullen, den Heyligh Geestmeesters van der Gonde alle jaers nyt te reykken ses gulden tien stuyvers nienwe plakken voor elcken gulden, daer sy de Misse, als voorsz. is mede sullen laeten doen, ter tijd toe dat die broeders voorsz. dat weder aanvaeten ende zelve doen, ofte laeten doen, ende niet langer, ende

die voorsz. Misse en sal men niet eerder beginnen te doen dan na dat Geertruyt voorsz. afstuvich geworden is, ende voorts sullen dan die voorsz. broeders ten eenwighen dagen alle jaer Geertruyt en jaergelijken houden des avonts met Vigily, ende des morgens met een Misse voor haer ziel, en alle geloovige zielen. Ende voert sal Geertruyt voorsz. ende Henderick vander Haeghe, haer man, haer leven lanck, ende wie van beyde langst leeft, dat halve huys ende erve besitte, gebruycken, ende oock in wonen, dat de Collaciebroeders van Geertruyt aengenomen hebben, daer sy en haer man nu ter tijdt in woonachtigh zijn, ter laetster doot toe, ende niet langer, ende dese brieven zijn twee alleens spreekende, van welcke die een sal leggen in die Heyligh Geest kiste, en die ander sal wesen in Geertruyt en bewaringe. Alle dinck sonder argh ofte list, in kennisse der waerheyt bezegelt met onse gemeene zegel in 't jaer ons Heeren duysent vier hondert vijff en sestig, op den derden dagh in December.

Mr. Godevaert Sonderdank besprak in 't jaer 1426. den broeders H. G. M.
B. bl. 32.
verso.
Regulieren in 't Collatie huys, na Collatie broeders, op St. Martens avond een stoop wijn.

Hr. Gerriid Aertsz. Priester, laat in 't jaer 1590. den H. Geestmeesters het inkommen van twee huisjens, staande op de Spieringstraat, onder beding, dat het met het wederoeffenen der kato- Ouden
Manhuis-
boek.lijke Religie, den Fraterheeren gewerde.

Mr. Jan Jansz. Pater van Nazareth in de Beurtwijk te Haarlem, behandigde in 't jaer 1615. op den 9den van Julius de somme van 200. guldens, te gebruiken by het Weeshuis tot dat het Fraterhuis hersteld word als voore. H. G. M.
B. bl. 110.

Mr. Roelof Jansz. Onderpastoor van der Goude, stichtde in 't jaer 1546, op den 23sten October cene beurse te Leuven in 't Collegie *bei Verken*, anders *Standdonk* toen genaamd, de presentatie liet hy aan den oudsten der Burgermeesteren, den H. Ib. bl. 36.
verso.Geestmeesteren, en den Pater der Collatie broederen Ter Goude.

d'Aartsbisschop *Sasboldus* gaf het Hollands Collegie te Keulen in 't jaer 1592. eenige overblijfselen van Heiligen, wel eer Ter Goude in de Kerke dezer broederen te vinden. Van daar is na het Collegie, de *Hooge-benvel* te Leuven vervoerd, onder andere eenig hoofd-haeyr van de *H. Hildegardis*: met dit opschrift:

Capilli S. Hildegardis cum aliis reliquiis. Ex Monasterio S. Pauli Gonda accepit Ill. Sasboldus. A. 1592.

T

In

Deſtige
ſchilderye
wel eer in
't Fra-
er-
huiſte
zien.
*Kar. van
Mand.
bl. 176.*
Nu in
't groote
Gaſthuiſ.
Geſlacht-
boom van
Klaas
Janſz.
Santloo-
per.
Laarſte
der Frater-
heeren
geſtorven
in den jaa-
re 1629.

In 't Fraterhuis was ontrent het jaar 1600. een uitnemend ſtuk door den konſtrijken *Dirk Barenſz.* van Amſterdam in drie tafelen, de binnenſte Chriſtus geboorte, de rechter Mariaas ſterven, de ſlinker haar Hemelvaard vertoonende, 't geen de Vaders van St. Katharine Gaſthuis voorgemeld, in hunne zaal overgebracht hebben.

Een dezer Collaatſie broeders was *Jacobus Cornelisz. Piek*, broeder van *Jan Cornelisz. Piek*, die, als gezegd is, zedert 't jaar vijftien honderd vier en zeventig lange jaaren der Goude als Paſtoor bediende. *Jacobus* was geboren den eerſten May des jaars vijftien honderd drie en veertig, wierd in 't gezegde Convent Prieſter in 't jaar vijftien honderd negen en zestiſg, en ſtierf op den eerſten Maart vijftien honderd een en zeventig.

De laarſte Frater *Jan Cornelisz.* overleevende in het jaar 1629. den 20. December, beſprak voor de ſomme van honderd guldens den kinderen van 't H. Geethuiſ 's jaars op den Feetſdag van *St Paulus* bekeeringe- (wel eer de hooge dag van ſijn Convent) rijſte bry.

HET CELLEBROEDERS CONVENT.

Instelling en regel der Cellebroeders. Hunne Conventen in den jaare 1468. Onder die, dat van der Goude het een en twintigſte. Onder de vier Provinciaalen de Hollandſche de tweede. Hun eerſte Kapittel Ter Goude in den jaare 1503. Waarom Alexiaan en genoemd. Hun Convent Ter Goude, Emmaus, ſtond op den Groenenweg, nu het Latijnsch School. Beſprek aan dit Convent. Geſticht ontrent den jaare 1440.

Instelling en Regel der Cellebroeders. **C**ellebroeders zijn eenige leken, die vry lang voor den jaare 1468. onder een dak, zonder eenen vaſten algemeenen regel, ten ware de derde van St. Franciſcus, door *Sixtus* de IV. opge-

opgefteld , leefden ; met inzicht om alle , zo met de peft befmetten , als andere zieken , by te ftaan , te dienen , te bewaaken , en overleefd zijnde ter aarde te brengen , zy wierden dus genoemd van 't Latijns woord *Cella* , *Kluis* : om dat zy als in kluizen leefden , zijnde winft en huishoudinge gemeen.

Franciscus Modius zingd van hunnen regel en bedrijf ,

Cepimus in cellis nomen , quia semper in illis

Nostra agris gravè cura laborque vacant ,

Quos , adeo haud timide nostri est accedere amoris ,

Ut neque mors telis fuget nos ipsa suis.

Illa licet regnet per rura , per oppida vixitrix ,

Sternat & infami corpora cuncta lue.

Nos tamen intrepidi Morientum claudimus ipsa

Lumina , & hic facili contumulamur humo.

't Was op 't voorgemelte jaar dat zy , den derden van *Franciscus* afstaande , den Regel van *St. Augustinus* aanvaardden , reets helen. zalrijk van Conventen. Een oud schrift van dien tijd teld de volgende. Een Convent te Koellen , Lovene , Haerlem , Ghendt , Mechelen , Delft , Utrecht , Brucsele , Antwerpen , Leyen , Brugghe , Amsterdam , Dieft , Aken , Tienen , Heilefem 's Hertogenbosch , Halberstadt , Berghen , Heilighen bloede , of Bruyns wijk , *Ter Gauwen* , Liere , Dortrick , Mufen , Maeftricht , Afselt , Wormbs , Veurne , Briel , St. Truyen , Nimmeghen , Bommel , Middelbourg , Emericke , Campe , Rotterdam , Deventere , of *St. Omer* , St. Thomas , Groesfelacre , Meurs , *Schoonhoven* , Thielt , Trier , te zaam vier en veertig Conventen.

Zy hadden met het aanneemen van *St. Augustinus* regel vier Provincialen , eenen van Brabant , eenen van Holland , eenen van Vlaanderen , en eenen van Saxen , en eenen Generaal , hielden om de twee jaaren een algemeen Kapittel. Hun eerste hielden zy in 's jaar 1468. op St. Margriete dag te Luyk , alwaar zy voor hunnen eerften Generaal verkoren Pater *Franke van Limburg*.

In 't jaar 1473. bequamen zy van Romen de bevestinge van hun Orde en Regel , met de daar toe hoorende Bullen.

In 't jaar 1503. waren de gemeene Paters Kapittels gewijze Ter Gouwe op St. Jan Baptist avond vergaderd. Daar wierd

Oud Klooster schrift van Mev. Myr. de Orig. Ord. S. Aug. L. 1. C. 18. *Du Cange* verbo *Cella*. Hunne Conventen in den jaare 1468. Onder dez was dat van der Goude het een en twintigste. Hadden vier Provincialen ; waar onder die van Holland de tweede was.

Eerste Ka-
pittel der
Cellebroe-
ders Ter
Goude in
den jaare
1503.
Cellebroe-
ders, waar-
om Alexi-
anien.
Morer.
Dit. Hi-
stor.
Sur. Vit.
Sant. ad
17. Jul.
Het Celler-
broeders
Convent
van der
Goude,
Emmaus,
waer gele-
gelegen.
Is nu het
Latijnsch
School, en
de woon-
stee van
den
School-
voogd.
H. H. G.
M. B. bl.
136.
Besprek
aan hun
Convent.

niet zonderlinx geordoneerd, als dat men by voorige instellingen zoude blijven, dat Broeder *Pieter van Nettefim*, van Keulen, Generaal zoude blijven, en dat Broeder *Orto Pater van Utrecht*, met zijn getel broeder *Jan de Slaet* van Romen zoude haalen de zevent Kerkwijdingen, en andere dienltige vergunningen, doch Broeder *Jan* stierf onderwegen, en dus bleef het achter.

De naam van *Alexianen*, die men dezen Broederen geeft, koomt niet gelijk *Davittii* in zijn *Discours des Ordres* gift van *Alexins* als Instelder, maar als verkoren Schuttheilgen of Patroon: want *Alexius* leefde in 't jaar 390. en aldus veele eeuwen voor 'topkoomen dezer Broederen. In een Kapittel te Middelburg in 't jaar 1506. gehouden, wierd bevolen, dat die van Brabant *St. Alexius* dag zullen vycen. Den Hollanders en alle Provincien door wierd toegestaan hunne oude gewoonten van vycen te houden.

Het Goudsch Cellebroederen Convent, *Emmaus* genaamd, lag op *den Groenenweg*, tusschen het *St. Katarine* Nonnen Klooster (waar van men thans noch den grooten uitgang, de *Koeypoort*, ziet) en het *H. Geest* erf, over de *Paterssteeg*, ter plaatse daer de Latijnsche Schoole thans gehouden, en de Schoolvoogd woond, noch tegenwoordig een vast en hecht gebouw.

Heer *Jakob Kerstens* van Zierikzee, besprak in hunne Kapelle in 't jaar 1511. op den 1. November alle woensdag eene Misse ter eere van de *H. Maria Magdalena*, als by den volgenden brief blijkt.

Wy Pater en gemeene Broeders des Convents van *St. Alexius*, genoemt in *Emmaus*, binnen der *Goude*, oirconden en kennen, dat wy ons hebben verbonden, ende verbinden ten eenwigen dagen, te doen lesen in onse kerck, alle woensdag eene Misse van *St. Maria Magdalena*, voor Heer *Jakob Kerstens* ziel van *Zirrickzee*, ende waert dat op dien woensdag eenighe sonderlinge Feestdag waer in de Heylige Kercke, soo sal dese voorsz. Misse houden van die Feeft, behoudelijck dat die Priester in die Misse sal lesen een Collect van *St. Maria Maghdalena*, ende waer hes saecken dat in desen dienst tot eenigher tijdt gebreck wierde bevonden, dat wy die Misse als voorsz. sijnct niet en deden lesen, soo sullen die Heyligh Geestmeesters in der tijt wesende, die Misse mogen van daer nemen, ende laetense doen tot eenich ander plaats daer het de Heyligh Geestmeesteren in der tijt wesende, believen sal, maer soo lange als wy den dienst wel bewa-

ren,

ren, soo sal men weeten, dat die Heyligh Geestmeesters ons eenen brief gegeven hebben van vijf schilden des jaars eenwige rente, spreekende op een huys op de Haven, genaemt de Starre, staende op den boeck van die stincksteeg, die wy voor die Misse ontfangen hebben, maer waer het saecken dat tot eenigher tijt dat voorsz. huys ende erve, daer dese voorsz. renten op staen verbranden, ende voor die rente verlooren brief, ende niet goet genoegh en waer voor dese voorsz. vijf schilden des jaers, soo sullen die Heyligh Geestmeesters in der tijt wesende, verbonden wesen desen brief naer hen te nemen, ende dit voorsz. Convent eenen anderen brief te geven van alsoo veel renten, of sy sullen die vijf schilden des jaers op Alderheylighen dagh jaerlijcx moeten betalen, ende waer het saecken, dat die Heyligh Geestmeesters in der tijt wesende, dit Convent voorsz. niet en helpen aen een anderen brief, ofte aen renten jaerlijcx nys te reynken, soo en sal dit Convent voorsz. niet verbonden wesen desen dienst voorsz. te laeten doen, maer sy sullen die Heyligh Geestmeesters aansprecken met recht geestelijk ofte wereltlijk voor alsulckdanige nyerste willen ende testament als Heer Jacob Kerstens voorsz. den Heyligh Geest gemaect en gelaten heeft, ende die Heyligh Geestmeesters en sullen dit niet wederstaen in gheene saecken, alle dinghen sonder argh of list, in kennisse der waerheyt hebben wy aen desen brief gehangen ons Convents zegel in 's jaer ons Heeren dusent vijf hondert en elf den eersten dagh in November.

In de voorgaande lijst der Conventen, ongetwijfeld volgens het jaargetal der stichtinge opgesteld, volgd het Goudsche kort na het 's Hertogenbosche, en gaat een weinig voor het Dordrechtsche; waar uit ik ten naasten by kan besluiten, dat het Goudsche Cellebroeders Convent tusschen de jaaren 1440. en 1450. of daar ontrent zal gesticht zijn, hebbende het 's Hertogenbosche zijnen aanvang in den jaere 1436. andere zeggen 1434. gehomen, ter gelegentheid van eene groote sterfte, gelijk by diergelijk voorval waarschiynelijk d'eigene broeders Ter Goude gekoomen zijn.

's Was on-
trent het
jaar 1440.
gesticht.

Beschrij-
ving van
's Hertog-
enbosch,
bl. 34. en
35.

BESCHRYVING VAN
SESDE HOOFDSTUK.
HET CLARISSSEN
KLOOSTER.

De Nederlandsche, insonderheid Goudsche Vrouwperzoonen, zeer kloosters gezind. Het aanzienlijkste dezer ter Gonde was dat der Clarissen. Waar gelegen; wanneer gesticht. In wat jaar hervormd, en onder de Nederduitsche Minrebroeders klooster-provincie gebracht. Had aanzienlijke dogters, en eene Abdiss. Wedervaren van de laatste. Het klooster blijft in stand tot den jaare 1592. Word verkogt. Kerk, voor heen Stads-timmerwerf, geslaakt. d'Overleevende Nonnen woonen te zaamen. Waar. Besprekken aan 't Clarissen Convent.

De Neder-
landsche
Vrouw-
perzoonen,
Insonder-
heid
Goudsche
zeer kloos-
terge-
zind.
Bentiv.
relat. di
Fiandra.
Dat der
Clarissen,
waar gele-
gen, wan-
neer ge-
sticht.
Eene za-
menwo-
ning van
Dogters
onder den
derden
Regel tot
een Con-
vent van
dien Regel
gemaakt
in den jaar-
te 1470.

Groot is in Nederland het getal der Mannen, noch grooter dat der Vrouwen kloosteren geweest. De Vrouwperzoonen van 't Vereenigde Nederland, zegd *Bentivoglio*, waren oulinx ongemeen kloostersgezind. Die van der Gonde moesten in dat stuk aan geen andere wijken: talrijker waren hier na Stads gelegendheid, dan elders de kloosters der Vrouwen. Onder de Goudsche was dat der *Clarissen* zeer aanzienlijk, gelegen op de Zuidzijde van de Nieuwe Haven, met een uitgang op de Noordzijde van de Turfmerkt, wel eer de Honskoop.

Peirus d'Inquechin, Predikheer en Pastoor van der Gonde, vergunde in den jaare 1470, den 10. July aan eenige Dochters van den derden Regel te zaamen wonende in een huis na St. Clare benoemd, een kapel, tooren, en altaaren te bouwen, een kerkhof te hebben, diensten te doen, en een eigen Biechtvader te mogen kiezen. De stad bekragtigde 's Pastoors vergunninge in den jaare 1475. den 18. October, als volgt:

Wij Scout, Burgermeesteren, Scepanen en Raede der Stede van der Gonde, doen conde en certificeeren allen luyden mit desen onsen opene

opene brieve, dat voor ons gecomen zijn Heyme Aelberisz. ende Jacob Rommersz. Poorters en inwooners onser Stede voorsz. hettende, en tugende, dat in 't jaar ons Heeren doen men schreef duzent vier hondert zes en zestig, onse genadige Heere die Grave van Charlois, nu geweldich Prins van Bourgond. binnen de Stede van der Gonde, der tegenwoordich wezende nu bede van sommige devote personen, en by rade der Heeren die der by hem waren, door zalige gedachten mijn Heer van Brugdam, als Capitein en Castelein van der Gonde, aen Heyme Aelberisz. als Burgermeester, en Jacob Rommersz. als Scepen, en voort meer aen den anderen, die doe ter tijd met hem die Stede van der Gonde regeerende, begeerde en beval hemlyden, dat zy ter eeren Gods en hem te lieve, binnen de Stad voorsz. een bequaem plaetse veursien ende ordineren zonden om daer een Clooster te timmeren, en te maken van den Susteren van die derde orde St. Francisci, dewelcke drie substanciael belofien doen naer uitweysinge der privilegien die zy van die stoel van Rome daer off hebben. Ende want ter begeerten ons genadige Heere voorsz., die ons niet te vergeeten en staet, die voorsz. Susteren een Clooster van haer Order, genoemt St. Claren, binnen onse Stede voorsz. die van onts geheten is Honiscop, begonnen, en eensdeelen afstervolget hebben by oirloff ende toelatinge der Stede voorsz., en wy hem als goede devote lyden ook begeeren in goeden dienst te promoveeren. Hierom is 't dat wy dit voorsz. Clooster, en die Susteren daer in woonende, kennen en denuncieren wetlick in onse Stede voorsz. gesundeerts te wesen, en nemense in onzen protectie ende beschermenisse, en consentechem gelijke gracen als andere Cloosteren binnen onse voorsz. Stede gelegen, behoudelick, dat sy tot geenen tijden landē, huysen, renten off possessien ontfangen, off hebben en zellen, niugenomen 't begrip en inynen heurs Cloosters voorsz., en alsoo veel lands daer toe als sy behoren zullen om hare beeften te weyden, daer sy haer voetzel of neemen mogen na inhouden harer fundacien, ende van des Paus bulle daer over wezende. In kennisse der waerheyd hebben wy onser Stede zegel van zaken aen dezen brief gehangen in 't jaar ons Heeren duzent vier hondert vijf en 't seventigh op den achtienden dach in October.

Artur van Bourbon, opvolger van den voorsz. Pastoor Petrus d'Inguechin, vernieuwde d'eerste vergunninge den 1. November des jaars 1475.

Adam de Kraenleide, opvolger van den Pastoor Artur, bekragtigde

Gunft-
brieven
van Stads
Pastoren.

Bevesting
van Bis-
schop Da-
vid van
Burgun-
dien.

Dit Con-
vent tot
d'ordre
der Claris-
sen door
Innocens
de VIII. in
den jaare
1486. en
onder den
Neder-
landschen
Muure-
broeders
kloosters
Provin-
ciaal over-
gebracht.
Mudzaert
kerk. bift.
in 't jaar
1410.
Rosw.
kerk. bift.
van Ne-
derland
Anno
1490.
Dogters
van aan-
zienlij-
ken af-
komst
wierden
hier Reli-
gieuzen.
W. Tomb.
Coudfche
Arc.

tigde de twee voorgaande vergunbrieven op den 16. May 1477. onder zekere bedingen by hunne verleybrieven nader blijkende.

David van Burgundien Bisschop van Utrecht, gaf zijne toestemminge op den brief van *Adam de Kraenleide* op den 22. May des zelvigen jaars.

't Convent bleef onder den derden Regel tot den jaare 1486. wanneer Paus *Innocentius VIII.* op den 1. July het tot een Convent der Clarissen Ordre verhief, en 't recht van eene Abdissie te kiezen, gaf. Uit d'oude brieven blijkt, dat het Convent eertijds onder den *Keulschen*, en naderhand *Nederlandschen Provinciael*, stond. *Fr. Bonaventura van Mechelen*, een Nederlandsch Provinciaal gaf in den jaare 1533. een *Vidimus* van 's Paus *Innocentius VIII.* bulle.

Mudzaert seild dan, verhalende dat het Convent in den jaare 1418. zoude gesticht zijn. *Rosweidus* tast mis, zeggende, dat de verbeteringe in den jaare 1490. zoude aangenomen zijn.

Sedulius verhaald, dat dese Clarissen de verbeteringe van haren Regel in den jaare 1529 aannaamen. De gemeene man verteld, dat zekere dogter namaage van Stads Slotvoogd, na het klooster onder het geley of processie van de haare, om ingekleed te worden, gaande, ontmoet wierd van een varend' gezel, die haar zeide, dat het jammer was dat zulk een brave Dogter in 't klooster ging; waar op zy haar omkeerde, en zeide,

Indien men 't namaals gelijk zou loonen

Ik at veel liever bout als boonen,

En duurde eeuwig niet soo lang.

Ik en ging ooit dezen gang.

Althans deze rijmen zijn noch heden een gemeene spraak by veele Ter Goude, die ze zeggen van hare Voorouders zo gehoord te hebben. Dat Dochters van aansienelijke afkomst dit leven aanvaarden is wel geloofselijk, te meer, om dat deze Clarissen d'eenigste Abdissie in der Goude hadden. Deze nam met de veranderinge van Regeeringe de wijk na Utrecht, en wierd van *Aart Pietersz.* (een hoofd der Vloekverwanten) in 't jaar 1573. verzocht om den Heere van *Noircarmes* te gaan vinden, en te bidden, dat 's Konings genadebrief in der yl aan de Heeren Burgermeesteren wierde afgevaardigd. Of zy na deze weder by haare

haare Clarissen keerde weet ik niet, wel dat ~~de~~ des niet tegen-
staande in der Goude selfs tot het jaar 1592. in haar klooster
bleven. In welk jaar het op den 21. van December van Stads
wegen verkogt wierd in acht gedeeltens, haar groot huis en er-
ve, gelegen aan de Zuidzijde van de Nieuwe Haven, strekken-
de van vooren van de straat tot achter aan de kerke, en doorne-
heininge toe, met eene rente op elke party van ses gulden 's jaars.
't Eerfte gedeelte aan d'Oostzijde kogt *Dirk Andriesz.* 's Heeren
Dienaar voor 375. gulden, het tweede *Daam Willemz.* Kisten-
maker voor 383. het derde *Job van Proy* voor 414. gulden, het
vierde *Laurens vander Perre* voor 515. gulden, het vijfde *Pieter*
Pieterz. Arisz voor 445. gulden, het sesde de voornoemde voor
372. gulden, het zevende *Cornelis Adriaenz.* Metfelaar voor
363. gulden, het achtste *Dirk Pieterz.* Schout voor 182. gul-
den, dus quam van 't geheel 3044. guldens.

De kerk en 't overig erf behield de Stad voor haar gemeene
timmerwerf: doch de kerk bouvallig geworden, wierd in 't jaar
169. . . afgebroken en d'opstal-verkogt, waar na de Stad een
ruim en aanzienlijk Timmerhuis op de Nieuwe Haven van vier
a vijf der oude kloosterhuizen bouwde. d'Overblijvende Non-
nen het klooster ruimende, kogten van den Heer *Henrik Sou-
burg*, gewezene Vicaris van St. Jans kerke, een huis aan de
Noordzijde van het koor der groote kerke, in den hoek ontrent
den kerkrooster; hier sloegen zy haar ter neder, en lieten het na
haar overlijden aan de katolijke kerke van der *Goude*, ten kerk-
gebruike van de R. K. P.

St. Elizabeths Gasthuis keerde 's jaars 100. ponden rijst aan
't Clarissen klooster uit volgens testament van *Hermen Michielz.*

In den jaare des Heeren 1480. verkogt *Rombout Gerrijsz.* aan
't Convent der Clarissen in Hontscoop sijn huis en erve, staande
op de Nieuwe Haven. *Jan Ghijsbertse de Bruyne* verkogt den Jos-
fers van St. Clare klooster Ter Goude in den jaare 1496. een
quartier van sijn huis, staande binnen Ter Goude in Hontscoop
met de zusters gemeen. *Mr. Roelof Jansz.* Onderpastoor van
der Goude, maakte de Religieuken van *St. Clara* alhier in 't jaar
1546. een grooten vlaams losrenten 's jaars, tot betalinge der
welke de H. Geestmeesters haar hebben toegevoegd een Renten-
brief, sprekende op *St. Margarite Convent. Lijsbeith Jans* Dogter,
Weduwe wijlen *Cornelis Jans Weltevreden* liet uit *puurder liefde*

Haar
klooster
blijft in
stand tot
den jaare
1592.
Stads
veel k. boek.
Word van
Stads we-
gen ver-
kogt.
d'Over-
blijvende
Clarissen
neemen
haare
woonste-
de aan de
Noordzij-
de van
't koor in
den hoek
van 't
kerkhof.

Besprek-
ken aan
dit kloos-
ter.
H. G. M.
B. bl. 39.

Ib. bl. 64. versfo. die zy hadde tot de Religieusen en 't Convent van *St. Clara Ter Goude* in 't jaar 1543. op den 29sten van May: ten eerste, een buite romenye, of xv. karoli guldens daar voor, een tonne haring, of v. karoli guldens daar voor: op het jaargetijd van *Cornelis Janz.* een maaltijd of zelt'halve gulden daar voor: op haar jaargetijd een maaltijd of zelt'halve gulden daar voor: ofte zes pond groot, die de Vaders van 't Convent besteden zouden tot inkoop van behoorlijken mondkost. Een onbekende gaf in 't jaar 1602. aan d'oude Mannen de zomme van 300. guldens, om ze by herstellinge der oude Religie aan 't Klooster der Clarissen goed te doen.

Fundaat-
sie brief
van 't Ou-
de Män-
nenhuis.

Ibid.

Divertje Henriks Hensbeek besprak de Clarissen, wanneer 't Convent weder opgerecht wierd 3 gulden 's jaars aan de keuke, 1-10-0, tot een recreatie op de jaargetijden van *Annetje Jacobs Moelen* Dochter, en eene Missie, 3 gulden in de groote vasten, 1-10-0, tot een recreatie, en eene Missie voor *Marijtte Jacobs Moelen* Dochter, te zamen 9. guldens.

St. KATHARINE KLOOSTER.

St. Katharine klooster, waar gelegen, wanneer en onder wien gesticht. Onder wat regel. Wat rang het had in 't zogenaamde Utrechtsch Klooster-kapittel. Eerste Klooster-voogdesse sterft in den jaare 1464. Het getal der kloosterzusters bepaald. Geskil en rechtgeding tusschen haare gemeene kloosteren ter eenre, en de Minrebroeders door den Paus gestijft, ter andere zijde. Kloekheid der Nonnen in haare rechtverweeringe. De tooren in den jaare 1552. verbrand. De kerk en sieraden in den jaare 1573. beroofd. De Nonnen hadden na de veranderinge haare opzichters en bezorgers. Een gedeelte van 't klooster 1592. verkogt, het ander in een tuchthuis hervormd. Besprekken. Overgeblevene.

Het

Het Klooster van *St. Katharine* lag aan de Zuidzijde van den *St. Katharine klooster*, waar gelegen. *Tienden* en Oostzijde van den *Groenenweg*, strekte zich tot de Vesten en 't *Cellebroeders* erve uit, had eenen breedten steenen ingang of poorte, over de *Paterssteeg*, noch de *Koeypoort* (om dat 's Kloosters koeyen hier door in en uit wierden gelcid) genaamd. Het grootste gedeelte des Kloosters is noch in stand. De kerk nu Stads en der armen turfhok, wel eer Stads Scherm-school, en op kermissen 't Schouwtooncel, aan dak, Oost en Noorder-muur bouwvallig geworden, werd met het toorentje in 't jaar 1706. hersteld. De woonplaats of 't Cellenhuis der Nonnen, is dat stevig en hoog gebouw 't geen nu tot een boeven en hoeren-tucht-huis gebezigt word. Boven den ingang staan twee raspende boeven met dit gedicht:

*Dat gy hier ziet, is anders niet, als een vertoning
zonder stem,*

*Maar in het huys, daar is het kruys, des deugniets
dwang, en luyaarts klem.*

*Hier beeld men af, daar is de straf, hier dreygden,
daar geschied de daad:*

*En alle beyd', is 't aangeleyd, om dat de mensch zou
mijden 't quaad.*

Der Iekene Zusteren wasch- en plas-huizen, enz. staan over de Zijl aan de Vesten, alwaar men ook de penitensie-tooren of huis by het bruggetje noch onlanx zag.

Dit Klooster nam sijne grondlegginge uit een samenwoonin- 's Kloos-
ge van verscheide Goddienende Dochteren, waarschijnlijk in sters stich-
't voorste van de vijftiende Eeuw alhier begonnen. Men vond ting.
in de veertiende Eeuw, byzonder onder 't Bisdom van U- *Job. Euf-*
trecht, een groot getal van zodanige zo Mannen als Vrou- *scbius Cbr.*
wen vergaderingen, dewelke zamen in stilte eene levenswij- *L. 1. C. 47.*
ze die hen de bequaamste scheen, aannamen. Deze naderhand *Onder het*
oordeelende, dat een algemeene regel dienstiger ware, gingen *bewind*
te raad met God en Rechtgeleerden, byzonderlijk met den *van Gerar-*
voorgemelden vroomen *Gerardus Magnus*, die reeds in O- *gnus, en*
verysfel veele Vrouwenkloosters met veel vrucht bestierde. *regel der*
Het besluit was d'orde der Penitensie van den *H. Franciscus*, *lie.*

Stat. Ter-
tie Reg.
Cap. Ixij.
Rang van
St. Katha-
rine kloos-
ter in 't
Utrechtsch
kapittel.
Kemp be-
schrijving
Stad Gu-
rinchem
bl. 146.
St. Katha-
rine wierd
het groote
Zuster-
huis ge-
noemd.
H. G. M.
B bl. 32.
Eerste
klooster-
voogdesse
gestorven
in den jaa-
re 1464.
Het getal
der Reli-
gieusen
bepaald
door Stads
Wethou-
deren.

Gefchil
gezen
tusschen
het kapit-
tel van
d'eene, en
broeders
met den
Paus van
d'andere
zijde.

nu de derde Regel genoemd, als de gematigste onder het bestier van Fraterheeren, of Priesters der Cleresie, en niet van Franciscaner Monikken, aan te neemen. Dus werden ontrent 't jaar 1380. (*Gerardus Magnus* stierf 1384.) deze vergaderingen in Kloosters veranderd. Deze namen wel haast indiervoegen toe, dat ze ten tijde van de *Baselsche kerkvergaderinge* in 't jaar 1439. zeventig kloosters van haare instellinge, en drie duizend kloosterlingen telden. Ingevolg van tijden rees het getal dezer kloosters tot op de honderd. Zaaamt maakten zy een kapittel, 't geen zy den naame van *het Utrechtsch kapittel* gaven, om dat d'instelling onder dat Bisdom begonnen, meest begunstigd, en de kloosters voor het grootste deel gelegen waren. Ons *klooster van St. Katharine* heeft sijne plaatze op de lijst van dit Utrechtsch kapittel, en volgt in rang dat van *St. Agnes* te Gorinchem in 't jaar 1401. gesticht, hoewel het in 't jaar 1426. geen klooster van den derden regel, of *St. Katharine*, maar het *groote Zusterhuis* genaamd wierd, als blijkt uit het besprek van een sloop wijn, 't geen *Mr. Godevaert Sonderdanck* op St. Martens avond aan haar liet, *ten grooten Zustershuis een sloop wijn*. 't Zelve toond mede het grafchrift van d'eerste Stichteris, 't welk noch over eenige jaaren in de kerke lag, en de jaartekeninge van 1464, volgens de getuigenisje van *Wilhelmus Tombergins*, aanwees. Zo dat het *St. Katharine klooster*, naar alle waarschijnlijkheid, tusschen de jaaren 1430, en 40. voor de *Baselsche kerkvergaderinge* met het oprichten van 't Utrechtsch kapittel, opgerecht is. Stads Wethouders bepaalden het getal der klooster-ingezetenen, en middelen even als dat der *St. Marie op de Gouswe* en *St. Margariete*, met hunne ordonantse in 't jaar 1466.

Het Utrechtsch kapittel geraakte in 't jaar 1568. met de Minrebroeders en Paus in haperinge. Die Monikken lang jeukerig na het bestier en voordeel van zo veel Kloosters, onder voorwendinge, dat zy den derden Regel van *St. Franciscus* volgden, wilden ze met geweld hen onderwerpen. Hier toe ontbrak hen thans noch geestelijke noch wereldlijke macht. Paus *Pius* de V. zelfs kloosterling, was hun vrind, de *Heriog van Alva* hun biechteling; een deel vrouwluiden naar hun hand te zetten, scheen geen werk; doch zy wierden naderhand gewaar, dat Vrouwluiden haar recht wel manhaftiger als veel mannen weeten te verweeren. Paus *Pius* de V. slaakt in 't jaar 1568. het kapittel, ont-

ontzet het van alle recht en gezag, maakt alle de daar onder zijnde kloosters den Minrebroeders Observanten onderhoorig, stelde *Pr. Lucas de Arenalo*, Minrebroeder, *Alvaas* Biechtvader, Apostolischen Commissaris in de zaake. d'Utrechtsche Minrebroeders dus gehoord, vallen in 't jaar 1570. zo hevig met Paußelijke bulle en *Alvaas* woede, op de Kapittelvoogden aan, dat'er aanstonds twaalf van hen, en onder die de Generaal zelfs, *Willem Herstein*, boogen, hun macht in handen van den Commissaris overleverden, en toezeiden in alles ten allen tijden vaardig te zullen gehoorzamen, onder dit beding alleen, van geen veranderinge van kap, noch verminderinge van goed. De *Arenalo* dreigde de volftandige Fraterheeren met de galey, ook ontquamen ze die niet dan met toezegginge van te zullen bezorgen, dat de wederhoorige Nonnen haar aan des Paus bullen zouden onderwerpen. Doch by haar vond men bet tegenstand. De klooster-moeders dus getreden, stonden tegens zo geweldige onderdrukkinge op, ja derfden zelfs in wederwraak haare Nonnen al het biechten by Monikken, den nood alleen uitgezonderd, streng verbieden. Onder deze prijsbare Voorstanderesen van haar aloud recht was ook de kloostermoeder van *St. Katharine Ter Goude*, benevens die van *Hussen*, *Almeloo* en *Griethuizen*. Men verkrijgd de beschuttinge van den Aarts-Bisschop van Utrecht tegens de Roomsche bannen en bevelen, en trekt het geding voor den Vierschaar te Rome: wat'er daar in gedaan wierd weet men niet; *Gregorius* de XIII. liet waarschijnlijk het werk steeken, waar toe, den Koning ontweldigde, 's Lands regeering buiten twiifel niet weinig heeft geholpen.

Mannenmoed onzer Goudsche Nonnen voor haar gekreukt recht.

d'Onkosten van 't rechtgeding in 't jaar 1574. opgemaakt, beliepen 3680. guldens. Broeder *Willem van Horssen* toen Generaal, beriep t'Utrecht eene kapittel-vergaderinge, en sloeg de somme naar maat der inkomsten over de kloosters om. Het geval dezer Religieusen leerd dat het in rechtzaaken met blind te gehoorzaamen niet te doen is, dat een schrik voor bannen en bullen zomwijlen ontijdig is, en dat men al te met kloek zijnde, best aan 't sijnen geraakt.

In 't jaar 1552. wierden deze Nonnen door den brand haaren tooren, en in 't jaar 1573. haare kerke, en veele kerkfieraden quijt. Ontrent dit laatste verhaald men, dat zy in den eersten overloop haare kerkgoederen, om des te veiliger te zijn, in het

's Kloosters kerktooren verbrand in den jaare 1552.

Kerk en
kerkeiera-
den ont-
nomen
in den jaa-
re 1573.
Haare
klooster-
voogden.
*Teff. van
Lijbet
Wouterfz.
des jaars
1529.*
Zy had-
den na de
kerkver-
andering
Voogden
en Vaders
in 't tijde-
lijk.
Het kloos-
ter in den
jaare 1593
verkocht.
*Stadsboek,
Verk. der
Stadsgoed.*
De lange
en korte
Geuse-
straat,
waar van
benoemd.
Befprek-
ken ten
voordeel
dezer
Nonnen
na de ver-
anderinge.
*Oude Man-
buisboek
Fund.*
H. G. M.
B. bl. 100.
101.
Namen
van eenige

hert-huis, de Vrouw van de Weerd *Jan Hermanfz. de Vry*, R. ka-
tolijk zijnde, verborgen: doch de storm bedarende, vonden
de Nonnen tot haar ongeluk, het geborgene goed weder te ha-
len, en in haar klooster te brengen; want op den korten tienden
weg overviel haar het geboest, en roofde alles. De laatste kloos-
tervoogd was Hr. *Jan van Tin*. Van de voorgaande is my nie-
mand dan Mr. *Lambrecht Willemsz.* Licentiaat in de Rechten
bekend, deze had het bewind in 't jaar 1529. De Stad gunde
deze Nonnen na de veranderinge boven haar vry verblijf en on-
derhoud, *Vaders en Administrateurs*.

In 't jaar 1579. waren 't *Gerrid Bouwensz.* en *Aart Reyniersz.*
beide Magistraaten. Doch dezer bewind schijnt na het jaar 1593.
geen duur meer, of althans weinig anders als den naame van een
bewind gehad te hebben: want op den 3, 4, en 5den van Maart
wierd by Burgermeesteren en Thesorier van Stads wegen het
geheel Convent by parcellen opgeveild en verkogt. Stads ver-
koopboek tekend als iets toevalligs dat de grond onder 't opvei-
len den naam van *korte en lange Geusestraat* kreeg. Om deze itraat
doorgaande te maken, werd met een d'opstal van twee huizen
staande op den langen tienden weg verkogt. Niet tegenstaande
deze wederwaardigheden, het klooster in en na de veranderinge
overgekomen, vond men'er noch aan deze Religieuzen zo toe-
gedane menschen, dat ze merkelijke sommen gelds verstrekten,
zo aan het Oudenmannen als H. Geesthuis, onder beding, dat
die, by weder invoeringe der Roomsch katolieke Religie, ten
onderhoud van dit klooster en der kloosterlingen zouden besteed
worden. Zo telde *Pieter Willemsz. Rommelaar* den Oudenmannen
Vaders 500. guldens, om'er by wederoprechting van 't Convent
weder 300. guldens aan 't zelfvige goed te doen.

Grooter was de gifte, die een onbekende in 't jaar 1612. op
den 2. Februarij door *Jan Dirksz. Roelofs*, den Oversten en
Regenten van *St. Katharine* klooster tot een somme van 1600.
guldens deed gewerden, ten einde by herstellinge der oude Re-
ligie, het klooster in raak en daak gehouden wierde. Onder het
het getal der overblijvende Nonnen, welkers namen tot mijne
kennisfe zijn gekomen waren *Elisabeth Jans*, gestorven in 't jaar
1621. *Maria Henrikz.* de laatste, gestorven in 't jaar 1631. op
den 13. Augustus. Zy liet 500. guldens en eenige kerkvaten en
klederen na, onder beding, dat alles by herstellinge van haar
Con-

Convent daar wederom besteed wierde. Onder d'eigene voorwaarden, deed ene van 't zelvige Convent door den Hr. *Corn. Diephorst*, eene zekere somme verstrekken.

Uit een sineekschrift in 't jaar 1579, den derden September door de Vaders van *St. Katharine* den Burgermeesters ingeleverd, ziet men dat *Hillegond Jansz*, waar voor het beleggen van zes en twintig ponden verzocht wierd, in 't jaar 1562. gewield, en in 't jaar 1579. noch in levende lijven was. Eene *Klaare Minne*, Eene vald wel eer Zuster in dit klooster, zegd men, dat na de verandering ge der Religie haar eerste klaare Minne in eene onklaare veranderde. En was deze d'eenigste, die men weet dat onder alle zo Mannen als Vrouwen geestelijken, haare Religie en belofte in der Goude verwierp.

S I N T E M A R I E K L O O S T E R

Op de Gouwe.

d'Orde der Regulieren Vrouwperzoonen had vier Kloosters Ter Goude. Dezer oudste en aanzienlijkste was dat van St. Maria op de Gouwe. Geraakt in onlust met dat van St. Margriete. Stads regeling over het getal en goederen dezer Nonnen. Rechtgeding tegen de Stad. Het Klooster en kerk geplunderd, geslaakt, en in den jaare 1581. verkogt, benevens andere deelen en erven van 't zelvige. Een gedeelte tot een Ziek- en Proveniers-huis gemaakt. Namen der overleevende Nonnen in den jaare 1602.

De Regel der Regulieren van *St. Augustijn*, wierd in Holland niet alleen van veele Mans, maar zelfs van Vrouwperzoonen onderhouden. Ter Goude alleen waren vier Vrouwen zo

d'Orde der Regulieren
klooster

persoon-
nen.
Hadde in
der Goude
vier Con-
venten.
Het oudste
was dat
van St.
Mariater
Nonnen
op de
Gouwe.
Onzekeer
wanneer
gesticht.
Was aan-
zienlijk
en vermo-
gend.
Heeft on-
lust.
Stadsrege-
ling over
het getal
der Non-
nen en
hare goe-
deren.

Kloosters als Conventen van die Orde: namelijk *Mariater Nonne*, *St. Margarith*, *St. Magdalene* en *Agniete*.

Het oudste en aanzienlijkste was het eerste. Dit klooster stond op de Westzijde van de Gouwe, benoorden de brugge, nu noch de *Nonnenbrugge* geheeten, langs de Gouwe tot byna aan *Potters Poort*, voorts strekte het zich van de Gouwe tot over verloren kost aan 't *Koninkj erve*. De kerk lag op den hoek by de Nonnenbrugge, had een tooren, en sijnen ingang aan de Westzijde, daar heden noch de ingang van te zien is. Door wien, of wanneer dit klooster eerst gesticht wierd, ben ik niet kundig; doch wel dat het 't eerste van St. Augustijns Regulieren alhier geweest is, dit is te zien uit sijn voorrang in 't Sions kapittel; waar uit dan volgd, dat *St. Margarith* klooster in 't jaar 1423. een Reguliere Convent geworden zijnde, dit van *St. Marie* op de Gouwe voor af gebouwd was. Het was reeds in 't jaar 1428 zo rijkelijk begoed, dat het Sions kapittel, wegens de dierte van lijfbehoeften, door d'inlandsche hoeksche en kabelliausche oorlogen over 't geheele land ongemeen groot, goed vond het *St. Margarith klooster* t'ontlasten, en in dat van *St. Marie*, de jongste en kloekste over te zenden; doch dit baarde naderhand tusschen beide deze kloosters veel onlust, en bracht aan dat van *St. Margarith* vry wat nadeels toe.

Het getal der Nonnen van *St. Marie* en hunne goederen; wierden binnen korte jaaren zo vermengvuldigd, dat 's Stads Wethouders nodig vonden een schikkinge ontrent beide te maken. Het getal der kloosterzusteren moest niet boven de vijf en veertig aanwassen, daar twee en dertig gewielde Nonnen, de overige dertien, Priefters, leeke-zusters of andere zouden wezen. Voorts wierd yder dochter ten kloostere komende gelaft, eer zy professie deede, voor twee Schepenen of twee poorters te komen, en hare medegave, die zy ten kloostere bracht, groot of klein, iet of niet, bekend te maken, en'er het klooster eenen bezegelden brief van te laten. Niemands medegaaf mocht boven de 65. engelsche nobels gaan, die minder hadde, mocht dit by tijd en wijlen door erffenisse volmaken. Bracht'er ymand meer in, dit wierd by het overlijden van de vrienden weder geerft. Wanneer het klooster 500. engelsche nobels vrye erfelijke goederen zoude gegoed zijn, als dan zoude het geen medegaaf meer mogen nemen. d'Overdracht en ordonantse luid,

n,

Wy Schout, Borgemeesteren, Schepenen ende Raaden der Stede van der Gonde, doen conds allen luyden, dat wy by raade ende goeddunken, ende consent der gemener Vroetschap van onsen Stede, om allen ruste, vrede, ende minnen te houden, met goede vrinschap, met onse Clooster ende Convent van Sinte Marum binnen onse Stede gelegen van der Gouwe, Nonnen Regulieren van Sint Augustijns ordre, zo Zijn wy met hen nu voortaan overdragen, op dat zy soo veel te bot met ruste ende vrede Gode dienen mogen, ende trouwelijk voor saligheyt onse Stede bidden mogen, soo hebben wy een ordonnantie ende overdracht met hen gemaakt, roerende van der goeden die sy sullen mogen hebben, enden van der erffenisse die sullen beuren ende nemen, in manieren als hier beschreven staet.

In den eersten sullen voor meer alle mede gaven, die eenige personen met hen in dat Clooster brongen, daar sy blijven, maar wel daar meer in die medegave is dan 65. engelsche nobels, elcke nobel vijff dalloff engelsche wegende, dat sal weder uyterven, als die persoon steiff, daar mede ingecoomen was, totter eschinge ende vermaninge der erffgenamen, alsoo datter vijff en sestig nobelen blijven sullen, als voorsz. staet, ende na dese medegave verstaen wy, huysinge, erffrenten, lant erve ende geld, maer lijffrenten, en wat ymand ter eeren Gods, voor hem selven, ofte voor sijn ouders zielen tot een memorie, ofte andere diensten in der heyliger kerck schicket ende ordineert; ende alle giften die in deugden gedaen, ofte aen cleder ende schoenen, aen eten ende aen drincken gegeven wesende, die sullen vry wesen, ende aen den Clooster blijven, ende wesen ongerekent in die somme van 65. Engelsche nobels voorsz. ende om alle onmoede ende tweedrachtigheyt, die in toekomende tijden van dese medegave vallen moghten, te verhoeden, ende om een claar verstandt daar aff te hebben, soo sal elck persoon die ten Clooster komt, voor sijn professie comen voor twee Schepenen, ofte voor twee Poortieren, ende belijde alsulcke medegeven daar, als sy ten Clooster brengt, groot ofte cleyn, iet oft niet, ende daer sal dat Clooster eenen besegelden brieff aff neemen, ende na inhoud des brieffs, soo sullen wy hen reghs ende vonnisse doen, als dat behoort, sonder vertreck.

Iem, soo wat personen met hem niet en broght vijff en sestig nobelen, als voorsz. staet tot haren medegave, die sal van de eerste erffenisse, daar sy in bestorven zijn, alsoo veel neemen ende houden, dat die 65. nobels vol worden gemaect, soo veel als haer aendeel van der erffenisse soo groot waar gerekent op die medegave, ende

waer soo groot niet, soo sal dat Convent van harent wegen van alle erffenisse die haar verschijnt, soo veel toeneemen, dat die 65. nobels vol worde, ende wes daar meer is, oft tot eeniger tijt haar meer aanbesterffden, daar sal sy haer lijffstoght aanhouden, in manieren hier naar bescreven, dat is te weten, dat alle erffgenamen in brengen sullen, ende incoomen of sy willen, na den reghtie van den Steede, met alsuleke goeden, als sy nyt den boel voor gehadt hebben, ende soo sal men alle goeden, roerende ende onroerende, waar dat sy gelegen binnen der vryheyd van der Gonde, ofte daar buyten den voorsz. buel toebehorende, scatten by de bueren reets geld waardigh wese, by beuren eede, naar den reghten van der Steeden, ende des soo sullen sy hebben haer lijffstoght van 20. penningen, een's jaarliix, alsoo lange als sy leeft, ende waert dat die bueren des niet veenigen en conde, soo sal dat staan tot Schepenen schattinge, ende dit sal men doen binnen dat eerste quartier jaars van den voornoemden boel, ende 't eynde van quartier jaars, soo sal men binnen dat eerste halff jaar daar naastcomende, die renten van die erffenisse verborghen, op die selve verforve eygem goeden, ende daar sal men dat Clooster Schepenen brieven aff geven binnen den vryheyd van der Gonde, daar die Schepenen kennen dat Clooster aangehouden te wesen, ende dese lijffstoght sal ingaen en beginnen van der sterffdaghs des geens daar die erffenisse af verscheenen is, des Persoons leven langh geduyrende, daar 't op bestorven is tot haar sterffdaghs toe, na den loop van den tijd, ende waert dat die goeden, daar den borghtoght aff spreken, met brande ofie met ander kennelijck ongevallen te niet gecoomen ware, soo sal die borghtoght aff wesen, ende dat Clooster sal sijn aandeel van die erffenisse houden ter dood toe des Persoons dair 't mede aangecoomen is, ende ofie dese goeden niet verborgh en worden binnen dese voorsz. tijd, soo mag dat Clooster die goeden aantasten, ende voor eygen houden, boel eed te eyseben ende te neemen van den geene die met haar reghtie erffgenamen sijn, ofte haar erffgenamen wesen sullen, als de een Poortier den anderen doet van hem naar den reghten van der Stede, oock mede soo sal dat Clooster vry wesen van alle pond-gelde ende excijsen, keuren ende omgelden, hoe die genoemt mogen wesen.

Item dese manier van erff te nemen, sal dueren ser tijd toe dat dat Clooster gegoet sal wesen tot 500. engelsehe nobels 's jaars, vry aan erffgelijcke goeden, den nobel vijf dalleff engelsehe wegende, ende naar dier tijd soo en sullen sy geen erff neemen, noch daar naar

1AA-

taalen, met geen en reghte, ende waart dat die 500. nobels voorsz. in toekomende tijden verarght waren, by brande, by wateren, oft by ander blijkende ende kennelijcke ongevallen; soo sal dat Clooster wederom mogen nemen alle erffenisse in manieren voorsz. ter tijd toe dat die 500. nobelen vervult worden, ende niet langer, ende als dat Clooster gegoet is tot 500. nobelen als voorsz. staat, soo sullen sy daar op houden 45 Persoonen, dat is te weeten 32 gewielde professiede Nonnen, gehabitueert, ende 13 anderen, te weeten aan Priesteren, aan Leecke, Susteren ofte ander familie tot heuren dienst staande.

Item soo wat goeden eenige Persoonen voor desen tijd in dat Clooster gebracht hebben, 't sy met giften oft met brieven, ofte loften, hoe die genoemt mogen wesen, die sullen van waarde wesen ende blijven; ende die geene, die daar niet ingebracht en hebben 65. nobelen, die sullen erff neemen, ende houden, totter sommetoe als voorsz. staat, ende want wy alle dese punten gestadigh ende vast gehouden willen hebben, soo hebben wy geloofd voor ons ende onse naacomelingen, ende gelooven mits desen tegenwoordigen brieffe, waart dat tot eenigen tijd dat Clooster voorsz. eenigh hunder creegh, ofte onreeschap gevele in eenige van die punten voorsz., dat wy dan hen trouwen bystandt doen sullen, ende vordere in heuren reghen na uytwijfinge desen onsen brieve, alle dinck sonder argelift, ende wy Relictoir Priorinne, ende gemeen Convent van Marien voorsz. punten wel genoeghen ende believen.

Soo hebben wy geloofd voor ons ende voor onse nacomelingen, die te houden ende ons daar naar te regeeren, ende niet tegen te doene in eeniger wijs,

Item van dese ordonnantie sijn twee brieven van woorde te woorde, als eens luydende, ende gelijk inhoudende, beyde bezegeld met onse Stede groote zegel, ende mits dat Convent zegel voorsz. daar wy den eenen brieffe aff onder hebben, ende dat Convent voorsz. den anderen, ende waren beyde gemaakt op sinte Luciendagh, in 't jaar ons Heeren 1466.

Tusschen de Nonnen en de Stad onstond niet lang voor de Reformatie over een blinden muur langs de Gouwe zich uitstreckende, vry wat onlust. De Stad verstond de Nonnen zouden dien muur afbreken en tot huizen maken, daar zy geen ooren toe hadden: dus raakte men over de zaak aan 't pleiten, dat voor haar onvooroordeelich uitviel, zo dat zy genoodzaakt wier-

Rechtgeding tusschen de Nonnen ende Stad.

Haar
klooster
en Kerk
geplun-
derd.
Wilb.
Tomb.
Gouwsche
Arc. M.S.
Kerk ge-
slaakt en
verkogt in
den jaare
1581.
Staatsboek.
Verkoping
der goede-
ren.
DeReven-
ter en by-
leggende
erven in
den jaare
1582.

Namen
der over-
leevende
Nonnen
den jaare
1602.

den het voorste van 't Convent tot Burgerwooninge te maken. De dwarsdaken, die men noch ziet, zijn een gedeelte der zelvige. By de veranderinge van Religie wierd Klooster en Kerk geplunderd, veele kostelijke goederen daar uitgelicht. Onder de roofvogels die de kerk open braken, was een genaamd *Maerten* de voornaamste, die zedert den naam van *Maerten de kerkbreker* behield; oude luden hebben opgemerkt, zo verhaald *Tomb.* dat sijne nakomelingen, *Maerten* naar hem genoemd, alle jong en rampspoedig stierven. De tooren zelfs van de kerke (zo hoog liep de woede) wierd door een touw aan d'overzijde van 't water gespannen, met groot gedruis in 't water getrokken, doch de kerk bleef tot het jaar 1581. in weezen, wanneer die met den grond in 't vierkant, al wat de Stad in de kerk eigen was, de vloeren, en 't portaal buiten de kerke alleen uitgezonderd, aan *Maerten Gerriksz. Verdaeck* onder borgtocht van *Bouwven Reyniersz.* voor de somme van 760. guldens verkogt wierd.

In 't jaar 1582. ging men op den 15den van May voort met het verkopen van 't huis, 't geen certijds de Reventer was, opstaande zes guldens 's jaars losrenten zonder meer, toekomende een wees-kind van *Huibert Meese. Cornelis Volbersz. Broos*, bleef koper voor de somme van 757. guldens. Ten zelvigen dage wierden mede verkogt drie ledige erven, neffens den voorfz. Reventer gelegen. Het naaste aan den Reventer, kocht de voorfz. *Cornelis Volbersz. Broos* voor 295. guldens; het tweede *Pieter Leendersz. Verdaeck* voor 185. guldens; het derde en laatste *Herman Henriks Smith* voor 388. guldens. Het binnenste van 't klooster wierd voor een gedeelte ter geneezinge van zieken, in 't gemeene Gasthuis niet ingelaten, voor het ander tot een Proveniers of Kostkopers-huis opgebouwd, in den jaare 1691. heeft men dit met een deftig huis en ingang aan de Gouwe, eetzaale, en verscheide nieuwe woningen van binnen verciert, rijker nu van kost-gangeren, als wel certijds van kost-eetersen. Van 't oud gebouw is niet in weezen als een brok van de kerke, in eene potbakkerij, als gezegd is, veranderd. Wanneer men ontrent het jaar 1698. de zelvige verlaagde, stortde een der afbreekers dood ter neder. Zeker oud gedenkschrift meld, dat de volgende Nonnen van het Convent op de Gouwe, noch in 't jaar 1602. in levende lijve waren, *Jannetje Gerriksz., Neeltje Lambersz., Marietje Henrickz., Lijsbet Frans, Marietje Dionysz.*

St. Mar-

St. MARGARIETE KLOOSTER.

Op wat jaar aangevangen. Waar, van wie, en hoe. Onder wat regel. Stads en 's Grave van Blois vergunning. Een klooster gesticht in den jaare 1411. Ingewijd 1416. d'Eerste regel veranderd in dien van den H. Augustinus in den jaare 1423. op St. Augustinus dag. De diere tijd maakt dat'er eenige verplaatst wierden by die van St. Marie. Dit baard onrust; weder bygelegd. Vergunning van den Suffragaan. Recht van begravinge. 's Kloosters jaarboek. De Nonnen schrijven boeken over. 't Klooster verbrand. Laaste Kloostervoogd sterft 1587.

Een ander Reguliere Nonnen klooster, ter geheugenisse van d'H. Margariete ingewijd, was voor de veranderde Religie, gelegen op d'Oostzijde van de Hof-of-Spieringstraat, strekte zig tot aan den hoek van de Paterssteeg, en achter op 't water van den Groenenweg. De eerste grondlegging is zoo gering als oud. *Lambertus Wilhelmi*, Regulier uit Sions Klooster, Onderbestierder dezer Nonnen, stelde op bevel van *Heymannus Florentii*, Regulier van 's Gravezande, Opper-klooster-vader van St. Margariete, in den jaare 1452. een net verhaal op van 's Kloosters stichtinge, vermeerderinge, handvesten, gevallen en Kloostervoogden, waar uit het volgende getrokken is. *Machteld Cosjns*, eene getrouwde Vrouw, versamelde in den jaare 1386. uit liefde voor den Godsdienst eenige Dochters. deze waren; *Agatha Gijberts*, *Clara Pieterse*, *Geertruid Jans Emouts*, en *Ava Kerstans*, bezorgde haar een woonhuis aan de westzijde van de Hof-of-Spieringstraat, thans d'oude Lombaard genaamd. Hier regelde zy deze Dogters, naar een voorschrift 't geen de *H. Francis* aan getrouwden en ongetrouwden (gemeenlijk zijn derden Regel van

den H.
Franci-
scus.

Regel genaamd) had gegeven. De vergadering nam aanstonds zodanig toe, dat d'eerste woonplaats te nauw wierd, des besloot men in 't jaar 1393, na een ruimer huis aan d'over-oostzijde van de zelvige straat uit te zien, en het te koopen.

De aanwas en verplaatzing vergrootde den yver en de mildadigheid van haar eerste Stichterse *Machteld Cofjns*, zodanig, dat zy haar eige zelve niet alleen wat ze konde ontrok, om het ter aalmisse aan deze byeenwoonende te geven, maar ook zo, dat zy zomwijlen buiten kennis van haren man en vrienden als een Bedelaarsse verkleed, langs 't Land by de Boeren om aalmisse ging, die zy dan deze arme Zusters uitreikte. Haar grootste kommer was, hoe zy best deze vergaderinge stand zoude doen houden, en gewoonlijke Klooster-voorrechten haar verkrijgen. Deze bequam ze van Stads wegen onder bewilginge des Grave van Blois in 't jaar 1396. op St. Pieters dag, als blijkt by dit volgende handvest.

Bewilging
van Stads
Heere, den
Grave van
Blois.

Wy Borgermeysters, Schout, Schepenen, en Raed der Stede van der Gonde, doen condt en kennelijk allen luiden, die dezen brief-sellen sien ofte hooren lesen, dat wy by consente ons liefs en gedugtige Heeren Grave van Bloys en synen Rade, puerlyck omme die minne Godes, en omme sijne eeuwige eere mede te vermeerren, gheven en ghonnen den armen Boghijnen, die nu ter tijt woonachtig sijn, en namaals woonen sellen in dat huys en erve, dat gelegen is in die Hofstraete, naast Symon die Legen Zuytwaarts, dat sy overmits dat sy arm sijn, vry sellen wesen, van waecken, van Graven, ende van alre schattinge en burade die op onse ziele pleghet te vallen, ende om dat sy vredelijcker en te saligblijcker voor Gode ende voor de wereld te samen mogen leven, en des te ernstelijcker voor ons en voor onse gemeenre Stede van der Gonde, soo hebben wy sommige oirbaarlijcke punten met hem geraamt ende overgedragen, die wy begeerden dat sy daar na leven, ende na haar vermogen onderhouden.

In den eersten, dat se rackelijck van leven sijn, ende onberispt van wandringen in reynigheden, in kerstelijcker minnen malcander een hulp en een onderstant te wesen, ende afgescheyden van allen waarlijcken onnutten saken, ende onderlinge in gemcenbeden alst dingen te leven. Voort soo wie daar in comt, ende goeds ofte renten buiten heeft, dat sal men in 't gemeen verleen, ende als sy hen een jaar lanc in den huisen geproeft hebben, soo wes sy dan dair ingeven, dat sal gegeven blijven in deser maten: wat hen aancomt ofte besterft boven

ven twee honderd onde schilden , dat sat bliuen buiten der Susterhuysen haren ersnamen. Maar des sellen die geenen dienre in bliuen willen , comen mit haren vryen wille voer Schepenen Ter Goude , ende verswilcoren hen te laten den gemcen Susteren dese somme geldts voorsz. in sulcker vormen als voorsz. staet ; sonder yet daar weder te seggen , ofte te doen doen van haar ofte van haren ersnamen , mit ghenen reghien.

Voort wilken wy dat sy te rechte sellen staan voor dat waarlijcker Vierschaar , oft geviel dair te geven ende te nemen , gelijckre andere gemcen waarlijcken luyden.

Voort willen wy dat se geen nieuwe Religie of Ordene an en nemen , hy en sy geprijst en gheproeft van onser Moeder der Heyliger Kercken.

Voort begheren wy dat se ootmoedigh van hare cledynge ende abyte sijn , niet der wereld te behagen , maar Gode alleen , ende den leuen ons Heeren Jhesu Christi , ende sijne Heyligen altoos begheren te volgen.

Voort soo wie eens met sijn eygenre wille nytgaet , om anderswaer te wonen , of soo wie dattet verdient mit onzedigheden , dat hy daar uut gewijst wordt , die sellen buiten bliuen. Voort soo sellense haar broodt winnen met harer handen binnen haren husen ende hofsteden , met sulcken wercken , als geestelijken Vrouwen betaams , ende toe ootmoediger nooddrufte dient. Ende geen broodt after straten te bid-den , ten ware dat se die noot daar toe dronghe.

Ende dair in sellense doen ende luten by haren Prochypapen ende Bischtters Rade.

Voort die onder henliden die wijsste en bescheydenste is die dingen te regieren , dien willen wy dat harer alre Maerte ende Mageit bieste ende wesen , ende dat se dat huys met goede ondersceide beware en regiere na goede tamelijcker wijsse. Voort soo wat die Maerte voorsz. mit vier of mit viven andere personen die langst in den huysen geweest hebben , ofte mit den meesten gevolgen overdraghet , om des huys oorbaar , ende om des besten willen , het sy den eenen te wijsen die spijsse te bereyden , het sy den anderen te spinnen ofte te naeyen , of boodschappen te gaan , of ander dinck te doen , wat sy een ygelijck op sijn werck te wijsen daar hy nutste toe is , het sy oock in andere Vrouwenpersonen die Gode dienen willen in te nemen of oorlof te geven , verdienen sy 't mit onbetamelijckheden , daar sellen hen alle die anderen goedertierlijck nyt minnen mede laten genoegen. Voort en sellense niemant innemen , by en sy vry van Ordene ende van echtschap ,
ende

ende dat *zijn* uerste meeninge oec sy Gode te dienen na der gemeene wisen die hy daar vindt, sonder alle sonderlijkheyt buiten der gemeenten.

Voort want sy Vrouwenpersonen sijn, ende van den waarlijcken rechten niet wel en verstaan, soo sullense een Voogdt kiezen hem te verantwoorden (creghen sy 's noodi.) Ende of hem yet gegeven worde dat te eyschen, ende tot hare behoeften te ontfangen. Voort soo was se daar in brengen van reden goeden, en inre gemeente verteert wort, of in der ghemener schout geleyd worde, en sy namaals nyt wouden varen, ende een ander leven leyden, ofte datse om hare onzedigheyt willen worden nytgewijst, of datse sterven, dat soude men nog haren erfnamen niet wedergeven. Voort om dat wy begheren dat se in doechden voortgaan, en in vrede Gode getrouwelijcke dienen, soo willen wy dat men hen oorlof geve en uytsette, soo wie dat eenige van dese nabeschreve punten verbonden word. In den eersten om onchysheyt van lichame, of gawe ymani sijn vrouwe wech, of hielde yemandt besproocken gheselschap heymelijk of openbaar, of dat yemant te maal hardt ende onwillich ende onvreedsaam woude wesen, desen soude men uytzetten als voorsz. is, op dat die ander gheheel gheselschap te bet in vrede bleve. Voort om des te naarstelijker voorons te bidden, ende wy deelagtig mogen worden alre goede werken, soo willen wy hem vorderlijk ende gunstigh wesen in allen redelijcken saken. Ende hem dit geconsenteerd hebben, ende consenteeren mis desen als voorsz. is. Dat duuren sal tot goedduncken ende wederseggen ons liefs Heersn 't's Graven van Bloys, zijns Raads en der Stede van der Goude. Ende om dat wi willen dat dit voor ons ende voor onse nacomelingen vaste ende gestade blijven tot eenre aalmisse als voorsz. staat, soo hebben wy Borgermeesters, Schout, Schepenen ende Raad der Stede voorsz. bi consente ons liefs gedagtigen Heeren Grave van Bloys ende sinen Rade voorgenoemt, desen open brief besegheldt mit onsen seggheln. Ghegeven op Sinte Pietersdag in zullen in jaar ons Heeren M CCC ses en negentigh.

Word een
Klooster. Tot op dit jaar toe was de vergaderingh geen klooster, maar een enkel Zusterhuis, welke het geoorloft was daar uit te gaan, ja zelfs, wilden zy, te trouwen. Doch *Machielt Cosjns* na het overlijden van haren Man, Weduwe, ende Medezulter geworden, rustde niet voor dat de kloosterregel van den *H. Franciscus* in 't gemeen aanvaard, en eene Kapelle ter gedachtenisse van d'*H. Maagd en Martelaressse Margareta* (waar van 't Klooster sijne benaminge hield) gebouwd wierd. Van

Van deze stichting werd t'Utrecht voor een kerkelijken No-
 taris op den dertienden van de Maand September des jaars 1399.
 een open brief en smeekschrift aan den Bilschop van Utrecht Fre-
 dericus van *Blanckenheim* gemaakt.

Convents
 Kapel ter
 gedagte-
 nis van de
 H. Mar-
 garite.

Het erf en opbouw gaf *Machteld Cosjns*, *Geertruid Emonds*,
 besprak negen ponden Hollands op eene lijnbaan: *Ava Kerstants*
 gaf de helft van 13. mergen in de Lande van Stein. t'Geen *Fre-*
dericus van Blanckenheim met sijnen gunstbrief op den 16den dag
 van September des 3's jaars 1399. inwilligde en bekrachtigde; mits
 dat de Kloosterzusters haare Paasch-communie van Stads Pastoor
 ontvingen, en het Parochierecht voorts in sijn geheel bleef. *Her-*
zog Albert, *Grave van Holland*, bevestigde met sijnen open brief,
 hier navolgende de bovenstaande vergunning.

Aelbregt; bi Gods genade *Palensgraave* op ten Rijn, *Hertoge in*
Beyeren, *Grave van Henegouwen*, van *Hollandt*, van *Zeelandt* en-
 de *Heere van Vrieslandt*, doen condt allen luyden, dat wy dat Con-
 vent der Susteren van penitentie van *Sinte Franciscus Oerden*; die
 nu woonagtig zijn ende woenen zullen binnen onse Stede van der
 Goude in die *Hofstrate*, mit hare *Hofstede*, *Huisinge*, ende *Capelle*,
 ende mit allen haren anderen goeden, ende renten, die sy nu hebben,
 of namaals hebben zullen, behoudelijk haars regts ende voorwaarden,
 die onse Stede van der Goude voirsz. in voorleden tijden met hem ge-
 maakt heeft, in onser ende in onser nacomelingen beschermenisse ne-
 men, op dat zy te bet in een geestelijk leven in onderdanigheid
 Gods, ende der Heiliger kerke voir ons en voir onse nacomelingen ge-
 tronwelijk mogen bidden; ende consenteren hun, dat zy in de voorsz.
Capelle een *Capelrye* mogen stigten, daar sy den dienst Gods op mogen
 laten doen; ende ontbieden en bevelen luden over al in onze landen
 gezeten, dat zy die Zusteren voorsz. ongemoeft laten; waar ook ye-
 mant die hun misdede, zo willen wy, dat onzen *Balin* ende gerecht
 van der Goude, die nu zijn of namaals wezen zullen, hun dat also
 ofnemen, ende dair of alsoo corrigeren, dats him een ander hoede.
 Ende want dat onse *Balin* en Gerecht voirsz. dat niet en corrigerden,
 nog en berechteden, ende die sake voor ons quame, zoo wouden wy
 hem him houden, als an den ghenen, die ons van onser heertlijck-
 heit verminderen wilde; ende dit sal wesen behoudelijk sulck rechts
 als sy hebben van onse Stede voirsz., up dat zy ons ende onser heer-
 lijckheid niet tegens en dragen. In oirconden desen brief bezegeldt,
 mit onse segghelen. Gegeven in den Hage op ten ses en twintigsten dag

van September. In 't jaar ons Heeren M CCC. negen en tnegentigh.

Twaalf jaaren na dezen , wierd met goedvinden van Hertog Willem , Grave van Holland , dit Convent een beslooten Klooster , gelijk by dezen blijkt ,

Willem bi de Genade Gods Palenigraave op den Rijn , Hertoge in Beyeren , Grave van Henegouwen , van Holland , van Zeelandt , ende Heere van Vrieslandt , doen condt allen luden , dat wy om Gods willen , aangezien zaligheid onzer zielen , ende om Gode dienst alle wegen te meerren , geoorloft ende geconsenteert hebben , oirloven en conſenteren mit dezen brive , voir ons ende voir onse nacomelingen , Machield Cosjns , Weduwe , mit andere goede Vrouwen en Maagden een beslooten Clooster ende Convent van St. Franciscus Oerde , gebeten van penitentie te fundeeren , te symmeren , ende te volbrengen binnen onse Stede van der Goude ; ende hem daar in te beslyuten , laten manieren , en ordonnansien als daar toe behoort ; ende nemen dit voorsz. Klooster ende Convent , mitten goeden ende perzonen daar toe behorende , in onse huede ende beschermenisse , gelijkwijs , ende in allen manieren , als wy andere Cloosteren ende Godshuysen in onse landen liggende , genomen hebben. In oirconde desen brief bezegheldt mit onzen zeghele , Gegeven tot Schoonhoven , op ten derden dag in October. In 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert ende elve.

Involgens sloot men het Klooster in den jaare 1412. op den vijf en twintichsten dag van Januarius , zijnde den Feestdag van *Paulus Bekeeringe* , en wierd de Kapel , hebbende een Altaar , alleen ter geheugenisse van de H. Margarita enz. gebouwd , in den jaare 1416 , door Mathias Bischof van Bidua , Wybischof van Utrecht ingewijdt , waar van jaarlijks het Kerkfeest op den Sondag na St. Jacobs wierd gevierd. Men hadde den Regel van den H. *Franciscus* tot op het jaar 1423. in dit Klooster loffelijk onderhouden , wanneer een zucht tot een volmaakter leven , en strenger tucht , deze Kloostermaagden dien in een anderen van den H. *Augustinus* deed verwisselen. d'Aanleiders dezer verbeteringe waren *Theodoricus de Aer* , en voormelte *Machield Cosjns* , beide toen het Opperklooster bewind hebbende. d'Aanneeming van den nieuwen Regel geschiede zeer plechtelijk , by toetsen minge des Bischofs van Utrecht , *Fredericus van Blankenheim* , op den Feestdag van *St. Augustinus Vervoeringe* ; voorts wierd het Convent ten *Capitale* der Hollandſche Regulieren , *Sion* ingelijft. 's Jaars na deze verbeteringe ging *Theodoricus* voorzegd , op den

ach-

d'Eerste
Klooster-
regel van
den H.
Franciscus
veranderd
in dien
van den
H. Augu-
stinus in
den jaare
1423.
op den
Feestdag
van dien
Heiligen.

achften dag van St. Augustinus Feest, na een beter leven, gevolgd in 't Klooster-bestier door *Hugo Willemsz. Cnuif*, Regulier in den *Hem* by *Schoonhoven*. Drie jaaren had *Machteld Cosijns* het Klooster-bewind, onder den vernieuwden Regel als *Priorinne*, waar na zy afgeleefd, het bestier ter nederleide, en tot tweede *Priorinne* *Machteld Willemsz.* verkoren wierd.

d'Inlandsche Oorlogen der Houksen en Cabeljauschen, brachten omtrent desen tijd geen kleine schaarsheid en dierten in de levensbehoefden; hier door verarmde het Klooster diernaast, dat by raad en overleg der Opperhoofden van 't Capittel in 't jaar 1428. nodigh geacht wierd het zelvige te spliffen, en met dat van de *H. Maria* op de Gouwe, by de Potters Poort gelogen, te vereenen; de jongste en kloekste gingen derwaarts, de oude en zwakke bleven daar zy waren; doch dit werk wierd naderhand beklagd, doordien het veel onrust en tweespalt na tijd en wijle verwekte, en zo wel tijdelijk als geestelijk nadeel toebrengt. Deze onlusten hier en gints in de Nonnenkloosters onder 't bewind der Regulieren, deden een van 't Klooster de *Hem* dit Latijnsch gedicht, naar tijds stijl gefatsoeneerd, voor in zijn Rekenboek stellen.

By dieren
tijd wor-
den eenige
Zusters
overgege-
ven aan
't Klooster
van St.
Marië op
de Gouwe,
't geen
onrust
baard,

*Inter fluctivagæ diversa negotia vitæ
Præcipuè curam mulierum crede timendam.
Qui servit Nonnis, incertis navigat undis,
Suscipitur letè, post excutiendus amare.
Nec sequitur fructus, nisi fraus, infamia, luctus;
Si placet hæc merces, aliam non dant Moniales.
His bene mobilium conjungitur ordo sororum,
Nempe solent æquè magno sævire furore.*

Doch, naar het getuigen van onsen Kloosterbeschrijver, wierd die onrust in *St. Margriete* gerezen, door de voorzichtigheid en wijsheid der Opzichteren gestild; onder deze worden geroemd *Joannes Pinardi van Haerlem*, Regulier van Stein, benevens *Sophia Hermanz.* derde *Priorinne*. Tientijde van hunne Regeeringe, wierd een groot gevaarte bezuidwaarts de Kapelle opgebouwd. In 't jaar 1436, verleende *Martinus* Bisschop van *Magia*, Suffragaan v'Utrecht, op den Zondach na St. Jans Onthoofdinge, dat

die weder
bygelegd
word.

Vergun-
ning van
den Suffra-
gaan.

de Kerkmissie verzet wierd , en gaf op dien dag afslag voor 40^{en} dagen , in de reeds opgelegde , of verdiende boetpleginge (nu noemd men het afslaat) onder beding van verscheide godvruchtige oeffeningen , aan waare , zegd hy , en recht bekeerde boetelingen.

De Stichterfse van dit Klooster , en eerste Priorinne *Machteld Cofijns* , tot hogen ouderdom geklommen , rustte eindelijk in 't jaar 1439, in vrede. Na haar overlijden ontstont'er ter oorzaak van het misverstand tusschen den Kloostervader en Priorinne , zoo groote tweespald onder de Zusters , dat de zelve niet , als met afsdanken van beiden te heelen was. De nieuw aangestelde , bezorgden wel haast de vergrooting van 't Kerkhof , waar van Bisschop *Rudolph* hen een schriftelijk bescheid gaf.

In 't jaar 1449. maakte het Convent ('t bestond toenmaals uit 48. Personen) met de Pastoor van *St. Jans*, *Walterus van Bouche* een verdrag over het Parochie-recht , hier in bestaande , dat in de Convent-kerk nooit zoude gepredikt worden , ten tijde het in de groote kerk gedaan wierd ; voorts dat het zoude 's jaarlijks den Pastoor anderhalven fransche schild op belooften Paalchen , en hunne goederen vergrootende navenand meerder geven.

's Stads gemeene Boeckkamer bewaard een boek met den titel van *Collarius supra Psalmos* , opgesteld door eenen *Petrus Por* , Premonstreit uit *Flores* , en opgedragen aan *Joannes van Arckel* eerst Bisschop van Utrecht , en toenmaals van Luyk , op parkement geschreven in 't jaar 1454. door zeven Nonnen van dit Klooster. *Maria Joannis*, *Geza Ysenoude*, *Ava Trici*, *Jakoba Gerardi*, *Agatha Nicolai*, *Maria Martini*, en *Maria Gerardi*. *Maria Joannis* was Priorinne van 't Convent , en hadde het lefen der Priestergetijden nu langen tijd verachteloos , weder hersteld. Of het overschrijven van deze latijnsche verklaringen der Psalmen deze Zusterjens wijzer maakte in het verstaan harer Koorsalmen , denke ik niet : echter ziet men hier uit ; dat zelfs latijnsche Boeken uit te schrijven , de bezigheid van Klooster-nonnen in dien tijd was ; waarlijk beter en dienstiger als het poppen cieren , en voden knoejen der huidendaagsche Kloosterzusteren. Achter het gemelte Boek ziet men een Boeklijst der Boekerye dezes Kloosters , bestaande uit zeventig boeken.

Lijst der Boeken van 't Klooster. Het Klooster word

Geen der Vrouwen Kloosters leed in 't jaar 1572, by het overgaan der Stad *Gonde* meer , als dit van *St. Margariete*. Onder de

de onbehoorlijkheden, die binnen de weinige dagen, dat de *Graaf* door *Lumey* ter Goude met zijn Manschap lag, bedreven wierden, was niet van de minste de mishandeling aan eenige Nonnen van dit Convent gepleegt. De Geweldige, of Provoot van Lumey's woeënd krijgsvolk verbrand. benden, *Hans Autierman*, te Frankfoord aan den Oder geboortig, ondernam met zijne medestanders het gezegde Convent daar *Stads Vonnisboek*. hy in-legerde, in den avond te plonderen; ten dien einde schoot hy met een vyerroer op het slot der Kerkdeure, zodanig dat het open sprong, fluks brak hy andere deuren, zelfs kisten op. Zijn moetwil liet zich dus verre uit, dat hy om aan 't Klooster-geld en goed te komen, eene afgeleefde Nonne van tachtig jaren, een strop van een schorteldoeks bande gemaakt, om den hals wierp, en wreedelijk pijnigde; doch wanneer deze geene goederen ontdekte, liepen hy en zijne maats, elk met eene brandende kaarse in de hand, na den solder (hier hing het Klooster-linnen te droogen) namen al het linnen van de touwens, en brachten het in de koeystal beneden. Alle kisten en koffers aldaar staande, sloegenze in stukken, roofden en deilden den Kloosterbuit in den stal onder elkanderen; ter dankbaarheid staken deze verwoede den brand met hunne kaarsen in 't stroy van eenige bedsteden, en eenige aldaar leggende papieren, waar door de vlamme aanstonds zo hevig op veele plaatzen ontfak, dat in weinig tijds niet alleen by na het geheele Convent, maar ook eenige naby-leggende schamele Burgerswoningjens, met gevaar van de halve Stad, door het vyer verflonden wierden.

Over al 't welke, de gemelte *Hans Autierman*, mitsgaders een moord, door hem voorheen aan een Jood in Polen, op 's Heeren wegen begaan, aan wien hy 1500. daalders, meest in goud ontroofd hadde, en eene dievery van 500. daalders, ontrent Leipzig aan een Schotsman gepleegd, na gedaane bekenenisfe alhier gevonnist werd, om op den elfden van April des jaars 1573, buiten de Stad op de Gerichtplaatse gebragt, en aldaar naar verbeurtenisfe van goederen, levendig met den viere gedood te worden. Over het vonnis zaten als Schepenen: *Goverit Wittenfsz.*, *Mr. Hendrik Jacobsz.*, *Dirk Janfsz. Lonk*, *Crijn van Raemburg*, *Willem Vos*, *Gerrid Franfsz. Kegelinh*, *Gijsbert Aelbertfsz.*, met *Glaude van Hombrugge*, Luitenant van den Heere van Sijvelen. Deze was de eerste gerichtspeling die na de overgave der Stad, ter Goude, geschiede.

Een gedeelte van 't Klooster verkogt. 1587. Sterft de laatste Kloostervoogd. *Necrol. Can. Reg. Goud.*

Den 20. van Junius 1584. verkogt de Stad zekere huizinge van 't verbrande Convent overgebleven, staande achter op 't water van den Groenenweg, om by den koper afgebroken te worden, mids dat de grond aan de Stad bleef. De koper was *Huyg Pieterfs. Moel*, voor de somme van 163. gulden.

Cornelius Hermanni, laatste Kloostervoogd en bestierder van *St. Margarite*, overleed in 't jaar 1587. ter Goude, en wierd in *St. Jans kerke* ter aarde besteld.

DE CONVENTEN

VAN

St. MARIA MAGDALENA

EN

A G N E S.

Twee huizen van Conversen waren'er Ter Goude, beide staande onder Sions Kapittel. Oorsprong des naams Conversen. Haare kleeding. Eerste beveling door Paus Eugenius. Wierden van ouds te Konstantinopolen gevonden. De Goudsche wierden Huisbegijntjens genoemd, en waren Leekene Zusters. Het St. Magdaleene Convent, wanneer gesticht. Eenige besprekken aan 't zelfvige. Waar gelegen. Wonder geval van dit Convent verhaald. Het ander Convent der Conversen onder den naame van St. Agnes, na het vorige gesticht voor den jaare 1454. Waar gelegen. De Kerk nu de Lombaerd..

Conversen
Ter Goude
onder
het Sions
Kapittel.

Het Kapittel der Regulieren van Sion had boven de voorge-melte Nonnen-kloosters, Ter Goude noch twee Conventen, of huizen van *Conversen*, gelijk men die noemde.

Conversen waren bekeerde Zondareffen. Zy waren gekleed als
We-

Weduwen, en hadden van *Maria Magdalena*, ook van *Maria van Egipten*, (beide spiegels van boetvaardigheid) haare levenswijze ontleend. Paus *Eugenius*, haare instelling bevestigende, schreef aan die van Utrecht in 't jaar 1443.

Domus ista Maria Aegyptiaca, infra limites parochialis Ecclesiae S. Nicolai Trajectensis, in qua pristinam suam vitam virtutis student actibus expiare persona sexus faminei, quae carnis se dando illecebris sua consueverunt corpora immunditiis & illicitis exponere quastibus, Spiritus Sancti gratia ad cor reversa, saeculi relictis vanitatibus, de praeiis agendo poenitentiam, ne videantur recurrere, & in illa, postquam eam ingressa fuerint diligenti studio laudabiliter conversari, & vivere, nec non obsequia grata Altissimo exhibere. &c.

Lang voor die tijden had Keizer *Justiniaan*, en na hem Keizer *Heraclius*, huizen voor zodanige personen te Konstantinopolen laten bouwen. Niemand neeme echter argwaan tegens onze Goudsche Vrouwluiden op, als of de quaadleevende hier zo talrijk als certijds in een Konstantinopolen te vinden waren.

Het woord *Conversen*, betekend in Kloostertaal Vrouwpersonen die niet te Koor gaan, en Lekezusters blijven. Men noemde ze hier *Huisbegijntjens*. Hoewel waarschijnlijk het *Convent van Magdalene* (voorbeeld der bekeerde Zondareffen) sijn eersten oorsprong uit het zamen woonen en leven der bekeerlingen (gelijk dat van Utrecht en van elders) hadde genomen.

Ik twijfele geenzints of het was mede gelijk het Utrechtsche, in of ontrent het jaar 1443. gesticht. Althans in 't jaar 1454 stond het'er al met huis en kerke: want in dat jaar op den 4den van Maart overquamen *Willem Wolbrandsz.* en *Margriete* sijne Vrouw met den Pater, de Mater, en Bewaardereffe dezes Convent, om wekelijck aan haar Altaar twee Missen te laten doen volgens afspraak, ten welken einde *Willem* en sijne Vrouw acht pond Hollands boter aan erfrenten lieten. Naderhand maakten *Gerrid Veenman* en sijne Vrouw *Hillegond* in 't jaar 1459. op den 19den van October aan deze Zusters jaarlijks een goude Wilhelmus schildé, die op hün jaargetijden door de H. Geestmeesters besteed zoude worden tot inkoop van versche spijze.

Haar eerste woonplaats was op den Kleyweg; doch die verlieten zy en verkozen eene ruimer achter *St. Elizabeths Gasthuis*. Deze besloeg van de Zijl af achter het voorz. Gasthuis, het plein,

M.S. Lijk
van't Sions
Kp. door
den Aarts-
bisschop
Sabeld.
Waarom
z3 ge-
noemd,
hoedanig
gekleed.
Gloff. Lat.
du Cange.
Hare in-
stelling
door Paus
Eugenius
bevestigd.
Matth.
sat. Eecl.
Ultr.
Men vond
ze al voor-
heen te
Konstan-
tinopolen.
Procop.
L. 1. de
Edif.
Just. Theo-
phanes.
Tweede
beteke-
ning.
De Goud-
sche wier-
den Huis-
begijn-
noemd.
Matth.
sata &
Fund.
Eecl. Traj.
Fund. 27.
Het Mag-
dalene Con-
vent wan-

meer ge- nu de Verkenmerkt, de grond van 't tegenwoordig pesthuis, en
 sticht, met wat voorts tot aan de vesten toe zich uitstrekte. Het laatste over-
 eenige be- blijfel tot op onze tijden was een hoog steengebouw, van zom-
 spreken. H. G. M. mige aangezien voor de gewezen kerk, zich strekkende van de
 B. bl. 127. Nieuwesteeg af tot aan de Wintersteeg toe, doch afgebroken is
 en 118. nu in woningen voor Proveniers, behoorende aan *St. Elisabeths*
 verlo. *Gasthuis*, vermaakt. De *kleine Kronijk van Holland, Zeeland, en*
 Ib. bl. 29. *Vriesland*, t'Amsterdam gedrukt in 8°. verhaald dat in 't jaar 1503.
 Waar ge- Vrieland, t'Amsterdam gedrukt in 8°. verhaald dat in 't jaar 1503.
 legen. de Duivel in menschelijke gedaante in *St. Marie Magdalene Zu-*
 Wonder- *steren-huis* binnen der Goude, zich vertoonde, daar de Zusters
 geval in zeer mede gequeld en verlegen waren; doch dat die Duivel ein-
 t zelf ge- delijk wegbleef.
 beurd.

St. AGNIETE CONVENT.

Tweede d' **E**erste *Conversen* verkooren tot haar voorbeeld eene bekeerde
 Convent Zondareffe *Magdalena*, de tweede namen eene *Agnes*, van
 der Con- de oude Kerkleeraars aan de Maagden altoos tot een spiegel voor-
 versen van geschreven. Dat deze mede Regulieren waren onder 't Kapittel
 van St. Agnes, van Sion, ziet men uit de Lijst van 't zelfige Kapittel, in de
 onder het welke de *Goudsche Agnieten* onmiddellijk de *Magdalenen* volgen.
 Sions Ka- welke de *Goudsche Agnieten* onmiddellijk de *Magdalenen* volgen.
 pittel. Hier uit blijkt dat dit Convent na dat der *Magdalenen* gesticht
 Lijst van wierd. Uit zekere kleine giste, waar by *Gerrid Veenman* en *Hil-*
 't Sions *legend* sijne Vrouw, aan dit Convent der *Agnieten* XIII. plakken
 Kap. M.S. 's jaars maakten, blijkt dat het reeds in 't jaar 1459. gesticht was.
 Sasb. Nader is ons van den Stichter, of 't jaar der stichting niet ge-
 gesticht bleken. *Machteld Proyen* besprak dit Convent in 't jaar 1539. op
 na dat van den 30. Maart zes stuivers 's jaars op den Witten donderdag.
 Sr. Mag- Het *Agnieten* Convent lag aan d'Oostzijde van den Kleyweg,
 dalene en begreep alles wat tusschen de *St. Antonis*-straat, Nieuwesteeg,
 voor den Verkenmerkt, en 't *Agnieten* watertje gelegen is. 't Geen nu de
 jaare 1454. bank van Leening is was de kerk, en d'oude gebouwen in *Sr.*
 H. H. G. *Antonis* straat wijzen noch heden de verdeelde cellen aan, 't huis
 M. B. bl. op de Noorderhoek van gemelte straat aan den Kleyweg was de
 30. Brouwery, de huizen aan de Zuidzijde van de Nieuwesteeg be-
 Ib. bl. 34. grepen onder een dak, waren stallingen voor de koeyen. Den
 verlo. ter dier stede staande huizen en erven brengen 's jaars de Stad
 Waar ge- 10, 12, en zommige meer guldens in erfpacht op.

HET

H E T
K L O O S T E R
D E R
B R I G I T T I N E N ,
E N H E T
C O N V E N T
V A N
St. B A R B A R A .

De Conventen der Brigittinen, en van St. Barbara. Brigittinen door wie gesticht, van wien bevestigd. Haare eerste Klooster, Kou-water, by 's Hertogenbosch, gebouwd in den jaare 1434. Dat van der Goude, Marie-sterre genoemd, gesticht op de Westzijde van den Raam, tusschen de jaaren 1434. en 1466. Verkogt uit gebrek, in den jaare 1551. aan de Regulieren van Stein. De Brigittinen trekken al weenende de Stad uit. Het Convent van St. Barbara gesticht ontrent den jaare 1530. en begiftigd door Klaas Jansz. Sandlooper.

d' **O**rde der *Brigittinen* is eene vergadering van Mannen en Brigittinen door Vrouwen, onder den titel van *St. Saluator*, door de H. nen door Weduwe *Brigitta* ingesteld, en Paus *Urbanus* bevestigd. De wie ge- Mannen worden door eenen *Priir*, de Maagden door eene *Ab-* sticht, van *diss*, die het oppergezeg des Kloosters hadde, geregeerd, wien be- *beider* vestigd.

Haare eer-
ste Kloos-
ter in den
jaare 1434.
by den
Eoisch.
Mudzaert
2. deel der
Kerk Ned.
Geschiede-
nissen.
Uit dit
sprook het
Brigittin-
nen Ter
Goude,
Marie-
sterre ge-
noemd,
tusschen
de jaaren
1434. en
1469. ge-
sticht op
de West-
zijde van
den Raam.
Zy verko-
pen uit ge-
brek haar
Goudsch
Convent
aan de Re-
gulieren
van Stein.
Hist. L. 2.
Rer. Ultr.
f. 37. Note
Marg. ad
Hist.
Medaen
Lap. not.
Matth.
Fata &
Fund. keel.
Ultr. L. 1.
Fund. 24.

wooningen door eenen muur afgeschoten. Het eerste Klooster het geen deze orde in Nederland bouwde, was dat van *Marie- of Konde-water* by 's Hertogenbosch, in 't jaar 1434. door een' Edele Weduwe van Holland, *Milla van Kampen*, by gelegendheid, zo men verteld, van een wonder-geval ter dier plaatse ontrent het gesnor en getimmer van byen binnen eenen korf. d'Eerste Religieusen quamen uit *Burgundien* van *Besançon*. Dit Klooster heeft'er verscheide andere in Nederland voortgequeekt. Onder deze was dat van der Goude, *Marie-sterre* genaamd. Het lag wel eer op de Westzijde van den Raam over de Langewillemssteeg, noch heden (schoon'er staak noch stal van overig is) het Klooster geheeten. Op de lijst der Brigittiner Kloosteren word het jaar dezer stichtinge niet aangetekend; doch doordien het Goudsche voor dat van Dendermonde in den jaare 1466. onmiddelijk geplaatst word, is 't geloofbaar, dat het tusschen de jaaren 1434. en 1466. zal gebouwd zijn.

Het Convent der Regulieren in 't Land van Stein in 't jaar 1549. afgebrand zijnde, verkogten de Goudsche Brigittinen haar Klooster en erve aan deze Regulieren. Onder het koopbeding word een renten-brief gevonden, 's jaars 239. verrentende in May, gevestigd op 30. mergen lands in 't Land van Stein ten voordeele van d'Abdisse en Conventualen van *St. Brigitta* te Zoest buiten Amersfoort, 't Klooster wierd *Marieburg* genaamd, gesticht door *Jakob van Gaesbeek*. De rede van deze verkopinge zal haare nooddrift geweest zijn. Althans dat deze Kloosterlingen onder de meest- of welvermogenste niet en waren; is te zien uit twee gevallen, beide t'Utrecht gebeurd.

In 't jaar 1484. was aldaar een Klooster onder den naam van *Marie-wijngaard* gesticht, doch reeds in 't jaar 1525. zo behoefte, dat het in een' algemeene belastinge der geestelijken, benefens de Bedelmonikken vry gesproken wierd. Het stond met haar in 't jaar 1583 t'Utrecht zo slecht, dat de Wetbouderen het volgende bevel gaven: *Alzoo die van der Brigittinen Convente in groote schulden verlopen zijn, sonder middel te hebben om die te betaalen, en te betalen, soo is by den Rade geconsenteert, dat men die beurlieder kerke, of eenige andere huysingen die sy ontberen mogen, sal verkopen om haerlieder schulden daar mede te betalen.*

Onze Goudsche Brigittinen verlieten echter haare woonplaatze en stad met bitter gevoelen; want men verhaald, dat ze in 't jaar 1551. al weenende vertrokken.

St.

St. BARBERS CONVENT.

't Blijkt uit oude Geslachtregisters van der Goude, dat'er ge- Het St. Barbaraas Convent. Geslachtboom van Janfz. Santlooper. Gesticht ontrent den jaare 1530. Begiftigd.
 weest is een Convent van Dochters die de Zusters van St. Barbara genoemd wierden. *Klaas Janfz. Santlooper*, getrouwd aan *Stein de Bleijer*, Dochter van *Klaas Gerriid Klaafz.*, Burgermeester van der Goude, in den jaare vijftien honderd vijftien, deze, zegt het Geslachtregister, *stichtte het Convent van St. Barbera* in der Gou, en heeft het met veel inkomste versien. En voorts: in 't jaar vijftien honderd veertig op *Maria Hemelwaerdag*, is *Janneke Klaas Santlooper*, Suster en Nonne geworden in St. Barber Convent Ter Gou. Den tweeden May vijftien honderd zestig is overleden *Janneke Klaas Santlooper*, Suster en Dochter van St. Barber Convent Ter Gou, en is begraven in St. Jans kerk by haar Vader en Moeder.

Den achtsten May des jaars vijftien honderd zes en zeventig stierf *Tybrand Michielsz. Backer*, wiens Vrouw was *Diever Klaas Santlooper*, hy is na de katolijke gewoone begraven in St. Jans kerke by zijn Vrouw en haar Vader en Moeder, hy heeft in 't jaar vijftien honderd en zeventig sijne goederen verdeeld aan het Convent van St. Barber, en belast dat eenzwig den Officiant van St. Barber na de eerste Misse ten grave sal komen bidden, en heeft een steen doen maken in de muur van de kerke over het grast daar sijne Vrouw met haar Vaders en Moeders namen in gegraveert zijn, met de verbin- tenisse van den Officiaat van St. Barber tot eenwige memorie. 1571.

STADS GEMEENE K A P E L L E N.

Het ruim en groot kerkgevaart van St. Jan in 't midden van Menigte Kapellen Ter Goude.
 de stad gelegen, was ten gerief der toef zijnde inwooneren, zonder meer Buur- of Parochie-kerken, over genoeg.

Doch hun getal aangroeyende, redden zy eene menigte van kleine kerk-plantzen, die men *Kapellen* noemd, tot groot nadeel der Parochie en Hoofdkerke, en verslappinge van den Gods- Nadeel der zelve. Conc. Par. VI. L. 3. c. 6.
 dienst op. Om welke rede de zede kerkvergadering te Parijs in

't jaar 829. tegen de Kapellen zich aankantde , en beval , *men hadde het bezoeken der kerk-huysens, gemeenlijk Kapellen geheeten, na te laten, en de Hoofd-kerken om Misse te hooren, en 't ligchaam en bloed des Heeren t'onfingen ingewijd, en geen andere met godvrucht te bezoeken.*

DE NOOD GODS KAPEL.

Een der aanzienlijkste Kapellen dezer stede was op de Westzijde van de Haven , by de Nood Gods steeg , ten Zuiden der aldaar leggende houtse brugge , voor een gedeelte op de Kay , en met sijn Koor of achterste deel met kopere tralien afgeschoten van het vordere , in 't water van de Haven gebouwd , voorzien met tooren , uurwerk en klokken. Deze was den aan 't kruis gestorven Zaligmaker nederleggende in den schoot sijns Moeders , toegewijd.

Men verteld , dat een wondergeval aanleidinge tot deze stichting gaf. Verscheide maalen had men (zo men het geloven mag) een beeld , waar by de Nood Gods , of de van 't kruis afgenomen Zaligmaker vertoond wierd , ontrent deze plaatze in 't water gezien , waar door men zich oordeelde aangemaand , om ter geheuggenisse van 't verbeelde eene Kapel aldaar te stichten.

Doch de rechte oorzaak dezer stichting is waarschijnlijk geweest , om den doorvaarende en in de Haven leggende Schippers gelegendheid tot het bywoonen van den kerkendienst , en 't doen hunner gebeden te geven: En waarlijk d'aanmerking van den gekruisten en korts daar na verzezen Jesus , konde niet als overdienstig zijn aan duizend doodsgevaar loopend vaarend volk , om hun geloof en hope te versterken.

Op den 17den van September des jaars 1578. wierd deze Kapel opgeveild om afgebroken te worden , onder beding , dat de kooper alleenlijk zoude genieten alle materialen van hout , yzer , steen , lyen , en anders daar van komende , mitsgaders de vloersteen en d'Autaarsteen , zonder dat hy den grond verder mogte roeren , de stad hield aan haar alle de klokken , zo groote als kleinen in den tooren hangende ; mitsgaders het uurwerk of horlogie , het positief of orgel , en alle d'aankleeven van dien , al het welke tot profijt van de stad zoude blijven.

*Stadsboek.
Verkoop
der stads
goederen.*

De

De koopman was *Cornelis Jasperz.* van Leiden voor de somme van 264. guldens, waar voor *Adriaan Cornelisz.* Snijder borg bleef.

Van deze Kapel is geen gedenkteken meer overig, dan dat de steegen, eertijds op die uitkomende, d'eene de *forte*, d'andere de *lange Nood-Gods-steeg* worden genaamd; en dat de huizen, voor welke deze Kapel eertijds stond, vry zijn van 't onderhouden der steene kay in de haven, zo verre als de Kapel strekte.

DE JERUSALEMS KAPEL.

Op den Noorderhoek van de Paterssteeg achter het kerkhof De Jeru-
 bouwden (zo men verhaald) twee Broeders, beide inboor- zalems
 lingen, en Jeruzalems gangers, een Kapel na het voorbeeld van Kapel
 't heilig graf des Zaligmakers te Jerusaleem: thans het niet eens door twee
 geworden over het stellen van de deur, zoude een van hen eene broeders
 tweede tocht na Jeruzaleem hebben gedaan, om op nieuw ter dier gesticht,
 plaatze alles nauwer af te zien. Doch deze vertelling is zo zeker aardig
 niet als wel dat den afbreuk der zelvige noch heden aan den geval over
 muur te zien is, dat de deur aan 't Westen (gelijk d'ingang van stellen
 't H. Graf) der Kapelle tegen het kerkhof over gestaan heeft. De daar
 en de nevens gelegene straat en brugge haren naam van de Ka- leggende
 pel, en niet van de *St. Paulus kerk*, of 't *Collaatse-huis*, hoewel straat en
 nader aan de zelvige gelegen, en aanzienlijker, voerd; waar uit brugge na
 men mag gissen, dat deze *Jeruzalems Kapel* al voor 't stichten de Kapel
 van de *St. Paulus kerk* en huis; dat is voor 't jaar 1447. opge- genaamd.
 richt was.

Zy diend tegenwoordig den Aalmisfeniers of Arm-meefters tot een kamer om te vergaderen, en d'aalmisfen uit te deelen.

Men ziet in de zelvige noch Oude-kerk-schilderkonst.

ONZER LIEVE VROUWE KAPEL.

Onzer *Lieve Vrouwe Kapel*. (anders *Kerk* in oude fchriften) stond wel eer aan de Zuidzijde van de Nicuwe Haven op den hoek van de *Vrouwesteeg*, die'er noch den naam van voerd. Zy strekte zich van den tooren oostwaards tot aan de Zijl van Snapperdels einde, in deze Zijl ontdekte men in 't jaar 1684. d'oude grondvesten. d'Oude luiden hebben verhaald, dat de Kapel pas

Z 3 voor

voor den veranderden Godsdienst gebouwd, wel eer drie panden breed was, haar dak-nock quam tot aan de hoogte der tooren-klokken. Deze alleen in stand gebleven, is tot aan zijn bovenste plat onder het uurwerk 124. trappen hoog, ten deele steene, voorts ladder-sporten. Over weinig jaaren is desen tooren tot gerief van dat afgelegene gedeelte der stad met een uur- en slagwerk voorzien.

Van ouds diende deze Kapel beneffens die van St. Barber op werkdagen gelijk de Gathuis-kerk op Zon- en Feest-dagen tot een openbare plaatze van onderrechtinge voor arme Dochterkens. Waar over deze ordonnantie was:

Ordonnantie van der schoole van den arme kinderen der stede van der Goude.

Item men zal alle wercke dagen openbaar schoole houden in onse Lieve Vrouwen Kerck op die Nieuwe Haven, en in zinte Barbaren Capelle, ende in elcke kercke oft Capelle zullen wesen drie personen om die kinderen te leeren lesen, spelden, ende principalicken haar ge-loeff, ende ander goede gebeden,

Des Sonnendaachs zal men openbaar schoole houden in de kercke van Sinte Katrijnen Gasthuys.

Tot dese schoole zullen toeficht hebben vier Maachden ofte Vrouwen, die alle die renten ende alle die aalmissen ontfangen, die tot dit werck van Caritate gegeven zullen worden, om daar mede te loonen den gheenen die den arbeys in den schoolen zullen gedaan hebben, die oock gehouden worden alle jaars goede rekeninge te doen voor den Pastoor in der tijt, ende voor den ontfen Borgermeeſter en voor den ontfen Weesmeeſter, die in 's voorgaande jaar afgegaan zy, die elx hebben zullen van de rekeninge te hooren en onderreychenen een dubbelde ſtuver,

Item, oft gebeurde dat yemant van de voorſz. Maagden of Vrouwen offlijwich worden, zoo zal een ander in der plaatſe geſtelt worden by den voorſz. Pastoor, Burgermeeſter, Weesmeeſter, en die ander drie Vrouwen ofte Maagden, ſonder wiens advijs in nieuwe zaken niets gedaan zal worden.

Ende oft gebeurden, dat deze ſchoole te niete quame, dat God verhoeden wil, off andere leeringe aldaar geleert worden, dan dat onde Catolijke geloof, zo zullen die jaarlicxe renten onder den huysarmen, die noit gebeden en hebben, gedistribueert worden by advijs van den voorſz. Pastoor, Borgermeeſter, Weesmeeſter, en die voor-noemde Vrouwen.

Item, op dat alle deze brieven wel beſwaart zonde worden, zoo zal

zal men alle dese brieven ter Weeskamer brengen, die daar nyt niet gelicht en zullen worden, dan by gemeen consent van alle die bovengeschreven perzoonen.

St. JAKOBS KAPEL.

St. *Jakobs Kapel* stond van ouds op de Westzijde van den Raam, niets is'er thans van overig als een erf ombouwd met slechte woningen, *St. Jakobs erf* genaamd. De Remonstranten hadden hier in den jaare 1623. den 27sten Januarius een' slechten kerkgang; want zy, door een Engelschen aldaar gehuisvesten soldaat ontdekt, en in sijn kromtaal, *ik zal schiet*, gedreigd, namen eenige pannen, brakenze, en zondenze ten venitere in; hier raakten de vensters en de Soldaten met geladene vyerroers op de straat, doch met steenen afgewezen, haast aan 't deinzen.

St. ANTHONIS KAPEL.

De *H. Anthonis*, oude en bekende Woestijnier, had in de straat, na hem de *St. Tennisstraat* genaamd, ter sijnner gedachtenisse eene Kapel aan de westzijde langs het water heen. De naby gelegene Verkenmerkt en Zeugenitraat hebben waarschijnlijk aanleidinge tot het opbouwen dezer Kapelle gegeven. Een Verken of Zeuge wierd van ouds by het beeld van dezen Heiligen tot een zinnenbeeld gesteld, tot een vertoog, hoe hy d'aanvallen des Duivels geleden en overwonnen heeft, waar op d'eenvoudige oudheid dezen Heiligen tot een beschutter van dat Vee verkoren heeft. Deze Kapel, en alle de daar toe behoorende huizen, zonder nochtans den grond te roeren, wierden in 't jaar 1577. op den 7den Februarius aan *Cornelis Jasperz. van Leiden* voor 345. gulden, d'erven en gronden gekomen van *St. Anthonis Kapel* den 28. February 1592. verkocht.

Verkoop-
ping der
erven en
gronden
van St. An-
thonis
Kapel.
Elbert Stadsverh.
boek.

Eerstelijk drie erven, leggende aan de Cleywech, tusschen de *St. Teunisbrug* en *Steeg*, elcx ontrent 16. roedvoeten, en achteen 15. roede voeten, mits dat op yder erf zal getimmerd werden twee vierkanten lank, en twee vierkanten hoog. *Elbert Gerridz.* heeft gekocht het eerste erf op den hoek lank 40. roedvoeten, voor de somme van 377. gulden. *Jacob Joosten Met-
zelaar,*

zelaar, het tweede erf lank 42. roede voeten, voor 255. gulden!
Pieter Adriaansz. Olieslager, heeft gekocht het derde erf lank 43. roede voeten voor 290. gulden.

Noch zijn verkocht 8. erven ten einde van de drie voorgaande, over het Convent van de Agneten, leggende de 7. elcx voor aan de straat, breed wezende ontrent 16. roede voeten, en achter ontrent 14. en een halve voet: en het achterste leggende aan de Brugge ontrent 20. roede voeten, strekkende al voor van de straat tot aan de stede watergank, mits dat daar op yder een vierkant zal werden getimmerd.

Jacob Joosten is kooper gebleven van 't eerste erf van achteren voor de somme van 116. gulden.

Andries Henrikz. Kousemaker, is kooper gebleven van 't tweede erf voor 107. gulden.

Cornelis Cornelisz. Both is kooper gebleven van 't derde erf voor 93. gulden.

Jan Huibertsz. Kaaskooper, is koper gebleven van 't vijfde erf voor de somme van 89. gulden.

Dezelve is kooper gebleven van 't zesde erf voor 80. gulden.

Aelbert Cornelisz. Houtkooper, is kooper gebleven van 't zevende erf voor 82. guldens.

Frans Jansz. Mosselman, is kooper gebleven van 't achtste erf voor 92. gulden.

Van de Kapel is thans niets te zien, op d'erven langs het water staan verscheide huizen.

St. REMIGIUS KAPEL.

An d'Oostzijde van de korte Gouwe, op den hoek van de Noordzijde der Nieuwe Haven (het Galgeveld genaamd, om dat het Gerecht wel eer hier ter plaatze geschiede) was eene Kapel ter geheuggenisse van den grooten *Remigius*, Bisschop van Rhems, en Apostel van Vrankrijk.

In 't jaar 1566, op den 16den September verkogt de stad deze Kapel, onder beding, dat de Brugge in sijn geheel zou blijven. De kooper was *Dirk Pietersz.* voor de somme van 51. guldens, sijn borg *Gerrid Pietersz. Vroesen*. 't Eenig gedenkteken dezer Kapelle is, dat de naaste Valbrugge *St. Remigius* Brugge geheeten word.

St. JOOSTS

St. JOOSTS KAPEL.

Op d'Oostzijde van de Gouwe aan den zuiden hoek van de Groenendaal staat noch in wezen eene Kapel, met tooren en uurwerk ontrent 33. treden lang, 12. breed, ten tijde der Katolijken, ter gedachtenisse van den *H. Justus of Judocus* ingewijd, *St. Joost* gemeenelijk genaamd. Deze Kapel had wel eer ontrent Pinxteren haar kermisfeest, 't welk tot op 't jaar 1672. noch met 't stellen van kramen, enz. gehouden wierd.

De twee daar aanhoorende en achterstaande huizen wierden in 't jaar 1585. op den 10den April voor de somme van 300. gulden verkogt aan *Cornelis Andriesz. Conink*, snijder. *Stads boek, verkoping der goederen.*

De Kapel, lange jaaren ontakeld, diende voor een Stads turschuur tot het jaar 1681. wanneer de Heeren Burgermeesters de zelve aan de Luterchen van d'Augsburgsche Confessie voor 400. zilvere ducaten overdeeden. Deze de Kapelle vernieuwd en met geschilderde glazen en tafereelen versierd hebbende, deed *Clemens van Bijleveld* den eersten kerkendienst in de zelve den 18den October op *St. Lucas*, toen Zondag in 't jaar 1682.

Een der twee huizen, het grootste achter de Kapel was het Schoolhuis voor jongetjes.

St. BARBERS KAPEL.

De *St. Barbers* Kapel stond in 't einde van de *St. Simon en Judas* straat, tusschen de Keyzersstraat en den Raam, lang binnensmuur 61. breed 43. en een vierde voet. Deze Kapel met den grond wierd in 't jaar 1581. op den 3den November van stads wegen (den tooren en den opgang ter oostzijde, uitgezonderd die de Stad aan haar hield, om bequamenlijk op en af te gaan) aan *Mr. Aelbert Eimberse Klouck* verkogt voor de somme van 164. guldens, met belasting van seven groot's jaars, waar voor *Claus Thomisz.* en *Wilhem Hermanfz. Feel*, kuiper, borgen stonden. *Stads boek, verkoping der stads goederen.*

Arie Duyf, *Aart Verharst* en *Cornelis Clock* verkogten de Kapel in 't jaar 1661. den eersten May aan *Huiberi*, timmerman, voor de somme van 700. guldens; waar van de renten 26. gul-

Aa

dens

deris 's jaars aan behoeftigen van 't geslacht uitgereikt worden.

Van de Kapelle is niet overig als de tooren, en de plaats daar wel eer het Altaar, en thans paarden staan. Het tusschen-vak of beuk der kerke werd ontrent het jaar 1690. met drie wooninge bebouwd.

By deze Kapel aan 't koor op den hoek van het steegje, stond wel eer eene schoolplaats voor dochterkens (thans een wagenhuis) de *Schoolle van St. Barbara* gheeten.

Dirk Cornelisz. van Onderwater, anders *Hensbeek*, liet by uiterste wille in den jaare 1562. aan *St. Barbare Schoolle in de keyserstraet*, vijftig guldens.

DE KAPELLEN VAN St. OLOF, en S. JOB, buiten de Stad.

Boven de acht in de Stad staande Kapellen, waren'er twee buiten. Eene stond buiten Dijkspoort op den kant van d'Ysel, waar van 't huisje, in 't welk de gemeene landsfluis word opgewonden, noch een overblijfsel is.

De naam dezer Kapelle word verscheidelijk opgegeven. *Snoy* geeft ze dien van *Olivarius*, oude aantekeningen dien van *Olannus*, andere, 't geen ik 't waarschijnlijkst' achte van *St. Olof*, ofte *O-*
Snoy L. 12.
Rer. bat. dulpus. Zo bekend als deze Heilig in onze Nederlandsche kerk-
sub Phil. boeken is, zo onbekend en onvinbaar zijn *Olivarius* en *Olannus* elders op eenige lijst der Heiligen.

De zelfge Schrijver meld van eene tweede buiten de Stad staande Kapelle, zonder te zeggen waar. Dat ze buiten Porterspoort lag is ontwijfelbaar, eenige zeggen tusschen het Moordche verlaat en de Wachterstraat, alwaar in onzen tijd eene potbakkerij is geweest. Een oud Gedenkschrift plaatst die ontrent het huis der liefde, nu Stads Herberg, zo dat deze Kapel de zelfge *der Lazarissen* wel licht zal geweest zijn; waar toe ook de naam van *St. Jobs*, die zommige haar geven, diend. *Snoy* noemd ze *Hierosomus* Kapel, doch deze Heilig is weder nergens te vin-

vinden. De zelvige verhaald, dat die van 't Sticht met de hoekfen aanspannende in 't jaar 1488. der Goude onder eenen Broekhuifen van Rotterdam wederkeerende, by verraad meenden 't overrompelen. Zy bestonden de gemelte buiten Kapellen, den aanslag mislukt zijnde, in d'assche te leggen. Vijf schippers medeplichtig, wierden Ter Goude achterhaald, uit de kerkelijke schuimplaatzen geligt en onthalt. *Sney ibid.* *Borb.Ned. Hift. over 't jaar 1459.* *Borb. zegd, dat zulks ontrent dien tijd wel meer op bevel der Graven geschiede.*

ONZER LIEVE VROUWE HUISJE in HONSCOOP.

D'Oude Godsdienstigheid der Katolijken stichtde niet alleen kerken, kapellen, maar bouwde ook hier en daar langs de wegen, zo binnen als buiten de steden eenige kleine vertrekjens, alwaar zy dan beelden, voornamelijk van den gekruisten Christus, of sijne gezegende Moeder stelden, niet om die 'aanbidden; maar om nedergeknield, ondertusschen by de straat zelfs te gedenken aan de voornaamste geheimenissen des Christen geloofs, God den Heere voor die te danken, en de medeeling der genade en verdiensten des Zaligmakers, in, en door die voor ons verkregen, oodmoedelijk te verzoeken.

Een zodanig plaats was Ter Goude, 't geen men *Onzer Vrouwe Huisje op Honskoop* noemde.

Dit stond tusschen de Vuil en Vrouwe-steeg aan de Noordzijde van de Turfmerkt, toen voor dat gedeelte *Honskoop* (gelijk de Zuidzijde tusschen de Gouwe en Vuilsteegsbrugge *Teeve-koop*) genaamd, dichte by de Sprinkwijker, nu Vuilsteeg.

Tot verlichten van het L. Vrouwe Beeld in dit Huisje staande, waren in 't jaar des Heeren 1421. op den 12den Junius bezet een pond 's jaars op een huis en erve, staande in Honskoop op den Oosten hoek der Springwijker steeg. Mede tien schellingen 's jaars op een huis in de Nayerstraat.

De tien naaste buuren aan beide zijde van Springwijk eigen huis en erf hebbende, waren gemachtigd om eenen Man uit hen te kiezen, die de voorz. renten inmaande.

H. H. G.
M. B. bl.
149. ver-
so, en 150.

G E D I C H T

Op het slaaken van
KERKEN, KLOOSTEREN,
EN
KAPELLEN.

Wat in den ouden tijd wel eer
Dees dikke muuren heeft geboud;
En wat die onlangs smeet om veer,
Gelijk de bijl een' boom in 't woud,
Dat vald my zwaar te melden, die
Maar schaars door zulk een nevel zie.

'k Vertrouw nochtans d'inwooners feil
Is oorzaak van 't gebouw zijn val,
Zo ver' ik recht de waarheid peil;
En yder steen des puinhoops zal
Een' tong verstrekken, die ons zegt
Hoe 't met de zaak geschapen legt,

Ons melden, dat de overdaad,
De ledigheid, de huichelaary,
De geilheid ('t allersnoodste quaad)
Zeer weinig van die bende vry
En onbesmet gelaten had,
Die dat aanzienlijk huis bezat.

En

*En daar ik vast met mijnen geest
 Blijf hangen aan dit puin en stof,
 Zo dunkt my dat men daar in leest
 Met letteren vry groot en grof;
 Dat vruchtbare aard' onvruchtbaar word.
 Als haar' bezitter God verkort.*

*Misschien ook dat hen, wien het dak
 Van deze huizen stond te hoog,
 De Tempelschennis niet ontbrak,
 Maar hen door brein en zinnen vloog;
 Daar alles wat men waardig hield
 Werd neergeworpen en vernield.*

*'t Is zeker dat in al dit werk
 De hand des Heeren word bespeurd,
 Die zo rechtvaardig is als sterk,
 En 's menschen zondigen by beurt
 Tot nut en heil bewerken kan,
 Ten spiegel steld voor meenig man.*

SEVENDE HOOFDSTUK.

*Eenige Goudsche vroomen, Godzaligen, en hoogloffelijke
 Mannen.*

Ons der Goude is niet alleen een vruchtbare Moeder van veel voortreffelijke verstanden, maar noch gelukkiger voedster van uitnemende vroomen Mannen, en pronkt met een reeks der zodanige, boven de volrijkste Nederlandsche steden.

d'Uitgelate moedwil en afgrijzelijke vinnigheid van den Graaf *Hersid No-*
Lumey, die by wildernisse en euveldaad groeide, fockte met zijn *derl. Hist.*
 averecht voortreden krijgsluiden aan, die hunnen Oversten in *6. boek.*
 schand en schelmerye geleecken, en daar toe brachte, dat zo hy,
 als sy in den jaare 1572. tegen meeninge van den Prince (een

Grand
Hist. der
Reform.
13. boek.

Vorst van groote bescheidenheid in 't stuk van Religie, en noit van verstand, dat men ymand in zijn geloof en conscientie zoude dwingen, veel min met vyer en zwaard vervolgen) verscheide Geestelijke en Kloosterluiden niet alleen overvuil mishandelden, maar zelfs het leven benamen. Onder dezen hadden verscheide Goudschen rijkelijk hun aandeel en kruislot.

Een reeks
der zoda-
nige uit
ontwist-
bare
Schrijvers.
Judocus
van
Schoon-
hoven,

De berugte *Petrus Opmeer*, hun tijdgenoot, van wien de hooggeleerde *Estius* zegt: *vir singularis doctrina, dat het een Man van zeldsame geleerdheid en wetenschap was*, plaatst onder deze Mannen *Judocus van Schoonhoven*, *Aelbrechts* zoon ter Goude, in den jaare 1535. uit een aloud en zeer vermaard, eenige zeggen edel geslagt, geboren; (*Pars* in zijne *Rhijnsburgse Oubeden* bl. 371. teld op de naamrol dier edele Abdye Juffrouw *Catarina van Schoonhoven*, Heer *Jans* dochter uit Brabant 1555. Juffrouw *Jenne van Schoonhoven*, Heer *Henriks* dochter 1476. Juffrouw *Maria van Schoonhoven*, Heer *Henriks* dochter 1565.) in zijn jeugd in de goede konsten en letteren t'Utrecht onder den letterkundigen *Georgius Macropedius* onderwezen, begaf hem ter studie, zonderlinge der Mystike, of bespiegelende Godgeleerdheid; waar toe hem het eenzaam Klooster-leven het dienstigst scheen; des aanvaard hy dat der Karthuïseren, hooggelijk by den *H. Bernardus* geroemd.

Karthuizer
Monik
by Delft,

Ontrent vijf honderd schreden Oostwaarts van de stad *Delft*, hadde *Frank van Borselen*, Graaf van *Oostervant*, vierde Man van Vrouwe *Jacoba*, Gravinne van *Holland*, een Karthuizer Klooster, aan een vermakelijk bosch gestigt: 't was hier ter plaatze dat onse *Judocus* het kleeid en dien Regel aannam met veel innigheid des geests, godzaggelijk den Heere nâgt en dag ter opwekkinge en stigtinge zijner Kloosterbroederen diende. Doch d'inlandsche beroerten, inzonderheid het landen der zoo genoemde Geuzen, en 't bezetten van den Briel stoorde in 't jaar 1572. de rust en 't buiten leven dezer Kloosterlingen, invoegen zy veiligheids halven in de Stad gedrongen wierden. Thans zag men de Delfsche Burgerye hunne poorten en vesten die zy bewaarden, den rovers openen.

wijkt met
zijn mede-
klooster-
lingen in
Delft.

Judocus na den vrydom zijner eenzaamheid zuchtende, verzocht en krijg van zijnen Prior *Joannes van Enschede* verlof om na Utrecht, alwaar een aanzienlijk Karthuizer Klooster aan de Vecht, byna een half uur van de Stad lag, te keeren. Zijne reize schikte hy

hy over ter Goude, ten einde zijne vrienden te begroeten, maar de Goddelijke voorsienigheid schikte hem eene gelukkiger reis na onsterflijke vrienden: want nauwelijks *t'Ouwerschie* gekomen, werd hy van eenen tuinman verraden, door de uit den Briel overgekome ne rovers aangeast, van de wagen gehaald, in een schip gesmeeten, en zo na den Briel gevoerd; aldaar aangeland, word hy onder veel gegabber en geschers ten huise van *Aumale* (wel eer Kanonik te Luik) thans voor *Lumey* (te *Dordrecht* ter Stadsbevelhebber, gebragt.

Aumale over tafel, nodigd den gevangen Kloosterling ten dis, al schuimbekkende van boosheid, met een ysselijk gebaar. *Judo-* *cus* schaamroot zijn oogen na d'aarde, maar 't hert ten Hemel slaande, deed geen mond open. *Aumale* verstaande dat hy een Kathuizer Monik was. (eene levenswijze hem van ouds bekend, beval hem vleesch te eeten, waar op *Judocus* hem antwoorde, dat hem zulks wegens zijne Klooster-regel verboden was; neem dan, zeide hy, dezen beker (een geroofden kelk) en drink'er de wijn uit die'er in is; geenzins voerde daar op den gevangenen in, want dus soude ik het bloed des Heeren smaakt doen; voortgaande in zijne redenvoeringe, droeg hy hem Gods wraak over *Nabuchodonosor* wegens diergelijk schelmstuk te voor; doch de wreedaard zijne vrymoedigheid niet lijdende, last de Rakkers hem in de gevangenisse te werpen. Hier vond hy eenen Priester, aan wien hy met groote tederheid des gemoeds zijne seilen beleed.

's Anderen daags beveeld *Aumale*, men hadde den Monik die geen vleesch had willen eeten, op te hangen. Na de galg geleid wordende, riep eene vrouw, moet dan deze voortreffelijke *Man* ook gedood worden? wat heeft hy misdaan of bedreven? wat misdaan, zeide zekere blaffer, 's is een Monik. Zo haast quam de verwezen niet op de merkt, of het krijgsvolk schaart zich; d'een zeid, ik heb dezen Monik by den kop gevat; d'ander, ik heb hem braaf afgedekt; een derde, ik heb hem uit den boek gehaalt: weder een ander, ik heb *Aumale* tegen hem opgehitst.

Judocus ter plaatze der doodstraffe gekomen, buigd zijne knyen, vouwt zijne handen, en stort onder veele zuchtingen zijne gebeden. Zijne ziel ontslagen van 't lastig pak des lichaams, vloog ten Hemel den 31. Julius des jaars 1572. veertig dagen na d'overrompeling van zijne Vader-stad, en twee en twintig na het ombrengen der Gornikomsche Martelaren, in het zeven en dertigste jaer zijns ouderdoms.

Schikt zijn reis over der Goude, doch word t'Ouwerschie van de Geuzen gelicht, na den Briel den Briel vervoerd, en voor *Aumale* gebracht, die hem nodigd tot vleesch eeten, en na tot drinken uit een geroofden kelk; *Judocus* dit weigerende, word ten kerkere,

Ten galge gaande, zijn laatste gedrag. Sterft. Zie *Blijfsw.* *beschr.* van *Delft* 157.

De

Word na
de mis-
handelin-
ge begra-
ven.

Eft. Hist.
M. Gerc.
L. 1. C. 27.
Treurig
uiteinde
van Au-
male.

De woede dezer wreedaarts was met het ombrengen van de-
zen Godzaligen niet verzadigt langer als na gewoonte laten zy
hem ophangen, den strop afgesneden zijnde, vald hy ter neder,
en wierd op het kerkhof van *St. Catharine* Klooster onder d'aarde
gedolven. Men zegd, dat *Aumale*, het naakt uitgeschudde lijk
ziende, zoude verzucht hebben. Deze *Aumale* wierd naderhand
op ordre van den *Prins* te *Delft* onthalt.

Dus maakt onze inboorling dat de Karthuizer Ordre, die het
aan geen lelien ontbrak, noit roozen zal derven.

Lumey
vermee-
sterd
Schoon-
hoven.
Hoofd N. b.
Woeld te-
gen de al-
daar zijn-
de Kloos-
terlingen.
P. Opn.
C. 6.
Eft. Hist.
M. Gerc.
L. 4. C. 9.
Dirk Ger-
ridze Zoon
van der
Goude,

Lumey in d'eerste Staatsvergaderinge van Holland te *Dordregt*
voor algemeenen Stedehouder van den *Prins van Orangien* aange-
nomen, door de Staten aangepord, wierp zich in 't laatste van
September des jaars 1572. met vier en twintich vaandels voet-
knechten en eenige ruiters voor *Schoonhoven*, 't geen hem na het
aanbrengen van drie stormen wierd ingeruimd, onder beding,
dat niemand ter oorzaak van Religie moeyelijkheid zoude aangedaan
worden: doch hy dacht, der Stad meester zijnde, nergens min-
der als op sijn woord en eed, want wel haast begon hy sijne ge-
woonlijke woede tegens de Geestelijken.

Westwaards onder *Schoonhoven* aan de *Lek*, lag wel eer een
aanzienlijk Klooster van Regulieren, *St. Michiels-berg*, anders
de Hem, genaamd. De Kloosterlingen om hen tegens de stro-
peryen der rovendende te veiligen, waren in de Stad geweken;
doch deze wierd in stee van hunne schuilplaatze, hunne moord-
kuil. De liefde tot een afgesonderd leeven deed oulinx veel
wereldlijke hun vertrek nemen na wel gestichte Kloosters, al-
waar zy, zonder eigentlijk Leeden der Vergaderinge te zijn,
het Kloosterkleed en Regel aannamen, *Donati*, vrywillige ge-
noemd.

Een dezer *Dirk Gerridze van der Goude*, een eenvoudig en op-
recht man, met sijne Kloosterlingen van 't Klooster *den Hem* in
deerlijk in
sijn slaap
omge-
bracht.
Jacob
Kruik van
der Goude
en andere
aangehou-
den en
verzekerd.
Schoonhoven gevlucht, had sijn verblijf in een Nonnen Convent
van *St. Elizabeth*; alhier 's nachts terwijl hy sliep van *Lumey's*
grauw overvallen, ('t was den elfden) wierd hy door vier en
dertig steeken deerlijk afgemaakt.

's Anderendaags hielden de Kloosterhoofden aan; men verse-
kerde zich van *Cornelius Symonius*, of *Simons Zoon*, Oversten Prior
van 't Klooster, een achtbaar man, en van eene zonderlinge
voorzichtigheid; van *Jacobus Cruquius*, *Cruik van der Goude*,
onder.

Onder-overfte , over de 58. jaaren oud , en *Cornelius Reynerius* van *Schoonhoven*.

Het huis van stads Geheimschrijver *Johan Goversz.* (uit wiens mond men naderhand nette kennisse van 't voorgevallene bequam) wond hen ter hechtenisse gegeven : in een ommezien viel een gerit boeven hen op 't lijf , die met hagelbuien van schamperheeden en scheldwoorden met alle smertelijke mishandelingen vermengt , hen overstroonden.

Cornelius Symonius verkundschapt sijne bloedverwanten , deze kopen hem voor de nacht met groote geldzomme vry. Doch des te ysselijker stormen moesten de twee overige afwachten , geen schimpreden , geen vuistslagen , geen voordere quellingen van dezen ruwen hoop ontbraken thans , dus verre , dat zy voor den dag gebragt , den Burgeren pas kenbaar waren.

Worden mishandeld.

Vroeg morgen ituuwt men ze na den geweldigen , en betigt hen dat zy vergiftigde musketkogels in hunne klederen verstoken hadden : men brengd'er quansuis eenige , om de betichtigen te bekragtigen , te voorfchijn , en schreeuwd gruweldaad ! moord ! op het getier schieten Engelsche en Fransche krijgsknegten toc in der yl na de hoofdwagt , en voorts na *Lumey* : zy vorderen ze ter dood , verwezen , hy verwijft ze op staande voet.

Ter dood verwezen.

De reis na de galg scheen hen te lang , des rukt men ze na een Notenboom aan de steene brugge voor 't Raadhuis , waar aan men 's morgens een Franschen overlooper had opgeknoopt. Onderwegen stond *Cornelius* Moeder , zo op dat pas met hare dogter van *Delft* van haren zoone *Bartholomeus* , Prieftcr en Kerkmeester van *St. Hippolitus* kerk t'huis gekomen. *Cornelius* haar in 't oog krijsende , riepze toc : zie lieve Moeder en waarde Zuster , hoe ik onverdient ter galge gesleept word : laat niet na God te bidden , dat hy de zonden mijner slobberige jeugd vergeeve. Onder den boom gebragt , begind de *Goudsche Cruquius* sijn aanspraak tot het omstaande volk ; hier onder bevond zich *Martinus Bottere* , met wien *Cruquius* voorheen jok en ernst gehouden hadde ; soo als *Cruik* hem ziet , zegd hy : mijn waarde Vriend , heb ik noyt met woorden of werken beledigd vergeef het my. Dog wanneer *Bottere* zoude antwoorden , beklemd hem de mond. Aan den voet des ladders vald *Cruquius* ter aarde , doet knielende sijn gebed , beveeld God vol van geloof en vertrouwen sijne ziele , en smeekt voor sijn vervolgers en moorders ! *Vader vergeef het hen , want sy weten niet wat sy doen* ; dus hebben zy

en ter galge gebrocht.

Spreekt tot de omstanders.

Doet sijn gebed.

en eerste.

beide hangende aan eenen tak, den Franschman in 't midden met een borstschift der vergiftigde kogels, het leven door een gelukkige dood afgeleid.

Ysselijk tooneel! de verstikte menschen hingen en kromde met hunne swaarte in plaats van 't vrolijk oogst de telgen, tot dat de stroppen afgesneden zijnde, de lijken ter neder plotsden, die tot den avond beroofd van kleederen, terwijl hunne zielen omhangen werden met onsterffelijke op eene schendige wijze bloot lagen.

De drie verwurde lijken, benevens dat van den vermoorden *Dirk Gerrids.* werden aan den ingang van *St. Elizabeth* kerk ter aarde besteld.

Gaspar
Arnouds
zoon Re-
gulier van
Schoon-
hoven.
Est. ibid.
P. Op. ibid.

Ontrent dezen tijd sloeg het baldadig krijgsvolk de hand aan eenen der medekloosterlingen *Gaspar Arnoldius*, of *Arnouds zoon*, Cleeflander van *Dinslaken*, een Man in 't bloejen van zijn leven, en een verstand van groote verwachtinge, aan wien het bezorgen der altaren en kerkgoederen was aanbevolen.

Dezen huit beloerden de rovers, en meenden zy door hem in te te slokken; doch wat tormenten en pijnen zy beleiden, noit wilde hy deze hen ontdekken: des binden zy hem aan den staart van een paard, en sleepen hem den weg uit tot der Goude.

Nader
Goude
aan eene
Paarde-
staart ge-
sleept.
Op den
Yssel in
een Vif-
schers
schuit ge-
beult,
en aande
spriet ver-
hangen.

Den avond was gevallen, en stads poort gesloten; doch voor de stad lag in den Yssel een visschers schuit ten anker, derwaarts wenden zy het met hunnen gesleurden en ontschokten gevangen: geheel den nacht was niet als beulen en pijnigen het weerwerk en vermaak; doch den volgenden morgen (*P. Opmeer* zegd van *St. Simonen* *Judas dag*) ontrent tien uren, om *Lumey* thans op het slot een smakelijk ontbijt ter ontnuchteringe voor te dischen, binden de wreedaards den weerloozen Man met een touw om den hals aan de spriet van het schip, en heischte hem geswind op, onder een erbarmelijk gekerm, 'tgeen God en menschen om hulp riep, terwijl de Graaf, die het van 't Slot beoogde, zeide, *dat het recht en wel*

Het lijk in
de stroom
gewor-
pen, ver-
rot in de
biezen.

gedaan was. Het lijk, 't geen eenige uren aan de spriet bleef hangen, wierp men naakt in den Yssel, en dreef eenige dagen met ebbe en vloed gints en herwaarts, tot dat het in de biezen verslingerd, eindelijk daar verrotte.

Est. L. 4.
C. x.
P. Op.
C. 7.

Thans was der *Goude Lumey* krijgsvolk ten getalle van 2500. na d'overncefferinge van *Schoonhoven* even stout als moedig ingelegd; alle huizen der burgers, insonderheid der kerkelijke en kloosterlingen met hen opgepropt, leeden, doch meest die der klooster-

sterlingen ongemeen overlast, zo dat zy gedrongen hen elders verschole.

Voor het Convent der *Fraterbeeren*, anders Collaatsebroeders hier voren beschreven, schaarde op eenen namiddag een bende krijgsknegten, alle even moedwillig, te zaam; ten Kloostere ingedrongen, wierd alles gewijd, ongewijd, geschonden, gerooft, verbroken, en nauwlijks was'er een hoek voor de broeders vry; het naby gelegen Nonnen *St. Margriete* Klooster was door hun vyer ter puinhoop verdeld; des beraamd *Joannes Rixtelius* in Brabant, ontrent *Helmout*, in een klein Dorp geboren, Kloosterbroederen-voogd, een spiegel van godvrucht, pas het vel, zoo mager was hy, hebbende over de beenen, letterkundig, en doorlezen in de gewijde schriften, om met zijnen huisbezorger, dien zy *Procurator* noemen, *Adrianus Textorius Lamberts* zoon van der *Goude*, den voorgien in godvrucht en zeden gelijk, in wetenschap niet onervaren, en met den *Deurwachter B. Arnoldus van Delft*, *Lumey* en *Annale*, op het Slot verdrag van den overlast te doen, en weeringe te versoecken.

Lumey
besetting
in der
Goude
tuchteloos
ongeregeld.

Joannes
Rixtelius
Oppervogd der
Goudsche
Collaatsebroeders,
en *Adrianus*
Textorius
Lamberts
zoon gaan
om verlichtinge
van overlast

Onderwegen ontrent de *Spieringstraat* ontmoet hen een perzoon, wies gezag grooter als sijn Religie was, en vraagde, *waar beenen?* Verstendigd werwaarts, waarschuwd hy hen voor het openstaande gevaar, en port dien tocht af. De *Deurwachter* slaat hier op den wech na het Klooster, doch *Joannes* en *Adrianus* dien na het Slot, en den Graaf, op, vol van die eenvoudige liefde, die alles volgens den Apostel gelooft, en alles hoopt.

Zo haast zetten zy geen voet in 't Slot, of *Lumey* met sijne tuchtelooze Spitsbroeders zietze, en in een schaterlag uitbarstende, zegd: *ej zie! wat is dat? de schapen lopen van zelfs den wolf in den mond.*

Lumey
zeggen op
hunne inkomste.

In der yl, als een wolf tast, en vald hy deze schapen aan, zonder een woord van hun aanbrengen te hooren, zegd *Estius*, gebied hy sijn Volk hen aan te doen, doch *P. Opmeer* verhaald, dat hy hen liet spreken, gehoord hebbende te gemoed voerde: *gy schijnd wel Priesters*; en daar op sijn lijfwacht gebood hen in eene kamer op te sluiten, overleggende met *Annale* en andere, hoe best tegen den avond sijn moed aan hen te koelen. Beide de schrijvers stemmen echter zamen in 't verhaal der vordere uitvoeringe.

Worden
schandelijk mis-
handeld.

Een aangehitst Rot vald toe, rukt en scheurd de kleederen, alle den twee geestelijken van 't lijf, jaagd met den degen, dag en hellebaard hen dus naakt de voorplaats op en neder, drijfde de valbrugge over tuinwaarts in.

Den 25.
October,

Nu zie ik zeide *Rixtelius*, dat Christus schapen ten proye der wolven zijn overgegeven; zullen wy dan, dus kermde *Adrianus*, onverdiend schandelijk ons leven aan eene galg eindigen? waar op *Rixtelius*; *heden mijn broeder is het de geboortedag van twee doorluchtige Martelaaren, Crispus en Crispinianus, onder Diocletiaan en Maximiaan, te Soissons in Frankrijk met den sweerde omgebracht; het lijdē dezer helden moet ons aanwakeren tot geduld, kloekmoedigheid, volstandigheid en andere deugden. Wat! beeldt u in dat men onqualijk handelt? lijdē wy wat voor Christus name, morgen zullen wy onder sijne bloedgetuigen een dierbaren loon ontfangen; gy mist denkt gy anders.*

en moord-
dadig af-
gemaakt.

Meer willende zeggen, worden zy rondom besprongen, gekapt, gehouwen, doorstoken, gekerft, en dus gehavend ter doornegge ingejaagd, of om beter te zeggen, bloed- en geesteloos ingesleept. Men verhaald, dat het moordrot ziende, dat'er nog eenig leven in *Rixtelius*, *Eftius* zegd, in beide was, ten einde zy hunne bloedrol op het onmenschelijkste zouden uitspeelen, hunne lichamen open fchurden, het ingewand en het noch heigend' hert daar uitrukten; dus verlieten deze gezegende zielen hunne aardfche inwooninge, om eene betere hemelsche te beerven.

De lijken

De Moordenaars dolven delijken daar ze lagen onder wat drek en aarde; men verbood den burgers eenig nazoek van hen te doen, zelfs iets van hen te reppen, doch dit deed de mommelingē in de Stad meerder worden, dat zy omgebracht moesten wezen.

afgeischt,

Mr. Pieter van Asperen, thans Burgermeester, ontzach zich niet opentlijk dit euveldaad te vloeken, en 't liep onder de gemeente zo hoog, dat alles tot openbaren opstand tegens *Lumey* en de sijnen scheen te zullen uitspatten.

Acht dagen waren'er nu verlopen, wanneer zekere zeer deugdzaame en niet min kloeke Maagd *Maria Frans Dogter*, de lijken van den Graaf eischt, en door bemiddelingē van den Slotvoogd *Adriaan van Siviēten*, bekoomd.

worden
statelijk
ter aarde
besteld.

't Was tegen den avond, dat menze ontgroef, waschte, en met Klooster-gewaad aangedaan, na hunne kerke, onder eenen toevloed van tellooze menigte overbracht. Die dit bywoonden en zagen, verklaren voor waarachtig, dat de lijken over de zeven dagen, onder wat dreks gedolven, niet alleen geenē stank, maar zelfs een aangename geur van zich gaven; ja dat'er noch verscē bloed van hunne hoofden afdroop.

De lijkstaatsie verrichte *B. Antonius van Utrecht*, een man van tach-

tachtig jaaren, na het welke de lijken voor het Hoog-altaar wierden bygelegd. Dus wierden zy, die elkanderen in 't leven beminden, door geen dood gescheiden.

Onze hooggeleerde Gornikomer *Effius*, verhaald, dat *Rixtelius* vande landinge der Geuzen verftendigd, dikmaale tot zekeren Priester, fijnen Vriend, zeide: *mocht ik de martelkroone eens waardig zijn!* hoorende met verwonderinge hoe kloeken volftandig de Gorkomfche Martelaaren gefreden hadden, verzuchtde, en zeide hy; *och of ik eens stierf de dood der rechtvaardigen; en mijn laafte hee hunne gelijk vierd!*

Hun Marteldood verheerlijkte met een zoetvloeiend gedicht de groote Poeët en letterkundige *Cornelius Schonans*, Latijnsche Schoolvoogd te *Haarlem*.

Der Goude was noch van *Lumeys* bezettinge niet ontruimt, of 't kofte op nieuws eenen anderen Kloofterbroeder het leven. De *Guardiaan* der Goudfche Minnebroederen *Antonius Musculus* en fijn Vicaris, waren des Graafs hegteniffè en woede t'allen gelukken ontfnap; d'overige Kloofterluiden hadden hen gints en herwaarts by vertrouwde burgers verfteken; onder andereen by zekere *Lijbsbeth Henriks*, op den hoek van de *Keifersftraat*, over de lange-brugge; ten haren huizen was een Hopman ingelegerd, van fijne huiswaardinne ten fijnen genoegten opgepast en gediend.

De boef onder fchijn van eenige wedergeldinge ten haren wille, verzekerd de goede Vrouwe, dat hy al wat hy vermogt, ten haren beftel was; *alwaare het, dat gy eenen Priester verbergt, wees gerust*, zo fprak de wreede veinzaard, *ik bent tot fijnen dienst en zal hem helpen*.

d'Onnozele floof, na verloop van tijd met den krijgsman ter tafele gezeten, lapt achteloos uit, dat'er een Minnebroeder in haar huis verfhool; *laet hem maar voor den dag komen*, antwoord de Hopman, *en niet ons eeten*. Hoe ontfteid de Monik was, hy moest den fchuilhoek uit; doch aangezeten, had hy weinig lust tot eeten, waar op d'ander: *eet Monick, eet, morgen zult gy hangen* (ten huidigen dage een gemeen zegwoord Ter Goude) van tafel opftaande, leid hy hem ter gevankeniffè, alwaar men hem dien zelven avond zeer onmenschelijk pijnigd, doch de gepijnigde kreukte niet, want niets van 'tgeen men hem door geweld meende af te perfien openbaarde hy. 's Anderendaags 's mergens was fijn vonnis geftreken, waar op hy antwoorde, *Deo gratias, de Heer zy gedankt*, ging geruften welgemoed, met gevouwene handen en neergeflagene oovoorbeeld.

gen, biddende, galgewaarts, waar aan men op de markt ontrent den middag voor het Raadhuis hem ophing, zeggende voor het laatste; *Heere Jhesus ontfang mijnen geest.*

Het Minrebroeders Klooster voorts geplunderd. In der yl werd hier op het Klooster der Minrebroederen ter plunderinge overgegeven.

De Noord-oort van *Holland* de Zuider in den opstand den loef af ziende, hadde in't vervolgen en ombrengen der Kloosterluiden het spoor geopend.

Alkmaar had zo haast na het ontzetten van *Enkhuisen* en *Hoorn* geen vreemde krijgsbenden ingenomen, of de Kloosterluiden, inzonderheid de Minrebroeders, moesten het bekopen.

Adrianus van der Goude, Minrebroeder t'Alkmaar benevens andere gevangenen. *Daniel Arendonk*, Zeeuw van geboorte, Gardiaan van het Klooster, en *Cornelius van Dieft*, Kloostervoogd van *St. Clare* buiten *Alkmaar*, wanneer een deel uitgelatene moedwilligen ter kerke ingevallen, hen beide by hunnen gordel weg sleepten. *Joannes Nardenus* amptgenoot van den voorgaande, en Koltermecster van den Minrebroederen kerke, door verbaastheid gints en herwaarts loopende, wierd met *Adriannus van der Goude*, lekenbroeder gevat, en te kerkere gerukt.

Deze na eene driedaagsche hechtenisse, wierden met *Ludovicus van Arquennes* uit *Wals Brabant*, pas twee jaaren d'ordre ingelijst, en *Engelbrecht ter Hoog*, alle op wagens gesmeeten, over *Hoorn* na *Enkhuisen* vervoerd, en aanstonds ter galge veroordeeld. 's Mergens even na der Zonne opgang, doet de Bevelhebber *Adrianus* voor hem brengen, en bied hem lijfbehoudenisse aan, wil hy sijne medgezellen opknopen: waar op de grijsaard, door sijnen ouderdom eerwaardig, zich dus liet hooren: *sterven kan ik, maar beul te zijn der geenen die my in't geloof en alle Christelijke deugden hebben geoeffend, is my onmoogelijk.*

Word eerst het weigeren de met den strop verdaan. Zijne vrymoedigheid wierd klakkeloos ('t was ontrent vijf uren) met den strop voor't Raadhuis, beloond: hem volgden d'andere op het spoor, welkers lijken buiten de Noorderpoorte ter plaatze daar de Visschers hunne netten droogen, wierden op den oever geworpen, door slijk en zeedrek overgolft, naderhand op eene onbekende plaatze begraven.

Guilelmus van der Goude Minrebroeder, De laatste der Goudsche kruisgenooten in tijd, doch geenzints de minste in verdiensten is, *Guilielmus Foppens Foppensz.* van der Goude. Deze te *Leuven* in 't Klooster der Minrebroederen opgequeekt, in bezondere geleertheid, en deugd, Priester ontrent het jaar 1565. ingewijd,

gewijd, was na *Dordrecht* verzonden, om het preckampt aldaar te bekleden; doch die Stad omgezet zijnde, week hy in 't jaar 1572. na *Breda*, en in 't volgende na 's *Hertogenbosch*.

Verzocht van eenige Geertruidenbergfche goede Vrienden om in hunne Stad te prediken, staat het toe, vermaand de Burgers door twee predikaatsien zeer ernstelijk.

Alhier hield hy zich op, wanneer den 31sten Augustus des jaars 1574. de Stad beklommen en verrascht; toen spatde de tuchtelooze moedwille tegen de bezetters, maar wel meest tegen de Priesters en Monikken uit. Onder de laatste was *Guilelmus*, een der aanzienlijksten; gevangen en geveterd word hy voor den geweldiger geleid, onderwijl het geboefd niet anders schreeuwde, als *voort met den Monik, hangt den Monik op: dit nu onstuwig geraas*, antwoorde *Guilelmus* (met een onverschrokken moed) *ontzet my niet, uwe beulen-taalkan mygeenzins vervaarden, noch van 't rechte spoor afleiden. Doe dan met my dat nu goeddunkt, ik ben bereid ten offer geslagt te worden, daar geschied my niet, als 't geen God wild gedogen.*

Deze heldentaal ontfak den bloeddorst dier moedwilligen diematen, dat zy hem op staande voet kluisterden, en in 't huis van den Bevelhebber opsloten.

Hier vond *Guilelmus* eenen Ordergenoot *Joannes Vogelzang*, bestierder van een Nonnen-klooster dier Stad, jammerlijk aan 't hoofd gewond, en half naakt. Zoo haast zag hem *Guilelmus* niet, of van blijdschap verrukt, roept hy uit: *ik danke u Heere Jesus Christus, dat ik in uwe oogen waardig bevonden ben de schennisse dezer gevanke-nisse en boejen te dragen, ik danke u dat gy my hier zend om deelgenoot van de kroone uwer Heiligen te worden. Geef my sterkte, op dat ik in mijne belijdenisse volverde, en geen listen my van nu woord afleiden.*

Drie dagen hadden de twee kerkelingen met het belijden hunner zonden en bidden tot God overgebracht, wanneer *Adriaan Cok* van een Regulier in den Donk onroombch Kerkbedienaar ter plaatse ingetreden, riep: *waar is de schelm van een Monik, die synen valschen Godsdienst en Afgoderye niet wild verzaken? Hier ben ik, zeide Guilelmus, dien gy zoekt. Ik ben, hy wederom, van Stads Bevelhebber gelastigd, om nu wegens nu valsche geloof 't onderzoeken.* Daar op aan 't twistredenen zonder ordre, aan 't schelden van 't Avondmaal, en andere Sacramenten, om 's Mans geloof over hoop te werpen, 't geen *Guilelmus* zo bondig beweerde, dat *Adriaan* niet anders wiste te zeggen, als: *weg, weg met dezen siel; maak u gereed om te sterven, morgen zult gy hangen.* Hier by stond *Guilelmus* Moeder We-

word van
Leuveu na
Dord ge-
zonden
om te pre-
diken.

Wijkt by
omzetting
geder Stad
na Breda
en 's Her-
togen-
bosch,
verzocht
preekt te
Geertrui-
denberg.
De Stad
word ver-
rast.

Est. L. 4.

app. P.

Opm. C. 15.

Guilelmus
gevat en
gevangen,

duwe; *Haasje uit ter Goude* by haren zoone gevlucht.

Krijgd zijn
doodvonnisse.

Den volgenden dag 's mergens ontrent acht uren komt hem een Hopman zeggen: *maak u klaar, zo moet gy hangen*. Aanstonds op sijne knien bid hy: *Heere Jesus, die voor my den bitteren dood gestorven zijt, versterk my op dit uure, geef my volstandigheid, op dat ik ook voor u sterve, en my geheel en al voor u geeve; sta my by in dezen nimmersten nood*.

Sijnegebed.

Ter nauwer nood eindigde hy zijn gebed, of de gerichtsdienaar treed in, en bind sijne handen, die hy hem-gewillig toeflak; onderwijl den Heere Jesus dus dankende: *Heere Jesus, die u om mijnen 'twille aan een kolomme ter geesselingeliet binden, ik danke u dat gy my waardig acht om voor uwen naame gebonden te worden. Doe my de genade om te volherden, zonder dat de schrik voor 't sterven, of ergelijf des Duivels my doet waggelen*.

Hier op zich na den Dienaar keerende, zeide hy: *wat toefd gy? rep u, Christus mijn Bruidgom verwacht my: ter gerichtplaatze gekomen, en den strop om den hals hebbende, verheft hy sijne stemme op 't hoogste des ladders als cene bazuin, zo datze de Stad, vry klein, doorklonk, biddende: Heere vergeeft het hen, want zy weten niet wat zy doen! weten wy niet, zeggeen uit den hoop, wat wy doen? Wy drayen u den strop om den hals*. Hier op d'omstanders aan 't bulderen: *men behoorde zo eenen met vier paarden van een te scheuren*, doch de Scherprechter van den Bevelhebber gelast om zich te spoeden, stiet hem af onder 't zeggen, *Heere in uwe handen beveele ik mijnen geest*.

Uit het
gellagte
regiſter
van Pieter
Claasz. de
Swaan in
den jaare
1609. door
zijn klein-
zoons
zoon Rey-
nier Janz.
de Swaan,
toen 60.
jaaren
oud, op-
gesteld.
*Hoefst Ne-
derl. Hist.
bl. 257.
Brandijst.
der Ref.
10. volk.*

Dus eindigde deze Goudsche inboorling, oud ontrent drie en dertig jaren, op den 4den van Septembermaand des jaars 1573. zijn leven.

Pieter Hercksz. wiens Vader was *Herk Janz. van Medenblik*, en Moeder *Maria Pieterfz. de Swaan*, is zeer deerlijk en schandelijk vermoord, ter oorzaak dat hy Prieſter was, door toedoen des Graafs *van der Mark*, ofte dulle Graafs Zoldaten; A°. 1572. in 't beginzel van de troubles binnen der Stede van der Goude.

Ik sluite de lijst onzer Goudsche dapp'ren met de woorden van den *Ridder Hoof*, by gelegendheid 'der Gornikomsche gebruik: de sijnad, de mishandeling en overvule vinnigheid gepleegd aan deze geestelijken, bewijzen, dat het aardrijk geen ongedierte zo fel voed als de mensch is, die gereeden van de boosheid sijner woede lusten, teltens God en sijne eere vergeet.

Vervloekte handel zegd *Brand*, die den Prins zelf klachten en tranen kosten.

.R E.

REGISTER

der

HOOFDSTUKKEN,

In het EERSTE DEEL verbandeld.

I. Hoofdstuk.

Fol:

Der Goude voorheen	
een Vlek.	1
Door de Cymbren; en Keltten	
aangelegt.	2
Door Nicolaas Cats, om-	
muurd.	3
Oorsprong van Stads benamin-	
ge.	6

II. Hoofdstuk.

Yssel-stroom.	8
De Gouwe.	15
Sluysen op den Ysselstroom	
en Gouwe.	16
Haastrechtse Brug.	18

III. Hoofdstuk.

Vryheeren.	20
De Heerlykheid aan 't Graaf-	
schap van Holland verval-	
len.	21
Geslacht-boom der Goudsche	
Vryheeren.	24

IV. Hoofdstuk.

Stads gelegendheid.	27
Sterkte.	28
Gestalte.	29
Brand.	29
Stand der herbouwde Stad.	32
Hoofd-neering en koopman-	
schap.	34
Inborst der Goudsche Inboor-	
lingen.	37
De bynaam Goudsche Gapers,	
en de woorden Vanden; uyt-	
geduyd.	37

V. Hoofdstuk.

Stads Rechtsgebied.	40
Heerlyke buyten.	40
En binnen-goederen.	41
Inkoop van 't Land van Sreyn.	43

VI. Hoofdstuk.

Stads Handvesten.	52
Vryheyd van Tollen door Gel-	
derland en Zutphen.	53
C c	Heus-

R E G I S T E R.

Heusden en Wornichem. -	<u>54</u>	En Nieuwe Doelen. -	150
Voorrecht der Brouwers.	<u>55</u>		
Vierfchaar van Bloemendaal.	<u>57</u>		

X. Hoofdstuk.

V II. Hoofdstuk.

Stads Oude- -	<u>58</u>
En Nieuwe Regeering. -	<u>60</u>
Gouds Wapenſchild. -	62
Naamen van de Caſtelynen, Bailliuwen, Schouten, Bur- germeesteren, Schepenen, Theſauriers, Fabryk-Mee- ſters. - - -	63
Naamen van de Raden, en Vroedſchappen. -	109

St. Catharine Gaſthuys.	<u>154</u>
Lazarus-huys, -	<u>160</u>
Het Nood-Gods-zieken- Gaſt-huys. -	166
Het Peſthuys. -	<u>167</u>
Het Oude-Mannen-huys.	168
St. Eliſabeths Gaſthuys.	186
Het <u>H. Geest-Weeshuys.</u>	<u>192</u>
Eleemoſeniers-huys. -	206
Ervan ter bewooninge van behoefſtigen. -	208

XI. Hoofdstuk.

V III. Hoofdstuk.

Overdragten tuſſchen der Gou- de, en eenige andere Ste- den van Holland en Zee- land. -	124
--	-----

Stads Schoolen -	<u>213</u>
Boek-zaal. -	<u>217</u>

XII. Hoofdstuk.

I X. Hoofdstuk.

Stads Slot. - -	117
Raadhuys. - -	<u>145</u>
Vleeshal. - -	147
Waag. - - -	148
Boterhuys. - -	<u>148</u>
Oude- - -	<u>149</u>

Goudſche Geleerde Mannen, hun Leeven, Schriſten, en Daaden. -	224
Vermaarde <u>Glasſchryvers</u>	<u>226</u>
Konſtſchilders -	332

XIII. Hoofdstuk.

Stads- Raads- en kerk-wiſſe- lingen. -	338
---	-----

REGISTER

der

21

HOOFDSTUKKEN

In het **TWEEDE DEEL** verhandeld.

I. Hoofdstuk.

IV. Hoofdstuk.

	Fol:		Fol:
S tads Hoofd-kerk. -	<u>9</u>	Lyft der kerken ter begee-	
Verbrand. -	<u>14</u>	vinge der Graven. -	<u>95</u>
Herbouwd. -	<u>14</u>		
Haar gestalte. -	<u>14</u>		
Weder verbrand. -	<u>14</u>		
Opgebouwd met een koor, en Verwulfd. -	<u>14</u>		
Kapellen. -	<u>15</u>		
Vicarien. -	<u>23</u>		
Altaren. -	<u>23</u>		
Beelden. -	<u>35</u>		
Konstige Schilderyen. -	<u>35</u>		

V. Hoofdstuk.

Minnebroederen klooster. -	<u>112</u>
Regulieren klooster Em-	
maus. -	<u>119</u>
Het Collatie huys. -	<u>139</u>
Het Cellebroeders Con-	
vent. -	<u>146</u>

II. Hoofdstuk.

VI. Hoofdstuk.

Laatste kerk-brand. -	<u>50</u>	Het Clarissen klooster. -	<u>150</u>
		Het Catharine klooster. -	<u>154</u>
		St. Marie klooster. -	<u>159</u>
		St. Margariete klooster. -	<u>165</u>
		Convent van St. Maria Mag-	
		dalena. -	<u>174</u>
		C c 2	St. Ag-

III. Hoofdstuk.

Konstryke kerk-glazen. -	<u>65</u>
--------------------------	-----------

R E G I S T E R.

St. Agniete Convent.	<u>176</u>	St. Jooft kapel.	185
Het klooster der Brigittinen.	<u>177</u>	St Barbers kapel.	185
St. Barbers Convent.	<u>179</u>	St. Olof en Jobs kapellen.	<u>186</u>
De Nood-Gods-kapel.	<u>180</u>	Onzer Lievevrouwe huysje	
De Jerusalems kapel.	<u>181</u>	in Honskoop.	<u>187</u>
Onzer Lievevrouwe kapel.	<u>181</u>		
St. Jakobs kapel.	<u>183</u>		
St. Anthonis kapel.	<u>183</u>		
St. Remigius kapel.	<u>184</u>		

VII. Hoofdstuk.

Goudsche Vroome, en Godzalige Mannen.			<u>189</u>
---------------------------------------	--	--	------------

E Y N D E.

